

© გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის
სახელმწიფო მუზეუმი, თბილისი, 2015

Titsian Tabidze

© Giorgi Leonidze State Museum of Georgian Literature
Tbilisi, 2015

მისამართი: გიორგი ჭანტურიას ქუჩა 8
www.literaturemuseum.ge
ტელ.: +995 322 93 20 45
info@literaturemuseum.ge

გამომცემელი	ლაშა ბაქრაძე
რედაქტორი	თეა თვალავაძე
შემდგენელი	ეკა გრიგოლია
კორექტორი	ნანა კობალაძე
ამკრეფი	ელისო კალმახელიძე
დამკაბადონებელი	ირინე ამირიძე
ფოტორეპროდუქციები	მირიან კილაძე
ყდა	ფატი გაგულია

ლიტერატურის მუზეუმი მადლობას უხდის საქართველოს კულტურისა
და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემის დაფინანსებისთვის

დაიბეჭდა შპს გამოცემლობა სამშობლოში

ISBN 978-99940-28-39-9 (ყველა წიგნი)

ISBN 978-99940-28-47-4 (მეორე წიგნი)

ტიცინან ტაბიძე

წიგნი II

პროზა
მიმონერა

ლიბერატორის მუზეუმი
Literature Museum

თბილისი, 2015

პროზა

Չգործող միտքի մեռած...
(ԵՄՄՄՄՄՄ)

Век времени как застывший
Каприол

5

ԵՆՆՆ ՎԿՏԵ ԵՅՄԵՐՈՅ ԶՅԱ, ԿՆՅԵ ԲԱՅԺԵՐԱՐԱՆՆ ԲԱՆԵՐԵ ԼՈՅԸՈՒ,
ՍԱՅ ԲՈՂՅՈՒՆԵՆ ԳՅԵ ՂՅԱՆԵ ՐՈՒՅ, ԱՅ ՅԵՂԻԿԵԱԺՐԱՆ Զ ԼՈՒԵՒԼ ԱՅ-
ԶՐՈՒՑՄՈՒ "ՆԵՅ ԶԼՈՂՅԱԶԵՐԵ ՈՒՒՍՐՈՒՄԸ ԴՆՏՈՐԱՆԵՆ ԶՐՈՍԵՏԻՎ ԾՆՈՒՑ
ԲՈ ԶՈՒ ԱՅՐՈՍՉՅՑ ԲԵՅԹՈՒ ՄՈՐՈՅԻՈ ՅՐՈՍԵՏԻՆ ԵՅՄՈՐՋՈՒ Լ ԲՈ
ԶԵՐԱՄԵ ԶԹՈՒՅՏՅՐԱՆՈՒ ԶՆՅՅՆԱԿՄՈՒ ՐՈՒԹՐՈՒՈ ՅՍԻՎԻԴԵՐԵ " ԿԵ
ԶԵՐՈՅԵՍՈՒՄ, ԿՈՒ ՈՒԴՈՐՄՈՒՈ, ԵՂՐԱՅՈՒ ՎԵՆՈՒ ԲՈ ՈՅՐՈՒՆԵՅՈՒ" ԵՄԿԵՑ
ԼԵՅՆՅՐՈՒՄԱՆ ՈՒՄ ԲԱՅԹՐՈՒ. ԵՑԵՆԵՅՆԵ ՈՐՈՅ ԲՈ, ԱՌՈՒԶԵ ՅՆՏԵՈՒ ԵՒ ԿԱՅ-
ԶՈՒՑՆՆԵՒԸ ԲԻՒՐՅԱՆԱ. ՅՅԻ ԵՄՈՒՄՈՐՋՅԻՆ ԵՄՈՒՄՈՅ ՑՐԵՅՐՆԵ, ԲՈՒՄԼՈՒՈՒ
ԶԼՅՈՐՈՒ ՎԼՐՈՐՄԱՆ ԼՈՒՆԵ, ԿՅԵ ՈՒՅՅՏԵՆՈ ՅԼՐՈՒՈ ԱՅՈՒ ՑԵՐԵՅՑՐՈՅ ԴՈՒՄ
ՏՂՐՈՒՈՒ ԿՅԵՆ ԶՈՒՄԱՆԵ" ԱՅԵՐՈ ԿԱՅԸ ԲՈ ՆԱՐՅԱՅՄԱ ՈՅՆԻՅԵՐՈ
ԶՈՒ ՑՐԱՅԻ. ԲՈ ԲՈՐՅՆՅՈՐՄՈՒ... ԲՈ ԶՒՑՈՒՄ ԲԼՈՂՈՒ ԵՒ ԵՑՈՒՄ, ԱՌՈՒԶ
ԶՈՒ ՊՈՑՏՅՐՆԵ ՈՒՍՈՅՅԵՒ ԻՅԻԹԱՅ ԲԵՅԵՐՈ, ՉՅԵՐԱՄԵ ԵՑՐԱՄԵ ՉՐՈՅ, ՍԱՅ
ԶՈՒՑՆԵՐ ԻՄ ՅՈՐԱՆ ԲՈՅՈՒՄՈՅ-ԶԱՅՈՒՅԸ ՈՅՈՒ ԵՂՐԱՄ ԼՈՒՅՅԵՒ
ՈՒՅ, ՅՈՒ ՉԵՐԵՅԻ ԲՈՒՄՈՒՄ ՆՈՒՄ ԴՈՒՅՐՈՒՅ ԵՂՐՈՒՅ ԵՂՐՈՒՅ ԿՅԻՅԻՅԸ
ԶՅՐՈՒ Ա ԵՂՅՅ ԲՈՒՍԵՅՈՒՅ ՅՐՈՒՈ ԵՂՐՈՒՈ... ԴՐԱՄ ԼՈՒՄՅՈՒ ՐՅԻԹՈՒ
ԿԱՅԻՅԻՅԸ ԲՈՒՄ ԶՅՈՒՄ ԵՂՐՈՒՈ ԲՈ ՅԱՒՈՐՈՒ ԲՈ ՅԱՒՈՐՈՒ ԵՂՐՈՒՈ ԵՂՐՈՒՈ
ՎՈՒՅՅՅՈՒ... ՈՅՅԻՆ ԲՈՒՅԻՅՈՒ ԲՈՒՍԵՅՈՒ ԿՅՐՈՒՅԸ ԲՈ ԶՅՈՒՅՅՅՈՒՈ
ԲՈՒՍԵՅՈՒ ԲՈ ԶՐՈՒՄՆԵՅՈՒՅ ԵՂՅՅՅՅՅՅ.

- Կայծառ!
- ՆՈՒ ԶՐՈՒ ԵՂՈՒ?

სუმბული

არცა სოლომონ ყოველსა მას დიდებასა შეიმოსა,
ვითარცა ერთი მათგანი.

მათე, 6, 29

I

ცას ბნელი ფარავს... ამოდის მთვარე, მუდამ მჭუნვარე, ვით ავად-
მყოფი ჰკრთება, კანკალებს. მას თან მოსდევს პირის ფარეში უცხო
ვარსკვლავი... იმას მეორე, და ვარსკვლავთ კრება, ხომლად ნთებუ-
ლი, მის გარეშემო უვლის ფერხულსა. განათდა არე, სადაც ბუჩქის
ძირს გრძნობისა მეფემ ჩაიქვითინა, უენო სატრფოს დაკვნესის სუმ-
ბულს, თავზედ ევლება, როგორც ფარვანა. ის სდგას მდუმარედ,
შვების ცრემლი სდის, ვერ დაუფარავს ცხოველი გრძნობა სიყვა-
რულისა; ბედნიერია და გრძნობს კიდევ მას. წყაროს ამშვენებს.
არა ერთხელ და ორჯერ სმენია მისგან სუმბულს: „მადლობელი
ვარ, ჩემო სუმბულო, რომ ჩემს ახლოს გაქვს ბინა. როცა შენ გიმ-
ზერ – ბედნიერებით ზეცას ვსწვდებიო“. „ნეტა, რა მოსწონს ჩემი?“
– ჰკითხავდა ხოლმე თავის თავს სუმბული, მაგრამ პასუხს რომ ვერ
მიიღებდა, გაიღიმებოდა და ისევ დაინწყებდა ცელქობას. ნამი რომ
პირს დაბანდა და მის ტანზე ნამის წვეთები მძიმებად აესხმოდენ,
სუმბული მაშინ თავის თავს უჭვრეტდა და თუმცა ამაყი არ იყო,
მაგრამ არ შეეძლო მის მშვენების მნახველს არ გაღიმებოდა. რამ-
დენი ხანია სატრფოს ელოდა, სადღაც წასულიყო უცხო ქვეყნის-
კენ და იგვიანებდა, ლოდინში გული ელეოდა... მაგრამ მოვიდა, აი,
მოესმა მისი ხმა კიდევ, თრთის და ცახცახებს, ბედნიერია სუმბუ-
ლი, ნამი პირსა ბანს, ნიავი ჰკოცნის, გულში იხუტებს, იადონი ზედ
დაჰქვითინებს და სული რომ მის წიაღში დალიოს – არ ენალვლება...
მკრთალი მთვარე-კი მათ სდარაჯობს და, მგონი, ისე ეცვლება ფერი,
რომ მათი ბედნიერება ეხარბება კიდევ...

II

მაგრამ ჟამი მიჰქროდა.

როგორც სიზმარი, დიახ, წარმტაცი და მშვენიერი, გაჰქრა ზაფ-
ხული. შემოდგომაა. ხენი საშინლად სტირიან... ძრწიან და შფოთ-
ვენ. „იმათ თუ ასე დაემართათ, რა კარგი დამეყრებაო“. – ფიქრობს
სუმბული. და, აი, რომ მართლაც უღალატა, სატრფომ სუმბული
სიცივეს მიუგდო და თითონ თბილი ქვეყნისკენ გაუდგა გზას; ის
მშვენიერი ტანისამოსი, რომელსაც თვით სოლომონისაც ვერ შეედ-

რებოდა, გაიცრიცა. სადღაა ნიაგი, ნაზი ზეფირი გუშინ რომ ნანას უმღერდა? ახლა ქარიშხალი, ჭმუნვით მტირალი, თავს დაჰლრია-ლებს, დასამარებას თითქო უქადებს, მგზნებარე გული უკვე გაცივდა... „ჩამოივლისო მალე სიკვდილი“ – უჩურჩულებს ხმა იდუმალი. არ იცის სუმბულმა, რაა სიკვდილი, მაგრამ წინად ჰგრძნობს, რომ კარგი არ იქნება. ცახცახით ღმერთს ვედრებს, გულჩათხრობილი ლოცულობს და ის ლოცვა მყის ოცნების ფრთებით ცისკენ მიილტვის. „ნუ გეშინია, ნუ, ჩემო სიცოცხლე! – უჩურჩულებს ანკარა ნყარო, ღმერთი მონყალეა, მალე ისევ გამობრუნდები, მალე მოგივა დრო და ჟამი შვენების, ერთ ზაფხულში კინალამ დავშირ და სასონარკვეთილი დავსტიროდი ჩემს უბედურებას, მაგრამ შევებრალე შემოქმედს. წვიმა მოვიდა და მეც გადავრჩი“.

– ოხ! რა კარგი ხარ, ნყაროვ ანკარავ, რომ უბედურიც ასე გიყვარვარ.

– მაშ, კიდევ გაზაფხულდება?

– ჰაი, ჰაი რომ...

– მაშ, როდემდი უნდა ველოდებოდე?..

– იყურე, ჩემო პატარავ, იძინე და ისე გაივილის დრო, რომ ვერ გაიგებ...

უჯერებს სუმბული და სძინავს... სძინავს გრძნეული ძილით ტკბილსა და მომხიბლავ სიზმრებსა ჰხედავს, ხან-კი მწარედ ქვითინებს, ალბათ ცუდი რამ თუ ეზმანება. უკვე ორჯერ გაზაფხულდა, მაგრამ მას კიდევ სძინავს. განთიადისას და მწუხრისას მგოსანი თავს დაჰქვითინებს და ცას შეჰკვნესის: „ნეტავი, როდის გაიღვიძებო?!“

[1910]

ნაკადის დუდუნი...

მიყვარს... მიყვარს... მე გამოურკვევი ნაკადის ჩქრიალი მისი იდუ-
მალი, სევდიანი დუდუნი...

ოხ! ღმერთო! რა არ იხატვის შიგ: მაში მოისმის რალაც მწუხა-
რე და მგლოვიარე ბგერა, დაკარგვა ბედნიერებისა – ერთხელ წარ-
სულის და დაუბრუნებელის. გულის წიაღში სწვდება ეს მჭუნვარე
სიმღერა და, ვით ზღაპრული ეოლოსის ჩანგი, რომელიც ზეფირის
ოდნავ მობერვაზე ნაზი, წარმტაცი მელოდით ავსებდა მიდამოს,
ისე ჩემი სულის სიმებიც ბანს აძლევენ და ეხმაურებიან იმავე მწუხა-
რე ხმით ამ სევდიან სიმღერას...

სოფლით დევნილი, ბედით მწარედ ანატირები, მისკენ მივეჩქა-
რები, იქ რავდენიმე წამით მაინც თუ იპოვის სულის სიმშვიდეს. როს
დაღამდება, მწუხრის ზენარში გაეხვევა სოფელი და არეს მკვდარი
მდუმარება დაეპატრონება, მაშინ მხოლოდ იმავე ნაკადის ჩუმი ქვი-
თინი, ყრუ გოდება თუ არღვევს ამ მყუდროებას, რომელიც, ვით
გლოვის რიდე, კიდით კიდემდე აწევს ქვეყანას. იდაყვდაყრდნობილი
ყურს ვუგდებ მას და სული ოცნების მხარესკენ მიფრინავს, მოგო-
ნებათა მკრთალნი აჩრდილნი თავს დამციმციმებენ და თვალთაგან
ღმობიერების მდულარე ცრემლი მდის ხოლმე. ეს სევდიანი დუდუ-
ნი... არ არის გულჩათხრობილი, სასონარკვეთილი მოთქმა – მასში
გამოსჭვივის იმედი. დიახ, ის არის ემბლემა ძლევისა, და მართლაც
ამ მძიმე ჟამს, როს დაპატრონებია სოფელს მწუხარება და ფას-
კუნჯის ფრთებით დაფრინავს ნალველი, როს გარეშემო ყველგან
და ყოველს სძინავს. ის კვლავ ბუტბუტებს და მალე მისი მწუხარე
დუდუნი ბრძოლის ყიჟინად გადაიქცევა. მეც ვგრძნობ, რომ სო-
ფელი და ადამიანი ცოდვის მორევში ჩაეფლა და ოდესღაც წმიდა,
ვით კამკამა წყალი ამ ნაკადისა, ადამიანის გული ახლა ბოროტების
სავანედ გადაქცეულა... მაგრამ ფენიქსი... კურთხეულ იყოს მისი შე-
მოქმედი, რა მაგონდება სევდა გადივლის და ნალველიც თავს მანე-
ბებს, მრწამს, რომ ადამიანი, როგორც ფენიქსი, კვლავ განახლდება:
„გრწამდეს – და ცხონდებო“ და მეც მრწამს...

ოხ, რა ტკბილია, როს რწმენა სძლევს ურწმუნობას, დღესას-
ნაულობს გამარჯვებას...

მიყვარს... მიყვარს მე დუდუნი ნაკადისა. სიტყვით არ ძალმიძს
გამოვთქვა, რასაც გრძნობს გული, აღგზნებული ღვთიურის ალით!
მშვენიერია და წარმტაცი მოთქმა ნაკადის...

საბრალო არის ადამიანი!

(გრ. ვ-ძეს)

მაისის ღამე ბნელთვალისანი გადმოსწოლია მძინარე სოფელს. სთვლემს არე-მარე, ყუჩობს ბუნება. ხმა არსაიდან. მდუმარებაა... ყრუ მდუმარება. მაგრამ ჩუ!.. ქარმა გაისისინა. სიმებს ჩამოჰკრა ეოლოსმა და აქვითინდა, ელვამ გააპო ბნელი წყვილი, ცის კაბადონზედ მკრთალი სხივები მიჰკლაკნ-მოკლაკნა. მეხის გრიალი, წვიმის შხაპუნი ერთვის ერთმანეთს. გაკითხვისა დღე ნეტავი თუ დგება?! მხეცთა მონახეს თვისი ბუნაგი და შიშით, ძრწოლით მას შეეფარენ... მხოლოდ ერთი აღარ ისვენებს – ადამიანი; არ იცის, სად დაუდვას ბრძოლას საზღვარი. წამების ჯვარსა ზურგით მიათრევს, მთლად ოფლში სცურავს, მაინც არ დრკება, აღთქმის ქვეყნისკენ გზას მიიკაფავს... მაგრამ ვაგლახ! უღვთოდ მარცხდება, სწყევლის თავის ბედს, უკან ბრუნდება.

საბრალო არის ადამიანი!

იცის ეს ზეცამ და იცრემლება.

არა ერთჯერ და ორჯერ სმენია მას მისი მოთქმა, კვნესა, გოდება.

ცრემლით ჰხატავს ის თანაგრძნობას. დიახ, საბრალო მას ებრალება.

*

წვიმამ გადაიღო და ქარიც ჩადგა, ოდნავ სისინებს ნელი ნიავი. ფოთოლს დანამულს გულში იხუტებს, თავზედ ევლება, როგორც ფარვანა, ასე ძლიერად უყვარს მას განა? ტყეც გახალისდა, ღიმილით უთხრა ზეცას სალამი; გამოიღვიძა ისევ ბუნებამ, ძლევის აღმართა დროშა, ალამი. სადღაც ბუჩქებში სევდიანის ხმით ჩაიქვითინა გრძნობისა მეფემ, უცდის სუმბული, თრთის და ცახცახებს, იცნო მისი ხმა, მისი არის იგი მგოსანი.

აგერ ნარგიზი, ვარდი, ზამბახი. ჩაჰკონებია ვაზი ვაზის ტოტს; ეთამაშება წყარო ანკარა მორთულ-მოკაზმულს ბუნების ნალკოტს, ზეცის შვენებას, მინად ჩამოსულს.

სატრფო! ბუნება! ნეტავი კიდევ არის სადმე ბედნიერება, ან შენ წიაღში ცხოვრებას ის შეედრება?!!

ჩუ!.. ეს რალა არღვევს ამ მყუდროებას, ამ ჰარმონიას, წარმტაცს, მშვენიერს? ცოდვაა.. ცოდვა; შეიგენ, ნუ შეურაცხყოფ ამ ადგილს წმიდას, აქ არ იციან, რაა ნალველი.

მაგრამ რად არის ეს ხმა, ასე გულში ჩამწვდომი.

ან რისთვის ავსებს კაეშნითა გულს?

– ეს ქვითინია ადამიანის, იგი საბრალო კვლავ მოსთქვამს, ჰგოდებს; ნუ თუ ჰგონიათ, რომ ქვეყნად ყველა ბედნერია? მაშ, გეტყვით: სცდებით.

არის კაცი, ვინც თვის ლუკმას ცრემლებით ალბობს... ხმა ხომ მოგესმათ, იქ, სადღაცა, ზარი ჩამოჰკრეს... იქ ეძახიან მონათ... მონათ საბრალოთ.

განთიადისას, როს ყველა ქებათა ქებას ზეცას უგალობს, ის მის მაგიერ ცას წყევლით ამკობს.

ხომ მოისმინეთ, როგორ დაჰკვნესდა
სუმბულს ბულბული,
ან და გედი გედს, როგორ ეტრფოდა,
ვით ჰკოცნიდა ფოთოლს ნიავი
და ველზედ შველნი ვით თამაშობდენ.

ადამიანსაც ჰყავდა სატრფო, მაგრამ სიკვდილსა იგი შეშურდა და მიაბარა შავბნელ სამარეს და საფლავი ხომ ის არის, სად ბევრი მიდის, მაგრამ იქიდან, ბევრიც ინდომოს, ვერავინ ადგეს.

„საბრალო არის ადამიანი“. – გაიხითხითა ცაში დემონმა.

ენმაურება მას ბელზებელი, მასვე გაჰკივის ტყე, მთა და ველი. „ვაი საბრალოს!“ – ჰკივის ნაკადი. იმან არ იცის, რა არის შვება. „ვაი, საბრალო?“ – სევდა, ნალველი აღარ სცილდება, თავზედ ევლება.

„საბრალო არის ადამიანი“ – დაცინვისა და ბოროტ გენიის შეუწყვეტელი ისმის ხარხარი და ხევხუვთა გამოძახილი, იმავ სიტყვებს გრგვინავს საზარი.

[1910]

მწუხრულ ჰანგზე

პასუხი

ჩემ ყურთ ჯერ არ სმენოდათ სახელი შენი. მე მაინც ვიცოდი, რა გერქვა შენ; მე მაინც გინოდებდი შენ ჩემის მოუსვენრობით, ჩემის ნატვრით, წყურვილითა და თაყვანებით.

ხმა ჩემის გულისა მარად შენ გეძახდა, შენ დაგეძებდა, შენთვის ჰკვენსოდა.

ის ხმა სინაზით თვით სიყვარულსაც შეედრებოდა; ის ხმა თვალეზზე, ოცნებაზეც კი შორს სწვდებოდა.

იგი ფრთხილად ჰკითხულობდა შენს ლამაზს სახელს თავისავით მთრთოლვარე ვარსკვლავთა სხივებზე.

იგი მოუსვენრად მეძახდა სანატრელ არსებას თავისავით მღელვარე ზღვის მძლავრ ტალღებში.

სწვდებოდა ყვავილთ შლას, ყურს უგდებდა ვარსკვლავთა სხივთ კრთომას, უერთდებოდა ტყის ჩურჩულს, ნიავის სისინს, იდუმალ გრძნობათა გამოძახილს, შენ სახელს იძახდა, შენ დაგეძებდა, შენა გნატრობდა...

ის ხმა, ვით ნატვრა ბავშვისა, ვით კვნესა გულისა, ვით ხმა ჩანგი-სა, გარს ეხვეოდა, თავს ევლებოდა, გულშიც სწვდებოდა მოულოდნელის მიზეზებით უცნაურად თვალნინ დახატულ სილამაზეს, მშვენიერობას, იქაც უნდოდა, რომ გაეგო შენი სახელი, შენ გკითხულობდა.

ხმა ჩემის გულისა ყველგან გეძახდა, ყველგან გეძებდა, მარად გნატრობდა...

პასუხი

შენ არ გიცნობ.

თვალთა ჩემთა ჯერ არ ეხილათ შენი სახე, ან რომ მაგონებს მთვარეს ბადრსა, სანთლით ჩამოქნილს, მაინც გიცნობდი; მაინც ვიცოდი ჩემ გულის ნატვრა...

ფხიზლადაც, სიზმრადაც მე შენ გეძებდი, შენა გასახავდი...

ვით მეთვალყურე – ვუცქერდი მთა-ველთ მშვენიებას; ვით შეყვარებული, ვერ ვშორდებოდი ყვავილებს, ვარდებს; როგორც მლოცველი, მივსჩერებოდი მთვარე-ვარსკვლავებს, ყველგან ვეძებდი მე შენ სახეს, ყველგან ვხედავდი: ფერმკრთალი იყო, მონყენილი და ნმინდანს ჰგავდა; მის თაყვანება, მასზედ ლოცვა მენატრებოდა.

მხოლოდ შენი ნატვრა, შენი წყურვილი ჰმატებდა ძალას თვალთა ჩემთა შენ მოტრფიალეთ.

მივსჩერებოდი ქვეყნის წარსულში ღრმად ჩამარხულ ლამაზ ღამეებს, გაზაფხულებს, ტურფა ყვავილებს – ან დამქვანარებს, ფერად-ფე-

რად ქცეულებს. ნათელ ვარსკვლავების ან მონყვეტილით, სიბნელედ ქცეული; თვალწინა ვშლიდი მთელი ქვეყნის ფართო მომავალს, ყველა ღამეს, როცა მთვარე გამოჩნდებოდა, სულ ყოველ დღეს, როცა კი მზე ამოვიდოდა, ყველა ყვავილებს, ყველა ვარდებს, რაც კი სიტურფით გადაიშლებოდა, რომ დამენახა შენი სახე, შენი შვენება...

ყველგან ყოველთვის შენ გეძებდი, შენა გსახავდი...

პასუხი

საიდან მოსულხარ?

ბავშვობისას შენ გინოდებდი, ვით ერთგულ მშობელს, ყრმამ კი გარდაგემენ უკვდავ ღმერთად სიყვარულისა, ყოველი ჩემი დღე, ყოველი ჩემი ღამე შენ გინოდებდენ, შენს ნახვას ელოდა.

შენმა ნატვრამ, შენზედ წუხილმა შემაჩვია მუდმივ ოცნებას.

შემოდგომის ბნელ ღამეში, ცივს, ქარიან ღამეში ყოველთვის მოგინოდებდი ამ ოცნებით მომავალს ბურუსიდან.

ეს ოცნება ღმერთთა სიმღერიდან, მათ ტკბილ სიზმრებიდან ცაში ჰქმნიდა შენს ღამაზ სურათს და ისე ჩამოჰყავდა ქვეყნად ჩემსა ღვთაებად.

ეს ოცნება ეთერის სფეროში, სამყაროს უხილავ ქვეყნებში თავის სიმღერით, თავის წუხილით მოგინოდებდა. იქ შეყვარებულთა გრძნობით ჰქმნიდა შენს არსებას, მგოსნის ჰანგებით ჩაჰბერდა უკვდავების სულს, წმინდანთა შარავანდედათ უქსოვდა სამოსელს შენს სიღამაზეს და ანგელოზთა გალობით, ეთეროვანთა ქება-დიდებათ ქვეყნად მომყავდი ჩემს ღვთაებად, სადაც გული ჩემი მარად მზათ იყო შენ სათაყვანოდ.

ყური დაუგდე ლაქუცა ნიავის წყნარ სისინს, ქვეყნის შემადრწუნებელ ქარიშხალის ზუზუნს, ზღვის ჩურჩულს, ღელვას, სიცოცხლის კვნესას, სიკვდილის მღერას, ყველგან, ყველგან გაიგებ შენს ღამაზ სახელს...

ეგ ძახილი, ეგ ხმა – ჩემ გულის ხმა არის, შენ რომ გინოდებს...

მინდვრებშიც, ტყეშიც, მთებშიც, მიწაზეც, ცაზეც და ცის მნათებშიაც შენ სურათს ჰნახავ, როცა შეჰხედავ...

ეს სურათი ჩემის ნატვრით არის ნახატი.

ყველა ყვავილის ყველა ფურცელზე შენი სურათი დამიხატია; ყველა მგოსანის ყოველ სიტყვაში შენი სახელი ჩამინერგია.

პასუხი

რა დაგმართნია?

ძახილი შენის სახელისა, სურათი შენის სახისა შეერთებულს ცის ღლვა-ქუხილში ზღვასა და მის ღელვაში, მთებში და მათ სიმღერაში.

მაგრამ არიან ჰანგნი ტკბილნი და ძლიერნი, რომელნიც ჯერ არ სმენია ქვეყანას, ვერც გაიგონებს ვეროდეს.

არის სილამაზე მხიბლავი, თავბრუს დამხვევი, რომელიც ჯერ არ უხილავს ქვეყნიერებას და ვერც იხილავს ვეროდეს.

იმ ხმით, იმ სილამაზით სტკბებიან სულნი უკვდავნი, ცაში მფრინავნი ქვეყანას მოშორებულნი.

მწუხარების სხივებით განათებული გული ადამიანისა მარად ეს-ნრაფვის ამ უსმენ ჰანგებს, უხილავ სილამაზეს, ვით ქვეყნის მიზანს, ვით ახალ სიცოცხლეს, მაგრამ იგინი სამარადისოდ მაინც მიუწოდო-მელნი არიან, სანატრელნი, საოცნებონი...

შენშიც არიან ნაწყვეტნი იმ შორეულ ჰიმნისა, რომლითაც სტკბებიან სულნი ციურნი...

შენშიაც დაჰქრის შენის მკრთალი სხივი იმ სილამაზისა, რომ-ლის ჭკრეტიტაც იშვებენ მხოლოდ ანგელოზნი.

გლოვა ჩემის სულისა შენ მოგიწოდებს.

მწუხარება გულისა შენ გელოდება.

ჩემის მარტოობით, შენზედ ოცნებით ბევრი ლოცვა შემით-ხზავს, შიგ ჩამირთვია კვნესა სულისა, წყურვილი მიუწვდომელის სილამაზისა, უმნიკვლო სიყვარულია ჩემის გულისა. მომეცი ნება, ჩემო ღვთაებავ მიწიერო, ცით მოვლენილო, შემოგვედრო ჩემი გუ-ლი ამ წრფელ ლოცვებით...

უკანასკნელი სიტყვა ჩემი, შორეული აზრი, უმაღლესი გრძნობა სიყვარულისა შენ მოგიწატრებს...

დღე და ღამენი ჩემის ცხოვრებისა, უკანასკნელი ამოსუნთქვა ჩემის სიცოცხლისა შენ მოგიწოდებს...

შენ მოგიწოდებს...

პასუხი

გადარეულხარ!

II

გლოვა

როგორ გამოიცვალე!.. როგორ, როგორ გამოიცვალე!..

აღვის ხე იყავ მაღალი, ლამაზი; ცის შეუმჩნეველი ნიავიც გაშ-რიალებდა, ჩაგრურჩულებდა; ყოველ გაზაფხულზე იფოთლებოდი და მწვანდებოდი. ეხლა... სვეტი ხარ მარმარილოსი, უძრავი, ცივი და შეუცვლელი...

შენ იყავ ყვავილი, ცოცხალი ყვავილი! ყოველ გაზაფხულზე ამო-დიოდი, ყოველ დილაზე იშლებოდი, იფურჩქნებოდი. ღამით ნადე-

ნი ქალწულებრივ ცრემლები ჰნამავდნენ შენს ფურცლებს. დილის ნიავი წყნარის სისინით თვალს აგიხელდა, ნამს ჩამოგბანდა; შენც ჰყვავდებოდი, სურნელად იქცეოდი, სჭკნებოდი და შემდეგ ისევ აღზდგებოდი, გაიშლებოდი, ეხლა კი... მხოლოდ სურათი ხარ ამ ყვავილისა ლამაზის ხელით დახატული ტილოს ნაჭერზე...

შენ იყავ ღვთაება, ჩემს გულში შობილი ღვთაება სიყვარულისა.

შენს უკვდავებას უკმევდა გუნდრუკს ჩემი ოცნება, ხელებ-გაპყრობით შემოვხაროდი შენს უკვდავ ზრახვათ.

მადლი ღვთიური შენის ხელითა სცვიოდა ჩემს გულში ციურ მანანად, რომელიც შემდეგ გარდიქმნებოდა შეერთებულ სიმღერად ცისა და ქვეყნისა, ცრემლებნარევ კვნესად გულის ნატვრათა და ოცნებათა; ღამის ლოცვად, სიცოცხლის ბნელ ღამეთა ლოცვად, რომელსაც ბაგენი ჩემნი მხოლოდ შენ გასმენდენ, ციურო ჩემო!

შენ მალვიძები ყოველ დილით შენის კეთილის განზრახვებით, ღვთის იმედით; შენ მიხუჭავდი თვალებს ღამით, ნანად მასმენდი ციურ ოცნებით.

ყოველ აზრს ჩემსას მიაცილებდი თავით ბოლომდის, ყოველ განზრახვას ჩემსას ფრთებად ესხმოდი. სიცივეს ჩემის გულისას ცეცხლად ეგზნებოდი, ეხლა კი... ცოცხალი ღვთაების ნაცვლად ქანდაკება ხარ მარმარილოსი, ღამაზი, ძლიერი, მაგრამ უძრავი, უსულო, ცივი... შენი ღვთიური უკვდავება მკვდარ მარმარილოს უკვდავებად გადაქცეულა; ცაში ოცნებით შექმნილი – მიწიერ არსად გადაიქცევი; შენ ან ძეგლი ხარ ღვთაებისა, მხოლოდ ძეგლი ხარ...

შენ იყავ ცოცხალი, ეხლა კი...

ჩემი გული იყო შენს ქვეყნად, შენს ცად, ეხლა კი იგი გადაქცეულა სამარედ შენის ღვთაებრიობის.

ოჰ, რად მოკვდი ეგრე ადრე, ღვთაებავ ჩემო!

მე შენსკენ მოვფრინდი, რათა გამიყინე გაშლილნი ფრთანი!

შენს მოსაძღვენად გამზადებული ჩემი ღიმილი ბაგეთ ჩააკვდა.

შენსგან საღვრელად მომდგარი ცრემლი თვალებს შეაშრა.

ხელები შენსკენ გამოპყრობილნი ცივად გაშეშდენ; ყვავილიც გასჭკნა ცივ თათებში, შენ რომ გიძღვნიდი.

ოჰ, რათა კვდება, ვინც უკვდავად დაგისახია!

ოჰ, რომ აღზდგებოდეს იგიც მკვდრეთით, როგორც იესო!

– ვინც გულში კვდება, იგი შემდეგ აღარ აღზდგება, მხოლოდ ღამაზსა, ძვირფას ხსოვნად თუ ინახება...

მეც შევინახავ გულში ხსოვნად ჩემს მკვდარ ღვთაებას...

მარტოობა

სადაც უნდა ვიყო, ყველგან, ყოველთვის მარტოობა ჩემი თანამგზავრია. მუდამ თან დამდევს, როგორც აჩრდილი, ვით შურისმაძიებელი ლანდი, გარეწარ კაენს თან რომ დასდევდა. დიდი ხანია, რაც მას ვიცნობ, არ ყოფილა ერთი წამი ჩემს ცხოვრებაში, რომ ის ჩემთან არ ყოფილიყო. განთიადისას, როს მთვარე ჩავა და ჩაჰყვება ფერგამკრთალი ვარსკვლავთა კრება, მისი აჩრდილი მზეს ამოყვება. კარგად ვამჩნევ მას, რადგან ის ჩემი სულის განუყოველი ნახევარია. სალამოს, რომ დაბინდდება და არემარეს მკვდარი მდუმარება დაეპატრონება, მაშინ მე ის მესაუბრება, სხვებს კი ჰგონიათ, რომ დუმილი ჩურჩულებს, როგორც მფარველი ანგელოსი, აღარ მშორდება და ნამდვილად კი დემონია, იჭვნეული სული, რადგან არ მაქვს მისგან მოსვენება. თვალწინ მითრთის მისი აჩრდილი, მაშინაც კი, როცა ვისმეს ველაპარაკები. მის თვალებს... კი, შურისძიების ცეცხლით აგზნებულთ, ნუ მომაგონებთ. ოხ! ვის, ვის ძალუძს გამოიაროს ტანჯვა ესოდენი, რაც მათ გამოისობით ამიტანია. მგონი, წყეული ტორკვემადოც შემებრალებდა... მაგრამ აჩრდილი სასტიკი და ულმობელია. მისი ღიმილი ღიმილია მეფისტოფელის და მის ხარხარზე კი, ვით სათაელის ქნარზე, არე-მიდამო კვნესის და მოსთქვამს. ალბად, ამ ყოფას გრძნობდა მგოსანი, რომელმაც გვამცნო – „ძნელი არის მარტოობა სულისა, მას ელტვიან სიამენი სოფლისა“, ალბად, ეს მქირდავი აჩრდილი იყო, რომელმაც მას მოუნამლა და წარუწყმიდა სარწმუნოება და დასტოვა „ჭკუით ურწმუნო, გულით უნდო, სულით მაშვრალი“. მითხარ, აჩრდილო, გაფიცებ, თანაც გემუდარები, დიდხანს დარჩები კვლავ ჩემთან? მარქვი – ოხ! მითხარი, არ მომშორდები? მეყო, რაც ვზიდე ტანჯვის უღელი, რაც თვალთ მდიოდა ცრემლი მდულარე; გემუდარები, ჩამომეხსენი, ტანჯვა მაკმარე, სიმშვიდე სულის დამიბრუნე?! მაგრამ ეს ბოდვა აჩრდილს არ ესმის და რომ ესმოდეს, გაიგონებს კი? კუბოს ფიცრამდი თან ჩამომეყვება! მგონი, საფლავშიც არ მომასვენოს! და რად მინდა სიკვდილის შემდეგ კიდევ ცხოვრება, თუ ის აჩრდილი იქაც იქნება?!

[1910]

ბოროტი გენია

ვუძღვნი გ. ქავთარაძეს

არ მახსოვს კარგად, ჩემთან პირველად როდის მოვიდა ის ჩემი თანამგზავრი, რომელიც მთელ შემდეგ ცხოვრებაში აღარ მშორდება და, ვით ფარვანა, თავზედ მეველება, ის – მიზეზი ჩემი ტანჯვისა მდულარ ცრემლების და მომწამვლელი მაღალ ოცნებისა.

ერთხელ, მონაფე ვიყავ, დახურულს ოთახში ვიჯექ და წიგნს ვკითხულობდი, გარეთ უთუოდ ცუდი ღამე უნდა ყოფილიყო, რადგან ქარი მწარედ გმინავდა, მწუხარებით ფრთას ფანჯარას სცემდა, თითქო სახლში შეშვებას მემუდარებოდა. იმ ადგილამდე მივალწიე, სადაც მგოსანი დასტირის დანგრეულ ილიონს, რომ ხმა მომესმა:

„ჩემო კეთილო, იმედების ნანგრევებზე შენც ბევრ მდულარე ცრემლებს დაღვრიო“.

გამიკვირდა: ოთახში ჩემს მეტი არავინ ყოფილა და ხმა ვისი უნდა ყოფილიყო. ბავშობისას ვამჩნევდი, რომ რაღაც იდუმალი ხმა თან დამდევდა, ყურში მიჩურჩულებდა, მაგრამ ხმა მისგან არასდროს მსმენია.

ის დღეა და ეს დღე, რაც ის აღარ მშორდება. ყოველ ჩემს ზრახვას, იდუმალ ლტოლვას იგი წინამძღვრობს და მასთან ისე ვგრძნობ თავს, ვით მეზღვაური უიალქო ნავით აბობოქრებულ ზღვაზე. სული მჭმუნვარებს მის კლანჭებში. მან მომიწამლა სარწმუნოება, პირველად მან ჩათესა უწვრთნელ გულში იჭვი და ახლა კი მის უმწეო ქვითინზე დაცივნის ღიმი უკრთის პირს. ძილში თუ ცხადად ყურს ჩამწივის მისი სიტყვები, ის საბედისწერო სიტყვები, რომლითაც ერთხელ ბოროტი მეფისტოფელი მარგალიტას ანუგეშებდა – „ამაო არის ახლა იმედი გადარჩენისა, დაღუპული ხარ“-ო.

შემოდგომის გძელ, მწუხარე ღამეებში ძილგაკრთობილს მე ის მეჩურჩულება და უნებლიეთ მეც ყურს უგდება, რადგან არ ძალმიძს, არ უსმინო, როცა თვალები მიძიმედ მოქანცულს მიმელულება და წარსულ დროთა განვლილ სიამის მოგონების მგლოვარ ტუჩებზე ღიმი გაკრთება, მაშინაც კი, ვით ქარიშხლით მონაბერი, მისი ხმა მესმის, შორს უფსკრულისგან ამოძახილი. ნიავის ნელი სისინი, რომელიც მე მის თანაგრძნობისა საუბრად მეჩვენება, ეოლოსი როს სიმებს ჩამოჰკრავს და მუდამ მჭმუნვით მტირალი ქარი მწუხარედ აქვითინდება, მე მის ქვითინში კვლავ დაცივნის გენიის ხითხითი ჩამომესმის და საბრალოდ გული ღონდება. მწუხრის ზენარში გახვეულ მთისა წვერვალებს როს თვალს მოვავლებ, ვნატრობ, ვით ისინი მჭმუნვარებაში გაქვავე-

ბას, მაგრამ რა გავიხსენებ, რომ ისინი დარაჯნი არიან მარადისობისა, ჩემს ყოფას ვამჯობინებ, რადგან ის დღეს თუ ხვალ კუბოდ იცვლება... ჩემო კეთილო, ნუ, ნუ მიმღერ... სამხიარულო ჩემს გულს არ სწვდება ხმები, ის უძღურია, რომ დააამოს ტანჯვა გულისა, ადრე მოკლულის, გაციებულის... ოხ! შემიბრაღე ცხოვრების გერი, ნუ შეეხები ჩემს სულის სიმებს, თორემ საბრალოდ აქვითინდება. სამარის ხმაზედ მუდამ მოსთქვამს ის და თავის ობლობას ზეცას შესჩივის, მაგრამ ჰე, ვინ შეიბრაღებს? ობოლი მუდამ ობლად ვალაღებს.

ხომ კარგად იცი, რომ არ აღდგება საფლავით მკვდარი, მე კი ჩემი ოცნება, ჩემი სიცოცხლე დავასამარე, მათი საფლავი ცრემლით დავნამე.

ძნელია, ძნელი ობლობა, სიგლახაკე სულისა, თუმცა სახარება კი მოგვითხრობს – „ნეტარ იყვნენ გლახაკნი სულითაო“. ამ მარტობას და სიობლეს სულისას დასტირის მენავე. როცა თავის ნავს ლურჯ-კამკამა ტბაზედ მიაცურებს. მას არ ანუგეშებს ვარსკვლავებით მოქარგული ცა, არც მთვარე, რომელიც, ვით ქანდაკება სიმნუხარისა და სიყვარულის ციური სიმბოლო – მგოსანმა რომ ლოცვით მოქანცულს უცოდველს სულს შეადარა – თავს დაქათქათებს, მაგრამ არარის არრის მთქმელი, ისე, ვით წმინდა კანდელი, თავს დაფარფატებს, უაზროდ კუბოში მიღეულ სახეს, მაგრამ არაფერს უამბობს. ამ სიობლეს სულისას დასტირის ბედუინი, როს ცაზედ ვარსკვლავებს ითვლის და ხრიოკ უდაბნოში ნალვლიანი სიმღერით გზას მიიკაფავს. მასვე დასტირის სალამოის ჟამს ებრაელი, როცა ბზის ტოტებს სჭრის, ყურს უგდებს იორდანის ნალვლიან დუდუნს და თითონაც სევდიანად ღლინებს, იგონებს რა მამულს, ვით სიზმარს გამქრალს, და ჩანგს, იუდის მსხვრეულს, მღუმარეს.

ჩემო კეთილო, ნუ, ნუ მიმღერი, ეგ სულის გზნებაც მალე გაჰქრება ისე, ვით გაჰქრეს წყვდიადი ღამის, როს განთიადი მოახლოვდება. არ ძალუძს ალერსს დაგვიანებულს დამარხულ გრძნობის კვლავ გაცოცხლება. მე თან გავყვები წინამძღვარს ჩემის ცხოვრებისას და კვლავ დავმარხავ, თუ რამე დამშთენია, უყურებ, შილიონის პატიმარივით, თუ, ვით, როცა მე აღარაფერი შემძძლება, გაჰქრება ნალველში უკანასკნელი ფრთა ჩემი ცხოვრების; გავყვები სულს მაშფოთარს არყოფნის კუთხისკენ; იქ გაჰქრა ჩემი რწმენის ტაძარი და მთელი ჩემი საფლავი. ოჰ! ნეტავ ვიცოდე მაინც, სად არის არყოფნის კუთხე – ჩემთვის ედემი, ჩემთვის სამოთხე.

[1910]

მთაო მაღალო...

მწუხრისა ჟამმა შემოაწია: ცის კაბადონზედ აღმოხდა მთვარე, მარტო მოარე, მოხეტიალე. მუდამ მწუხარე სევდის ზენარში გამოხვეულა, ვით ავადმყოფი ჰკრთება, კანკალებს, ხან გამოჩნდება მსუბუქ ეთერში, ძლევის მანტიით გაბრწყინებული, ხან ლეგა ღრუბელთ თავს შეაფარებს, მომაკვდავივით დახუჭავს თვალებს.

კავკასიის მთას, ამაყს, გულზვიადს, ცამდე ატყორცნილს, ცად აყოლებულს, სწვევია ბილი... გრძნეული ძილით სთვლემს და მდუმარებს, მწუხარებით სდგას გარინდებული, ალბად სწვევია მასაც ნალველი, სულის მშფოთარი, გულის დამწველი... შავი ღრუბელი, სევდის მომგვრელი თავზედ ევლება, თავს დაჰფაფატებს, მის მწუხარ ფიქრებს ცას ატყობინებს, ცას შელაღადებს.

მთაო მდუმარე, შავ ფიქრთ სავანე, ტანჯული სულით შენსკენ მოვილტვი, გულჩათხრობილთ მეგობართან მსურს საუბარი, რადგან უღმერთო და მზაკვარია ადამიანი... ოხ! ვის, ვის ვანდო ტანჯვა სულის და კვნესა გულის, ადრე მოკლულის, გაცივებულის? შემოვიარე მთელი სამყარო, კაცი ვერ ვნახე, „ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი გაუზიარო“. ვით შენი ყინვით ნაკვეთი მკერდი, სატრფოს გულიც ცივია, ცივი... ვაგლახ, თბილია მასზედ საფლავი. ზეცას არ ესმის ჩემი გოდება, ის ყრუა ისე, ვით დაბლა მიწა. და რომ ესმოდეს, რა გამოვა, ჩვენ შორის განყდა უკვე კავშირი. გულცივობისთვის წყევლა ჰსმენია მას ჩემგან ხშირი.

მიდიან დღენი... წუთი წამს მისდევს, ტანჯვით უფსკრული არის ცხოვრება, სამუდამოა სევდა, ნალველი, მხოლოდ ბოდვაა ბედნიერება, შეიგნევით, აღარ მოკვდებით, უკვდავი არის ამოება!

მთაო მაღალო! არც შენ გესმის ეს აღსარება, წყეულიც იყავ, შეჩვენებული, რადგან არ გინდა, ანუგეშო ობოლი სული. ბედნიერი ყოფილა, მამ, ის მგოსანი, გულდახურულთა მეგობრათ ვისაც მიაჩნდი; მე კი რა დამრჩა, თუ კი არ ისევ კვნესა-ვაება, დიდი ხანია კაემნის ბადეს გული გაება. ოხ! მწუხარებავ, სადღა ვეძიო მე მოსვენება და მყუდროება; მარქვით, სად არის გაუქმებული ჩემი ტაძარი, მანუგეშევით მწირი სოფლის მიუსაფარი!!!

[1910]

ფერია ბედნიერებისა

...იყო, იყო და გაფრინდა.

– არა, დედი, დაათავე, შენი ქირიმე, ეს ზღაპარი.

– დავათავე და ის იყო, ჩემო კარგო.

– იყო ფერია ბედნიერებისა. დილას პარნასზე აპოლონს ესტუმრებოდა და, მისი სიმების ჟღერით დამტკბარი, მერე სხვას უზიარებდა ბედნიერების გრძნობასა, არა, დედილო?..

– ჰო, ჩემო კარგო!

– მაგრამ ხარბს დიანას შეშურდა, რომ მას ადამიანები პატივსაცემდნენ და შური იძია. ერთს დღეს, როცა დიანა სანადიროდ წამოსულიყო, ისინი შეხვდნენ ჯვარედინ გზაზე. ბოროტმა დიანამ მას ძაღლები მიუსია და მისი თოვლივით თეთრი ტანისამოსი სისხლმა შეღება. არა, დედი?

– ჰო, ჩემო კარგო!

მას შემდეგ დასწყევლა ფერიამ სოფელი და დასისხლიანებულ ფრთებით ლაჟვარდოვან სივრცეში შეისრიალა. მას შემდეგ ის არავის უნახავს. იყო ფერია ბედნიერებისა და გაფრინდა... გაფრინდა.

შემდეგ ადამიანებს არ ეკარება ბედნიერება, შორს გაურბის ისე, როგორც გნოლის ლაშქარი მშვიერს არწივს. იმისთვის არის, რომ ადამიანებს სახე ჩამოსტირით ხოლმე. ვერ ნახავ პირმოცინარე ადამიანებს, გლოვობენ დაკარგულ ბედნიერებას. გადია მელაპარაკებოდა, რომ ბედნიერება ბოდეაო.

– დედა, არ მოვა კიდეც ის ფერია? – დაჟინებით ეკითხებოდა ჭირვეული ბავშვი დედას.

– რა ვიცი, შვილო. ხედავ იმ მთებს, ცათამდე რომ აყუდებულან? ასე არიან სულ ისინი; ნისლი რომ მოეხვევათ, ეს მათი ლოცვაა, ცას შეჰვედრიან – ფერია დაგვიბრუნეო და ელიან სულ დაუსრულებლივ, გული ელევით ლოდინში... უსაზღვროა მათი ლოდინი.

– ნეტა, როდემდის გაგრძელდება ეს ლოდინი, უთუოდ ჩვენ ვერ მოვესწრებით, არა, დედილო?

– არ ვიცი, შვილო!

ბავშვს ჩასთვლიმა, მხოლოდ დედა, კიდეც ჰიქტრობდა ამ საბედისწერო კითხვაზე და ბოლოს დაქანცულმა თავის ნანაზე თვითვე მიიძინა.

[1910]

ფარვანა

დღე ღამემ შესცვალა. შავ-განიერ ფრთებში გამოხვია ღამემ სოფელი და ყრუ მდუმარება დაეპატრონა არე-მიდამოს. მწუხრის ნიაგმა მალალ მთებში მწუხარებისას ჩამოჰკრა სიმებს და მწარედ აქვითინდა. ვზივარ მარტო ოთახში და წიგნს ვკითხულობ. ირგვლივ ღამეა, დაუსრულებლივ ბნელა გარშემო ისე, ვით ჩემს სულში. მომაკვდავივით ბჭუტავს სანათი და მკრთალი სხივები კედელზე აჩრდილივით დაფარფატებს. ამ დროს, არ ვიცი, სიდან, ჩემს ოთახში გაჩნდა ფარვანა, თითქოს სიკვდილისა წინდანინ იგრძნო ჟამიო, სანათს მიეფართხალდა, სუსტად სცემდა ფრთებს და მის მაგიერ, რომ უკან გამოფრენილიყო, რაღაც უცნაურ ვნებით აღტყინებული, გიჟურ ვნებით ალს თავს ევლებოდა. ვხედავდი, როგორ თრთოდა მისი პატარა ტანი, თანდათან სცვიოდა ფრთები და ბოლოს სულ დაიფერფლა. ვერც კი მოვასწარ, გადამერჩინა... მაგრამ განა ჩვენი ცხოვრებაც ასე არ მიდის? დაბადებიდან ველტვით რაღაცას, რომელიც ბედნიერებაც არის და სიყვარულიც, მაგრამ ამაოა ლტოლვა. ოცნება ჰკრთის, ოცნება ცახცახებს... ნალველში ჰქრება ჩვენი ცხოვრება. საფლავში მიგვაქვს გრძნობა დაუკმაყოფილებელი, წადილი – აღუსრულებელი, ლტოლვა – განადგურებული, და მალე დაფარავს მას გაუმჭვირვალე ჩრდილი საფლავისა, თითქოს არც კი არსებულიყოს. და ასე თავდება მუდამ უკვდავი ზღაპარი ჩვენის ცხოვრებისა...

[1910]

ეპიტაფია

ხრიოკ უდაბნოს თუ მოხვიდე, მგზავრო, ოდესმე, გვერდს ნუ აუვლი ჩემს საფლავს, იყავ მომთმენი. ჩემს ამბავს გეტყვის შენ ეს ჯვარი, თავს რომ მიყრდენია. ყური დაუგდე, ის საფლავით არის ამონაძახი და განგებას ცეცხლის ასოთი ჯვარზე წაუნერია: აქ განისვენებს წინასწარმეტყველი, ვისის ბაგითაც თვით განგებამ ღაღაღჳო ერთხელ ჭეშმარიტება, რომელიც ეხლა ჩემ საფლავში განისვენებს, რადგან ვერ იგუეს ის ადამის ძეთა. განთიადისას, მაღალ მცნების უცნაურ გზებით აღტყინებული, სოფლად მოველი, ბურანში მყოფ ძმათა გასალვიძებლად, მაგრამ ამაოდ გაჰკიოდა ჩემი ნალარა... ამო იყო ხმა სიმართლისა, არვის ესმოდა. უწყლო უდაბნოს ჩემმა სიტყვებმა ცრემლი ადინეს, იმდურებოდნენ ბუმბერაზი მაღალი მთები, მაგრამ ყოველი იყო ამო: ვინც სხვას აღვიძებდა, ეხლა თვით სძინავს და ვისაც სძინავდა, მას ხომ ეძინება უკუნისამდე. არ გაიკვირვო, რომ შეხედო ჩემს ირგვლივ ლოდებს – ეს ძეგლია, სიცოცხლეშივე რომ აღმიგეს მაღლიერებმა. ნუ დაგაშინებს, ეს ყველასი არ არის ხვედრი; კაცთ-ნათესავი მხოლოდ ჩვენ გვიმკობს მითი საფლავებს... ჩემო კეთილო, ჩემს საფლავზე ვარდებს ნუ დარგავ, თორემ ცრემლი, საფლავიდან ამონახეთქი იმათ გაახმობს, ჩვენ ცრემლში ვიშვით, ცრემლში ვცხოვრობდით და ცრემლშივე მოვკვდით, ვარდები საფლავზე მხოლოდ მწარე დაცინვაა...

[1910]

სიკვდილი

...ის ყოველგან არის და ყოველთვის.

მისი მეფობა განუსაზღვრელია და მსხვერპლი აურიცხველი, მისი ჩრდილი ყველას თან ახლავს, და განუწყვეტლივ მისის ფრთების ფრთხილი ყველას მოესმის. ის ბედია წინამძღვართა უბედურებისა. მთანი მაღალნი, მწუხარებაში გაქვავებულნი, სდგანან და ელიან. მათი ლოდინი „დანახვაა უნახავისა“ – ამბობს მგოსანი... უსაზღვროა მათი ლოდინი, რადგან მათ უკვე მოესმით ჩონჩხების ქნარზე სიმეზის ჟღერა. ის სიკვდილია, დაძინებისას უმღერის სოფელს. კარგად იციან, რომ ის გრიგალია ჟამის ოკეანიდან ამოვარდნილი, და, ვინ იცის, რამდენი ხე ძირიანად ამოუთხრია. იციან, რომ სიკვდილი მინის ძვრას, ვულკანის ლავი, მინის წიაღიდან ამოხეთქილი, და მაღალ მთებსაც იმსხვერპლებს.

...სიკვდილი აპოთეოზია ბუნებისა.

ის ერთია, რომელმაც არ იცის ღალატი. ჟამსა მწუხარეს, მისი სიმღერა ყურს ჩამოესმის, სამაგიეროდ, აკვანშიაც თავს დაფარფატებს ჩვილ ყრმას და, დედის ნანასთან ერთად, ისიც მღერის. მისი სიმღერა ნაღვლიანი და სევდიანია...

ცეცხლის ეტლით მოჰქრის დემონი სიკვდილისა, ვით ქარიშხალი დაძრწის უდაბნოდ და ვაი მას, ვინც ხელ-განწვილს მას გზაზე შეხვდება! გამოეთხოვოს ის ყველაფერს, სამარის ჩრდილი მას გადაეხვევა.

ის მიზანია ჩვენის ცხოვრებისა, მისი გზა ძვლებით არის მოკენჭილი... ის ყოველგან არის და ყოველთვის.

მის წინ სიცოცხლე თრთის და ცახცახებს, მითი სუნთქავს ყოველი სულდგმული, მითი სუნთქავს ცისა ლაჟვარდი და მშვენება განთიადისა, მის მსახვრალ ხელში ყველა გაივლის, ყველა გაჰქრება; „მოსაგონებლად, ვაგლახ! რომ ფერფლიც აღარ დარჩება“...

...და ჩვენშიაც ჰბუდობს სიკვდილი...

[1910]

სიყვარული

(აღმოსავლეთის ლეგენდა)

საკიამუნმა დასტოვა სოფელი, ცოდვის სავანე და უდაბნოდ გაიქრა, რომ იქ მაინც დაევიწყებინა ცხოვრების ამაოება. ის ცას შეჰყურებდა, ცად აღეპყრო თვალები, რადგან არ უნდოდა მიწის შეხედვა, რომელიც აგონებდა განვლილ ცხოვრების არარაობას. გი-მაღაის მწვერვალებიდან გამოჩნდებოდა, როგორც ცეცხლის ბორბალი, მომავალი მზე, დაჰხედავდა მიდამოს და ოქროს სხივებით მოქარგულს დიადემას დაადგამდა თავზე ღვთაებრივ განდეგილსა, ტყუილად ეალერსებოდა მას პირმცინარე მთვარე; განდეგილი, თითქოს მას ვერც კი ამჩნევდა, მღუმარებით იდგა საკიამუნი და მედიდურად სჭვრეტდა უკვდავებას და უახლოვდებოდა ნირვანას. ასე მიდიოდნენ მისი დღენი, გარინდებული, ლოცვაში გაქვავებული, იდგა განდეგილი და ლოცულობდა. მაგრამ ამ დროის განმავლობაში, მისი ცად აღეპყრობილი ხელები გაქვავდა. მერცხლებმა ქვად მიიჩნიეს წმინდა განდეგილი და მის ხელებზედ ბუდე ააშენეს. გაზაფხულზე ისინი ესტუმრებოდნენ თავიანთ ბუდეს. მაგრამ ერთხელ გაფრინდნენ და არ მოსულან. და მხოლოდ მაშინ ის, რაც ეხლაც დაუჯერებელია, იმ განდეგილმა, ვინც ყველაფერი გადაივიწყა, ვისთვისაც არ არსებობდა არც სურვილი და არც ტანჯვა; იმ განდეგილმა, რომლის სინმინდეს თვით ღმერთები შეჰნატროდნენ, ვერ დაინახა მოსული მერცხლები და მწარედ აქვითინდა. ამ ჟამად სტიროდა ის მერცხლებზე. ქვითინით მოსცეს ბანი მაღალმა მთებმა და განგის ტალღებიც მწარედ აქვითინდნენ.

[1910]

ეპიპოსიდიონი

და როს დაუნყებ შენ იმას
ძახილს, არ გიპასუხებს.

(იერ. VII. 27)

სული ცოდვილი, სული ცრემლებით განბანილი, ჭმუნვამ მოიცვა, უდროოდ დადგა შემოდგომა ჩემის ცხოვრებისა, უდროოდ გაჰქრა სიყვარულის მომხიბლავი, უცხო სიზმარი... ტროფობის ყვავილი, ყვავილი პირველი სიყვარულისა, რა მშვენიერი იყო და რა წარმტაცი!.. გადაიშალა ის განთიადზე. რას ვიფიქრებდი, თუ შუა ღამისას ნავილებდი ოხერ საფლავზე, მაგრამ ახლა ვინ დამიბრუნებს სიყვარულისა იმ პირველ დღეებს? შემოდგომაა. ცა სევდიანი ნალველსა ანთხევს, ნისლი გაჰკვრია ცოდვილ ქვეყანას, შავი სიკვდილი ჩონჩხების ქნარზე დაძინებისას უმღერის ნანას, სთვლემს არე-მარე, ცრემლთა სავანე, ზღვა ცრემლებისა, სდუმს ვით სამარე მყუდროებისა. სულის სარკვე! დარჩი, ნუ მიხვალ, ამ მწუხარე ღამეს ნუ მიმატოვებ. სული ცოდვილი, სული ცრემლებით განბანილი, ცრემლად იღვრება, ვაგლახ! უშენოდ არ ესვენება. დარჩი, ნუ მიხვალ... ნუ თუ არ გესმის ხმა სევდიანი, შენ რომ გეძახის, შენ რომ მოგიხმობს? ნუ თუ არ გესმის ცრემლის ჩუხჩუხი გულის ნიაღში? შენ ხარ დიდება, შენს ღანვზედა ჰკრთის ნარნარი სახე უკვდავებისა და სულის სარკვე! ნუ მიმატოვებ, დარჩი, ნუ მიხვალ, რისთვის მითხრი უდროოდ საფლავს?..

*

„არა ჰქმნე თავისა შენისა კერპი, არცა ყოვლადვე მსგავსი“ – ასე ღალად ჰყო სიონზედ იელოვამ. მე-კი შევქენი კერპი განთიადისას და მწუხრისას მას ვსწირავდი მხოლოდ მხურვალე ლოცვას, ვრწყავდი ცრემლებით, მას შევსწირე სულის უმანკოება და ის კი შეიქმნა მიზეზად ჩემი ტანჯვისა.

„ოხ! საბრალთა გულუბრყვილო, ნაზი პეპელა, ღამპარს ეტროფოდეს, არ იცოდეს, რომ დაინება“, ფერფლად იქცევა, განადგურდება!..

სტიროდეთ ყველა იმედ დანთქმულთათვის, სტიროდეთ ყველა ცოდვილთათვის, არა იყოს ღმერთნი უცხონი ჩვენსა გარეშე და მე კი შევქენი კერპი. მან მომიწამლა სარწმუნოება, მან დამისერა გული მგზნებარე.

*

„კაცო! გიყვარდეს, ცათ ჩამომძახეს, როს მათ დამბადეს“... და მეც მიყვარს, ამ ბნელშიაც გზას მინათებს ნათელი სხივი სიყვარული-სა. მხოლოდ ის თუ დაამშვიდებს არსებობის მძიმე, მაშფოთარ ტალღებს. ის თუ დაუამებს გულს დასერილს ტანჯვის იარებს. „კაცო, გიყვარდეს! მაშ ცით რად მითხრეს, თუ კი ცოდვაა სიყვარული?“

ოხ! არა, არა, შორს ჩემგან, ეშმაკო სათანაელო, შორს ჩემგან ბოროტებისაგან ლელვილო სულო! ან თვით მევე ვარ, მეუფე ჟამისა, აღარ მაშინებს ჩონჩხების ქნარზე სიკვდილის მღერა. სულს ცრემლით ნაბანს სხვა ქვეყნისკენ ინვევს მცნება, თუმც მოვიქანცე, ალთქმის ქვეყანაც ჯერედ შორს არის და გზაც, ვით აფთართ კვალი ხეობაში, ჩვენის ძვლებითა არის ნაფენი, მაგრამ მიყვებები თან ოცნებას, სანამ არ მოესმის გულს დატანჯულს ჰანგი სალხენი!..

*

ღამეა, ჩემ სულშიც ბნელა დაუსრულებლივ, ვით შემოდგომისა უღრან ტყეში. მცივა, ვკანკალებ! ოხ! ვის ესმის, ვის ეს ჩემი ბოდვა? ოთახში სანათი ძლივს ბუფტავს. ცოდვილთა სულებივით დაფარფა-ტებენ სხივნი კედელზე და უმისოდაც ნაღვლიან სადგურს უფრო საშიშარ ელფერსა სდებენ. ქარიშხალი არ ისვენებს, მწუხარებით ფრთას სცემს ფანჯარას, თითქოს მეხვეწებოდეს სახლში შეშვებას: „შემიშვით სახლში, მეც მცივა, მეც მინდა გავთბე, განა გგონიათ, ჩემთვის სიცივე არ არსებობს?“ მაგრამ ვერას გააწყობს და უკან ბრუნდება. გაჰკვივის ველურ მელოდიას შემოდგომისას და სევდიანად მღერის თავის მუდამ ხეტიალზე, არხევს რა ხეების გამხმარ ტოტებს, თითქოს უნდა გამოიტიროს ურვა ქვეყნიურ არსებობისაო. ტალღას ტალღას სცემს რიონი და მწუხარედ დუდუნებს, ალბად სევდა შემოსწოლია, ვერვისთვის უნდვია და იმისათვის არის, რომ გულ-ჩახვეული ჩუმად მოსთქვამს. ვინ იცის, იქნებ ის სულ სხვას იგონებს, იქნებ ესმოდეს კიდევ ამირანის კვნესა და ან მედიას მწუხარე სიმღერა, იქნებ დასტიროდეს ქართლოსის ჩანგს, უღვთოდ დამსხვრეულს, მახინჯ შვილთაგან დავინწყებულსა, ბევრი რამ იცის რიონმა: „მრავალ დროების მონამეა, მაგრამ უტყვიცა“, უტყვი. ბაგრატის ტაძრის ნანგრევები, გოლიათებივით ამართულ ბნელში და ცას შესჩივიან უმწეობასა.

ქარი ქვითინებს. სცვივა ფოთოლი, საშინლად სტირიან გატიტვლებული ხენი და გულს უფრო აღონებენ. უსაზღვროა მათი ტანჯვა და გულსაკლავი – მათი მოთქმა. წინ მარკოს ავრელიუსის დღი-

ური მიდევს და ვკითხულობ, მაგრამ ფიქრები, შავ სედიან ფიქრთა გრეხილი, დროის ხვრელიდან ამომძვრალი და მომსკდარი ჟამის, ნიაღვარის ვერ შემინყვეტია... „ყოველთვის უყურებდე თავს, როგორც მკვდარისასა. ერთის წუთის შემდეგ შენ შეიქმნები ერთი მუჭა ფერფლი, ჩონჩხი, ან და სახელი, მაგრამ სახელიც მალე გაჰქრება, როგორც ხმაურობა, როგორც გამოძახილი“. ოხ! ღმერთო ჩემო, რას არ იფიქრებს კაცი!.. – წამოვიძახე და ლოცვა-კურთხევა შევეუთვალე ფილოსოფოს იმპერატორს, რომლის, შესაძლებელია, ეხლა არც ფერფლი იყოს. განა შეიძლება ასე სიკვდილზედ ლაპარაკი... რომ არ მესვენება, ძილიც გამირბის, თითქოს ენანება ცოტა ხნით მაინც ამ ჯოჯოხეთურ გენიის ჩაქრობა.

– სულის სარკვე, დარჩი, ნუ მიხვალ, ყურად იღე ჩემი ხვეწნა. ნუ უგულუბელჰყოფ ჩემს ვედრებას... ბნელში ვიშევი, ბნელში ვცხოვრობდი... ვაგლახ, რომ ბნელში მეღება ბოლო. არყოფნის ღამე ჰაერს მოარხვეს, ჯოჯოხეთშიაც ჩამოკვრენ ზარებს და წყეული სატანაც ეწვევა სოფელს. ვინ მანუგემოს, ვინ მცეს ნუგეში ამ სევდიან და მწუხარე ღამეში?..

[1910]

შურის-ძიება

(ბიბლიურ ჰანგზე)

ა.

შუალამეა. სდუმს ქალაქი გლოვის ძაძებში გამოხვეული, სდუმს არე-მარე, როგორც საფლავი, ზოგან ადამიანის კენესა თუ დაარღვევს ყრუ მდუმარებას, რომელიც კიდიით-კიდემდე დასწოლია იუდეელთ მხარეს. ალაყაფის კარები დაკეტილია. მცველები ალბად შიშით ატანილნი ჩუმად საუბრობენ. დიდია რისხვა იელოვასი, რომელიც ზედ დაატყდა დღესა მისგან რჩეულ ერს. ძღვევა მოსილი მხედართ მთავარი ოლომფრე ურიცხვის მხედრებით გარს შემორტყმია ქალაქს და ლამობს ფერფლად აქციოს იგი. შურისძიებით აღტყინებულმა ნაბოქოდონოსორმა გამოგზავნა ოლომფრე ურჩ ერის დასამონებლად. მოახლოვებულია ჟამი, როს ისრაელთ სისხლი მორწყავს მიდამოს, რადგან მათ გადასწყვიტეს უომრად არ დამორჩილდნენ მტერს, თვალთ ცოცხლებმა აღარ უმზირონ, როგორ შელახავს მტერი მათ წმინდათა-წმინდას, როგორ ეტყობა კადნიერება და უცოდველ ქალწულთ ნამუსს ახდის. „არ გვნახოს მტერმა ძაბუნად“ – ყურში გაუნთვის ყველას მთავარის იოზიას სიტყვები. „არ შეჰშვენის მხდალობა იმ ერს, რომელსაც უძლოდა ნათლის სვეტი არაბედისა უდაბნოში, იმ ერს, რომელსაც წინამძღვრობდა მოსე. ნუ, ნუ შესწყდება ჩვენში სისხლი სამსონ ძლიერისა და მეფე დავითისაო“. ბევრს ძილშიაც ესიზმრება მოლაპარაკე მთავარი იოზია და ბრაზით კბილებს ახჭი-ალებს. ქალაქში უსაზღვროდ ბნელა. დუმილს გრძნეულ ქსელში გაუბამს ქალაქი და მოუჯადოებია. მხოლოდ ქალაქის მთავარ ქუჩაზედ მკრთალად ანათებს სანათი, ოდნავ ბუჟუტავს, მომაკვდავივით ხან სულ მიჰქრება, ხან ისევ გამოციალდება. თავქვე დამხობილა მანასეს ქვრივი ივდითი და გულ-ჩათხრობილი ლოცულობს. მის სევდიან თვალებს უკვდავება დასთამამებს, კავზე დაღალნი ჩამოშლია, მწარედ ქვითინებს ეთეროვანი მშვენიერება, ღმერთსა ავედრებს ცოდვაში ჩაფლულს სამშობლო მხარეს. უცებ ივდითიმ შეშლილივით გაიხითხთა. „ასულო ბაბილონისაო, უბადრუკო! ნეტარ არს, რომელმან მოგაგოს შენ მისაგებელი შენი, რომელ შენ მოგვაგე ჩვენ, ნეტარ არს, რომელმაც შეიპყრას ჩჩვილი და შეახეთქოს კლდესა“. დაათავა ფსალაუნი ივდითიმ და შურის ძიებით აინთნენ მისი გიშრის ტბა შავი თვალები, უცნაურმა აზრმა გაანათა მისი გონება, რა იყო ის გრძნობა, ჯერ თითონაც არ იცოდა, მისი გული შურის ძიებით იყო ავსებული და ეს გრძნობა ითხოვდა გადმონთხევას...

მკრთალი მთვარე, მუდამ მჭვუნვარე ცის კაბადონზედ თავის დაუსრულებელ გზას ისევ განაგრძობდა. მისი მკრთალი სხივები, სანათის სხივებიდან ერთად აჩრდილებივით დაფარფატებდნენ კედელზედ. „ღმერთო, შემომქმედო, ქვეყნის მპყრობელო იელოვავ, ნუ მიუშვებ მტერს შენივ სადგურისა ნასანყმედელად; ბედკრულსა, უბედურს ნუ მანახებ ძენნაზედ ჩამოკიდებულს იუდის ჩანგსა. ცრემლის ნიაღვარ თვალთაგან მოსჩქეფდა და ლოცულობდა ივდითი. რა დაათავა მან ლოცვა, გადასძახა მხევალს, რომელსაც ეძინა უბადრუკის ძილით. სუნნელოვან წყალში იბანა მან, იცნო ნელსაცხებელი, შორს გადისროლა შავი ძაძები და ოქროთ ნაკერი ტანისამოსი ჩაიცვა თვისი გვირგვინით მოირთო და უბრძანა მხევალს, უკან გაჰყოლოდა. ივდითი ქალის ბჭისკენ გაემართა, იქ უცდიდნენ მას მღვდელ მთავარი და იოზია, მათ აკურთხეს უცნაური ქალი, რომელსაც მოენდომებია მამულის სამსხვერპლოს წინ ზვარაკად შეწირვა...

ბ.

ბინდი ღამისა ცოდვილ ქვეყანას ემშვიდობებოდა. მენამულ პორფირმოსხმული ღიმიტ ელოდა განთიადს და მწუხარე მთვარე, ამ ჟამად კიდევ უფრო კაემნიანი, სისხამ დილით ძლეული, გზას განაგრძობდა, რომ სადღაც ჩამქრალიყო. მას თან სდევდა პირის ფარეში ვარსკვლავი. ვინ იცის? იქნებ კიდევ სწყინდა, რომ სტოგებდა ლაჟვარდოვან ტახტს შარავანდედით შემოქარგულს. მზემ თავი ამოჰყო, გასწვრივ ისროლა ოქროს სხივები და აღმოსავლეთისკენ მოქარგა თალი. ლიბანის მთებმა, ცად ამაყად აზიდულებმა, თითქოს ამას ელოდნენო, გადიყარეს ჯანლი, ნათელი სხივი ცხოველ მზისა მათ სპეტაკ ყინვით ნაკვეთ თავს დააკვდა კოცნითა და ოქროს სხივებით მოქარგული დიადემა ნათელ სვეტივით თავზედ დაეყრდნო. მხოლოდ იორდანე, თითქოს მომავლს ისრაელისასა წინდანინ ითვალისწინებსო, მწარედ დუდუნებდა, მოსთქვამდა ტალღა და ქაფს ღმუილით მალღა ისროდა. დაბურული შეშრიალდა ტყე და ნაძვი ლიბანის განთიადს მიესალმა. ცისკრის მგოსანი თავდავინწყებით მოსთქვამდა, ყურს უგდებდა მას იორდანის პირას სოსანი და სიხარულის ცრემლებით რწყავდა მიდამოს. ბილიკზედ გამოჩნდა ივდითი, ვით ნიმფა მშვენიერებისა, რომელიც განთიადზედ პარნასისკენ მიეჩქარება, რომ დასტკბეს აპოლონის ფერად ქნარის სიმების ჟღერით. მისი თვალეები, რომელშიაც იდგა აკვანი ოცნებისა, რისხვით ელაგდნენ, ვით ქარიშხლით აბობოქრებული ტბა. ველარ გაუძლო ნიავმა და უცნაურ გზნებით აღტყინებული მის ცხოველ ბაგეთ დააკვდა. მაგრამ ივი-

დითის ყურადღება არ მიიპყრო ამ დილის სიმშვენიერემ. ის კვლავ გზას განაგრძობდა. ანაზდეულად შეიპყრეს ის ოლომფრეს მხედრებმა და ნებიერ ბატონს მიჰგვარეს. თვალი დაუბნელდა ოლომფრეს, ვნებით აენტო, ვნების ცხოველი მედიდურად დასცურავდა მის მღვრიე თვალებში. ამ ჟამად დაავიწყდა მას ნაბუქოდონოსორი და იყო მზად, თვითონ ღმერთად ქცეულიყო. მაგრამ მაინც ვერ დაეჯერებინა, რომ დღეს ბანაკში ასტარტა ეწვია. ოლომფრემ მყის ბრძანება გასცა, ივდითისთვის კარავი გაეკეთებინათ, მოეწყოთ ოქროთ და ყვავილებით ისე, როგორც ასტარტას დაჰმშვენიდებოდა და თვითონ რომ ჩაეკლა დროებით მაინც ჟინი ავხორცობისა, ფიალას ფიალაზე სცლიდა და ტკბილი ღვინო ყელში უღიტინებდა, მხეცად გადაქცეული მაინც სვამდა და სვამდა. მხედართ მთავრებმა შეატყვევეს, რომ მძიმედ დაითრო მათი სარდალი, მოჰკიდეს ხელი და შეათრიეს კარავში მძინარე ოლომფრე.

8.

ალიმართა შურის მაძიებელი ხელი ნემეზიდასი. გული უღონდებოდა ივდითს და თან დაყოლილი შიში თვალთ უბნელდებოდა. დამდგარი იყო ჟამი, „მოჰკალ, მოჰკალ მტარვალი, მიზეზი შენის ხალხის ტანჯვისა“ – გასძახოდა ხმა იდუმალი ყურში, მაგრამ ივდითი დაბნეული გონს ვერ მოსულიყო და ვით ნამი ვარდის კუკურზედ განთიადისას, ვით შველისა ნუკრი თრთოდა ივდითი. ბოლოს გაბედა... ამოაძრო ოლომფრეს მახვილი... მისივ მახვილით სუსტმა ხელმა ქალისამ შუა გააპო მტარვალის მკერდი. ზენარში გამოხვეულ ოლომფრეს თავითურთ ჩვეულის გზით ბრუნდებოდა ივდითი: „ნეტარ არს იგი, ვინც ტყვეობის ბორკილს გასწყვეტს, დაამსხვრევს“ – შორს გაისმოდა და ბუტბუტით იმეორებდა იორდანე. შეირხა ლერწამი და ნიშნად მადლობისა გზაზედ გაერთხო ივდითს. „ნეტარ არს იგი, ვინც შენ მოგაგოს, მოსაგებელი შენი, რაიცა შენ მოგვაგე ჩვენ“ – ცის კიდურში ჟღერდა უკვდავ მგოსნის ქნარი და არე-მარე ძახილით იმეორებდა:

...გამხნევებულნი მტერს ეკვეთნენ იუდეველნი და ილტვოდნენ მოძულენი პირისაგან უფლისა. წითლად იღება იორდანე, მაგრამ რაღაც გიჟურ სიხარულით ველურად მღეროდა და ზღაზვნით მიაგორებდა სისხლიან ტალღებს მენამულ ზღვისაკენ...

[1910]

უკვდავი არის ამოვება!..

(ნოველა)

Все суета – сказал учитель.

Байрон

ა.

„სასასა აექვას წყეული ენა, ჩანგს დაუქმებულს დასწყდენ სიმე-
ბი, თუ დაგივინყო შენ, იერუსალიმ, თუ მტერს უმღერო მე სიონის
საგალობელი“, ასე მოსთქვამდენ ისრაილნი ბაბილონის მდინარეთ
პირას და მათ თვალთაგან ცრემლთ ნიაღვარი მდინარეს უერთდე-
ბოდა. მხოლოდ გამარჯვებულნი მზაკვრული ღიმილით ეუბნებო-
დენ, „რას მოგიწყენიათ, რას ინაღვლით, აიღეთ ქნარი და იგალობე-
თო“. მაგრამ საყოველთაო იყო დუმილი. ხმას არვინ იღებდა, თითქო
ეშინია ამ ყრუ მდუმარების დარღვევაო. „ვერ უღალატებთ საფლავ-
თა მცნებას, და სისხლით მოსვრილ აჩრდილთა სახეს, ჩვენ თაყვანსა
ვსცემთ თვით მოგონებას ერთხელ ნეტარის ჩვენის მამულისო“ –
ისმოდა ყრუდ და ბუტბუტით იმეორებდა მას მდინარე. ცა დაღ-
ვრემილი... ცა მენამული პორფირ მოსხმული, თითქო მათ ტანჯვას
იზიარებსო, ცრემლად დნებოდა, მხოლოდ ხანდისხან ელვა თუ გა-
აპობდა ცის კიდურს და მიკლან-მოკლანკდა თვის ნათელს სხივებს
ისე, ვით მოგონება წარსული სიამის გაჰკრთება ხოლმე მგლოვარ
ტუჩებზედ, მაგრამ ის ხომ მწარე დაცინებაა გულის ნიაღმი... გუ-
ლის სიღრმეში ცრემლის ჩუხჩუხზედ, ღამეს გაეშალა კალთები და
გულზვიადი ხარობდა მათი ტანჯვით... შეირხა ლერწამი, დაიხარა,
გამოჩნდენ ღამის წყვდიადში ლანდები და მდინარისკენ გაეჩქარენ.

– ჩუმად!

– ნავი მზათ არის?

– დედა, დედილო, მგონი გვეღირსოს თავისუფლება.

– ჩუ, დედი...

– აუ, რა გულ საკლავი ხმებია, როგორ მოსთქვამენ.

– ის ჩვენი ძმებია.

– ყრუა, ყრუ..

– ვინ?

– იელოვა, განა არ უწყის, რომ ცრემლებით მოვრწყეთ ბაბილო-
ნელთ მხარე, რისთვის არ ესმის ჩვენი ტანჯვა?!.

– როგორ არ ესმის.

– მერე, სად არის?

– „და უწყებ შენ იმას ძახილს და ის ხმას არ მოგცემს“, ასე ამბობდა ის, ვინც ჩვენ ჩავაქვავით.

– სიცრუეა გამჩენი უბედურების, მგონი, თვითვეა უბედური და ეხლა ჩვენზედ უნდა იყაროს ჯავრი... ეჰ, შერცხვეს მისთანა შურისძიება, განა ისინი კი არ აგინებენ მას, რისთვის მათზე არ აღიმართა შურის მაძიებელი მისი ხელი...

– გადაილო.

– ქარიშხალიც ჩასდგა, აღარ ქვითინებს, ტალღები აღარ ზუზუნებს.

– შეხე, მთვარე გედივით როგორ დასცურავს ეთერში, ამდებანს მწუხარე იყო მუდამ, ეხლა კი, მგონი, დასცინის ჩვენ სიბეჩავეს.

– ჰაუ, კვლავ გულ საკლავი ხმები... რა მწარედ მოსთქვამენ... ის ნოქსია.

– სანყალი ბიძია ნოქსი, ის ვერ აიტანს უთუოდ ტანჯვას.

– მაინც რა არის ჩვენი ცხოვრება, მწვანე ლამისა განთიადზედ რომ გადაიშლება, მზე დააჭერს და გახმება.

– გამხმარი ფოთოლი, შემოდგომისას რომ ჩამოსცივია. სცოცხლობ და იტანჯები, სიცოცხლე ხომ ტანჯვია.

– რაც დღეს სიმართლე გვგონია, ხვალ ტყუილია.

– შორით გვეჩვენება ბედნიერება, ახლოს მიხვალ და არ არის და ასეა სულ, დაუსრულებლივ...

– ტანჯვა-ვაება სიყმანვილისას, სიბერეშიაც ცრემლი მდუღარე და ბოლოს მაინც გელის სამარე.

– წარმავალია სოფლად ყოველი არსებობისა, მძიმე ტალღებს რა დაამშვიდებს?

– ამაოება მხოლოდ არ კვდება!

– უკვდავი არის ამაოება...

კიდევ ბევრი სიტყვები დანთქა ღუმელმა და ამ დროს ნავი დაეხეთქა კლდეს და შუაზედ გაიპო. აქაფებულმა მდინარემ უყო პირი და ჩაიკრა ცივ, სოველ წიაღში მსხვერპლნი... მომაკვდავთა კენესა, ძახილი მალე მისწყდა, მხოლოდ ტალღები ზუზუნებდენ და მიაგორებდენ ადამიანებს. ნოქსის მოთქმა შორს ისმოდა, ისევ გოდებდენ ისრაელნი.

– უკვდავი არის ამაოებაო, გაიხარხარა ცაში სატანამ და მის ქნარზედ ავი სულები მასვე იმეორებდენ: „ძენო კაცთანო, მარად სტიროდეთ, არ გელირსებათ ხე ცნობისა, სანამ ცოცხალი ხართ და მერე კი ყველას მოგელისთ შავი სამარე“. ზუზუნით იმეორებდენ მას მდინარის ზვირთები, მიაგორებდენ რა ადამიანებს. დაიტაცა ეს ხმა ნიავმა და მწარედ აქვითინდა და ამიტომ არის, რომ ყოველთვის განთიადისას და მწუხრისას მოსთქვამს და ქვითინებს.

ბ.

ის იყო, დღე ღამემ შესცვალა და განიერ შავ ფრთებში გამოხვია სოფელი, რომ გაუმჭვირვალე შავ ზენარში დაემალა მისი ცოდვები. ნილოსი ლურჯ-კამკამა ზვირთებს მიაგორებდა და თან მოსთქვამდა ნალვლიან ხმაზედ. ტირილი მას იზიდავდა ასწავლა, როცა დაკარგულ ოზირისს დასტიროდა ნილოსის ნაპირებზედ. კბილებ დაღრჯენილი ნიანგი განოლილიყო და პირი დაელო, ალბად მსხვერპლს მოელოდებოდა.

– ეს ნიანგი ჩვენ ბედისწერას მოგვაგონებს, ჩემო კარგო! – ეუბნებოდა ანტონიუსი კლეოპატრას, განა ისიც მოუთმენლად არ უცდის, როდის გადავიჩენებით არყოფნის უფსკრულში... ოხ! კარგი, კარგი, შენ სულ განსაცდელი გეზმანება. ისარგებლე ცხოვრებით მცხოვრებ-მაო, როცა დაგვბადეს, ცათ ჩამოგვძახეს ჩვენ ის ღმერთებმა.

– ესე იგი, არ დამიშლი, რომ გაკოცო, – ღიმილით უთხრა ანტონიუსმა და მხურვალე კოცნა აღბეჭდა ცხოველ ტუჩებზედ.

– უბედური ტროა ერთი კოცნისთვის დაილუპა.

– შენ ის გინდა სთქვა, რომ მე ვიქნები მიზეზი შენი უბედურებისა?

– ოხ! არა, არა... მაგას ნუ მეტყვი, უშენოდ არ შეიძლება ჩემი ცხოვრების წარმოდგენაც კი. უსაზღვრო იყო ჩემი მეფობა კეისრის შემდეგ, მე ვიყავ მბრძანებელი რომისა და დღეს, ხომ ხედავ, ვდგევარ აქ, ნილოსის ნაპირას და ყველაფერი შენთვის შემომინირავს და იქნებ გეგონოს, რომ გაყვედრიდე, არა, არასდროს!.. შენ ხარ ჩემი ცხოვრების ნავთსაყუდელი, შენით არის ჩემი სულის ლაბირინტის ყველა კუთხე ამოვსებული. როცა შენ გიმზერ, ქვეყნიერება აღარ არსებობს ჩემთვის, სული რალაც მთელ ჰარმონიას ელამუნება და ჩემამდი არ მოდის ცხოვრების კაეშნიანი ძახილი. შენ ხარ მზის ასული, მისებრ ცხოველი, ორ მზეს ვხედავ ეხლაც კი, ბნელ ღამეში და ეს შენი თვალებია, რომელშითაც სდგას აკვანი ოცნებისა... ოხ! რომ შემეძლოს, მთვარისგან და მოციმციმე ვარსკვლავთაგან დიადემას მოგიქსოვდი; ის მენამული პორფირი, ცას რომ მოუსხამს, შენ თავს დაამშვენებდა. მოხარული ვარ, გინდა, ქვე მინამ მიყოს პირი, მხოლოდ კვლავ ვგრძნობდე იმ გრძნობას, რომელსაც ქვეყნიური სხვა გრძნობა ვერ შეედრება. კლეოპატრა, მხოლოდ შენ მომხიბლავ, ნიაღში სთვლემს უკვდავება, შენსა გარეშე არ არსებობს ბედნიერება.

ხმა წყვილიადიდან:

– ეგ სულის გზნებაც მალე გაჰქრება,

ვით ღამის ბინდი, რა გათენდება...

– ჩუ, ხმა ისმის!

ხმა წყვილიადიდან:

- ნუ გეგონება, დიდხანს გელხინოს, ჟამი შვეებისა წავა, გაჰქრება, ისე კაცს არაფერი არ მოატყუებს, ვით ავხორცობა.
- ეს სიტყვები მე სადღაც წამიკითხავს!
- ეს სიტყვები, მგონი, პლატონმა სთქვა!
- მაინც ვინ უნდა იყოს?
- ეს ხმაა იდუმალი.
- ეს ხმაა მფარველი გენიისა.
- ნუ თუ?
- როგორ ყორანივით გვიქადის უბედურებას.

*

ოქტავიანისაგან დამარცხებული, ბრძოლის ველიდან ილტვოდა ანტონიუსი. რომაელთ მხედრებმა ფარაონის სასახლეს ალყა შემოარტყეს. ფარული გამოსავლით გამოვიდა ნილოსის პირად კლეოპატრა.. ნილოსი ისევ ლურჯად კამკამებდა მწუხრის შავ ზენარში გახვეული, სამწუხარო ლოცვას თითქო სწირავს შემოქმედსო, ნიანგი წყლის პირას განოლილიყო და პირი ეხლა უფრო საშინლად დაელო. „ყველაფერი გაჰქრება“ – მოესმა კლეოპატრას და ხმა იცნო. მან აიღო ის ფიალა, რომელიც ხელში ეჭირა და სულმოუთქმელად გამოსცალა. დაუსრულებელ ტანჯვას გამოხატავდა მისი სახე. მას ზედ დასთამაშებდა ღიმილი უკვდავებისა და სიკვდილის, თითქო ეს ორი მოსისხლე მტერნი შერიგებულანო. მისი ღანვები კოცნას ინვევდენ, წითლად ელავდენ. ვერ მოითმინა ნიავმა და კოცნით დააკვდა.. „ყველაფერი გაჰქრება, ყველაფერი“ – აღმოხდა კლეოპატრას, თითქო ვისმეს ელაპარაკებო. გაიმეორეს ეს სიტყვები ნილოსის ზვირთებმა და ღამის უკუნმა ბნელმა შორს წაიღო ეს ხმა და დუმილმა დანსთქა მიდამო...

[1910]

ლენორა

(ნოველა)

I

ბინდებოდა. სოფელს ყოველ მხრიდან კაემნიანი ნისლი აწვე-
ბოდა. მაღალი მთები, ცაღ ამაყად აზიდულნი, უდარდელად იდგნენ
და განცხრომით ღრუბლებთან საუბრობდნენ. მონმენდილი ცა ლურ-
ჯად კამკამებდა, ცელქი ვარსკლავები ფერხულს უვლიდნენ მწუხარე
მთვარეს გარშემო, თითქო მის მჭუნვარების გაქარვებას ლამობდენ,
სარკმელიდან ქანდაკებასავით გაქვავებული, მდუმარედ გამოიყურე-
ბოდა ახალგაზდა კაცი. იგი პირველ სიყვარულს გლოვობდა, ცრემლები
ლაპა-ლუპით სცვივოდა, გაფითრებული სახე და მხურვალე შუბლი
ნიავისთვის მიეშვირა.

– ლენორა, ლენორა!..

აღმოხდა გულის სიღრმიდან და თავის ნათქვამისა თვითვე შე-
ეშინდა. ცივმა ოფლმა დაასხა; ქუდი დაიხურა, მოისხა პალტო, თუმ-
ცა არა სციოდა, რადგან გარედ ახლად დამდგარი შემოდგომის სუ-
ლი ტრიალებდა.

ის შეშლილივით გამოვარდა კარში და ნაცნობის გზით სასაფ-
ლაოსკენ გაეშურა, რომ დაკარგული სატრფოსთვის კვლავ ეთქვა:

„ხედავ, ჩემო ლენორა, ვერ გივინყებ, მკვდარიც მიყვარხარ,
მკვდარიც! შენს სახელს ვერაფერი დამავინყებს, ვარდებით და ზამ-
ბახებით მოვრთავ შენს საფლავს!.. კრულ ვიყო, თუ რომელიმე ქა-
ლის სიყვარული გულში გავივლო, თუ ვცოცხლობ, ისევ შენთვის,
რათა ჟამსა მწუხარეს შენზე ვილოცო, შენი სახელი იყოს ჩემი უკა-
ნასკნელი სიტყვა, ჩემო ლენორა!..“

დაღვრემილი, თავჩაქინდრული მიდიოდა ჩქარის ნაბიჯით; ცელ-
ქი ვარსკლავები მას ყურადღებას არ აქცევდნენ, მათ არა ერთხელ
უნახავთ იგი სატრფოს საფლავზე და სიცილს აყრიდნენ: „სულე-
ლის“ გაკვრით ისმოდა მათი ჩურჩული.

მისი ფიქრები კი სხვაგან დაჰქროდა, ნაბიჯს უფრო უმატებდა,
თითქო იდუმალი ძალა გრძნეულებით თავისკენ იზიდავს, რომ თვით
ბობოქარი ზღვაც რომ დახვედროდა წინ, ის გაარღვევდა მის ტალ-
ლებს. თავჩაქინდრული მიდიოდა ჩქარი ნაბიჯით და სასაფლაოს
მიადნია...

II

რა ტკბილად და მშვიდად ვიდოდა მისი ცხოვრება, საშინელ სიკვდილს რომ არ შეშურებოდა; მაგრამ სიკვდილი დაუძინებელი მტერია ადამიანისა. ის არავის ახარებს ხანგრძლივ! ცრემლებსა და ტანჯვაზეა დამყარებული მისი კვარცხლბეკი.

და ლენორასაც ცივი ფრთები შეახო.

ლენორასთან ერთად საფლავს ჩაესვენა ლევანის ბედნიერებაც. მის სიკვდილის შემდეგ ლევანის ტუჩებს ღიმილი არ მიჰკარებია: ცრემლებმა, ტანჯვამ სახე დაუღარა და სულ ახალგაზდა ლევანი მოხუცს დაამსგავსა.

ზოგიერთი ადამიანი მთელ სიცოცხლეში ვერ გამოცდის იმდენ ტანჯვას, რაც მან მომაკვდავ ლენორას სარეცელთან განიცადა.

„მიშველეო“ – ევედრებოდა მომაკვდავი, მაგრამ ლევანს რა უნდა ექნა, გულის წიაღში ცრემლად დნებოდა, ლენორასთან ტირილს კი როგორ გაბედავდა.

ერთს კვირაზე ჩამოხმა, ჩამოდნა და საფლავიდან ამოღებულ მკვდარს დაემსგავსა.

„მგონი, ლენორას ეს გაასწრობს“ – ამბობდენ ამხანაგები; მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. მოკვდა ლენორა, ხოლო ლევანი კი, როგორც თვითონ ამბობდა – სატანჯავად დარჩა.. პირველ ხანს სულ სტიროდა, სახლიდან არ გამოსულა. შემდეგ კი სასაფლაოზედ იწყო სიარული და ის დღე მისთვის დღე არ იყო, როცა ლენორას საფლავს არ დახედავდა. ხანდისხან, როცა ნაღველი შემოანვებოდა, სამჯერაც მიირბენდა, ორი ღამე სასაფლაოზედაც გაათენა, მაგრამ მესაფლავემ გაუგო და შემდეგ თვალყურს ადევნებდა.

ამ ჟამად ერთი რამ საკვირველი მოხდა: მას თავდავინწყებით შეუყვარდა ედგარ პოე; მის მეტს არავის კითხულობდა, განუშორებლად ხელში ეჭირა მისი პოემა „ყორანი“ და დღეში ათჯერ მაინც წაიკითხავდა. მოსწონდა, რომ, როგორც პოეტის სატრფოსაც, ლენორა ერქვა.

„არასოდეს აღარ აღსდგება მკვდარი“!

ამოიგმინავდა ის და ცრემლის წიაღვარი თვალთავან მოსკდებოდა.

– პოეს „ყორანი“ – ეს ჰიმნია მარტოობისა, – ამბობდა ის, – ალბად პოეტს ყორანის სახით ევლინებოდა მარტოობა, ის შავ ძაძებში გამოხვეული აჩრდილი, რომელიც მე ლენორას სიკვდილის შემდეგ აღარ მასვენებსო.

მართლაც, მარტოობა ჰკლავდა ლევანს. ბევრი ღამეები გაუტარებია მასთან საუბარში. აჩრდილის სახით მარტოობა ესაუბრებო-

და. მეგობრები მასთან ძვირად დაიარებოდნენ; როცა ეწვეოდნენ კი, იგი ლენორაზედ ლაპარაკს მოათავებდა, მწარედ დაიღრვიებოდა და ედგარ ჰოეზე ჩამოაგდებდა საუბარს:

„ადამიანს დიდ პატივს ვცემ და მზად ვარ იმაშიაც გავამართლო, რომ ლოთობაში ჩაეკლა თავიო“ – ამბობდა ის. ბოლო დროს ლევანმაც ღვინის სმა დაიწყო, რომ მაში ჩაეკლა ტანჯვა და ობლობის გრძნობა.

III

ლევანმა სასაფლაოს მიაღწია. გული საშინლად უცემდა, თითქო ბუდიდან ამოვარდნას ლამობსო. ღობეზე გადავიდა, რადგან ჭიშკარი შიგნიდან დაკეტილი დაუხვდა, ალღოს მიხედვით მიდიოდა, რადგან ცრემლები თვალებს უვსებდა.

მკვდართა დუმილი დაპატრონებოდა სასაფლაოს, სდუმდა სავანე ტანჯულ სულთა. მთვარის შუქი მალალ ნაძვს ჩაჰხუტებოდა. ღამის ნიავე მწუხრი ტიტინით ნანას უმღერდა სასაფლაოს, თითქო ეშინიან, მიცვალებულთ საუკუნო ძილისაგან არ გამოიღვიძონო.

სიკვდილის ანგელოზი თავს დაფარფატებდა სასაფლაოს. ცაცხვის ფულუროდან გამოფრინდა ჭოტი და გულსაკლავი ხმით გასძახა მიდამოს. ძახილითვე გამოეხმაურა ზარნაშო და დიდხანს ისმოდა გულშემზარავი ხმა წყეულის დუეტისა.

ამ სურათმა უფრო გული მოუკლა ლევანს. ის წინ მიდიოდა, მაგრამ წარმოუდგენელი იყო მისი გაკვირვება, როცა მან ლენორას საფლავზე ვიღაც უცხო დაინახა, რომელიც სამარეზე დახრილიყო.

– ლენორას საფლავზე ვინ უნდა ყოფილიყო? ნათესავი? დიდიხანია, რაც ის ნათესავებმა დაივიწყეს! მაშ, ვინ არის? ან რა უნდა ამ დროს აქ?

უცებ მის ყურამდის მოაღწია მესაფლავის ხმამ:

– ბატონო, კარგია, გეყოფათ, საცაა მაგის ქმარიც დაბრუნდება და აქ რომ გნახოთ, საშინლად გაჯავრდება.

უცნობმა მესაფლავეს ფული გადასცა და უთხრა, საფლავისთვის ყური ეგდო.

ლევანი თავზე წაადგა. უცნობი შეკრთა, შიშმა აიტანა და ჩუმად მიეფარა. დაბურულ ხეებში ლევანმა ვერ გაარჩია, ვინ იყო. მესაფლავეს ჰკითხა, რომელიც მხოლოდ მეფისტოფელურად იცინოდა, მაგრამ მისგან პასუხი ვერ მიიღო. მისი ყურადღება საფლავზე მდებარე თეთრმა საგანმა მიიპყრო. საშინელმა ცნობის მოყვარეობამ შეიპყრო ლევანი, დასწვდა და ხელში წერილი შერჩა. შიგ ეწერა:

„საყვარელო არჩილ!

შორიდან გნერ წერილს. არ ვიცი, როგორ გამოგიცხადო საყვე-
დური ამდენხანს დატოვებისათვის. თუმცა, დარწმუნებული ვარ, შენი
ჩემდამი ტრფობა არ განელდება, მაგრამ ეს ორი კვირა ჩემთვის ჯო-
ჯობითია. უშენოდ, განა არ იცი, ჩემი ცხოვრება წარმოუდგენელია.
ლევანმა თავი მომაბეზრა. ისე მაჩვენებს თავს, ვითომც ძლიერ უყვარ-
ვარ. ეშმაკის კერძად გახდეს მისი სიყვარული და მისი გოგრა“... ლე-
ვანი ვერხვის ფოთოლივით თრთოდა, ზაფრანის ფერი ედო. წერილი
ასე თავდებოდა:

„12 აგვისტო. შენი მარადის მოყვარული და მარადის იქითაც ლე-
ნორა“.

ლევანს თვალთ დაუბნელდა, სახე საშინლად აელანძა. მიწა რომ
გამსკდარიყო და ქვესკნელში ჩაეტანა, ის ერჩინა.

„თურმე მლალატობდა ის, ვისაც შევსწირე ჩემი ცხოვრება, ბედნი-
ერება, პირველი გრძნობა და ვინც მკვდარიც მიყვარდა!“ – სიბრაზით
წარმოსთქვა მან და ზიზლით შეხედა საფლავს. მესაფლავეს ჩუმად ეცი-
ნებოდა; ვერ მოითმინა ლევანმა და ერთი საშინელი სილა გააწნა, თით-
ქო მასზე უნდა იყაროს ჯავრიო და განშორდა იქაურობას.

IV

თორმეტ საათამდე ის აჩრდილივით დაძრწოდა ქუჩებში, შავი ფიქ-
რები არ შორდებოდენ. მოტყუებული გრძნობა, შეურაცყოფილი თავ
მოყვარეობა ქეჯნიდა და აკვნესებდა მის გულის სიმებს.

ლენორას მერთალი სახე თვალწინ ედგა.

აგერ, მომაკვდავი ლენორა ეხვენება:

„მიშველეო“.

ცხადად ხედავს მას ლევანი და მისი ხმა აშკარად ესმის.

„ჩამომეხსენი, რა აჩრდილივით თავს დამფარფატებს, გულს მიკ-
ლავს შენი ცბიერი ხმა!“ – ბუტბუტებდა ლევანი.

დაღლილი დაქანცული, დაოსებული ლევანი სახლში დაბრუნდა.

– ღვინო! – გასძახა მსახურს, იწყო სმა, კარები დაკეტა.

„ეს მისი სულის საცხონებელი იყოს!“ – წარმოსთქვა მან და სა-
შინლად გადაიხარხარა.

თუთიყუში დიდხანს უცქერდა პატრონს და ბოლოს, რითიმე რომ
დაემსახურებია მისი პატივის ცემა, გარკვევით წამოიღრანტალა:

„ალარ აღსდგება მკვდარი“-ო.

ლევანი გამოერკვა.

– კიდევ კარგი, რომ არ ადგება, თორემ მაშინ ქვეყანა დაიქცეო-
და! – ნაიჩურჩულა მან, რევოლვერი აიღო ხელში.

რევოლვერის ხმა ფრიად გაისმა.

შეშფოთებულმა მოსამსახურემ სისხლში მოსვრილი ბატონი
დაინახა.

უკანასკნელი მისი სიტყვა იყო:

ლენორა!

[1910]

სდუმდა უკვდავი მსაჯული...

(ნოველა)

ქერუბიმთა საყვირის ცემა შესწყდა.. და სამარისებულმა მდუმარებამ ჩანთქა ცის კიდეში. გულსაკლავი და აუტანელი იყო დუმილი. უფალის მეინახედ მჯდომარე, პორფირ მოსხმული შეიშმუშნა უკვდავი მსაჯული, საშინელ ლოდივით დაანვა მას სიჩუმე. რომ ამ აუტანელ მდგომარეობიდან გამოსულიყო, ღალატყო ხმითა დიდითა, იმ ხმით, რომელიც ერთხელ გოლგოთამ ისმინა და ცივმა ქოდრონის მთებმა ჩაიკლეს გულში.

– რად არ მოგყავთ? მოიყვანეთ აქ სული ადამიანისა!

...პასუხი არ იყო. კითხვას დუმილი იმეორებდა, აუტანელი მდუმარება სუფევდა.

უკვდავ მსაჯულისა ხმამ მყუდროება დაარღვია, მან კითხვა გაიმეორა. მაშინ წინ წარმოსდგა სევდიანი ანგელოსი და წყნარის, ვით მწუხრის ნიავი, ხმით დაიწყო:

– უფალო, ვისი გასამართლებისა ჯერია ახლა, ის არაა ადამიანისა სული და მეშინია მე მისი აქ მოყვანა.

უფალმა ბრძანა, შემოეყვანათ.

ორ ქერუბიმთ შემოიყვანეს სული, სიკვდილის ანგელოსი უკან მოჰყვებოდა. გასამართლებულთ შორის არ ყოფილა არც ერთი სული ასეთი საშინელი, როგორც ის იყო. მის თვალებში ღელავდა ზღვა სევდისა, მის უძირო თვალებში იდგა ოკეანე ნაღვლისა, მხოლოდ უკვდავ მსაჯულს შეეძლო მისთვის თვალი გაესწორებინა; უსაზღვრო საყვედური და ზიზღი გამოიხატებოდა მის მიბნედილ თვალებში.

– უფალო, – ხმის კანკალით დაიწყო სულმა, – მე ვიცი, ჯოჯოხეთი მელის, მაგრამ გთხოვ, მომისმინო, ცოტა ხნით მაინც შეიკავე რისხვა, რადგან დასჯის ჟამი ყოველთვის გექნება. უფალო, შენ არ გაგრჯი, ჩემი ცხოვრების მატთანეს თვითვე წაგიკითხავ.

ცოდვილი ვარ, უფალო, ცოდვილი, მაგრამ ჩემს ცოდვაში შენც გიდევეს ბრალი, უფალო, რად გააჩინე ადამიანი უბედურებაში და თუ გააჩინე, მაშინ რად მიეცა ლტოლვა ბედნიერებისადმი. ძილში და ცხადად მესმოდა შენი ხმა „ილტვოდეთ სოფლის ცნებისაგან, ნუ ყვებით ვნებასო“, მაგრამ მე, ჩემდა უნებურად შემოიყვარდა არსება, რომელიც შენ შენის ღვთიური სახით ხატებად შეჰქმენი, რად არ დამეხმარე მაშინ, უფალო, როცა მისი თვალები შორს მეძახოდნენ,

შორს, ოკეანეს გადაღმა, ჟამის მსვლელობის იქით; რა ჩემი ბრალია, მე არ შემეძლო ცეცხლის გენია ჩამექრო, გულში გრიგალივით რომ ტრიალებდა. მაშინ უძლური იყო ჩემი ნება, სჩანს, არ ვყოფილვარ „სრული, ვით მამაჩემი“. არ მიდევს ბრალი, მას რომ შესწირავდი ლოცვას. უფალო, ცრემლებით რომ ვასველებდით მის მთრთოლვარე ტანს, თუმცა შენ კი გვითხარ: „არ იყოს შენდა ღმერთნი ჩემსა გარეშეო“. არც იმაში მიდევს ბრალი, რომ როცა მან მიღალატა და ჩემგან შორს წავიდა, რომ გულში ცეცხლი ჯოჯოხეთური ვერ ჩავაქრე, მოვნახე და მოვჰკალი.

უფალო! ყოვლთვის მესმოდა შენი ხმა: „მოველით ჩემდა ტვირთ მიძიმენო და დამაშვრალნო და მე განგისვენოთ თქვენო“. მაგრამ მე ვცოცხლობდი, სიცოცხლე მწყუროდა, ჩემს სისხლს კი ფოცხვერევით ეწაფებოდენ... ყველამ დამიბრიყვა... რადგან სუსტი და ღარიბი ვიყავ.

...და აღიმართა მაშინ შურის მაძიებელი ხელი ჩემი. ძილს მიკრთობდა დაღვრილი სისხლი, მაგრამ არ შემეძლო, არ დამეღვარა, უფალო; ბაბილონის გოდოლი ავაშენე ცოდვებისა, ჩემგან დაღვრილი სისხლის ნიაღვარი მოსკდა.

ვერ განვიკითხე მთხოვარი, რადგან არაფერი მქონდა.

მიყვარდა და სიყვარულმა გამოთხარა უფსკრული, არვინ შემბრალეზია, როცა სიყვარულის ცეცხლში ვინოდი, ვით ელიმანდრა. მაგრამ შენ არ გვიანდერძე ლტოლვა მშვენიერებისადმი?! უფალო, ცოდვილი ვარ, დამსაჯე!

ანგელოზები შიშით თრთოდენ, მდუმარებდა უკვდავი მსაჯული, გაქვავებული იდგა ტანჯული სული და მსჯავრს მოელოდა...

...უკვდავი მსაჯული გადაეხვია მას და მის თვალთაგან ღმობიერების ცრემლი მოსკდა.

ღუმიღმა მოიცვა ცის კიდენი და უკვდავმა მეზარემ ჯოჯოხეთისამ შუალამისას ჩამოკრა ზარებს...

[1910]

ანაკრეონის საფლავიდან

– ჰე, შესდექ, გამვლელი, ნუთუ შენს ყურადღებას არ იპყრობს ეს არე მარე? საფლავში ვარ... საფლავში, მაგრამ მაინც ვხედავ მენამულ პორფილ მოსხმულ ცას, სევდიანად ცრემლად რომ დნება, მე ისე შთავედი საფლავს, რომ მისი მწუხარება არ მინახავს, თურმე სხვა ყოფილა შემოდგომა. სიცოცხლეში ბედნიერებით გაბრუებულს მე არ შემიმჩნევია მწუხარება.

– ბედნიერი ყოფილა, მაშ, ანაკრეონი, მისთვის რომ გაუსწვრია. მე მხოლოდ გაზაფხულს ვუმღეროდი, გაზაფხულს ფერად სიზმრებისას უჟღერდა ჩემი ქნარი.

– ოხ! ძნელი ყოფილა, ძნელი შემოდგომა...

გამვლელი, იწამე ღმერთი, ვარდები დარგე ჩემს საფლავზე, ვარდები... მე სულ მათ ვუმღეროდი, მათ ვამკობდი; ახლაც მინდა, რომ მათ ვუმზერდე. ეს თეთრი სავანე რომ გადაფარებია მინას, სულს ხუთავს მისი სითეთრე, არ მინდა თოვლი, უიმისოდაც გაციებულს სულს უფრო აციებს.

ვარდები დარგეთ ჩემს საფლავზე, ვარდები!

ნეტა, რა იქნა ჩემი ბულბული, საფლავშიაც მესმოდა მისი სევდიანი ჰანგები, ეხლა სხვაგან წასულა, მის მაგივრად ქარიშხალი ზუის ჩემს საფლავზე, დამქვითინებს ველურ ნანას და ჩემი ძვლებიც ბანს აყოლებენ, თუმცა სულს კვლავ გაზაფხული ეზმანება.

– გამვლელი, მარქვი, რად დაღვრემილან ჩემს საფლავზე ვაზები, კვლავინდებურად რად არ ეხუტება ტოტი ტოტს, რა იქნენ, სად წარვიდნენ ვარდი, ზამბახი, რად არ ამშვენებდენ ბუნების ნალკოტს?

– ოჰ, შესდეგ, მგზავრო, მონახე სადმე ვარდი! ვარდები დარგე ჩემს საფლავზე, ვარდები!.. მე სიყვარულს ვუმღერდი, მინდა, საფლავშიაც ვიმღერო ჩონჩხების ქნარზე.

ვინ გაავერანა ვარდ-ზამბახებით შემეკული ჩემი კუნძული?..

მგზავრს არ ესმის, უსაზღვრო გზას ისევ განაგრძობს, მხოლოდ ანაკრეონის საფლავიდან ამოძახილ სიტყვებს უდაბნო გულში იკრავს.

– ვარდები დარგეთ ჩემს საფლავზე, ვარდები...

[1910]

მიმოზას სიკვდილი

(ნოველა)

შემოდგომის სევდიანი მწუხარე ღამე განთიადს ელოდა, შავი გაუმჭვირვალე ნისლი გრძნეულ ქსელივით შემოჰხვეოდა სამყაროს კიდითი კიდე, შორით შორამდე ქარიშხალი სწენდა ყველაფერს, ხან მოსთქვამდა, ვით დედა პირმშოს საფლავზე, ხან მომაკვდავივით დაიკვნესებდა, თითქო ქვეყნის ურვა მას დასწოლია გულს და ერთი მოთქმით უნდა მოიშოროსო, თითქო დამდგარა საშინელი დღე განკითხვისა და შემოქმედს გამოუგზავნია შიკრიკად, რომ ამცნოს ქვეყანას საშინელის ჟამის მოახლოვებაო და დასერილი სევდიანად ღვრიდა ცრემლებს, გულჩახვეული მოსთქვამდა ხევში ნაკადი და მის მოთქმასთან ერთად ხევი გამოძახილით იმეორებდა ყორანის ჩხავილს.

იმ მწუხარე ღამეს მიმოზა სიცოცხლეს ეთხოვებოდა. დიდი ხანია, რაც მის თვალებზე ცრემლი არ შემშრალა. „ჩამოივლის სიკვდილიო“ – ყოველ წამს უმეორებს გრიგალი. სხვა დროს მიმოზას ეს სიტყვები კანკალს მოჰგვრიდა, მაგრამ ეხლა შეაჩვია ყური. ეხლა თვით ეძახის სიკვდილს, უხმობს, აფიცებს, რომ მალე მოვიდეს, მაგრამ ხარბი გული მაინც თავისას ითხოვს, არ უნდა მიმოზას, დამორდეს ცხოვრებას, თუმცა ეხლა ის შხამ ნარევია, მაგრამ რა ვუყოთ, ოდესღაც ხომ ახსოვს მიმოზას ჟამი ბედნიერებისა, უკვდავებას განიცდიდა ის, როცა მასთან ბუღბული ჩამოჯდებოდა და დაიწყებდა თავდავიწყებით სიმღერას – ოხ! ღმერთო! რა არ იხატებოდა ამ სიმღერაში?! თავის შენირვა, სიყვარულისთვის თავდადება, მთლად სიყვარული იყო ის სიმღერა, მას რომ ისმენდა მიმოზა, არაფერი ესმოდა. იცოდა, რომ ბუღბული მღეროდა, მაგრამ შორიდან მოესმოდა და მიჰყავდა შორს... შორს, სად მხოლოდ სიყვარულს გაეშალა ლალად ფრთები და მის კვარცხლბეკს ყველა სათნოება გუნდრუქს უკმევდა, სად არ არსებობდა სევდა, ნალველი. რას იფიქრებდა მიმოზა, თუ მალე განიავდებოდა ეს გრძნობა, თუ სატრფო თავს დაანებებდა?! ოხ! პირველად როგორ ეფიცებოდა... მაგრამ რაც უნდა იყოს, მიმოზა მას მაინც არ დაივიწყებს, საფლავშიაც თან წაიღებს გრძნობას, რადგან მისთვის ძვირფასია თვით მოგონებაც კი...

სიკვდილს ებრძოდა სუსტი მიმოზა, რომ ღანვებზე თბილი კოცონა იგრძნო, თვალი გაახილა და მის წინ იდგა კეთილი ფერია.

– შეეცვივდა, განა, ჩემო კარგო?! როგორ საცოდავად კანკალეხ, იქ, ტყეში, ჩემთან თბილა, იქ ვერ იგრძნობ სიცვიეს, – ეკითხებოდა გაფითრებულ მიმოზას კეთილი ფერია, მაგრამ მიმოზა ხმას არ იღებდა.

– მე ვერ წამოვალ, ჩემო კარგო, გმადლობ თანაგრძნობისთვის, მე აქ ამეხილა თვალები, აქ განვიცადე პირველი გრძნობა, ესოდენ ტკბილი, ჩემთვის ძვირფასია ეს ადგილი, ბედნიერი ვარ, რომ აქ მოვკვდები, რადგან ტკბილი მოგონება გამინათებს საფლავისაკენ.

ფერია მოჰშორდა. ხედავდნენ ყვავილები, როგორ ჰხდებოდა სული მიმოზას... ჰხედავდნენ და შებრალების ცრემლი სდიოდათ. მაღალი ნაძვი იქვე, ტბის პირას მდგარი ყველაფერს ისმენდა, როგორ კანკალებდა მიმოზა. სასიკვდილოდ უნდოდა დახრილიყო, რომ თავის ნემსიან ფოთლებით დაეფარა სიცივისაგან მომაკვდავი. აღსრულდა. მიმოზა აღარ სუნთქავს. გლოვობენ ისედაც მგლოვიარე ყვავილები და გულსაკლავად ქვითინებენ, გულს დაიჭდიეს მათ ეს მოგონება, რომ გაზაფხულისას ზიზლით შეხვდნენ მიმოზას უღირს მეგობარს.

ნიმფათა გუნდი ფერხულს უვლის მიმოზას საფლავზე, შავ ფიქრთა სავანე იცრემლება. მაღალი ნაძვი და ქარიშხალი „სულთათანას“ უგალობს გიჟური ზუზუნით.

[1910]

სატროფო – ნალველი

არ ვიცი, რისთვის, მაგრამ მე თავდავინწყებით მიყვარს შემოდგომის საღამო იქნებ ეს იმისათვისაც იყოს, რომ მე სიცვივეს შევეჩვიე. რალაც გამოუთქმელ სიხარულსა ვგრძნობ, შემოდგომისა სხივ გამკრთალი მზე რომ დასავლეთისკენ ჩაჰქრება. კავკასიონიდან კაეშნიანი ღამის ბინდი დაანვება სოფელს და დათრთვილული ნაკადი ყრუდ მოჰყვება ხევში, როცა ქარიშხალი ჭმუნვით მტირალი „სულთათანას“ უმღერის სოფელს და ყორნის ბედით ჩხავილს გამოძახილით ხეობა იმეორებს. მაშინ მე მოსვენებითა ვარ, ეს იმის ნიშანია, რომ ჩემს მჭმუნვარებას ბუნებაც თანაუგრძნობს.

შემოდგომის ღამე მოგონებას მიშლის და მეც ვკითხულობ ჩემ ცხოვრების მატრიანიდან მწუხარე სტრიქონებზედ. ოჰ, რა გაუმაძღრად ვენაფები მე ღამის მუხჯ ალერსს, ის ალერსით მეხუტება მე, ვისი ცხოვრება... ვისი სიჭაბუკე დიდი ხნის დავინწყებულ ზღაპრის სიტყვებია. ვინც ბედნიერებას იცნობს, მხოლოდ სიზმარში და ისიც ნუთით, რადგან უბედურებს სულ უბედურება ესიზმრებათ. და ბედნიერებაზეც ფიქრიც კი ვერ გაუბედიათ. ცად ატყორცნილი ტყე მღუმარებს, თავი ძირს ჩაუქინდრია ტირიფს და საბრალოდ სტირის, ცას შეყვედრის უთვისტომობას მაღალი ნაძვი და მისი ცრემლები ტბას უერთდება.

ამისთანა ღამეში მე ნალველი თავს მევლება, ფასკუნჯის ფრთებით ღანვებზე მკოცნის და სევდიან ზღაპრებს მიამბობს ცხოვრების წიგნიდან, სად ყოველი სტრიქონი სევდას ჩაუნერია.. თავს დამციმციმებს, როგორც ფარვანა.

– სატროფო ნალველი...

ოხ! ვის ძალუძს, წარმოიდგინოს მისი მშვენიერება. მხოლოდ ტანჯული სული ეჭვით მოკლული და დასერილი გაიგებს მას. უბედურებაში ის არის ნუგეშის მცემელი, ჟამს გლოვისას მხოლოდ ის არ სცილდება ადამიანს და კუბოს ფიცრამდე მუდმივი თანამგზავრია.

ბეატრიჩეს უკვდავი მღერალი ამბობს: „არა რა არის მაზედ ცუდი, როგორც მოგონება განვლილ სიამისა ჟამსა სიმწუხარისასო“.

მე კი ბედნიერების არ ვარ მცნობელი, მე არ ვიცნობდი მის სიტკბოებას. ჩემთან შობილა ნალველი-სევდა, ის იყო ჩემი სატროფო და დედა... მაშ, სხვის შვენება მის შვენებას ვით შეედაროს? სატროფო – ნალველი, სევდა – ვაება, სამარის კარად მგზავრად მიმყვება..

[1910]

ქანდაკება მწუხარებისა

(ნოველა)

მას უნდოდა სატრფოს გასაუკვდავებლად შეექმნა რამე.

ჰსურდა სატრფოს სახე, რომელსაც სიკვდილმა მოუსო ფრთები და, რომლის საფლავსაც ეხლა ნალველი ემთხვევა, სამუდამოდ უკვდავ ეყო, მაგრამ, ოდესღაც ბუნების მესაიდუმლეს, ეხლა არავინ არაფერს ეტყოდა, თითქო დუმილისას ინახავს აღთქმასო, სდუმდა სევდიანი გაცრეცილი ცა, მლოცველ ქურუმებივით აყუდებულიყვნენ მთები და სდარაჯობდენ კვლავ უცვლელი მარადისობას, მუდამ გულჩახვეული მოსთქვამდა მდინარე და ღამის ყრუ იდუმალებში შესჩიოდა ზეცას ობლობას და უთვისტომობას, თანაც თითქო უნდა გამოიტიროს ურვა ქვეყნიურ არსებობისო, ტალღას ტალღას სცემდა და ნალვლიან ხმაზედ ქვითინებდა.

მას კი სატრფოს გასაუკვდავებლად ჰსურდა შეექმნა რამე.

– არა, რას მეტყვის ნალვლიანი ცა?!

– არა, რას მეტყვის ტიტველი მთა, ცად აგრაგნილი?!

– ყუჩობს ბუნებაც!

ფიქრობდა მოქანდაკე და გულში უფრო ზვიადდებოდა აზრი, რათა სატრფოს გასაუკვდავებლად შეექმნა რამე. ვით თოვლის ზვა-ვი, პიტალო თხემით დაქანებული, ნალეკავს ყველაფერს, ისე ცეცხლივით სწვავდა მგზნებარე ალი შემოქმედებისა მხატვრის გულს.

და ნავიდა იგი სასაფლაოზე, დაამსხვირია სატრფოს საფლავზე მდგარი ქანდაკება მლოცავ ქურუმებისა, ჩააგდო ბრძმედში და გადაადნო. გული თრთოლვით უცემდა, სევდა გულის წიაღში ჩაგუბებული გადმონთხევას ჰლამდა და ჩამოასხა მოქანდაკემ ქანდაკება სამარადისო სევდისა, ქანდაკება კაეშანისა, შთაჰბერა სული უსაზღვრო, უძირო სიყვარულისა და მლოცავ ქერუმების მაგიერ, სატრფოს საფლავზე დასდგა ქანდაკება უკუნითი მწუხარებისა, აილო მთოლვარე ხელში კალამი და გულის ფანცქალით ნაანერა სიტყვები სოლომონ მეფისა:

„დამდევს მე ვითარცა ბეჭედი გულისა ზედა შენსა, ვითარცა ბეჭედი მკლავსა შენსა ზედა, რამეთუ ძლიერ არს, ვით სიკვდილი, სიყვარული, ფიცხელ ვითარცა ჯოჯოხეთის შური. არ ძალუძს წყალს მრავალსა დაშრეტად იგი და მდინარე ვერ წარღვნის მას“.

და მით უკვდავ ჰყო ის, ვისი უკვდავებაც ენატრებოდა.

დილის ცისკარი იყო მონამე, თუ ვით შთაჰბერა სული მოქანდაკემ ქანდაკებას და მწუხრის ბინდი გაკვირვებულნი მიჰმტერებოდა მას.

გარიჟრაჟის მზე დასცქერის მას აღტაცებით, და მწუხრისა – მთვარე მუდამ მჭვუნვარე, თითქო ერთი ბელათნი შეიყარენო, მკრთალს სხივებში ჰხვევს.

სანახაობით გაკვირვებული მგზავრი თვალს ვერ აშორებს საყვარელ ქანდაკს წმიდა სიმბოლოს მწუხარებისას, ნაშთს ტრფობისას...

[1911]

სიკვდილის ანგელოზი

(ესკიზი)

...ერთხელ სიკვდილის ანგელოზსაც ეწვია სევდა. ჯალათს უკვდავებისას, ვისაც ყველგან და ყველასგან მხოლოდ წყევლა და შეჩვენება ესმოდა და ვისი შურის მაძიებელი სული სოფელს წაღეკას უქადდა, სტანჯავდა გამოუთქმელი ნალველი და მის თვალებზე ცრემლების მაგიერ საფლავის მტვერი თრთოდა. სიკვდილის ცელს დაყრდნობოდა და ლურჯ, კამკამა ტბაზედ დახრილიყო. ცელქი ზვირთები ტლაშანით უამბობდენ მას თავიანთ თავგადასავალს, გამოუცნობელ საიდუმლოებით და გამოუთქმელ სევდით მოცულს, მაგრამ სიკვდილის ანგელოზს არ ესმოდა მათი მწუხარე ხმა. მკრთალ მოგონებათა გრეხილი, მოგონება წარსულზე, როცა ისიც წმინდა ქერუბიმებთან ერთად ლოცულობდა თავის ფრთოსან მეგობრებთან ეფრატის ნაპირებზედ, ქებას უგალობდა შემოქმედს, დიდებულ ხუროთმოძღვარს, მის გონებას არ შორდებოდა. ჟამი შვებობისა თვისკენ ეძახდა, უხმობდა გარდაელახა დროთა საზღვარი და კვლავ განწმენდილი, ცოდვათაგან განბანილი წარსდგომოდა იელოვას, ოდესღაც ლმობიერს, მაგრამ რა დახედავდა განვიღო ცელს, შიშით შეძრწუნდებოდა...

ასსოვს მას და არასდროს არ დაავიწყდება გრძნობა უმანკო და უმნიკვლო სიყვარულისა, რომელსაც იგი თავდავიწყებით მიეცა... აგონდება მას, როგორ გაკადნიერდა და დიდების მოყვარულმა მოინდომა ბრძანებელის დამხობა, რომ მისი ძლიერება და სიდიადე სატრფოსთვის გამზადებულ სიყვარულის კვარცხლბეკზე მიეტანა.. მაგრამ ეხლა სანახაობა იცვლება: ხედავს ის საშინელს სამსჯავროს, აგონდება რისხვით მგზნებარე თვალები უფლისა.. მას ეპატია დანაშაული, მაგრამ სამაგიეროდ ის შეიქნა ჯალათი უკვდავებისა, გაყიდა სინდისი უმანკოებისა.

რად უნდოდა ქვეყნის მპყრობელს მისგან ასეთი საშინელი მსხვერპლი. აგონდება სიკვდილის ანგელოზს წყევლა, სასტიკი წყევლა, რომელიც დასდეს მას მომაკვდავთა, როცა მათი სული კალთაში გახვეული მას იელოვასთან ძღვნად მიჰქონდა.

იყავ წყეული... შეჩვენებული.

გაცრეცილ ტუჩებზედ ამოიკითხა მან, როცა საყვარელს სატრფოს ამორებდა. აგონდება მას ხილვა უფსკრულისა, საშინელი უფსკრულისა, რომელშიაც ჩაიხედა დედამ, როცა პირმშოს გვამს გაციებულს

გულში იკრავდა და სიცივე, საფლავის სიცივე, რომელიც სიკვდილ-
მა შთაბერა უმანკო სულს, დედის ცეცხლით მგზნებარე გულს ვერ
გაეთბო. სიკვდილის ანგელოზმაც ჩაიხედა ამ უფსკრულში და შიშით
შეძრწუნდა, იქ ნამდვილი უდაბნო იყო, არსად ისე არ ბნელოდა, რო-
გორც იმ უფსკრულში..

რად წამართვიო? – ვის ეკითხებოდა გამწარებული დედა?

განა ჩემი ბრალია!..

საშინელია, საშინელი შენი რისხვა, შემოქმედო, განა შენ თითონ
არ სთქვი, ნუ აიღებ მახვილს, რათა მახვილითვე არ მოისრაო, განა
შენ სიონზედ ცის იდუმალ ნისლში გახვეულმა არ გამოაცხადე: „არა
კაც კლაო?“ მერე შეიძლება მკვლელი ჩემისთანა? ოკეანე შესდგე-
ბოდა ჩემგან დაღვრილი ადამიანის ცრემლისა, თვით შენ ცის კიდეთ
შეზარავდა ოხვრა და კენესა, რისიც მე ვიყავი მონამე – ჩურჩულებდა
სიკვდილის ანგელოზი და გამხმარ ძვლებს საშინლად აჭრიალებდა.

საშინელია შენი რისხვა...

მაგრამ შესწყდა მისი ხმა, უკვდავმა მეზარემ ჯოჯოხეთისამ შუა-
ლამისას ჩამოჰკრა ზარებს და ცოდვილ სულთა აჩრდილნი დედამი-
ნაზედ ალოდდენ. აგერ თითო-თითოდ მოდიან და სიკვდილის ანგე-
ლოზის გარშემო ფერხულს უვლიან. საშინელია მათი სახე, სისხლით
მოსვრილნი აჩრდილნი მტკიცეთ იცავენ საფლავით დადებულ აღ-
თქმას დუმილისას, მაგრამ მათი თვალები... თვალები ვერ მალავენ
საყვედურს, ველარ გაუძლო მუნჯ წყევლას სიკვდილის ანგელოზმა,
ცელ განვდილი მისი აჩრდილი ეთერის ზვირთებს შეუერთდა და ლა-
მის ყრუ მდუმარებაში საშინელი ქვითინი ამოუშვა. დასტიროდა ის
პირველ სიყვარულს, პირველ უმანკობას და სინმინდეს – რას არ
მისცემდა, რას, ოღონდ დაბრუნებოდა წარსული ჟამი.

არას დროს!.. ისმოდა სატანის მზაკვრული ხითხითი.

არას დროს... იმეორებდა იდუმალი ბინდი ლამისა და თან თავის
გრძნეულ წიაღში იკრავდა სიკვდილის ანგელოზს.

არას დროს... მწუხარედ ბანს აძლევენ შავი ზღვის ტალღათა
ტლაშანს კოლხიდის მთები, ცად ვით ტიტანი აზიდულები.

...და ცელ განვდილი შავი აჩრდილი სიკვდილის ანგელოზისა
ეთერის გამჭვირვალე ზვირთებში იხატებოდა.

[1911]

მწუხრულ ჰანგზე

(სილუეტები)

I. სევდის სიმღერა

მახსოვს მე ჟამი, ჟამი უკუნითის შვებისა, როცა სული ეხლა სავანე ტანჯვის, გოდების, ოცნების ფრთებით ბედნიერების მთაზედ დანავარდობდა. ოხ! რა წარმტაცად ჰყვოდა მაშინ ველი. ტბის პირას მდგარი, ტბაზედ დახრილი ნაძვი ცამდე აზიდულ ლერწამს ეხუტებოდა.

ორნი ვიყავით.

მის თვალეში იდგა აკვანი ოცნებისა.

მის სიმშვენიერეს ტყის მიონაც შენატროდა.

ორნი ვიყავით, ერთად ვისხედით, ნანას გვეტყოდა ხევში ნაკადი და კაეშნის დილა მწუხრის ნიავი, ვით ფარვანა თავს გვევლებოდა.

მაგრამ ჟამი მიდის და ჟამში ნაშობი ჟამშივე კვდება.

გაჰქრა ზმანება, ვით ღამის ბინდი, ვით მოჩვენება.

მონყენით არის მთა ცხოვრებისა.

ოკეანის ჯურღმულში ვეძებ ოცნების ნამტვრევებს.

მზემან სცნო ჟამი დასავალისა თვისისა, დასდგა ბნელი და იქნა ღამე.

ბნელა სულშია. შავ ძაძებში გამობვეულნი სასოების ხეზე შემსხდარან ყორნები, სულსა აცივებს მათ ფრთათა ბარტყუნი და ასპიტით შხამავს გულ-ღვიძლს მათი ჩხავილი. ყორნები არიან სულის მესაიდუმლე, ყორნები არიან სულის მოჭირისუფლე.

გაჰქრა, წავიდა ის ჟამი, მაგრამ მოგონება კიდევ არ მომკვდარა, თუმცა კაეშნიანი და სევდიანია ეს მოგონება, და ცრემლებს მანვიმებს, მაგრამ მიყვარს მაინც, ვით ნაშთი ტრფობის და შვების დღეთა საფლავი.

როცა ტბაზე დაიხრებიან ხეთა ლანდები, როცა მონყენილი ცაც, თითქო შეეკრას ჩემთან კავშირი, სევდის ავგაროზს მოიხვევს და მწუხარედ ქვითინს მოჰყვება, როცა მიონა, ტურფა მიონა, ტყის ასული, ერთხელ რომ ჩვენს ბედნიერებას შენატროდა, მიმოზას დაუნყებს ქორრის ვარცხნას და ზღაპრების მბობას, მაშინ მე შორს სადღაც მესმის სევდის სიმღერა მგლოვიარე, რომელიც ნააგავს იმ სიმღერას, რომელსაც ვანდე ნამები შვებისა და ოკეანე ცრემლებისა... მაგონდება ჟამი... ჟამი განვლილი, რომელიც ანი არ დაბრუნდება, როგორც არ დაბრუნდება ლიკლიკა ტალღა, ზვირთებს რომ მისდევს, ვით ის ტალღა, ის სიმღერაც არაფერს ამბობს, მაგრამ მიყვარს ის სიჩუმე, მიყვარს ის სიმღერა, ვით ნაშთი ტრფობისა და აკვანი ჩემი ტანჯვისა.

ცრემლები ჩუხჩუხს იწყებენ გალიის წიაღში და ოხ! ვით მინდა ცრემლებში გადმოვღვარო ის მწუხარება სულისა, რომ სტანჯავს „უნდობლად მომინდებიან ბედკრულს ბედკრულნი მღერანი“.

სამარის ხმაზედ ქვითინებს ჩანგი, მოსთქვამენ სიმები სატრფოს დაკარგულს, სიმშვენიერეს გაზაფხულისასა სპეტაკმა ზამთარმა თეთრი სუდარა რომ გადააფარა და შავი სტუმრები, შავი ყორნები, სასობის ხეზედ მსხდომარენი ბანსა აძლევენ ჩხავილით.

გულსაკლავად ისმის სამარის ხმა ნალვლიანი.

სევდიანი დუდუნით მეხმაურება ფაზისი და ტლაშანით მიაგორებს ტალღებს.

მონყენით სდგანან თოვლით ლესილნი კოლხიდის მთები, ალბად ჩემს ტანჯვას თანაუგრძნობენ.

თქმულა, რომ ბუნების საკურთხევლის წინ მსხვერპლად სევდა მიიტანება და ყურში ისმის სულის სიმღერა ნალვლიანი, ვით მოგონება წარსულ დღეებზედ, რომელნიც არ დაბრუნდებიან.

II. ფსალმუნი

ძღვნად ნ. ჩხიკვაძეს და პავლე იაშვილს

მდინარეთ პირას ვისხედით და ვგლოვობდით ჩვენს ლტოლვილ ბედნიერებას. თავზე ნაცარი გვეყარა, ზეცას სწვდებოდა ჩვენი გოდება, მხოლოდ წყეული ბედისწერა ძაძებში გამოხვეულთაც არ გვასვენებდა და საგალობელს ითხოვდა ჩვენგან. ყრუ იყო ადონაის, საუკუნო ყურებს სმენა დახშოდათ, უდაბნოს ქვიშას ალბობდა ცრემლები, მაგრამ დახშული იყვენ ბჭენი შებრალებისა.

ვერა, ვერ გიმღერთ სამხიარულოს, შესწყდა, გულს ჩაჰკვდა ჰანგი სალხენი; სასას აექვას წყეული ენა, თუ დავივიწყოთ ჩვენ ეს ნალველი, საფლავით აღსდგეს შურისძიება, თუ შენ გიმღეროთ ჩვენ სიონის საგალობელი.

მდინარეთ პირას ვისხედით და დავტიროდით ჩვენს ლტოლვილ ბედნიერებას და გვირგვინ მოხსნილ სინმიდეს...

III. სიცრუე

პირველად იყო სიტყვა, და სიტყვა იგი იყო დედაკაცისა, და იყო სიტყვა იგი – სიცრუე.

ვაი მათ, ვინც მას მიენდენ.

სტიროდეთ მათთვის, ვინცა სტირიან, სტიროდეთ მათთვის, ვინცა საუკუნეთ გადაქცევიათ შემოდგომის ღამეები.

სტიროდეთ მათთვის, ვისაც, ქალის წიაღში ბედნიერებას მიაგნო, ჰგონია, რადგან მისი გული სფინქსთა უდაბნოშია ჩაფლული და ვერავინ ამოიკითხავს შიგ ჩაწერილ სტრიქონებს; შემოქმედმა მასში ჩამალა იდუმალება შემოქმედებისა.

ადამიანის ცრემლისაგან ოკეანე დადგება.

ადამიანის ტანჯვით გოლგოთა შეიქმნება, მაგრამ არ შეირხევა არც ერთი ნაკვთი სფინქსისა.

პირველათ იყო სიტყვა, და სიტყვა იგი იყო დედაკაცისა, და იყო სიტყვა იგი – სიცრუე.

ელოდეთ მას, ის კვლავ გამოცხადდება!

IV. ანაკრონული ხორო

თენდება, თენდება. დაბნელდა მთვარე, ვარსკვლავებს უხმობს არ ყოფნის ღამე; ვაი მათ, ვინაც რომ მწუხარ ღამეს გამოიღვიძეს, ცრემლი დაღვარეს! თენდება, ტუჩები კოცნას ეძებენ, სული სულს უხმობს, სატრფო – მეგობარს, იშვებდეთ, ხალხნო, აღარ შურთ ღმერთებს, რომ ღებნა ერგოთ ადამიანებს.

– იყავ ბურანში, ნუ გაიღვიძებ, მოსწყდი სამყაროს, მოსწყდი ჟამის ფრთებს, მთვრალი იყავი: სული იყურებს, ზეცა ბანს ეტყვის შვების სიმღერებს! ეძებდეთ კუნძულს, ბედისგან აღთქმულს, იქ მეფედ არის თავდავინწყება. იყავი მთვრალი, რომ არას გრძნობდე, – ეს არის ყოფნის ბედნიერება... თენდება, თენდება. დაბნელდა მთვარე, ვარსკვლავებს უხმობს, არ ყოფნის ღამე; ვაი მათ, ვინაც რომ მწუხარ ღამეს გამოიღვიძეს, ცრემლი დაღვარეს.

V. პირველი სიყვარული

მახსოვს მე ჟამი ბედნიერების. ეს ის ჟამი იყო, როცა ადამიანს ყველაფერი სჯერა. ის ვერ მისწვდება ცხოვრების ტანჯვით გამოწვეულ მწუხარებას, ვისაც ეს ჟამი არ ახსოვს და ჩემში კი იმნაირი სული ბუდობს, რომ მზადა ვარ, მწუხარებაშიაც ვეძიო სილამაზე; ან რა გასაკვირია: აკი მანფრედი, ალპების მთებზე შავ-ფიქრებით გარემოცული, ამბობდა: „სევდავ, შენა ხარ ჩემი სატრფო“!

ის ჟამი იყო, როცა ადამიანს სიყვარული სწამს და აჩრდილებით ავსებს ქვეყანას. ანგელოსის სახით მე დემონი მეჩურჩულებოდა; მეც ყურს ვუგდებდი, რადგან არ შემეძლო, არ მესმინა: რაღაც იდუმალი, რაღაც მომხიბლავი ისმოდა იმ ხმაში, ის ცათ მიხმობდა, ცათ მეძახოდა, ფრთები რომ მქონოდა, თან გავყვებოდი არ-ყოფნის

მოციქულს. ამ დროს ის ჩემთან იყო. იდუმალ გზნებით გამსჭვალული ყურს ვუგდებდით ნაკადის ტკბილ რაკრაკს და მისი ლიკლიკა ტალღები გვამცნობდა გულის საიდუმლოს, იცოდა, რომ ჩემს გულში ქართველი დანავარდობდა და, თუ ვსდუმდი, მისთვის, რომ ის ჩემთვის ყველაფერი იყო! მე ვუამბობდი მას ზღაპრებს, ცხოვრების ზღაპრებს, მდელის მშვენიერებაზე, შემოქმედის სიდიადეზე. მოჩუხჩუხე რუ უგდებდა ყურს ჩემგან ნაამბობს, სევდის მანტიამი გამოხვეული; ვით საფლავით ლტოლვილი აჩრდილის სული, თავს გვევლებოდა მთვარე და მკრთალ სხივებში გვახვევდა.

ხმა კანკალებდა, თრთოდა; მე ჩემს გულთან ვიგრძენი მისი სუნთქვა – უკვდავების ნანად, მარადისობის სიმღერად მეჩვენებოდა მე მისი სუნთქვა, სულს აღტყინებდა მის კულულთა სუნნელება და მთვარე იყო მონამე, თუ ვით დაარღვია მორცხვმა კოცნამ ღამის დუმილი. ეს იყო პირველი სიყვარული... ის იყო პირველი კოცნა, მას მეორე არ მოჰყოლია – ვით ბინდი, იდუმალი ბინდი იმ ღამისა, გაჰქრა ის გრძნობა; მხოლოდ მგოსანი შემოდგომის ღამეებში, ჟამსა სევდისას, ისევ იგონებს და ცრემლებს აწვიმებს ეს მოგონება. სევდის ავგაროზში გაეხვია სული, მწუხარედ გოდებს, მონყენით არის მიდამო, სად განვიცადე პირველი გრძნობა და სულის დემონი, ავი სატანა, რომელიც ერთხელ აღთქმის ქვეყანას მპირდებოდა – ყორნის ფრთებით არ-ყოფნის მხარისაკენ მიაქროლებს სულს...

VI. ზარნაშო

Въ гробницѣ Колизулы заплакала сова.

Д. Мережковский

მიყვარს მე გაზაფხულის ღამე, როცა ყველას სძინავს, როცა ცათ მყუდროებაა, მიწათ – სიჩუმე, და დუმილი კაემნიანად გალობს სევდიან ჰანგებს, თითქო მარტოობა და ღამის ნისლი შეითქენო, მდუმარედ სდგანან მაღალი ჩაყვითლებული ნაძვები, ქანაობენ, თითქო წაქცევას ღამობენ, არავის ესმის მათი ლოცვა, მათთვის ყრუა ცა. ტბაზე დაუხრიათ დალალები ტირიფებს და, როგორც მიჯნური, მიმკრთალებული ჰკოცნის ლიკლიკა ზვირთებს. ფიქრი ფიქრს აეკიდება, ოცნება მიხმობს, ოცნება მეძახის.

რა ბედნიერებაა, რა შეედრება მას! მე ვარ მეფე სიზმრებისა, ვიცი, არც ერთი მათგანი არ ასრულდება, ვიცი, ტყუილია ყველა მათგანი ისე, ვით სიცრუე იყო ფიცი დედაკაცისა, მაგრამ, დეე, ასე იყოს: მე მიყვარს ის, რასაც მაშინ ვგრძნობ, დეე, ნუ ასრულდება, მე

მაინც გამოვსტაცე ჟამს ბედნიერი ნამები... ოხ! ღმერთო, რა კარგია ზაფხულის სალამო, რა სიჩუმეა, მაგრამ მე მარტო ვარ, არავინ ინდომა ჩემთან ყოფნა, ამაოდ ვაფიცებდი: „დარჩი, ნუ მიხვალ-მეთქი“, – მან არ ისმინა. სულსა ჰკლავს მარტოობა.

...ჩუ, ჩემამდი ზარნაშოს სევდიანმა მოთქმამ მოაღწია!

ოჰ, როგორ სტირის საცოდავი ღამის იღუმალებაში!

– ვერ ვიპოვეო, – ნაცნობია ჩემთვის ეს ხმა.

„ვერ ვიპოვეო“ – მე კი ვიპოვე?

რით განვირჩევით ჩვენ ერთმანეთისაგან? მხოლოდ მითი, რომ მას არ შეუძლიან ჩემსავით იტანჯოს – საბრალო, ის მაშინვე მოკვდებოდა.

რით განვირჩევით ჩვენ ერთმანეთისგან?

მითი, რომ ხვალ ის ჩემს საფლავზე ჩამოიძახებს: „ვერ ვიპოვეო“.

და ჩემი ძვლები დუმილით უპასუხებენ.

VII. ტრიუმფი

ცეცხლის ეტლით მოჰქრის დემონი სიკვდილისა. უკვდავი ღამე სდარაჯობს მას, უკვდავი ღამე, ქურუმი დანაშაულისა, და საყვარელი საუკუნეების.

– ვინ დაითვალოს მსხვერპლი?

– რამ დაიტოოს ცრემლი?

ადამიანთა ძვლებით მოიფინება ხეობა, საფლავში შეძრწუნდება ტორკვემადა – უჩვეულო სანახაობით გაკვირვებული!

ცეცხლის ეტლით მოჰქრის დემონი სიკვდილისა. ის, ვით გრიგალი, ყველაფერს ადგვის, არყოფნის ღამეში განიავდება ადამიანისაგან შექმნილი ბედნიერება.

– ის არის კიბო არსებობისა.

– ის არის ჯალათი არსებობისა.

– ის არის მეუფე ყოფნის ძლიერი ტალღებისა.

გიხაროდენ თქვენ, ვინც, ვითარცა საქორწინო სარეცელს, ელტვოდით კუბოს; გიხაროდენ თქვენ, ვინც აფიცებდით სიკვდილს მოსვლასა.

ახლოა ჟამი, როს არ-ყოფნის მოციქული მოგისობთ ფრთებს, როს არ-ყოფნის ღამეში გაჰქრება თქვენი ცხოვრების ჩირაღდანი, ცეცხლის ეტლით მოჰქრის დემონი სიკვდილისა, მისი გზა ჩვენის ძვლებით არის ნაფენი.

მეფეთ-მეფენო, ყოველის დროის და ყოველ ჟამისა! ძრწოდეთ, რადგან არ იქნება არც ერთი ბრძოლა, სადაც ის არ გამოვიდეს გამარჯვებული, სად მას არ დარჩეს დროშა გამარჯვებისა...

VIII. აღონაის, აღონაის!..

ძღვნად შუანეთას და ვერას

Землю чуждуй, люби все, ища въ этомъ изступленія.

Ф. Достоевскій

– ნუ მიცქერი, ნუ მასე სევდიანად, შენ არ უნდა მიმზეროდე ასე!.. რისთვის არიან შენი თვალები ასე სევდიანი? შენს სულში ნალველს ფრთა გაუშლია. ნუ მიცქერი, ნუ მასე, – მეჩურჩულება ღამის ბინდი და გულზე მეკრება, უნდა რბილ ნიაღში ჩამიხუტოს მე, ვის თვალებზე არას დროს არ შემშრალა, ვისაც არ ახსოვს არც ერთი წამი ბედნიერების, ვისაც სიზმარშიც მჭვუნვარება თავს დასტრიალებს.

ჰო, რა კარგია ეს სევდიანი ღამე, რას არ მელაპარაკება, რას არ მეჩურჩულება. მე მინდა, ის მიყვარდეს, გესმისთ, მე მინდა მის ნიაღში, მის კალთებში სული ლოცულობდეს, მაგრამ საფლავის ლოდით აწევს გულს ნალველი.

...აქ კი ქალწულებივით კდებოდა მოსილებით გადაშლილა მიდამო, თვით ღმერთი მღერის საგაზაფხულოს, ოცნების ქნარზე, მთვარის სხივებით გამონვეულ იდუმალ მუსიკას მიაგავს მისი ხმა, თითქო ქერუბიმი საცეცხლურს უკმევს შემოქმედსო, კაბადონზე ვარსკვლავებს გაუბამთ ფერხული, შუალამისას გამოღვიძებულ ავადმყოფი ქალწულის ტირილს მიაგავს მათი ბინდიანი კრთოლვა, ტიტანებივით ცათ აყუდებულნი მღუმარედ სდგანან კოლხიდის მთები. ისინი ისევ ელიან, უკვდავია მათი ლოდინი ისე, ვით უკვდავია ის, ვინც იდუმალ ნისლში გამოხვეული მათ მწუხრისას ეჩურჩულება, ტყეებში სძინავს მღვიმეში თავშეფარებულს, უთუოდ ნანად ესმის ზეფირისაგან გამონვეული ხეთა შრიალი.

მე კი სხვას ველი...

თქვენ გულს ნუ შეაკრთობს მისი სახელი, განთიადის მეზარახტრე ბნელს ირჩევს, როცა მას შეხედავს, მთვარიან ღამეს მასზე მღეროან ზღვის ტალღები და ის ჩემი სატრფოა.

ნუ დამიშლით მე ის მიყვარდეს, რა უყოთ, რომ ის იგვიანებს, მე უკვდავი ვარ, რადგან მასზე ვმღეროდი. მე უკვდავი ვარ, როგორც მისი მოსვლის წინასწარმეტყველი.

აღონაის, ხმა გამეც, მე ფასკუნჯის ფრთებით შენსკენ გამოვფრინდები, მე, უკვდავი, რადგან მას ველოდი, მას უმღერდი და მოვა ის უკვდავების შვილი, აპოკალიპსის ქალწული.

აღონაის, რად არ გინდა, მსხვერპლად მოგიტანო ჩემი აღტყინება?..

სიყვარული... სიმბოლოა ადამიანის ცხოვრების საშინელებისა, მასში ჩამალა შემოქმედმა ქვეყნის გაჩენის იდუმალება, მას უმღეროან ქვესკნელი და ძალნი ცათანი. ის ღამის ზეფირის მოთქმას, ის ოხვრაა ვარდის გაუშლელისა. მთანი ცათ აყუდებულნი მაზე ჰკრთებთან, მაზე ოცნებობენ ჩაყვითლებული ნაძვები. ღამის იდუმალებაში ისმის ხმა სატანისა, ისიც მას ეძებს, სულს მაშფოთარს, უარყოფისას ენატრება უკვდავი გრძნობა.

ადონაის!.. ალახვე ბჭენი, უკვდავი სული შენსკენ მოილტვის, ის უკვდავია, რადგან მაზე მღეროდა... ის უკვდავია, ვით მისი მოსვლის წინასწარმეტყველი... და მოვა უკვდავების შვილი, პოლიკაპსის ქალწული,

IX. ბედის სიმღერა

ჩუ... ხმა ისმის... ეს სიმღერაა ბედის წერისა.

ჩონჩხების ქნარზე მღერის სიკვდილი, მისი გზა ჩვენ ძვლებითა არის ნაფენი. არის სადღაც ბედნიერება, გზა კი შორს არის, გესმით, როგორ ყმუის ხევში აფთარი?

ეს სიმღერაა ბედის წერისა...

საფლავს ემთხვევა, ურვა ნაღველი,
საფლავს აკვდება სატრფოს ძახილი,
ჩუ, ხმა ისმის, ეს სიმღერაა ბედის წერისა.

ის ყრუ ძახილია უკვდავებისა, ის ხმობა არის არ ყოფნის მოციქულისა, უდაბნოდან ილტვის ბრძოლის წყურვილით აღტყინებული გრიგალი, სიკვდილის ორგიაზე უხმობს ავსულებს სათანაელი.

ეს სიმღერაა ბედის წერისა...

X. ჰიპნო სატანას

სულო უკვდავო! უარყოფის მომაპყარ ყური, შენ გიხმობს, გეძებს სულის სწრაფვა ტიტანიური, მე შენს საქებათ სადიდებლად სოფლად მოველი, შენი დიდების ლალად ყოფა ჩემია ბედი. დემონს მოგიხმობ, სულს მოსწყინდა ერთ სახეობა, მე შენ გიმღერდი, შენთვის დავდგი ცრემლის ხეობა. მე მსურს, ვისმენდე, ყურს უგდებდე შენ იდუმალ ხმებს, რა გენაღვლება, რომ მგოსანი შემწირავს ცოდვებს.

მე მყავდა ღმერთი, მაგრამ განცხრა არ ყოფნის მხარეს, ახალი ღმერთი დავდგი ეხლა მე მის სამარეს.

სასტიკი და უღმობელი თრთის, ცახცახებს ბედის წერა, შვების მგოსნის შურის გების, როს მოესმა მას სიმღერა.

*

შორით ხმა მესმის, წაყვები იმ ხმებს, რღვევისა ძალა სულს ჰკლავს, სულს აგზნებს. ეს ღმერთი მღერის შურის ძიების, ღმერთი ცეცხლისა, განადგურების. სულის ხუნდი საუკუნეთ ვერ გასჭედს, დადგა ჟამი, შვების ჟამი უნდა განყდეს. სატანა ჰკივის, სატანა მიხმობს, შურის ძიების ჰანგებს მიგალობს, წაყვები იმ ხმებს, წაყვები იმ ხმებს, სულს ცეცხლს უკიდებს, სულს ცეცხლით აგზნებს...

XI. შავი თვალები

მცივა, ვკანკალებ...

როგორც ქარიშხლის დროს ოკეანე, ისე ზვიადობს გულში ჩაგუბებული ვნება, სული ქმუნვარებს... სული მუნჯობს, სევდის ავგაროზში გამოხვეული არყოფნის მოციქული შავი ყორანი მიხმობს, მეძახის, უჰ, რა ცივია მის ფრთათა ბარტყუნი. მე კი გაზაფხული მეზმანება.

შავი თვალები შორს არიან, მაგრამ მაინც ვხედავ, სულს ჰკლავს, სულს ხიბლავს მათი შვენება, მე მეძახიან ისინი, მე მიხმობენ იქ, სად არ ბნელა, როგორც აქ, სად საუკუნეთა ფრთებზე განისვენებს უკვდავება, სად ანგელოსები უგალობენ სიყვარულის კვარცხლბეკს, ქებათა ქება.

გადმიშვით, მთებო!.. მათი კოცნა მსურს, მათი კოცნა მსურს, მე პელიკანივით სისხლით გავზარდე მათი პატრონი, მე მისთვის ავიტანე გოლგოთაზე ნამების ჯვარი.

ოი, ეშმაკო, სათანაელო!.. ამომრიცხე მე ცოცხალთ წიგნიდან, ოღონდ ნუ მომამორებ მე იმ შავ თვალებს, მისთვის ჰკრთის სული, მისთვის ვალალებს.

XII. კაცო, გიყვარდეს...

„კაცო, გიყვარდეს, ცათ შთამომძახეს, როს მათ დამბადეს“.

...და მეც მიყვარდა. როგორც გაზაფხულის ზღაპარი, როგორც მწყემსის ზღაპარი, დათავდა იგი, განთიადისას შობილი მწუხრისას მოჰკვდა, შუალამისას დავასაფლავე ოხერ საფლავზე, მაგრამ საუკუნო შვებას მირჩევნია ის ცრემლები, თვალებზე რომ ჰკრთიან. მე ბრმა ვიყავი, მე მუნჯი ვიყავი, მაგრამ მე ვიცი, თვალხილული თავის დღეში ვერ მისწვდება მზის ცხოველ მყოფელ სიდიადეს, მე ვიცი, რომ ბედნიერი არიან ბრმები, ვინც სიბრმავეში სჭვრეტენ მზეს. მე მუნჯი ვიყავი, მაგრამ საუკუნენი ვერ გამოსთქვამენ იმ დუმილს, რომელსაც მე განვიცდიდი.

კაცო, გიყვარდეს... ეს არის აღთქმა არსებობისა.

კითხეთ თქვენ მდუმარე ტბას, სად ჩვენ ვისხედით, კითხეთ მტირალე ტირიფს და წყლის ფაუნებს, ისინი გეტყვიან.

– მათ უყვარდათო.

ცა არ დარგავს ამ სიტყვებს და მიწა ისევ გაიმეორებს:

– მათ უყვარდათო...

XIII. ალერსის ბაღში

გილიოტინაზე, რომ აიყვანეს ანდრე ბერნიე, მან შუბლს ხელი მიადო და სთქვა:

აქ იყო რაღაც!

ჩემო კარგო, ჩემს გულშიც იყო რაღაც, მაგრამ ახლა აღარ არის; ტყუილს ამბობენ, რომ სიყვარულის ადგილს სიძულვილი იყოსო, მე არ ვგრძნობ სიძულვილს, სიცოცხლე ისევ მეძახის ვნების ძახილით და მეც მივსდევ იმ ხმას.

რათ არ იცოდი, რომ ჩემი სიყვარული – მრისხანე სამუმი იყო? რათ არ იცოდი, რომ ჩემი სიყვარული შუადღე იყო უდაბნოში მწველი? შენ ალერსათ მიიღე ის სიმღერა, ჩემში, რომ რღვევის ღმერთი მღეროდა? შენ შემოდი ალერსის ბაღში დასასვენებლათ, ვერ შეამჩნიე, შიგ იკლაკნებოდენ გველები, მოშხამული ყვავილები სასიკვდილოთ როგორ თრთოდენ!..

ახლა გვიანაა?.. როდის ამდგარა საფლავით მკვდარი; როდის იყო, ორჯერ რომ ყვაოდა ყვავილები? გვირგვინ მოხსნილ სინმინდეს ვერ დაიბრუნებ!..

მაგრამ, შენც ხომ გველი იყავ ჩემ გულმკერდზე გამთბარი, შენც ხომ აფთარივით გწყუროდა ჩემი სისხლი? იყავ მშვიდობით, ცხოვრების გზაჯვარედინზე შევხვდით ჩვენ, რომ ერთმანეთს გავეშორებოდით; ჩემი გაზაფხულის დღე და ღამე შენ გიმღეროდი, რა გენალვლება სხვას უმღერო მკრთალი ჰანგი შემოდგომისა?

XIV. შემოდგომის საღამო

საღამოა. მწუხრის ნისლმა დაფარა მიდამო. ახლათ დაქვრივებულ ქალივით შავებით შემოსილა სოფელი. ტყვიისფერ ცაზე ოდნავ კრთის თეთრი ღრუბელი ისე, როგორც მგლოვიარე ტუჩებზე ღიმილი გაკრთება ხოლმე. მიწა ლოცულობს, ცას ევედრება ცოდვის პატიებას და ქარაშხალი „ან განუსვენეს“ უმღერის ჩაყვითლებულ ფოთლებს, გამხმარი ხიდან მოკვეთილ ფოთლებს.

ტიკ, ტიკ... ეცემა ფანჯარას წვიმის წვეთები.

მათი რითმული ხმაურობა თითქოს გამოძახილია წეროთა გუნდისა, აგერ თავზე რომ გადაიარეს... მათი სევდიანი ძახილისა.

ღმერთო!.. როგორ ჩამდგარა წყალი მის ნაკვალევში, ჯერ კიდევ ემჩნევა მინას მისი პატარა ფეხის ნაკვალევი, და, ვინ იცის, შესაძლებელია, წვიმამ მოშალოს კიდეც!..

არ ვიცი, რისთვის მომინდა, ძლიერ მომინდა, გადავმსტარიყავ ფანჯრიდან და დამეკოცნა ის ადგილი მიწისა, სადაც მის ფეხებს სიღრმავე გაუკეთებია, და რომელსაც, ვინ იცის, იქნებ ამაღამაც მოშლის წვიმის შხეფები.

რა მწარეა, რა მწარე იმის გახსენება, რომ იგი ანი არაოდეს არ დაბრუნდება; გახსენება იმისი, რომ საყვარელი ქალი, რომელიც გუშინ შენთან იყო, დღეს სამუდამოთ წავიდა და აღარ მოვა არაოდეს!

ღმერთს რისხვის დროს შეუტანია ეს სიტყვა „არაოდეს“ ჩვენთვის სახმარ ლექსიკონში. გულ-ღვიძლს ღრღნის ეს სიტყვა, ჭკუას სწვავს არა ადამიანური ტკივილით.

ტიკ... ტიკ!.. ეცემა წვიმის შხეფები ფანჯრის მინას და ქარიშხალი ცივათ ულოშნის სახეს – ის კი არ იცის სულელმა, რომ მის კოცნით მაგონებს იმ კოცნას, რომელიც სწვავდა შენ სახეს და რომელიც ანი არაოდეს არ გამეორდება.

წვიმა კი დაჟინებია იმ ნაკვალევს და უნდა მოშალოს, გაასწოროს ეს უკანასკნელი ნაშთი ნუხანდელი ტრფობისა.

ხელში თრთის თასით ღვინო. სვამ და უფრო გრძნობ სიცივეს... იცი ის, იმიტომ, რომ სულში დაუბუდია სიცივეს და ღვინო მას ვერ გაათბობს... მაგრამ მაინც სვამ!.. გამოვრების, ყორანთა ფრთების ბარტყუნმა დაბადა სულში ეს სიცივე, და მოგონება მისი, რომ არაოდეს არ დაბრუნდება, უფრო აციებს მას...

არ დაბრუნდება, არაოდეს არ დაბრუნდება; იცი, რომ მართალია, მაგრამ არ გჯერა, და გიხარია, რომ გჯერა!.. მაგრამ ქალისთვის განა არის წარსულის მოგონება, განა ის გაიხსენებს წარსულს?.. გადავივინყე და მიყვარდი მაშინ შენ, მის თვალებს... ტიკ... ტიკ... ტიკ!.. ეცემა ფანჯრის მინას წვიმის წვეთები, თითქო ითვლის შენგან გამეორებულ იმის სახელს... ქარიშხლის ცივი კოცნა და სევდიანი ველური კივილი უფრო აციებს სულს.

მოშალა კიდეც სარკმელის წინ ნაკვალევი?.. წყალით აივსო, თვალი-კი მაინც ვერ მოგაშორებია, თითქო მასთან გაშრა შენი სულის ლხენაც!

– იპოვე, იპოვე?.. – ყრუთ დაიკივლა ცაცხვზე ზარნაშომი.

– ვერა, ვერა!.. – ყრუთვე უპასუხა მეორემ.

ყი, ყი, ყი... ყიყინებენ ბაყაყები; წარღვნა მოელის ქვეყანას. ვინ გამოიტირებს მას, თუ არა ისინი.

ყვითელი ფოთლებით ავსებს ქარიშხალი ოთახს – სოველი, გამ-
ხმარი ფოთლებით და რალაც ნათესაობას გრძნობს სული იმ ფო-
თოლთა ბედთან, ყვითელ ფოთლებს ენა აუდგამს და ბედით ჩურ-
ჩულში თითქო ისმის:

– არ დაბრუნდება, არაოდეს!..

XV. Sursum Corda!..*

სსს...ს სევდიანად სისინებს შემოდგომის ქარიშხალი, მწუხარედ
უპარტყუნებს ფანჯარას ფრთებს და ხეების გამხმარ ტოტთა ჩონ-
გურზე ამოკიდებს სევდის სიმღერას, თავის მუდამ ხეტიალზე, სევ-
დის სიმღერას ნალველში ნაქარგს, ნალველში ნაქსოვს...

ტიკ.. ტიკ.. ტიკ... ეცემიან წვიმის წვეთების ფანჯრის მინას და
რიტმიული ძიგდაგით განაგრძობენ ყოფნის ზღაპარის მბობას, რომ-
ლის დასაწყისი არავის ახსოვს და რომელიც არ დასრულდება არც
ჟამის დასასრულში.

რისთვის არის, რომ მეც მინდა ვიმღერო? მე ხომ არას დროს არ
მიმღერია, თუ ვიმღეროდი ხანდისხან, ეს ჩემი ნალველი იმღეროდა
და არა მე, იმიტომ იყო სევდიანი ის სიმღერა.

რისთვის არის, რომ მეც მინდა ვიმღერო?..

ალბად სულს უნდა გააცილოს სიმღერით უკანასკნელი ფრთა
ცხოვრებისა, უნდა გააცილოს სიმღერით ის დღეები, რომელნიც
არას დროს არ დაბრუნდებიან.

იცით, რას ნიშნავს – არას დროს არ დაბრუნდებიან?

როგორ დავიღალე, როგორ მე იმ დღეთაგან, და კიდევ რომ
მწყურია კვლავ ის დღეები?!..

– ქარიშხალო, შენ, ვინც მოთქმით გაისტუმრე შემოდგომის ყვი-
თელი ფოთლები.

შენ, ვინც ჭირისუფალივით თავს დაღრიალებ გამხმარ ხეებს.

ჩემ სულსაც უმღერე სულთათანა, ჩემ სულსაც უმღერე „ან გა-
ნუსვენე“, ჩემ სულსაც, რომელსაც არავინ არ მოიგონებს, რომელ-
საც არავინ არ გამოიტყობს...

*

სული გეძახის!.. არ გესმის, როგორ გეძახის სული სამარადისო
ძახილით, სული გეძახის... შენ, რომელსაც მე არ გიცნობ, მაგრამ
ჩემთვის გამზადებული.

* ლათინური სიტყვებია და ნიშნავს: „ზე აქვთინ გულნი“, ე. ი. სული მოითქვით,
გამხნევდითო.

მშვენიერო, მე მესიზმრება, მესიზმრება მშვენიერი ნაკვთები შენი სხეულისა და გული თრთის, სული ჰკრთება რაღაცის მოლოდინში. მე შენ დიდი ხანია გიცნობდი სადღაც; ოდესღაც ჩვენ ვიყავით ერთად, სად? მე არ მახსოვს, მაგრამ ეხლა ვერსად გპოვე. რად დაუტევე, რად, ჩემს სულში ბინა?

შენ არა ხარ, შენ არ არსებობ, მაგრამ მე შენით ვცხოვრობ, მრწამს და არცა მწამს, მჯერა და არც მჯერა, და მიყვარს ეს, რომ არც მჯერა და კიდევ მჯერა.

სული ჰკრთება მოლოდინში, ვდნები და ვინვი უნახავ ალით.

შენ უნდა იყვე, თუმცა არა ხარ, გესმის? გეძახის სული სამარადისო ძახილით. როგორც სარძლო საქორწილო სარეცელზე, ისე დაკიდებია ცას მთვარე, მკრთალი ვარსკვლავები კი ვერ უბედავენ მიკარებას, შორიდან იბნიდებიან. ჰაუ, რა ცუდია ხანდისხან შიში. ჩემი საქორწილო სარეცელიც ცარიელია, მტირალი ძენის ტოტები დავტეხე, ფერ მიკრთალ ზამბახებით დაგნანი ალერსის სანოლი.

მოდი, მოდი, შენ გიხმობს სული შენ!..

ვნების ალში გამოგხვევ, ვნებას განოვებ ძველ ღვინოსავით ტკბილს, ველურ ექსტაზში დაგწვავ, მოგხიბლავ... ჩემს თმაში გამოგხვევ, ჩემს კოცნით დაგფარავ. ნუ იგვიანებ, სულო, ჩემთვის გამზადებული!..

განა ასე არ აფიცებდა მოსვლას ოდესღაც სოლომონი სულამითს, შენთვისაც მზად არის ალერსის სანოლი.

ვნების ქურუმი სამსხვერპლოს წინ თრთის და კანკალებს.

რად იგვიანებ, რად არ მოხვალ, სულო სულისა?.. განა არ გესმის სამარადისო ძახილი ჩემი?.. ოჰ, ჩვენ ვიყავით სადღაც ერთად, როდის ან სად, მე არ მახსოვს, შემდეგ გეძიე, მაგრამ ვერ გიპოვე... ჩვენ ვიყავით სადღაც ერთად.

რუქაია, რუქაია, დამადე თავი კალთაზე, ეხლა მე გეტყვი ზღაპარს:

...ღმერთსაც მოსწყინდა. მეშვიდე დღეს ზამბახების სარეცელზე იწვა აღონაისი და მის სახეს კმაყოფილების ღიმილი არ ეკარებოდა. ძლიერი კვერთხის ერთი შეხებით შეიქმნენ ცა, ქვეყანა. მიწიდან გააჩინა ის, ვისაც მისი მაგიერობა უნდა გაენია ქვეყნად. ხედავდა ღმერთი, რომ რაღაც მოწყენილობა იყო გარშემო, სიხალისე აკლდა. მაგრამ ღმერთი რის ღმერთი იყო, რომ რამე დაკლებოდა მის ქმნილებას. დიდებული ხუროთ-მოდღვარი შეინძრა ყვაველების სარეცელზე და სიმღერა დაიწყო. როცა ანგელოზები იმღეროდენ, მაშინაც სულს ნაბავდა ხოლმე ედემში ყველაფერი და ეხლა ხომ თვით ღმერთი მღეროდა. ეფრატის ტალღები მიდუნდენ. ტიგროსის

ნაპირას გაიტმასნენ ლერწმები და ისმენდნენ სიმღერას. თითქო ცისა და მიწის შორის სიმები გაიბნენ, ისმოდა სიმღერა... ცა და მიწა ერთმანეთთან შეერთების სურვილით აღტყინებულნი ისმენდნენ იმ ხმას და ამ ხმაში, უფლის სიმღერაში დაისახა, განკაცდა, გამოინაკვთა ის, ვისაც შემდეგ ევა დაერქვა. რისხვის ღმერთმა, იეგოვამ, ვინც კანონად დაუდო კაცთ ნათესავს... კბილის წილ კბილი, თვალის წილ თვალი, ჟამსა აღტყინებისას შეჰქმნა სიმღერით ქალი. და მიხვდა, რომ შეცდომა ჩაიდინა, რომ თვით შეჰქმნა კერპი ადამიანისთვის, მაგრამ ძლიერ უნდა ჰყვარებოდა ის, ვინც მის სიმღერიდან დაიბადა, რომ მოესპო. ადამმა კი დაიჯერა, როცა უთხრეს, რომ მის გვერდიდან გაჩნდა იგი.

ბევრი დღეები წავიდენ მას შემდეგ, საუკუნენი საუკუნეთ მისდევედენ. ბევრი სიმღერა იმღერა ადამიანმა ქალის მშვენიერებაზე, მაგრამ მიხვდა, რომ მისი სიმღერა ვერ დაატკობოდა მას, ვინც უფლის სიმღერიდან დაიბადა, ვისაც ჟამის საზღვარს იქით ესმოდა უკვდავი მელოდია შემოქმედისა.

ქალი – კიბეა ღვთაებისადმი.

...და იოანნე ღვთისმეტყველიც ლაპარაკობს: პირველად იყო სიტყვა და სიტყვა იგი უფლისო.

– ვინ იყო ის სიტყვა?

რუქაია, რუქაია – ვინ იყო ის სიტყვა?..

დევთა მრისხანე ლაშქარივით ამართულან შორს სამშობლო მთები. ოქროს გველივით ეტმასნება მათ თეთრ ქოჩორს მთვარის სხივთა მძივები. ცას უნდა დაკოცნოს მისი ქოჩორი, დაბლა იხრება და მენამულში ხვევს მთებს...

– მკვლელი, შორეული, ისმინე, რაც გითხრას სულმა.

შენ არარა გესმის, შენ ყრუ ხარ.. ღმერთი იყავი და ცივ ქანდაკათ იქეცი, ღმერთი იყავი და კერპად იქეცი...

მაგრამ მე კუბო ვარ შენი ღვთაებრივობისა..

სსს... სისინებს ქარიშხალი და ველურ ჰანგზე გაჰკივის ველურ მელოდისა..

ტიკ.. ტიკ.. ტიკ.. ეცემიან ფანჯრის მინას წვიმის შხეფები და რიტმიული ძიგდაგით განაგრძობენ ზღაპრის მბობას..

Sursum Corda... თითქო ისმის გარშემო, წვიმის შხეფები იმეორებენ.

Sursum Corda... ზე აქვთინ გულნი... ზრიალებენ შორს მონასტრის ზარები... და ლამის სიბნელეში ტყვიის ჯოჯოხეთს გააქვს ზანზარი...

ეს საშინელების სიმღერაა, იცით, რა არის საშინელების სიმღერა? საფლავის მესაყვირე ამდგარა საფლავიდან და გაჰკივის ნაღარა „Sursum Corda“...

ლამეა. მარტოობა დაიარება ოთახში, მარტოობა გაჯდომია მთელ სხეულს, მარტოობა ცივი, კაემნის მომგვრელი და მარტოობაც მღერის დუმბილში:

– ზე აქვთინ გულნი.. Sursum Corda...

სსსს... სისინებს ქარიშხალი და ველურ ჰანგზე გაჰკივის ველურ მელოდიას... ტიკ.. ტიკ.. ტიკ.. ეცემიან ფანჯრის მინას წვიმის წვეთები და რიტმიული ძიგდაგით იმეორებენ იმ სიტყვებს, რომელიც მინას აღმოხდა და ცამ გაიმეორა.. ბნელა.. შავი ლამე.. შემომცქერის თვალებში... ოთახში დადის მარტოობა, მარტოობა გაჯდომია მთელ სხეულს...

Sursum Corda... კედლებზე ჭინკებმა ამოყვეს თავები და ისინიც მღერიან, ჭინკებიც მღერიან... და ოთახში დადის მარტოობა, რომელიც შეითქვა ლამის სიბნელესთან...

2 აპრილი [1911]

ქუთაისი

სასაფლაოზე

(სილღუეტი)

არ ვიცი, რისთვის, მაგრამ ერთი ჩვეულება დამჩემდა, დალამდება თუ არა, ფეხ-აკრეფით სასაფლაოსკენ მივეჩქარები და ადამიანთაგან გულნატკენი საფლავებთან ვსაუბრობ. პირველად ძლიერ მეშინოდა მე იმ დუმილისა, რომელიც სასაფლაოზე სუფევს, მაგრამ შემდეგ ისე შევეჩვიე, რომ ეხლა დუმილის ენაც ვისწავლე.

ოხ! როგორ მდუმარებენ საფლავები, თითქო აქ არც კი იყონ ადამიანთა სულები. აგერ, როგორ დაღვრემილა საფლავის ლოდი, ნეტა ეს გრნობს რამეს? მაგრამ რა უხეირო აზრები მომდის. ვინ საფლავის ქვა და რის ფიქრი, მას რომ გული ქონდეს, მას რომ გრძნობის ნატამალი მოეპოებოდეს, მაშინ ხომ საფლავის ლოდიც არ იქნებოდა.

– მაგრამ ჩუ... მე საფლავის ლოდი მესაუბრება.

– ადამიანო! ყური მიგდე, რასაც გაიგონებ, გულს დაიჭდიე, საფლავის ლოდები არას დროს არ სტყუიან, თქვენ ადამიანებს გჯერათ, რომ ჩვენ გული არ გვაქვს, თქვენში ყველაზე უფრო მგრძნობიარემ, მარმარილოსგან რომ ქანდაკი გამონაკვთა, ზედ წაანერა, „ბედნიერი ხარ, რომ ქვისგანა ხარ და ლაპარაკი არ შეგიძლია“.

– საფლავებში გაეცინებათ მკვდრებს... საფლავებში, ყური დამიგდე, გულს დაიჭდიე, მე რასაც გეტყვი, საფლავის ლოდები არას დროს არ სტყუიან – ბაბილონის გოდოლი აშენდებოდა ამდენხანს ადამიანის სიცრუისა და თქვენ რომ გჯერათ, ქვებს გული არა აქვთო, მოგეტყვებათ. მე მცველი ვარ აქ საფლავთა მყუდროებისა, მე გულში ბევრი რამ ჩავიმარხე და შენცა გეტყვი. ხედავ აქ საფლავს, განმარტოვებით რომ სდგას? შეხედე, როგორ დაკიდებულან გაცრცვნილი ზამბახები. აქ ჭაბუკმა სატრფო დამარხა, მისი გოდება ჩვენ გვწვდებოდა გულში და მწარედ ვქვითინებდით პირველად, როცა ის სატრფოს კუბოს მოყვა. შემდეგაც ყოველთვის დაიარებოდა ის აქ საფლავთან და მასთან ერთად ჩვენც ვსტიროდით. ზამბახებს ნამის მაგიერ მისი ცრემლი სწვავდა, მაგრამ დრო მიდიოდა და გუშინ ჩვენ ვნახეთ, ის სხვა ქალს მოჰყვებოდა. ისე გამოიარა პირველის საფლავი, რომ ზედაც არ შეუხედია, მაგრამ განა ის პირველი იყო ამისთა. ჩვენ კი ვსტიროდით, რაზედ? კაცთა სიავეზე, მაგრამ ჩვენ ფარისეველნი არ ვართ, სხვას ვაჩვენოთ ცრემლები.

– აქ შეხედე, მარცხნივ, აქ მარხია მწირი, ის მთელი თავის სიცოცხლეში სიყვარულს ითხოვდა, როგორც მთხოვარა, მაგრამ ისე შთავიდა საფლავს, რომ თანაგრძნობის ღიმილიც კი არ ღირსებია, მისი სული

ეხლაც გოდებს საფლავში, მაგრამ ესმის ვისმეს? სიცოცხლეში ვის ეს-
მოდა, რომ მკვდარს გაუგონონ. ჩვენ გვესმის, ჩვენ ვსტირით და ამ
ჟამად სახეც ვერ მალავს მწუხარებას, გაივლის ადამიანი და იტყვის:

– საცოდავები, როგორ არ მოსწყინდათ საფლავთა დარაჯობა.
არ იციან და არც შეიძლება, სხვა სთქვან რამე.

– შეხედე ამ ობოლ საფლავს. აქ სულ ახალგაზრდა მოიყვანეს.
მისი დახუჭული თვალები ცას კიდევ ევედრებოდენ, მას განთიადი
ენატრებოდა, მაზედ ლოცულობდა და ნყვდიადში კი ამოძვრა სული.
მის საფლავზედ არავის ცრემლი არ დაუღვრია, ვინ დაიტირებდა
თუ არა ჩვენ, აქ ყოველთვის შუალამისას, როცა ტარტაროზი ჩამოჰ-
კრავს ზარს, აჩრდილთა ცოდვილი სულები შეიკრიბებიან. მათი და-
ნახვა ადამიანს შეშლიდა, მაგრამ ჩვენ უცქერით და ვუსმენთ, რადგან
მართალი არიან სათქმელნი მათნი... და ყვედრიან ისინი ადამიანებს,
სწყევლიან... ყრუა მათთვის ცა, მხოლოდ ჩვენ ვისმენთ, ჩვენ ადა-
მიანთა შეჩვენებას. დაუჯერე საფლავის ლოდს, ის ცოცხალი მატანეა
ადამიანთა ცხოვრებისა, მასში ბევრი მწუხარე სტრიქონები სწერია...
მესმოდა მე გარკვევით საფლავის ლოდის საუბარი, მაგრამ ხმა მი-
სი საიდუმლო მისწყდა, თითქო მეხი დაეცაო, მტვრად იქცა საფლა-
ვის ლოდი და ნამტვრევები შორს გაიფანტნენ... მაგრამ საკვირველება,
ყველა მათგანი ლაპარაკობდა, საშინელი იყო მათი ხმა, მასში ისმოდა
ყვედრება, მასში ისმოდა შეჩვენება, იმ ხმაში ისმოდა უკუნითი ნყევლა.

– ადამიანო, გულს დაიჭდიე ჩვენი სიტყვები, საფლავთა ლოდე-
ბი არას დროს არ სტყუიან.

ბნელი ერტყა ქვეყანას, რომ გამოვერკვიე. საფლავის ლოდი, ნამ-
ტვრევებად ქცეული, ეხლა სდუმდა; მხოლოდ ღამის ყრუ იდუმალე-
ბაში კიდევ ვისმენდი ხმებს, იდუმალ ხმებს, რომელნიც აკენესებდენ
ნორჩ გულის სიმებს.

– ადამიანო! გულს დაიჭდიე ჩვენი სიტყვები, საფლავის ლოდები
არას დროს არ სტყუიან; ჩვენზედ უფრო ცივია თქვენი გული, თქვენს
გულში ჩაიფერფლა გრძნობა, ჩაჰქრა თავისუფლების კანდელი, გამო-
იგლოვე, ადამიანო, შენივე თავი, ჩვენც ვიტირებთ, ჩვენც, საფლავ-
თა ლოდები.

– ადამიანო, გულს დაიჭდიე ჩვენი სიტყვები, საფლავთა ლოდე-
ბი არას დროს არ სტყუიან, ღამის ყრუ იდუმალეობაში მოსთქვამდა
იდუმალი ხმა.

[1911]

ყორანი

მინიატიურა

ვის არ სმენია მისი ბედითი ჩხავილი?

ვისი დაობლებული სული არ იცნობს მის ფრთეთა ბარტყუნსა?..

შორს უდაბნოში, სილაში არის ჩაფლული ცხოვრების წიგნი და მგზავრი, სიცხით მოქანცული, კითხულობს შემდეგ მწუხარე სტრიქონებს: „ეს მაშინ იყო როცა, გოლგოთას მთა-გორს ღამემ მოხვია ბნელი სუდარა, რათა ადამიანის ცოდვები დაემალა. გაფითრებული სჩანდა მთვარე, თავი ღრუბლებისათვის შეეფარებინა, რადგან რცხვენოდა კაცთა სიავის. „იყავ, ვით მამა სრულიო“ უანდერძა ადამიანს ჯვარზედ მილურსმულმა, მაგრამ მან ლახვარით განიშორა ის, ვისაც უნდოდა, მზაკვარი ღმერთად გარდაექმნა. მოწყენით იდგა გოლგოთას ბედი. ცელქი ნიავისა ამ მწუხარ ღამეს არ სისინებდა, ჯვართან დახრილი, ცრემლებით რწყავდა ჯვარცმულის გვამს მაგდალინა და ჯვარიდან ჩამონაწვეთი სისხლი, მაგდალინას ცრემლებთან შეერთებული, ნიაღვარივით მიქშუოდა ძირს ჯურღმულში, რომ მუნ დაემარხა კაცთა სიავე. ამ დროს მოფრინდა ის, გულსაკლავი იყო მისი ჩხავილი. ლეშად მიიჩნია ყორანმა ჯვარცმული ღმერთი და უწყო კორტნა. ამაო იყო მაგდალინას ვედრება. საშინელი ფრინველი, ვისი თვალეზიც ღამის წყვილია მზესავით ანათებდა, უფალს კორტნიდა.

– იყავ წყეული! – ღალადჰყო ხმითა დიდითა და მოსწყდა ჯვარცმულს ყორანი, მაგდალინას მიაფრთხილდა და მას თვალ-წარბთა სინყვიადე ყორნის გადაედო და შავი გულით ერთიან გაშავდა. ამისთვის იტყვიან მგოსნები, სატრფოს თვალეზით დაბნედილები, რომ ყორნის ფრთას მიაგავს შავი თვალეზიო. დიდხანს დასტრიალებდა წყევლით შეკრული ყორანი გოლგოთას და ბოლოს გონ არეული გაფრინდა შორს... შორს. ამ დღის შემდეგ ის წინამძღვარია უბედურების. იუდასაც ეწვია ძენწაზედ ჩამოკიდებულს და ამოკორტნა თვალეზი.

და ეხლაც შავი ყორანი, გულითაც შავი ვერ ივიწყებს ლეშს ნადიმზედაც იესოს წყევლას და საზარლად აბრიალებს თვალეზს.

ასე დასწყევლა ჯვარცმულმა ყორანი, წინამძღვარი უბედურებისა.

[1911]

კაენის ნაკვალევზე (ქართული გადმოცემა)

დამადე, შვილო, თავი კალთაზედ, მე ზღაპარს გეტყვი:

– თვალწარმტაც და მომხიბლავი იყო მეფის ასული. ვარსკვლავები მოსხლტებოდნენ ცის ტატნობს, ის რომ გარედ გამოვიდოდა. მწუხარე მთვარე კიდევ უფრო გაფითრებოდა, რადგან მისი ღანვები კოლხიდის ვარდზედ უფრო წითელი იყო და მისი თვალები მზესავით ანათებდნენ ღამის უკუნეთშიაც კი. მზეს არ ეხილა მისი მშვენიერება, თორემ ისიც დაჰკარგავდა ფერს და ზაფრანსავით იქცეოდა. ყველა ერთგული იყო მეფისა, რადგან ყველას გაგიჟებით უყვარდა მეფის ასული.

მხოლოდ მის გულში ჯერ ვერავის ჩაეხედა.

აკვანი ოცნებისა იდგა მის თვალებში... და შეუყვარდათ მეფის ასული ძმებს. ერთი სასახლის მგოსანი იყო, მეორე – მოქანდაკე. წარმტაც სიმღერებს მღეროდა მგოსანი ქნარზედ, მის ჩანგს უკვდავი სული ჩასდგომოდა... და მღეროდა მეფის ასულის სიმშვენიერებზედ, ვარსკვლავის ჩურჩულს ადარებდა მგოსანი მეფის ასულის ხმას, მთვარის ღიმილს – მის უმნიკვლო სიცილს, მოლივლივე ტალღები შენზედ მღერიან, ანგელოსები შენ გიმღერენ ქებათ-ქებასო. მხოლოდ მხატვარი რასაც გრძნობდა, ის ტილოზედ გადაჰქონდა, საკუთარი სისხლით, მთოლვარე სისხლით ხატავდა ის მეფის ასულის სურათებს, მარმარილოს სული ედგმებოდა, კაცი ვერ გაარჩევდა, ვინ სჯობდა – ცივი მარმარილო თუ მეფის ასული?

და გადაეკიდნენ ძმანი ერთმანეთს. შურით აღვსილი გულით დასწვებოდნენ სარეცელზედ, ღამე არ ეძინათ და დილით გაასკეცებული იყო შური. ეჭვი ღრღნიდა ორთავეს გულს, ვით საფლავის ჭია.

და სატანას ქნარზედ დაავინყდათ ნათესაობა, აღარ ინდობდნენ ერთმანეთს, თუ საშვალეობა მიეცემოდა და გარემოება ხელს შეუწყობდა, არ მოერიდებოდნენ, სისხლი ცამდინ აესხათ.

ერთ ბნელ ღამეს შეიყარნენ ისინი. ხმაღს უნდა გადაეწყვიტა მათი ბედი. სისინა ნიავი ვნებით აგზნებდა მათ ისედაც მგზნებარე გულს.

მოჰკალ, მოჰკალ – დამღეროდა მაცდური სატანა ქნარზედ. სისხლით შეიღება რუს ნაპირები. აფთარივით ეკვეთენ ძმანი ერთმანეთს, ფოცხვერივით უნდოდა, თვითეულს, დასწავებოდა მეორეს სისხლს და მოკლა მხატვარმა მგოსანი, რუში გადააგდო და დასტოვა. აქვითინდენ ყვავილები, ტყიდან გამოვიდა მიონა და მგოსნის

გაციებულ ტუჩებს ეკონებოდა. მხოლოდ რუ წმიდა, კამკამა, ეხლა სისხლით შეღებილი დასტიროდა კაცთა სიავეს და ღამის ყრუ იდუმალებაში ცას შეჰკითხავდა, რისთვის გააჩინე ადამიანი ბოროტით?

ბედნიერად მიდიოდა მხატვრის დღეები. მას დაავიწყდა ძმის სისხლი, ქალის წიაღში მისი სული ქეფნას არ გრძნობდა და სხვის უბედურებაზედ ააშენა მან თავისი ბედნიერება, მაგრამ საკვირველება ხდებოდა, უკანასკნელ დროს მას არ შეეძლო ხატვა. შავ საფლავად ეჩვენებოდა მარმარილო და საფლავის სუდარად ტილო, მაგრამ ქალის წიაღში გატარებული წამები ბედნიერებისა ყველაფერს იყიდინდნენ.

ერთ საღამოს მას სევდა შემოაწვა. მეფის ასულმა აიჩემა ბაღში სეირნობა. მხატვარს არ უნდოდა ენახა ის ადგილი, რომელსაც ეცხო ძმის სისხლი, მაგრამ მეფის ასული გაჭირვეულდა.

რუს უკვე დავიწყებოდა ყველაფერი. მხოლოდ სისხლით მორწყული ნაპირები აჩვენებდნენ საშინელ ნაკვალევებს.

– საზიზღარო, რა ჰქენ! რად მორწყე ძმის სისხლით მიდამო. მას არც კი დაუნყევლიხარ უკანასკნელად.

– ვერ მოასწრო, თორემ, ვფიცავ, თვით არ დამზოგავდა. – უნდოდა ეთქვა მხატვარს, მაგრამ შუბმა შუა გააპო მისი მკერდი და სისხლის წიაღვარი მოედო მიდამოს.

– როგორც მოგეცი სიცოცხლე, ისე წაგართმევ, – სთქვა რაინდმა და მოსხლტა ადგილიდან.

*

ხალხში ხმა დადის, რომ ყოველ ღამეს, განსაზღვრულ ჟამსა, ორი ძმა ერთმანეთს ებრძვიან, ცას ესმის მათი აბჯრების ჟღარუნი და ბრძოლის ყიჟინა. ბოლოს ერთი კლავს მეორეს და საშინელი ხარხარით ტყისკენ გარბის. იქ მას უცდის ალი, მეფის ასული, თმები გაშლილი აქვს და ოქროს სავარცხლით თმას ივარცხნის, მისი ტიტველი ტანის სითეთრეს გედი შენატრის და მწუხრის ნიავი ვნებით ეკონება.

კაენ, არ გინახავს შენი ძმა? ეკითხება ღამის ყრუ იდუმალეში ვიღაცას ზარნაშო. ეს დედაა, ძმას ჰკითხავს, ძმა არ გინახავსო, მაგრამ პასუხი არ ისმის და ღამის ყრუ მღუმარებაში იმარხება სევდიანი გამოძახილი.

[1911]

დუმილი

*„ქვეყანაზედა და ზეცაზედა იყო დუმილი,
მოლხენით იყვნენ უდარდელნი მთიები ცისა“*

...და ეს მაშინ, როცა მე სევდა მკლავდა და შავი, განიერი ფასკუნჯის ფრთებით, ვით ყორანი წინამძღვარი უბედურების მწუხარება თავს მეველებოდა. როს ქმუნვით მოსთქვამდა სული, კაემნის ბადეს გაბმული ნალვლიან ხმაზედ და დასტიროდა პირველ სიყვარულს, ვით სიზმარს გამქრალს, რომელიც აწი არ დაბრუნდება და აწ კი ვის გაუგონია, მკვდარი საფლავით ასდგეს, აწ და ყვავილი ორჯერ აყვავდეს? ...ამბობენ კი, რომ ბუნების საკურთხევლის წინ მსხვერპლად სევდა მიიტანება. ვაგლახ! მოვტყუვდი, ვიდეგ მდუმარე. თვალითგან მდიოდა ცრემლი მდულარე, გრძნობა ლელავდა საბედისწერო, გრძნობა ობლობის უთვისტომობის ჩემი საფლავი, ჩემი სამარე: ამაოდ ვკითხავდი ცას მენამულ პორფირ მოსხმულს, ტყუილად ვაფიცებდი ღამეს შემოდგომისას და ნაძვს მდუმარეს, „მარქვით, სად არის სატრფო, სად გაჰქრა?“-თქო. კითხვას დუმილი იმეორებდა და პასუხი არსაიდ იყო. სთვლემდნენ მთისა მწვერვალნი და შემოდგომის ღამე მწუხარე ნანას ეუბნებოდა. ჩემი მოთქმა, ჩემი ქვითინი არვის ესმოდა...

*„ქვეყანაზედა და ზეცაზედა იყო დუმილი,
მოლხენით იყვენ უდარდელნი მთიები ცისა“.*

ოჰ, მაშ, რად ამბობენ, ბუნების საკურთხევლის წინ მსხვერპლად სევდა მიიტანება...

[1911]

ორთეოსის ზმანება

(ნოველა)

(გუძღვნი შ-ს)

სევდიანი მთვარე, მანტიაში გამოხვეული, ოდნავ ანათებდა ელადის ლაჟვარდოვან ცას. მისი აჩრდილი, რომელიც სევდით პყრობილ ქალწულს წააგავდა, პონტოსის ტალღებში ჩახატულიყო და ვნებით ეჩურჩულებოდა ლიკლიკა ზვირთებს. მრისხანე შურის-მაძიებელი პოსეიდონი – თითქო დავინწყებოდა, რომ მის პოლიფემს თვალი მოსთხარეს – ამ საამო სალამოს განცხრომით განისვენებდა.

სევდა საფლავის ლოდით აწვა გულზე ორთეოსს, ის სტიროდა, მაგრამ რაზედ, თვითონაც არ იცოდა, მხოლოდ ნაღველის მკრთალი აჩრდილი, თავზედ რომ დაფარფატებდა, ვერ მოეშორებინა, მის გაფითრებულ სახეზედ მთვარის მკრთალ სხივებზედ მოსჩანდნენ ცრემლები. როგორც ყოველთვის, ისე ახლაც, მჭუნვარება რომ გაეფანტა, ჩამოჰკრა სიმებს და უკვდავი მელოდია, ტკბილი ლალადი, წმინდა, ვით ვარსკვლავთა ბინდიანი კრთოლვა – არე-მარეს მოედო. აქვითინდენ პონტოსის ტალღები. მათ არ შეეძლოთ აუღელვებლათ მისი სიმღერის მოსმენა. უმღეროდა ორთეოსი, თითქო უნდა გულში ჩაგუბებული ნაღველი სიმღერაში გადმოანთხიოსო. გრძნეული ჰანგი ხიბლავდა ყველას და ზეციური ალტყინებით ცრემლებს, მღულარე ცრემლებს, აფრქვევინებდა. მღეროდა ის სიყვარულზედ, უმღეროდა სატრფოს, ვისაც ანდო სულის ტკივილი და გულის საიდუმლოება.

ზღვის ტალღებზე ცეკვავდენ პატარა ზილფები, ორთეოსის ჩანგის სიმების ჟღერით გაბრუებულნი. ხმა შეუნყეს სირინოზთ ორთეოსის სიმღერას, შურიანებს უნდოდათ, დაეჩრდილათ კენესა ჩანგისა, მაგრამ ამოდ: ტკბილი, ნახევრად ველური მელოდია ყრუდ გაისმოდა ლამის იდუმალებაში. ოკეანის ჯურღმულიდან ამოძვრენ ოკეანიდები და, გიჟურის ვნებით ალტყინებულნი, უვლიდენ მჭუნვარეს, თითქო ისიც უნდათ ცეკვაში ჩაითრიონ. ლოდების ცრემლები... ხავს მოდებული ლოდების ცრემლები ზღვას უერთდებოდა, ნიანგი ნაპირზე გამოსულიყო და სიმღერით დატყვევებულს უშნოდ დაელო ხახა, მის მოუხეშაობას დასცინოდნენ პატარა ზილფები და სიცილით კვდებოდნენ. მხოლოდ ორთეოსი ისევ მღეროდა. მოსთქვამდა ჩანგი, მოსთქვამდა მარადიულ სიმწუხარეს, კაეშნით ეამბორებოდა ლამის ბინდს.

...და ჩამოვიდა ნაპირზე, ვისთვისაც ორთეოს გული მისდიოდა, ვისთვის მოსთქვამდა, ვიზეც ჰგოდებდა.

ნუ თუ მის გულს არ მისწვდება ეს სევდის სიმღერა? ღმერთებო, განა ის არ მოიხიბლება ჩემის სიმღერით?

...მხოლოდ ის ლალი ასული ელადისა არას იმჩნევდა და გზას განაგრძობდა. ვერ მოითმინა ორთეოსმა და საშინელი გულის შემზარი ქვითინი ამოუშვა.

– დარჩი, ნუ მიხვალ! განა შენს გულს არ სწვდება ეს სიმღერა, რომელიც ვნების ძაფებით ამოვძახე და გრძნობათ დუღილში ამოვქენ? ვერა ჰხედავ, სალამანდრასავით შენთვის ვინვი?! ვფიცავ ველს, სიმღერაც შენზე იქნება და მაშინ ცეცხლივით განითლდება გაფითრებული მთვარე, ცას მოსხლტებიან ვასრკვლავნი და გოდებას იწყებენ ლოდები.

დარჩი, ნუ მიხვალ, განა შენს გულს არ სწვდება ეს სიმღერა?

...მხოლოდ ის ლალი ასული ელადისა გზას განაგრძობდა.

გაელვიდა ორთეოს სიზმარით გაბოროტებულს, თურმე თავის სიმღერაზედ თითონ ჩასძინებოდა, მაგრამ საკვირველება!.. ის ისმენდა პასუხს კითხვაზედ:

– არ დაბრუნდება ის, უგულო ლოდებზე ცივია მისი გული, რადგან ლოდები სტირიან შენი სიმღერით და მას კი არა ესმის რა...

– არ დაბრუნდება. – ჩურჩულებდა პონტოსის ტალღები და პანია სილფები ბანს აძლევდნენ.

კვლავ დაანვა გულზედ სევდა ორთეოს და მის ბაგეთ პირველად დასწყევლეს სატრფო: წყეულიმც იყავ, შეჩვენებული, თუ კი შენი გული ლოდებზედაც ცივია! წაიქვითინა, მხოლოდ გული, ვნებით მგზნებარე, სხვას ამბობდა.

გაიმეორეს ეს სიტყვები მოლიკლიკე ტალღებმა.

სატრფოს გული საფლავზედაც უფრო ცივია, ჩურჩულებდა ლამის იდუმალება.

სტიროდა ორთეოსი.

თავის გზას განაგრძობდა, ქსელავდა მთვარე, რომელიც საფლავიდან ამოღებულ მკვდარს დამსგავსებოდა და სევდის ჩადრში გამოხვეული, ელადის ქალებს ოდნავ ანათებდა, რომ გზა გაენათებინა მოხეტიალე ნიმფებისათვის. მდუმარედ იდგნენ ზღვის მეორე ნაპირას კოლხიდის მთები და პრომეთეოსის კვნესა ორთეოსის მოთქმის ბანს აძლევდა.

[1911]

სატანის ქნარზე

(სილიუეტი)

...მაშინ ქვეყანა ისევ ქაოსს წარმოადგენდა. ადამიანს არ ეხილა ჯერ ედემის შვენება და სატანა კი მაშინაც არსებობდა. საუკუნეთა გაუმჭირვალე ბურუსში ინთქება მისი წარმოშობა. ნამდვილად არ ყოფილა ჟამი, რომ სატანა არ ყოფილიყოს. ამოდ მოუნდომა მას იელოვამ შემუსვრა, საფლვის მტვერიდან აღსდგა იგი. სატანამ ასწავლა ადამიანს ლტოლვა თავისუფლებისადმი, მან გადასცა ადამიანს საიდუმლო ცნობილის ხისა. დასაბამიდან იყო სატანა და იქნება.

იგი განხორციელება აზრისა, როცა მიწას გრძნეული ლამე ეწვევა, ძილი ყველას მოაჯადოვებს და დუმილი ჩუმი ხმით კაეშნიან ჰიმნის მღერას დაიწყებს, მაშინ ყველას სძინავს, ამბობენ, რომ ამ დროს ლიკალიკა ტალღებსაც ჩაეძინებო. მხოლოდ მაშინ არ სძინავს სატანას და მის ქნარზე ფერხულს უვლიან ავ სულელები. ამბობენ, სადღაც შორს... სამხრეთის ქვეყნისკენ, სადაც უხმო უდაბნო არის გადაჭიმული, არსებობს ძველი რვეული, რომელშიაც სწერია სატანას თავგადასავალიო.

...სულს მშფოთარს უარყოფისას, შეუყვარდა ასტარტა. იმდენად ძლიერი იყო მასში გრძნობა სიყვარულისა, რამდენად მომხიბლავი და წარმტაცი იყო ასტარტა... მხოლოდ ქვეყანაზე მაზე მშვენიერი არა დაიარებოდა, ანგელოსები კარგავდენ მშვენიერებას და ნათელი მოსწყდებოდა მათ სახეს, როცა ასტარტას მიუახლოვდებოდენ... მჭვუნვარე მთვარე ვნებად გადაქცეული, მის გარშემო დატრიალებდა, მაგრამ ვერ გაებდა, ეთქვა რამე და საშინელ სევდას მარხავდა გულში. მწუხარე ეოლი მისთვის აჟღერებდა სიმებს და განუწყვეტილივ მას უმღერდა, მაგრამ შვენიერ ასულს არ ესმოდა.

...და გადასწყვიტა სატანამ, რაც უნდა გახდომოდა, ის მისი უნდა შეჰქმნილიყო.

– მშვენიერო ასულო! ისმინე ჩემი ხმა, ნუ უგულებელ ჰყოფ ჩემს ვედრებას, უკვდავებას შემოგწირავ, მონებად გაახლებ ჩემს უთვალავ მონათა ლეგიონს, განთიადისას შენზე ვილოცავ მე, რომელმაც არ ვიცი ლოცვა, მე, ვინც იელოვას არ დავემორჩილე და გარდავლახე შემოქმედის ნება.

ტანჯვის კოცონზე დავინვი, გულს დავინვაჟ და საკმეველად გიკმევ, ყველაფერს შემოგწირავ, ყველაფერს, ოლონდ შემიყვარე... შენი ერთი კოცნა იყიდის უკვდავებას, შენი ერთი კოცნა იყიდის საუკუნეთა ბედნიერებას.

...მაგრამ ასტარტას პირზე ღიმილი უკრთოდა:

– მე არ მინდა უკვდავება შენი, რადგან ჩემითვე ვარ უკვდავი.
– მე არ მინდა მონები, რადგან მეზიზღებიან, როგორც საფლავები.
– უშენოდაც ლოცულობენ ჩემზე მზე, მთვარე და ვარსკვლავთა ხომლი.

– მე სხვისგანაც მსმენია, რომ ერთი ჩემი კოცნა იყიდის მას, რაც კი შემოქმედს გაუჩინია.

დასდუმდა ასტარტა... სდუმდა სატანაც, მხოლოდ გულში საშინელების ქარიშხალი ბობოქრებდა, რას არ მისცემდა, რას? რომ მოეჭკლა კადნიერი ასული.

– მაგრამ მასთან მეც მოვკვდები, მეც... რადგან არ შემიძლია უმისოდ ცხოვრება, ყორნის ფრთებივით ჰაერში განიავდება ჩემი უკვდავება, მაგრამ მე შურის ძიებით ვიცოცხლებ... შურის ძიებით...
– ნაიჩურჩულა სატანამ და უსამზღვრო ეთერში შეისრიალა. მისი შურის ძიებით აღზნებული თვალები მზესავით ანათებდა წყვდიადში.
...და დაიფიცა მან, დაესაჯა კადნიერი ასული.

– საფლავთა ლოდები ატირდებიან შენი ტირილით.

– ცა გოდებას მოჰყვება შენი ცრემლებისგან. – გაიხარხარა სატანამ და ჯოჯოხეთში ავმა სულებმა მისცეს ბანი.

...და მონახა სატანამ მომაკვდავი, რომელიც ასტარტამ უკვდავ ჰყო თავის სიყვარულით, ამოსჭრა ბრჭყალებით გული... მთრთოლვარე გული და ჩანგად, ველურ ჩანგად გამოსთალა, გამოაბა სიმი საშინელების და შურისძიების და მის ქნარზე აქვითინდა არე-მიდამო. გოდებდა ასტარტა, საფლავის ლოდები სტიროდენ, მენამულ პოსპირ მოსმული ნალველს ანთხევდა ცა.

– იყავ წყეული, იყავ შეჩვენებული!

ისმოდა სევდიანი წყევლა ასტარტასი, მაგრამ სატანა მაინც მღეროდა და მის ქნარზე მოსთქვამდა ასე მიდამო. ღამე ისმენდა საშინელებას, მთვარე, ღრუბლებში შეფარებული, მიჯნურის ნალველზე ზაფრანასავით ფითრდებოდა.

...და მღეროდა სატანა საშინელების და შურისძიების ჰანგებს.

მოსთქვამდა ასტარტა.

ამისთვის არის, ბნელ ღამეში სატანას ქნარზე რომ ასე მიდამო ქვითინს დაიწყებს. ისმის უჩვეულო ტირილი და გოდება, ეს სევდიანი მოთქმაა ასტარტასი, მაგრამ სატანას შურისძიებით აღტყინებულ სულს არა ესმის რა და ღამის იდუმალებში იმარხება. საფლავს პოულობს სევდიანი ძახილი კადნიერი ასულისა, ვინც გაბედა, საშინელების წინამძღვარს წინ აღდგომოდა.

[1911]

ცისკრის სიყვარული

(ნოველა)

არის სევდა გამოუთქმელი და თვალებზე
გამოუტირებელი ცრემლები ჰკრთიან.

ოსკარ უაილდი

შაბათ საღამოს, როგორც ებრაელები მესსიას, ისე ველოდით. ამ დროს ვიკრიბებოდით ჩვენ ერთად მორიგეობით თვითოეულის სახლში. ეხლაც რამდენიმე ახალგაზდა ვისხედით ოთახში და ამხანაგების მოლოდინში ჩუმად რაღაცაზე ვსაუბრობდით. რაზე? ეხლაც არ მახსოვს, ვერ მომიგონია, მხოლოდ ეს კი იყო, რომ მოლოდინი ყველას გულს გვიღონებდა.

– ნეტა, მოვიდენ მაინც, – ნაილაპარაკა ვილაცამ, მაგრამ ეზოში არავინ სჩანდა. შემოდგომის დღე თანდათან იწურებოდა და რამდენათაც ღამის ბინდი ერტყმოდა ქვეყანას, იმდენად უფრო ღონდებოდა, ოთახში პაპიროზის კვამლი იდგა და ცხელოდა კიდეც.

– გამარჯვებათ! უკვე მოსულხართ? – ნელის ხმით ჩაილაპარაკა არჩილმა, შემოალო კარები და კუთხეში ჩუმად მიჯდა.

რვა საათზე ყველა შევიკრიბეთ, მონყენილობა უცბათ გაჰქრა, ბევრ რამეზე გავაბით საუბარი.

– აი, დასაწყისი ყველაფრისა, ის დროსა და სივრცის გარეშე სდგას. ის არც შეიძლება გაიზომოს, არ შეიძლება მისი აზრით მიზნოდომა... რწმენა, მხოლოდ მისდამი უმნიკვლო რწმენა თუ დაამშვიდებს იჭვით დასერილ სულს.

– ეშმაკმა გზიდოთ, თუ არც გაიზომება, თუ ადამიანი ვერ მისწვდება, არ უნახავს, არ სმენია, როგორ შეიძლება, რომ ირწმუნო. – სევდიანად ნაილაპარაკა ერთმა მუშამ, რომელიც მუდამ გვესწრებოდა კრებაზე.

– მართლაც და, რა მისტიური საშინელება მოიცავს ადამიანს, მხოლოდ ერთ ფიქრზე, როგორ დავიჯერო, რომ მე, რომელიც ვაზროვნებ, რომელიც ვგრძნობ და ვსცოცხლობ, ხვალ მტვრათ ვიქცევი და ჩემს საფლავზე ამოვა ეს ბალახი, რომელსაც დღეს ფეხით ვქედავ; ვერ დავიჯერებ, ვერა, რომ არ არსებობდეს რაღაც იდუმალი ძაფი, უხილავთან რომელიც არსებობს და რომლის არსებობაზე იჭვიც სიკვდილი იქნებოდა, საშინელი სიკვდილი...

– მეც ბევრჯერ ჩავფიქრებულვარ ამ საგანზე – დაიწყო ახალგაზდა გამხდარმა სტუდენტმა, რომელსაც ამხანაგები „ბრუტს“ ვეძახოდით და რამდენადაც ვფიქრობ, იმდენად უფრო რთულდება,

იმდენად უფრო ბუნდოვანია ეს საგანი. ბერძნების მითოლოგიაში ერთი ღირსშესანიშნავი მიფია, საბერძნეთში იყო სფინქსი, რომელიც გამოცანებს იძლეოდა და ვინც ვერ ახსნიდა, მისი მსხვერპლი ხდებოდა. ასეთივე სფინქსია ისიც, ვიზედაც ჩვენ ვლაპარაკობთ, ბევრი ადამიანის სულის მშვიდობა აუმღვრევია და რამდენს აუმღვრევს აწი, სავსებით ვერავინ ჩასწვდება მის არსებობის იდუმალებას და ბევრი საფლავშიაც ჩაიტანს იჭვს..

– მაინც რომ არ შეიძლება მისი სავსებით შემეცნება, თვითონ უფალმა უთხრა მოსეს: „ჩემი შენში დანახვა შეუძლებელია, რომ არ მოკვდე“-ო.

ჭაბუკმა სოისიდან შეხედა „ღვთის არსებას“ და აკი მოკვდა.

– კარგი, კარგი, ეხლა სხვაზე ვილაპარაკოთ, თორემ ისედაც არ ვიყავი ხალისიანი და ეხლა ლამის სევდამ შემშალოს, ადამიანებო, სპინოზა ატეიზმისთვის რომ კოცონზე დასწვეს, ისიც ამბობდა: „არის ერთი სუბსტანცია და ის არის ღმერთიო“, და თქვენ მართლა რა ღმერთი გინყრებათ, კიდევ კარგი, რომ საშუალო საუკუნოები არ არის, თორემ თქვენც ნახავდით ტორკვემალს საშინელების კოცონს და აუტედაფეზე კიბოსავით შეიხრაკებოდით.

– მართლა, კაცო, გაათავეთ ერთი, რაღა ამაღამ მოგინდათ ყველას ფილოსოფოსობა.

– კარგი, მაგრამ რაზე ვილაპარაკოთ?

– ეგ თქვენ იცით...

– რაზე, თუ არა სიყვარულზე, იმისთანა საღამო როგორ იქნება, რომ მასზე ლაპარაკი არ ჩამოვარდეს.

...ბევრი აზრი გამოითქვა იმ ღამეს სიყვარულზე: ზოგი რას ამტკიცებდა და ზოგი რას.

– სიყვარული ეს პირველი სიტყვაა, რომელიც წამოცდა შემოქმედს. – ჩაურთო ერთმა.

– მაგრამ მტრებიც გამოჩნდნ სიყვარულისა. – არჩილმა დაიწყო თავისებურათ ავტორიტეტებით მტკიცება.

– სიყვარულმა რაც უნდა სახე მიიღოს, მაინც ფესვი განსაკუთრებით სქესობრივ ინსტინქტში იმარხება და არებითად არა არის რა, თუ არ ინსტინქტი, ასე ამბობს ბატონებო არტ. შოპენჰაუერი.

– ეშმაკმა გზიდოსთ შენ და შენი შოპენჰაუერიც, მალე ვეინინგერზედაც მიგვითითებ. – გაანყვეტია სიტყვა არჩილს ნიკომ.

– კაცო, როგორ უნდა ერწმუნო მწერალს, სტრინბერგი „სულელის აღსარებაში“ ამტკიცებს თავის ცოლის ამორალობას და ბოლოს დაასკვნის, რომ ყველა ქალები სექსუალურ ამორალოსში დასცურავენო.

ბოლოს, როგორც იყო, დავეთანხმეთ ერთი-მეორეს, რომ სიყვარული დიადი გრძნობაა, რომელსაც უბრალო ჭია ბორანოს ქვეშ შეუძლია მეფედ აქციოს, რომ ის მიიყვანს ადამიანს თავგანწირულებამდე.

– მეგობრებო! ყველა ჩვენგანს გვყვარებია, მოდი, ვსთქვათ ყველამ პირველ სიყვარულზე. სეირი მაშინ იქნება, ტრაბახობა დასტოვით, თორემ ტყუილს მაინც შეეტყობა.

– კარგი, მაგრამ პირველად ვინ?

– აი, მართლა საკითხი სავალალო და მალე გადასაწყვეტი. – იოხუნჯა ვილაცამ. უყარეს კენჭი და რიგი შეხვდა მხატვარს, რომელიც იმდენხანს საუბარში თითქმის არავითარ მონაწილეობას არ იღებდა. დიდხანს უარზე იდგა. მაგრამ ბოლოს დავითანხმეთ. ეტყობოდა, თვითონაც ჰქონდა სურვილი ეთქვა, მაგრამ ქართველების ჩვეულებაა, რომ შეეპატიჟონ.

– ბატონებო! – დაიწყო მხატვარმა, – მე რასაც გეტყვით, ეს ჩემი პირველი სიყვარული არ არის, მაგრამ ჩემ ცხოვრების ეპიზოდებში ყველაზე უფრო ღრმა კვალი დასტოვა და დიდხანს არ ამოიშლება ეს მწუხარე სტრიქონები ჩემი ცხოვრების მატრიანედან.

II

მაშინ ვენეციაში ვიყავი, ბევრ თქვენგანს უთუოდ არ უნახავს მისი სილამაზე, მეც ვერას გეტყვით, როგორი უმწეო უნდა გეჩვენოთ საბრალო მხატვარი, სიმშვენიერით დაბრმავებული, რომ ვერ გამორკვეულა უჩვეულო შთაბეჭდილების იდუმალი ქსოვილისგან, მხოლოდ სიტყვის იმისთანა მხატვარს, როგორიც იყო გეტე, შეეძლო გადმოეცა მისი სიმშვენიერე, მაგრამ როცა თვალთ უმზერ ვენეციის მშვენიერებას, უფერულად გეჩვენებათ უკვდავ პარნასელის ოქროს სიტყვებიც კი. მე ერთ ღარიბ მხატვართან ვიდექი, მთელი დღეები მუშაობაში მიდიოდა, მხოლოდ მთვარიან ღამეს თუ გამოვიდოდი სასეირნოდ. ვენეცია ხომ ტბებზე არის გაშენებული – მეც ჩავჯდებოდი გონდოლაში, ლურჯ-კამკამა ტბაზე ცოტა ჰაერი რომ ჩამესუნთქა, რადგან დღისით ძლიერ ვიღლებოდი. მეც ვაყოლებდი ხმას გონდოლიერის სევდიან სიმღერას და ვინ იცის, ფიქრით კი სად დავჰქროდი. ჩემი ოცნება მაინც ნაცნობ ადგილებისკენ მიჰქროდა, სად პირველად ვიხილე, ვიგემე თუნდა სევდა და ურვა არსებობისა. ჩადრში გამოხვეული სევდიანი მთვარე, როგორც ავადმყოფი ქალწული, ეთერის ზვირთებში ჰკრთოდა და შაფრანის ფერ დიადემას ადგამდა თავზე აპენინებს. მლოცავ ქურუმებზე თუ აყუდებულიყვნენ

მთები, ქალწულებრივი კდება-მოსილებით ვილაცას ელოდენ, მაგრამ ის იგვიანებდა. მოლოდინის ზღვა გულში ეგუბებოდათ, ღმერთების შიკრიკი იდუმალი ნისლი მთებს ცით დანახარებს უამბობდა, მაგრამ ალბად მწუხარე იყო ის ამბავი, რადგან მთები, მწუხარებაში გაქვავებულნი, მაინც სდუმდენ, თითქო ინახავენ საფლავს დუმილისასო. ცის მენამული კამარა ტბას უერთდებოდა და როგორც მიჯნური ჰკოცნიდა ცა ტბის ანკარა ტალღებს. სანახაობა სანახაობაზე იცვლებოდა. მე ეხლაც ჩამრჩა გულში რამდენიმე სურათი, მაინც რა შეედრებოდა ყელ მოღერებულ გედს, სატრფოს მოლოდინში რომ ამაყად დასცურავდა და რა სატრფო იგვიანებდა, სიმღერით დაუნყებდა ხმობას. იმ ჟამად მეც ვგრძნობდი რალაც აღტყინებას, ჩემ თვალ-ნინ იხატებოდა ის ქალი, რომელსაც ვანდე სულის პირველი საიდუმლოება, ოკეანე ცრემლების... ოხ! ვით მინდოდა მეც, მეც მემღერა გედის სიმღერა.

მაგრამ მე სიცოცხლე მეძახდა.

ასე მიდიოდა პირველად დღენი ჩემი იტალიაში ცხოვრებისა. მე ვსწავლობდი, ხატვაში ვკლავდი საშინელ სევდას, საფლავის ლოდით რომ აწვა გულს. ოხ! რამდენი ცრემლები მიღვრია მე მოგონებაზე და რა ვიცოდი, თუ მერე ის მოგონება შხამად გადაიქცეოდა. არ დავიკვებებ, მაგრამ ჩემს ბებერ მასწავლებელს, რომელსაც არა თუ იმ უბანში, არამედ მთელ ქალაქშიაც პატივსა სცემდენ, ძლიერ ვუყვარდი და მაქებდა კიდეც... საკვირველი არაფერია, მე სევდა მკლავდა განშორებისა და სხვაში რაში ჩამეჰკლა ეს გზნება სულის თუ არა შემოქმედებაში... მაშინ რომ შემოსულიყავით ჩემს სამუშაო ოთახში, გაგაკვირვებდათ ჩემი ნამუშევარის სიმრავლე. ეტიუდები, ესკიზები ცხოვრებიდან, ბუნებიდან, სხვა და სხვა პირთა სურათები, რომელთაც მე სამშობლოდან მიკვეთავდენ, ამშვენებდა ჩემს ოთახს. მაგრამ ერთი სურათი ყველას ყურადღებას იპყრობდა, მთელი ჩემი შემოქმედების ნიჭი, სულის აღტყინება, აღტაცება ამ სურათში ამოვესოვე. მზათ ვიყავ, საკუთარი სისხლი, მთოლვარე სისხლი მეხმარა საღებავათ, რომ უკეთესი გამოსულიყო.

იცით, ვისი იყო ის სურათი?

ბევრი მეხვეწეს, გამოფენაზე გამომეგზავნა, მაგრამ არ დავთანხმდი. დიად, მე ბევრი ჩემი, საკუთარი დავაქსოვე იმ სურათში.

ჩემს მასწავლებელს ერთათ ერთი ქალის მეტი არა გააჩნდა რა. შვენიერი და მომხიბლავი იყო ბერტა (ასე ერქვა იმ ქალს). ამ შემთხვევაში თვით ბუნებას გამოეჩინა შემოქმედების გენია. სულ თხუთმეტი წლისა იყო. დილის ნამივით ჰკრთოდა მის ბაგეზე უმნიკვლო

ლიმილი, ვარსკვლავთ კრთოლვას მიაგავდა მისი სიცილი. ერთი სიტყვით, ცით მოვლენილი სილამაზე იყო. ბევრ ახალგაზრდა მხატვარ მოქანდაკეთ რჩებოდათ მასზე თვალი, მაგრამ ის ხომ ბავშვი იყო.

ერთ დღეს მოვიდა ის ჩემთან სამუშაო ოთახში, მისი თვალები მზესავით ანათებდენ, არ ვიცი, მომეჩვენა თუ ნამდვილად იყო, მხოლოდ მე ცრემლები შევამჩნიე მის თვალებში. მე დასვრილი ხელი გაუწოდე, მანაც ჩამომართო მისი პატარა ხელი, შეციებულევით თრთოდა. მთელი არსებით თრთოდა ბერტა, როგორც შევლის ნუკრი. სისხამ დილისას ბევრი ვილაპარაკეთ, ყველა ჩემს კითხვაზე ლაკონიურ პასუხს მაძლევდა და თვალებს შორს სივრცეში ამტერებდა, ალბად უნდოდა ცრემლები დაემალა.

– ოთარ! ვისია ეს სურათი? – დამეკითხა ის მთრთოლვარე ხმით, რალაც იდუმალი, რალაც გაუბედავი, მისტიური იხატებოდა იმ ხმაში, თითქო ჩემგან განკითხვას ელისო.

– ჩემო კარგო! ეს ერთი ნაცნობი ქალის სურათია, ხომ იცი, რომ ბოლო დროს მე ბევრი მიკვეთენ სამშობლოდან სამუშაოს...

– არა, ის უბრალო ქალის სურათი არ არის, თქვენვე გრძნობთ, რომ სტყუით, არა, ოთარ! – გამანყვეტია საუბარი.

– რალა დავმალო, – მიუგე მე, – ეს სურათი იმ ქალის არის, რომელიც შორს დავტოვე სამშობლოში, მასზე ფიქრი საშინლად ქეჯნის სულს, ღრღნის, ვით საფლავის ქია.

– მეც ვიცოდი, განა შეიძლება ადამიანმა ასეთი გზნებით დახატოს, სხვისი ვისმესი სურათი, თქვენ უკვდავ ჰყავით თქვენი სატრფო, ბედნიერი ყოფილა საქართველო, თუ კი მისთანა ქალები ამშვენებენ მის ბუნებას. – სევდიანად წარმოსთქვა მან და ხმამ კანკალი დაუწყო. თვალებზე უფრო მოადგა ცრემლები, ფეხ აკრეფით ის გავიდა სამუშაო ოთახიდან, ჩემი გამომშვიდობებაც კი დაავიწყდა.

ამ დღის შემდეგ მე ვატყობდი, რომ ის თანდათან ხმებოდა, დნებოდა. რალაც საშინელს ინახავდა გულში, მარხავდა სევდას, მაგრამ რამ გამოიწვია ეს სევდა? ან ვისზე იყო? არც მე, არც სხვა ვინმემ არ იცოდა, მისი ლმობიერი თვალები, თითქო უკვდავმა რაფაელმა მისგან გადმოიღო მადონას თვალებიო, უფრო დაღრმავდა და საშინელების აჩრდილი მალი-მალ ჰკრთებოდა ზედ. ბერტამ სიმღერაც იცოდა. ჩვენ რომ გონდოლით გავისეირნებდით ტბაზე, ის ყოველთვის სდუმდა, მაგრამ როდესაც არ დააყენებდენ, შეუჩდებოდენ, ისეთ ნალვლიან სიმღერას დაინწყებდა, თითქო სურს, რაც ნალველი სტანჯავს, უნდა გადმოანთხიოსო, რომ გეგონებოდათ, სადაც არის, ტალღებიც მოჰყვებიან ქვითინსაო. მის სულს არ ახარებდა ბუნების

მშვენიერება, თურმე ყოველთვის არ ყოფილა ბუნება ნავთსაყუდე-
ლი სევდიანთათვის.

– რისთვის არის, შვილო, შენ რომ ყოველთვის მხიარული იყავი, ეხლა რომ მოგინწყენია, თავს შემოგვევლოს მამა, ხომ არა გტკივა რა? თორემ რა არის ეს ნაღვლიანი სახე და მჭვუნვარე თვალები? გიყურებ, გიყურებ და მინდა, მეც ვიტყვი. შვილო, რამ დაადნო შენი უმანკო სახე, ეს სევდის ბეჭედი? დედა თუ გაგონდება, ის ხომ დიდხანია დავმარხეთ. – ცრემლების ფრქვევით ამბობდა მამა და ბებერ მგელივით დაიწყებდა ზუილს.

– არაფერი, მამილო, ავადა ვარ და მალე გაივლის, მაგრამ მოგვშორდებოდა თუ არა მამა, ისე აკვნესებდა ჭიანურს... ისე ააკვნესებდა, რომ თუმცა არ მინდოდა, მაგრამ ცრემლებს ვერ შევიმაგრებდი.

ასე გაგრძელდა დიდხანს. მე ბერტა თითქოს არ მელაპარაკებოდა, მას უნდოდა, ჩემგან ყოველთვის შორს ყოფილიყო, მე ვერ გამეგო, რით ვიყავი დამნაშავე, ან რად მივაყენე ამდენი ტანჯვა.

ბუმბერაზი, ამაყი სული იმალებოდა პატარა ტანში.

ერთხელ სეირნობიდან დავბრუნდით, რადგან გონდოლა არ გვიქირავებია და საკუთარი ნავით დავცურავდით, მე ვნაობდი და ძლიერაც დავიღალე. ბერტაც ჩვენთან იყო იმ საღამოს, მაგრამ ჩვეულებრივად სდუმდა, ეტყობოდა, რომ შორს დაჰქროდა ოცნებით და მოკვეთილი ცის წიაღით ოცნება მიწაზე დანარცხებული საშინლად სტანჯავდა მას. მამამ კიდევ უსაყვედურა იმ ღამეს, რად ხარ სევდიანიო.

ბერტა ჩაეხვია მამას, ცრემლებით მორწყო მისი გამხდარი სახე და ეფიცებოდა, ანი არ ვიქნები ავად, ანი არ ვიქნები სევდიანიო.

დაღლილ-დაქანცული ჩავენქი ლოგინში, მაგრამ არ დამეძინა. საათმა თორმეტი დაჰკრა, მე კიდევ მეღვიძა და შორს სამშობლოში დავჰქროდი ფიქრით, წინ მედგა სატრფოს აჩრდილი ჩემგან სულჩადგმული, რალაცას ველაპარაკებოდი. ისე გამიტაცა ოცნებამ, რომ უძილოდ მესიზმრა სიზმრები. წყნარი ღამე იყო, მოკრიალებულ ცაზე (იტალიაში თითქმის ყოველთვის ცა ვერცხლის ფერია) მთვარე უკვდავი, მოხეტიალე გზას განაგრძობდა, ვარსკვლავები ხალივით გაკვროდა ცას და ზღაპრულ სანახაობას სდებდა. პირველი თოვლის ფიფქივით თეთრი ღრუბელი ცის გუმბათზე დახეტიალობდა. ღამის ზეფირი ნელად არხევდა აკაციებს და ლიმონის ხეთ გრძნეულ სურნელებით ატკბობდა არე-მარეს. აპენინები ისევ მდუმარედ სდარაჯობდნენ სიცოცხლის საზღვარს. გარინდებული მწუხარებაში იდგენ. კაეშნიანი ბინდი ტბას ეამბორებოდა. მთვარის სხივები ოთახში

ჰკრთოდენ, კედელზე აჩრდილებივით დაბარბაცებდენ და მხატვრის ოცნება ხომ კიდევ უფრო შლიდა ფრთებს და ვინ იცის, სად არ მივყავდი ფიქრს... მაგრამ მალე დუმილი დაირღვა და რაღაც სევდიანი ხმა შემომესმა. ვიფიქრე, მთვარის გრძნეულ სხივთა მუსიკა თუ არის მეთქი... მაგრამ თანდათან გარკვევით ისმოდა ხმა, აშკარა იყო, ვიღაც მღეროდა, ნაღვლიანი ხმა, ნახევრად ველური საიდუმლოებაში ახვევდა ხეივანს.

– ვინ არის? გავიფიქრე, ამ შუალამისას ანგელოზები ხომ არ ჩამოვიდნენ ციდან, რა შევნიერად უკრავს, ვიღაცა არის... ხმა თანდათან ახლო ისმოდა. აშკარა იყო, რომ ბერტა უკრავდა ჭიანურზე. მე შევნიშნე, რომ ის თანდათან უახლოვდებოდა ჩემს ოთახს. მთვარის შუქზე მთების ფერიას წააგავდა ბერტა. იტალიაში, მახსოვს, არის ერთი გამოჩენილი მხატვრის სურათი „სულამიტი“. მხატვარს სწორედ ის მომენტი აუღია, როცა სატრფოს სანახავათ მიდის სულამიტი და იერუსალიმის ასულთ აფიცებს, არ გინახავთ ჩემი სატრფოვო. მე გულში ჩამრჩა ეს სურათი. ძლიერ წააგავდა მას ეხლა ბერტა, ის თანდათან უახლოვდებოდა ჩემს ოთახს. მე თვალს ვადევნებდი, სული გავკმიდე. ის სულ ახლოს მოვიდა, სევდის ოკეანე ლელავდა მის თვალებში, ვნებით ძგერდა მისი გული, მე შორიდან მესმოდა მისი პატარა გულის ხმაურობა. ედემიდან ლტოლვილ ქერუბიმს წააგავდა ბერტა. ის ეხლა ჭიანურზე აღარ უკრავდა, მოვიდა ახლოს, დიდხანს იდგა ფანჯარასთან.

– სძინავს, სძინავს, ვინ იცის, ეხლა სიზმარში თავის სატრფოს ხედავს? დაე, ეძინოს. – სევდიანად ამოიგმინა და წავიდა. ისევ დაუკრა ჭიანურზე, ისევ ის სევდიანი სამარის ხმები: ოჰ, ღმერთო, რა არ ისმოდა მაშინ იმ ხმებში. ჯალათს მოჰკლავდა, მოხიბლავდა ჰანგი ველური, ჯალათი დაინვებოდა ველურ ექსტაზში. დიდხანს იყო ისე ბერტა ჩემთვის. აშკარა იყო, რაზედაც ნაღვლობდა ბერტა, ჩემი იქ დგომა შეუძლებელი იყო. ამას გარდა, სახლიდანაც მწერდენ, რომ დავბრუნებულყავი. მეორე დღეს შევკარი ბარგი, მასწავლებელს დავეთხოვე.

– მშვიდობით, ჩემო კარგო, შენ პატივისცემას თავის დღეში არ დავივიწყებ. – უთხარი ბერტას, მაგრამ მან მოინდომა ჩემი სადგურამდე გაცილება. გზაშიც სდუმდა, თითქო დუმილმა მოაჯადოვაო. მაგრამ მისი თვალები ვერ მალავდენ საშინელების ქარიშხალს. მინდოდა, რამე მეთქვა, მაგრამ უძლურად ვგრძნობდი თავს. ასე მომყვა ის სადგურამდე, სხვა ჩვენნიანები არავინ ყოფილან. მე გამოვემშვიდობე, მინდოდა მეკოცნა, მანაც არ დამიშალა და ჩვენი ტუჩები

შეერთდენ. მზისგან გახურებული ადრიატიკის ზღვა არ იქნებოდა ისე ცხელი, როგორც მისი წიაღი, მზისგან გაცხელებული უდაბნოს ქვიშა არ იქნებოდა ისე ცხელი, როგორც მისი პატარა ტუჩები. სახეს სწვავდა მისი სუნთქვა, თითქო გულში ვნების ვულკანი სდუღდა. მეც დაუკოცნე ხოლმე ტუჩები, მაგრამ არაფერი მიგრძენია. დაილუპოს, წყეულიმც იყოს მისთანა მხატვარი.

– შენი ტუჩები ცივია, ცივი, როგორც დედას საფლავის ლოდი.
– ჩაიქვითინა ბერტამ.

მესამე ზარი დარეკეს. ბერტას გამოვემშვიდობე. მან ჩემი სატრფოს სურათი მთხოვა, დამეტოვებინა. ძნელი იყო ამის ასრულება, მაგრამ რა მექნა, ჩემი ჯალათობის მრცხვენოდა.

– მშვიდობით, ბერტა, ნუ დამივინწყებ, იქნებ როდისმე გნახო კიდევ... – მივაძახე მე.

გემი დაიძრა, მე ვხედავდი, ის იდგა ერთ ადგილას და მე მომჩერებოდა. ვხედავდი, მან დახია ჩემი სატრფოს სურათი, ნაკუნ-ნაკუნად აქცია, შედგა ფეხით და სრესა დაუნყო... მე ვხედავდი, როგორ სდიოდა მას ცრემლები, მაგრამ გემი მიჰქროდა და ტალღები შხეფებს აყრიდა ბაქანს.

მეორე ქალაქში გავიგე, რომ ბერტას ტბაში თავი დაეხჩო. დეპეშა, რომელიც ნაცნობ მხატვრისგან იყო მოწერილი, ასე თავდებოდა... „ჩვენი წრე ეხლაც გაკვირვებულია, რამ გამოიწვია ბერტას სიკვდილი და ან მისი ასეთი საშინელი გარაქმნა, როგორც უკანასკნელ დროს ეტყობოდა. საბრალო მამა სიკვდილის პირათ არის, ბერტას სიკვდილმა საშინელი ტანჯვა მიაყენა“.

მეტი მე არაფერი ვიცი მათ შესახებ. ჩემი ბებერი მასწავლებელი ეხლა უთუოდ მკვდარი იქნება. – დაათავა მხატვარმა ლაპარაკი.

– მაშინ ყველას გაგვახსენდა, რომ ოთარის დანიშნული თამარი გამვლელ აფიცერს გაჰყვა, ალბად ის სურათი, ბერტას რომ დაუტოვა, თამარი იქნებოდა. ჩვენ არ გვინდოდა თამარის შესახებ ლაპარაკი ჩამოგვეგდო და ამისათვის ვდუმდით.

– დიახ, ბატონებო! ჭეშმარიტად ეს იყო ცისკრის სიყვარული.

გაზეთები დიდხანია ლაპარაკობენ, რომ გამოფენაზე ყველას ყურადღება მიიქცია სურათმა „ცისკრის სიყვარულმა“, რომლის ავტორი არ სჩანსო.

– ცისკრის სიყვარული... ცისკრის სიყვარული... ოთარი, აი, ვინ ყოფილა თურმე ავტორი – გაისმა რამდენიმე ხმა.

[1911]

სფინქსი

(მინიატიურა)

– შენ არ გეძინება, დამადე თავი კალთაზე, მე ზღაპარს გეტყვი, ცხოვრების ზღაპარს, სევდით დანერილს, ცრემლით ამოქსოვილს.

ეს მაშინ იყო, როცა ქარიშხალი, როგორც ეხლა, სევდიანად ქვითინებდა, მწუხარებით სცემდა ფანჯარას ფრთებს და სევდიან ამბებს, ცხოვრების ზღაპრებს უამბობდა ქვეყანას, მაშინაც, როგორც ეხლა, არავის ესმოდა, რაზე ლაპარაკობდა მწუხრის ზეფირი, მხოლოდ სევდიანი და გულსაკლავი იყო მისი მოთხრობა. ფანჯარასთან წვეროები დაელუნათ და იცრემლებოდენ, მაღალი ჩაყვითლებული ნაძვები სევდიან გაცრეცილ ცას ობლობას შესჩიოდენ. სპეტაკი სუდარა ზამთრისა მოედრო გაზაფხულს და სიცოცხლის საზღვრიდან მოდიოდა ფერგამკრთალი... მაშინ სცოცხლობდა ქვეყნად პატიოსანი მხედარი. ბრძოლის ველზე თავისუფლების ქურუმმა საუკუნო ძილი ჰპოვა. სახე მიხდილი სდარაჯობდა მის გვამს სიკვდილი, თითქო ეშინია ან უდაბნომ არ მოიტაცოს, ან სისხლის ნიაღვარმა არ წაილოსო, ჩონჩხების ქნარზე მღეროდა სიკვდილი გამარჯვების ჰანგს, რომ მოფრინდა ქალწული გედის ფრთებით. კალთაში გაიხვია, თეთრი ფრთები მოაფარა და წაილო ტანჯული სული.

ამ დღიდან მომაკვდავი უკვდავს უსმენდა.

საუკუნოები საუკუნეთ მისდევდა და ეს იყო მისთვის, როგორც ერთი წამი, მან იცოდა, რაც ხდებოდა ქვეყნად, სად ან როდის.

ის მოწამე იყო ანგელოსათ ქცეული შეყვარებულთა ჩურჩული-სა, სისხლის ღვრის და საშინელების საყვირის ცემისა. მისი სევდიანი აჩრდილი ცაზე ყველასგან განირჩეოდა. ვარსკვლავები ერთი მეორეს უთითებდენ მაზე. მომაკვდავი მეორე ღმერთად იწამეს.

დიდების ეტლში უკვდავებაში ჩასვენებული, ვინ იცის, სად არ მიაჰქროლებდა... მაგრამ მოსწონდა სულის უკვდავება, უფალმაც შეამჩნია მისი მოწყენა და ნალველის მიზეზი ჰკითხა.

– უფალო, მე არ მინდა უკვდავება, რადგან იგი განგრძობება ადამიანის ცხოვრებისა და ყოფნის სევდა არას დროს არ მოაღხენს სულს. მე მომწყინდა ვარსკვლავების ცქერა, რადგან ისინი რაც გუშინ იყვენ, ისე იქნებიან საუკუნოების შემდეგაც, იმავე სიტყვებს გაიმეორებენ შეყვარებულნი და არას დროს ერთი მათგანიც არ ასრულდება და სადაც არის ადამიანის ცრემლი, შენ ცის კიდესაც შესძრავს. სულს მოსწყინდა ერთსახეობა მარადიული...

უფალს ეწყინა კადნიერი სიტყვები ტანჯული სულისა და ქვად აქცია იგი. უდაბნოში ძევს ეხლა ის, უმოძრავად მჭვუნვარებაში გაქვავებული. უკვდავია, მაგრამ ეს გრძნობა მასში დამარხულა. ერთ დონეზე არის სამუდამოდ მისი სახის ნაკვთები, ის სდუმს და მდუმარებაში გამოიხატება მისი სიდიადე, ძლიერება.

უდაბნოს ქვიშა ახურებს მის გულს, მაგრამ არას გრძნობს სფინქსი. ის უტყვი პროტესტია ტანჯულის სულის უფლისადმი.

[1911]

აჩრდილთა გოდება

(ნოველა)

...და მზე დაბნელდა. საშინელმა უკუნმა ღამემ მოიცო სამყარო, შორს გარკვევით ისმოდა მეხის საზარელი ხმაურობა და მას ბანს აძლევდა მასზე უფრო საშინელი ხითხითი სატანისა, თითქო ღამის, წყვიადის შვილი სერობაზე უხმობს ავსულებსო. მიწის წიალიდან იყო საშინელი ხმა. ბელზებელმა ჩამოჰკრა ზარებს და ტარტაროზები ჯოჯოხეთიდან სოფლად ილტვოდენ. ჟამი იყო, ქვეყანას პირველყოფილი სახე დაეკარგა და კოსმოსიდან ქაოსად ქცეულიყო. შუა გაიხა კრეტსამბელი სოლომონისი, მკვდრებმა უტოვეს საფლავები და აჩრდილთა სულელები სოფლად ალოდდენ. არყოფნის ღამეს წამოყვენ აჩრდილნი, ბნელ ღამეში გზას ვერ იგნებდენ.

– შემოქმედო, შენ, ვინც გვიხმე საფლავიდან, შენ, ვინც ამდენხანს გვპირდებოდი დღის ნათელს, შეიბრაღე შენზე მლოცველნი, გზა გაგვინათე. ჩვენ ბევრი რამ გვინდა გავიგოთ, შენი საუკუნო გული ვერ გაუძლებდა იმ მოლოდინის ზღვას, ჩვენ რომ გულში გვიღელავდა, საუკუნო იყო ის ლოდინი დღის ნახვისა, ჩვენ გულში არ ნელდება უკვდავი გზნება. ჩვენ საფლავშიაც შენზე ვლოცულობდით, ჩონჩხების ქნარზე გიმღეროდით საგალობელს, საფლავის მტვერს ასველებდა ჩვენი ცრემლები, რა უყოთ, რომ ნაღვლიანი იყო ის სიმღერა, სამაგიეროდ დაფერფლილი გულის ლოცვა იყო:

– გვალირსე ნათელი – ცოდვილ სულთაც მოსწყინდათ საფლავის მდუმარება, ჩვენ გარიჟრაჟის ნახვა გვენატრება, ამ ბნელ ღამეშიც გაგვინათე ნათლის სვეტი, როგორც მოსეს უნათებდი არაბეთის უდაბნოში. შენი ბრძანებით მზემ სცნო ჟამი და სავალისი, შენი ბრძანებით ის კვლავ ამობრწყინდება.

– უკვდავო სულო! ისმინე ჩვენი ლოცვა, ისმინე ცოდვილ აჩრდილთა ლოცვა, – ჩუმად ბუტბუტებდენ აჩრდილები, მაგრამ ღამის უდაბნოში იმარხებოდა მათი ლოცვა, უკუნი ბნელი ერტყა ქვეყანას... მაინც არ სდგებოდენ აჩრდილნი, მიდიოდენ მისთვის, რომ არ შეეძლოთ არ წასვლა.

– მე დედა მინდა ვნახო, დედა უთუოდ, მას ჯერ კიდევ არ შემორობია ცრემლი, როგორ უყვარდი... მე ეხლაც მესმის მისი ხმა ამ არყოფნის ღამის ჩურჩულში... მე მესმის სევდიანი სიმღერა. მახსოვს, ბნელ ღამეში, როცა არ დამეძინებოდა, გარედ ქარიშხალი მოსთქვამდა, თითქო უნდა ქვეყნის ცოდვა გამოიტიროსო, მე დედა მაშინ ნა-

ნას მეუბნებოდა. სევდიანი იყო ის ნანა, ალბად მისთვის ჩამრჩა ასე გულს, თითქო ეხლაც ვისმენ მე მის ხმას... გესმით, როგორ ჩურჩულებს არ ყოფნის ღამე... ეს დედის სევდიანი სიმღერაა?.. ღამის ბინდში მოსთქვამდა სული და უკუნი ღამე ბანს ეუბნებოდა.

– მე სატრფო მინდა ვნახო, გულში კიდე არ განელეზულა ტრფობის კოცონი. კიდე უფრო დაბნელდეს ღამე, ქვეყანას ნუ ეღირსება ნათელი, თუ მის ტუჩებს ჩემ მაგიერ კოცნიდა ვინმე. – ისმოდა აჩრდილის ხმა. მათ სოფელს მიაღწიეს, იქ კი საშინელების საყვირი სცემდა. საფლავათ ამდგარიყო სასონარკვეთილება, აჩრდილთ ესმოდათ გოდება ადამიანების, აჩრდილნი ისმენდენ ღამეში ადამიანთა მოთქმას. მათ ყველაფერი გაიგეს, მიუწდომელს მისწვდა, მომაკვდავი აჩრდილნი უკან დაბრუნდენ.

– საბრალო დედა, იქნებ შენც ჩემსავით გზა აგერია და ცრემლით ალბოზ უდაბნოს ქვიშას, წყეულიმც იყოს შემოქმედი, თუ კი მეტი ვერაფერი მოუგონია, რომ ჩვენს ტანჯვაზე იცინოს!..

– რატომ ცეცხლის წვიმა არ მოევლინება სოფელს, რომ ალგავოს ბილნი სოდომი. მაშ, მატყუებდა, თურმე სხვასთან იზიარებდა ბედნიერების წამებს, მაშინ, როცა მე საფლავშიც მასზე ვტიროდი. ვაი მას, ვინც მიენდო ქალის სიტყვებს; ვაი მას, ვინც ქალის წიაღში ბედნიერებას მიაგნო, ჰგონია. სტიროდეთ ლოდებო, ხავსიანო ლოდებო, ნუ თუ სისხლმა, რომელიც ჩვენ დავანთხიეთ, კიდე არ გააღწოთ თქვენი ცივი გული? საშინელების წინამძღვარო, არყოფნის ღამე, ანი შენ უტყვ წიაღში არ აინთება ჩირაღდანი ცხოვრებისა, მკვდართა აჩრდილნი საფლავებს არჩევენ ქვეყნად ცხოვრებას, მოსთქვამდენ სულები. ღამეს კვლავ გულცივად გაეშალა ბნელი წიაღი და ცნობის მოყვარეობით ისმენდა აჩრდილთა გოდებას, რომ გულში დაემარხა და პასუხად დუმილი ეძღვნა. ყველაფერი სდუმდა, სდუმდა სოფელი, ვით სასაფლაო. ჟამი შესდგა, ცრემლები ასველებდა უდაბნოს ქვიშას, ზეცა მუნჯობდა, მხოლოდ არყოფნის ღამეში ისმოდა საშინელი ყორნის ფრთათა ბარტყუნი, რომელიც აჩრდილთა სულებს საფლავებისკენ მიაქროლებდა. მის ფრთათა ბარტყუნში ისმოდა რალაც საშინელი, ჭკუის შემრყევი, თითქო მისი ფრთები ამბობდენ: „მე ცხოვრება ვარ – შეუბრალებელი, მოუთმენელი“-ო... და გოდებდენ აჩრდილნი, სწყევლიდენ შემოქმედს... წყეულიმც იყავ, ჩვენ არ გვინდა შენგან აღთქმული დღის ნათელი, მაშინ უფრო საშინელი იქნება სოფელი, რად გაგვალვიძე, რად დაგვიკარგე საფლავის მყუდროება? რად მოგვიხმე, როგორც გველი ხვრელიდან, განა არ მოგწყინდა და განიზრახე კიდეც, დაგეცინა? ამაყი არიან აჩრდილთა სულები, საფ-

ლავის სიცივეს ყველაფერი ჯერ კიდევ არ ჩაუკლავს, ჩვენ გვინდა საფლავის მდუმარება, საუკუნო ძილი, ყველა ბედნიერი იქნებოდა, ჩვენ რომ მოგვბაძავდნენ.

– ჩვენსკენ, ადამიანო, რად არ სჯობია საუკუნოდ არაფრის გრძნობა, თუნდაც საფლავში, შენ ცხოვრებას, ტანჯვაში შობილს და ტანჯვაში დასათავებელს.

– შემოქმედო! უკან წაილე დაპირება. გულში ამოშრა მოლოდინის ზღვა, ჩვენ არ გვინდა ნათელი, ჩვენ არ გვინდა საშინელება, ყოფნის ნალველი, რად მოგვიხმე, რად საფლავიდან?..

შავი ყორანი სიკვდილისა ფრთებით მიაქანებდა მათ საფლავებისკენ, ჰაერს აციებდა მისი ფრთათა ბარტყუნი და მიდამო გულგაკრთომილი ყურს უგდებდა აჩრდილთა გოდებას.

– მდუმარედ იდგა გოლგოთას ქედი, მდუმარებით ისმენდა აჩრდილთა გოდებას... შორს კი პირი დაელო ნაზარეველის საფლავს და ქრისტე, მუნით ლტოლვილი, ცად მაღლდებოდა...

[1911]

ბრძოლის ველზე*

(ნოველა)

...Мы прокляты. Человѣкъ проклятъ вообще.

Смѣлее, человѣкъ, будь гордъ!.. Не ты виноватъ!..

Ф. Достоевскій

არნივის ფრთები შესხმოდა ქარიშხალს, გოდებით დაქვითინებდა თავს მძინარე სოფელს, ყურს უგდებდა ღამის იდუმალებაში ყვა-ვილთა ჩურჩულს და ცნობისმოყვარეობით ჩაჰკითხავდა ყველას.

– რა იყო, რა მოხდა ჩემ აქ არ ყოფნის დროს? მიაბზეთ, მიაბზეთ გენაცვათ. სამაგიეროდ, მეც გიამბობთ ჩემ ხეტიალზე, მეც გიამბობთ ჩემ თავგადასავალს უსაზღვრო სევდით მოცულს.

ყველას სიხარულით უძგერდა გული, დიდი ხანია მათ სოფელზე არა რა გაუგონიათ. ტბის პირას დახრილი შეინძრენ მაღალი ნაძვები, ოქროს დაღალებით ეამბორა ტირიფი ტალღებს. ყრუ უდაბური ტყეც შეიშმუშნა. ალბად მასაც ჰყოლია მგობარი, რომელსაც არას უმაღლავს და საიდუმლოს ანდობს.

– მიაბზეთ, მიაბზეთ, რა მოხდა, აქ სისხლის სუნი სდის. აქ ცელგანვდილ სიკვდილს გადაუფრენია, მე ვიგრძენ სისხლი და ცრემლით შედედებული ჰაერი, მეგობრებო, საუკუნო მეგობრებო, მომეხვიეთ. მინდა, ყველა ჩაგიკრათ გულში. რამდენი ხანია, რაც არ მინახავხართ, რამდენი ხანია, რაც თქვენზე ხმა არ მსმენია, როგორ მენატრებოდით, რომ იცოდეთ, თქვენზე ვლოცულობდი შორეულ მხარეს. იქ, ვერ წარმოიდგენთ, რამდენი ტანჯვა გამოვსცადე, ჩემ კალთაში შევაგროვე ცრემლები, წყევლა, რომელიც იქ აღმოხდა ადამიანებს. მე შორეულ მხარედან მოვდივარ მწირი მიუსაფარი. ვინ იცის, სად არ დავებეტებოდი, რის მონამე არა ვარ, მაგრამ საშინელება ის იყო, რაც უკანასკნელ დროს ვნახე. მე ეხლაც მცოცხ... ეს საფლავის სიცივეა, მე ეხლაც მესმის ჩონჩხების ქნარზე სიკვდილის გამარჯვების სიმღერა. მე ვერ დავივიწყებ, ვერა, ნეტა, რად უნდოდათ ღმერთებს, უკვდავება რომ მომცეს, თუ კი ჩემ სმენას გოდების მეტი არაფერი მოესმოდა, თუ კი მარტო ცრემლები კალთებს დამისველებდა. რომ არ იყო სევდიანი, კაეშანს გადაეყრები. რამ უნდა გაგახაროს, როცა ამდენ საშინელებას ხედავ. საუკუნო სმენა მაინც დამხშობოდა, რომ არა რა მესმინა. იქ საფლავით ამდგარიყო სასონარკვეთილება... იქ

* ეს ნოველა დამანერია ელიზე ოუემკოს „Gloria victis“-მა (ტ. გ.).

საშინელების საყვირი სცემდა და მთა და ბარი ირყეოდა იმ ხმისაგან. ბნელ უსაზღვრო გზაზე მოსიარულე ადამიანები, საცოდავები... რომ გავიხსენებ, ეხლაც მზადა ვარ ვიტყვო, ოჰ, როგორ ვტიროდი, როგორ, მაგრამ მე მერე გიამბობთ, ჯერ თქვენ სთქვით, თქვენ... არ ისვენებდა ქარიშხალი და ჩაჰკითხავდა მოუსვენრად მეგობრებს.

– მე ვერ გიამბობ მას, რაც აქ მოხდა. მთელი საუკუნე დამაბერა მე იმ საშინელებამ, რომლის მოწამეც ჩვენ ვიყავით... რა კარგები იყვენ, რა კარგები, საცოდავები – ნაიდუღუნა ბებერმა მუხამ.

– აქ საშინელება მოხდა... საშინელება. ვერა ხედავ, როგორ წითლად ვარ შეღებილი, იმ წყეულებმა სისხლით მორწყეს ყველაფერი, სოდომს და გომორს არ დასდგომია ის დღე, რისიც მოწამე მე ვიყავი – ქვითინებდა ნაკადი.

– რა კარგები იყვენ, რა კარგები, საცოდავები. – გაიმეორა ბებერმა მუხამ.

– განთიადისას ეწვიენ ისინი ამ ადგილს, – დაიწყო ნაძვმა, – მათი სახე ცისკრის შვენებაზე უფრო ნათელი იყო, მათი ღიმილი ნამის კრთოლვას წააგავდა. თვალი უკეთეს ვერას შეხედავდა, როცა მათ კარებს მზის სხივები ოქროს დიადემას დაადგამდენ. ვინ იქნებოდა ისეთი, რომ როცა ისინი სიმღერას დაიწყებდენ, ალტაცების ცრემლები არ ეღვარა. რომ დაღამდებოდა, ღამე გრძნეულ სახურავში გამოხვევდა სამყაროს და ნიავი ოცნების ქნარზე მოთქმას დაიწყებდა, მაშინ ჩვენ სმენამდის მოაღწევდა მგოსნის სიმღერა, ის სულ წალკოტში დაიარებოდა, როცა მარტო იყო, სევდიანად მღეროდა, მაგრამ სამაგიეროთ, როცა ერთად შეიკრიბებოდენ, შველის ნუკრიც გაიწევა და საბრძოლველად მგოსნის შურის ძიების ჰანგებით ალტყინებულნი.

– მეც მახსოვს, მეც... ის ჩემს სატრფოზე უფრო კარგად მღეროდა. – დაუმატა ველურმა ვარდმა.

– საცოდავები, რა კარგები იყვენ, რა კარგები.

ნაძვი ისევ განაგრძობდა, ყველას მაინც სარდალი სჯობდა, მე ეხლაც მახსოვს, წინამძღვარის სიტყვები, რომლითაც ის ლაშქარს მიმართავდა.

– წინ, წინ, მეგობრებო, სანამ არ მოესმას გულს დატანჯულის ჰანგი, სალხენი ალთქმის ქვეყნისკენ ილტვოდეთ, ნუ შეგაშინებთ ბნელით მოცული გზა ცხოვრებისა, თუნდა ვიცოდეთ, რომ დავიხოცებით, განა ლეონიდემ არ იცოდა თერმოპილის ხეობიდან, რომ ცოცხალი ვერ გამოვიდოდა. ჩვენი საყვირის დაკვრით არ დაირღვევიან ბჭენი იერიქონისა, ჩვენი თქმით არ სდგება მზე, მაგრამ წინ ალთქმისკენ, სად განისვენებს ბედნიერება უკვდავების ფრთებზე. დაე,

გზა, როგორც აფთართ კვალი ხეობაში, ჩვენი ძვლებით იყოს ნაფენი, ნუ შეკრთებით ნურასოდეს.

უსმენდა მის ხმას ველი, მინდორი და ყველას უნდოდა, მისი თანამგზავრი ყოფილიყო, მისი ბედი გაეზიარებინა.

– მშვენიერი იყო მისი სატრფო მთვარიან ღამეს. გულის ფანქვალით ყურს ვადევნებდი მე მათ საუბარს.

– შენთან მოვკვდები, ჩემო კარგო, ეუბნებოდა ადა წინამძღვარს, საფლავის სიცივე ვერ გააცივებს ჩემს გულს, უდაბნოს გრიგალი ვერ ჩააქრობს გულში ტრფობის კოცონს, მე სალამანდრასავით შენთვის დავინვი, წამიყვანე, მეც შენთან მოვკვდები და უდაბნოს ქვიშა ორივეს ერთად დაგვმარხავს... აქ სიტყვა შესწყდებოდა და მორცხვი კოცნა დაარღვევდა ღამის მდუმარებას.

მაგრამ დიდხანს არ გაგრძელებულა ჟამი ბედნიერებისა.

მშემ სცნო ჟამი დასავალისა, დასდვა ბნელი და იქნა ღამე. მშიერ არწივებოვით წამოიგრაგნა მტერი მთებიდან და სისხლმა შელება მდინარე, ხევში ნიაღვარი ქშუოდა სისხლისა, ბუტბუტებდა გულმოსული ნაკადული და სწყველიდა კაცთა სიავეს. თმა განენილი დარბოდა სასონარკვეთილება, საფლავიდან ამდგარიყო შურის ძიება და მკვდართ ცოცხლებზე სალაშქროდ უხმობდა; დიდი ხანი არ შეწყვეტილა ბრძოლა. მე ვიყავი მონამე, როგორ დადუმდა მგოსნის შურის ძიების სიმღერა, როგორ დაეცა წინამძღვარი და ზედ დააკვდა ადა.

– მიწის წიაღიდან იყო ხმა, ის ერთადერთი ქალი იყო, ვინც არ იცოდა ღალატიო.

თითქო დუმილი მარტოობისა და ღამის წყვდიადი შეითქვენო, მდუმარებდა ბრძოლის ველი.

– საცოდავები განთიადს ელოდენ და წყვდიადში იპოვეს საფლავები, მაგრამ თავისუფლებას დასტიროდენ მკვდრები, ყველამ საფლავში წაიღო ლტოლვა აუსრულებელი.

– საცოდავები, მათ უნდოდათ, სწყუროდათ ბედნიერება და ყორნები ნადიმობენ მათ საფლავზე.

დადუმდა ნაძვი.

ბებერი მუხა ისევ იმეორებდა: რა კარგები იყვენ, რა კარგები, საცოდავები. ბევრი ამბები, ბევრი ზღაპრები უამბიათ ქარიშხლისთვის მეგობრებს, მაგრამ ასეთი საშინელი არას დროს არ უთქვამთ, არას დროს.

რომაელ ქურუმით აყუდებულიყო მთა, მთა მებრძოლ გვამთაგან შემდგარი. სდუმდა ყოველი ამ მნუხარ ღამეს, მხოლოდ ქარიშხალი ჭმუნვით მტირალი გალობდა „სულთათანას“, მოსთქვამდენ ყვავილები, თავი ძირს დაეღუნათ ტირიფებს და იცრემლებოდენ.

ბებერი მუხა ისევ ბუტბუტებდა.

– ბნელში დაიხოცენ საცოდავები, განთიადს რომ ელოდენ. სად მიაფრენდათ ოცნება? აფთარი ხრის მათ ძვლებს, საცოდავი ადამიანები, მაგრამ ამაყად მოჰკვდენ, შურის ძიება ჰკრთოდა ისევ მათ თვალებზე, ბედნიერებაზე იყო უკანასკნელი მათი ამონაკვნესი... ამპარტავნულად დაიხოცენ, მაგრამ თვით სიკვდილში დაენაფენ უკვდავებას.

[1911]

ნაწყვეტები დღიურიდან

ადამიანმა გაჩენისთანავე ქალში დაინახა ღმერთი,

ეს იყო პირველი და უდიდესი ცოდვა.

სამყაროს მატრიანედან

I. 3 მარტი.

იულიუს კეისარს ურჩიეს ქურუმებმა, მარტის დღეებში სენატში არ წასულიყო, მაგრამ ბედისწერა არავის არაფერს აპატიებს, ფარვანასავით თავს დასტრიალებს იგი ადამიანს, სანამ არყოფნის ღამეში არ ჩაქრება ჩირალდანი ცხოვრებისა. ბრუტის მახვილი კეისარის სისხლში უნდა ამოსვრილიყო, რადგან ცხოვრების სასწორი დემონმა გადასწია. იქნება ეს ცთომით მომდიოდეს, მაგრამ მე მრწამს, რომ არსებობს ბედისწერა. ის არის „რალაც“, რომელიც უნდა სუფევდეს, მას ვერვინ ასცდება, რაც უნდა ეცადოს, მას გრძნობს სული, და მისტიური საშინელებით იმოსება.

გადაწყვეტილია, რაც უნდა იქნეს; ბევრიც ეცადო, ის არ დაიშლება. ვინ იფიქრებდა, რომ მე ამ საშინელებამდე მივიდოდი. უნინ, სხვას რომ ჩემთვის ეთქვა, ზღაპარი მეგონებოდა, მაგრამ სულსაც სცოდნია განცდა მეტამორფოზისა და მერე როგორის, ოვიდიუსს სიზმრადაც არ მოეღანდებოდა ისეთი.

დღეს მე მკვლელი ვარ... სხვა დროს, ვინ იცის, წყნორის ფოთოლივით, შველის ნუკრივით დავიწყებდი კანკალს, ფიქრათაც რომ გამეველო ეს აზრი. დღეს კი მკვლელი ვარ. არ ვიტყვი, არ მეშინოდეს, მე თავს არაფერს ვუმაღავ, მაგრამ არც ისე, როგორც მეგონა, მხოლოდ ეს მაჯავრებს, რომ მოვა პოლიცია, გამოკითხვას დამიწყებს, გადაათვალიერებენ ჩემს სურათებს, წერილებს, წიგნებს (მისი სურათი კი დავმალე). არ ვიცი, როგორ ავიტან, როცა პირში დაცინვას დამიწყებენ. გადავწყვიტე, არაფერი ვსთქვა.

სხვა ყოფილა თურმე საბედისწერო სიყვარული; ვაი მას, ვისაც იგი მოუხმობს, მისი ხმოვა სიკვდილის ძახილზე უფრო საშინელია, მისგან გათხრილს უფსკრულს ვერაფერი ამოავსებს. მე თავის დღეში არ დამავიწყდება ის წუთი, საშინელი წუთი, როცა ჩემი ხანჯალი მის გულში დაიმალა. ღმერთო ჩემო, რა სულელური თვალეები ქონდა. ერთი წამით ჩავიხედე მე იმ თვალეებში და ისე შემეზიზნა, რომ არ შემიძლია. წარმოვიდგინო, რა უნდა იყოს ის ქალი, რომელიც მასთან სამი წლის განმავლობაში სარეცელს იზიარებდა. ყველაფერი ჩემს წინააღმდეგ შეითქვა, თვარა რა იყო ის ძერის სულელური თვალეები, როგორ მეხვეწებოდა, ნუ მომკლავო, ფეხებზე მეხვე-

ოდა, მეფიცებოდა: ნებას მივსცემ მაროს გაყრისასო; მის თვალებზე ცრემლები დაეკიდა; რა გამომეტყველება ქონდა მის სახეს! მახსოვს, სადღაც მინახავს სურათი: მკვდრები რომ სტირიან; არ ვიცი, რატომ გავდენ ასე უცნაურათ მას! გაყრის ნებას მივსცემო, სიკვდილის შიშმა აიტანა, მართალი გულით ლაპარაკობდა, მაგრამ მისთანა ადამიანები მალე უღალატებენ ხოლმე სიტყვას, მეორე დღეს ჟანდარმებს მიმცემდა ხელში. ესეც რომ არ ყოფილიყო, მე ის მაინც უნდა მომეკლა, მე მის თვალებში ჩავიხედე, მის ძერას თვალებში... ის რომ არ მომეკლა, ხომ სამუდამოდ ვერ მოვისვენებდი – ძილში მაინც მომკლავდა საშინელი გამომეტყველება მისი თვალებისა! მე შური ვიძიე: მისი თვალები უთუოდ იხედებოდნენ მაროს თვალებში; იქნება მარო ვერ ამჩნევდა მათ საშინელებას, მაგრამ მე მაინც ვერ ვაპატიებდი: მისი ტუჩები კოცნიდნენ მაროს ტუჩებს, რომელთაც მერე ჩემი ტუჩები უნდა შეხებოდა. მაგიჟებდა ის აზრი, რომ მას ნება ქონდა ყოველ ღამეს ტიტველი ენახა იგი... და მერე მარტო ენახა ის, ვისი ტანის ყოველი ნაკვთი ინახავდა ჩემს კოცნას, რომელშიაც გამოვადულე სულის აღტაცება, აღტყინება და ლოცვა. მისი სუნთქვა უნდა შეერთებოდა მაროს სუნთქვას, რომელიც მე უკვდავების ნანად მარადისობის სიმღერად მესმოდა. მე მოვკალი ის, როცა გველივით იკლავებოდა ჩემს ფეხთა ქვეშე. არ მქონდა ამის ნება?

განა მას კი ქონდა ნება, რომ ორივეს სიცოცხლეს გვინამლავდა? მისი სიკვდილი ხომ ორის ბედნიერება იყო? ის უნდა მომკვდარიყო! მე სულ არ მიფიქრია წინათ მის სიკვდილზე, უთუოდ, ბედისწერა ასეთი იყო. მე სრულიად მოულოდნელად გადავწყვიტე მისი სიკვდილი. ვინ იცის, იქნებ არც კი მომეკლა, რომ მისი თვალები არ მენახა.

მხატვარი, საზოგადოთ, ძლიერ ცუდად „ცნობს“ ცხოვრებას. მე არც კი მქონდა წარმოდგენილი, რომ ადამიანს ვართმევდი მას, რისი მოცემაც მერე არავის შეუძლია, მაგრამ მე მეძახდა საბედისწერო სიყვარული. მაშინ ჭკუა უძღურია, როცა როგორც ქარიშხლის დროს ოკეანე, ისე ლელავს გულში, დნება. მე მოვკალი იგი ხელით, ამოვართვი თვალის კაკლები და ფეხით გავსრისე, ეს ოქმში არის შეტანილი და ერთი გაზეთის რეპორტიორის სიტყვით, მკვლელის უცნაურობას მოასწავებს.

II. 5 მარტი.

საზოგადოება ძლიერ აღელვებულია. იშოვეს სალაპარაკო. ვინ გინდა, რომ ამ მკვლელობაზე არ ლაპარაკობდეს. ერთი-მეორეზე უცნაური ხმები დადის.

– კაცო, წარმოიდგინე, რა უბედურებაა, პატიოსანი მეუღლე, უწყინარი ადამიანი.

– ოლონდაც. – ველაპარაკები მეც და კიდევ ვუმატებ რალაცას.

საზოგადოთ, სიკვდილის შემდეგ შეიქნება ხოლმე ადამიანის ქება, აქებენ იმისთვის, რომ არასასიამოვნოა მკვდრის გინება, ამიტომ სულ არ გამკვირებია, როცა ერთმა ნაცნობმა რამდენიმე დღის წინათ სისაძაგლის სიმბოლოთ აღიარებული რამ, დღეს პატიოსნად გამოიყვანა.

ორი დღეა, რაც მის შესახებ ლაპარაკია. მარო არ მინახავს. საშინელი ხმები დადის. გუშინ წერილით შეუთვალე, სოფელში წამოსულიყო იმ საბაბით, რომ განსვენებული ყოველთვის ნატრობდა თურმე სოფელში დასაფლავებას; ამიტომ შესახებ შესაფერი განკარგულების მოსახდენად მას შეეძლო წამოსულიყო. ჩვენ სხვადასხვა მატარებლით მივდიოდით, საშინელი მოლოდინის ზღვა ღელავდა გულში. ვაგონში ხალხი ბლომათ იყო, ერთი-ორი ნაცნობიც ერია – თავი დავუკარი და ჩემს კუბეში მონყვეტილივით ჩავიკეცე. საშინელი სიჩუმე კლავდა სულს, მატარებელი ნელი ნაბიჯით ძლივს მიიკლაკნება. თანდათან აუტანელი ხდებოდა მარტოობა, თითქო იგი სიჩუმესთან შეთქმულა ჩემს წინააღმდეგ. ბალზაკი ამბობს: დუმილი ჩურჩულებსო; მეტერლინკმა, ეშმაკმა იცის, მგონი, სულიც კი ჩაუდგა დუმილს, მაგრამ დუმილი მაინც დუმილია და არაფერს ლაპარაკობს. ეს უფრო საშინელია: სული კრთება, საშინელებით გაჟღენთილი ჰაერი დასწოლია ჩემს არსებას. ამ ყოფას მხოლოდ საფლავში გამოღვიძებული თუ იგრძნობს. მატარებელი ისევ ნელა მიქმინავს, მას არ აწუხებს, თუ რას ფიქრობს მასში მჯდომარე.

ორი საათი ორ საუკუნეთ ჩამოდის.

სიყვარული, სიყვარული!.. ყოველი ასო ამ სიტყვისა ადამიანის სისხლით და ცრემლით არის ჩანერილი ცხოვრების მატინანეში, ცხოვრება შესდგებოდა, ის რომ არ ამოძრავებდეს. ვინ იცის, ახლა რამდენი ფიქრობს მაზე.

ადამიანმა არ იცის, რაა ადამიანობა, თუ მას არ ყვარებია, სულ ერთია, როგორი სიყვარულით. თუ სიყვარული ბედნიერია, მაშინ ალტაცებას არ აქვს საზღვრები; შვების ქსელში ნეტარებს სული; თუ უბედურია, მაშინ ის ტანჯვაა, მაგრამ ამ ტანჯვაშიც არის სილამაზე, რომელსაც ვერავინ გამოისყიდის, უკვდავი ღამე იხვევს კალთაში ლოცვას და წყევლას, რომელიც აღმოხდებათ ხოლმე ადამიანებს. ყველას რომ შეძლებოდა, ალბად, მიუსაკითხ სიტყვით გამოეთქვა, რასაც გრძნობდა, მაშინ მსოფლიო გოდების საგნათ დედაკაცი შეიქნებოდა.

როგორ გამოცვლილა ქერივის ტანისამოსში, პირველად ძლივს ვიცან! მისი თვალები ისევ ღელავენ ავხორცობით; ვნების პირუტყვი ისევ დასცურავს მის თვალებში, რატომ არის მერე ასე? მისი ალისფერი ტუჩები თითქო ამაყობენ, რომ მათ ბევრი მამაკაცი კოცნიდა. „ოჰ, ეჭვის ლურჯო გველო!“ – მაგონდებიან სიტყვები ოტელლოსი. მერე რას ვეძებდი მე იმ ქალში?.. რას ვეძებდი! ნუთუ მართლა უნდა დავრწმუნდე, რომ ქალი მხოლოდ ავხორცობის წყაროა და მეტი არაფერი? მახსოვს ვენეციაში გატარებული ღამეები, გონდოლით სეირნობა, აღტაცებით რომ მღეროდა გონდოლიერი მაისის სერენადებს და ტალღები ბანს ეგუგუნებოდენ. ჩვენ ხშირად დავიარებოდით იმ ქუჩებში, რომელზედაც ბაირონი და შელლი დადიოდნენ, არ დამავიწყდება, როგორ უამბობდი შელლის დახრჩობის ამბავს.

– შელლის ანგელოზს ეძახოდენ, ჩემო კარგო, ისე ძლიერ გავდა ის ანგელოზს. ლევორნოსთან მგზავრობის დროს ის დაიხრჩო და იცი მერე, როგორი ახალგაზრდა? სულ 24 წლისა. თვითონ ბაირონმა გააჩალა კოცონი, რომ ზედ ანდერძით დაენვა მეგობრის გვამი. კოცონს დაასხეს ნავთი, ალი ავარდა, ზედ დასდევს პოეტის უსულო გვამი... ყველაფერი დაინვა, მხოლოდ განგებით მარტო პოეტის გული დარჩა უვნებელი, მოფრინდა რალაც ფრინველი და ზედ დაფარვატებდა პოეტის გულს, რომელიც დასწვა სიყვარულმა და ცეცხლმა კი უვნებლათ დასტოვა... მახსოვს, ის ლტოლვილი ქერუბიმს მიაგავდა, მაშინ ვინ შეიტანდა ეჭვს, რომ ის ანგელოსი არ იყო. ოჰ, მაშინ რომ მომეკლა მისი ქმარი! ახლა მარო უკვე შეეჩვია ტყუილს, ღალატს. მაშინაც ხომ ღალატობდა ქმარს, რად არ ვიფიქრე, რომ მეც მიღალატებდა?! ზედიზედ მომდის უსახელო წერილები, ვიცი, თუ ყველა არა ნახევარი მართალია, ვიცი, მისი ხორცი სხვისთვის შეიქნა საცნაური...

III

ამავე დღეს ნალვლიანი ღამე იყო. ტყეში ვიყავით, მარტის ქარიშხალი ისევ ზუოდა, გმინავდა, სტიროდა (ნეტა, მარო თუ იტირებს ქმარს?)... რისთვის არის, მასთან რომ ყოველთვის უხერხულათ ვგრძნობ თავს? მე მემინია მისი, ჩემი სული უკვე მის სულს შეუერთდა და უმისოთ არყოფნის სიმბოლოს წარმოადგენს. მე შიშით ვხედავ ჩემი სულის სახეს მასში. ვიცი, ბევრი კოცნიდა მის ტუჩებს, მაგრამ ჩემთვის მაინც ნმინდაა, ისევ ქალწულებრივი კდემით გამოიყურებიან.

– მარო, ახლა სძინავს ტყეში პანს, მღვიმეში შეფარებულს.

- ეს პანი რათ მოგაგონდა?
- არ გახსოვს, ჩვენ ერთად ვკითხულობდით „პანს“?
- მახსოვს და აკი გელაპარაკებოდი, არ მომწონს-მეთქი.
- გახსოვს - „ქალწული, ცოდვილი თმიდან ფეხებამდი“?
- შენ რალაც აღელვება გეტყობა!
- მე ის აღელვება მეტყობა, რომ მინდა, გაკოცო! მარო, იცი, ვინ მოკლა შენი ქმარი?
- არ ვიცი, მაგრამ არც მინდა, ვიცოდე, ის მე მძულდა...
- შენ ჩემი უნდა იქნე, მარო, საუკუნოთ ჩემი! მე მიწას არ ვაპატიებ, რომ შენს ფეხებს კოცნის, მე მზეს არ ვაპატიებ, შენს ღანვებზე რომ სხივებს ათამაშებს, მე მაქვს ამის უფლება! მე შენ შემოგწირე ახალგაზრდობა, სახელი, დიდება, ყველაფერი. შენ ჩემი უნდა იქნე, ჩემი!..
- მერე რომ დამივიწყო?
- მე დაგივიწყებ მაშინ, როცა მიწა გააცივებს ამ გულს... მაგრამ არც მაშინ, რადგან სული საფლავშიაც შენზე იკვნესებს და ნალვლიანი ქვითინით ძახილს დაგინწყებს...

IV. 6 მარტი.

...ის დაასაფლავეს. მარო კუბოს მიყვებოდა. ღმერთო, ღმერთო, რა ლამაზი იყო, რა ლამაზი! მე უნდა ვიყო მისი პატრონი, რაც უნდა მოხდეს; მსხვერპლი შევსწირე, კიდევ შევსწირავ. მე კიდევ ვერ გამოვრკვეულვარ, ისევ სიზმარში მგონია თავი, ფიქრი ფიქრს აკიდებია, ერთიმეორეზე უფრო შავი, თითქო ოთახში დადის აჩრდილი ვილაცის და გრძნეულებით რკინის სალტეებში ამწყვდევს გონებას.

...„მაშინ წაიყვანა იგი ეშმაკმა წმინდასა ქალაქსა და დაადგინა იგი სართულსა მას ზედა ტაძრისა და რქვა: უკეთუ ძე ხარ ღვთისა, გარდავარდი ქვევით, რამეთუ წერილ არს: ანგელოზთა მისთა და უბრძანებთეს შენთვის და ხელთა მათთა აგიპყრან შენ“.

ქრისტემ მიუგო: განვედი ჩემგან, რამეთუ წერილ არს: ნუ შეაცთენ შენ ღმერთსა შენსაო. მეც დამაყენა სათანაელმა კლდეზე და მის ქნარზე უფსკრულს განვერთხე... საშინელია! ცა გარღვეულია და მისი კიდენი ქვესკნელს იმალებიან, საშინელი კიბეა ამართული ამ უფსკრულში, ავი სულები დახტიან მასზე. საყვირის ცემით უხმობს სატანა წყვდიადის შვილს სისხლის მეჯლისზე; ტანჯვის კოცონზე ისმის მოთქმა, ვილაც ინაკვთება ბნელში, ვილაც კვდება, მაგრამ უფსკრული არას ისმენს.

საშინელი ღამეა, ბნელა სულშიაც!

V. 27 მაისი.

ყველაფერი გათავდა, მე დღეს კატორღაში ვარ. ჩრდილოეთის ცივი ცის ქვეშ უნდა მოსთქვამდეს სული, თეთრი სუდარა თოვლისა დამარხავს მას. ვის ესმოდა, ვის, მოთქმა სულისა, რომ ახლა გაიგონონ! მახსოვს, როგორ დამატუსაღეს... ის ქალი მერე არ მინახავს... წერილით ვთხოვე, ჩემთან წამოსულიყო, მაგრამ პასუხი არ მიმიღია.

ასეც ველოდი.

საშინელო ქმნილებავ! გაგირბის ის, ვინც გიცნო, ვინც ჩაიხედა შენს გულში და შეამჩნია მისი სიცარიელე; საშინელია შენი სილამაზით დაგებული საცთური, ბევრი ჩაიჩეხა ამ უფსკრულს და უკანასკნელათ შენს წყევლაში ამოხდება სული.

რა იქნებოდა, რომ ეს წყევლა ერთად შეერთებულიყო?

როგორც ოკეანეში, ფავნის ცრემლები, ისე გამოჩნდებოდა მასთან ადამიანის ბედნიერება, მაგრამ ყრუა ცა! ის არასდროს არ ისმენდა და არც მოისმენს ადამიანის გოდებას. ბავში ვიყავ, ტოლებისაგან შორს ნავიდოდი და ტყეში ვტიროდი. – რატომ? განა ვიცოდი!.. მე ბევრს ვუყვარდი, ბევრის თვალებში ვკითხულობდი უმანკო გრძნობას, მაგრამ ყრუ იყო გული. რატომ? განა ვიცოდი! დღეს ყველაფერი დავკარგე, ჩემი სახელი ამოიშალა მეგობრების ხსოვნიდან და თუ მომიგონებენ – უთუოდ ცუდათ, საშინელი სიცივეა, მაგრამ სულში უფრო ცივა. სასოების ხეზე შემომჯდარან ყორნები და ჩხავიან. ისედაც გაცივებულ სულს საფლავის სიცივეს გვრის მათი ფრთათა ბარტყუნი... მე მიწას არ ვაპატიებ, რომ შენს ფეხებს კოცნის, მე მზის სხივებს არ ვაპატიებ, რომ შენს სახეს დაქათქათებს.

ახლა კი ვინ იცის, სად არის? მეტი აღარ შემიძლია, ჩვენ ხომ შვილები ვართ საშინელებისა და სიკვდილისა!..

VI. 29 მაისი.

...კიდევ ერთი თქმა და დასრულდა ჩემი მატინე. აწი კალამს აღარ ავიღებ ხელში. საშინელია მარტოობა, მერე მაშინ, როცა ღამის ყრუ დუმილთან შეითქმება და სულს ეჭვების ქსელში გააბამს.

...მე მიწას არ ვაპატიებ, რომ შენს ფეხებს კოცნიდა...

შენ კი, მეგობარო, დალოცე მიწა, რომელიც ჩემს გულს გააცივებს... გამოფენაზე ჩემს სურათებს უთუოდ ვერავინ ამჩნევს!

იქნება სთქვას ვინმემ: მკვლელის სურათებიაო! ბალზაკმა თქვა: „ყველა გაუცნობლათ ვკვდებით, დიდება – მზეა მკვდართათვისო“.

შეეძლო განა ბალზაკს ასეთი საყვედურის თქმა?
ნუ კრთი, სულო, ყოფნის ყორანმა თავზე დაგვჩხავლა!
არაოდესო!

...თითქოს გონდოლიერის სიმღერა მესმის, მაისის „სერენადებს“
მღერიან. მარო! მე მიწას არ ვაპატიებ, რომ შენს ფეხებს კოცნის,
შენ კი დალოცე, ვინც ჩემს მგზნებარე გულს გააციებს...

„დამადვეს მე, ვითარცა ბეჭედი გულსა ზედა შენსა, მკლავსა ზედა
შენსა, რამეთუ ფიცხელ არს, ვით სიკვდილი და ჯოჯოხეთის შური –
სიყვარული“... მე ამაზე გავჩერდი. მინდა, კიდევ წავიკითხო დაბადე-
ბა, კიდევ კარგი, რომ თან წამომყვა. „რა სარგებლობა აქვს ადამიანს
ყველა თავის შრომისგან, რომელზედაც მზის ქვეშ მუშაობდა... მოდ-
გმა მიდის, მოდგმა მოდის და მიწა სდგას. ისევ ამოდის მზე, ჩავალს
მზე, უბრუნდება ისევ თავის ალაგას. რაც იყო, ისევ იქნება, რაც
ხდებოდა, იგივე მოხდება. არა არის რა ახალი მზის ქვეშე – გარდა
ამაოებისა და სულის აღრჩევისა“. მე ეკლეზიასტი მეფე ვიყავი...

[1911]

კოლხიდაში

(პატარა პოემები პროზად)

I. მოგონება

„არ არის რა მასზე ცუდი, როგორც მოგონება განვლილ სიამისა უამსა სიმწუხარისო“.

გახსოვს, მეგობარო? ჩვენ ერთად ვკითხულობდით ამ სტრიქონებს. მაგრამ შენ უკვე ყველაფერი დაივიწყე. არც ის ღამე გახსოვს, ჩვენთან რომ სტიროდა ღამის სიჩუმე.

ჰო, ქალის გულში მალე ჩაჰქრება ცეცხლი, როცა დაესხმის წყალი განშორებისა.

ანი ვინ მოისმენს, ჩემთან მენავეს მხიარულ მაისის სერენადებს? ანი ვისთვის შეეკონო ყვაველები, ნუ თუ მისთვის, რომ ხელში ჩამაჭკნეს? რა საცოდავად სტირის ტბაზე დახრილი ტირიფი, ალბად მაშინაც ასე სტიროდა, მაგრამ მე ვერ ვამჩნევდი.

ისევ ძირს დაუშვია ტოტები ძენნას, მაგრამ ანი ხომ არ დაფარავს ჩვენს მორცხვ კოცნას და როგორც ერთხელ ებრაელები ჰკიდებენ მასზე გაუქმებულ ჩანგს, მეც მას ვანდობ უკანასკნელ ნაშთს ჩემი ტრფობისას, კვნესას სულისას...

სად წადი, სადა?

რად ჩამოხადე სულს სინმინდის ბადე, თუ კი შენ სულს სიცრუის ნილაბი აკროდა?

მაგრამ მაინც მიყვარხარ, მისთვის, რომ არ შემოძლია, არ მიყვარდე. ისევ იმავე სასოებით მოვისმენ შენ ცბიერ სიტყვებს, მდინარის ტალღები რომ გაიმეორებენ.

როგორც ბუდას ლანდი სცხოვრებდა მღვიმეში, ისე იცხოვრებს შენი ხატება გულში, სანამ მგზნებარეს სიკვდილის ცივი კოცნა გააციებდეს.

დეე, ცრემლს მანვიმებდეს ეს მოგონება, მე მიყვარს ის, ვით საფლავი იმ დღეებისა, რომელნიც ანი არ დაბრუნდებიან, ვით სამარე გვირგვინ მოხსნილ სინმიდისა.

II. შუალამისას...

შუალამისას... მახსოვს, ბავშვი დედის კალთაში ვლოცულობდი.

– განა ვიცოდი, რასაც ვამბობდი?

მე ვიმეორებდი დედის სიტყვებს, რომელნიც ჩემთვის უღმერთოთაც წმიდა იყო... და თავზე დამნათოდა მკრთალი მთვარე, თით-

ქო ჩემსავით ისიც ლოცულობდა შუალამისას, ჟამსა ყრმობისას. მე ხომ პოეტი ვიყავი და მიყვარდა. მარადისობის ნანად მესმოდა პირველი სატრფოს სიტყვები, ბედნიერებით გაბრუებული ლოცულობდა სული, დუმილი იყო ჩემი ლოცვა, მაგრამ წმიდა იყო ის, ვით კოცნა ქერუბიმისა.

...და მაშინაც თავზე დამნათოდა მკრთალი მთოვარე, თითქო ჩემსავით ისიც ლოცულობდა.

როგორც სიზმარი, მწყემსის ზღაპარი, გაჰქრა ის გრძნობა. შავ ძაძებში გამოხვეული სულს არ ასვენებდა მარტოობა, უდაბნოს ალტობდა ჩემი ცრემლები და შუალამისას ზეცა ისმენდა ჩემგან წყევლას.

...თავზე კი დამნათოდა მთვარე. თითქო ეხლა ჩემთვის ლოცულობდა.

III. ლოცვა

შემოქმედო, შენ, ვინც არყოფნის ღამეში გაანათე ჩემი ცხოვრების ჩირაღდანი, რომ უკვალოდ გამქრალიყო, შენ, ვინც შექმენი ედემი, რომ ჩვენ იქიდან გამოგვეყარე, შენ, ვინც ალგვითქვი ბედნიერება და გზა მისდამი, ვით აფთართ კვალი ხეობაში ჩვენი ძვლებით მოკენჭე, მომაპყარ ყური. ლოცვა მსურს, ლოცვა...

„მრწამს, უფალო! დაეხმარე, ჩემს ურწმუნობას“, სულს საუკუნეთაგან ტანჯულს, ნანამებს ენატრება სასნაულები.

ერთგვარი განცდით ის ვერ იცოცხლებს.

მოსწყინდა მუდამ ერთ სახეობა.

ცრემლის უდაბნო... ცრემლის ხეობა.

მწუხარ ღამეს გამოღვიძებულს ქარმა მახარა, რომ ვნახავ მე მზეს, შვების სიმბოლოს.

სულს სურს უყვარდეს – თითონ იგი სიყვარულია.

სულს ენატრება სასნაულები...

IV. ყოფნის გზა-ჯვარედინზე

ყოფნის გზა-ჯვარედინზე შევხვდით ჩვენ ერთმანეთს, სულს ჯერ კიდევ არ ეგემა ყოფნის ვაება, ჩემთვის ჯერ კიდევ არსებობდენ ანგელოსები, მაშინ მე მრწამდა. დღეს კი ურწმუნოს, ვინ მანუგეშებს, ვინ შეაშრობს ცრემლს ჩანგისა სიმებს? წარსულ სიზმრების ჩაჰქრა ვარსკლავი, სულს ცოდვილს უბედურის ოცნების საბანში მძინარეს სძლია ყორანმა, დაჩხავლა თავზე. სევდის ავგაროზში გამოხვეული ჰკრთება, კანკალებს.

ყოფნის გზა-ჯვარედინზე შევხვდით ჩვენ ერთმანეთს.

ობ! რად სწავდა, რად ტუჩებს ის კოცნა, თუ ცხოვრების გენია მზაკვრულ ხითხითით მოსწამლავდა მთელ ჩემს სიცოცხლეს?

რა იქნა სახე მშვიდი ნარნარი მგოსნის ოცნება... მგოსნის სიზმარი, ცხოვრებით დაღლილს მის კოცნა მსურდა, მაგრამ ღმერთს ჩემთვის ისიც შეშურდა. ყოფნის გზა-ჯვარედინზე შევხვდით ჩვენ ერთმანეთს, რომ განვშორებოდით... მშვიდობით იყავ კურთხეულ... შენზე მლოცველი, შენ არ დაგწყევლის...

V. სიჩუმის დემონი

– Есть тихий часъ всемірнаго молчанія – ამბობს პოეტი.

ეს ის ჟამია, როცა ყველას სძინავს და გულ-გამკრთალი მიწა ლოცულობს ცის სიჩუმეზე, მოჯადოებულ ხომალდებს ნანას უმღერენ ოკეანის ზვირთები, მთვლემარე ეთერს კოცნის ყვავილთა მტვერი.

ეს სამსხვერპლოა... მწუხრის სამსხვერპლო და ზედ მიიტანება მოთქმა მწუხარ ღამეს გამოღვიძებულთა, რომელნიც დამამვრალ თვალებს ვერ დახუჭავენ.

მწუხრის ბინდი და მარტოობა შეითქვენ.

დავინყებულ სამრეკლოდან ისმის ხმოვა სიჩუმის დემონისა. ის ავსულებს უხმოვს სისხლის ორგიაზე, ის საუკუნო მცველია საფლავებისა, მაგრამ ეხლა მკვდრებს კი არა, ცოცხლებსაც სძინავთ.

ჟამი ჟამს მისდევს, დროს სცვლიან დრონი, მხოლოდ უკვდავი არის დემონი.

ყრუ დუმილში ყრუდ ისმის სიჩუმის დემონის სევდიანი ზარის რაკუნი, ის ავსულებს უხმოვს საიდუმლო სერობაზე, რომლის დარაჯი დუმილი იქნება...

VI. კოლხიდის ცის ქვეშ...

– ჩემო კარგო, ვერსად ვერ ნახავ შენ სხვა მხარეს, ისე რომ ენათესავენოდეს მოღლილ სულს, როგორც ჩვენ სამშობლოს.

იცი, რას მოუთხრობენ მდუმარე პონტის ზვირთებს ჩამავალი მზის სხივები?..

იცი, ცას რაზე ესაუბრებიან შავებში გამოხვეული კოლხიდის მთები?..

დაუგდე ყური მწუხრის დუმილში ფაზისის სევდიან დუდუნს...

დაუგდე ყური ქარიშხლის მწუხარე მოთქმას და ვნებიან ძახილს...

და იქ ამოიკითხავ ნაღველით ნაქსოვ, მწუხარებით მოქარგულ პოემას.

არ შეგაცდინოს ნათელ ღამეში კოლხიდის ცაზე ვარსკვლავთა ციმციმმა, განა ხანდისხან ჩვენ მგლოვიარ ტუჩზედაც არ გაჰკრთება ხოლმე ჩუმი ღიმილი?..

დადუმებულ ქართლოსის ჩანგს გლოვობს კოლხიდის ცა...

მომხდარ სიმებისგან გამოცემულ უკანასკნელ მელოდიას აუქვითინებია კოლხიდის მთები და მიტომ დგანან ასე მწუხარებაში გაქვავებულნი.

ნუ გაიცინებ, შენი სიცილი შეურაცხოფს ბუნებაში გაქნილ სამარადისო სევდას.

კოლხიდის ცის ქვეშ დამარხულ ბედნიერებას დასტირის წყალზე გადამდგარი მდუმარე ტირიფი.

კოლხიდის ცის ქვეშ გამქრალ თავისუფლებას დასტირის თმა განწილი კოლხიდის ასული. შენ მეკითხები, რისთვის მიყვარს მე კოლხიდის ცა?

მისთვის, რომ მის ქვეშ უნდა დაიმარხოვ ფერფლი ჩემი ცოდვილი სულისა.

შენ მეკითხები, რისთვის მიყვარს მე კოლხიდის ცა?

მისთვის, რომ იქ სდგას კუბო პირველი სიყვარულისა...

VII. Epypsichidion

ჩემი სული პეპელას მიაგავს, რომელმაც იგრძნო სიკვდილის მოახლოვების წუთი, გაურბის ყვავილებს და ცეცხლის კოცონს თავს დასტრიალებს; ალის ნაკადულში დაიბანა ტანი, იგრძნო სიკვდილი და სიკვდილში ნეტარების თასი დასცალა.

ჩემი სული ალბატროს (ქარიშხალს) მიაგავს, თვალ უწვდენელ ზღვის სივრცეში რომ მისდევს გემის იალქანს.

საყვარელო, ნუ უფრთხი ჩემს გრძნობას, რა გენაღვლება, რომ შენს კალთაში დაიწვას ჩემი სული!..

ვინა სთქვა, რომ ჩვენ არ ვიცნობთ ერთმანეთს?

მე შემოდგომის გრძელ სევდიან ღამეებში გამოვაქანდაკე ყოველი ნაკვთი შენი სხეულისა, იმიტომ რომ სული ეხლაც ინახავს შენ ღვთაებრივ ნაკვალევს.

მე რა ვიცოდი სიმღერა! თუ ვიმღეროდი, ეს შენი ხმა მესმოდა ჟამის უფსკრულიდან.

ჩემი ლექსის ყოველი სიტყვა შენგან გაგონილი ჩამინერია.

ვინა სთქვა, რომ ჩვენ არ ვიცნობთ ერთმანეთს?..

დილის რიჟრაჟზე ამომავალი მზის სხივებისგან მოვქსოვე დიადემა.

მძინარე ჟამს მოვსწყვიტე გულის წიაღში დაგუბებულ ნაღველზე გაზრდილი სევდის ყვავილი, საყვარელს მინდა გადავსცე, საყვარელს!..

– გაფიცებთ, თქვენ, ასულნო კოლხიდისანნო, არ გინახავთ ჩემი სატრფო, არ გინახავთ?..

ის განთიადს მთის ყვავილზე მოციმციმე ნამზე უფრო ნაზია.

ის ნილოსის ნაპირზე ამოსულ ლერწამზე უფრო ტანადია.

მის თვალეში ოცნებას აკვანი დაუდგამს.

მდუმარე ტბიდან რომ მტრედი აფრინდა, მასზე უფრო ნაზია მისი ტანი...

– ყრმაო, შენ ეძებ ლანდს, რომელიც შენთან არის, – მეხმაურება მინის სული.

– ვიცი, ვიცი, რომ ჩემთან არის ლანდი, მაგრამ, მინის სულო, შენ გეკითხები, არას დროს არ შეისხამს იგი სხეულს სინამდვილეში?..

VIII. შენ, რომელიც მიყვარდი...

საყვარელო, შენ, რომელიც მე მიყვარდი, მაგრამ რომელიც ეს-ლა აღარ მიყვარხარ, ნუ დამწყევლი, მაპატიე, გაფიცებ პირველ შეხვედრის წამებს, პირველ კოცნის ცოდვას, მაპატიე...

საყვარელო, ვინ არის დამნაშავე, რომ შენ გული გქონდა მტრედისა და მე კი დემონის ნანით აღვიზარდე, ჩემი სისხლი დაუშრეტელი ცეცხლით ინოდა?

საყვარელო, ვინ არის დამნაშავე, რომ ცამ მე მომცა სული ზექვეციური და შენ მიწიერ სულს გადააჭლო.

ჩვენ შეცდომით შევხვდით ერთმანეთს ყოფნის გზაზე, რომ მალე დავშორებოდით.

ნუ დამწყევლი, თუ კიდევ ამჩნევია შენს ლოცვას ჩემი კოცნის ალი.

ნუ დამწყევლი, თუ კიდევ არ დაგვინყებია ჩვენ ხვევნათა სიგიჟე...

X. პირველი სევდა

...ერთხელ შემხედა მან, მხოლოდ ერთხელ იმ შეხედვით, რომელსაც ნაპოლეონი ცეცხლით მონათვლას უძახდა.

პირველად ვკითხე მაშინ სამშობლო ცას, სად წავიდა ჩემი ბავშობის ღხენა და პირველად დატოვა ცამ უპასუხოთ ჩემი კითხვა.

სად არ ვეძიე, სად, მე ის ღიმილი და ბოლოს დავრწმუნდი, რომ იგი არ განმეორდება, როგორც გვირგვინ მოხსნილი სინმიდე.

...და ჩემს სულს ეწვია პირველი სევდა. პირველი სევდა, ბინდიანი, როგორც ოხვრა შუალამისას ლიბანის მთაზე კედრისა.

ნაღვლიანი, როგორც სიმღერა ყვითელი ქარვის ფოთლების შემოდგომის ქარიშხლის ფრთებზე მოცეკვავეთა...

მონყენილი, როგორც წეროების უკანასკნელი ძახილი.

პირველად მამამ ამოიკითხა ჩემს თვალეში სევდა, როცა ჭანდრაკს ვთამაშობდით და მაშინ მივხვდი, რომ წარსული სევდამ მოქარგა და უხილავი ჯაჭვით გადაება მას მომავალი.

ჩემი სევდა მიაგავს სევდას ლეგენდის მოქანდაკისას, მარმალლოს რომ ენა ასწავლა და ბრინჯაოს სიყვარულის ალერსი, მაგრამ ერთხელ რომ ძლიერ პირდაპირ შეხედა მზეს და შემდეგ მოჯადობულს არ შეეძლო მარმალლოზე ნაგრძნობის გადატანა და ამაში იყო ნათელი ტანჯვა მისი სიცოცხლისა. ერთხელ შემხედა მან, მხოლოდ ერთხელ იმ შეხედვით, რომელსაც ნაპოლეონი ცეცხლით მონათვლას ეძახდა.

პირველად ვკითხე მაშინ სამშობლო ცას, სად წავიდა ჩემი ბავშობის ღებნა და პირველად დატოვა ცამ უპასუხოდ ჩემი კითხვა...

XI. ყოფნის აღთქმა

დაფიქრებულხარტ როდისმე, რაზე მღერის ქარიშხალი შემოდგომის სუსხიან ღამეს, როცა დახურეთ დარაბები, რომ არ გაიგონოთ მისი ქვითინი, მაგრამ მაინც გესმით სახლის სახურავზე გამხმარი ხეების ტოტების ცეკვა, რომელნიც ჯადოქარ-ქარიშხალს ფერხულში ჩაუბამს?..

დაფიქრებულხარტ... გაიგეთ კიდეც, მაგრამ მაინც არ გინდათ, რომ გაიგოთ, რადგან ის მღერის იმ ზვიად ველურ ვნებაზე, რომელთანაც ჩვენი ვნება ბავშობა გამოჩდება. და თქვენ გრცხვენიათ თქვენივე ბავშობისა.

ქარიშხალის სიმღერა გამოძახილია საუკუნოებში დაკარგული რომაელ სარდლის სიმღერისა, რომელიც მოგებულ ომის შემდეგ ფალერნის ღვინის თასზე ანაკრეონის სიმღერებს მღერის. ალერსის ლოდინში თრთის მხევალი და აქცევს ღვინოს... ქარიშხლის სიმღერა გამოძახილია ომიდან დაბრუნებული ამორძლების სიმღერისა, რომელთა სისხლით დათქვირულ ცხენებმა შაფრანის მთვარის სხივები მენამულ ზენარში გამოხვიეს.

ქარიშხალის სიმღერა – სუნთქვაა ცოდვის სარეცელზე ვნებით მთორვალე კლეოპატრასი და ურიასტანის მიდამოებში დაკარგული სულამიტის საქმროს ძახილი...

დაუგდეთ ყური... განა არ გესმით...

შავ-ბნელ ღამეში, როგორ გულმწვავეთ უკივის იაზონს მე-
დეა, იცის, რომ შორს არის, მაგრამ მაინც ეძახის, გული ვერ იტევს
გრძნობის ნიაღვარს.. შავ-ბნელ ღამეში პონტოფრეს ცოლი ელის
ყრმა იოსებს ნილოსის ლერწმებში...

ქარიშხალი აცოცხლებს მითს... წარსულის ზვიადი ვნების სიზ-
მრებით რომ დაათროს ადამიანი.

ქარიშხალის ველურ სიმღერაში შენახულია დიონისეს მისტერიები.
დაუგდეთ ყური ქარიშხალს!..

დაივიწყეთ, თქვენივე თავი, საკუთარი და სხვისი შებრალება
დაივიწყეთ, ყველაფერი და ყველაფერს გაიგებთ.

მწყემსის სალამურზე უფრო ნაზია და მთით მომსკდარ ნიაღვარ-
ზე მრისხანე ახალგაზდა ტანში სიცილი სისხლისა.

ღვინო გამოიღია ფიალაში და სათნოება დაეცო სულს.

ყინვამ უსწრო მთებში გაზაფხულის წინამორბედს, მაგრამ აივ-
სო ღვინით ფიალა და გაზაფხულის დღესასწაულზე გვეძახის წინას-
წარმეტყველი:

ევონ, ოვოე სიგიჟის მოციქულს; გავიხაროთ, ჩვენთანაა იგი...

*ქ. ქუთაისი
მაისი, 1913*

გაზაფხულის დღესასწაულზე

ლექსი პროზად

...მე შენ გეძებდი, შენ გიხმობდა ჩემი სული...

მე ვაფიცვებდი აღმოსავლეთის ვარსკვლავთა კრებულს, გზა გაენათებინა უხილავი სატროფოსაკენ...

მე ვაფიცვებდი უკვდავ ღამეს, გრძნეულს საშინელებისას და სიყვარულის ქურუმს, რომ თავის ნისლიან წამოსასხამში გაეხვია ჩემი ლოცვა, ჩემი ვედრება შენთან მოსატანათ ჩვენი გაზაფხულისა.

მე შენ გეძებდი დღე და ღამე.

შენ შორეულს, შენ უხილავს ეძიებდა გზნება სულისა.

შენ ჩემთან იყავი განუშორებლად, როცა ცრემლებით ვრწყავდი მიდამოს, როცა უდაბნოს მრისხანე სამუმი ანიავებდა ჩემს იმედებს, ჩემს მისწრაფებათ, შენ ჩემთან იყავი ჟამსა მწუხარებისას, ჟამსა გლოვისას.

ჩემი გლოვა შენზე იყო...

და შენ იყავი ის გლოვა.

ყოველი ნაკვთი და გადასავალი ჩემი სულისა ინახავს შენს ღვთაებრივ ნაკვალევს, შენს ღვთაებრივ სუნთქვას, სამყაროთა ურიცხვ ლეგიონში ჩაქსოვილს.

შენთან მოდიოდა ყოველი გზა და ბილიკი მშვენიერების, ტაძრის სამსხვერპლოზე ეცემოდა ყველა ჩემი ცრემლი.

ქროლვით სერავდა ცას ჩემი ოცნება და კოლხიდის ცათ აყუდე-ბულ მთებს შენზე ეკითხებოდა.

მარადისობის ყრუ, დახშული კარი გაარღვია ჩემმა ლოცვამ, შეირყენ უკვდავების ბჭენი.

დღეს მე მსურს, მსურს ვიმღერო ისე, როგორც ჩემამდის არავის უმღერია, რადგან ეს სიმღერა შენზე იქნება.

შენ, ვინც ხარ დასანწყისი, ვისზედაც ლოცულობენ ვარსკვლავები. ღამის მდუმარებაში ყურს უგდებენ ჩემს სიმღერას მაღალი ნაძვები, ტოტები ცისკენ აუშვერიათ, თითქოს ისინიც ლოცულობენ...

ცა და ქვეყანა შეითქვენ, „მე ყველაფერში ვარ – ჩემში ყველაფერია“.

მე ვმღერი გაზაფხულის დღესასწაულზე:

ადონაის, ადონაის!

შეუნდე მოკვდავს კადნიერება, რომ შენ გეტოლება, მაგრამ ვით აღიდოს ღმერთი ადამიანმა, თუ თვითონ ღმერთი არ არის?

შენზე სიმღერაში... შენზე ლოცვაში მიდიოდენ ჩემი დღეები, ყველა მათგანი მე სიმღერით გავისტუმრე საუკუნეთა ოკეანეს, ყველა მათგანი გეტყვის ჩემს ლტოლვას, ჩემს ნატვრას.

სული ასცილდა საზღვარს, დავმარხე გლოვა, რომ ზედ ამეგო კოშკი ბედნიერების.

მე შენ გეძებდი, გიხმობდი.

დამადე თავი მკერდზე.

მე გეტყვი ზღაპარს, უკვდავ ზღაპარს სიყვარულისას, რომელსაც არა აქვს დასაწყისი და არც არასოდეს გათავდება.

მე ვნებით მოვექსოვ ეთერის ზვირთებს, რომლის ყოველი შეხება მოგაგონებს ჩემს სიყვარულს და ჩემს სიმღერას, გაზაფხულის დღესასწაულზე დანყებულს.

მე შენ გელოდი ისე, როგორც საქმრო სულამატის წმინდა სარეცელს...

ისმინე შეგების სიმღერა!

მე ჩანგი მისთვის მომცა ცამ, რომ შენზე მემღერა...

მე ბუნებამ მისთვის მომცა მგზნებარე გული, რომ შენ წინ დამეწვა, ფერფლად მექცია.

ჩვენ შვილები ვართ ბედისწერისა და გაზაფხულის დღესასწაულზე უკვდავებისკენ მიგვაფრენს ბედი.

[1911]

DE PROFUNDIS

*მეფედ მას ჰყავდა ანგელოსი უფსკრულისა,
სახელი მისი ებრაულად ავადდონი.*

აპოკალიპსიდან

გაფიცებ მოსვლას, არ გესმის, როგორ გიხმობს სული?

ოკეანეს გიჟ ტალღათა ცოფიან ყეფაში მოგესმება შენი სახელი. ქარიშხლის ქვითინით მოთქმაში გაიგონებ იმ ბგერას, რომლის უნ-მინდესი სატანას ჯერ არაფერი გაუგონია.

სულისა სარკვე! შენ, ვინც არყოფნის ღამეში გაანიავე ჩემი სიმ-შვიდე.

შენ, ვინც ჩემი სულის სიმებისაგან ამომხდარ ტანჯვის ძახილი, სათაელს ესაუბრები.

შენ, ვინც ჩემს სულში დაანთე ცეცხლი გაუქრობელი და მოს-ნამლე ჩემი სისხლი არაადამიანური სწრაფვა-სურვილით.

შენ, ვინც მეზმანებოდი, მპირდებოდი უნახავ ლხენას, ვის ცო-ფიან ნიაღშიც სულმა გრძნეულის სასმელით თრობილმა, შეშლილო-ბის ბურუსში ხვეულმა დაჰარგა ძლიერება და სინმინდე.

სულო სულისა, ჩემ მფარველ გენიად ჯოჯოხეთიდან წარმოგ-ზავნილო!

გაფიცებ მოსვლას!..

ისევ გულმკრთალი გელის მიდამო, რომლის ქალწულებრივი კდემამოსილება ჩვენმა კოცნამ შეურაცხჰყო.

ისევ ძილგამკრთალი გელის პანი, რომლის ნირვანის შვილის ძი-ლი დაარღვია ჩემ კოცნამ.

ისევ დასტირის ჩვენს სიყვარულს ღამის ბინდში მჭმუნვარე ძენ-ნა. როგორც ის ვერ ასწევს თავის ჩამოშლილ ტოტებს, ისე არ მიე-კარება სულს, ადონაის, ადონაის!

მე იჭვი შემიდის შენს ყველაფრის ცოდნაში. რად არ იცოდი, რომ ადამიანს ღმერთად ჰქმნიდა პირველი კოცნა სიტყვა სულისა და ცნო-ბის ხის ნაყოფი კოცნამ მოწყვიტა?

მაგრამ ვინ იცის, შენ იქნებ არც კი გინდოდა ქალი ასეთი შეგექ-ნა, მაგრამ მან გაჩენაშიაც მოგატყუა...

გაფიცებ მოსვლას! მე შენ არ გიცნობდი, ისე მიყვარდი, შენ იყავ ჩრდილი ჩემი ცხოვრებისა, მე შენ გეძებდი, შენდამი იყო ჩემი ლოცვა, ჩემი ვედრება.

შენ არ გიცნობდი, ისე მიყვარდი, რადგან მაშინ სულმა არ იცოდა ტანჯვა. განა თვით არ გაუთხარე ლტოლვათ საფლავი, რომ სამარიდან კვლავ აღმედგინა?

მე შენში მიყვარდა ჩემივე სევდა.

ჩვენ შევხვდით ერთმანეთს ყოფნის გზაჯვარედინზე და უნდა გავშორებოდით...

მე ბევრი დავკარგე დაკარგულის, შორეულის ნახვით.

– ნუ ისმენ, ნუ, ჩემს ძახილს!

ეს ჯოჯოხეთიდან ღალატია სულის ტანჯვით მოკლეულის და განწირულის. ნუ მოხვალ, ნუ, თორემ გული ვნებით მგზნებარე, ცეცხლის სული დასწავას, დათუთქავს, ფერფლად აქცევს შენს ყინვით ნაკვეთ მკერდს.

მე უშენოდაც მიყვარება ის, რაც შენში მიყვარდა, რადგან არ შეუძლია სულს, სიყვარულით მოღლილს, მოქანცულს სიძულვილი.

მე ტანჯვისაგან შევჰქმენი ხელთუქმნელი ტაძარი, რომელშიც ჩემ მეტი ვერავინ შევა სოფლად შეჰქმნილი. შიგ ასვენია კუბო პირველ სიყვარულისა, უკანასკნელი ტრფობისა ნაშთი. ეთერის მთვლემარე ზვირთები უმღერიან „ან განვასვენეს“ და ჩადრში გამოხვეული მუდამ მწუხარე, ვით აღმოსავლეთის ლამაზი მხევალი, როცა თავის პატრონის სასახლეში ჩემად საყვარელს ემშვიდობება, მთვარე ლოცულობს მასზე. გადივლის გრიგალი სამუმი, რომლის მსახვრალი ფრთები არყევს ოკეანეს, უკან აბრუნებს მდინარეთ, მაგრამ არ შეირყევა არცერთი საფეხური ჩემი ტაძრისა. თუ ბედნიერ სიყვარულს შეუძლია სამყაროთა გუნდი ბედნიერების სხივით გაანათოს, უბედური სიყვარული ანიჭებს ძალას ტიტანისას და საშინელი კვნესა გაადნობს ხავსიან ლოდებს.

სულის კვნესა; დასაბამითვე ხომ ბუნებამ დამინერა, მუდამ ხეტიალში, შენზე ფიქრში უნდა წავიდენ ჩემი დღეები.

ბედისწერას უნდოდა, რომ მოგონებაც პირველ დღეებზე გადამექცოდა საფლავად.

ბედისწერას უნდოდა უდაბნოს ასპიტ გველივით ჩემი ცხოვრების მოშხამვა და გამოგზავნა შენს სატანის წამოსასხამში, სიკვდილის მოციქული. რატომ?

განა შეიძლება ამაზე პასუხი? რამდენჯერ დღისგან პირველი გაჩენისა ძრწოლვით შეკითხვბია შექმნილი შემქმნელს, მაგრამ მიუღია პასუხი რატომზე?

– ელვათა ნიაღვარი განერთხო ცაზე, დემონი იცინის ხალხის ტირილზე, ასწლოვანი ხეები კოცნიან მიწას, ტყის ნადირთა ზმუილს მეხი ეხმაურება და ფრინველი დაკოდლინი ცვივიან მიწაზე.

ეს დღეა რისხვისა.

მე კი ვიმღერებ ამ ქაოსში, მე ვიმღერებ დაღუპულ დღეებზე, დამარბულ სულზე. ბედნიერება კიდევ იქნება ჩემთან, სტირიან, სტირის უძღვევლი სტიქია, როცა მე ვიმღერი. ქარიშხალი გოდებს, მოსთქვამს, ოკეანის ტალღები ცას ემუქრებიან ჩამოქცევას, მდუმარედ სდგანან მაღალმთები და გაკვირვებულნი შესცქერიან ელვის გიჟურ ცეკვას, გველშაპის თვალივით რომ ანათებს ლამის ბნელში.

ჟამია, ჟამი რისხვისა. ზეცა მინაზე სჯავრობს, ტუქსვით ემუქრება და შურისძიებით გახელებული ნარღვნას უქადის.

ნუ მოხვალ, ნუ!

იყავ სასტიკი! მე მისთვის მიყვარდი, ნანად რომ მიგაჩნდა ჩემი გოდება. მიყვარდი მაშინ, როცა დახარხარებდი ჩემს ცრემლებს.

მე შენში მიყვარდა ჩემი ტანჯვა, ჩემივე გლოვა.

შენ ჩემ გულიდან დაიბადე ისე, როგორც მინეკრა იუპიტერის თავიდან. მე შენ განოვე ჩემი ტანჯვა.

შენ ხარ წინამძღვარი ჩემი ცხოვრების. ყოფნის უდაბნოში მე შენ მოგყევი, მაგრამ ვიცი, რაც მოგელის. ტყუილად კი არ მიყვარს მე ალბატროსი, როცა გიჟური ფრენით და სევდიანი ძახილით ხომალდს მისდევს.

შენ ხარ წინამძღვარი ჩემი ცხოვრებისა, ანგელოსი უფსკრულეზის! მეც ხომ ჩავიჩეხები უფსკრულში და აფთარნი გამოლრღნიან ძვლებს. მიყვარხარ, როცა შენით სიკვდილი მესაუბრება.

მე შენ არარისგან ღმერთად გაქციე, ყოველ გზაჯვარედინზე ნაიკითხავ შენ ჩემგან დანერილ სახელს, ყოველი მიკარება ეთერისა გახსენებს ჩემს სიმღერას, მასში ჩაქსოვილს, მე ცა და მინა შევაერთე, იდუმალი გავაბი სიმები, მაგრამ შენ რომ შეგეხო ხელი და შენდა საქებრად უკვდავი მელოდია მოგესმინა, აღარ დაინდე და დასწყვიტე უღვთოდ, უწყალოდ.

ღმერთად გაქციე – და მე კუბო ვარ შენი ღვთაებრიობისა.

შენ უჩემოდ აღარა ხარ, მოიცვილე ჩემი ოცნება და შენ იქნები მტვერი ჩემთვის.

ნუ მოხვალ, ნუ, იყავ შორეული, მიუკარებელი.

თორემ ვნებით მგზნებარე გული დაგწვავს, დაგთუთქავს.

...და ისმინე ჯოჯოხეთიდან ლაღადი სულისა.

ახალი ათონი
20 ივნისი, [1911]

ჟამის წყვდიადიდან

მინიატიურა

ჟამის ნიაღვარი განა დაშრება-დაილევა როდისმე?

ტყუილად ფიცავდა ანგელოსი აპოკალიპსში, რომ დრო შედგება და აღარ იქნებაო. ყური დაუგდეთ, მოისმინეთ ცხოვრების ზღაპარი, რას ლაპარაკობს ლერწამი ნილოსის ნაპირას.

...შავ ნავთსადგურთან სდგას შავი აჩრდილი სიკვდილისა და სცელავს ცხოვრების ყანას, ხმა ზღვევისა რღვევის ველური აღტყინებით ამინებს უფსკრულს... შეხეთ ქალიან ნაპირს, როგორ მრისხანეთ იცქირებიან ლოდები, რა უცნაურია მათი ხვრელები, ხავსის ქვეშ იმალება რალაც ალი. ნუ ფიქრობ, ის ციციანათელა იყოს. ისინი აქ შურისსაძიებლად მოუხმიათ და ისინიც მოსულან, მოსულან და წვანან აქ, ნაპირზე.

შეხეთ საფლავს, წყევლის ბეჭედი რომ აზის, აქ ასაფლავია ის, ვისი თვალებიც ლალატით ბრწყინავდენ, ვის ტუჩებს ყველასათვის სიკვილი მიჰქონდათ, ვის გრძნეულ თმაში, როგორც ბადეში, ეხვეოდენ მამაკაცები.

კლეოპატრა, ნილოსის ნაპირას შენ ლერწამიც არ დაგივინყებს, რადგან არ არის ადგილი, რომ შენგან დაღვრილი სისხლი არ ეცხოს...

შუალამისას – ჯოჯოხეთში ტარტაროზი ჩამოჰკრავს ზარებს, ნილოსი მიყურდება, ლურჯი ზვირთები ძილს მიეცემიან და შესწყდება იზიდას სევდიანი მოთქმა, ქმრის კუბოს რომ ეძებს. მაშინ გაირღვევიან საფლავები და კუბოდან აღსდგება ცოდვილი დედოფალი. სარკოფაგსაც ვერ ჩაუკლავს მისი სილამაზე, ასე თუ არ იყოს, მაშ, მთვარემ რათ იბრუნა პირი? იქნებ რცხვენოდეს?! არა, მას მხოლოდ სიხარბით სტკივა გული. ბალახიდან ამოძვრა ცოდვილი ხირენა, ეს ხომ პონტეფრეს ცოლია, ჯერაც ვერ დაუვინყია ყრმა იოსები და სასახლისკენ იცქირება, მაგრამ ნანგრევებად ქცეულან სამეფო პალატნი, ნაღვლიანი ძახილით ჰაერს აპობს ბუ, ცივი და მწვავე ძახილი ნილოსის ლერწმებში დაბუდებულ ფრინველებს აფრთხობს, შორს ისმის ძაღლის ხშირი ყეფა და ცივ დუმილში იკარგება. ისევ ისეთი იდუმალებით გამოიყურება სფინქსი, ის არც ღამის სიჩუმეს ანდობს საიდუმლოს, ცად აყუდებული პირამიდები, თითქო გლოვობენ დანთქმულ დიდებას, გლოვის ძაძაში გამობვეულან და ცას სწყევლიან. სწყევლიან, რადგან მლოცველებთ არ მიუგავთ სახე, მჭმუნვარებაში გაქვავებულნი წყევლის აღთქმასა სდებენ.

თვალეებში შესცქერიან ერთმანეთს აჩრდილები. თითქო გაიგო მათი საფლავიდან ამოსვლაო, ლერწმებში გამოჩნდა აფთარი და მოთხრილ საფლავზე საშინლად ღმუის.

რათ არ ვგავარ მე მათ, ვის საფლავზედაც მოვსულვარ, განა მათ არ უყვარდათ სისხლის სუნი, როგორც მე? – საფლავის ქვებზე ჩამოჯდებიან, საკუთარ საფლავის ქვებზე და სტირიან მასთან. სტირის ჟამის სიმწარე, ცრემლები ღაპაღუპით ეცემა ქვებზე და ხვრელები კიდევ უფრო დიდდებიან – მაგრამ ამმონმა გაიღვიძა უკვე ცეცხლის ეტლში, მწუხრმა გადააძრო მიდამოს ნისლის საბანი და ღამის ფრთები უკანასკნელად შეიკუმშენ... შორს, მეორე ნაპირას მამალმა სამჯერ იყივლა და გაჰქრენ ლანდები...

ხედავთ ამ ლოდებს, როგორ საშიშრად აყუდებულან, რა უცნაურად ღრმაა მათი ხვრელი, დაუკვირდით შიგ ალი, ცეცხლის ალი ციალებს. არ გეგონათ კი ციციანათელა. ისინი აქ შურის საძიებლად მოუხმიათ და ისინიც მოსულან, მოსულან და წვანან ნაპირზე.

მაგრამ განა ცოდვილი დედოფლის დაღვრილი ცრემლი გადაბანს მისგან დაღვრილ სისხლს?

[1911]

თეთრი ღამე

ღურჯ ცის თაღს ხალივით გაკვრია იერუსალიმის გზა. თეთრი ღამე სამშობლო ცისა კოცნის მძინარე მინას.

ვნევარ ენგურის ნაპირზე და ყურს ვუგდებ გიჟ ტალღათა ცოფიან ყეფას.

მზეთუნახავის მოსატაცებლათ გამზადებულ ლეკებს შევადარე თოვლით ნაქსოვი კოლხეთის მთები. ღმერთო ჩემო, რა იქნებოდა, რომ მხატვარს შეძლებოდა ცოტათი მაინც მიმსგავსება ამ სურათისა, მაშინ ის ტილოზე სილამაზის უკვდავ სულს აალაპარაკებდა, მაშინ სამუდამოთ უკვდავყოფდა თავის სახელს, ქვეყანას გააკვირვებდა.

თეთრი ღამე სამშობლო ცისა, თეთრი, ვით გედი მდუმარე ტბიდან აფრენილი, ნათელი, როგორც ქალწულის ზმანება, როგორც ანგელოზის სიცილი...

ხეობაში დაიკარგა მონასტრის ზარის ხმა.

მეც მსურს, ვილოცო, როგორც ჯერ ჩემამდი არავის ულოცია.

უხილავი ლოცვით მიიღებს ენგურის ნაპირზე სიგიჟის სიმღერას.

უხილავი ლოცვით მიიღებს მარტოობის ველურ სიმღერას!

ს. ს. ს! – სისინებს ნიავი, თან რაღაც გაუგონარ სიტყვებს მეჩურჩულება.

ეს ალბათ სახელებია ახლა დავინწყებულის და ოდესღაც კოლხეთის ჭალებში მოხეტიალე ღმერთებისა.

დუ, დუ, დუ! – მედუდუნება გიჟი ტალღა და მაგონებს სიყვარულს, რომელიც დიდხანია ლეგენდათ იქცა.

მწუხრის ბინდი შევიდა სულში.

მწუხრის ბინდი, როგორც სასძლო ჩაეკონა ჩემს სულს...

დავემხე პირქვე და ავქვითინდი.

თეთრი ღამე სამშობლო ცისა ფრთებზე მოისხამს მარტოობის ცრემლს, მარტოობის ველურ სიმღერას.

სამშობლო მინა ერთხელ მაინც დაფიქრდება – რისთვის არის უბედური მისი ღვიძლი, როცა იგი დღესასწაულობს.

სამშობლო მინა შეხედავს, როგორც მორთავს თეთრი ღამის კაბას მგოსანი შავი კაეშნის არშიით.

ახალი ათონი

[1912]

COR ARDENS

გაგიგონია ოდესმე გედის სიმღერა, სიკვდილის გრძნობის მძიმე ჟამს რომ იმღერის.

რათ არის ნაღვლიანი მისი მოთქმა?

რისთვის თრთის ისე გული!

სულს მოსწყურდა დაუბრუნებელის დაბრუნება, უმთვარო ღამეს, მდუმარე ტბაზე დახრილ ძენნას ემუდარება დაუბრუნოს სიყვარულის ეჭვი, იმედი, ტანჯვა.

მაგრამ როგორც ძენნა ვერ აწევს მტირალე ტოტებს, ისე არ განმეორდება ის, რასაც აზის ბეჭედი გაუსწორებლობისა.

პირველად შეხედა სიკვდილის წინ გედმა ჭეშმარიტებას, პირველად შეხედა და სიმღერით გაისტუმრა მომაკვდავმა უკანასკნელი ფრთა სიცოცხლისა.

მეც ხომ გედი ვარ სიყვარულის ტბაში მოცურავე...

ჩემი სიმღერაც სიმღერაა პირველად თვალ-ახელისა!

მე გწყევლიდე შენ?

მერე რათა?

მისთვის, რომ დაუცლელ თასს შხამი გაერია?

ასე რომ არ ყოფილიყო, მე არც კი დავლევდი მას.

მისთვის, რომ მპირდებოდი ქვეყნად სამოთხეს და ჯოჯოხეთის კარებთან ვიყინები?

სამოთხეს მისთვის აქვს ფასი, ვინც ჯოჯოხეთში ყოფილა, კურთხეულ იყოს ის ჟამი, როცა შენი ცფიერი ტუჩები ვნებით სწავადა ჩემს სახეს, კურთხეულ იყოს შენი ხვევნათა სიცხოველე, შენი ხვევნათა სიგიჟე!

უმისოთ მე არ მექნებოდა წარმოდგენა ცეცხლით მსუნთქავ ორქიდეების ბაღზე.

ნურავინ დასწყევლის თავის წარსულს, თუნდა იმიტომ, რომ იგი არაოდეს არ დაბრუნდება!..

ჩემი სიცოცხლის გაზაფხულზე, ჩემი სიცოცხლის დღესასწაულზე...

ცამ გამომიგზავნა სტუმრად ჭრელი გველი.

მკვლელო შორეულო, შენ რომელმაც ჩემს გულში აანთე ჩირაღდანი დაუცხრომელი გრძნობისა, ვინ შეაერთე დღეი და ხვალე, წარსულს და მომავალს მოგონების ქსელი გააბი.

იყავ კურთხეულ.

ასე გლოცავს გული ვნებით დამწვარი.

შეუძლია ქარიშხალს, არნივის ფრთებს რომ ეთამაშება, ღრუ-
ბელთ ქარავანს რომ წინამძღვრობს – ვისმე დაემორჩილოს?

შეუძლია ცისკარს – არ ბრწყინავდეს?

არც ჩემ სულს უნდა სიმშვიდე...

იყავ კურთხეულ, შენ, ვინც მასწავლე ტანჯვაში სიხარულის
ძებნა?..

[1912]

რა ვქნა, რა ვქნა...

ფსიხოლოგიური ეტიუდი

1

ქუთაისში, ვილაცამ რო მონაფეების ქალაქი დაარქვა, ახალგაზდობის ლაპარაკის საგანს შეადგენდა ლამაზი ლენა. თეთრი ყირმიზი, ღრმა შავი თვალებით, თითქო ღამე მძინარე ტბაზე ჩირაღდანი აუნთიათო, რომელთაც დიდხანს შერჩათ ერთი თაყვანისმცემელისგან მითვისებული ეპიტეტი „ეგვიპტის თვალებისა“, გრძელი და ხშირი ნამნამებით, რომელთაც ზედ გადმოდგომოდენ მოზიდული შვილდით მოლუნული შავი წარბები, ლენა ბევრ ახალგაზდას უფრთხოვდა ძილს და მათი სიზმრების მოუშორებელი თანამგზავრი შეიქნა. საღამოს ქუჩაში რომ გაივლიდა, აუარებელი თვალები მოსეირნეთა გაყვებოდა უკან და, საკვირველია, მას არასდროს არ აშლია ფეხი, თუმცა კარგათ ამჩნევდა მომართულ თვალებს. ამაყი, მღიმარე ის გავდა რომაელ სარდალს, სახელოვნად დამთავრებულ ომს შემდეგ ბრძოლის ველიდან დაბრუნებულს. ზოგიერთები და ნამეტნავად კი სოფლის დედაკაცები, ბაზრობიდან რომ შინ ბრუნდებოდენ, ვერ მალავდენ თავიანთ აღტაცებას და გულუბრყვილოთ პირში ნაულაპარაკებდენ:

– უი, დედა, შვილი მყავსო, ამის პატრონმა უნდა სთქვას! რა ქალია, შენი-ჭირიმი!..

ერთ ქალად მარტო მაგისი ტანადობა ღირს.

შურიანი ამხანაგები, რომელთაც მართლა ქონდათ საბაბი შურით ავსებოდათ გული, მასწავლებლებსაც სწამებდენ კერძობას, რადგან ლენა ყველაზე უკეთესს მონაფეთ ითვლებოდა.

– ყველა მაგას უდგება და რა გასაკვირია?! – იტყოდენ ისინი და მერე შეუდგებოდენ ლენას ძვირებს.

– გაადიდგულეს, აქებენ და ღმერთად მოაქვს თავი, ამხანაგებს არ კადრულობს, არაფრათ აგდებს.

– თქვენთან შედარებით მართლა ღმერთია, – ეტყოდა ამხანაგებს ლიზა, ერთად-ერთი გულწრფელი ამხანაგი ლენასი, – რაა, რომ შურით გისკდებათ გული, რა დაავალეთ, ახლა იმისგან რომ ითხოვთ, შურმა გაგასივათ და ყოველ ნაბიჯზე მის დამცირებას ფიქრობთ და იმისთვის ხომ არ ითხოვთ სამაგიეროთ ამხანაგობას. ის კი არ იტანჯება, აი, თქვენმა მზემ, მასე რომ ახირებიხართ ყველა, მაგრამ...

– გაკმიდე ხმა, შე მეტიჩარა, რომ არ ნამოეჩხიროს, არ იქნება... მოყვება პუტუნს, შენ თავზე გიჯობს დაიხედო, შე გომბიო, შენა... – ნაესეოდენ ლენას მოსარჩლე ლიზას ამხანაგები...

ლენა გორდაძის ასულს დედ-მამა ადრე მოუკვდა. თითქმის სულ არ ახსოვს. ობოლი სახლში წაიყვანა დედის მეგობარმა ქალმა – ლიდამ, რომელსაც ხელში ჩააკვდა ლენას დედა. უკანასკნელი სურვილი საბრალოსი იყო, კარგად მოეარა ლიდას ბავშვისთვის, უდებოდა არ დაეჩნია, ერთად-ერთი შვილის უბედურება საფლავში არ ჩაეტანებია ცოდვით.

– სამაგიეროს ღმერთი გადაგიხთის, სხვას ვერ ვანდობ ბავშს, შენზე ერთგული ვინ იქნება მისი, შენსავით, ჩემო დაიკო ლიდა, სხვა ვინ მოუარს!..

ლიდა სირაძისა სწორეთ დედ-მამის მაგიერობას უწევდა ლენას, ამას ისიც ამტკიცებდა, რომ ბავშს ობლობა თითქმის არ უგრძნინა და მუდამ მხიარულათ იზდებოდა უცხო ოჯახში. რადგან ლენას მამა პროვინციაში მასწავლელათ მსახურებდა, გიმნაზიაში მას უფასოთ ზდიდენ. შესაძლო იყო, სრულ სახელმწიფო ხარჯზეც მიეღოთ პანსიონში, მაგრამ ლიდამ არა ქნა, ერთი იმიტომ, რომ პანსიონს საზოგადოთ მწყრალი თვალთ უყურებდა, ისედაც ობოლ ბავშს თავისუფლებას და სიცოცხლის ნიშანწყალს დააკარგვიებნო; მერე თითონ მას ყავდა ლენას კბილა ქალი ლიზა და ერთად სწავლა უფრო გაუადვილდებოდათ.

რაც დრო მიდიოდა, ლენამ ისე შეაყვარა თავი ყველას ოჯახში, რომ მალე უმისოთ გაძლებაც კი არ შეეძლოთ – საყვარელი წევრი შეიქნა ოჯახისა.

ლიდას ყავდა უფროსი შვილი ვალიკო, რომელიც ლიზასა და ლენაზე ორი წლით უფროსი იყო, მაგრამ მაინც ერთად ათავებდენ გიმნაზიას.

გქელმა შემოდგომის ღამეებმა და ამ ღამეთ მოწყენილობამ აანთო პირველად ვალიკოს და ლენას გულში სიყვარულის ჩირაღდანი და გაიზარდა, გაიფურჩქნა უჭკნობი ყვავილი სიყვარულისა გაზაფხულის დღესასწაულზე.

რა აერთებთ მათ?

თითქმის არაფერი, ლენას მოწყენილ, მეოცნებე თვალებში მთელი სამყაროა გადაშლილი, სამყარო თავისებური ქრელი სიზმრებით მოქარგული.

ჟამის საზღვრების იქით უხილავს, მომხიბლავს უცინის ლენას თვალები.

ვალიკო არ არის ღირსი ლენას სიყვარულისა.

– აბა, როგორ გაიგებს ის ლენას სილამაზეს?! – იტყვიან გულდანყვეტილი ვალიკოს ამხანაგები, ლენაზე უიმედოთ შეყვარებულნი

და, როგორც ჩვევია თითქოს ყველა ადამიანს, სწვევლიან თავიანთ ბედს, რომელმაც გაყო მათი ერთად სასიარულო გზა.

ლენას ოცნებას საგანი უნდა.

ლენამ სხვას უნდა მოუყვეს თავისი სიზმრები, ნათელი, ქრელი სიზმრები, მისი გული გრძნობს ამის აუცილებლობას, დაე, ნუ გაიგებს, სულ ერთია, ლენამ უნდა გამოსთქვას, რაც გულზე შელელებია და ვერ იტევს და ახლოს ვალიკოა, ლენა ხედავს მაში მეგობარს, საყვარელს!..

3

უკანასკნელათ კიდევ მოსულან გიმნაზიაში მონაფე ქალები, რომ კურსის გათავების მონაშობა მიიღონ. ზოგიერთებს ჯერ კიდევ აცვი-ათ ფორმის კაბები, ზოგი თეთრებში გამონყობილა. თითქმის ყველა ალელვებუღია, რომ შორდებიან გიმნაზიის კედლებს, სადაც გადიოდა მათი ბავშობის ნეტარი დღეები, რომელნიც ანი არას დროს არ დაბ-რუნდება. ზოგიერთებმა იციან, რომ ბავშობა ჭურჭელია ღვთიური სი-ხარულისა და ცხოვრების ფერხულში ისინი დაკარგავენ მხიარულ სახეს. აგერ, დერეფანში ერთ ქერა გოგონას არც კი შერცხვენია ცრემლებისა და სტირის. ამხანაგები სიცილით ამშვიდებენ, მაგრამ თვითონ ძლივს მალავენ ცრემლებს, გულზე მონოლილი ალელვება ლამობს ცრემ-ლებში დაბანას, ემშვიდობებიან მასწავლებლებს, კოცნიან, თითქმის ყველას დაურიგეს მონაშობები, ლენა განგებ ჩამოტოვებს უკან, რომ მოელაპარაკონ. ჯერი იმაზეც მიდგა.

– ლენა, აბა, შენ იცი, ქორწილში თუ დამპატიჟებ, თუ არ და-ივინყებ შენს მასწავლებელს.

– მე, ბატონო, არ ვთხოვდები.

– ხა, ხა, ხა.. ასე იციან ხოლმე ქალებმა ყოველთვის, მაშ, არა, მე ვიცი, მოლოზნათ ნახვალ, არა, ხა, ხა, ხა!..

– მე, ბატონო, მასწავლებლათ მინდა ნავიდე.

– ტყუილია, ტყუილი, ჩემო კარგო; შენისთანა ლამაზი გოგონა და მასწავლებელი? ისიც ჩვენს დროში; მაგრამ შენ კარგი გვარიანი ეშმაკიც ყოფილხარ, გამოტყდი, არ გინდა, დამპატიჟო ქორწილში და ესაა, სხვა არაფერი!..

ლენას სახეზე ალის ფერმა გადაკრა.

– თუ დამიჯერებთ, მართალს გელაპარაკებით, სრულიათ გულ-ნრფელად, თუ არა და კიდევ თქვენი ნებაა.

– ვინ იცის, იქნებ მართალიც არის, გაიფიქრა მასწავლებელმა. მაგრამ ახლა ისეა დაშორებული გამზდელი გაზდელიზე, რომ მარ-თლა ვერც კი გაიგებს მის გულის საიდუმლოს!..

*

ბევრი ეხვეწნეს, ემუდარეს ლენას დარჩენილიყო ლიდას ოჯახში, მაგრამ გაჯიუტდა.

– ესეც მეყოფა, რაც ამდებხანს განუხებდით, ბარგათ განევით. ახლა მეც შემიძლია, ჩემი თავი ვირჩინო, რათ შეგანუხოთ?..

– გამოყრუებულები, ქალო, სოფელში, დაგლახაკებები. შენ კიდეც ბავში ხარ, რა შეგიძლია, იქ მოახერხო. შენ თითონ მოინდომე შენი თავის დაღუპვა და ეგ არის სწორედ. – ეუბნებოდა ლიზა ამხანაგს. ლენას შინაგანი ცხოვრება მისთვის დაფარული იყო, ვერ წარმოედგინა, რა უნდოდა ამ ქალს სოფელში, რომელსაც ყველაფერი უზრუნველყოფილი ქონდა, დაუმაძღვებელი მის ოჯახში. ლენა მაგრათ იდგა თავის გადანყვეტილებაზე, არ უნდოდა გადაეხვია.

ავვისტოში გაისტუმრეს ვალიკო უნივერსიტეტში. ლენა და ვალიკო თითქმის მთელი ღამე ლაპარაკობდნენ ოთახში წასვლის წინ ღამეს.

– ადამიანო, რა ამოიჩემე ამ სოფელში წასვლა, არც ისე ბავში ხარ, რომ ვერ მიხვდე, რა მოგელის შენ იქ, რა უნდა ქნა, რა უნდა გააკეთო გამოყრუებულ ხალხში, მაგის მოდა ოთხმოციან წლებში იყო.

– ვალიკო, ვალიკო, თუ ყველამ მასე დაიწყო სჯა, რომ სოფელი გამოყრუებულია და იმას ვერავინ გაანათლებს. ეს ხომ იმის მაჩვენებელია, რომ მუდამ წყვედიადმი იყოს სოფელი ჩაფლული. ეს საფრთხობელა მანამ იქნება, სანამ ერთი მაინც არ გაბედავს, ჩაეშვას ამ წყვედიადმი და შეიტანოს ნათელი სხივი. და მერე ხომ არიან ახლა ისეთებიც, განა ცოტა მუშაობს ახლა სოფელში. ნუთუ ისინი ხალხი არ არის, მათ არ დასჭირებიათ სხვერპლი, შენ ხომ კარგად იცი, რომ უსხვერპლოთ არ შეიძლება პატიოსნათ სამსახური სამშობლოსა და ხალხის წინაშე. მოიგონე, რამდენი შეენირა წმინდა სანთელად ხალხის კეთილდღეობას. დაგავინყდა, ჩვენ წინ რომ სისხლის მდინარე მიქროდა ამ სამი-ოთხი წლის წინათ? და სხვებს არაფერს ელაპარაკებოდეს ჩაფერფლილი კოცონი, მებრძოლთა ძვლებით ოდესღაც ანთებული. მე მიხმობს, მეძახის, და შემიძლია, არ წავყვე იმის ძახილს? ჩემი სული მე არ მეკუთვნის, ის სისხლიანი ნაკვალევს მიყვება. მე ვისწავლი აქ, ვიკითხავ, შენც იმაცადინე და მერე ანთებული ჩირაღდნით ხელში წავყვეთ ბედის ძახილს!..

ლენას თვალები ცეცხლით ენთებიან, მას დაავინყდა, ვის ელაპარაკება, მისი თვალები შორს მიყვება იმ ბინდიდან აჩრდილს, რომელიც არ ასვენებს მას ძილში და ცხადათ და წინ ეხატება ნისლში გამოხვეული დაღვრემილი სოფელი, რომელიც მას მოელის, ეპატიჟება. ფანჯარაში დილის სიომ ჩამოკრა, გააძრო შავი ტანისამოსი ხეებს და ცის აღმოსავლეთის კიდე მენამულით შეიღება...

ამაზრუნემა სიომ დაუარა ახალგაზდებს ტანში, სისხლმა იგრძნო განთიადი და გაიცინა. ორი ტუჩი, რომელნიც დიდხანს ელოდნენ ერთმანეთის შეხვედრას, შემდეგ არ სცილდებოდნენ. კოლხიდის ცის განთიადი იყო მოწმე მათი სიყვარულის ფიცისა.

ისინი დაშორდნენ ერთმანეთს...

4

პირველათ გული მოუკვდა ლენას, როცა შეხედა მწვივებ ჩამოტყავებული დაგლეჯილ, დანეწილ ტანისამოსში გამოხვეულ ბავშებს. როგორ არ შეეფერებოდა ერთმანეთს ტანისამოსი და მკვირცხლი, ცოცხალი თვალები, რომელნიც მიჩერებოდნენ მას. რა გინდა, რომ ამათგან არ შეიქნას, რა?.. ვინ იყო, რამე ჩააგონა და არც ისე შორს არი ჩვენგან ის დრო, როცა ცხვრებივით დასაკლავათ მიდიოდნენ სასხვერპლოზე და ლენას გულზე ტკბილი გრძნობა შენელდა, მან თითქო განჭვრიტა მომავალი და დაინახა მისი ნაყოფი. იმ დღეს შემდეგ, რაც ლენამ სოფელში ფეხი ჩამოადაგა, მისი შრომა არ შეწყვეტილა, მისი ჯამაგირი სხვაზე მიდის, ეხმარება ყველას, ამხნევენებს, უკეთეს მომავალს უხატავს.

– შაქარი ამოდის პირიდან, შაქარი. – იტყვიან გლეხები, როცა ლენა ლაპარაკს დაიწყებს. ლენას ავიწყდება ყველაფერი, ავიწყდება ვალიკო, თავისი თავი და მისი პირით წინასწარმეტყველი ლაპარაკობს, ეს არის მიზეზი, რომ სულგანაბული უსმენენ მას და ცთილობენ ერთი სიტყვა, უბრალო სიტყვა არ დაკარგონ... და მერე რაზე არ ლაპარაკობს ლენა? რაც უნდა უმნიშვნელო საგანზე ილაპარაკოს, საგანი ხორცს შეისხამს, ფერს მოიცემს, რა ლენა მას შეეხება.

ლენასა და ხალხს შორის გაიბა ნათესაური, პატივისცემის სიმეზბი, ტანჯულობა გულმა გაიგო, გულწრფელი გულის სხვერპლი და შეიყვარა.

– იკურთხოს მაგის შემქმნელი, ნათელი დაადგეს მაგის დედ-მამას! – იტყოდნენ გლეხები ბებერი ცაცხვის ქვეშ დამჯდარნი წირვის გამოსვლის შემდეგ, როცა ლენა ეკლესიიდან გამოვიდოდა, – ანგელოზია სწორეთ, ანგელოზი, – იტყოდა ბებერი პეტრე, სოფლის საპატიო პირი და ყალიონს მიწაზე დარეკდა, – თვალი დაუდგეს უწინდელ მასწავლებელს, იმანაც უნდა სთქვას – მასწავლებელი ვარო. მედიდური, ამპარტავანი...

– ღვედლო, ძან მასწავლებელი არ შეგვხვდა, – უთხრა ერთმა გლეხმა მამა ზოსიმეს, როცა ესეც გამოვიდა ეკლესიიდან დიაკონის თანხლებით და ხალხთან დაჯდა.

– ბედი გაქვთ, მამა და შვილო, მასწავლებელიც კარგი გყავთ და მოძღვარი სულ უკეთესი. – იხუმრა მამა ზოსიმემ და საერთო სიცილი გამოიწვია.

თავდავინწყებით მუშაობამ, შრომამ თავისი დალი დააჩინა ლენას. მუდამ მოცინარი მისი სახე, დიდი ხანია, გაცინებული არავის უნახავს. მის ისეც სევდიან თვალებში კაემანმა დაიბუდა: ჩამოხმა, დადნა, სადღაა უწინდელი ლენა? უწინდელ ლენას ვერავინ იცნობს, მის პეპელასავით ფარფატს ლენაც ძლივს იგონებს. ხანდახან მოდის ვალიკოსგან წერილი. ისინი ვერ შეთანხმებულან აზრებში, თანდათან ცალკევდებიან. ვალიკოს ბავშობის ფანტაზია გონია ლენას გულიდან ამოხეთქილი წრფელი სიტყვები ხალხში მუშაობაზე. ვალიკოს სიცილათაც არ ყოფნიდა...

ურჩევს ლენას, დაუბრუნდეს ქალაქს.

– თამაშობა კარგია ერთხანს, როცა გაგძლდება, სისულელეაო – სწერდა ვალიკო...

– სისულელეს უძახის ჩემს შრომას, ჩემი სიცოცხლის ერთადერთ საგანს. ღმერთო, როგორ დაუმტკიცო, როგორ დავარწმუნო, რომ ცთება. მას არ შეუძლია, ასე იფიქროს, არა... მე ტანჯვით ვიყიდე, ტანჯვით, ცხოვრების ეს გამოცდილება, არ შემიძლია, ვუღალატო აღთქმას... უამისოთ რა ფასი ექნება ჩემს სიცოცხლეს!..

5

გაზაფხული მოვიდა.

ლენა ხედავდა, როგორ მოდიოდა ეს გაზაფხული. ხშირათ იდგა ფანჯარასთან და ელოდა მის მოსვლას, როგორც არა დროს უწინ. მინა მთვრალია ნეტარებით, მაცოცხლებელი წვენი ყონავს მისი მკერდიდან და რაღაც უჩვეულო აღტაცება აწვება ტანს, თითქო გინდა, შეუყვირო: ზენაარსო, როგორ მოიფიქრე – ყველაფერი ასე მოგეწყოს! და ზენაარსიც იცინის, და მისგან ახალგაზდა ტანსაც სიცილი გადაედვა... მე ვარ უფალი, ფარველი შეყვარებულთა, იცინოდეთ, რადგან სიყვარულის ღვინოც იცინის ჭურჭელში. მარტოობა აძლევს შინაარსს ბუნებას, ობოლი სულის დედა ბუნებაა.

სალამოა. პირიმზეს ლაშქრათ გამოუნვევია დევები და ისინიც მოსულან იარალში ჩამსხდარნი და დარაჯობენ სამშობლო მინას. კავკასიონის მთების იალქანი მყინვარი ზეცას ესაუბრება სამშობლო მხარის უბედურებაზე.

ლენა ზის ენგურის ნაპირზე და ფიქრებს შორს გაუტაცია. მან ვერც კი შენიშნა, როგორ ჩავიდა მზე და მენამული გაეკრა ენგურის ტალღებს.

– რას ჩაფიქრებულხარ? – ეკითხება მოლიველივე ტალღები ლენას, – ცხოვრება განა ღირს იმათ, რომ მისთვის სტიროდენ... წამომყევ, ჩვენ მიგიყვანთ იმ ადგილს, შენ რომ გესიზმრება, განა ჩვენ არ ვიცით შენი სიზმრები, ჭრელი სიზმრები, მაგრამ ჩვენი ცხოვრებაც ხომ სიზმარია... და გიჟური კოცნით ეხვევა ერთმანეთს ტალღები. ლენა ცოტათი გამოაფხიზლა ნიავის კოცნამ შუბლზე. აილო გადაკეცილი წიგნი, მუხლებზე რომ ედვა...

წარველ წყლის პირსა სევდიანი...

გაიმეორა ამოკითხული, და მის თვალებზე ობოლი მარგალიტივით დაეკიდა ცრემლები. ეს უკანასკნელი შებრძოლება იყო – გრძნობით სავსე გულისა. ლენა დაიხარა, განერთხო მიწას და ემთხვია, სოველი ბალახი მოხვდა მის გულს, ნამი მის მკერდზე დატოვა. ცრემლის ნიაღვარი მოსკდა ლენას თვალებიდან.

რას დასტიროდა ლენა?

არც თვითონ იცოდა, მხოლოდ იგრძნო, რომ ეს ასე უნდა ექნა, თვარა მისი გული გასკდებოდა მოზღვავებული გრძნობით. რამდენი წმიდა, გამოუთქმელი გამოსთქვეს ამ ცრემლებმა. მის სულს წყუროდა სტიქიური ალტაცება.

– იპოვის? – იძახოდა ზარნაშო ლამის ნისლიან სივრცეში...

– ვერა, ვერა! – უპასუხებდა მეორე.

ჭრიჭინები ღამეც აგძელებდენ თავიანთ უზრუნველ სიმღერას: გაზაფხულს თავის დღესასწაულზე არა ყავს ჭრიჭინაზე მომლხენი, უდარდელი სტუმარი.

ნაპირზე მკაფიოთ გაისმოდა ჭიანურის ხმები. სიმები თრთოდენ და ახალგაზდა გულიდან მომსკდარი ნორჩი ხმა ლამის სიჩუმეს ესაუბრებოდა.

წარველ წყლის პირსა, სევდიანი ფიქრთ გასართველათ,

იქ ვეძიებდი ნაცნობ ადგილს განსასვენებლად,

იქაც ყოველი არე-მარე იყო მორწყული...

.....

ლენა გვიან დაბრუნდა შინ და იმ ღამეს პირველათ დაასველა ბალიში ცრემლებით.

6

საზაფხულოთ რამდენიმე კვირით ლენა ქალაქში წავიდა. ლიდას ოჯახში ლენას მისვლა ძლიერ გაუხარდათ. მთელი ოჯახი დღესასწაულობდა; ის იყო, ვალიკოც დაბრუნებულიყო.

– ხომ გითხარი, შვილო, რომ არ დაიჯერე. სადღაა შენი მხიარული სახე, დაავატიმყოფებულხარ, ფერი სულ დაგკარგვია. – ეუბნებოდა გულმტკივნეულათ ლიდა ლენას.

– არაფერია, ბატონო, მგზავრობამ დამალა, დავისვენებ, გამოვიძინებ და უწინდელი ლენა ვიქნები.

– ღმერთსაც უქნია, შვილო, ღმერთსაც, მეც ეგ მინდა...

ლიზა აღარ იყო სიხარულით ამ ქვეყნათ. უყვებოდა ლენას ქალაქის ამბებს და სამაგიეროთ ლენასგანაც ითხოვდა ამბებს.

ლიზას გულწრფელათ შურს ვალიკოს და ლენას ბედნიერება, რასაც მისი თვალები ვერ მალავენ; ლიზა სიკვდილს ირჩევს და ვერ წარმოუდგენია, რომ ლენა მისი რძალი არ იქნეს.

– ისევ იმ აზრს ადგახარ, ვალიკო? რასაც მწერდი, მე მართლა ახიერება მგონია; რომ იცოდე, როგორ მწყენოდა სოფელში, ავით გამხადა...

– სხვაზე ვილაპარაკოთ ლენა, ხომ იცი, აქ ჩვენ ვერ მოვრიგდებით.

– როგორ, შენ მართლა არ ხუმრობ, მართლა ამბობ?!

– ორი აზრი ამაზე არც შემიძლია ვიქონიო.

– და ის არაფერია შენი ფიქრით, როცა ძონძებში გამოხვეული ბავში დაინყებს ცრემლებით თვალებზე:

ცა ფირუზ-ხმელეთ ზურმუხტო,

ჩემო სამშობლო მხარეო...

– ეგ ჩვენი პატრიოტების ბოდეაა, უფლება მქონდეს, ავუკრძალავდი – ბავშვების ტვინი არ გამოელაყათ ამგვარი... რა დროს მაგაზე ლაპარაკია: ხალხი ყოველ დროს, რომიდან დაწყებული ჩვენ დრომდი, ვერ ამალლებულა და ვერც ამალლდება – პურის გარდა სხვა შეიგნოს და მე მგონია, ახლა ეროვნული იდეალების ქადაგება უნაყოფოა...

– როგორ, მაშ, შენ ბოდეათ მიგაჩნია საქართველოს ბედნიერებაზე ზრუნვა?

– ნუ მიიჩნევ, თუ გინდა, ასე კია.

– ეგ იქ გასწავლეს, რუსეთში? ლენა ცრემლებს ძლივს იკავებდა... რისთვის უყვარს მას ეს ადამიანი?

რაა საერთო მათ შორის?

არაფერი! და მაინც ძლიერია ლენას სიყვარული.

იმდენათ დამოუკიდებელია და ველური ის გრძნობა, რომ არ არის საზომი, რომელზეც ის გაიზომოს და არც სასწორი, რომლითაც აინონოს. არც ერთ კანონმდებელს არ გამოუგონია ჯერ კანონი, რომელსაც ის ემორჩილებოდეს.

ბნელ ღამეში დაიბადა სიყვარული და ბნელ ღამესავით წყვდიადა და გაუჭვრეტი საიდუმლო სახე მისი.

დაბრუნდა ლენა სოფელში, თავდავინწყებით მიეცა შრომის გაასკეცებას, რომ ჩაკლას სევდით გასიებული გულის ვარამი. გადანწყვიტა, დაივინყოს ვალიკო, არ იფიქროს მასზე, არაოდეს, მაგრამ სულელია ის, ვინც ფიქრობს, რომ მთიდან მოზღვაებული, დაგორებული ზვავის შეყენება შეუძლია ვისმე. შესაძლებელია, ის გზაში გაიყინოს, მაგრამ როგორც მზე დააჭერს, გალხვება და უარესი იქნება მისი მოზღვაება.

7

ორი წელია, რაც ლენა არ ყოფილა ქალაქში. ამ დროს განმავლობაში ვალიკოსგან ხანდახან იღებდა წერილს. ეტყობოდა, ვალიკომაც გაიგო, როგორ მოქმედობდა ლენაზე მისი ლაპარაკი და ახლა წერილების კილო შეცვალა.

– ვერ დავიჯერებ, ის რომ გამოიცვალოს, ალბათ მატყუებდა, უნდოდა სოფელში არ დავრჩენილიყავი და იმისი იყო ის ლაპარაკი, თვარა როგორ შეიძლება, ადამიანმა ისეთი აზრები გაივლოს გულში.

ლენას თითქოს ახლა აეხილა თვალები, და მიხვდა ყველაფერს, მისმა იმედებმა კიდე გაშალა ფრთები და გადანწყვიტა ქალაქში წასვლა... ვინ იცნობს უწინდელ ლენას, ეს ხომ მისი ლანდია. ავათმყოფი სახე, მოხრილი ტანი, გახუნებული კაბა...

– ეს როგორ იქნება ლენა გირდამი ქალი?! – ეუბნება ერთი სტუდენტი მეორეს სადგურზე.

– გავს კი ძლიერ. – ეუბნება მეორე.

– ასე როგორ გამოიცვლებოდა, თუმცა მართლაც კი ძალიან გავს.

*

მლოცველ რომაელ ქურუმებივით გაქვავდენ ლიდა და ლიზა, როცა ლენას შეხედეს.

– დედა!.. – გადაეხვია ლენა ლიდას. ლიდა ახლა გამოირკვა და ცრემლები წასკდა. ლიზა ხმამაღლა ქვითინებდა.

– რა დაგემართათ, ხომ არ მომკვდარა ვინმე? – შეეკითხა ხმის კანკალით დედა-შვილს ლენა და მისი ფერმკრთალი სახე ლურჯ კაბას დაემგვანა.

პასუხს არავინ იძლეოდა. ხმამაღალი ქვითინი გადაედვა ქალიშვილისგან დედას და უწყალოთ სერავდა ლენას გულს.

– არ იტყვი, რა ამბავია?.. – და ლენასაც მოადგა ცრემლები.

ამ დროს კარები გაიღო და შემოვიდა მაღალი, ქერა რუსის ქალი და რა დაინახა მტირალი დედა და შვილი, თან სტუმარი, რომელსაც ცრემლები თვალებზე გაყინოდა, მისმა სახემ სულელური გამომეტყველება მიიღო.

ლენა მიხვდა ყველაფერს. ეს ხომ ვალიკოს ცოლია.

იმ ღამესვე დაბრუნდა სოფელში...

მიქრის ღამე მატარებელი, მიქშუის, მიაქვს ხმაურობით ყველაფერი. ბუმბერაზი ხეები ჯადოქარი ქალებივით დავლურს უვლიან. ფანჯარაში თავი გაუყვია ლენას და იცრემლება.

– მერე რილათი ვიცხოვრო, რა ვქნა, რა ვქნა, რა!.. – და ყრუ ქვითინი დაიწყო ლენამ... მატარებელში საშინელი სიციხეა, თითქმის ყველას სძინავს.

Разлука, ты разлука,
Чужая сторона,
Никто меня не любить,
Лишь мать сыра – земля...

ჩუმი ხმით ლილინებს რუსი მგზავრი მუშა და მის ხმაში თითქო ტირილი ისმის.

სტირის ლენა ახლა. არ რცხვენია ცრემლებისა. შავი ღამე ისმენს დაღუპული, პირველი სიყვარულის მოთხრობას.

ქარიშხალიც თანაუგრძნობს ლენას: ისიც სტირის, მოსთქვამს და იხმობს ლენას, დაივიწყოს თავისი თავი, თავის შებრალება, უბედური სიყვარული და იმღეროს ველური სიმღერა მარტოობისა!..

26 ივნისი, 1912

მოლოდინში

(საახალწლო ფანტაზია)

ჩაიღველფა ცეცხლი ბუხარში, ალბათ მოწყინდა ღამე დარაჯობა. ზარმაც სხივებს ისვრის სანათი, ზაფრანის ფერ სხივებს, რომელნიც ბუხრის თაღზე ცეკვავენ და დავლურით ეგებებიან ახალწელიწადს...

სთვლემენ დახურული წიგნები სუფრაზე, არც ერთი ხმაურობა, არც ერთი ხმა არ არღვევს ღამის მყუდროებას... ისმის მხოლოდ ღამის ხმები, მუდამ ნაცნობი, მაგამ მაინც უჩვეული და უცნობი.

წელი თრთოლვა აწვება სულს, მოლოდინში ყუჩდება!..

– ვის ელი, სულო, ვის?..

– ვის შესტირი ამ სევდიან ღამეს?

მასხოვს, მასხოვს და არასდროს არ დამავინწყდება, მაშინ კიდე გაზაფხული იყო, როცა ვნახე ეს სურათი და თვითონ არ ვიცი, რათ ვიგონებ ახალი-წლის ღამეს. დილის ნისლის საბანი, ის იყო, გადაეძრო მიდამოს. მონასტრის ზარმა ცის სინათლეს მოასწრო და გათენება ახარა ხეობას. ვინეკი დანამულ ველზე და ყურს ვუგდებდი გაღვიძებული ენგურის სიმღერას. თავზე ვეებერთელა ძერამ გადამიარა. სხვა დროს, იქნება, ვერც კი შემემჩნია მისი თავზე გადაფრენა, მხოლოდ ჩემი ყურადღება მიიქცია მისმა საშინელმა წივილმა... იკლაკნებოდა ჰაერში და ისე მძლავრათ სცემდა ფრთებს, თითქო მთელი ცის თაღის სიმძიმე მას დასწოლიაო და უნდა, როგორმე ჩამოცილოსო... და მომაგონდა მაშინ მე დედის ნაამბობი, დავაკვირდი ფრინველს და აშკარად შევამჩნიე მის კლანჭებში გველი, რომელიც ძერას გულზე ეხვეოდა. საბრალო ძერა, გულს უშხამავდა გველი და გაცოფებული, ტანჯვისაგან გაგიჟებული მიქროდა, მიწიოდა სივრცეში, თითქო იქ ელის შველასო.

რამდენათ გავს ჩვენი ბედი იმ ძერის ბედსა! განა, ჩვენც მთელი ჩვენი სიცოცხლე გულით არ ვატარებთ გველს, რომელიც შხამავს ჩვენს არსებას, რამდენჯერ ტანჯვისაგან გაცოფებულს დაუკენესია გულს, რამდენჯერ შეკითხვებია შემოქმედს:

– რატომ, რისთვის?!.

მაგრამ თვითონ ადამიანი ეძებს ამ სასჯელს, თვითონ ადამიანს უნდა მოწამეობა. ნუ კითხავთ არწივს, რისთვის უყვარს მაღალი მთები, ნუ კითხავთ ქაბუკს, როცა ტანში ჟღინავს, იცინის სისხლი, რისთვის უყვარს?..

დაიცვლის არწივი მაღალ მთებზე ფრთებს, რომელიც, ვინ იცის, როგორ უყვარდა. ქარი გაინიავებს მათ და შემდეგ არწივი რომ ნახოს სადმე, ვერც კი იცნობს თავის საკუთარ ფრთებს...

რათ არ შეგვიძლია, რათ, ჩვენც ასე?..

– ვის ელი, სულო, ვის?

– ვის შესტირი ამ სევდიან ღამეს?

შემოდგომის გქელ, სევდიან ღამეებში შევქენი მე შენი სახე ყრმობის, ახალგაზრდობის ჟამს, როცა სული ახლო იყო სამოთხესთან და მას შემდეგ არ მომშორებია მე იგი.

შენ მიყვარხარ მე უფრო, ვიდრე მთვარეს ღამის ნისლი, შენი კოცონა ძველ ღვინოზე ტკბილია და შენი ხმა სალამურის ნელ ლულუნზე ნაზი.

ნუ იგვიანებ, მოდი!..

ველურ აერნეის კოცონზე დაგწვავ, ჩემს თმაში გამოგხვევ, მე ვილოცავ შენზე იმ ლოცვით, რომლითაც არცერთ მომაკვდავს ჯერ არ ულოცია...

არ მესმის განა, როგორ შემოგგკვენესის ჩანგის სიმები, როგორ მოგიხმობს სულის ნაღველი!..

ისე მოგელი, როგორც სულამიტი საქმროს... ზამბახის ტოტები დავტეხე და სარეცელი დავწვანე ყვავილების, რბილი, მაგრამ არ მოდი შენ და ჩამოხმა, გაუყვითლდა ზამბახი...

თოვლის ფიფქი გვექნება სანოლათ, რა უნდა იქ სიცივეს, სადაც დიდხნის უნახავი ორი ცეცხლით მგზნებარე გული ერთმანეთს შეხვდებიან?..

– ნათელო ბნელი ღამისა!..

სულო ჩემი ყარიბი სულისა!..

ნუ იგვიანებ, ნუ იგვიანებ, – შემოგგკვენესის ჩანგის სიმები.

შენს მოლოდინში სული ღონდება!..

[1913]

შექმნილი ლეგენდა (მოგონებანი წარსულზე)

ღამეა. ერთი იმ ღამეთაგანი საქართველოში, როცა ჩვეულებრივ არა გჯერა, რომ ღამეა, რადგან ნათელი თეთრი ღამისა გაგრძელება გგონია მკვდარი დღისა. ამბობენ, ბუნებას აქვს ერთი ჟამი საყოველთაო სიჩუმისაო...

არა რა არღვევს მყუდროებას, მოსიყვარულე დედასავით რომ დანოლია სოფელს. შუალამისას... დაიკვნესებს ხეობაში მონასტრის მწუხარე ზარი, ნაიქვითინებს და ჩაკვდება. დაიზუილებს მშვიერი ტურა უღრან ტყეში და თითქო თვითონვე შერცხვა თავის უშნო სიმღერისო, მიყუჩდება. ჩვეული თვალი მწყემსს მიადარებს მაღალ მთებში, მთვარეს ფრთაფარფატა ღრუბლებს რომ მიერეკება...

ღამე გაჟღენთილია ჯერ უმხელი სიყვარულით, გამოუთქმელი ლეგენდებით, ხეობა, მთა, მდინარე, ტყე, ველი, მინდვრის ველური ყვავილი ყვებიან ზღაპრებს, ნათელ ლეგენდებს, რომელნიც ჯერ ადამიანს არ გამოუთქვამს, რომელნიც ჯერ მას არ სმენია. ვნევარ ენგურის ნაპირზე, ყურს ვუგდებ გიჟ ტალღათა ცოფიან ყეფას, რომელნიც ხანდისხან ჩუმ ლოცვად იქცევა ხოლმე და მთვარის სხივებზე რვეულში ვწერ ნათელ პოემას, ენგურისგან ნამბობს. ეს მოთხრობაა ძველ ზვიად ვნებაზე, შადრევანივთ რომ სცემდა პირველყოფილ ადამიანის მკერდიდან, რომელიც შემდეგ ბავშურ მასხრობად იქცა...

1

იზოველ – ასე ერქვა ამორძალების დედოფალს.

შუალამისას მძინარე ტბაზე ანთებულ ორ ჩირაღდანს მიაგავდენ მისი თვალები, კოლხიდის ქალებში გაუშლელი ჭკნებოდა ველური ვარდი, დედოფლის გვერდს რომ შეხედავდა, შემდეგ ეკარგებოდა სურვილი, რომ გაშლილიყო.

გულუბრყვილო პართიანელს მშვილდი ეგონა მისი მოღუნული წარბები და ისრები წამწამები. მის ხშირ ტევრ თმას ქონდა ფერი ისეთი შავი, როგორც ყორანმა მიიღო უფლისგან დანყველის შემდეგ.

როგორც ადამიანებს, ღმერთებსაც აქვთ ხოლმე დღესასწაული, როდესაც ისინი ყოველთვის მხიარულნი, ყოველთვის უდარდელნი, კიდევ უფრო მომეტებულად მხიარულობენ ხოლმე და მაშინ ვნება, ისედაც ველური, სიგიჟემდის მიდის ხოლმე. ჯადოქარმა არჩია, რომ ასეთი ღმერთთა გიჟური ავხორცობის ჩანასახი იყო იზოველი და

იმიტომაც მასში ყოველთვის ცხოვრობდა გაუმაძღარი, არავისგან არასდროს ნანახი ავხორცობა, რომლის კოცონზე იწოდა შეუბრალებლად იზოველი.

მზე არ სწყვეტდა ხოლმე ბრწყინვას, როცა სალაშქროდ გამოვიდოდა იზოველი, მაგრამ იცოდა, რომ მინაზე იყო დედოფალი, რომლის გული მასზე უფრო მგზნებარე და ცხოველი იყო.

ვნებით დამდნარი, საყვარლის ძებნით მოღალეული მთვარე ისევ დაძრწოდა ზურმუხტებით მოფერილ ცაზე, მაგრამ ფერი კიდეც უფრო დაკარგა, რადგან რცხვენოდა, რცხვენოდა თავის ვნებისა, რომელიც მხოლოდ მკრთალი ჩრდილი იყო იმ ზვიად ვნების, რომლის ცეცხლზე იწოდა იზოველი, ვისაც უდაბნოდ ქცეოდა სამყარო, ვისაც ვერ მოეკლა გაუმაძღარი წყურვილი. ნადავლის საძებნად ხანდისხან მღვიმეში მოემწყვდევა აფთარი, შიმშილისგან გამწარებული თავის ტანს იკბენს და ვაი მას, ვისაც შეეჩეხება იქიდან გამოსული, სწორედ იმას გავდა იზოველი, როცა ამორძალების ლაშქარს სარდლობდა, ვერც ერთი მეომარი ვერ დაივინებდა გიჟ ასულს, ყველას ტვინში გამოიწვა თმა განენილი მისი მოჩვენება სისხლით შეღებულ მერანზე, რომელსაც ნიაღვარი მოსდევდა სისხლისა.

...და დიდხანს, დიდხანს ამშვიდებდენ ცოლები მეომრებს, რომელნიც გადურჩენ იზოველის მახვილს, როცა ძილში ტანისამოსს იწუნდენ, მოიგონებდენ რა მრისხანე ასულს, ლტოლვილ ლაშქარზე ადევნებულს.

2

სპილოს ძვლის სანოლზე სამეფო კარავში იწვა იზოველი. მენამული პერანგი, განსაკუთრებით რომ უყვარდა, სუროსავით შემონოდა მის ბარკლებს და თითონ ის მიაგავდა უდაბნოში ცხელ სილაზე განოლილ ვეებერთელა გველს, სიყვარულის ალერსის მოლოდინში მონებივრეს. კარავის კარი აღმოსავლეთით ღია იყო და წითელ ფიანზე მოსჩანდა სილუეტები კავკასიონის თეთრი მთებისა, რომელნიც გასაფრენად მომზადებულ არწივს შეადარა იზოველმა. იქვე, კარავთან ხელი ქშუილით მიემართებოდა ენგური. ტალღათა ნელ ტბორაზე ჩასძინებოდა იზოველს. ახლა გამოელვიდა და გამოურკვევლად მისჩერებოდა ზვირთების ცეკვას, თითქო იქ უნდა ამოიკითხოს ის, რაზედაც მისი გული სწუხს, რაც მას არ აძინებს და უჩქროლებს სისხლს.

შავი ნერტილივით ჩამოემო მის თვალების წინ მერცხალი, გასროლილ პრტყელ ქვასავით გაეკრა ენგურის ზედაპირს, უსწრო ზვირთმა და ჩასძირა... და მოაგონდა მაშინ იზოველს სულელი ნუბიელი მეფე

ვალტაზარი, რომელსაც ეყო კადნიერება და იზოველის ალერსი გაბედა, რისთვისაც თავი წააგო. საოცრად მიაგავდა ვალტაზარი იმ მერცხალს... და დალონდა ძალიან იზოველი, მაშინ მიხვდა, რომ ქვეყანაზე ვერა გაახარებს მას, ვერავინ დაიტევს მის ზღვა გულის თქმას.

– მაშინ რა აზრი ქონდა ჩემ გაჩენას, თუ კი უბედური უნდა ვყოფილიყავი. – გაიფიქრა მან და თვალეზზე, იმ თვალეზზე, რომელშიაც დაუშრეტი ცეცხლი ენთო, გაუნწყვეტლივ კანდელივით დაეკიდა ორი ობოლი ცრემლი. ამ დროს მას წარმოუდგა თვალწინ თავის წარსული, რომელიც დაუსრულებელი ძებნა იყო უნახავისა. და მომავალი, როცა უნახავი კვლავ არ ჩნდებოდა; იზოველს ყოველთვის ეშინოდა ამ გაუჭვრეტ ბურუსით მოცულ მომავალის, მაგრამ რაღაც იმედი გულში მანაც ყოველთვის ღვიოდა, ის დარწმუნებული იყო, რომ ნახავდა იმას, ვისაც ეძებდა, ვინც შესძლებდა გაენელებინა მისი უშრეტი ვნების ცეცხლი.

აილო თავი და ისროლა მდინარეში, წყალი შეინძრა და დაცემის ხმა მოესმა მონას.

კარავში შემოვიდა შავი ნუბიელი მონა, მხლებელი ვალტაზარისა. ეს ერთად ერთი მამაკაცი იყო იზოველის ბანაკში და ისიც იმიტომ დაიტოვა, რომ მოეგონებინა კადნიერი მეფე ვალტაზარი, ვისგანაც მოშინაურებულ აფთარს სადილი გაუმზადა.

– დაუძახე ჯადოქარ მხევალს. – უბრძანა იზოველმა.

მონამ დახარა თავი, ემთხვია ჯერ იზოველის პერანგს, შემდეგ მიწას და როგორც გაზაფხულს ლამქერიდან აიძვრევა მდინარე, მისი თვალეზი ატალახდა. იზოველს არ გამოპარვია მონის სულის მოძრაობა, მისი გაჟრჟოლება.

და მოუნდა, საშინლად მოუნდა მისი სიკვდილი, მაგრამ მალე გადაიცვალა აზრი. კარავში შემოვიდა ჯადოქარი მხევალი.

იზოველმა შეამჩნია მხევალს სახეზე უჩვეულო ღიმილი და წინად გრძნობამ ტკბილად გაულიტინა გულში.

– რას ამბობს ახალს მოკრიალებული ცა?

– დედოფალო, ლოდინსა საზღვარი ედება, ის გამოჩნდა!..

– როგორ გამოჩნდა?!.

– დიახ, გამოჩნდა... არავინ იცის, ვინ არის ის ჭაბუკი, სკითები ამბობენ, რომ ბერძენია, მამასაც ასახელებენ, მაკედონიის მეფის მემკვიდრეაო.

იზოველს მწარედ გაეცინა და მისი ამდენხანს ნათელი სახე სევდამ ისევ დაბურა. ეტყობოდა, მას გული მოდიოდა ჯადოქარ მხევლის სისულელეზე.

– სულელო, მერე რამდენი ყოფილა მაგისტანა მეფეები. ამდენ-
ხანს ხომ მთა აშენდებოდა მათი თავებისაგან და შენ, რომელმაც
იცოდი ყველაფერი, ეს მაინც დაიჯერე. ჭეშმარიტად თუ არა შენ,
სიკვდილს ვერ აცდებოდა მაგის მთქმელი.

– დედოფალო, საქმეც ეს არის, რომ ის არ ჰგავს სხვა მეფეებს,
მეფეები მისგან ისე ილტვიან, როგორც გნოლის ლაშქარი არწივის
შეტევისგან. რა არის მერე, რომ მეფეა, განა ყველა ვარსკვლავები
ერთმანეთს ჰგავან, ისე რომ იყოს, ხომ ტყუილი იქნებოდა ჩემი რჩე-
ვა... ჭეშმარიტად სხვა არის მისი ბედის ვარსკვლავი. მე დიდხანია
ვამჩნევდი მას და ეხლა ჰქნა ჩემთვის საცნაური... მისი ბედის ეტლი
ღმერთებს უკურთხებია, ქვეყანაზე არ არის მახვილი მისი შემმუს-
ვრელი და მის მახვილისგან კი მოისრან ყველანი.

– ძვირად თუ ვისმეს რგებია ისეთი დასაჩუქრება, როგორც ჯადო-
ქარ მხეველს. მთელი სამი დღე არ უძინია იზოველს, სამგზავროდ ემ-
ზადებოდა, გაიგო, თუ ვინ იყო ის მეფე, რომლის ბედი ცამ ასე ანიშნა.

ამდენხანს აუსრულებელი ნდომა სრულდება და ეს სიზმარი გო-
ნია იზოველს, მით უმეტეს, რომ სიზმარში მხოლოდ თუ რგებია მას
ოდისმე სიხარული, როცა ოცნებით შექმნილი სიმწრის მეგობარს
ეხუტებოდა.

მოლოდინში იწვის იზოველი.

მისი თვალები უმთვარო ღამეს გზას გაუნათებენ გზა დაბნეულ
მგზავრს...

3

ჩამავალი მზე უკანასკნელად კოცნის გიმაღალის წვეროებს და
განგის ტალღები წითლად ელავენ. ამ დროს უყვარდა ალექსანდრეს
ბანაობა განგში. ქალდეველები უყვებოდენ მას განგის წყლის შესა-
ნიშნავ თვისებას, თუ მისგან როგორ იბანება ადამიანი ცოდვისაგან.

ცოდვებს არაფერს გრძნობდა ალექსანდრე, მაგრამ მაინც უყ-
ვარდა გაგიჟებით განგში ცურაობა. დიდხანს, ძლიერ დიდხანს იყო
ის წყალში დაფიქრებული. უკანასკნელად დაეტყო ძალიან მოწყენა.
მოხდებოდა ხოლმე, როცა სანადიმოდ მოწყობილ დარბაზში, სპარსე-
თის მეფის სასახლეში ბერძენთა აღმოსავლეთის შორის იჯდა, თავ-
ბრუ დამხვევი ვნებით მის გარშემო ფერხულს უვლიდენ შიმველი
ქალები და საალერსოდ იწვევდენ, მაგრამ ის ჩინელ კერპივით გაუნ-
ძრევლად იჯდა და ფიალას ფიალაზე სცლიდა. ღვინომ თითქო და-
კარგა სიძლიერე, ის აღარ ათრობდა ალექსანდრეს.

– თავს მოგჭირ, იცოდე, – ეუბნებოდა მონას ალექსანდრე, – ხომ
იცი, მე სასტიკი არასდროს არ ვყოფილვარ... რად არის, რომ წყალს

ურევ ღვინოში, მე ღვინო მინდა, ღვინო, ნურავინ ფიქრობს ჩემს ჯან-მრთელობაზე.

შიშით ძრწოდა მონა, არ იცოდა, რითი დაიმსახურა ბატონის რისხვა. იმ საღამოს ისე შორს წავიდა ალექსანდრე მდინარეში, რომ მხელებლებმა გადაწყვიტეს კიდეც მისი დახრჩობა და მიუხედავად იმისა, რომ აღკრძალული ქონდა მეფისგან, ანაქსერი, მეფის მეგობარი გადაეშო მდინარეში მეფის საქებრად.

– რისთვის მომდევდი, გეგონა, წყალი დამახრჩობდა?.. – იჭვნეულად შეეკითხა ანაქსერს ალექსანდრე.

– მხოლოდ ბარბაროსს ვერ დააჯერებ ალექსანდრეს უკვდავებას. რომელი მეომარი დაიჯერებს, რომ ანაქსერმა დაიჯეროს, შენთან რა უნდა სიკვდილს... მისი რაში შენს მერანს ვერ გაასწრებს, და შენ მახვილზე ხომ უნდა გადატყდეს სხვა რკინა.

– მაგრამ იცი, რომელ ქურაში გამოიჭედა სიკვდილის ცელი? – დაეკითხა ანაქსერს ალექსანდრე და მის სახეზე სიშავემ გადაიარა.

– ანაქსერ ჩემო, წყალს უყვარს საიდუმლოს შენახვა. მითხარი, რა დარჩა კიდევ საგმირო საქმე ალექსანდრეს მძლე მკლავებს... მე რასაც ველტოდი, უკვე შესრულდა... ხედავ, განგის ზვირთებში ვცურაობ, სანამდი მოაღწიეს მაკედონიის საზღვრებმა. მაგრამ აქ თავდება ყველაფერი, სად წავიდეს ჩემი ლაშქარი, რა დარჩა კიდევ დაუმარცხებელი ალექსანდრესა?.. და ეს მაშინ, როცა მე გუშინ შემისრულდა ოცდა შვიდი წელი. რაში უნდა წავიდეს დანარჩენი დღეები? ტყუილად ყოფნა მოკლავს ალექსანდრეს.

უსმენდა დიდხანს, უსმენდა ანაქსერი მეგობრის ჩივილს და მოაგონდა ცაზე მომწყდარი ვარსკვლავი, ცის თალი რომ შემოირბინა, ვერსად ნახა დასაბჯენი ადგილი და უფსკრულში განერთხო... ძალიან ჰგავდა ალექსანდრეს ბედი იმ ვარსკვლავს...

– მეფეო, მოაგონდა ანაქსერს, შენს ბანაკში ვილაც ქალი გელოდება, ძალიანა სურს შენი ნახვა.

– ალბად ვინმე დედოფალი იქნება, ამ ბოლო დროს თავი მომძულენ, მგონი, მალე ცამ გამომიგზავნოს დამორჩილების შუამავალი.

– მეფეო, ის ქალი ამორძალების დედოფალია და ჯერ, შენც იცი, არავის უნახავს დაჟანგებული ამორძალების მახვილი.

– მაშ, ნეტა რა უნდა ჩემთან?

– !!!

– ლამაზი არი?

– ხვალ, მგონია, მზე არ ამოვიდეს.

სამეფო დარბაზი უჩვეულოდ არის გაჩირალდნებული, ისე, როგორც მათი უკანასკნელი მეფე აწყობდა ხოლმე, როცა ნადიმობდა. ამ დარბაზში იყო შენახული ყველაფერი, რასაც აჩნდა კვალი ალექსანდრეს ძლევა-მოსილი მსვლელობისა. კოლხიდის ქალწულნი, რომელიც მდიდარ ნადავლთან ერთად გამოაგზავნა აზონმა, მონყობილებათა გვირგვინს შეადგენდა.

როდესაც ალექსანდრე შეეკითხა სახლთ უხუცესს, როგორი არიან აზონის გამოგზავნილი ქალებიო, უკანასკნელმა უთხრა, რომ სპარსეთის მეფის ევზხმა ნუხელის თავი მოინამლაო.

ამ დღეს გადაწყდა ალექსანდრეს ბედი.

– მე შენ არ მენახე და გიცნობდი, – ამბობდა იზოველი, – მე შენ არ მენახე და მიყვარდი. სიზმარში გხედავდი და ეხლაც არ მჯერა, რომ ნამდვილია. მე დანყევლილი ვიყავი ღმერთებისგან, მაგრამ მეც ვიყავი რისხვა ადამიანებისთვის და ჩემს ფერხთა ქვეშ ბევრს სიმწრით დაუკვნესია. მე რასაც ვგრძნობდი, იმას თუ იგრძნობს საფლავში გამოღვიძებული მიცვალებული, რომელსაც არ ყოფნის ჰაერი, რომ ჩაისუნთქოს. ყოველ წელიწადს პატარძალივით მოირთებოდა მინა. ჭია ფუტუროს ქვეშ, სიყვარულის ალერსით გამთბარი, ზანტად იზმორებოდა ნეტარებისგან და მე კი უთვისტომო თავისიანებს შორის მარტო ვიყავი...

ზაფხულის მზის სხივები სწვავდნ ქვეყანას, ტანში იცინოდა, ჟონავდა ახალგაზრდა სისხლი, ალერსი სწყუროდა და ის არ იყო.

ბევრჯერ, ძალიან ბევრჯერ შეულებავს ჩემი ტიტველი ტანი ადამიანის თბილ სისხლს, მაგრამ არასდროს არ გამაძლარა.

მე შენ გეძებდი, უხილავს, მაგრამ ნაცნობს.

გრძელ შემოდგომის შავ ღამეებში შევქენი მე შენი სახე.. მე შენ თითქო სადღაც მენახე, საუკუნოების წინ სულ შენ გეძებდი.

როგორ მწვავდა, რომ იცოდე, გაცხელებული ქვიშა ფეხს, მენამული ტანისამოსი შემომახია ავსულმა სამუშაო, მაგრამ მაინც შენთან მოვდიოდი.

– მოყვრდნე ჩემს მკერდს, მომეალერსე... ტანჯვით ვიყიდე მე შენი ალერსი. მოაყვრდნე თავი ჩემს ძუძუებს... ჯერ არავის უგრძვნია ამორძალ ქალთა ძუძუთ ხანგრძლივი სითბო. მე თითქო შური ვიძიე ჩემ ლაშქარის დამწვარ ძუძუთათვის...

ველურ ალერსში დაგახრჩობ. ველურ ექსტაზში დაგწვავ.

*

ვინ იცნობს ეხლა ალექსანდრეს?..

სად წავიდა მის თვალების ცეცხლის ნიაღვარი?..

ჯადოქარ ქალს კითხეთ, ის მოგიგებთ, გეტყვიან მეომრები.

სამყაროს მატრიანეში მხოლოდ ერთხელ დანთებულ ავხორცობის კოცონზე დაინვა დევი მეფის სული...

გადუშლია დაობებული პერგამენტი მოხუც ქურუმს... და თვალებზე ცრემლებით აღწერს გმირი მეფის შეუპოვარ ბრძოლას დამღუპველ ინდოელ ციებცხელებასთან.

სამი დღე და ღამე ერთმანეთზე გადაბმული ჟამის უფსკრულში ეხლაც ყვება უჩვეულო ამბავს, თუ ამორძალების დედოფალმა როგორ დაარჩო ვნების მორევში მაკედონელი...

5

მოკვლა მოუნდომეს იზოველს მეომრებმა.

მაგრამ ბედი სწყალობდა რჩეულ დედოფალს.

– რად არ მომკვლენ, – ფიქრობს გზაში იზოველი, – ან სად ვნახო მე ამგვარი ღვინა.

ხომ ვერასდროს ვერ ჩაიცვამს გახდილ ტყავს ჭრელი გველი?..

ანი ვის ტუჩებს უნდა დაენებოს ნებოსავით ჩემი ტუჩები.

განმეორდება კი როდისმე ეს ცოდვის ღამე?

და მის წინ ღამის სიბნელეში წამოიჭრება მოჩვენება დევი-მეფისა.

მისი თვალებისგან ცეცხლი გაუჩნდება სამეფო დარბაზს.

სასიკვდილო სარეცელზე წევს ალექსანდრე და ბოდავს... მის ტუჩებს არ შორდება სახელი იზოველის და ჩალურჯებულები კიდევ კოცნას ევედრებიან.

ოთახში მათ მეტი არავინ არი.

– მომკალი, ქალო, ბარემ მომკალი, სულელი თუ არ ინდომებს ასე სიკვდილს, მე შენ შემარიგე ჩემს მოსისხლე მტერს, ბევრჯერ შეღებილა, იზოველ, ჩემი აღვირი სისხლით, ბევრჯერ, მაგრამ მე არსად მინახავს შენი ტუჩების სინითლე რამე!..

მაკოცე, მაკოცე, იზოველ!..

არასდროს არაფერი უნატრია იმისთანა, რომ არ ასრულებოდეს ალექსანდრეს... რას არ მივცემდი, რას!.. რომ კუბოში ჩამატანა შენი ტუჩები.

მე მჯერა, არ მოვკვდები, სანამ შენ გხედავ.

მაკოცე, მაკოცე, იზოველ!!.

წყურვილით ვიხრჩობოდი უდაბნოში, წყალი მომიტანეს, სადღაც ეშოვნათ და მე გავტეხე სურა, ჩემი მეომრების წინ დავღვარე წყალი. ჩემთვის ბევრს ნიშნავდა ჩემი ლაშქარი, მაგრამ რაა ის წყურვილი იმ წყურვილთან, ეხლა რომ მკლავს. ჩემს ჯარს განაცვალებ, ჩემო იზოველ, მე მამიჩემის ქვის ტახტი სპილოს ძვლით შევცვალე, არ მინდა მე ის, არა...

მაკოცე, მაკოცე, იზოველ!!!

ყურში გაუნვივის იზოველს ალექსანდრეს უკანასკნელი სიტყვები. შემდეგ ნამოუდგება თვალ წინ გაფითრებული სახე მიცვალებულის და ჭირისუფალ მეგობართა ყრუ ქვითინი.

და ერთგული ცხენის ჭიხვინი.

*

და მოაგონდა იზოველს გზაში ალექსანდრეს ნამბობი, ბევრი რამ უამბო იზოველს ალექსანდრემ, მაგრამ ერთი უფრო აღიბეჭდა მის ხსოვნაში – მოთხრობა ამირანზე და მის თავში დაიბადა აზრი, ნავიდეს და ნახოს ის, ვინც ზევებს მოსტაცა ცეცხლი.

და მის გულში ისევ იფეთქა ვნების ქარტყილიმა.

მის დამსხვრეულ იმედის გემზე აფრიალდა იალქანი.

დაღლილობას ვერ გრძნობს იზოველი.

ღრუბელზე მალაია მისი მერანი.

მაგრამ რა ავა იქ?..

შეხედა მთის მწვერვალს იზოველმა და გააჟრჟოლა.

იქ ხომ ძერაც ძლივს აფრინდება.

იზოველი ახლოსაა მთასთან, კიდევ მოესმის ლეკვის წკავილი და დრო გამოშვებით ყრუ ამონაკვნესი.

მაგრამ რა ავა იქ?..

გულში შეუმჩნევლად ინთება ცეცხლი და ვნების გველი წივის უბეში.

ნისლი შებინდებისას აცურდა მთებზე, კავკასიონმა შუბლი გაიხსნა.

იზოველმა მოკრა თვალი მიჯაჭულ ამირანს.

ამირანმა დაიჭირა მასზე მომართული ისრები.

მაგრამ რა ავა იქ?

მთებმა მიიზურეს ნისლის საბანი, ახლად მოყვანილ სარძლოსათვის დაწოლას იჩქარის კავკასიონი.

სდგას იზოველი და მის თვალებისგან ცეცხლის ალები მიჰქრიან მთებში.

ვერ გაუძლო ამირანმა და ლომ-დევი, რომელმაც ასე ამაყად მიიღო ზევესიდან სასჯელი, შეინძრა, რომ მონყვიტოს ჯაჭვის რგოლები, არას დროს მას ასე არ მონდომია განთავისუფლება.

მწუხარედ დაიჟღარუნეს ბორკილებმა და ტკივილი იგრძნო მკლავებმა.

რითი შეეძლო ეპასუხა იზოველის თვალების ბარათზე?!

...ამირანმა ვნებით დაიკვილა... და დიდხანს გუგუნებდა ხმა მთებში. მთებმაც გაიღვიძეს ამ სანახაობაზე და აზუზუნდენ.

აი, როგორ გაჩნდა ელვა და ქუხილი.

*

რამდენს იტყვის კიდეც, რამდენს ენგური ამისთანა ამბებს... ადამიანო, შეგრცხვეს მაინც, როცა ძველ ზვიად ნებაზე გიყვებიან, რადგან შენ ბავშურ მასხრობად აქციე იგი...

16 ივნისი, [1913]

ქ. ქუთაისი

ეპიპსიხიდიონი

ძღვნად ის-ს

მე სიყვრულის მეზღაური ვარ, თვალუნვდენელ მის ზღვაზე დავ-
სცურავ და არც კი ვფიქრობ, ნავთსადგურს მივალნო სადმე, ჩემი
იალქანი არასდროს არ გაჩერდება, მუდამ ქარიშხალს უნდა კოცნიდეს,
მე ჩემ გემიდან არასდროს დაუშვებ ლუზას, მაინც მე არც კი მაქვს ის.
ოთხს სტიქიას მეხუთე მოემატა და ეს ჩემი სულია.

ჩემი სული პეპელას მიაგავს, სიკვდილის მოახლოვების ყამი
რომ იგრძნო, ყვავილებს გაურბის და კოცონს თავს დასტრიალებს,
რომ ალის ნაკადულში დაიბანოს ტანი.

ჩემი სული ალბატროს მიაგავს, ოკეანეში გემს რომ მისდევს ვნე-
ბიანი ძახილით. საყვარელო, გინდა ზამთარ-ზაფხულში დაუჭკნობ
ყვავილებს ხედავდე, გინდა, მთვარე არასდროს არ დაფაროს ფრთა-
ფარფატა ღრუბელმა, გინდა, ყოველთვის უცქერდე ცისარტყელას?..

– ჩამოიხედე ჩემს სულში და იქ იპოვი მათ სამარადისო ხატებას.

კაცო, გიყვარდეს,

ცათ შთამომძახეს,

როს მათ დამბადეს.

და ვინ დამიშლის მე სიყვარულს!..

საყვარელო, ნუ უფრთხი ჩემს გრძნობას, რა მენალვლება, შენ
კალთაში სული დაინვას! ვნების ზენარში გამოგხვევ, ველურ ვნე-
ბას განოვებ, ძველ ღვინოსავით ტკბილს; არ შემოხედავ მაინც შენ
სამსხვერპლოს წინ, როგორ ფართხალობს ზვარაკად შემონირული
ცოცხალი გული...

ამბობენ, ღმერთმა მისთვის შეჰქმნა ედემი, რომ ჩვენ იქიდან გა-
მოვეყარეთ, მაგრამ განა სამოთხე ფერს არ იცვლიდა, შენს თვალე-
ბში რომ ჩაეხედა?..

ამბობენ, ანგელოზები ქვეყნად არ ჩამოდიან, მაგრამ, რომელი
სერაბიმი არ გიცნობდა შენ უფრთებო დათ?..

მე მიწას არ ვაპატიებ, რომ შენს ფეხებს კოცნის და მზეს – რომ
შენს თმაში სხივებს ათინათინებს!..

გეტყოდი რამეს კიდევ, მაგრამ რა უნდა გითხრა ისეთი, რაც შენ
არ გაგიგონია – ყოველ ღამით გეფიცება სიყვარულს ვარსკვლავთა
კრება, მზე შენზე ფიცულობს და მთვარე შენს ნაკვალევს კოცნის.
წმიდა ხარ, წმიდა, მაგრამ რამდენადაც შენ წმიდა ხარ, იმდენად
წმიდაა ლოცვა შენი ქურუმისა!..

[1913]

ქალი და მგოსანი

ივდითი რომ ქუჩაზე გაივლიდა, ათასი მაცურებელის თვალი აედევნებოდა.

– რა ჯადო აქვს ამ ქალს იმისთანა, რომ ჰხიბლავს მგოსანს? – იტყოდა ერთი.

– სასაცილო ის არის, რომ სულ მაგის ტანზე სწერს, მერე ისე ლამაზად, გეგონება რუსუდან-მეფის ტანს აღუფრთოვანებიაო. – ჩაურთავდა მეორე.

– მე კი ვიტყვი, – ამბობდა თავადი სარდიონი, – მაგისთანა ქალს, თუნდა რწყილსაც მის საბანზე არ გაეროს, ფაშა ჰარამხანის კარებთანაც არ მიუშვებდა. – და ყველაზე უნინ, თითქმის მარტო მას, ეცინება თავის ოხუნჯობაზე.

ყველაზე უფრო ანჩხლობდენ განებივრებული, გალალეული ქალბატონები, რადგან მარტო მგოსანი დარჩათ, რომელიც მათზე არ ოხრავდა.

– დათვი ხეზე როგორ გავა... იავნანინაო. – დაინწყებდა ერთი.

– რომ გავიდეს, ვინ გაუშვებს... იავნანინაო. – მიაყოლებდა მეორე.

ხოლო არავინ არ იცოდა, ქვეყანაზე სულ რომ არ ყოფილიყო ქალი, მგოსანი მაინც შეჰქმნიდა მის მომხიბვლელ სახეს?..

[1914]

ცოდვის ღამე

(ეტიუდი)

მე რომ სჯულმდებელი ვყოფილიყავ, უსასტიკეს სასჯელს მოვიგონებდი იმ ქმრებისთვის, რომელთაც ადრე ეძინებათ და აღარ ესმით ცოლის ოხვრა, მუცელ-ტკივან გველივით რომ იკლაკნება ლოგინში, გვერდიდან გვერდზე გადაბრუნდება, ქვრივი დედოფალივით თმებს იწენს საშინელ ტკივილისგან. ყველაზე უფრო საშინელი ღალატი ამისთანა უძილო ღამეში დაწყებულა, ყველაზე უფრო საშინელ დანაშაულისთვის ამისთანა თეთრ ღამეებს უწოვებიათ ძუძუ.

ვისაც არ სჯერა, გადაფურცლოს დაბადება და იქ წაიკითხავს ჯერ კიდევ სველ სტრიქონებს პონტოფრეს ცოლზე...

I

საქართველოში ყველაფერს უჩვეულო კალაპოტი აქვს... არ გეგონოთ, რომ ქართველი კაცის ზომა გადამეტებული ფანტაზიის საქმეა, რომ სულ უბრალო სურვილიც კი მიუწდომელ ოცნებად რჩება ჩვენში. თქმა არ უნდა, ოცნებას კონტრასტი იწვევს და თუ ვისმეს თავი მეფე ჰგონია, ეს ყველაზე უნინ მათხოვარს, თავშესაფარის ცივ ლოგინზე გადღაჩულს... მაგრამ ჩვენში მაინც ყველაფერს უჩვეულო კალაპოტი აქვს... სანდრო მწუხრიძე დიდხანს ყოყმანში იყო, როცა გიმნაზია გაათავა... ვერ ამოერჩია, სად წასულიყო, რომელი ალაგი ამოერჩია, რომ უფრო თავისუფლად ეგრძნო თავი, მისი ნება არავის შეეზღუდა, რადგან იცოდა, რომ ქართველ კაცის ამ შეუკავებელმა თავისუფლებისადმი ლტოლვამ ათქმევინა მგოსანს, რომ უთავისუფლოდ სამოთხეც არა რა იყო... და ბოლოს აირჩია იურიდიული ფაკულტეტი... ვიქნები ჩემდა, არავინ ბატონი არ მეყოლება, ვერავინ დამიყენებს ყოველდღე დილემას: ან უადგილობა ან ლიბერალობა... იმნაირივე აზრებით ბრუნდებოდა სანდრო რუსეთიდან კურსდამთავრებული, როგორიც მიჰქონდა იქეთ, როდესაც პირველად მიდიოდა... მაგრამ ბედი ხომ ყოველთვის სწორედ იქ გვიმზადებს შხამ-სანამლავს, სადაც გვგონია, გზა ადვილად გასავლელია.

რისი გაკეთება არ შეიძლება ჩვენში... ჯერ ხომ არც ერთი დარგი მეცნიერებისა არ არის შემუშავებული, ყველგან შეიძლება კაცმა გააკეთოს რამე, დაამჩნიოს თვისი მარჯვენა... მართალია, თავის მონოდებაზე სანდრო არ ყოფილა დიდი წარმოდგენის, ხშირ-ხშირად უყვარდა ხოლმე გამეორება, რომ არ შეიძლება ქრატის დაქრობა, თუ მოკლებული ხარ იმედსო.

ბევრი ახსოვს სანდროს, ძილ-მღვიძრობის დროს რომ ჩათვლემილა ფიქრებზე... ეხლა მისი სურვილები სინამდვილეს უახლოვდება... საბუდეში არ ჩერდება გული, ჩიტვივით ფართხალობს ბედნიერების მოლოდინში და ამ ზარმაც ჟრუანტელში იყინება სანდრო.

ასეთი აღტაცების ჟამი არის წყარო ყოველი უბედურების, რა საქმეს გინდა არ დაადგე, როცა ასე სადღესასწაულოდ ლხინობს სისხლი ტანში... და აი, სანდროს ცხოვრების გზა-ჯვარედინზე გამოხტა ფოცხვერი, მკვირცხლი, ცქრიალა ნატო, შავი ლურჯად მბზინავი თვალებით და მენამული ტუჩებით, რომელნიც ურცხვობას იჩემებენ და თითქო ამბობენ, მამაკაცი ვერ ამოსწოვს ჩემს სიცხოველესო.

ლაფანის ჟღერითივით მოიღუნა სანდრო. პირველი შეხვედრისთანავე უკბინა გულზე მწველმა გრძნობამ, ინდაურივით აიმრიზა, ყველაფერს წარმოიდგენდა, მაგრამ თუ ქალი ამისთანა დღეს დააყენებდა, ეს კი არ ეგონა... მიდიან დღეები, მწველი დღეები იმედის და უიმედების, სულის პირველად გაღვიძების, ამ დღეებს შემდეგ ისე იგონებთ, როგორც მუსიკის შემდეგ სიჩუმეს, როცა ჰაერში კიდევ ირხევა ტკბილი ხმა, გულში შედის და დედის კოცნასავით დნება.

ყოველთვის მშვიდი ძილი გაუკრთა სანდროს, ჯადოქარმა ამოიღო მისი გული და გრძნობის მუგუზალზე შეუბრალებლად სწავას და სანდროს მაინც უხარიან, არაფერში არ გაცვლის ის მტანჯავ ნაღველს გამოურკვევლობისას... და დასრულდა მალე გრძნობის დუღილი, ჭრელ-კაბიანი ოცნება სინამდვილის აკვანში დანვა.

ნატო სანდროს ცოლია, გვრიტებივით ლულუნობენ, როგორც პირველ დღეს შეხვედრისას, ერთმანეთს ეფიცებიან, რომ სიყვარული, როგორც სიკვდილი, ერთია ქვეყანაზე. რა ბანალურია ეს სიტყვები! მაგრამ პირველად მაინც აქვთ სიმშვენიერე, პირველად მაინც აქვთ აზრი. რუხ ფრთიანი დრო კი იცინის, იცინის ერთნაირი სიცილით, რომელიც დღიდან პირველი გაჩენისა არ შეცვლილა.

II

უკანასკნელი ფულით, მემკვიდრეობით რომ დარჩა, მოენყო სანდრო, ამას კიდევ მიუმატა ცოლის მზითვები... პირველ ხანებში სანდრო კიდევ სიყვარულის ცხელებაშია... ჯერ კიდევ ვერ გამორკვეულა... მაგრამ გრძნობს, რომ ძალიან ცუდად მიდის საქმე... ახალ-ახალი კაბები ცის ფერი აბრეშუმის ნ....ვი, რაც უნდა კარგი და მოხდენილი იყოს, ვერ ეგუება სიყვარულს... სანდრო ჯერ კიდევ არ აძლევს თავს ანგარიშს. კლიენტები ძალიან ცოტა დაიარებიან. სანდროს მხოლოდ მაშინ აეხილა თვალები, როცა გადასცეს სარდი-

ონის, ნატოზე უიმედო შეყვარებული სარდიონის გესლიანი მასხრობა, კეთროვანებს ისე არ უფრთხოვდნენ უნინ, როგორც ეხლა უფრთხიან სანდროს კლიენტებო.

უსიამოვნება უსიამოვნებაზე ემატება, ემატება... გუშინ წინ გაზეთი დააჯარიმეს. სანდროს ყურამდი მიაღწია ერთი დიდი მოხელის სიტყვებმა:

– რადგან მას ასე ძალიან აინტერესებს გადასახლებულთა ბედი, მალე კიდევ გავამგზავრებთ იქით... და მაშინ უფრო გამოიჩინს გულმტკივნელობას...

მოტყდა სანდრო... მის აგზნებულ ფიქრებს თანდათან ეპარება სიცივე, თითქო სიყვარულის ყვავილზე დამჯდარა ყორანი და საბედისწეროთ აბარტყუნებს ფრთებს, სულში შედის სიცივე და გატიტვლებული სული იცრემლება უილაჯობით.

ვინ იცნობს ეხლა სანდროს, უნინდელ სანდროს?.. სად წავიდა სიჭაბუკის აღტაცება, ვინ ჩააქრო ჯერ კიდევ აუნთებელი კოცონი?.. ნათელი, ჭრელი ფიქრები გაფრინდნენ, გაფრინდა ხალხის სამსახურზე ოცნება... მისი სული სტირის ეხლა საწოლ ლოგინის აკომპანიმენტზე... და სანდროს ჩამოესმის მისივე ხმა... შორს სადღაც ძალიან ადრე ნათქვამი; ვაი, მათ, ვინც მეშჩანურ პერანგში გასცვალეს თავის ქვეყნის სამსახურიო... და ცივი ჟრუანტელი უფლის ტანში.

– სისულელეა, ბავშობაა... ეს ყველა ასე ფიქრობს, სანამ ცხოვრებას არ იცნობს, ახალგაზდური სისხლი შერება ყველაფერს.

– სტყუი, ურცხვად სტყუი, – გულის სიღრმიდან უპასუხებს ჯერ კიდევ ცოცხალ-მკვდარი სინიდისი, – ეს მართლა რომ ასე ყოფილიყო, მაშინ ხომ ცხოვრება უდაბნოს დაემგვანებოდა! არა! არიან ისეთებიც, რომელნიც არასდროს არ იღუნებიან, რომელთა გულშიც მარად იწვის ცეცხლი უქრობლად.

– მერე ისინი ხომ გამირები არიან, და ყველას როგორ მოვთხოვთ გამირობას? ეს უსამართლობაა, ამას ვინ შერება? – იმართლებს თავს სანდრო...

– სტყუი, ურცხვად სტყუი! – გულის სიღრმიდან უპასუხებს ჯერ კიდევ ცოცხალ-მკვდარი სინიდისი, – გახსოვს შენი სიტყვები ჭრაქის შესახებ, შენ ჩირაღდნობას არავინ გთხოვდა, არც არავის სჯეროდა, მაგრამ შენ ჭრაქობაც დაივიწყე...

...აქ წყდება დიალოგი სანდროს და ცოცხალ-მკვდარი მისი სინიდისის. სანდრო გადაბრუნდება ლოგინზე, თითქო აუარებელი ჭიანჭველები შეუძვრენ ტანში და აღარ ასვენებენო, თანაც გულსაკვლავად გაიზმორება.

– რა იყო, კაცო, რომ არ ისვენებ ლოგინში, ზეთი აკურთხებინე მღვდელს, უჟმური განუხებს მგონია. – გესლიანად ეტყვის ნატო.

– არამზადა, იუდა!.. – გაიჭრიჭინებს ლოგინი, რომელსაც უშლის სანდრო ძილს და გაჩუმდება...

III

გარდაიცვალა სანდროს სინიდისი... ცრემლებით არ უტირია სანდროს, მხოლოდ უღონო ოხვრით დაასამარა... და მიცვალებულში მეტი აიღო, ვინემ იუდამ ქრისტეში... ოც თუმნად მიჰყიდა თვეში ერთ მთავრობის დანესებულებას და დაინყნენ რუხი, შავ-ბნელი დღეები მისი ცხოვრებისა, რომელთა ასე ეშინოდა უნინ... მძევლად დაადებინეს, როგორც უნინდელმა მეფეებმა იცოდნენ ხოლმე თავის შვილები, ჯერ გაუზდელი, ჯერ გაუფურჩქნელი შვილები, რომელთაც სიამით და ნეტარებით ზრდიდა რუსეთში, მძევლად დაადებინეს საუკეთესო ფიქრები, და დარჩენ ისინი გამოუყიდავი მთავრობის დეპარტამენტის თახჩაში.

გვიან ბრუნდება სანდრო სახლში დაღლილი, დაქანცული, მას შრომა ისე არ ჰდღის, როგორც რაღაც გამოურკვეველი სევდა, გველივით რომ შემძვრალა მის სულში და ზოზინით ღრღნის შეუბრალებლად. სანდროს არ გაჰყოლია დიდხანს მომავლის გლოვა, ის თითქო შეეჩვია, შეეგუა თავის ცხოვრებას, მხოლოდ სიხალისე კი დაკარგა სამუდამოდ, შემდეგ გაცინებული არავის უნახავს, თითქო გულში ინახავს საშინელ დანაშაულობასო და ასე სამსხვერპლო სანთელივით დნება სანდრო დეპარტამენტის ტაძარში... ახალგაზდა ცოლი ამჩნევს, რომ სანდრომ ალერს მოუკლო, ის ძველი სანდრო აღარ არის, უნინ რომ იცნობდა, თითქო ქორწინებამ დაადვა რა სიყვარულს ბეჭედი გაუმეორებლობისა, თავისი პირველყოფილი სილამაზე დაკარგა. ყველაზე ნაკლებ ნატო იცნობს სანდროს დაფერფლილ სულს, იმას ვერ აუხსნია უცნაური გამოცვლა და ასე ადრე ალერსით გაძლომა... და ნატოს გულში შედედდა რაღაც გამოურკვეველი სიძულვილი ქმრისადმი, ნატოს ჰკლავს სანდროს გულცივობა და გულში იჭვის ლურჯი გველი უცოდება... ყოველდღე ახალ-ახალი უსიამოვნებით უმასპინძლდება ქმარს. ქალი ხომ გრძნობის ჭურჭელია, ყველაფერს მოითმენს, გარდა მის გრძნობის აბუჩად აგდებისა და საყვარლის გრძნობის შესანარჩუნებლად ბრძოლაში ხამსინზე უფრო მრისხანე და შეუბრალებელია.

– კაცო, რად ჩამოგტირის ეს თავპირი, თითქო დაქვრივდიო. – უსაყვედურებს ნატო, როცა დაქანცული სანდრო სავარძელზე მიწოლილი დაყუდებულ ბერს დაჰგვანებია.

– დავიღალე, ოჯახ-ქორო, დავიღალე, არ უნდა გქონდეს კაცის შებრალება, მთელი დღე კანიდან ვძვრები, ვმუშაობ მხოლოდ შენთვის, შენ კი სამაგიეროს დაუმსახურებლად საყვედურით მიხდი... შებრალება მაინც გქონდეს კაცის, თუ პატივისცემა არ გექნება.

– ვიცი, ძალიან კარგად ვიცი, რითაც ხარ დაღლილი...

– ღმერთი, რჯული, ხატი... ქალო, რას ჩამციებიხარ, შენს კაბებში და შენს ალერსში მივყიდე სული ეშმაკს და ეგ მფერობს შენგან?

– კარგი ერთი, ნუ გიყვარს სისულელე, რა დაგიჟინია, ვითომ მე შემეწირე მსხვერპლად... ეს როლი სულ არ გიხდება, თუნდაც იმიტომ, რომ ყველა უსინდისო ქმარი მაგ გახანებულ წამოსასხამს იცვამს...

– უსინდისოს რაღას მერჩი... – დაიკლანკნა სანდრო, როცა მოაგონეს მიცვალებული, სინდისზე ქალი ყველაზე ნაკლებ უნდა ლაპარაკობდეს...

შემდეგ შეშინდა და მოლბა სანდრო... ნურას მაყვედრი, ნატო, შენ გენაცვალე, მიყვარხარ ისე, როგორც უნინ. ღმერთია მოწამე და გამკითხავი... მე დავიღალე, მე დავუძღურდი, შენ თუ არ გესმის, სხვა ვინ გაიგებს... ვიყინები, მცივა სულში, შენი ალერსი ვერ გაათბობს იმ სიცივეს. შენ არ იცი, რამ მომბერა იგი... და მის გულზე შედუღებული ნაღველი დასველდა, ხმა აუკანკალდა, თითქო ეს-ეს არი ტირილს დაიწყებო.

ნატომაც დაუთმო.

და ცოლ-ქმარი შევიდნენ სანოლ ოთახში, ნაკიდებულთა შემრიგებელ საკურთხეველში...

IV

სძინავს სანდროს... საშინელი სიზმრები ეხვევიან საბანში, დიდი ხანია, რაც დაკარგა მან ჭრელ-კაბიანი სიზმრების ნახვის დრო, ეს-ლა შავი მაჯლაჯუნა დასწოლია თავზე, როგორც ვეშაპი.

...და ხედავს სანდრო სიზმარში მეფე სოლომონს, გაჩირაღდნებულა ვეებერთელა დარბაზი, თითქო ტყე იწვისო. კედელი კედელს ეფუჩუნება სოლომონის ზვიადობაზე და ანთებული ჩირაღდნები, როგორც ვეშაპის თვალები, შიშის მომგვრელ ალებს ისვრიან. აი, მოაქვთ ტახტრევანით ბრძენი მეფე, ვისი ვნება უდაბნოს ქარზე მალლა დაფრინავს, გაყვითლებული ევნუხი მიუძღვება წინ, ვერ გაუბედნია მეფის თვალებში შეხედვა და იატაკზე დაუღუნია თვალები.

დატოვა მეფემ სოველი დედოფლის სანოლი ოთახი და რიგ-რიგზე, როგორც თვალის დახამხამებაზე, იცვლებიან სურათები.

საშინელია მეფე სოლომონ, როცა ბრძანებას სცემს, მაგრამ, როცა მასში მგოსანი გაიღვიძებს, კედელიც თავლად დადნება.

სანახაობა ჰქრება... სანდრო მაინც ფიქრობს ძილში, რა უნდა ყოფილიყო, ის მეფე, რომელსაც ჰყავდა ათასი ცოლი. სანდროს ემინიან ამის სიმართლის დამტკიცების და თან გრძნობს, რომ ეს ცოტა მართალი უნდა ყოფილიყო... გრძნობს, რომ იყო კაცი ლეგენდა, რომელსაც ჰყავდა ათასი ცოლი, ყველა მათგანს უყვარდა სოლომონი, ყველა მათგანს რგებია ბედნიერება, ესუნთქა სოლომონის ამონასუნთქ ჰაერით... და მაინც ვილაცას გაცხარებული უმტკიცებს სანდრო, რომ ეს ზღაპარია, საშინელი ტყუილი, რომელზე უარესი ჯერ კაცს არ გამოუგონია... ჰაერი არ ჰყოფნის სანდროს სასუნთქად, როგორც საფლავში გაღვიძებულ მიცვალებულს და გიჟივით ვილაცას ედავება, უყვირის.

ნატო მისჩერებია სანდროს მძინარე სახეს, თითქო იქ უნდა ამოიკითხოს სიზმრის შესახებ... თვალი არ ეხუჭება ნატოს, უძილობას დიდი ხანია შეეჩვია. მას სძულს, ეს ჯირკი რომ ამოწოლია, სძულს და მაინც იმაზე ფიქრობს... მას მაინც სჯერა, რომ სანდრო, ძველი სანდრო ასე არ გამოიცვლებოდა, თუ მას სხვა ქალი არ უყვარდეს, თუ სხვა არ იზიარებდეს მის ალერს და ნატოში შეურაცყოფილი დედაკაცის გრძნობა იღვიძებს... საკვირველია, ჯერ ერთ მხატვარს არ დაუხატავს ამნაირი სურათი, როცა ქმარს ბნედადაკრულივით სძინავს და ვნებით გახელებული ცოლი მუგუზაღს უკიდებს ლოგინს.

შეურაცყოფის ცრემლები აღრჩობს ნატოს, მის თეთრ სახეზე ისე იჭიმებიან ძარღვები, თითქო ახალგაზდა სახეს ასპიტები შემოხვევიანო, მკერდი, როგორც სააღდგომოდ მომზადებული ცომი, თანდათან იზრდება, თვალებიდან მომსკდარი ცეცხლი ტვერ თმას უპირობენ დანვას. სანდრო თანდათან ცხარდება დავაში.

– ვერ დავიჯერებ... მაინც ვიტყვი, რომ ტყუილია, ბუტბუტებს სიზმარში, მერე შესძახებს, თითქო ხმით უნდა დააშინოსო...

– არამზადა, საძაგელი!.. – სიძულვილით წამოიძახა ნატომ და მისმა ხელმა პირველად შეითამაშა სანდროს სახეზე... სანდრო შეიმუშნა... განყვიტა ბოდვა... თვალეები მოიფშვნიტა.

– ნატო, შენ არ გძინავს... საშინელ სიზმრებს ვხედავ, მაჯლაჯუნა მახჩობს...

– შენ თვითონ მაჯლაჯუნა ხარ, მაჯლაჯუნამ რა უნდა გიქნას... – ისეთი ხმით უთხრა ნატომ, რომ ხმაში გამოიხატებოდა საშინელი სიძულვილი, რომელსაც სამუდამოდ შეუპყრია ქალის სული და რომელიც შემდეგ, ძალიან გვიან და შეიძლება არას დროს არ დაღბება. ცოლის პირველი სილა არ გაუგია სანდროს, შემდეგ გაიგებს ალბად მის სიმწვავეს, როცა გახშირდება...

პანაშვილი

„პანაშვიდიც ჩვენში გასართობია!“

არჩილ ჯორჯაძე

– საშინელია, საშინელი სიკვდილის ძახილი, როცა მას ეხმაურებიან საუკეთესო შვილები გავერანებული სამშობლო ქვეყნის! – სთქვა მასწავლებელმა.

თავდაღუნული შევცქეროდით ჩვენ იმას და არასდროს არ ვყოფილვართ ისე ახლობელი, როგორც ეხლა. ჩვენ შორის გაიბა რალაც უხილავი ქსელი, რომელმაც შეანნა ერთმანეთს ჩვენი გულები, ერთად რომ გამოგვეტირა საერთო ნაღველი, ნებოსავით რომ ჩაგვესხა მკერდში.

– ჩვენი ქვეყანა ბევრი ტანჯვით და უბედურებით ყოფილა ორსული, მაგრამ ეს უკანასკნელი დაორსულებათ. არჩილი მშობიარობას გადაყვა.

ჩვენი სევდა მიაგავს სევდას იმ მეომართა, რომელთაც მოიგეს ბრძოლა, მაგრამ ძვლებით მოკენჭეს ბრძოლის ველი.

თვალეებზე დაეკიდენ ცრემლები.

ბევრი მინახავს ცრემლი, როცა ვინმე დაკარგავს მეგობარს, საყვარელს ანდა შვილს.

ამნაირი ცრემლი კი არასდროს არ მინახავს. ამ ცრემლში თითქო ერთად გალესილან იმედი და სევდა, მწუხრი და გარიჟრაჟი.

– ის ბზინავს ნაღველით და თან ამჩნევ იმედს ყვავილებს.

– ჩვენი არჩილი, ჩვენი არჩილი!..

*

გაზაფხული იწყება. სარძლოსავით ინაბება მიწა, მომსკდარი ნიაღვარი, აფუთქული ყლორტები შეხვედრის სიმღერით ხვდებიან გაზაფხულს, კავკასიონის მოხუც დევეებს რომ გამოჰარვია, კაბა ყვავილებით მოურთავს და თვალეებით ცისარტყელას ეარშიყება...

ჩემთვის სამახსოვროა ეს გაზაფხული. მოქრის, მოტირის ვაივაგლახით მატარებელი, ალბად იცის, რომ სასიკვდილოდ დაჭრილი გმირი მოყავს, ალბად ესმის მიდამოს და ჩვენი ნაღველი, თავის სიცოცხლეში გულში საქართველოს ატარებდა, გარდაიცვალა და უსულო გვამმა საქართველოს ერთი კუთხიდან მეორემდე შუა გადაჭრა გზა, რომ საფლავში თან ჩაეტანა გაცოცხლებული მიდამოს სუნი, ყვავილების საგაზაფხულო გაზმორება, საგაზაფხულო ფიქრები.

ყოველ სადგურზე ახალ-ახალი თაიგულები ემატებიან, ნიაქვარი ღუნავს ხეების წვეროებს, ალბად ისინიც ემშვიდობებიან.

შეიცხადებს მატარებელი, როგორც გათხოვილი ქალიშვილი დედის სიკვდილს რომ გაიგებს და გაჩერდება სადგურზე.

თავს მოიყრის ხალხი, ამოვა მოხუცი კრებული მგალობლებით და დაიწყება პანაშვიდის გადახდა. ხმა კანკალებს, ცრემლში სოლდება და ისე ამოდის სასულესგან. საკმევლის კვამლი დგება ვაგონში, ვერ ეტევა და მიდამოს ეფინება, ორი წყვილი თაფლის სანთელი სტირის ჩვენთან ერთად.

– სულთათანა განუსვენე უფალო!.. – კი არ გალობენ, სტირიან მგალობლები და ეს ხმა, როგორც უკანასკნელი გაკვნესება ჭიანურისა, ეფინება ხალხში, სულში შედის და როგორც დედის კოცნა, დნება. თეთრი თოვლივით თმა, ჟღალი ჩოხა და ცრემლიანი „სულთათანა“ ჩამომესმის ყოველთვის, როცა მომაგონდება ძვირფასი მასწავლებელი. ცრემლები აშრებიან მხლებლებს, ნაღვლიანი, დაღლილი სახე ვერ გამორკვეულა და რალაც ერთგვარ უსასოებაში იყინება, მაგრამ ჩამოესმება თუ არა ყურს ცრემლიანი ხმა „სულთა თანასი“... გულის სიღრმიდან მიდიან ცრემლები, თითქო ჯადოქარის დაფიცებაზე.

ეს დღე იყო დღე ჩემი ცეცხლით ნათლის ღებისა. როცა ამ სტრიქონებს ვსწერ, წინ მიდევს წითელი ყვავილი, არჩილის კუბოზე აღებული, იგი თანდათან ჭკნება, მაგრამ სამაგიეროდ, გულში იშლება უჭკნობი ყვავილი სიყვარულისა.

თვალწინ მიდგანან ჭალარა მგალობლები და ჩამომესმის ნაღვლიანი „სულთათანა“. დასაფლავებაზე არავის უთქვამს სიტყვა, მხოლოდ არჩილის კუბომ იცოდა, რას ელაპარაკებოდა საგაზაფხულოდ გამლილი ველი და ნაღვლიანი „სულთათანა“...

[1914]

ამორძალები

შავი ზღვის ლეგენდა*

(კინოპოემა)

1.

ამბავი ასე იწყება: შავი ზღვის სანაპიროებიდან თითქმის ყველა მამაკაცები წავიდნენ აზიაში საომრად. ძველ ადგილას სოფლებში დარჩენ მხოლოდ მოხუცი მამაკაცები, პატარა ბავშვები და დედაკაცები. უკაცო ქვეყანაში დედაკაცებს უხდებოდათ ყველაფრის გაკეთება, რასაც წინად მამაკაცები აკეთებდნენ. ამისათვის უბრალო საოჯახო შრომის გარდა, საჭირო იყო მეზობელ ხალხებზე თავდასხმა, რომ დაებრუნებოდათ წართმეული ცხენების ჯოგები, ტყავები და სხვა საჭირო ნივთები. ჯერ მათ ეხმარებოდნენ სახლში დარჩენილი მამაკაცები, მაგრამ შემდეგ ისინიც გაიწვიეს აზიაში საომრად: ამას დაერთო ისიც, რომ გაჩნდა სიმშვილბა, ავადმყოფობა. ქალები დღითი-დღე კვდებოდნენ: მოინდომეს გაეკეთებიათ თავიანთის იარაღი, რომ დაეცვათ თავი და, თუ საჭირო იქნებოდა, თავდასხმაზეც გადასულიყვნენ – მაგრამ გამოჩნდა, რომ შვილდისრის გამართვა არც ისე ადვილია, მაშინ კი ადვილი ეგონათ, როცა თავიანთ ქმრებს ხედავდნენ.

საშინელი სასონარკვეთილება ჩამოვარდა: ისმოდა ირგვლივ ტირილი, ბედზე ჩივილი და ოხვრა. ელოდნენ ქმრების დაბრუნებას ომიდან – მაგრამ დრო გადიოდა და არაფერი სანუგეშო არ ისმოდა შორეულ აზიიდან:

ამ დროს ახალგაზრდა ასატრას დაებადა ბავში. ასატრამ იფიქრა, რომ ამ ბავშსაც ის ბედი ექნება, რაც მის ქმარს, დატოვებს დედას, მომავალ ცოლს და შვილებს და გადაიხვეწება საომრად ისე, როგორც ამისი მამა – ასატრამ აიყვანა თავისი პატარა ბიჭი და კლდიდან ზღვაში გადაისროლა.

ამას მიბაძეს სხვა ქალებმაც და გადაისროლეს ზღვაში თავიანთი ბავშვები.

მაგრამ სიმშვილმა მიაღწია უკანასკნელ საფეხურამდე – ამდენის ატანა ვეღარ შეიძლეს და მიიღეს ქალებმა საშინელი გადანყვეტილება.

* ეს ლეგენდა გაკეთებულია იმ მასალებიდან, რომელიც მოთავსებულია აკად. ლატიშვილისა, ბარონ უსლარისა და განის წიგნებში, აგრეთვე სხვადასხვა „კავკასიის კრებულებში“ და უმთავრესად სვეტლოვის კავკასიის ლეგენდების წიგნის მიხედვით (ავტორი).

ერთ ღამეს გაიყვანეს ყველა მოხუცები და ბავშვები და გადაყარეს ზღვაში.

ტომირანდა, წინამძღოლის ცოლი არ გავდა სხვა ქალებს.

ის დაბადებული იყო გრიგალისა და ქარიშხალისათვის. მას ეჯავრებოდა მყუდრო ცხოვრება და მშვიდი ამიდი – მისთვის დღესასწაული იყო იარაღის ხმაურობა და ბუნების ქარიშხალი. ერთხელ მისი ქმარი, რომელიც წინამძღოლი იყო აზიაში წასულ ჯარებისა, ვერ ღუნავს მშვილდს, ტომირანდამ მოჰკიდა ხელი და ერთ წამში მოგრიხა. ქმარმა ამისათვის ძალიან დატუქსა და ათასი დამცირებაც გადაატანია.

მაშინ პირველად შეეზიზლა მას მამაკაცი. მას შვილები არ ჰყოლია და დედის გრძნობა არ განუცდია – არც სხვა ნათესავები ჰყოლია. ჯერ სულ ბავში მოიტაცა ის ქმარმა მეზობელ ტომიდან.

მას შემდეგ, რაც მამაკაცებმა დასტოვეს ეს მხარე, ტომირანდა ბევრ რამეზე ფიქრობდა. გრანდიოზული გეგმები არ ასვენებდენ მის გონებას.

ქარიშხლიან ღამეს გამოვიდა ტომირანდა ზღვის კლდიან ნაპირზე, რომ უკანასკნელი გონება მოეკრიბა და ყველაფერი გაეზომა. მხოლოდ ქარიშხალში ეხერხებოდა მას ფიქრი, გრიგალი ხევდა მის ტანისამოსს და ძლივს ჩერდებოდა კლდეზე და ხელი ჩაეკიდა უზარმაზარ ქვისთვის. ამ ღამეს დამწიფდა მისი ოცნება. ეს იყო ძალიან მარტივი, როგორც მისი ცხოვრება, მაგრამ ძალიან გამბედავი, როგორც ქარიშხალი.

ეს აზრი იყო ქალების სამეფოს დაარსება. ომში ქალებსაც შეუძლიანთ წასვლა, ამისათვის საჭიროა შვილ-ისრის ხმარება და ცხენოსნობის ცოდნა. ორივე შეუძლია ქალს, თუ მოინდომებს. ამ საქმის გაკეთება ეხლა კიდევ უფრო ადვილია, როცა მამაკაცები სახლში არ არიან – ტომირანდას ზიზლის ჟრუანტელმა გაუარა ტანში, როცა თავისი ქმარი წარმოიდგინა: ის გიჟივით გაიქცა სახლში, თითქო ეშინია, ფიქრი ქარიშხალმა არ მოსტაცოსო.

მოჰკიდა ხელი ქმრისაგან სახლში დატოვებულ შვილდისარს და მოზიდა. მას ასე ადვილად ეჩვენა ეს საქმე, რომ გაეცინა კიდევც.

ტომირანდამ გაარბენია შვილდისარი შავ ზღვასთან და ერთი მეორეზე ესროდა ისარს ტალღებს, მაგრამ ტომირანდამ შენიშნა ერთი უხერხულობა: ის მიხვდა, რომ ისრები სწორად არ მიდიან, მიზეზიც მონახა, ეს იყო ქალის ტანის აგებულობა, რომელიც უშლის ისარს გვერდზე მიტანას.

მაგრამ ტომირანდა ამაზე დიდხანს არ დაფიქრებულა, წავიდა სახლში, აიღო ორი კვესი, გააჩინა ცეცხლი და შემდეგ კოცონი.

როცა შეშას ცეცხლი მაგრად წაეკიდა, ტომირანდამ ამოიღო გახურებული მუგუზალი და ბევრი არ უფიქრია – მიიტანა მარჯვენა ძუძუსთან. ხორცმა დაიწყო შიშინი და ნამწვარი ხორცის სუნი მოედო არემარეს.

საშინელი ტკივილი იგრძნო ტომირანდამ, მაგრამ ერთი არ დაუკვნესია და არც ერთი ცრემლი არ ჩამოვარდნია.

შეიხვია გაღებული იარა ძონძით, შეახტა ველურ ცხენს და შუბივით გაექანა კლდეებისაკენ. ქარიშხალი ჩადგა. ზღვაც დაწყნარდა, ცა მოინმინდა: დათვინიერებულ ცხენით ტომირანდა ბრუნდება სახლში.

გზაში ესმოდა მას სოფელში დატოვებულ ქალების ტირილი.

სახლში დარჩენილი ქალები ერთხელ კიდევ შეიკრიბენ უკანასკნელათ, რათა გაგზავნონ ვინმე აზიაში, რომ დააბრუნონ იქ წასული მათი ქმრები.

– ჩვენ მეტი არ შეგვიძლია, ჩვენ ვილუპებით შიმშილიდან და ავადმყოფობიდან, – თვალე-ცრემლიანი სტიროდენ ქალები, – თუ ქმრები არ დაბრუნდენ სახლში, ჩვენ უთუოდ ყველანი დავილუპებით.

– მაგრამ ვინ უნდა გავგზავნოთ? – იკითხა ასატრამ, – ჩვენ ყველანი ისე დაღლილი ვართ, რომ იქამდე ვერ მივალწევთ.

მაშინ ჩამოვარდა სამარისებური სიჩუმე. ყველას წინ წარმოუდგა შორეული გზის სიძნელე. ყველანი გულში თავისთვის არჩევდენ ისევე სახლში დარჩენას და აქ სიკვდილს.

ამ დროს გაისმა სიჩუმეში ახალგაზრდა ხმა:

– ტომირანდას ესთხოვოთ, ტომირანდას, ის ჩვენში ყველაზე უფრო ძლიერია. მხოლოდ მას შეუძლია ჩვენი გადარჩენა.

ამას ამბობდა ახალგაზრდა ფემა. ის სულ ერთი წელიწადია, რაც გათხოვდა. მას სიგიჟემდე უყვარდა თავისი ქმარი, რომელიც ასე უეცრად დაშორდა – და შემდეგ მოუთმენლად მოელოდა მის დაბრუნებას.

– ტომირანდა არასოდეს არ დათანხმდება ასეთ სისულელეზე, – მოისმა ქუხილივით მაგარი ხმა ტომირანდასი, – მე ისე არ დავმცირდები არასოდეს, რომ მივმართო იმ ხალხს, რომელიც მე მეზიზღება.

ყველამ მოიხედეს და მალლა ასწიეს თავები. ხმა შორიდან მოისმოდა. ბევრი შიშისა და ცრუ მორწმუნეობისაგან მუხლებზე დაეცა კიდევ. კლდის მწვერვალზე, რომლის ქვევით მოსჩანდა ათასი ცეცხლით განათებული ზღვა – მზის ამოსვლაზე გამოჩნდა ტომირანდა ცხენზე. ის იყო დიდებული შესახედავი.

შავი და ხშირი თმა ქარზე ირხეოდა ისე, როგორც წამოსასხამი – თვალეები ელვასავით ელავდნენ და წარბები კიდევ გველებივით ჩამოდიოდნენ სახეზე. ღამე ცხენის ჭენებაში ტანისამოსი შემოხე-

ოდა და მას მოუჩანდა დიდებული ტანი. მხოლოდ მარჯვენა ძუძუ ჰქონდა მას შეხვეული და ზედ ჰქონდა გადაკიდებული შვილდისარი. ცხენი კიდევ ქაფში იყო აცურებული.

მთელი მისი ფიგურა მოსჩანდა, როგორც ფანტასტიური მოჩვენება – ხმა კი ისმოდა უფრო ძლიერი:

– ტომირანდა არასოდეს არ წავა მამაკაცების სანახავად, იმ მამაკაცებისა, რომელნიც ჩვენ ისე გვამცირებენ და რომელთაც ასე დაგვტოვებს, მაგრამ უთუოდ უნდა გადაგარჩინოთ თქვენ, ქალებო...

– მხოლოდ შენ უნდა დაგვიხსნა ჩვენ, ტომირანდა! – მოისმა ალფრთოვანებული ხმა ასატრასი, რომელიც მოწინებით მისჩერებოდა ტომირანდას.

– და მე მალე ვნახავ ჩემ ქმარს და მოვეხვევეი მას. – გამხიარულდა ფემა, მაგრამ ტომირანდას სახეზე უდიდესი ზიზლი გამოიხატა.

– შენ ძალიან შემცდარი ხარ, ფემა, – შესძახა ტომირანდამ, – მე დაგვიხსნით თქვენ მხოლოდ ერთი პირობით, რომ არასდროს არ იფიქროთ თქვენ ქმრებზე, თქვენ სამუდამოდ უნდა დაივიწყოთ თქვენი ქმრები. განა ცოტა გახსოვთ თქვენ დამცირება?!

– მაგრამ თუ ქმრები დაბრუნდენ?!

– ჩვენ იმათ უთუოდ გავაგდებთ. ჩვენ თვითონ უნდა ვიშოვოთ ცხენები, შვილდ-ისრები. მე თქვენ გასწავლით ცხენოსნობას და შვილდ-ისრის ტარებას და ჩვენ თვითონ უნდა დავეცეთ თავზე სხვებს და დავირჩინოთ თავი.

ტომირანდა დაანვა ცხენს და ცხენი აჭიხვინდა და შესდგა ყალყზე. შემდეგ ტომირანდამ მოსწია შვილდ-ისარი და ისარმა გაიხუზუნა ჰაერში და გადაუარა თავზე ხალხს.

ჰაერში გაისმა ალტაცების ხმები.

– ტომირანდა, გვიპატრონე ჩვენ, ჩვენ დაგემორჩილებით ყველანი. – ისმოდა ძახილი.

– დაიფიცეთ ყველამ, რომ შეასრულებთ ჩემს ბრძანებას, რომ ყოველი ჩემი სიტყვა თქვენთვის კანონი იქნება.

– გფიცავთ! – ყვიროდენ ქალები.

– ჯერ კიდევ იფიქრეთ, სანამ გადანყვეტდეთ. შემდეგ გვიან იქნება. ეს ყველაფერი თქვენგან მოითხოვს მსხვერპლს. მართალია, ცხენისა და შვილდ-ისრის მოხმარება ძნელი არ არის, მაგრამ საჭიროა გამბედაობა.

– შეხედეთ! – დაიყვირა ტომირანდამ და მოიხსნა ძონძი ძუძუდან. ყველა მიაშტერდა: მარცხენა ძუძუს მაგიერ ტომირანდას არაფერი არ ჰქონდა, გარდა ნამწვარისა.

– მე თქვენ დაგინვათ ძუძუებს, როგორც მე დავინვი წუხელი. ეს საჭიროა, რომ შვილდ-ისარი იხმართ და ამის გარდა, ეს იქნება თქვენგან მორჩილების ნიშანი – ამიერიდან დაგერქმევით ამორძალე-ბი (უძუძონი).

– თანახმა ვართ, თანახმა... მხოლოდ გვიხსენი სიკვდილისაგან.
– ყვიროდენ ქალები.

ტომირანდა ჩამოვიდა კლდიდან: მას ჰქონდა ისეთი დიდებული შეხედულება, რომ ქალები მის წინაშე დავარდენ მუხლებზე.

ტომირანდამ მორჩილების ნიშნად დააკოცნია ფეხები. ქალები სათითაოდ დავარდებოდენ მუხლებზე და კოცნიდენ ტომირანდას ფეხზე. როცა მიუახლოვდა ტომირანდას ფემა და აკოცა ფეხზე – ტომირანდამ წაჰკრა მას ფეხი და განრისხებულმა უთხრა:

– დაივინყე, ფემა, ქმარი, თორემ შენ ცუდი რამ დაგემართება.

ტომირანდამ ამოიჩინა ექვსი ყველაზე ლამაზი და ყველაზე ძლიერი ქალი თავის ამაღლაში. იქვე წავიდა ის მახლობელ სოფელში იმ ქალებით და მწყემსებს წაართვა მთელი ჯოგი ცხენებისა. დაბრუნებისას მან გამართა დიდი ნადიმი და დააპურა დამშეული ქალები.

იყო დიდი სიხარული.

მეორე დღე ტომირანდამ დანიშნა ამორძალების დღე.

ქალებმა მისი ბრძანებით მოიტანეს აუარებელი შეშა, დაანთეს უზარმაზარი კოცონი და ყველა ქალებს თავისი ხელით გაუკეთა ძუძუების ოპერაცია. ზოგს ძალიან ეტკინა, მაგრამ როცა შეხედეს ტომირანდას მრისხანე სახეს, ხმა გაიკმინდეს.

ფემას გული შეუნუხდა და დაეცა მიწაზე.

ამის შემდეგ ტომირანდამ უბრძანა ქალებს, გადაეყარათ ტანი-სამოსი, რომ ამით შეჩვეოდენ შავი ზღვის ცვალებადობას.

ამის შემდეგ ქალებს ტომირანდამ მისცა ერთი კვირის ვადა, რომ ქრილობები მოეშუშებიათ და, რომ მერე დაეწყოს სწავლა შვილდ-ისრისა და ცხენოსნობისა.

– ასე დაიწყო ქალების სამეფო. – ამბობს ლეგენდა.

2. ღამის შეხვედრა

ყოველ დღე დანიშნა ტომირანდამ ცხენოსნობისა და შვილდოს-ნობის ვარჯიშობა. ტომირანდამ ქალები დაყო პარტიებად. როცა ერთი პარტია ვარჯიშობდა, მეორე პარტია, უფრო ძლიერი და მამა-ცი ამორძალებისა, აწყობდა მეზობელ ტომებზე თავდასხმას და შო-ულობდა საჭმელს. მესამე პარტია ციხეებით და კლდეებით ამაგრებ-და სოფელს. მეოთხე ჯგუფი კიდეც საშინაო საქმეებს აკეთებდა და

შვილდ-ისარს ამზადებდა. არავის არ შეეძლო ტომირანდას სიტყვის შებრუნება. მან ამორჩია თავის მახლობელ ამაღლაში ყველაზე უფრო რჩეული, ლამაზი და ძლიერი და გამბედავი ამორძალები. სულ ცოტა არ დამორჩილებას სასტიკად სტუქსავდა.

მაღლე ყველა მიეჩვია იმ აზრს, რომ ტომირანდას გარდა მათი ხსნა არსად არის, რომ მამაკაცები არ არიან საჭირო. ტომირანდასაც თავის დროზე ჰქონდა მომარაგებული ყველაფერი. სულ მალე შეჰქმნა მშვენიერი ჯარის კადრი, მაგრამ ჯარი მაინც არ იყო საკმარისი და, რაც მთავარია, ჯარს უნდოდა ამუნიცია: განსაკუთრებით კი ცხენები. და თუ ის იმარჯვებდა ომებში, მხოლოდ იმიტომ, რომ იყო თავგანწირული ჭკუა-მახვილი და ამის გარდა, ქალების შეხედვაც აშინებდა მეზობლებს. ხალხს ეგონა, რომ რაღაც არაადამიანური არსებანი დაეცენ თავზე.

ტომირანდას გაეგონა თავის ქმრისაგან, რომ სადღაც არიან უცხო ტომები, რომელთაც ჰყავთ ცხენების ჯოგები. ტომირანდამ ჩვეულებისამებრ გადასწყვიტა განმარტოება კლდეებზე, რომ მოიფიქროს გეგმა, რამდენ ხანს გაგრძელდება ბრძოლა, ხომ არ ჩამოვლენ ამ დროს მათი ქმრები და ათასი სხვა.

– ამ დროს მოესმა რაღაც უცნაური ხმა.

ტომირანდა შეშფოთდა.

– რა უნდა იყოს?

არსაიდან არაფერი არ სჩანდა.

ტომირანდამ დაუყურადა: უცებ მან შეამჩნია, რომ ზღვაზე გამოჩნდა რაღაც შავი ნაჭუჭი. ტომირანდამ შენიშნა, რომ ნავში ზის ვიღაც კაცი. მეზღვაურს უნდოდა, ნავი ნაპირს მიეგდო, მაგრამ ტალღა არ უშვებდა. კაცი მაინც არ იშლიდა და ისევ უპირდაპირდება ნაპირს. უცებ ნავი ტალღამ შეაგდო საყუდელში. ტომირანდა გაექანა ამ მგზავრისაკენ. მთვარე ნათლად აჩვენებდა ამორძალის ფიგურას. ის თითქოს ვერცხლიდან იყო ჩამოსხმული. მგზავრმა შენიშნა ტომირანდა, შეხედა გაკვირვებით და აცახცახებით დაეცა პირქვე მის წინაშე:

– ნუ გეშინია, მგზავრო, – შესძახა ტომირანდამ, – ასდები და მითხარი, ვინ ხარ? საიდან მოდიხარ?

– შენ ლაპარაკობ ჩვენ ენაზე, ძლივს დაილულულა მგზავრმა. განა შენ არ ხარ ღამის ღმერთი ქალი?

– არა! – უპასუხა ტომირანდამ.

– მაშ, შენ ხარ ამ საშინელ კლდეების ღმერთი? – ეკითხებოდა თავქვე დაცემული მგზავრი.

– არა! – იყო პასუხი.

– მაშ, ვინ ხარ მაინც? – გაბედა მგზავრმა და აიხედა ზევით და შეხედა ქალის თვალს, რომელშიც მთვარის სხივები გაჩერებულიყვნენ.

– მე ვარ ამ ქვეყნის მბრძანებელი, მე ვარ ამორძალების დედოფალი.

– მაშ, მე მოვუტყუებვარ ამ ნაპირებს – მე ეს მხარე სულ სხვა მეგონა, მე ჯერ არაფერი არ გამიგონია ამორძალების სამეფოს შესახებ. გამიშვი ჩემ გზაზე, – შეელმერთა მგზავრი, – მე ნავალ, რომ ვნახო ჩემი სამშობლო ნაპირი.

– მაგრამ შენ არ გითქვამს, ვინ ხარ შენ? ან საით მიდიხარ? – შეეკითხა ტომირანდა.

მაშინ მგზავრი მოუყვა, რომ მათ დიდი ხანია დატოვეს ეს ქვეყანა და წავიდნენ აზიაში საომრად, რომ მათ დატოვეს სახლში ცოლები და ბავშვები, რომ ისინი დიდხანს იბრძოდნენ, რომ ბევრი მათგანი ომში დაიღუპა და ვინც გადარჩენ, ეხლა ბრუნდებიან სახლში, რომ ის გამოგზავნილია, წინ-და-წინ გააგებინოს მათი ჩამოსვლა. სამჯერ არ ამოვა კიდევ მთვარე, რომ ისინი აქ იქნებიან. ვინც ცოცხალი დარჩენ, მათ მოაქვთ აუარებელი ოქრო და ვერცხლი, ტყავები, ქსოვილები, ცხენები, იარაღი და სხვა კიდევ ბევრი ნადავლი.

– ჩვენ მოგვყავს აუარებელი მონები და უფრო კიდევ მეტი მონა ქალები და ტყვეები. ეხლა ჩვენ შეგვიძლია, დიდხანს კარგად ვიცხოვროთ. მე აქ დავტოვე ცოლი და ბავშვები, – მათთვის მომაქვს საჩუქრები, – გამიშვით, დედოფალო.

ტომირანდას სიხარულის ცოფი აღრჩობდა, როცა ისმენდა ამ ამბავს. ამდენი სიმდიდრე, ამდენი მონები, მონა ქალები და ტყვეები – საჭირო იყო, რომ ის თვითონ გამხდარიყო ამის პატრონი, მაგრამ როგორ? და ახალი დიდებული ბრწყინვალე გეგმა დაიბადა მის თავში.

– რა ქვია შენ ცოლს, მგზავრო? – კითხა ტომირანდამ.

– ასატრა... და მე მყავს კიდევ ბავში.

– შენი ბავში დიდიხანია, რაც მოკვდა, მხოლოდ ასატრა ცოცხალია და მოგელის შენ.

– როგორ, შენ იცნობა იმას?..

– ისე, როგორც შენ მიცნობ – მე ვარ ტომირანდა.

ამ სიტყვებმა ძალიან გააკვირვეს მგზავრი.

– როგორ, შენა ხარ ტომირანდა?

– მე ვარ ტომირანდა.

– ჩვენი წინამძღოლის ცოლი. მაგრამ რა სამეფოზე და ამორძალებზე ლაპარაკობდი და ან შენ რისი დედოფალი ხარ?

– ეს სამეფო მე დავაარსე. თქვენ, რომ დაგვტოვეთ ასე უმონ-
ყალოთ, ჩვენ მოუარეთ თვითონ ჩვენ თავს, ჩვენ გვყავს ჯარი და მე
ვარ მისი წინამძღოლი.

ეს რომ გაიგონა მგზავრმა, მორთო სიცილ-ხარხარი და დაინყო
დაცინვა:

– მაშ, ასატრა ამ დიდებულ ჯარში ყოფილა... მაშ, ეს ყოფილა
ამორძალები. განა ჩვენ ხომ არ მოგვიხდება აზიის ველურ ხალხებსა-
ვით თქვენი დამორჩილება? მგზავრი თანდათან უმატებდა დაცინვას.
ტომირანდას რისხვას საზღვარი არ ჰქონდა.

– ჯერ მოიცა – ადრეა დაცინვა. არ გირჩევდი ჩემთან ხუმრო-
ბას, კადნიერო და სანყალო კაცო! – დაიყვირა ტომირანდამ.

– ან შეიძლება თვითონ ასატრა იყოს თქვენი წინამძღოლი? –
ხითხითებდა მგზავრი, – იქნებ მე ძიძათ წამიყვანოს თავის ბავშვთან?..

– მე გითხარი, რომ ასატრას შვილი არ ყავს, მან წყალში გადაის-
როლა, დიახ, გადაისროლა, მე ვარ წინამძღოლი ჯარის და ასატრა
ჩემი მახლობელი თანაშემწეა. შენ კი ეხლავე უნდა დამემორჩილო
და წამომყვე თან.

გაცოფებულმა მგზავრმა აიღო შუბი და გაექანა ტომირანდას-
კენ, მაგრამ ამორძალის ცხენი გვერდზე გახტა ყალყზე ამდგარი,
ტომირანდამ ამოიღო და ესროლა ისარი...

ისარი ხელში მოხვდა მგზავრს და შუბი ხელიდან გაუვარდა.
სისხლი ღვარივით წამოვიდა ქრილობიდან და ცხელი წვეთები ამორ-
ძალს ფეხებზე მოესხა.

მეორე ისარი ტომირანდამ კიდევ ფეხში გაარტყა მგზავრს. მგზავ-
რი დაეცა.

– რომ მომენდომებია, შიგ გულში გაგარტყამდი. – შესძახა ტო-
მირანდამ.

– აი, თურმე რა ჰყოფილან ამორძალები!.. თუ ყველანი ასეთები
არიან, დამორჩილების მეტი არაფერი დაგვრჩენია.

მგზავრი მიფორთხდა ამორძალთან და მორჩილების ნიშნათ
აკოცა ფეხზე. ტომირანდამ უბრძანა, აიღოს მოტანილი ძღვენი და
მისდიოს უკან, მიუხედავად ხელის და ფეხის ქრილობისა.

უკვე გათენდა, როცა ისინი მივიდნენ ამორძალების ბანაკში.

ბანაკში უკვე დიდი მუშაობა იყო გაჩაღებული. კედლები თითქოს
დასრულებული იყვნენ – სამხრეთის კარებიდან შემოდოდა რაზმი,
რომელსაც წინ მოსდევდა ამ დილით ნადავლი ცხენების ჯოგი.

მგზავრი უყურებდა ყველაფერ ამას და ფანტასტიურ ოცნებაში
გადადიოდა – ღონე მიხდილი ის დაეგდო ტომირანდას ფეხის წინ.

მოაყვანიეს ასატრა – მაგრამ ასატრამ მხოლოდ გაციებულ გვამს მიუსწრო.

დიდხანს უყურებდა ტომირანდა ასატრას, თითქო უნდოდა გაეგო, რა ხდებოდა მის გულში და მისი აზრები წაეკითხა.

ასატრა მიხვდა დედოფლის აზრს, და დაეცა მის ფეხთა ქვეშ და დაუკოცნა ფეხები.

– მე მოვკალი ეს კაცი და რამდენიმე დღის შემდეგ ეს ბედი ეწვევა ყველა თქვენ ქმრებს. ნაალებიეთ აქედან მკვდარი. განმინდეთ ისრები, ჩვენ ისინი კიდევ დაგვჭირდებიან. მალე ჩვენ ვიქნებით მდიდრები და ძლიერები. ჩვენ ქმრებს ბევრი სიმდიდრე მოაქვთ თურმე – ჩვენ იმათ დავხოცავთ და ყველაფერი ჩვენი იქნება.

სუსტი ოხვრა მოისმა ერთის გულიდან. ეს ფემა სტიროდა – მას მოაგონდა თავისი ქმარი, მისი ალერსი და ყველაფერი – შემდეგ ასატრას ქმარის ბედი და აღმოხდა ოხვრა – მას უყვარდა სიცოცხლე.

კარგია, რომ ეს ოხვრა ტომირანდას არ გაუგონია.

3. სიკვდილის რთველი

მთელი სამი დღე ემზადებოდნენ ამორძალები თავიანთ ქმრების შესახვედრად. შესწყდა ყველა მუშაობა – გარდა კედელის მოთავებისა. ვისაც კი შეეძლო იარაღის ტარება, გამოიყვანეს მოედანზე. ერთი მხრივ იყო საომარი მზადება – მეორე მხრივ მზეში გაოფლიანებული ამორძალები აშენებდნენ კედელს. სალამოს ციხეზე მუშაობა გათავდა და ყველანი გაემგზავრნენ მდინარე ტერმანდონაზე, რომ გაბანილიყვნენ. იქვე ძირს კლდეებთან თვითონ მდინარის პირში შესართავთან იდგა ახალი რაზმი ამორძალებისა, რომელიც გაეგზავნა ტომირანდას, რომ ეყურადებიათ ქმრების ჩამოსვლისთვის, რაზმები შეერთდნენ და მათ ხუმრობას და ოხუნჯობას არ ჰქონდა ბოლო.

ყველანი ელოდნენ რაღაც უჩვეულოს და საკვირველს. მეორე დღეს ტომირანდამ გასცა ბრძანება, რომ მთელი ჯარი შეკრებილიყო მდინარე ტერმანდონაზე. დაიწყო დაღამება. ამორძალები უკვე მიჩვეული იყვნენ მორჩილებას და ელოდნენ დედოფლის ბრძანებას.

შემდეგ გამოჩნდა კიდევ ბნელაში დედოფლის ფიგურა. ამორძალებს შორის გაიარა ჟრუანტელმა.

ასატრას ქმარის მაგალითზე მათ იცოდნენ, რომ ტომირანდას არ უყვარს ხუმრობა.

ტომირანდამ გადახედა ჯარს და დაიწყო ცხენიდან მაღალი ხმით:

– აქ პონტის მრისხანე ნაპირას, ტერმანდონის საღვთო მდინარეზე გიბრძანებთ: ხვალ, როგორც ვიცით ასატრას ქმრისაგან, მოვ-

ლენ ჩვენი ქმრები და ძმები. ჩვენ შევხვდებით მათ ქალაქ გარეთ; ჩვენ თან წამოვიღებთ ძღვენს, ღვინოს და საჭმელს. ჩვენ მათ გაუწყობთ ნადიმს და ვაჩვენებთ, რომ ძალიან გავგვიხარდა. თუ გკითხონ, სად არიან ჩვენი ბავშვები – უთხარით, რომ დახოცეს. თუ გკითხონ, სად არის ტანისამოსი – უთხარით, რომ ჩამოგვეხა სიღარიბეში. თუ გკითხონ ძუძუებზე, რამე უთხარით, რომ ზღვის ავადმყოფობამ ჩამოგვიარა. თქვენ შეგიძლიათ, ეალერსოთ თქვენ ქმრებს. მაგრამ გახსოვდეთ, რომ უთუოდ უნდა დაათროთ, შემდეგ, როცა მთვრალეები და გალალეებული დაიძინებენ, თქვენ უნდა დაბრუნდეთ უკან ცხენებთან და რაც შემდეგ მოხდება, ამის შესახებ გაიგებთ. მაგრამ ვაი იმას, ვინც გამოიჩინს სიმხდალეს და უძღურებას.

ტომირანდა დიდხანს ეძებდა ვილაცას ჯარში. შემდეგ მისი თვალები გაჩერდნენ ახლაზე.

– გახსოვს, ახლა, შენ რომ მიგაბა ქმარმა გარეულ ხარს და მინდორზე გააქცია... გახსოვს, ის როგორ ხარობდა, როცა შენ ტანს ქვები და კენჭები ესობოდნენ?

– მახსოვს, დედოფალო, და არც არასდროს დამავინწყდება, ჩემი იმედი გქონდეთ.

– პროტია, გახსოვს შენ, რომ დაგამწყვდია ქმარმა ქვიან გამოქვაბულში და არ გაჭმევდა საჭმელს – მხოლოდ იმისთვის, რომ შენ დაგებადა ქალი და არა ვაჟი?

– მახსოვს და არც დამავინწყდება, დედოფალო.

– მეც არ დამვინწყია არაფერი, – გაათავა ტომირანდამ, – და არც არავის ვაპატიებ. გესმით თქვენ, ჩვენი ქალაქი მიუვალა. მე კიდევ მეტს გავაკეთებ თქვენთვის, თქვენ იქნებით მდიდრები, ძლიერები – თქვენ დაგიმორჩილებთ მეზობელ ტომებს, მხოლოდ მომყევით მე და მხოლოდ მე.

ტომირანდა ჩამოხტა ცხენიდან და დაჯდა ქვაზე, სათითაოდ მიდიოდნენ ამორძალები და მორჩილების ნიშნათ უკოცნიდნენ ფეხებს. ამის შემდეგ ტომირანდა დაბრუნდა ქალაქში და ელოდა მეორე დღეს.

ნანილი ჯარი ტომირანდამ დილას გაგზავნა მდინარეზე, ნანილს კიდევ მიქონდათ ხორაგი, ღვინო, ცხვრები, ხარები და სხვა.

დამხვედრი ანიშნებდნენ, რომ შუა ზღვაზე გამოჩნდნენ, როგორც შავი წერტილები მათი ქმრების ნაგები.

მოვიდა მზის ჩასვლისას პირელი ნავი, მოსულებს ძალიან გაუკვირდათ, რომ შეხედეს ტიტველ ქალებს და მათ ღია თმებს – და მამაკაცურ გამოხედვას.

პირველად მათ დაუხვდა ტომირანდა და მიართვა ძღვენი. მანვე აუხსნა მათი ძუძუების გაფუჭება და სხვა ამბები. და როცა მოათავა

დამორებისა და მარტო ყოფნის უბედურება და შეხვედრის ბედნიერების ამბავი, გადანწყვიტეს აქ გამართონ, ზღვის პირას ნადიმი.

ზოგი ქმრები ვერ ცნობენ ცოლებს და ცოლები კიდევ ქმრებს. ამასობაში არჩევდენ ადგილს მოსასვენებლად, კლდეების ახლოს დასაბანაკებლად და თანდათან ნავებიდან გროვდებოდენ მამაკაცები.

მამაკაცებს, რომელთაც ნახეს აფრიკის ნაპირები და წითელ კანიანები – მაინცა და მაინც არ უკვირდათ ამორძალების ამბავი.

ზოგს კიდევ მოეყვანა წითელი კანიანი მხევალი ქალები, და თავიანთ კანონიერ ცოლებს – ამსახურებდენ მათ.

ამორძალების გულში საშინელი ბრაზი გროვდებოდა. ისინი ცნობის მოყვარეობით ათვალეირებდენ მონა ქალებს.

მოვიდენ გემები ნადავლი სიმდიდრით სავსენი. ნაპირზე ჩამოქონდათ ძვირფასი ბენვეულები, სპილოს ძვლები, ოქრო, ყელსაბამი, ძვირფასი ქვები, იარაღი, ხეხილი, ქსოვილები და ბევრი კიდევ სხვა.

ამორძალების ცნობის მოყვარეობას საზღვარი არ ჰქონდა. ნაპირი დაემსგავსა ფანტასტიურ ბაზრობას, მაგრამ აქლემების ნახვამ ყველანი დააშინა. და ამორძალები შიშით აქეთ-იქით გაიბნენ.

თვითონ ტომირანდაც განცვიფრდა.

მაღე გამოიტანეს ნაპირზე აზიიდან წამოღებული კარვები.

ყველაზე დიდი ტომირანდას ქმარის, წინამძღოლის კარავი იყო. მოჰქონდათ ტახტრევანზე წინამძღოლი, ის კიდევ ეალერსებოდა თავის წითელ კანიან მხეველ ქალს, რომელსაც ეცვა ჰაეროვანი, როგორც ღრუბელი ტანისამოსი.

მისი ტანი სრული კონტრასტი იყო ტომირანდას ამორძალურ ტანისგან.

წინამძღოლს, რომელსაც არასდროს არ ყვარებია თავისი ცოლი – ეხლა უფრო ეტყობოდა გულგრილობა და ზიზღით გადმოხედა ტომირანდას.

ტომირანდამ გულში ჩაიკლა წყენა.

ტომირანდას ამდენ სანახაობიდან თავბრუ ეხვეოდა. ის არ მიუშვეს წინამძღოლთან – სანამ არ მოაწყვეს კარავი.

მის ძლიერ ბუნებას ეზმანებოდა ქმრის ალერსი და ამ გრძნობით შედიოდა კარავში. ხედავს, მისი ქმარი ეალერსება ქალს, რომელიც გავს ჰაეროვან ასულს. ეს ქალი წევს რბილ ბალიშებში, აბრეშუმის ბენვეულებში და მის სახეზე დამცინავი ღიმილი ისახება.

– ტომირანდა, – უთხრა წინამძღოლმა, – ამიერიდან ეს არის შენი ქალბატონი, დაბრუნდი სახლში და ყველაფერი მოამზადე მაგის დასახვედრად – წაიღე ყველაფერი, რაც საჭირო იყოს, გემის უფ-

როსი მოგცემს ყველაფერს და მოაწყვე ძვირფასად ოთახები – შენი ქალბატონისათვის.

– განა მე არ უნდა ვიყო მაგის ქალბატონი? – შეეკითხა ტომირანდა და გაფითრდა რისხვისაგან, – შენ ალბად გზაში დაღლილხარ და აზრი გებნევა, უთხარი შენ მხევალ ქალს, რომ მე ვარ მაგის ქალბატონი, შენი კანონიერი ცოლი და არ შეიძლება, როცა მე შემოვიდე, ეს მანდ ეგდოს და ფეხზე არ წამოდგეს.

– კიდევ ერთი სიტყვა მეტი და მე შენ მოგკლავ, – დაიღრიალა წინამძღოლმა, – მე არც დაღალული ვარ და არც ავადა ვარ, და ვიცი, რასაც გიბრძანებ. შენც ისე იზამ, როგორც გიბრძანე და რომ ეს დაგიმტკიცო... – წინამძღოლმა შესწყვიტა ლაპარაკი და რალაც გაუგებარ ენაზე მიმართა მხევალს.

ის კიდევ ზანტად ავიდა თავის ადგილიდან და დაჯდა კარავის შუაში მაღალ ბალიშზე, რომელიც ძალიან ჩამოგავდა ტახტს. ამის შემდეგ თავისი დიდრონი თვალებით უჩვენა ტომირანდას მინაზე თავის ფეხებთან და წინამძღოლმა უთხრა თავის ცოლს:

– ამ ქალს უნდა, შენ თავქვე დაეშვა მაგის წინ და ისიც თავის სუფლების ნიშნად ფეხს დაგადგამს თავზე.

ტომირანდას აუკანკალდა კბილები – მაგრამ მანაც აასრულა ბრძანება. ლამაზი ქალი კიდევ იღიმებოდა.

ტომირანდა განრთხული იყო მის ფეხებთან.

თავზე იგრძნო იმ ქალის ფეხი. უნდოდა, ავარდნილიყო და ისარით გაეპო მისთვის მკერდი, მაგრამ მოიგონა, რომ იარაღი არა აქვს და ამის გარდა, მოაგონდა ამაღამის გეგმები, რომ მის ხელშია მთელი სამეფოს ბედი – იყო ასეთ მდგომარეობაში, მხოლოდ იმისა ეშინოდა, რომელიმე ამორძალს არ ენახა ასეთ ყოფაში.

ადექი, გახადე შენ ქალბატონს და დადექი ყარაულად კარავთან. ტომირანდამ გახადა მხევალ ქალს. მისი მშვენიერი რბილი ტანი სავსე იყო ახალგაზრდობით და სინორჩით და თან სურნელებით შეზავებული. მხევალმა ქალმა კიდევ წინამძღოლს ჩამოხადა საჭურველი.

კარავში დაბნელდა.

წინამძღოლმა დაღია რალაც ტკბილი სასმელი, რომელიც მხევალმა მიუტანა და ლუდი, ამორძალების მიტანილი კიდეც გადააქცია.

მხევალი ქალი დაწვა მის ფეხთან და ტომირანდა დადგა სადარაჯოზე. როცა მათ დაეძინათ, ტომირანდა ჩუმად გამოვიდა კარავიდან. ის უფიქრდებოდა ატანილ შეურაცყოფას, მაგრამ მალე ერთმა აზრმა დაფარა ყველაფერი. ცაზე ვარსკვლავები ბრწყინავდენ და ბანაკში კოცონები აენთენ, მთვრალეების ორგია გრძელდება.

ტომირანდა მიდიოდა ბანაკის შუაგულში და უყურებდა შეზარხოშებულ მხედრებს.

ამორძალები, მხედრები და წითელ კანიანი მხევალი ქალები ერთმანეთში იყვნენ არეული, წითელ კანიანი ქალები იგონებდნენ თავის შეურაცხყოფას.

ტომირანდა მივიდა მდინარე ტერმადონასთან, აქ მას უცდიდნენ შემფოთებული დანარჩენი ამორძალები. ამორძალები უცბად შეიარაღდნენ. თითქმის ყველანი დაბრუნებულიყვნენ. ზოგიერთები კიდევ ფხიზელ ქმრებს არ სცილდებოდნენ და აცლიდნენ იარაღს.

ტომირანდას არ სჭირდებოდა ბევრის მტკიცება, თითქმის ყველა ამორძალები გრძნობდნენ თავს შეურაცხყოფილად და მზად იყვნენ შურისძიებისათვის.

ტომირანდამ მაინც მიმართა სიტყვით.

კოცონები თანდათან ჰქრებოდნენ, მთვარე მიეფარა ღრუბლებს, ქარი ჩადგა, მხოლოდ ზღვა ღელავდა – მხოლოდ აქა-იქ ისმოდა მთვრალი ამოძახილი რამდენიმე მხედარის და წითელ კანიანი ქალის ოხვრა და ზოგი კიდევ ძილათ მიგდებულებოდნენ.

შემდეგ ამორძალები გადაესიენ მდინარე ბანაკს. განსაკუთრებით ტომირანდა იბრძოდა. ქალებს ამორძალები არ კლავდნენ და გაიარეს ბანაკი, როგორც სიკვდილის ანგელოზებმა.

4. ტომირანდას სასახლე

ტომირანდას არ ეძინა. მას აგონდებოდა წუხანდელი ბრძოლა და იზმორებოდა კმაყოფილებით. მან წაიყვანა ამორძალები წუხანდელ ბრძოლის ველზე. ჯერ კიდევ ეყარნენ მკვდრები და კოცონები იღვლიფებოდნენ – ამორძალები გრძნობდნენ თავიანთ გამარჯვებას. მათ მიაღწიეს წინამძღოლის კარავთან. ტომირანდა შეჩერდა და შეიხედა, შიგ მისი ქმრის ტანი ეგდო ბალიშებში, თავი კიდევ ცალკე მივარდნილიყო, ცხედარის ფეხზე მიბმული იყო წითელ კანიანი მხევალი ქალი. ის ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო და მის თვალებში საშინელი შიში იხატებოდა.

ტომირანდას არ უნდოდა მისი სიკვდილი, ის ეძებდა უფრო საშინელ შურისძიებას. ჯერ მხოლოდ გადააბა მკვდარს – შემდეგ შევიდა კარავში, ჰკრა ფეხი მკვდარ ქმარს და გადააგდო სხვა მხარეზე. შემდეგ შესდგა ქუსლებით მხევალ ქალს და სხვა ამორძალებსაც აქელვინა ფეხებით. თან საშინელ სიტყვებს ეუბნებოდა თავის ენაზე. მაგრამ ამაინაც ვერ მოუგო გული. უბრძანა, წაიყვანონ მხევალი ქალაქში და დააბან ჯურღმულში. შემდეგ ამორძალები დაესიენ მკვდრებს და ისროდნენ ზღვაში. სხვა რაც იყო სიმდიდრე, ამორძალებმა ჩაიტანეს ქალაქში.

მაღლე ქალაქის კედელი სრულიად მოთავდა. კარის ბჭეებს იცავდენ შეიარაღებული ამორძალები.

ამორძალებმა გაიყვეს სიმდიდრე და მოაწყვეს თავიანთი სახლები. ახლა ყველაფერი ბლომად ჰქონდათ, როგორც იარალი, ისე სიმდიდრე, მათი სოფელი სრულიად გამოიცივალა.

ტომირანდამ ქალაქს დაარქვა სახელად ტელისკირი და გამოაცხადა ამორძალების სამეფოს სატახტო ქალაქად. ქმრების მოყვანილი მონა ქალები ტომირანდას დარჩენ – ასეთები კი ბლომად იყვნენ. მან იმათგან განსაკუთრებული ამაღა შეადგინა თავის თავისათვის და იმათ უფროსად დააყენა ახლა, რომელსაც დაარქვა ქარიშხალი, გულადობისა და სიმარდისათვის.

ეხლა მას ყავდა მშვენიერი ჯარი. მრავალი ქალების სადარაჯო რაზმი და ფლოტი – ქმრების მოყვანილი ნავეებიდან. უმთავრესი ნაწილი ნადავლისა თვითონ ტომირანდას დარჩა – მათ შორის აღმოჩნდა ოქროს ქამარი უძვირფასესი პატიოსან ქვებით მოფენილი. ეს ქამარი მან შემოირტყა თავის მეფობის ნიშნათ. და გასცა ბრძანება, რომ არც ერთ ამორძალს ქამარი არ ეტარებია – ეს გამოცხადდა დედოფლის უზენაეს უფლებათ. შემდეგ მან აირჩია გამჭირვალე ქსოვილი, მხეველ ქალზე რომ ნახა, ესეც მეფობის ნიშნად.

გავიდა ნახევარი წელი.

შუა ქალაქში აღსდგა მარმარილოს სასახლე. ქვებისათვის ძალიან შორს გაგზავნა ტომირანდამ ამორძალები პროტოას წინამძღოლობით. სასახლე მორთეს ნოხებით და სხვა ძვირფასი სამკაულებით.

ეს იყო ტომირანდას სასახლე. ეხლა კი მოისურვა თავის ქვემეგრდომებისთვის მიეცა კანონმდებლობა. მოიწვია სასახლეში ყველაზე უფრო გავლენიანი და ჭკვიანი ამორძალები და იმათთან ერთად დაიწყო ახალ კანონებზე ბჭობა. ახალი კანონით ტომირანდა თავისი სიცოცხლეში უნდა ყოფილიყო მეფეთ. ამორძალები ხდებოდენ მისი ქვეშევრდომები და უნდა დამორჩილებულიყვენ ყოველ პირობის გარეშე.

მას ჰქონდა უფლება მათი სიცოცხლისა და სიკვდილისა. არავითარი გადასახადი კი არ დაუნესებია. მხოლოდ სასახლეში უნდა მიეტანათ, რაც იყო საჭირო და ემსახურათ ჯარში.

რამოდენიმე ამორძალები ამოირჩია, საერთო წრიდან გამოჰყო და მხოლოდ მასთან უნდა ემსახურათ. ამორძალები მის დანახვაზე უნდა დავარდნილიყვნენ მის ფეხებთან და ნიშნათ კეთილგანწყობილებისა, მხოლოდ რჩეულთა შეეძლოთ მისი ფეხის კოცნა. ვინც ამისი ღირსი გახდებოდა – ეს იყო დედოფლის რჩეული და სხვა ამორძალები უნდა მოკრძალებოდენ მათ და მიეცათ პირველი ადგილი.

საერთოდ ტომირანდას ზვიადად ეჭირა თავი, რაც მოაწყო სამეფო და მამაკაცები დანყვიტა – თითქო ის მაღლიდან არის დანიშნული ამ დიდი საქმისათვის.

ხანდისხან თავის მარმარილოს სასახლეში მას თვითონ თავის თავი წარმოუდგებოდა იმ უმაღლეს არსებათ, რომელზეც ეუბნებოდენ მშიშარა ამორძალები.

ასატრამ თავისი ხელით ამოჭრა მარმარილოდან ტომირანდას ქანდაკება, დასდო სასახლის წინ და გაუკეთა სამსხვერპლო, რომელიც აღმოჩნდა გემში და რომელიც აგრეთვე ქმრებს მოეტანათ აზიიდან...

ტომირანდას ძალიან მოეწონა ეს ამბავი და გადაახურვია ქანდაკება, თანაც ბრძანება გასცა, რომ ღვთის მსახურება დაეწყოთ: გუნდრუკის კმევა და მსხვერპლის მოტანა. აქ ამორძალები დაემხოზიან თავქვე და ლოცულობენ ტომირანდას, თან მოქონდათ აუარებელი შესანირავი.

ქურუმების უფროსად ტომირანდამ დანიშნა ასატრა. ტომირანდა დილით ისევ ადრე სდგებოდა, გაიარდა ცხენით ქალაქში და ზღვის ნაპირზე. შემდეგ დაბრუნდებოდა ქალაქში და შეუდგებოდა საქმეებს – უფრო კი ასამართლებდა ხალხს. ან ამტკიცებდა, ან უარყოფდა იმას, რასაც გადანიყვებდა მსაჯულთ უხუცესი, რომლის ადგილას მან დანიშნა პალა.

ამის შემდეგ დედოფალი ისადილებდა და ისვენებდა. ჯარების უფროსი იყო პროტოა.

შინაურ საქმეებს განაგებდა, და დედოფლის ცხენს უვლიდა ამორძალი მენალიზა, რომელიც იყო მისი მარჯვენა ხელი და მეფისნაცვალი. მენალიზა დააწვენდა ტომირანდას. სადილის დროს ემსახურებოდა, ტანთ გახდიდა და უყურებდა თავქვე დამხოზილი, სანამ დედოფალი არ დაიძინებდა. მენალიზას ბედი ბევრ ამორძალს ეშურებოდა.

ყველა, ვინც შემჩნეული იქნებოდა მამაკაცებთან კავშირში, ან თავისთან, ან ტყვეთ მოიყვანდა მამაკაცებს, მას უთუოდ სასტიკი დასჯა მოელოდა.

დამნაშავეს მოაბავდენ გარეულ ხარს და გაუშვებდენ მინდორში. მაგრამ ჯერ ვერავის გაებედა ასეთი სასჯელი. ვინც დედოფალს შეურაცხყოფდა, დაამწყვდედენ ჯურღმულში და იქ სიმშობლით ამოძვრებოდა სული, მერე კი დათხრიდენ თვალებს. სამეფოს ღალატისათვის დამნაშავეს გადააგდებდენ კლდიდან ზღვაში.

ამორძალები ძალიან თავშეკავებული იყვენ. მაგრამ ისე ყველას გულზე აწვა საშინელ ლოდათ ამორძალის დესპოტია.

5. ფემა

იმ დღიდან, რაც ამორძალებმა ქმრები დახოცეს, ფემა სადღაც გაქრა. არც იმ ღამეს და არც მის შემდეგ ის არავის უნახავს. ამ დროს ან ვინ მიაქცევდა მას ყურადღებას, არც ნადავლის გაყოფის დროს მოიგონეს – მხოლოდ ერთხელ პალამ მოახსენა დედოფალს, რომ ფემა არ სჩანს და არც იციან, სად არის.

ტომირანდამ გასცა ბრძანება, უთუოდ მონახონ.

დღეები მიდიოდენ, ფემა კი არსად სჩანდა.

ფემა იმ დღესვე, როცა ამორძალებმა გადანყვიტეს ქმრების სიკვდილი, მივიდა ბანაკში – მონახა თავისი ქმარი. ქმარს ძალიან უყვარდა ფემა, მაგრამ ფემას არ გაუცია ხმა – უთხრა მხოლოდ, თუ გინდა, რომ არ დაიღუპო, მზე რომ ჩავა, მოდი იმ ადგილას, სადაც მე და შენ პირველად შევხვედით ერთმანეთსო.

ქალები რომ დაბრუნდენ ქალაქში იარაღის წამოსაღებად, ფემა მათ გამოჰყვა, მაგრამ დაბრუნებისას მან ისარგებლა სიბნელით და გადაუხვია ზღვისაკენ.

ორჯერ-სამჯერ მოესმა ხმა, რომ უძახოდენ ამორძალები, მაგრამ მას თითქოს არ გაუგონია. სხვებმა იფიქრეს, რომ წინ წავიდა და გაჩერდენ. ვარსკვლავები უჩვენებენ გზას, მიაღწია კიდეც ზღვის ნაპირს, მას ეზმანება ქმრის ალერსი და უხარია, რომ გადარჩა მრისხანე დედოფალს. ეს ადგილი წინათაც იყო მათი შეხვედრის ადგილი. ქმარი ნახულობს ფემას.

აქ მოხდა მათი შეხვედრა და პირველი მიაღერება. ფემამ ყველაფერი უამბო თავის ქმარს. მას უნდოდა მიშველებოდა თავის ამხანაგებს, მაგრამ ფემა ეუბნება, რომ ეხლა უკვე გვიან არის, რომ ის ვერაფერს ვერ გაბედავს ამდენ შეიარაღებულ ამორძალების წინააღმდეგ.

მათ გადასწყვიტეს ამ გამოქვაბულში დარჩენა უკეთეს შემთხვევამდე. კაცმა ისარგებლა შემთხვევით და, როცა ამორძალები გართული იყვნენ ომში, მოხსნა თავისი გემი, ჩააწყო შიგ ყველაფერი, რაც საჭირო იყო და წავიდა ზღვაში. მივიდნენ იმავე გამოქვაბულში.

– ტყვილად ლანძღავ შენ ტომირანდას, ხედავ, რა ღონიერი და გულადათ გადაუქცევინარ, ფემა.

ფემა იცინის. ქმარს უხაროდა მისი სიმკვირცხლე და მალი-მალ გადაატანიებდა ტომრებს და სხვა ნივთებს გემიდან.

კაცმა გააბა გრძელი ბანარი გამოქვაბულში, რომ გზა არ დაბნეოდა. მოაწყვეს თავიანთი კუთხე მშვენივრათ ბალიშებით და ნოხებით, ლეოპარდებისა და ლომების ტყავებით. მერე საგზლად მთელი

ჯოგი ცხვრებისა მორეკეს. დღე სცხოვრობდენ გამოქვაბულში, ღამე კიდევ გამოდიოდენ ზღვაზე სასეირნოთ.

დღეები ღამეებს აგავდენ და ღამეები დღეებს, ფემამ დაისვენა და გალამაზდა. ქმარი გამოუტანდა ლევანტის ნებოს, აანთებდა და მის შუქზე ფემა მოსჩანდა, როგორც ფანტასტიური სიკეკლუცი.

მის სილამაზეს მხოლოდ ტომირანდასგან მოჭრილი ძუძუ აფუჭებდა – ქმარიც გალამაზებულიყო, დავაჟკაცებულიყო. მთელი დღეები ისინი ელაპარაკებოდენ ერთი მეორეს.

ის უყვებოდა ამორძალების ცხოვრებიდან, ქმარი კი თავის თავგადასავალს შორეულ აზიაში ომის დროს.

კაცი ასწავლიდა ფემას წითელ კანიანების ენას და თან ოცნებობდენ, თუ ზღვა დაწყნარდებოდა, წასულიყვენ სხვა ქვეყანაში. ღამე გამოათრევდენ თავიანთ ნავს, იჭერდენ თევზებს, დილას ძალიან ადრე ესროდენ ისარს არწივს არ რომელიმე ზღვის ფრინველს და როგორც ცა განათდებოდა, ისევ დაიძალებოდენ გამოქვაბულში.

ტომირანდა თანდათან შორს მიდიოდა თავის ოცნებაში, მას მოსწყინდა თავის გაღმერთება, გუნდრუკი დ ამორძალების მორჩილება და მოინდომა თანდათან გააფართოვოს თავისი სამეფო.

ტომირანდა უბრძანებს მენალიპას, ღამე გამოიყვანოს ცხენი. მენალიპას სძინავს მის ფეხებთან, ჯერ არ ესმოდა დაძახება, შემდეგ წამოვარდება შეშინებული. მენალიპა უშლის დედოფალს, მაგრამ დედოფალი არ იჯერებს და შეუკაზმავენ ცხენს, ის გაიარს თავის ნაჩვევ კლდეებისაკენ ახალი გეგმების დასაწყობად. დიდებულია დილის გაღვიძება შავ ზღვაზე. უცებ მას მოესმის რალაც ჩურჩული: ტომირანდა დააკვირდება და ხედავს ორ ლანდს, რომელნიც უახლოვდებიან გამოქვაბულს.

ტომირანდას თვითონ შეეშინდა ამ ჩრდილებისა, რადგან ეს მიუვალნი ადგილი იყო და ეგონა, რომ ეს არიან ღმერთები და უნდათ მისი დასჯა თავის გაღმერთებისათვის. შემდეგ მას ესმის ხმა: ლაპარაკობს ფემა და მისი ქმარი.

საშინელი რისხვა გაიარს ტომირანდას სახეზე. მე შენ გაჩვენებ, როგორ დაემალო ღმერთ ქალ ტომირანდას.

ტომირანდა მრისხანე დაბრუნდება სასახლეში. მზე ამოდის ქალაქზე. ტომირანდას ტაძრიდან ისმის ღვთისმსახურება და გუნდრუკი ღრუბელივით მიდის ცისკენ. სასახლესთან სდგას ცხენოსანი რაზმი ქალებისა.

იქვე არიან: ახალი, მათი უფროსი, ჯარების უფროსი პროტოა, მსაჯულთ უხუცესი პალა. მენალიპამ ჩამოართვა ცხენი დედოფალს

საშინელი კანკალით, ყველანი დაემხენ დედოფლის წინ, მაგრამ მის სახეზე არაფერი არ სჩანს რისხვის გარდა და შევარდება თავის ოთახში.

ცოცხალი შიმშილი მოითხოვს პალას. ყველას შიშით აკანკალებს. პალაც შეშინებულია და გაფითრებული, დაემხო პირქვე და უკეთებს მოხსენებას მიმდინარე საქმეებზე. ტომირანდა უსმენს. მაგრამ მის სახეზე მაინც საშინელი რისხვაა.

– უკვე რამდენიმე თვეა, შენ ჯურღმულში ამწყვედევია შენი ქმრის მხევალი, დიდებული ღმერთო ქალო. რას გვიბრძანებ, რა უნდა ვუყოთ მას.

– მალე შენ დაიკავებ ალბად იმ მხევალი ქალის ადგილს.

პალას შიშით გააცვივა.

– მე არ გაგხადე შენ ყველაფრად (აქ ჩამოთვლილია, თუ საჭირო იქნება).

– მე გიბრძანე შენ, უთუოდ მოგენახა ფემა – სად არის იგი.

პალა ეუბნება, რომ ყველგან გააგზავნა მდევერები და ითხოვს სამ დღეს ვადათ კიდევ, რომ მონახოს. მაშინ ტომირანდა ეუბნება ფემას ბინას. ქმარი მოჰკალით, ფემა კი აქ მომგვარეთ. ფემა იმ მხეველ ქალთან დააბით.

პალა გამოდის. შედის ტაძარში, კოცნის ტომირანდას ფეხს, მიიღებს ამატრიდან კურთხევას და ხუთი ამორძალებით გაუდგება გზას კლდეებისაკენ.

დიდხანს ეძებენ, უნდათ კიდევცა უკან დაბრუნება, შემდეგ ნახულობენ ბანარს და მიაგნებენ ცოლ-ქმარს ერთმანეთის ალერსში, პალას და სხვა ამორძალებს ძალიან გაუკვირდებათ, რამდენი ხანია, არც იციან, რაა ალერსი მამაკაცის.

კაცს გაუკრავენ ხელს და გადააგდებენ კლდიდან ზღვაში.

ფემას მიამბავენ პალას ცხენს და მიჰყავთ სასახლეში. პალა მიდის დედოფალთან, მაგრამ მენალიზა არ უშვებს. მაშინ ის ეტყვის, რაც უნდა გადასცეს და მიჰყავს ფემა, რომ დააბას ჯურღმულში. ჯურღმულში სცივა, ნესტია და სხვა რაღაც ფრინველები დაცოცავენ. ფემა რჩება ჯურღმულში.

პალა მიდის ტაძარში სალოცავად, რომ გადარჩა დედოფლის რისხვას.

ფემას გული უნუხდება და სტირის.

6. კლიტევრა

სანამ ფემა და სანყალი მხევალი ქალი ერთად იტანჯებოდნენ გვერდით ფერდზე მიბრუნებული – და ტომირანდა ნებივროდა გამარჯვე-

ბით, ქალაქში ხმა გავრცელდა, რომ ტელისკირში მოვიდნენ ელჩები. დილას ადრიანად გაისმა ქალაქის კედელთან რალაც ინსტრუმენტების ხმა, რომელიც წინათ არავის გაეგონა. ეს ელჩები უკრავდნენ რალაც რქებზე გაჩეთებულ ტომრებით, რომელიც ხარის ბუმტიდან იყვნენ გაბერილი და ხან გაიბერებოდნენ და ხან დაიკუმშებოდნენ.

ამორძალების ყარაულები გაჰკვირდნენ – ეს პირველი გულადი მამაკაცები, რომელნიც მიუახლოვდნენ ქალაქის კარებს. ამორძალების უფროსმა გაგზავნა ქალაქში კაცი ბრძანების მისაღებად. ცოტა ხნის შემდეგ ისინი დაბრუნდნენ და მოიტანეს გასაშვები ნიშანი. მამაკაცები შემოვიდნენ ქალაქში, თან მოჰქონდათ აუარებელი ძღვენი, ჯოგი ცხვრებისა და ცხენებისა, ხარები, კამეჩები და სხვა. ჯორები – ყველანი დატვირთული იყვნენ საქონლით. მოგზაურები დაკითხვისთვის მოუყვანეს პალას. მან ისინი მიიღო მწყრალად და თავიდან ფეხებამდე ჩაათვალიერა. ტომირანდას დაშინებული პალა ეხლა უფრო ჭკვიანი და დაკვირვებული შეიქმნა.

პალამ ჩამოართვა მათ თავიანთი მოკლე დანები, უკან რომ ჰქონდათ გარჭობილი და ჰკითხა, რისთვის მოვიდნენ.

ჩვენ მეზობელი ტომების ელჩები ვართ – მოვედით, რომ წარუდგეთ თქვენ ბრწყინვალე და ძლიერ დედოფალს. ჩვენ გვინდა, მოუტანოთ ძღვენი და ვთხოვოთ მონყალება. პალამ ჩაათვალიერა კიდევ. შემდეგ მიუყენა მცველები და წავიდა სასახლეში მოსახსენებლად. აქ ის წარუდგა მენალიპას, რომელმაც მიიღო გულმონყალეთ.

– შენ აქ მოიცადე და მე მოვახსენებ.

მალე მოვიდა მენალიპა.

– მოახსენე მათ, რომ დიდებული დედოფალი დათანხმდა, მიიღოს ელჩები.

პალა სანამდე წავიდოდა, მენალიპამ გასცა ბრძანება, ქალაქი მორწყონ, ტაძარი გააჩაღონ. მგზავრებმა იბანავეს ტერმადონაში, ჩაიცვეს ახალი ტანისამოსი და მივიდნენ ტაძარში და მუხლები მოიყარეს ქანდაკების წინაშე. გუნდრუკი უკმიეს, ძღვენი დაანყვეს და მზაკვრად ორი ხარი მიუტანეს.

ასატრა ამორძალების ხოროთი მღეროდა ჰიმნებს, ტომირანდა იდგა სასახლესთან და ისმენდა საგალობელს, როცა გაათავეს, უბრძანა მენალიპას, შემოსოს გამჭირვალე ქსოვილით, რომლის ქვეშ მოსჩანდა ძვირფასი ქამარი. შემდეგ ის დაჯდა ქვის ტახტზე და უბრძანა, შემოიყვანონ ელჩები.

შემოიყვანეს მგზავრები: მათ მიიხედ-მოიხედეს და გაკვირდნენ, როცა ნახეს დედოფალი. დაეცენ მის წინ პირქვე. ტომირანდა უბრძანებს მენალიპას, გამოკითხონ, რა უნდათ მგზავრებს.

მწყემსებმა აუხსნეს, რომ ისინი მეზობელ ტომების წარმომადგენელი არიან, რომ ისინი არიან მეცხვარეები, რომ ცხოვრობენ მშვიდად, სანამ ამორძალები არ გამოჩნდნენ და არ დაესხნენ თავზე. განსაკუთრებით ამ უკანასკნელ ხანს – პროტოა სწავას სოფლებს, კლავს მამაკაცებს და ქალები მიყავს ტყვეებათ – ეხლა ისინი მოვიდნენ დედოფალთან, სთხოვონ შეწყნარება და ელჩი დაეცა დედოფლის ფეხთქვეშ.

– უთხარი, რომ დაგვიბრუნონ ქალები და ჩვენ მოვალეთ ვრაცხავთ ჩვენ თავს, მოვიტანოთ, რაც გვაბადია და რაც თქვენ მოგვთხოვთ, მხოლოდ შესწყვიტეთ თავდასხმა.

აქ ელჩები დააწყობენ, რაც მოუტანიათ. ამის შემდეგ მათ მორჩილების ნიშნად აკოცეს ტომირანდას, ტახტის კიდეს დასდევს ტომირანდას ფეხებთან ერთი მუჭა მინა და ერთი თასი წყალი.

ტომირანდას თითქოს არც დაუნახავს ლამაზი მწყემსები, შორს იხედებოდა და გადასცა მენალიპას, რომ ორი დღის შემდეგ გაიგებენ პასუხს, მანამდე უბრძანა, კარგად შეინახონ სტუმრები და ძღვენი აკრიბონ. ტომირანდას სიამაყეს საზღვარი არა ჰქონდა. მან დანიშნა ჯარების აღლუმი.

ჯარი მიდიოდა დედოფლის წინ პროტოას ხელმძღვანელობით. წინ მიუძღვებოდა დამცველი რაზმი ახლას მეთაურობით. ტომირანდას ბრძანებით ამორძალები ერთმანეთში აირიენ და საშინელი ქარიშხალი გაჩნდა ისრების სროლიდან. ისინი სტუმრების თავზე გადადიოდნენ – მათ ნაცრის ფერი ედოთ და ტომირანდა ზიზლით უყურებდა იმ მშინარა მამაკაცებს.

უცებ ტომირანდამ აიღო შვილდი და ისროლა ისარი სტუმრისაკენ; ყველანი შიშით წაიქცენ. ისარი იქვე დაეცა ახლო; ამას მოჰყვა მეორე და მალე მწყემსების გარშემო დადგა ისრების ღობე, ეხლა მოეწყო ცერემონიული დედოფლის უკან დაბრუნების. წინ მიდიოდა ქურუმთა ქურუმები საცეცხლურებით, რომელნიც მღეროდნენ ჰიმნებს, შემდეგ ახლა დამცველი რაზმის თავში, შემდეგ მენალიპას მიყავდა დედოფლის ცხენი. მერე ფეხით მიდიოდნენ პალა და რამოდენიმე რჩეული ამორძალი და მათ შორის კლიტევრა, ახალგაზრდა და ლამაზი ამორძალი დიდებული ცეცხლის თმებით – ტომირანდამ უკანასკნელად მას მიაქცია ყურადღება, განათავისუფლა ქურუმობიდან და გაიხადა სასახლის მოსამსახურეთ. მას შეეძლო დედოფლის საწოლ ოთახში შესვლა და ხანდისხან შეცვლიდა მენალიპას.

მენალიპას ეს არ მოსწონდა. ნუხელისაც კლიტევრა დასტოვა დედოფალმა თავისთან სასახლეში. კლიტევრას ყელზე ეკიდა მშვენიერი მარგალიტის საყელო, ეს იყო ნიშანი ნუხანდელი დედოფლის წყალობისა.

შემდეგ მიდიოდენ სტუმრები მორჩილების ნიშნათ ხელშეკრული, შემდეგ ცალკე ქალები ფეხებშეკრული, რომელნიც ბორძიკობდენ. შემდეგ ექვს ამორძალს მოჰქონდა ტომირანდას ტახტრევანი, რომელზედაც იჯდა დედოფალი ამაყად. პროცესიას ათავებდა ჯარი, პროტოას მეთაურობით. შემდეგ პროცესია გაჩერდა სასახლესთან. ტომირანდა დიდი ზეიმით შეიყვანეს სასახლეში. ამორძალები ჩამოხტენ ცხენებიდან და თავები დახარეს მიწასთან. ტომირანდას შეყვენ თან კლიტევრა და მენალიპა.

– შენ დარჩი მთელი ღამით ჩემთან, კლიტევრა. შენ კი მენალიპა ნახვალ დასაძინებლად.

– მაგრამ მე არ დავლილვარ, დედოფალო და ნუ მომაკლებ შენი სახის შეხედვის ბედნიერებას.

– კიდევ ერთი სიტყვა და შენ სამუდამოდ დაკარგავ მაგ ბედნიერებას.

მენალიპა მზად იყო დამორჩილებოდა, რომ კლიტევრამ შესძახა:

– დედოფალო, მე ჯერ არ მეძინება, მე მინდა, ვნახო უცხო მგზავრები და ამოგიჩიო შენ პატარა კრავი.

– ნადი, პატარა გოგო, მხოლოდ მალე დაბრუნდი. – ისეთი სინაზე ჯერ არავის უნახავს ტომირანდასაგან.

კლიტევრა დაემხო დედოფლის სარეცელის წინაშე და მისი სპილენძის თმების ნიაღვარი დაიღვარა მარმარილოს იატაკზე და გამოჩნდა ქალის დიდებული სილამაზე. მენალიპამ შეასწრო თვალი, რომ დედოფალი სიამოვნებით შესცქეროდა ქალს. შემდეგ კლიტევრამ აკოცა ფეხებზე დედოფალს და გავარდა გარეთ.

დედოფალი მაინც მარტო დარჩა. მან გაგზავნა მენალიპა, რომ გასცეს ბრძანება, აუშვან ხელები მგზავრებს, აჩვენონ ქალაქის შესანიშნავი ადგილები და თანაც კარგად გაუმასპინძლდენ.

ტომირანდამ მიიღო მათი მორჩილება, აპატია ყველაფერი, თუ მოიტანენ ხარკს და აგრეთვე გასცა ბრძანება, მიეცათ მათი ტყვე ქალები. მენალიპამ რაღაც ჩასჩურჩულა ყურში პალას. უკანასკნელი სიხარულმა მოიცვა, რომ როგორმე ასიამოვნოს დედოფალის რჩეულს.

ტელესკირის ჩრდილო-აღმოსავლეთით ქალაქის ყრუ ნაწილში გაშენებული იყო დაჩრდილული ბალი მოხუცი ამორძალ ქალის ამალიასი. ამალიას მეტად კარგი ხასიათი ჰქონდა, იყო იშვიათი მხიარული და უდარდელი, სანამ შეეძლო, იყო ამორძალი, როცა დაბერდა, მერე ხელი მიჰყო ლუდის გამოხდას და ხელში ჩაიგდო მთელ ქალაქში ლუდის მონოპოლია.

მალე მისი ბალი ქალაქში ყველაზე უფრო მხიარული ადგილი გახდა.

ბალი დიდებულათ იყო მონყობილი. ჩანჩქერებით და ლეოპარდისა და ლომის ტყავებით. მინაში იყო დამარხული დიდი ქური, რომელშიაც ქარვის ღვინო იყო ჩასხმული. ამორძალებს ძალიან უყვარდათ ბაღში სიარული. ამაღა ხვდებოდა დიდი ამბით. გამოჰქონდა ყველაფერი, უფენდა ტყავებს და სხვა. ამორძალებსაც მოჰქონდათ ყველაფერი. განსაკუთრებით დიდი დღესასწაული იყო ხოლმე „ტომირანდას დღეს“ ანუ „განთავისუფლების დღეს“. ეს დღე იყო ამორძალთა სამეფოს დაარსების მოგონების დღე.

დღეს აქ იყო გამართული დიდი ქეიფი. მტანჯველი იყო ტომირანდას ტირანია და ამიტომ ქეიფის დროს ამორძალები უფრო გამძაფრებით ეძლეოდნენ თავისუფლებას, თანაც არ იკლებდნენ და კანონმდებლობას სასტიკ კრიტიკას უკეთებდნენ. მხოლოდ ტომირანდას ღვთიურ პიროვნებას ჯერ მაინც ვერ ეხებოდნენ, სამაგიეროთ მის ახლობელ ქალებს – მენალიპას, პალას, პროტოას და სხვებს – ხვდებოდათ ძალიან, თუმცა მათი შიშით ამორძალები ძლივს იბრუნებდნენ სულს.

ბალი სავსე იყო, როცა შემოვიდნენ უცხოელები. ისინი იყვნენ ლამაზი მამაკაცები: ერთი საშუალო ტანის – ბრიუნეტი, ცოტა ხნიერი. მეორე – ქერა, მაღალი და ცისფერი თვალებით, თანაც ძალიან ახალგაზრდა.

მოკლე კაბა, რომელიც მას ეცვა, ვერ მალავდა მისი ტანის სილამაზეს, ორთავეს ეკიდათ სალამურები, რომლითაც დღეს მოადგენ ქალაქს. მათ შემოყვანა ბაღში ლამაზი კლიტევრაც. ის მიჯდა ერთი დიდი ხის ქვეშ და განიერი თვალებით მიმტერებოდა უცხოელებს, მისი თვალები ვერ მალავდნენ ვნებას.

ამალიამ მიართვა სტუმრებს ლუდი.

ამორძალები მოეხვიენ უცხოელებს და ეკითხებოდნენ სხვადასხვა ამბებს. მათ ძალიან გაუკვირდათ, რომ ამ ტომს მეფე არ ყავთ და ყველა საკითხებს თვითონ ხალხი სწყვეტს.

ეს იყო ნამდვილი კომუნა.

მწყემსები ამბობენ, რომ ისინი ერთ და იმავე დროს მწყემსებიც არიან და მხედრებიც, რომ არავის თავს არ ესხმიან, თუ მათ არ დაეცენ თავზე, რომ ისინი თავყვანს სცემენ მხოლოდ მზეს, მთვარეს და ვარსკვლავებს. ლუდი ილეოდა და თანაც ლაპარაკს შნო ეძლეოდა.

და უმატეს ხმას უცხოელებმა და თანაც ამოიღეს თავიანთი სალამურები. მალე კლიტევრა წამოხტა და წინ დაუჯდა უცხოელებს. ახალგაზრდა მწყემსი ეალერსება კლიტევრას და თან უსხამს ლუდს. ორთავეს გაუარეს ჟრუნტელმა. ორგია გრძელდება. ამორძალები სასტიკად დათვრენ. მწყემსებმა წაიყვანეს კლიტევრა მახლობელ გამოქვაბულში.

კლიტევრას დაავიწყდა ყველაფერი, ტომირანდა და ამორძალობაც და ახალგაზრდული ვნებით მიეცა თავდავინწყებას. ტომირანდას საწყალ ფავორიტკას უდარაჯებდა პალა და აკი მოასწრო კიდეც...

კლიტევრა გაფითრდა. ის ემუდარება ახალგაზრდა მწყემსს, თან ნაიყვანოს თავის ქვეყანაში. მას მოსწყინდა სასახლე და ამის გარდა, არის რალაც უჩვეულო თვით ტომირანდას მისდამი სიყვარულში.

მწყემსიც ეალერსება და პირდება თავის ქვეყანაში გადამალვას. მწყემსი სხვა მხარეს წავიდა, კლიტევრას უნდა ტანი დაებანა მდინარეში და სასახლეში წასულიყო, რომ ამ დროს თავზე ესხმება ახლა, თავისი მცველი რაზმით და ატუსაღებს კლიტევრას და ასე მიყავთ კლიტევრა სასახლეში.

სასახლის ძირს ოთახში გაიმართა სასამართლო.

სულ მალა ზის მსაჯულთ უხუცესი პალა, ძირს კიდეც სხვა კიბეებზე არეოპაგი მოსამართლეთა და დაიწყეს გასამართლება კლიტევრასი, რომელსაც ჯერ კიდეც არ მოსცილებია ბედნიერების ნამი სახეზე.

– თქვენ წინ არის ამორძალი, რომელმაც დაარღვია კანონი, რომელმაც არ აასრულა ტომირანდას პირობა. – ტომირანდას სახელზე მსაჯულები პირქვე დაეცნენ.

– კლიტევრას მე თვითონ მოვასწარი მამაკაცთან.

– რისი ღირსია კლიტევრა?

– სიკვდილისა, სიკვდილისა – ტომირანდას კანონით! და ამორძალები ისევ დაემხენ პირქვე.

– მე გეტყვით განაჩენს: და პალა გავიდა. კლიტევრა კი დარჩა მარტო. სასამართლო დაიშალა. პალა შევიდა სასახლეში, მას შეხვდა მენალიპა და ბოროტმა ღიმილმა გადაუარა სახეზე. პალა ყველაფერს მოჰყვა, მენალიპამ აკოცა პალას დიდი დავალებით. მენალიპა წავიდა დედოფალთან. ამ დროს ხალხს კიდეც გაეგო ეს ამბავი და სასჯელის მოლოდინში მოაწყდა სასახლეს, მენალიპამ ყველაფერი მოახსენა დედოფალს, დედოფალი განყრა.

– შენ სტყუი, საძაგელო. მაშინ მენალიპა მოყვა, რომ ამის შესახებ ყველამ იცის, რომ სასამართლომ კიდეც გამოიტანა განაჩენი.

ტომირანდა მიხვდა, რომ ამორძალებს ძალით დაეჩქარებიათ საქმე. შემოყავთ კლიტევრა.

კლიტევრას შეეკითხა ტომირანდა, რაშიც სდებდენ ბრალს. კლიტევრა ადასტურებს და ამბობს, რომ მას შეუყვარდა ის ახალგაზრდა მწყემსი. ტომირანდას ახრჩობს ბრაზი. გასცემს ბრძანებას, მოკლან კლიტევრა. პალა და მენალიპა, იმის მაგიერ, რომ დაესაჩუქრებინათ, კიდეც დატუქსეს.

შემდეგ კი გახლებულ ხარს, რომელსაც ესროლეს ისრები, ბან-რით მიბმული კლიტევრა მიჰქონდა მინდორში. მალე მისი ლამაზი სხეულის მაგიერ მხოლოდ უმსგავსო ძორი ეგდო.

7.

ტომირანდა ჩაიკეტა სასახლეში რამოდენიმე დღეს. არავის არ იღებდა. გასცა ბრძანება, ქალაქში ღვთის მსახურება შეეჩერებიათ. სატახტო ქალაქი ტრაურში გაეხვია, ყველაფერი გავდა უწინდელ უბრალო ქალაქს. ყველანი დადიოდნენ დამნუხრებული და ნაღვლიანი.

ტომირანდას ეჩვენებოდა ლამაზი კლიტევრა – რომელმაც არჩია დედოფალს მეცხვარე: თუ ეს ლამაზი გოგო დაიღუპა, მაშინ სხვები რატომ ცხოვრობენ? ტომირანდა ხვდებოდა, რომ კლიტევრა დაჰლუპეს მისმა ახლობელმა ამორძალებმა და მის გულში საშინელი შურისძიება გუბდებოდა. ტომირანდაში თანდათან იღვიძებდა ქალი. მას მოწყინდა უკვე სახელი და დიდება, მას უნდა სისხლი, ტომირანდამ მოიხმო მენალიპა და გასცა ბრძანება, რომ დასაჯონ ამალია და მოთხარონ ბალი.

– სად არის სისხლი, რომ ჩამორეცხოს საწყალი კლიტევრას დაღუპვა?! – ყვიროდა ტომირანდა და მისი თვალები ცეცხლს აფრქვევდნენ. მენალიპა მიხვდა დედოფლის ვნებას და მოახსენა, რომ კიდევ ელიან ჯურღმულში წითელკანიანი მხევალი ქალი და ფემა სასაჯელს.

ტომირანდამ გიჟივით გადიხარხარა: გასცა ბრძანება, ამოეყვანათ ქალები, ესმიათ, ეჭმიათ და შემდეგ საჯაროდ დაენვათ კოცონზე.

მენალიპამ გადასცა პალას ბრძანება. პალა შემოდის აკანკალებული, არ შეიძლება დედოფლის ბრძანების ასრულება, რადგან ლუდით დამთვრალი ამალია წუხელ გაგიჟდა და წითელ კანიანი მხევალი ქალიც მომკვდარა და მისი გახრწნილი ლეში ჰკლავს ფემას. მენალიპა მოახსენებს დედოფალს. დედოფალს თითქოს არც გაკვირვებია. მოითხოვს პალას. შემოდის პალა. დედოფალი გაბრაზებულია: „როგორ დაუშვი, რომ წითელკანიანი მხევალი ქალი მოკვდა“. აიღებს შუბს და მიარჭობს ბეჭზე პალას. საწყალი ქალი ხმასაც ვერ იღებს.

– გადაეცი ახლას, რომ ჩაგრიცხოს მონა ქალებში, შენ ამიერიდან არა ხარ მსაჯული. – პალა წამოდგა და ისარ-გარჭობილი გავიდა გარეთ. ტომირანდამ ხელი ჩაიქნია და უთხრა მენალიპას:

– წადი და იცოდე, ეს დღე მოგელის შენც. ან მე არ მინდა მსაჯულთ უხუცესი, ან მე თვითონ ვიქნები მოსამართლე.

ტომირანდა ამალიას სიკვდილმა, ფემას მომავალმა სატანჯელმა საგონებელში ჩააგდო. რა დაემართება ამორძალების სამეფოს მისი სიკვდილის შემდეგ. საჭიროა ფიქრი შთამომავლობაზე, რომ

მან უნდა დაბადოს ასული, რომელიც იქნება შემდეგ ამორძალების დედოფალი – თორემ ისე სრულიად ამოწყდება სამეფო.

ტომირანდამ გადასწყვიტა, გამოსცეს კანონი, რომ წელიწადში ერთხელ გაზაფხულზე ორი თვით ამორძალები გავიდნენ ჭალაში ქალაქიდან და იქ მოაწყონ „ქორწილის ღამეები“. ვინც დაბრუნდება ორსული, განთავისუფლდება მუშაობისაგან. დაბადებული ქალები გაიზრდებიან და ზოგიერთ ვაჟებსაც შეინახავენ ჯიშის მოსამენებლად. თვითონაც მოაყვანიებს ქმარს და დაბადებს ასულს მემკვიდრეს – სისხლი უთამაშებდა ტომირანდას. მან დაუძახა მენალიპას და გადასცა თავისი გეგმა.

ამ ამბავმა მალე მოიარა ტელისკირი. ამორძალებს ძალიან გაეხარდათ. ტომირანდამ დანიშნა ალღუმი და დაიწყო მზადება ქორწილის ღამეებისთვის: ამორძალებმა დაიბანეს ტანები ტერმადონაში და თავზე წაისვეს სურნელოვანი ზეთი და ისევ მიიღეს ქალების სინაზე.

ტომირანდამ გაგზავნა მოციქულები მწყემსების კომუნაში, მათაც გაუხარდათ ასეთი ხარკი, მხოლოდ შეუთვალენ, რომ მეფე არ ყავთ და თვითონ ტომირანდამ უნდა ამოირჩიოს მამაკაცი, არა ხარისხით, არამედ თავის გემოვნებით. ქალაქში ტომირანდამ დასტოვა მხოლოდ მოხუცი ამორძალები და მონა ქალები. სხვებმა წაიღეს კარვები, იარაღი და გაემგზავრენ მდინარე ტერმადონაზე.

ხალხში დაბადებული იყო ტომირანდას წინააღმდეგ უკმაყოფილება. პალა უკმაყოფილო იყო გადაყენებით, სხვები ამას მალავდნენ, მაგრამ ასეთი კანონის შემდეგ, ისევ დაიწყეს გაღმერთება ტომირანდასი და მის ტაძარში გახშირდა ღვთის მსახურება, მსხერპლის მიტანა და ლოცვები.

ტომირანდამ ასეთი სიტყვებით მიმართა ამორძალებს:

– მე თქვენ გადაგაჩვიეთ მამაკაცებს. თქვენ იცით, როგორ დიდებული გამოდგა ეს. ეხლა ამორძალების სამეფო, რომ არ გადაშენდეს, საჭიროა გამრავლება, ამისათვის თქვენ გეძლევათ ორი თვე მამაკაცებთან დარჩენისა, მხოლოდ მამაკაცები თქვენ უნდა აქციოდ მონებად და ვაი იმას, ვინც გადაუხვევს ამ ბრძანებას. მე თვითონ ავირჩევ ქმარს და თქვენი დედოფალი დაბადებს მემკვიდრე ასულს. შემდეგ თქვენ დაბრუნდებით სახლში და დაიწყებთ ჩვეულებრივ შრომას და, ვაი იმას, ვინც გადაუხვევს ბრძანებას და გაეკიდება მამაკაცს.

გახსოვდეთ კლიტევრა და გეშინოდეთ. როცა გეყოლებათ შვილები, გაზარდეთ ამორძალების წესზე. ვაჟები გადაყარეთ კლდიდან და ყოველ წელს გახვალთ თქვენ ჭალაში „ქორწილის ღამეებისათვის“.

ტერმადონის ჭალა გაივსო კარვებით; იყო დიდი მხიარულება. იმ ადგილას, სადაც ოდესღაც ამდენი მამაკაცი დაიხოცა, ეხლა ახალი ცხოვრება დაიწყო. მწყემსები უკრავდნენ სალამურებს, იყო ბევ-

რი სასმელი, საჭმელი, ალერსი და მხიარულება. მთვარე დანათოდა ამორძალებს, მდინარეში რომ იბანდენ ტანს, შორს მოსჩანდა დიდებული ზღვა. ბუნება ემზადებოდა ადამიანის გარდაქმნისათვის.

ყველაზე დიდებული იყო ტომირანდას კარავი. ლომის ტყავებით, ყვავილებით მოფენილი. მის ფეხებთან ეძინა ლამაზ მწყემსს, რომელმაც ერთხელ შეაცდინა კლიტევრა, ეს მწყემსიც ალბად დედოფალმა კლიტევრას მოწონებით აირჩია.

ამორძალებმა მამაკაცები გაიხადეს მონებად. დღე ამუშავებდნენ სამუშაოზე და ყველაფერს ისე აკეთებინებდენ, როგორც წინათ ქმრები მათ უბრძანებდენ. ასე გავიდა სამოცი დღე.

ტომირანდამ განაცხადა, რომ ის არ გრძნობს კიდევ ბავშვის სუნთქვას და ამიტომ თავისი ქმარი უნდა წაიყვანოს სასახლეში. შეუყვარდა ტომირანდას მწყემსი. ტომირანდას ვერ წარმოუდგენია, წინ ვინ აღუდგება მის სურვილს და ეს ამბავი გამოუცხადა ხალხს. და თან დაუმატა, რომ მან უნდა დაინეროს ჯვარი ტაძარში და მისცეს ხალხს ასული, მემკვიდრე.

ამორძალებმა მოისმინეს ეს ამბავი მშვიდათ, ისე კი გული დაწყდათ ძალიან. მენალიპამ გასცა ბრძანება, მოამზადონ საქორწილო საწოლი და ასატრას ებრძანა ცერემონიის მოწყობა. მენალიპა მიხვდა, რომ მისი გავლენა სასახლეში თანდათან გაჰქრება, და მის გონებაში, რომელიც გამობრძმენდილი იყო სასახლის ინტრიგებში, დაიბადა ახალი ინტრიგა. მენალიპა მიხვდა, რომ ტომირანდა გადასულა წრეს და ვერ მოხიბლავს ქმარს მხოლოდ საჭიროა, მას აჩვენოს ისეთი ქალი, რომ აუნთოს ვნება და ასეთ ქალად ვინ გამოადგებოდა, გარდა ფემასი, რომელიც კლიტევრას არ ჩამოუვარდებოდა სილამაზით.

მენალიპამ უთხრა ასატრას, რომ მან განაცხადოს, რომ ღმერთები არ იძლევიან ტაძრიდან ჯვარისწერის ნებას – ამით ასატრა დათხოვნილი იქნება ქურუმთა ქურუმობიდან და მათ შეთქმულებას მიემატება კიდევ ერთი ქალი. ესენი იქნებიან: ახლა, პროტოა და პალა.

ტომირანდამ, მენალიპას აზრით, დიდი შეცდომა დაუშვა, რომ საქორწილო ღამეები მოაწყო. ამორძალებში ეხლა უფრო დაიბადებოდა უკმაყოფილობა, რადგან წინეთ ისინი გადაჩვეულნი იყვნენ მამაკაცებს და ეხლა კი სურვილები აენტოთ და ტომირანდას ღმერთობაც არავის სწამდა.

ასატრა გადაყენებული იქნა ქურუმთ-ქურუმობიდან და მისი ადგილი ისევ ტომირანდამ დაიჭირა – მან თვითონვე მოაწყო თავისი ჯვარის წერა და თავისი ქმარს საჯაროთ გადასცა ზოგიერთი უფლებები. მენალიპა შეიქმნა შეთქმულების სული და გული, თანაც მას აუარებელი დრო ჰქონდა, რადგან ტომირანდა არ იბარებდა.

8. ტომირანდას აღსასრული

ყოველ დღე ტომირანდა სულ ქვევით და ქვევით მიდიოდა, მისი შეკავებული ვნება ეხლა გაორკეცდა. ის შეიქმნა გამხდარი, ფერმკრთალი. მისი ბრწყინვალე თვალები არ იყვნენ ისე მიმზიდავი და ბოროტად გამოიყურებოდნენ. ტომირანდა ერთი ნაბიჯით არ იცილებდა ქმარს. სახელმწიფო საქმეები სულ მიივინყა. ამორძალებმაც ამოისუნთქეს. მენალიპას პარტია იზრდებოდა. რაც უფრო ტომირანდას ვნება იზრდებოდა, ის იმდენად სასტიკი ხდებოდა და ყოველ უბრალო შემთხვევისათვის სასტიკად სჯიდა ამორძალებს. მინდვრის მწყემსიც მონყენილი იყო გადაჭარბებულ ვნებიანობით და მას თავისუფლება ენატრებოდა. მას აგონდებოდა კლიტევრას სილამაზე და ნაღვლიანობა. მწყემსი თან-და-თან აკვირდებოდა სხვა ამორძალებს, მაგრამ ტომირანდამ იჭვი აილო და სასახლიდან გააგდო ყველა ამორძალები, ვისაც სილამაზისა და ახალგაზრდობის ეცხო რამე. მაშინ მეფემ პირდაპირ მიმართა მენალიპას შველისათვის და ცბიერი მენალიპაც დროს უცდიდა.

ერთხელ მენალიპამ უთხრა ფემას, რომ მას დიდი ბედი ეწვია, რომ მის ნახვა უნდა თვითონ მეფეს და შეუძლია კიდეც მისი საქორწილო სარეცელი ნახოს. ფემას კიდეც დაავინყდა თავის ჯურღმულში ქმარი და მისი შენუხებული სული ეხლა არაფერზე არ ფიქრობდა. მისი სხეულისათვის კიდეც არჩევანი არ იყო.

მთვარიანი ღამე იყო – ტომირანდას ცუდათ ეძინა. რალაც საშინელება არ ასვენებდა და ძილში ბოდავდა.

შემდეგ მას გაელვია და ჩუმად დაუძახა თავის ქმარს. არავინ არ უპასუხა. მეორეჯერ დაუძახა, და კიდეც არავინ ხმა არ გასცა.

ტომირანდა წამოდგა ლოგინიდან, მაგრამ თავი დაებრუნა და წაიქცა. არაფერი მას არ ახსოვდა. ეხლა მიხვდა, რომ ქმარმა დანოლის წინ მას დააღვია რალაც არაჩვეულებრივად მაგარი ლუდი. ელვის სისწრაფით მის თავში გაიარა აზრმა:

– ალბად მას უნდოდა, რომ ჩემთვის დასაძინებელი წამალი მოეცა, მაგრამ ჩემმა ჯანმრთელობამ გაუძლო. მაგრამ რა აზრი უნდა ჰქონდეს მას? – და მისი გული ეჭვებმა დასერეს.

ტომირანდა გამოვიდა სახლიდან, მთვარით განათებული ის მიაგავდა მოჩვენებას. უცებ შესდგა და შეაჟრჟოლა. მას მოესმა ნაცნობი ჩურჩული.

ტომირანდა ბრუნდება სასახლეში და გამოაქვს შვილდ-ისარი. მოესმის სასახლის ბალთან საუბარი.

მეფე ვილაცას შესჩივის, რომ მას ტყვიასავით აწვეს გულზე ტომირანდა და მისი სასახლე, რომ მას უყვარს, როგორც ანკარა ნაკა-

დული, და როგორც მთის ნიავი, მხოლოდ ფემა და მოისმის სიმღერა ნელი. ტომირანდამ სული გაკმინდა და, როგორც შველი გადახტა. მეორე მხარეს ბალახებზე იწვენი მეფე და ფემა. როგორც დაჭრილი ვეფხვი, გადავარდა ტომირანდა და მიეტანა ახალგაზრდა ქალს და გულში გაურჭო ისარი.

ფემა უხმოდ დაეცა მიწაზე. ტომირანდას ფეხებთან განერთხო შეშინებული მეფე. ტომირანდამ წაარტყა ფეხი და უბრძანა, მიყოლოდა უკან. ტომირანდამ დაუძახა მენალიპას და უბრძანა, დილიდანვე მომზადებულიყო სასიკვდილოთ.

– შენ ვერ შესძელი ფემას მოვლა – ხვალ შენ გადაგადებენ ზღვის ფსკერში.

ტომირანდამ უბრძანა, დაუძახონ დამცველ რაზმთა უფროსს და მენალიპა დაატუსაღონ. დამცველი რაზმის უფროსი ემთხვია ტომირანდას ფეხებს, მაგრამ მას დასწვდა ტომირანდა და ახადა ყელსახვევი, რომელიც ნიშანი იყო მისი სასახლის წოდებისა.

– დამსაჯე, დიდებულ დედოფალო! – შესძახა მეფემ.

ტომირანდამ გადახედა საშინელი რისხვით.

– ნუ გგონია, შენი შავი სისხლით შეიყიდო საშინელი ლაღატი, მე შენ ჯერ გაჩვენებ სეირსა.

ტომირანდაში იბრძოდა ორგვარი გრძნობა: შეურაცხყოფილი ქალისა და დედაკაცისა – დილას გადასწყვიტა მაინც დედოფალმა, რომ მეფემ უნდა იცოცხლოს.

ხალხს კიდევ გაეგო წუხანდელი სასახლის ამბები და მიანყდა სასახლეს. ყველას აწუხებდა მენალიპას სიკვდილის ამბავი.

– რა გინდათ, თქვე საძაგელო მონებო, – შესძახა ტომირანდამ, – რათ მოგროვილხართ აქ და არ მიდიხართ ტაძარში სალოცავად?!

სამარისებური სიჩუმე იყო პასუხი. ზოგი, ვინც წინ იყვნენ, დაეცნენ მუხლებზე, მაგრამ ვინც უკან იყვნენ, ისინი იდგნენ გაუნძრევლათ.

დედოფალი ამან ძალიან გააკვირვა.

– გესმით, ჩემი ბრძანება? – იკითხა დედოფალმა.

უკანა რიგებიდან მოისმა ხმა:

– ჩვენ გთხოვთ, დედოფალო, რომ თუ მენალიპა დაისჯება, მაშინ მწყემსიც დაისაჯოს. ჩვენ არ გვინდა მამაკაცის ხელისუფლება. ჩვენ მოვითხოვთ მაგის სიკვდილს.

ტომირანდა გაგიჟდა რისხვისაგან და გადაადგო ბრაზისაგან რამოდენიმე ისარი, ხალხში გაისმა ზრიალი და რამოდენიმე ამორძალი დაეცა მიწაზე განგმირული.

მაგრამ ეს იყო ნაპერწკალი, რომელმაც ააფეთქა ჯანყის ცეცხლი. ხალხი აინძრა, მთელი დაგუბებული გრძნობა მოზვავდა და დაიძრა ხალხი სასახლისაკენ.

ტომირანდა გიჟივით ისროდა ისრებს და ეცემოდენ ამორძალები. ეზოში უკვე იდგა სისხლის ნაკადული. ამ დროს ხალხში გამოჩნდნენ მენალიპა, ახლა, პროტოა და პალა. ისინი რალაცას ეუბნებოდნენ ამორძალებს და ისინი კიდევ ყოყმანობდნენ, ისრები კი მიდიოდა ამორძალებში და ყოველ ახალ გასროლაზე ახალი მსხვერპლი ეცემოდა მიწაზე.

ელვამ დასერა უცებ ხალხი.

– მაშ, ასე, შენ ჩვენ არ გვზოგავ, – იყვირეს ამორძალებმა, – მაშ, არც ჩვენ დაგზოგავთ. სიკვდილი დედოფალს და მის მწყემსს! – ყვიროდა ხალხი.

ტომირანდას აყარეს იარაღი და დააგდეს მიწაზე. მისი მწყემსი კი შეკრეს და დააგდეს ეზოში.

– რისი ღირსია დედოფალი, რომელმაც უღალატა თავის ხალხს? – ყვიროდა მენალიპა.

– სიკვდილი მაგას და მაგის საყვარელს! – უპასუხა პალამ, მაგრამ ქურუმთა-ქურუმს ასატრას მაინც დასძლია ცრუმორწმუნეობამ და დაიყვირა შიშით:

– თქვენ გავიწყდებათ, რომ ტომირანდა ღმერთია.

– ტაძარში გვაჩვენოს, თუ მართლა ღმერთია, უშველოს თავის თავს, გაფრინდეს მთვარეზე. – ყვიროდა ხალხი.

ტომირანდა და მისი ქმარი შეათრიეს ტაძარში, იქ ნააქციეს თავის ქანდაკების წინ და ალოცეს გადარჩენას, მაგრამ ქანდაკება იდგა წყნარად და ბანარი უფრო მაგრად ეკროდა ტომირანდას ხელებს.

ხალხი ამან სულ გამოიყვანა მოთმინებიდან.

– შეაგდეთ ჯურღმულში თავის მწყემსთან. სიცოცხლეში არ უნდოდა მაგას დაშორებოდა, ერთად მოკვდნენ ეს ძალები.

ტომირანდა სდუმდა. თითქო გაოცებულიყო. მის თვალებში არაფერი არ იხატებოდა.

– ჯურღმულში... ჯურღმულში... – ყვიროდა ხალხი.

ტომირანდა მიიყვანეს და ჩააგდეს ჯურღმულში და დამარხეს.

შემდეგ მიადგეს უზარმაზარი ქვა. ტომირანდას ქანდაკება გამოიტანეს ტაძრიდან და კლდიდან ზღვაში გადააგდეს.

ასე გათავდა ეს ამბავი ამორძალების დედოფლისა...

[1927]

ახალი კოლხიდა

სუბტროპიკული პოემა

წიგნი „ახალი კოლხიდა“ არ არის დასრულებული ნაწარმოები. პოემაც ამ ნარკვევების წიგნს პირობითად ეწოდება. ავტორი ყოველ შემთხვევაში ცდილობდა მიეცა ამ პოემის ახალ ფორმისთვის ერთგვარი დაკანონება. ძველი პოეტიკისაგან ამ ეპოპეიაში რჩება მთავარი მომქმედი გმირი, ეს არის სოციალისტურ შემოქმედების ჟრუანტელით აყვანილი მშრომელი კლასის ავანგარდი, რომელმაც შეჰქმნა შრომის ახალი ფორმა და ლუკმა პურისთვის დაწყებული ოფლით შრომა აქცია – „გმირობის, პატიოსნების საქმედ“ (სტალინი).

როცა შევუდექი წიგნის პირველ მოსაზრებას, მე ვგრძნობდი ერთ შინაგან გეგმას, მაგრამ ამჟამად არ შემეძლო ამ გეგმის სავსებით განხორციელება. ორი თვე, რომელიც მე დავეყავი შავი ზღვის სანაპიროებზე, სრულიად არ იყო საკმარისი, დამეწერა ისეთი წიგნი თანამედროვე კოლხიდაზე, რომელიც ამოსწურავდა ამ პრობლემას.

განახლებული კოლხიდის თემა ჩემში შეუგნებლად სცხოვრობდა შემოქმედების პირველ დღიდანვე, მხატვრული გაფორმება მან რამოდენიმეთ მიიღო პოემა „რიონ-პორტი“, სადაც მოცემულია წინათგრძნობითი ყველა ის მომენტი, რომელიც ეხლა მომწყვდეულია ხუთწლედის ან უკვე ისტორიულ და ფოლადის ჩარჩოებში.

ამ პოემას მე ვუძღვნი ჩემ ორპირის მეზობლებს და ფანტასტიურ ინჟინერს ვასილი ავდეევს, რომელიც იყო უდიდესი ენტუზიასტი კოლხიდის დაბლობის ამოშრობისა და რომელმაც პირველად ჩამოასხა „რიონ-პორტი“-ს პროექტი.

ხუთი წელია ინჟინერ ავდეევისაგან არ არის ცნობა, მხოლოდ ერთხელ მოვიდა მოსკოვიდან მისთვის ჩვეულებრივი დეპუტის სტილის დეკლარაცია, რომელიც აგავდა დასაღუპავათ გამზადებულ გემისაგან მიღებულ რადიოს – „SOS“.

ამ წერილიდან კაცი ბევრს ვერაფერს გაარჩევდა. მხოლოდ ვინც გაცნობია ინჟინერ ავდეევის ნაწერებს და გეგმებს, უმთავრესად კავკასიის საუღელტეხილო რკინის გზისა და თითონ რიონ-პორტის პროექტებს, ვისაც ჰქონია მასთან პირადი კავშირი, მან იცის, რომ ამ ადამიანში იწოდა გენია, რაც არ უარუყვიათ არასდროს მის ყველაზე უფრო ფხიზელ პროფესიით ამხანაგებს.

მხოლოდ უცნაურობა უშლიდა ამ იშვიათ ენტუზისტს, ბოლომდე მიეყვანა დაწყებული საქმე.

როგორც ბოლო დროს გავიგე, ინჟ. ავდეევი მოსკოვში კიდევ განაგრძობს თავის შემოქმედებას, სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქციის ტემპი ალბათ მეტ სტიმულს მისცემდა მის აღფრთოვანებას.

ამ წიგნის დაწერის დროს მე ყოველთვის ვგრძნობდი მის მწუხარე და ნაპრალებივით დანაოჭებულ სახეს, რომელსაც შემოქმედების ცეცხლი დაუზოგავად ნთქავდა, ბედნიერი ვიქნებოდი, თუ ერთად მოვიგონებდით ათი წლის წინანდელ უძილო ღამეების საუბარს საქართველოს ამ სუბტროპიკულ სამოთხის ალორძინებაზე – მასთან უშუალო საუბარს შეეძლო უფრო ნაყოფიერათ ექცია ეს პოემა.

რაც შეეხება ჩემ მეზობლებს – რომელთაც აგრეთვე მინდა მივუძღვნა ეს წიგნი, ბავშობიდან ვფიქრობდი, მათზე დამეწერა წიგნი: პიროვნულად ყველა მათგანზე, რომელთანაც მე გამიტარებია ახალგაზრდობა და რომელთა სახიერება აქამდე ჩაბეჭდილია ჩემ ხსოვნაში – მინდოდა, შუკიდან შუკაში გადავსულიყავი, ეზოდან ეზოში და ამეწერა ამ ხალხის ბედი და უბედობა – და ზოგიერთი უჩვეულო თავგადასავალიც.

მე მათგან მაქვს ზღაპრების სურნელება დარჩენილი, მათგან ვისწავლე არსენას ლექსების კითხვა და რიონში ცურვა, აქამდე გამომყვა რძია-რძიისა და ლაფანის სინედლე – რომელიც ერთად ერთი ატრიალებს ლირიკის წისქვილს.

მაგრამ, ბევრი რამ გადალაგდა სამყაროში ამ ათიოდ წელში, გადალაგდა წიგნების გეგმაც და წერის მანერაც.

ეხლა მე ნაკლებათ საინტერესოთ მიმაჩნია საკუთარი პირადი განცდა და ჩემი მეზობლების რომანტიულ ცხოვრებასაც ნისლი გადაეფარა. ეხლა მე მინდა, ვუმღერო იმ საქმეს, რომელიც საერთოა ჩემთვის, ჩემი მეზობლებისა, ყველა ქართველისა, და ასე ყველა მშრომელისათვის მთელ მსოფლიოში, სადაც განვდება კომინტერნის მერიდიანი.

ამ საქმეს ჩემი მეზობლები დიდიდან პატარამდე, პიონერიდან მოხუცებამდე, კოლმეურნეობაში, თუ ქარხანაში – ბართა, ნიჩაბითა, თოხითა, თუ სხვა იარაღით, გულდაგულ ემსახურებიან, მეც მინდა ჩემი წარმოების იარაღი, რომელიც წინად ბატის ფრთა იყო, ეხლა კი ოთხ ოციან თოხზე უფრო დამძიმებულია, ამ საქმეს მოუსადაგო და ჩემ მეზობლებთან ერთად გავიტანო სვრელი ახალ სოციალისტურ ყანაში, სადაც ბოლო დროს ყველაფერი დაითვლება, როცა გავიტანთ ლელოს...

გრანდიოზული პერსპექტივა, რომელსაც იძლევა სუბტროპიკული კულტურის განვითარება დასავლეთ საქართველოში, ჯერ სპეციალურ ლიტერატურაში შეუსწავლელია. რამდენადაც მე საშუალება

მქონდა, გავცნობოდი ამ ლიტერატურას, და რამდენადაც არა სპეციალისტს შეუძლია გაერკვიოს ასეთ რთულ საკითხში.

მე მგონია, ჯერ კიდევ შორს არი ის დრო, როცა საბოლოოთ ამონურული იქნება კოლხიდის პრობლემა.

ჩემ მოგზაურობის დროს ხშირად მინახავს გაფითრებული სპეციალისტი, ზოგჯერ ხუთნღედის რომელიმე სექტორის გეგმის ავტორი, რომელიც ძირიანათ შერყეულა ახლათ გადაშლილ შესაძლებლობით.

აქ ერთი ძვირფასი მცენარე სცვლის მეორეს – უმთავრესად ჩაი და რამი და ამას მისდევს კიდევ სხვა ახალი სახის მცენარის კულტურა და ერთხელ გამზადებული გეგმით ჰქეტარები ხელმეორედ ლაგდებიან და საგრძნობლად იცვლება რაოდენობა, მინის ნაჭრებისა მათ გამოსაყენებლათ.

ერთი ჰიდრო-ელექტრონის სადგურის პროექტი სცვლის მეორეს, სხვა ვარიანტი უფრო ძლიერი, იაფი და ადვილია და მათი შესაძლებლობის შედარებითი სიმრავლე იძლევა ამ ვარიანტების შეჯიბრებას.

უფრო მეტ გაკვირვებას იწვევს ფართობის სივრცის გადიდება, აქ პირდაპირ უნდა ითქვას, რომ სრულიად ახალი პერსპექტივა ჩნდება და წინად დახაშული და ჭაობიანი ადგილები ემზადებიან ახალი კულტურის მიღებისთვის.

და კოლხიდის აგრო-ინდუსტრიალური კომბინატის რადიუსი თანდათან ფართოვდება, და მთელ დასავლეთ საქართველოს იტევს.

ათი წლის წინათ ვინ იფიქრებდა, რომ საკავშირო მინათ-მოქმედების კომისარის, აშხ. იაკოვლევის ტეზისი სიმინდის კულტურის მოსპობისა დღის წესრიგში დადგებოდა მთელ იმერეთში.

შესაძლებელია, წინათაც იყო ზოგიერთი გამჭრიახი სპეციალისტი, რომელსაც შეეძლო ასე გაბედულათ შეეხედა კოლხიდის მომავალისთვის, მაგრამ რეალურათ ეს საკითხი დადგა მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დროს და ისიც უკანასკნელ ხანს, როცა წამოიჭრა სოფლის მეურნეობის რეკონსტრუქციის საკითხი, როცა უმთავრესად ფართო მასებს მოედვა თვითმოქმედების მძლავრი ტალღა.

ეს სოციალისტური მშენებლობისათვის დაძაგრული, რკინის ენერგია, მოკრეფილი მშრომელი მასა – მთავარი ელემენტი ახალ კოლხიდის პრობლემაში.

ეს მასების აქტივობა არის უმთავრესი მომქმედი ძალა, ეს აძლევს ფუძეს, საძირკველს, სტიმულს და დულაბს აქ წარმოებულ მუშაობას.

ამ ხნის განმავლობაში, რაც მე პირველად ვნახე შავი ზღვის სანაპიროები, მასების აქტივობა უფრო იზრდება: თავს იჩენს სამრეწველო-საფინანსო და შემხვედრ გეგმისთვის გამდაფრებული ბრძოლა,

სოციალისტური შეჯიბრება, მუშათა დამკვრელ ბრიგადებს მეტი ენ-
ტუზიაზმი შეაქვთ ამ საქმეში.

ოქტომბრის გრიგალში და ცეცხლში ნაწრთობი თაობა უკანას-
კნელ იერიშებზე გადადის სამეურნეო ფრონტზე.

ახალ კოლხიდის აწერის დროს, უმთავრესად უნდა აინეროს ის
კლასი, რომელიც აწარმოებს ამ იერიშს.

ეს უძლიერესი კოლექტივი მაინც ნაწილებისაგან შედგება, სანამ
გასწორდებოდეს ბრძოლის ხაზი და ერთი პირით გამოვიდოდეს გა-
მარჯვებული მთელი ხალხი, ეს ხალხი მაინც გაბნეულია სხვადასხვა
კუთხეში, სხვადასხვა ქარხნებში და წარმოებებში.

მართალია, საერთოა მათი სოციალისტური შეტევის ფრონტი,
მაგრამ სხვადასხვა სექტორებიც აქვს.

ჩაქვში, ოჩიგვარში, ოზურგეთში, ჩაის პლანტაციებზე და ჩაის
ქარხნებში, ბზიბისა და ენგურის ტყეებში:

ან ტყვარჩელის ქვანახშირის მალაროებში.

ზოგი ბათუმის აზნავთის უზარმაზარ ქარხანაში, ჭალადიდისა
და პალიასტომის საირიგაციო პუნქტებში.

შამგონის თუ საჭილაოს ხე-ტყის ქარხანებში.

ქუთაისის, ოზურგეთის, ზუგდიდის აბრეშუმის ქარხნებში, დელ-
ფინის ქარხნებში და თამბაქოს პლანტაციებზე, სამანქანო სატრაქ-
ტორო ან კლიმატიურ სადგურებზე, კოლმეურნეობათა ან, როგორც
უბრალოთ ეძახიან, კოლექტივების ყანებშია გაფანტული, და ვინ
მოთვლის, კიდევ რამდენია და სად გაფანტული მუშათა რაზმები, რო-
მელნიც ერთად შეერთებული ჰქმნიან ახალ კოლხიდის საფუძველს.

საჭიროა სათითაოდ ყველა მათგანის გაცნობა, მათი სულისკვე-
თებით გამსჭვალა, მათთან შეზრდა და შესისხლხორცება, რომ დაი-
ნეროს ის ეპოპეია, რომელსაც ეწოდება ამიერიდან „ახალი კოლხიდა“
და რომელიც უთუოდ უფრო რომანტიულია და, ყოველ შემთხვევაში
უფრო დამაჯერებელი და უფრო ხსნის მომავლის სახეს, ვიდრე ათასი
წლებით გადმოცემული ლეგენდა, თუ ძველი ბერძნული მითოსი არგო-
ნავტელთა ლაშქრობაზე კოლხიდაში ოქროს ვერძის მოსატაცებლად.

მართალია, ამ ლეგენდამ იმიტომ გაძლო აქამდე, რომ ეს მითოსი
გამოსახავდა მაშინდელ განათლებულ ქვეყნის, ამ შემთხვევაში სა-
ბერძნეთის აგრესიას წინა აზიაში, და ემორჩილებოდა ერთ განსაზ-
ღვრულ ეკონომიურ ტენდენციას, არა ნაკლებ კიდევ, რასაკვირველია,
იმიტომაც, რომ ამის შესახებ თავიანთ უკვდავ ლექსებში სთქვეს:

ჰომეროსმა,

აპოლონ როდოსელმა,

და სხვათა.

მართალია, დღეს მუშათა კლასს არ ყავს ოსტატი, რომელიც შეედრება ამ არგონავტელების ავტორებს.

მართალია, არგონავტელთა ოქროს ტრირემაზე იჯდა უტკბილესი მგოსანი ორთეოსი, რომელიც მომხიბლავ ხმით ზღვის ტალღებს აძინებდა.

მართალია, იმ სამუშაოებზე, სადაც გაბნეული არიან სოციალისტურ მშენებლობისთვის ასე თავგამოდებული მუშათა რაზმები, ჯერ კიდევ:

ბაყაყები

და გომბეშოები

მწუხარე ხმით აღუნებენ მათ ნებისყოფას და ორთეოსის მაგიერობას ეწევიან.

მართალია, ოქროს ვერძს აეტის სამეფოში სდარაჯობდა მხოლოდ ერთი გულმემზარავი და დაუძინებელი, მაგრამ მაინც ერთი დრაკონი, რომელიც მედეას შხამმა და სანამლავმა დააძინა.

ახალ კოლხიდის სანაპიროებს კი უდარაჯებენ: ყველა ჯურისა და ქვეყნის იმპერიალისტები, ფაშისტები და ინტერვენტები – უთვალავი ზედრედნოუტებითა და უთვალავი ცეპელინების ესკადრილიებით.

დრაკონის კბილებზე უფრო მაგარია ფოლადის ტანკები და უფრო განმანადგურებელი მხრჩოლავი გაზები და შეიძლება, ჯერ კიდევ უცნობი ქიმიური სანამლავები.

და ეს ხალხი სასტიკათ განაფულია ინდო-ჩინეთში, პალესტინაში, არაბეთში, ინდოეთში და სხვაგან, მოაწყონ დამრბვეი ექსპედიციები.

მოლალატე მედეაც მარტო ერთი ამზადებდა შხამს და სანამლავს. მუხანათობით და გაცემით არ ინდობდა თავის სამშობლო ქვეყანას და ძმის სისხლში გაისვარა ხელი.

და, რა დასამალია, დღეს კიდევ ბევრი ილესავს გულში სანამლავს და ეწევა ჩუმსა და აშკარა მავნებლობას, როცა ერთი კაცი აქცევს და ანადგურებს ათასის გაკეთებულს, როცა ხელის აუკანკალებლათ შიმშილით და რბევით ემუქრება ოფლში განურულ მშრომელთა მასებს.

მაგრამ, ამ მაგრამსაც აქვს თავისი მაგარი მაგრამი...

არგონავტელები იყვენ ერთი მუჭა ავანტიურისტები, მართალია გულადი და რაინდი, მაგრამ მაინც ერთი მუჭა ავანტიურისტები და თავგადასავლის მაძიებელი.

აქ კი ახალ კოლხიდის ლაშქრობაში ჩაბმულია მშრომელი კლასი, მშრომელი ხალხი, რომელიც აქ ამ ფრონტზეც მილიონებია, ისე კი მთელ ქვეყანაზე თავის მოკავშირეებს ასი მილიონობით ითვლის.

ეს ხალხი იბრძვის ახალი სოციალისტური კულტურისათვის, მას უნდა საუკუნო ბნელეთიდან გამოსვლა, ადამიანური ცხოვრების პი-

რობების შექმნა, შრომის ექსპლოატაციის მოსპობა. ის იბრძვის ადამიანის ბუნებრივ უფლებებისათვის და ამ ბრძოლაში დაუნდობელია და მკაცრი კლასიურ მტერის წინააღმდეგ.

აქ ვინც მას ხელს უშლის – თავის საკუთარ საფლავს ითხრის, ორივე თვალს ივსებს.

– ენგური უკან არ დაბრუნდება!

– იალბუზს ტანკი ვერ გადაუარს!

ამიტომ არის ეს ხალხი თავისი მოიმიდე, შრომით, ოფლით მებრძოლი მუშათა მასსა წინდანინ გრძნობს გამარჯვებას და ეს არის მისი ალფრთოვანება.

და რაც უნდა პირამდე არ იყოს შეიარაღებული ინტერვენციის ლაშქარი, რაც უნდა დოგმატიკის მალაყიებს არ გადადიოდენ მათი დამქაშები, რაც უნდა განიარაღებაზე ლაყობით არ აპირებდენ ომის უცბად დანთებას, მათი რიცხვი მაინც განსაზღვრულია, ისინი ერთი მუჭა ავანტიურისტები არიან მშრომელ მასებთან შედარებით.

აი, ეს არის რევოლიუციის უბრალო არითმეტიკა და ოქროს ვერძის ლეგენდის თანამედროვე ქარაგმა.

შეუძლებელია, ჩვენი თაობის კაცს არ ჰქონდეს იმედი, რომ გახედეს ამ მშრომელი ხალხის ჰომეროსი, ან აპოლონ როდოსელი. ორფეოსის მომხიბლავი მუსიკის შრიალი არისტოკრატიული კასტის შთაგონება იყო.

და გრიგალივით მოვარდება მილიონების შთაგონება.

– ჯერ სანამ იბრძვის წერაქვი,

– სანამ მალაროში ბნელა,

– სანამ ჭაობებში ხალხი მუხლამდე ეფლობა,

– სანამ ფაცხებში კიდევ კვარი ანთია,

– სანამ ომის აჩრდილი ტრადიციულ სიკვდილის ცელით სდგას,

– და მუხანათურად მხოლოდ დროს ელის დაცემისა და განადგურებისთვის.

მარტო ტკბილ ამბებისთვის ვერ მოიცლის ადამიანი, რომელიც შეერთებულია თავისი ბედით ამ მილიონებთან, სამაგიეროთ იბადება ახალი ადამიანი, ახალი სოციალისტური კულტურით შთაგონებული ორგანიულად არის დაკავშირებული ხალხთან.

ეს ახალი ადამიანი გამოდის იმ კლასიდან, რომელიც უშუალოდ იბრძვის ამ ახალ კულტურისთვის. მითქვამს და ისევ გავიმეორებ ამ ახალ კაცზე:

ალბათ სადღაცა ზის უსახელო,

იქნებ ნიფხავი ჯერ არც კი ეცვას,

მაგრამ გაშლილი აქვს მას საყელო,
ღია თვალებით უყურებს ზეცას.
მის მაგიერად რამდენი მკლავი
შრომობს, ირჯება და ოფლს ინურავს.
ხუთკუთხიანი მისი ვარსკვლავი
სამშობლო ცაზე სხვაგვარად სცურავს.
ეცვას პერანგი დღეს ნარმიანი,
ის მაინც სხვაა ადამიანი.
ოქტომბრის ქარი ზუზუნით ზრდიდა,
არ მოვარდნილა უეცრად ციდან.

.....
.....

გამოიჭედა ეს საქართველო
ფოლადის, რკინის ახალ ჯავშანში,
გატანილია იმისი ლელო,
არ დაიხრჩობა ჩვენსავით ფშანში...

ახალი კოლხიდა სწორედ ამ ფშანის ამოშრობაა: ეს არ არის ფი-
გურალი თქმა, და ამ კოლხიდის ფშანების ამოშრობაზე და სუბტრო-
პიკული კულტურის განვითარებაზე არის დაწერილი ეს პოემა.

ორი თვე არ არის საკმარისი, რომ გაეცნო ამ უზარმაზარ გეგმას,
რომელსაც ხუთწლელი ისახავს კოლხიდის ალორძინებისათვის. მით
უმეტეს, არ არის საკმარისი სუბტროპიკული კულტურის სავსებით
გაცნობისთვის.

მე მხოლოდ ერთი თვალთ შევხედე ამ უზარმაზარ პრობლემას.

ძალიანაც ვიცი, რომ საჭირო იყო ახლოს გაცნობა იმ ხალხის,
რომელიც უშუალოდ ჩაბმულია ამ სამუშაოში.

საჭიროა შესწავლა და შეზრდა ამ წარმოებაში და იქ ჩაბმული
ხალხის სულისკვეთების გადმოცემა.

მერე რამდენია ახალ წამონყებული წარმოება!..

თან ყველაფერი ეს ხდება ისეთ მძაფრ პერიოდში, როგორც არის
მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლა და მის ბაზაზე კულაკობის,
როგორც კლასის, ლიკვიდაცია.

როცა დედაბუდიანად იცვლება ძველი ყოფა-ცხოვრება და მი-
ნის ძვრის ტემპით იზადება ახალი სამყარო.

ბუნებრივია, რომ ამ წიგნს არა აქვს პრეტენზია ამ დიდი ამბე-
ბის დამტვევი და მემატრიანე იყოს.

და თუ მაინც ვაქვეყნებ ამ წიგნს – მე მივმართავ, პირველ ყოვ-
ლისა, იერიშზე გადასულ პროლეტარიატს, რომ ვსთქვა:

– პირდაპირ, გულდაგულ, მთელი ხმით და კაცურ კაცობის შეგნებით.

– მხოლოდ მტერი უყურებს შორიდან ზე-ადამიანურ ეპოპეას, რომელსაც ჰქვია სოციალისტური ქვეყნის შენება.

– რომ არ არის განსხვავება ჩემსა და ჩემს მეზობელთა შორის, რომ მეც მინდა ვიყო ბარისა და ნიჩაბის დამკვრელი, და რომ სოციალიზმის პერიოდში გადასვლამ გაათანასწორა:

– დამკვრელი მუშა და მწერალი.

არ შეიძლება, რომ აქაც არ იყოს ლირიკის რეციდივი, ძალიან დიდხანს იყო ამ წისქვილის ქვაზე მიგდებული წყალი.

მართალია, მე ხშირად ვცდებოდი.

მაგრამ არასოდეს არ ვყოფილვარ მარტო „დადაისტი“ და ყოველთვის მანვალეზა ჩემი ქვეყნის ბედი.

პოეზიაში მე დავიწყე „ქალდეას ქალაქებით“, საიდანაც მცემდა დამწვარ ქალაქებისა და გადასულ კულტურათა ჩამქრალი ცეცხლის ბოლი და კვამლი.

ქალდეა მაშინ ჩემთვის პირველი ბუდე იყო ძველი საქართველოსი.

ესლა მე ვხედავ ამომავალ მშრომელი კლასის სოციალისტურ ქალაქებს.

მისი ერთი პლაცდარმია „ახალი კოლხიდა“, ახალი საქართველო, და რაც მსოფლიოში შორს გაიწევა ამ ქალაქების რადიუსი, მით უკეთესი საქართველოსთვის და მისი პოეტებისთვის.

ჩემ მოძმე პოეტებსაც უნდა მივმართო ასეთი ბოლო სიტყვით:

– როცა შავი ზღვის სანაპიროებზე მოგზაურობის დროს ჩვენ ავტომობილით სოხუმიდან მივდიოდით გაგრაში, ახალ ათონთან შემოგვალამდა. გზა ტყეში ისე იგრძობოდა, როგორც ალავერდის გუმბათის შესავალ კარების ღვიმეში. ავტომობილის პროჟექტორი ძლივს ანათებდა უზარმაზარი ხეების შუა ტანს.

უცებ ჩვენ თვალწინ გადიშალა ვებერთელა კოცონი, ბზიბის ტყეს ცეცხლი ედებოდა და ნახევარი ცა აღმურში იყო გახვეული, ჩვენი შოფერი, ავსტრიელი-გერმანელი გვეუბნება, ასეთი ცეცხლი აქ თურმე მთელი თვეობით გრძელდება.

გარსია ვენტურა კალდერონის პერუს ლანდშაფტია.

ცეცხლი ანადგურებდა ბზიბის ტყეს და კვამლის ღრუბლები რგოლებად იდგა ცაზე.

– როცა ბათომიდან ჩაქეში მივდიოდით, ციხისძირში, რომელიც წინად გურიის მთავრების ციხე-გალავანი იყო, და ესლა ჩაის პლანტაციებით მოფენილია, ჩვენი ყურადღება მიიპყრო მძლავრმა ლა-

ლუმის ცემამ. მართალია, ეს მთავორიანი ადგილია, მაგრამ გასაკვირი ის იყო, რომ ლალუმები მინდორზე სკდებოდა.

– აქაც შოფერმა, აჭარელმა აგვისსნა: ამ მინდვრებს ამზადებენ ჩაის დასარგავად, მინიდან ლალუმებით ხეების ძირებს გლეჯენ და მართლაც, მალე, ჩვენ შევამჩნიეთ, რომ ყუმბარები თხრიდენ გაჩეხილ ასწლიან ხეების ძირებს და მთელი ველი მოფენილი იყო ამ გარუჯული კუნძებით.

– ეს ამბავი, თუ იგავი აქ იმიტომ გავიხსენეთ,

– ბზიბის ტყის ხანძარმა და ცეცხლმა უნდა დაცხრილოს და გადაბანოს ახალი სული.

– ციხისძირის ხის კუნძებივით ლალუმებით უნდა ამოითხაროს და ამოიბუგოს წარსულის უკულმართობა,

– რომ თანამედროვე მწერალი გამოდგეს მოიერიშეთ სოციალისტურ ქვეყნისათვის ლაშქრობაში.

ორი ორიენტაცია

კოლხიდის პრობლემა – ერთი რგოლია საერთო სოციალისტურ მშენებლობის ფრონტზე. ჩვენთვის ბევრი იქნებოდა გაუგებარი სოციალიზმის ფუნდამენტის აშენებისთვის, თუ თავიდანვე არ გავერკვეოდით ზოგიერთ საკითხებში, რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კოლხიდის პრობლემისთვის.

რაც უნდა მძაფრი არ იყოს შენების ტემპი, რაც უნდა სახე არ იცვალოს კოლხიდამ სუბტროპიკული კულტურის გაშენების შემდეგ – მთავარია, ვინ ენევა ამ აღმშენებლობას და რა ძალა ხელმძღვანელობს მასების მოძრაობას.

აქ უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს ორიენტაციის გარკვევას. ჩვენთვის, მით უმეტეს, საინტერესოა ამ საკითხზე შეჩერება, რომ კოლხიდა იმ თავითვე მთავარი პუნქტი იყო, საიდანაც იწყებოდა ორიენტაციის სახსრების გამართვა.

შემდეგ თავებში ჩვენ შევხებით, რა ეკონომიური საფუძველი აქვს ბერძნულ მითოსს ოქროს ვერძის შესახებ, რა ამოდრავებდა ძველ საბერძნეთს და რომს, როცა ასეთი ექსპანსიით მოემართებოდა კოლხიდაში. აგრეთვე, როგორ წარმოედგინა შავი ზღვის სანაპიროები რუსეთის ბიუროკრატის რევოლიუციამდე და რა ზომებს იღებდა, რომ ეს მხარე გაეხადა თავისი კოლონიზატორულ პოლიტიკის დასაყრდენათ.

აგრეთვე, რა როლი ითამაშა ბათომმა უკანასკნელად რევოლიუციის შემდეგ, როცა სამი წელი აქ თარეშობდენ ინგლისის საოკუპაციო ჯარები.

ამისთვის ჩვენ დაგვჭირდება ზოგიერთი ისტორიული ფაქტების მოგონება, მათი ანალიზი თანამედროვე პოლიტიკის მიხედვით, უამისოთ არ იქნებოდა კოლხიდის პრობლემა მთელი სისრულით წარმოდგენილი.

საერთოდ, კოლხიდასთან დაკავშირებულია ერთი მეტად ჩვენ დღეებშიც ბევრის მთქმელი ისტორიული მოგონება ორიენტაციის საკითხის გარკვევისთვის.

ბევრად ადრე, სანამ პროფ. ზ. ავალიშვილი დასწერდა თავის წიგნს „საქართველოს დამოუკიდებლობა საერთაშორისო პოლიტიკაში 1918–1921 წელს“, და ამ წიგნის შესავალში მოიგონებდა იმ ამბავს, როცა გუბაზის სიკვდილის გამო კოლხიდელები არკვევენ თავიანთ პოლიტიკურ ორიენტაციას სპარსეთსა და საბერძნეთს შორის, მე ჩემ წერილში „წინა აზია“, რომელიც დაიბეჭდა 1918 წელს, დამოუკიდებლად ვიგონებდი ამ ანალოგიას, როცა მაშინდელი საქართველო არკვევდა თავის ორიენტაციას ევროპასა და ოქტომბრის რევოლუციას შორის.

ჩემი ფორმულა ასეთი იყო:

- ერთი მხრივ დგას რევოლუცია და მესამე ინტერნაციონალი.
- მეორე მხრივ – ანტანტა და მოკავშირენი.

– როდესაც ასეთი დაპირისპირებაა ძალების, შეუძლებელია ნეიტრალიტეტის დაცვა, არც იქით და არც აქეთ. მაშინდელი გავრცელებული დემოკრატიული მთავრობის პოლიტიკური ფორმულა მე სირაქლემის თავის მოტყუებათ მეჩვენებოდა და მალე, მართლაც, საბოლოოდ გამოირკვა, ვის მხარეზე უნდა დამდგარიყო საქართველო.

არა ნაკლები სიმწვავეთ მდგარა ეს საკითხი ისტორიულადაც კოლხიდაში.

ამის შესახებ ჯერ კიდევ 554 წელს კამათობდნენ ლაზები და კოლხიდელები.

ბიზანტიელი მეისტორიე Agathuas-ი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს:

„კოლხიდელების საქმე იმ დროს აშლილი იყო და თავი და ბოლო არ უჩანდა. მთავრებმაც კი არ იცოდნენ, რა მოელოდათ კოლხიდელებს და ან ვისთვის მიემართათ. ამისათვის კოლხიდელებმა კავკასიის რომელიღაც ხეობაში საიდუმლოთ მოუწოდეს დიდძალ ხალხს, ისე კი, რომ ბერძნებს არ გაეგოთ, რასაც დააპირებდნენ.

აქ დაიწყეს სჯა, რა სჯობია, სპარსელებს მივმხროთ, თუ ისევ ბერძნების მომხრენი ვიყოთო.

ამ საგანმა ცხარე ბაასი და დიდი კამათი ასტყესა.

ერთნი ამბობდნენ, სპარსელებისკენ გადავიდეთო, მეორენი – ისევ ბერძნებისკენ ვიყვნეთო. შემდეგ ატყდა საერთო ყაყანი, აირია ლა-

პარაკი და კაცი ვერ გაარჩევდა, ვინ რას ამბობდა, მაშინ უფროსები ჩაერიენ და უბრძანეს კრებას, გაჩუმებულიყვენ.

უფროსებმა განკარგულება მოახდინეს, ვისაც უნდა რიგიანი რამ სთქვას, გამოდგეს წინ და დალაგებით და წესიერათ ილაპარაკოსო. სულ ერთია, ვინც უნდა იყოს ლაპარაკის მსურველიო.

მაშინ გამოვიდა წინ ერთი წარჩინებული კაცი, სახელად აეტი, რომელიც ყველაზე უფრო უკმაყოფილო იყო კოლხიდის საქმეთა გამო და რომელსაც სძაგდა ყოველივე ბერძნული და მუდამ სპარსეთისკენ ჰქონდა გული.

აეტმა დრო იპოვა და უფრო გააზვიადა, რაც მოხდა კოლხიდაში. დაიწყო ლაპარაკი, რომ სჯა და თათბირი არც კია საჭირო, ეხლავე უნდა ავდგეთ და გამოცხადებით მივემხროთ სპარსელებსო.

შემდეგ მოყვანილია ამ დარბაისელი და ენაწყლიანი ორატორის სიტყვა, რომელიც ჩაითვლება კლასიკურ ნიმუშად, თუ როგორ შეიძლება მიკერძოებულმა კაცმა მოთხაროს და გაათახსიროს მოპირდაპირე, თუ მისი მტრობა აქვს გულში.

აეტი ათას გაიძვერობაში, გაუტანლობაში, ლალატში და მუხანათობაში სდებს ბრალს ბერძნებს და მკვეთრად იძლევა შემდეგ ფორმულას:

– ჩემი სურვილი და ნატვრა ის არის, კოლხიდელების სამეფო ისევე ყოვლად ძლიერი იყოს, როგორც წინად ყოფილა, რომ არავითარი შემწეობა უცხოეთიდან არ ეჭირვებოდეს და რომ სრულიად დამოუკიდებელი იყოს, როგორც მშვიდობიანობას, ისე ომიანობის დროს. მაგრამ, რა კი დროთა ბრუნვის გამო, ანუ ბედის დაუდგრომელობის, ანუ შესაძლოა, ამ ორთავე მიზეზით ერთათ, ისე დაუფძლურდით და ჩავუვარდით ხელში სხვებს, გონიერება უფრო ის იქნება, იმათ ხელში ვირჩიოთ ყოფნა, ვინც უფრო ზომიერები და მართალის მოყვარენი არიან, და უფრო გატანა იციან თავიანთ მომხრეების...

აეტი დაეუფლა ყრილობას.

მთელმა კრებამ – განაგრძობს აგატიასი, აღტაცებით მოისმინა ეს სიტყვები და დაეთანხმა კიდევ და კოლხიდელებს, თუმცა არ იყვენ მოლაპარაკებული, იმ დღესვე უნდოდათ გადასვლა სპარსელების მხარეზე.

აქ მემატთანე დაუმაღლავი ირონიით შენიშნავს:

„ასეთი ჩქარი გადაწყვეტილება სჩვევია საზოგადოთ დიდ კრებულს და ბრბოს, რომელიც მუდამ ეტანება ახალ-ახალსა და სიხარულით ეგებება ახალ ცვლილებას.

მხოლოდ ამ შემთხვევაში კოლხიდელები ჩვეულებრივზე მეტად აღელდენ, არა იმიტომ, რომ ბარბაროსები იყვნენ, არამედ იმიტომ,

რომ ჯერ იყო, გონებდენ, ჩვენ მართალი ვართ ამ საქმეშიო და აეტის ლაპარაკმა მოხიბლა და აიტაცა...

როცა ამ გვარად ჩოჩქოლი შეუდგათ, დაიწყო ლაპარაკი ერთმა, სახელად ფარტაცმა, კაცმა დიად გონიერმა, დარბაისელმა და თავდაჭერილმა, რომელსაც დიდი სახელი ჰქონდა განთქმული და დიდ პატივს ცემდენ კოლხიდელები.

დაიწყო ლაპარაკი, ამშვიდებდა კრებას და ევედრებოდა, დაწყნარდით, ნუ აყვებით გულის თქმასა და ნურას დაიწყებთ ისე, რომ ჩემიც არ მოისმინოთო. ძლივს მოახერხა და დააჯერა, რომ გაჩუმებულიყო, ესეც იმიტომ, რომ დიდ პატივს ცემდენ და ხათრი ვერ გაუტყხეს.

გამოვიდა ფარტაცი, დადგა შუაში და წარმოსთქვა სიტყვა, რომელმაც სრულიად გააბათილა აეტის მოსაზრებანი. მართლაც რომ, იშვიათი სილამაზით არის ამენებული ეს რიტორიული ტირადა, გრძელი რომ არ იყოს. შეიძლებოდა წაცდენა და მოყვანა კიდეც.

უმთავრესად ფარტაცი ლაპარაკობდა რომაელების საერთო ძლიერებაზე და შეჩვეულ ჭირს ამჯობინებდა შეუჩვეველ, საეჭვო ბედნიერებას.

მთავარი არგუმენტი იყო მანც სარწმუნოების ერთიანობა და ამით გაიმარჯვა კიდეც.

ფარტაცის სიტყვის მოსმენის შემდეგ კოლხიდელებმა სულ სხვა კილოზე დაიწყეს ლაპარაკი. ვაი თუ მართლმადიდებელი სარწმუნოება დავკარგოთ თუ სპარსელებს მიუდევითო. გაიმარჯვა ფარტაცის აზრმა. ამოიჩინეს, ვინც უფრო დარბაისელი და დიდებული კაცი იყო, კოლხიდელებმა და გაუგზავნეს დესპანებათ იმპერატორ იუსტინიანეს, დაუდვეს თითქოს რაღაც პირობა, მაგრამ საერთოდ, მანც აირჩიეს ბიზანტიის ორიენტაცია...

ეს ამბავი იმისთვის არის მოსატანი, რომ შემდეგშიაც ორიენტაციის საკითხი საქართველოში ყოველთვის მწვავედ იდგა. მისი ისტორიული ანალიზი შორს წაგვიყვანდა, მხოლოდ უკანასკნელ პერიოდში დაკავშირებით, შეუძლებელია უახლოესი ეტაპების არ მოგონება.

ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ ასეთი ორიენტაციის საკითხი ახალი სიმწვავეთ დადგა.

სამი წელი, რომელთაც საქართველო ჩამორჩება ოქტომბრის რევოლიუციას, საკმარისი იყო, რომ კავკასიაზე კვლავ გაჩენილიყვენ იმპერიალისტური სვავები და თავიანთი კერძი მოეთხოვათ.

ჯერ იყო გერმანია და მისი მოკავშირენი: ვოლფ-სკელი, ენვერი, ვეხიბი და სხვა ფაშები, შემდეგ ინგლისელები: ტომსონი, კორი, სტოქსი და კუკოლისი.

აქაც სწორედ შავი ზღვის სანაპიროები გახდა იმპერიალისტების ზრუნვის საგნად.

განსაკუთრებით ბათომი იპყრობდა მათ ყურადღებას.

ჯერ იყო, თათრებმა ჩაიგდეს ხელში, მერე კიდევ ინგლისელებმა გამოაცხადეს თავის ბაზად და ჩამოჭრეს საქართველოს.

ინგლისელების დროს იქ თარეშობდენ რუსეთის ცარიზმის ნაშთები, რომელთაც დარიგებული ჰქონდათ შავი ზღვის სანაპიროზე ადგილები და ასე იოლად არ თმობდენ თავიანთ უფლებას.

მერე კიდევ ოსმალები – მართალია უკანასკნელნი ოფიციალურად იდევნებოდენ ინგლისელებისაგან, მაგრამ ისე მაგრად ჰქონდათ აქ კრაზანის ბუდე დაბურდული თავიანთი ბანდიტი ემისრების საშუალებით, როგორც იყო სერვერგ-ბეი და კისკინ-ზადე, რომ... დემოკრატიული მთავრობის თავმჯდომარე ევედრებოდა ინგლისელების საოკუპაციო მთავრობას – მოგვაშორეთ სერვერგ-ბეიო, რომელსაც დაეარსებია ყარსის რესპუბლიკა.

გენერალი კორი პირდება, ჩამოვახრჩობ ამ ავაზაკსო, ნამდვილად კი სერვერგ-ბეი ნამდვილ ომს აწარმოებდა ახალციხეში.

და შოტლანდიელები, ინგლისელების და მათი ფერადი ჯარების ჯორები უწყალოდ ხრავდენ ბათომის სანაპიროებზე წლობით გაშენებულ პალმებსა და სხვა ძვირფას მცენარეთ.

აგატიასზე არანაკლები ბიზანტიური ქრონიკის დამაჯერლობით, მოყოლილია პროფ. ზ. ავალიშვილის ჩვენგან უკვე ნახსენებ წიგნში, ბათომის ამბები ქართულ დიპლომატიურ დელეგაციის კანოსას დროს ევროპაში.

სანრემოს კონფერენციის წინ მოკავშირეთა მთავარი საბჭო სცდილობს ა/კავკასიის რესპუბლიკების მთავრობათა მორიგებას ბათომის საკითხში. აქ შუამავლის როლში გამოდის ვინმე მისტერ რობერტ ვანსიტტრატი და დაჟინებით ურჩევს სამივე რესპულიკას მორიგდენ, რომ ერთი ფრონტი გაშალონ ბოლშევიკების წინააღმდეგ.

და ეს მოლაპარაკება ჩაშალა ბათომის საკითხმა. სომხეთის დელეგაცია, რომელსაც მეთაურობდენ ნუბარ-ფაშა და ავეტიკ-აგარონიანი მოითხოვდა შავ ზღვაზე გასავალს სომხეთისათვის ჯერ ლაზისტანში და მერე ბათომში.

ბათომი საერთოდ ცხადდებოდა პორტო-ფრანკოთ, ნამდვილად კი უნდა ყოფილიყო ინგლისელების გიბრალტარი კავკასიის ნავთის საბუდობისთვის.

ეს იყო ის დრო, როდესაც გამარჯვებული ანტანტა თვალთმაქცურად ამზადებდა ეხლა ყველასათვის სამარცხვინო სერვის ხელ-

შეკრულებას, რომელსაც უნდა დაენგრია ოსმალეთი, ნამდვილად კი ეს ხელშეკრულება გახდა უამრავ პროვოკაციის ქსელად.

ქართულ დელეგაციას არაფერი ქონდა საწინააღმდეგო, ბათომი ინგლისელების ხელში ყოფილიყო, მხოლოდ ვერ მოენებებია, რომ სომხეთს უნდა გაეყვანათ რკინის გზა ყარსიდან არდიგანით ბათომამდე, თანაც უარყოფდა საქარველოს სუვერენიტეტს ამ ოლქზე.

ამ ფანტასტიურ რკინის გზის პროექტს კიდევ შეურიგდა ქართული დელეგაცია, მაგრამ აქ გამწვავება გამოიწვია ფორმულამ, რომ ეს რკინის გზა უნდა ყოფილიყო „სომხეთის სრული საკუთრება“...

აზერბაიჯანის დელეგაციასაც ჭამის დროს მადა გაეღვიდა და ბათომზე განაცხადა თავისი პრეტენზია, ჯერ ერთი, მონინდომა ჩამოყოლოდა ბაქოს ნავთს და მის ნავთსადენს შავ ზღვამდე და მერე ნაეპოტინა ეტნიურ პრინციპს და აჭარა, როგორც სამუსულმანო პროვინცია, თავის გავლენის ქვეშ დააყენა.

მართლაც, ეშმაკი ფეხს მოიტეხდა ასეთ სიტუაციაში. ბათომში რალაც მოჯადოებული წრე გაიხლართა და გულუბრყვილო ბავშვივით კარლო ჩხეიძეს, ქართულ დელეგაციის თავმჯდომარეს ვერ გაეგო, რაში იყო საქმე და, მიუხედავად ყელზე მიჭერილ დანისა, მაინც ეწინააღმდეგებოდა რობერტ ვანსიტრატს, რომელიც წამებს ითვლიდა და ცდილობდა შეურიგებელის შერიგებას.

ოსმალეთის დიპლომატიაში ჭკუა დაქნილი სომხები ეგვიპტელ ნუბარ-ფაშა და გაბრიელ ეფენდი ნურადინი, არანაკლებ ყიზილ-ბაში ალი ტოზჩიბაშევი და მეორე ინტერნაციონალის დოგმატიკურ კარსეტში გადიპლომატებული კარლო ჩხეიძე, ამ რობერტ ვანსიტრატის ხელში მართლა რომ იშვიათ სანახაობას წარმოადგენდა.

მაგრამ ეს იყო ფინალი იმ პოლიტიკისა, რომელსაც აწარმოებდა მაშინდელი მთავრობა.

ერთი მხრივ იდგა ევროპის სახელმწიფოთა კოალიცია, ინგლისის მეთაურობით.

მეორე მხრივ საბჭოთა რესპუბლიკა, რომელიც ლაპარაკობდა ლენინისა და რევოლიუციის ენით.

აქ უნდა მომხდარიყო არჩევანი.

ან პროლეტარული დიქტატურის სახელმწიფო, ან ბურჟუაზიულ სახელმწიფოთა კოალიცია.

ორი გზა არ იყო.

ფორმულაც არც აქეთ, არც იქეთ, თანდათან ჰკარგავდა თავის აზრს.

ფაქტების ლოლიკა თავის თავად ლაპარაკობდა, თუმცა დაგვიანებული, მაგრამ მაინც დასრულებული, მჭრელი და მკვეთრი ფორმულა ამ ეპოქას მისცა მაშინდელმა მთავრობის თავმჯდომარემ ნოე ჟორ-

დანამ, როცა სამუდამოთ დასწყევლა „ბარბაროსი“ და „ფანატიკოსი“ ბოლშევიკები, და აირჩია „ცივილიზატორი“ კაპიტალისტების გზა.

ადვილი წარმოსადგენია, თუ დემოკრატიულ პრინციპებზე აღზრდილი და რუსეთის სოციალდემოკრატიაზე ჭიპმონყვეტილი ხალხი იძლეოდა ასეთ ფორმულას, რას იტყოდენ ყველა ჯურის ნაციონალისტური პარტიების ერემიები.

უეჭველია, აქ ზედაპირზე გაიმარჯვა პირველმა ორიენტაციამ და თუმცა მორცხვათ, მაგრამ მაინც დაიწყო საჭის მოტრიალება.

მხოლოდ იმ დროს ხალხის მასებში სხვა ორიენტაცია იდგამდა ფესვებს.

ეს იყო კომუნისტურ პარტიის ორიენტაცია ოქტომბრის რევოლუციისაზე, რომელმაც გაიმარჯვა.

ეს საკითხი ეხლა ათი წლის პრაქტიკით გადაჭრილია.

არ შეიძლება ითქვას, რომ ამ საკითხის გარშემო ეხლაც არ იყოს ძველი დავა.

ეხლაც უცხოეთში გადატანილი დემოკრატიული რესპუბლიკის შტაბი იცავს თავის ძველ ტეზისს.

მაგრამ ყოველი დღე ძირს უთხრის მის რეალურ შესაძლებლობას.

აღმოსავლეთის ხალხებში იზრდება ბრძოლა იმპერიალისტების წინააღმდეგ ეროვნულ განთავისუფლებისთვის.

არაბები პალესტინაში, ინდოელები და ჩინელები და სხვა ერთ ჩაუმიქრალ აჯანყების ცეცხლში ტრიალებენ.

მაგრამ სხვის მაგალითზე ძნელია ჭკუის სწავლა.

ახალი კოლხიდის პრობლემა სწორეთ ამ პოლიტიკის ასპექტში ჰკარგავს ლოკალურ მნიშვნელობას და უკავშირდება სოციალიზმის აშენების პერიოდს. მშრომელი მასა გააღმასებული ენერგიით შეესია ძველ საზოგადოებრივ ურთიერთობას და ხელჩართული ომია გაჩაღებული.

აქ კოლხიდა მხოლოდ ერთი ცოცხალი უჯრედეია საბჭოების სოციალისტურ ფრონტზე.

აქ არ იქნება ისეთი დავა, რომელიც გამართული ჰქონდათ მისტერ რობერტ ვანსიტრატის კაბინეტში კავკასიის ცრუ გოგი მაგოგებს.

აქ არ იქნება დავა სუვერენიტეტზე, რადგან სუვერენიტეტი ეკუთვნის მშრომელ ხალხს და ყველა ინანილებს აღმშენებლობის შრომას.

მითოსის დიალექტიკა

როცა საქმე ძველ კოლხიდას ეხება, არც ისე იოლია ისტორიის ჩამოშორება, თუნდაც ზოგიერთს ისტორიზმი გადაჭარბებულიც მოეჩვენოს.

კოლხიდის ისტორია შორიდან იწყება, მისი ძირი იკარგება ბერძნულ მითოსებში, მაგრამ ამ მითოსებს აქვს თავისი დიალექტიკა.

დიუბუა დე მონსპეროს აზრით, რომელმაც იმოგზაურა კავკასიაში – თუ დავუჯერებთ ბერძნების ისტორიკოსებს, ბერძნებმა დააარსეს უძველეს დროიდან შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირას ორი ახალშენი (საკოლონიო ამხანაგობა) აქელეემისა და ჰენიქელეებისა, დააარსეს სწორედ იმ ხანში, როცა აქეთ-იქეთ გასვლის წყურვილი არ აძლევდა ბერძნებს მოსვენებას და ამიტომ, ადვილად მიემგზავრებოდნენ შორეულ ქვეყნებისაკენ: ტროადას, კაიროს და კოლხიდისაკენ.

ბევითად ვიცით, რომ როდესაც მილეზიელნი ბრძანებლობდნენ შავ ზღვაზე, ისინი ამ ზღვის ნაპირას ბლომათ აფუძნებდნენ ახალშენებს და არ ტოვებდნენ უყურადღებოთ არც ერთ კუთხეს, რომელიც კი გამოსადეგი იყო მათის მრენველობისა და ალებ-მიცემისთვის.

ყოველ დიდ მდინარის ბოლოში, ყოველ მოხერხებულ ზღვის ყურეში, ყოველ სავაჭრო ადგილზე დიდ ქალაქებს აფუძნებდნენ.

როცა ამისთანა ქალაქი გამდიდრდებოდა, მაშინ ქალაქი თავის გამრუმემო პატარა ქალაქებს დააარსებდა და თვითეული მათგანი დიდათ სარგებლობდა, როგორც მიწის ნაწარმოებით, ისე მცხოვრებლების ნიჭიერებით.

ამისთანა ქალაქები იყო: ფანაგორია, რომლის მდებარეობა მდ. ყუბანის ბოლოში ძალიან მოხერხებული იყო: აქ მოდიოდნენ სავაჭროთ აზიელნი, ბოსფორელნი, მეოტელნი და ყველა თესლი კავკასიისა.

გელენჯიკისა და სუჯუკ-კალეს (ანინდელი ნოვოროსიისკი) ზღვის ყურეში იყო ქალაქები: ტორაკოსი და ბატა.

მშვენიერი აფხაზეთის გულში იყო დიოსკურია (ანინდელი სოხუმის მახლობლად), რომელიც ახლო მცხოვრებს მთიელებს ტყავებზე და სხვა ნაწარმოებზე უცვლიდა პანტიკაპეადან (ანინდელი ქერჩი) მოტანილ მარილს. დიოსკურიის შემდეგ უმთავრესი ახალშენები ბერძნებისა იყო: გენოსი ანუ ანინდელი დგვანისი, რომელიც მდებარეობს მარკულას მდ. ნაპირას, ილორი, ბედია, ჰერეკლეა, ანუ ანინდელი ანაკლია.

ამ ახალშენებს ძალიან ეშინოდათ გარშემო მოსახლე ხალხებისა, რომელთა შორის ყველაზე მამაცნი იყვნენ სვანები და კორაქსელები, ანუ ანინდელი წებელდელები.

ეს უძველესი ახალშენები ბერძნებისა დაიპყრო მირტიდატმა და მირტიდატის სიკვდილის შემდეგ, დაიმორჩილეს რომაელებმა.

რომაელებმა თავიანთი მეციხოვნენი დააყენეს ყველა ქალაქებში.

პლინის დროს (74 წ. ქრ. დ.) დიოსკურია, სადაც ცოტა წინად რომაელებს ას ოცდა ათი თარჯიმანი ყავდათ, თავის სავაჭრო საქმე-

ებისათვის, წარმოადგენდა მხოლოდ უბრალო ციხეს. და დღეს კი, არაფერი არ გვაგონებს დიოსკურიას, ასე რომ, მოგზაურნი ვერც კი პოულობენ იმ ადგილს, სადაც ის არსებობდა...

შავი ზღვის ნაპირას ფაზისის (ანინდელი რიონი) მდინარის ბოლოს იყო ფაზის ქალაქი (ანინდელი ფოთი). ეს ქალაქი იყო კოლხიდელების სავაჭრო ადგილი, საიდანაც გაჰქონდათ: სელი, კანაფი, ცვილი, კუპრი, ტილო, საშენებელი ხე-ტყე და თაფლი. ყველა ეს ახალშენები ახლა დააარსეს მილიზიელებმა, ანდა განაახლეს.

შავი ზღვა გვიმალავს ძველ დროთა წყვედიადში იმისთანა საიდუმლოებს, რომელთა ახსნა ჩვენთვის ძნელია, თითქმის ყველა იქაური მითოსი, რომელიც მოგვითხრობს ამ ახალშენების დაფუძნებას, ეკუთვნის ბევრად უფრო ძველ დროს, ვიდრე მილიზიელები გამოჩნდებოდნენ და თვით ამ მითიურ ალეგორიების ქვეშ დაფარულია, ცოტათი თუ ბევრად, ცნობილი ისტორიული ფაქტები.

ვინც კი წაიკითხავს ჰომეროსს, ვინც კი შეისწავლის თქმულებას არგონავტებისა, ფრიქსისა და ჰელასასასა და წაიკითხავს ევროპის მოტაცების ამბავს ჰეროდოტეს ნიგნში და სხვ. ის ხშირად ასეთ აზრს დაადგება და დარწმუნდება, რომ ბერძნებმა ბევრად თუ ცოტათი მიიღეს განათლება იმ ერებისაგან, რომელთაც ისინი ბარბაროსებს უწოდებდნენ.

თვით მეფე, რომელმაც არგონავტები, ტირიელები, ტროადელები და სხვა მიიღო და თვით მისი ერიც, განათლებით უფრო მაღლა იდგა, იმ ავანტიურისტებზე და იმ ჯარებზე, რომელიც ესტუმრენ მას იმისავე გასაძარცვავად და სტუმარ-მასპინძლობის წესის დასარღვევად.

თითქმის ყველა უძველეს პოეტებს და ისტორიკოსებს თავიანთ გმირების საარაკო საქმეების ასპარეზად შავი ზღვა აურჩევიათ, მათის მოთხრობით ეს გმირები მიიზიდებიან აღმოსავლეთისაკენ, რომელიც გამოხატულია განათლებისა და სიმდიდრის წყაროთ.

როცა „ოდისეაში“ ვკითხულობ ულისის ამბავს, ჩვენ ადვილად ვცნობთ კოლხიდას და მის აღწერილობას. მართლა და ვინ არ მიხვდება, რომ აქ კოლხიდაზეა ლაპარაკი, როცა იხსენება იგი ფართო მდინარე, რომელშიაც შესულა ულისის ხომალდები, ის ვეება ტყე, რომელიც მოდებულება ზღვის ნაპირზე, ის ირმები, აქ რომ ბლომათ შეხიზნულან და ის სასახლე, რომელიც ტყით დაბურულია.

ადვილი გამოსაცნობია ამ აწერილობით ანინდელი ნოქალაქევი. ღვინო და თაფლი აქ დღესაც ისევ ჩინებულია და ქალები დღესაც ისე ხელსაქმობენ ქარგაზე, როგორც ჰომეროსის დროსო.

კოლხიდის ორმაგი ბუნება

ძველ საბერძნეთისა და რომის კლასიკურ მწერლობაში კოლხიდას აქვს ორნაირი რეპუტაცია, ორივე შემთხვევაში მსოფლიო რეპუტაცია, რადგან რომი და საბერძნეთი მათი წარმოდგენით ამონურავდენ მაშინდელ განათლებულ მსოფლიოს.

კარლოს რიხტერი თავის წიგნში „მინათმფლობელობის ისტორია“ ამის შესახებ სწერს:

უძველეს დროიდან, არგონავტებიდან დაწყებული, ბერძნებს კოლხიდასაკენ ჰქონდათ მიქცეული ყურადღება და ეძებდნენ იქ ოქროს მატყლოვან ვერძს.

მხოლოდ ბერძნების მითიურ და ზეპირ გადმოცემას ოქროს მატყლოვან ვერძის შესახებ საფუძვლად უდევს ნამდვილი ფაქტის ხსოვნა, საბერძნეთის და მდიდარ აღმოსავლეთის შორის სავაჭრო მისვლამოსვლა უმოკლესი გზით.

ბერძნები კოლხიდელებს, როგორც ბევრ სხვა ერსაც, უწოდებდნენ ჩრდილოეთის ბარბაროსებს, თუმცა ისინი სრულიად ბარბაროსები არ ყოფილან, არამედ როგორც ყველაფრიდან სჩანს, კოლხიდელები ძველის-ძველად განათლებული ერი იყო. ბერძნები, მეტადრე მილეტიელები, არგონავტების გალაშქრების დროიდანვე სცდილობდნენ დამკვიდრებულიყვნენ კოლხიდელების მიწა-წყალზე ფაზისის ნაპირებზე.

აპოლონი როდოსელის აღწერილობა არგონავტების გალაშქრებისა და სხოლიასტის განმარტება ამ ამბისა გვარწმუნებს, რომ კარტოგრაფიულის ხელოვნების გამოგონების პატივ-დიდება სრულიადაც არ ეკუთვნის მცირე აზიის ბერძნებს.

იგი უფრო ადრე ყოფილა ხმარებაში კოლხიდელ მოგზაურ ვაჭართა შორის. ამ გარემოებას, რასაკვირველია, დიდი მნიშვნელობა აქვს კოლხიდის ისტორიისთვის, რომელშიაც ჯერ კიდევ ბევრი რამ გაუგებარი და საარაკო არის დარჩენილი.

აპოლონი როდოსელის (argonaut, IV, 280 და შემდეგი) და მისი სხოლიასტის სიტყვით, კოლხიდელებს ჯერ კიდევ ძველიდანვე ჰქონდათ წინაპართაგან დასწავლილი ზღვისა და ხმელეთის გზების ფირფიტაზე გამოსატვა თავიანთ სამგზავროთ, ეს ფირფიტები ჯერ ხისა იყო, შემდეგ ქვისა.

მათ ეწოდებოდათ კურბეისი, იგივე სახელი, რომელიც ერატოს-თენმა უწოდა ათინელთა კანონების ძველ ფიცრებს.

უეჭველია, ეს ფირფიტები ნასახია ლანდქარტებისა და ადვილად საფიქრებელია, რომ ჰეროდოტეს თვალწინ ქონდა ამისთანა ფირფი-

ტები, როცა ჩამოსთვალა ჩრდილოეთის ერთა სავაჭრო გზები ბორის-
თენისა და პონტის მიდამოებში.

კოლხიდელები ჩვენი აზრით უკიდურესი კალონიაა, ჰეროდოტოზე
ბევრად ადრე გამოსული ზემო ინდოეთიდან ანუ ბაქტერიიდან, ძველ-
თა სერთა ქვეყნიდან და გავრცელებული ოქსუსის სათავიდან კასპიის
ზღვისა, რახსისა და მტკვარისაკენ, ფაზისისა და შავ ზღვამდე...

აქ იყო უმთავრესი სავაჭრო გზები, სადაც მიდიოდენ სკვითის ტო-
მები. სკვითები მოდიოდენ კოლხიდაში თავიანთი ბორბლიანი ურმე-
ბით მეოტიის ზღვის ყინულებზე.

აქ შეკრიბა ჰეროდოტემ ყველა თავისი ცნობანი შუა გულისა და
ზემო აზიის შესახებ და სხვაგან არსად შეეძლო ამ ცნობების შეკრება.

ტრაგიული მედეა

ჩვენი ნარკვევისთვის არ იქნებოდა ინტრეს მოკლებული, მოგვეყ-
ვანა მითოსი არგონავტებთა ლაშქრობისა კოლხიდაზე, მაგრამ ვგუ-
ლისხმობთ, რომ ეს მითოსი ყველასათვის ცნობილია.

კოლხიდის პირველი ბუნება, რომელიც წყაროა სიმდიდრისა და
კეთილდღეობის, აქ დიდებულად არის გადმოცემული, მაგრამ აქვეა
აგრეთვე მოცემული კოლხიდის მეორე ბუნებაც, რომელიც დამლუპ-
ველია და თავის თავშივე ატარებს საკუთარ განადგურებას.

რუსეთის გამოჩენილმა პოეტმა და კლასიკურ ფილოლოგიის და-
უცხრომელმა მკვლევარმა – ინოკიენტი ანენსკიმ მიაგნო სწორედ მე-
დეაში ამ ორმაგობას. მისი ევრიპიდეს „მედეას“ რუსულ თარგმანის
ნინასიტყვაობა ამის საუკეთესო დასაბუთებაა.

მედეა, რომელიც ჯადოქარია და სანამლავის ოსტატი, თავის ბუნებაში
ატარებს სიკვდილს და აქ მისი სანამლავი უკვე სიმბოლოს სახეს იღებს.

მედეა თითონ კოლხიდაა – ულამაზესი და ამაყი, მას ყოველთვის
გააქვს თავის გულის ნადები და გალალეებულია, მაგრამ მის ბუნება-
ში მოცემულია იმ თავითვე მეორე ბუნება, რომელიც ებრძვის პირ-
ველს და ამარცხებს კიდევც.

მედეას სანამლავი ეს არის კოლხიდის მალარიის ოხშივარი, ტრო-
პიკული ციების კანკალი.

აქ წინდანინ მოცემულია მედეას შვილების დალუპვაც.

შეიძლება მატემატიკური სისწორით ანალოგიის გაყვანა.

ზოგიერთი სუბტროპიკების მკვლევარი მედეას სანამლავში ეძებს
ნამლავის მცენარეების კულტურის ჩანასახს ძველ კოლხიდაში, მაგ-
რამ არავის არ მოსვლია თავში, რომ თვითონ მედეა თავისი საბედის-
წერო ცხოვრებით – სახეა სწორედ კოლხიდის ბუნებისა.

ჰიპოკრატეს დიაგნოზი

თუ მედეას ტრაგიული ბედი კიდევ არ არის დამაჯერებელი, რომ ის პოეტური ასახვაა კოლხიდის ორმაგი ბუნებისა, სამაგიეროდ, არავითარ ეჭვს არ იწვევს ანტიური მედიცინისა და საერთოდ, მედიცინის მამამთავრის ჰიპოკრატეს მკაცრი დიაგნოზი იმ სენისა, რომელიც კოლხიდას მუსრს ავლებს და რომელსაც ეწოდება მალარია.

„ქვეყანა, რომელსაც ჩაუდის ფაზის მდინარე, არის ჭაობიანი, ცხელი, ნოტიო და შემოსილია ტყით.

მთელი წლის განმავლობაში აქ დიდი წვიმები მოდის.

იქაურნი მკვიდრნი ცხოვრობენ ჭაობებში, წყალში იშენებენ სახლებს ხისას, ანუ წნელისას.

გარეთ გამოდიან მხოლოდ მაშინ, როცა ქალაქში ან ბაზარში უნდა წავიდნენ.

ამ ქვეყანაში ბევრი არხია; შიგ უდგიათ მთლიან ხისაგან გაკეთებული ნაგები და ამ ნაგებით შემოუვლიან გარშემო თავიანთ მამულებს.

ხმარობენ წვიმის წყალს, რომელიც არის თბილი, მდორე და აყროლებული სიცხისაგან.

ფაზის ყველა მდინარეებზე უფრო მდორე და ნელი მიმდინარეობა აქვს.

ამ ქვეყნის ხილი ცუდი თვისებისაა უგემური, და წყლის სიუხვის გამო არასდროს არა მწიფდება.

წყალისაგან რომ ნისლი ადის, მუდამ გარს არტყია ამ ქვეყანას, ამ მიზეზს უნდა მიეწეროს, რომ აქაური მცხოვრებლები ეგრე განირჩევიან ყველა სხვა ერთაგან.

ისინი ტანით მალალი არიან, მაგრამ იმოდენათ სუქნები, რომ არ უჩანთ არც სახსრები და არც ძარღვები.

ფერი აქვთ ყვითელ-მწვანე, თითქო სიყვითლით არიანო ავათ.

ხმა სხვებზე უფრო გაუთლელი აქვთ, რადგან სუნთქამენ უწმინდურ და სველ ჰაერს, ღინღლსავით სქელს.

ყველაფერს ერიდებიან, რაც კი დაღლის.

ამ ქვეყანაში ზამთარს და ზაფხულს შორის დიდი გარჩევა არ არის სითბო-სიცივის მხრივ.

იცის ქარი, რომელიც არის ფრიად ძლიერი, ცხელი და უსიამოვნო, ამ ქარს ეძახიან კეხრონს“. და ასე.

ეჭვი არ არის, რომ ეს არის მალარიისა და მისი გავლენის აწერა.

უეჭველია, ეს სიტყვები დაფაზე უნდა ეწეროს და ეკიდოს ტროპიკულ სნეულებათა ინსტიტუტებში.

პატრონის მოლოდინში

ასეთი ორმაგი გავლენის ქვეშ იდგა ყოველთვის კოლხიდა. და დასაბამიდან თანდაყოლილი გაორება ბორკავდა მის კეთილდღეობას. მარტო ისტორიული უკუღმართობის ბრალი არ იყო, კოლხიდის კულტურის ჩაქრობა და ოდესღაც მდიდარი ქვეყნის გაჩანაგება.

ისტორიული ბედი მაინც არ იყო ყოველთვის ღმობიერი.

თავისი მდებარეობით კოლხიდა ყოველთვის პლაცდარმი იყო ახალ კულტურათა შეჯახებისა.

ყოველი წელ-მომავრებული დამპყრობელი აქეთკენ მოისწრაფოდა, მითიურ არგონავტებს მოსდევდენ მირტიდატისა და მერე რომის ლეგიონერები, არაბები, სელჯუკები, ოსმალები, გენუელები, რევოლიუციამდე კიდევ ასი წელი რუსი იმპერატორების ჯარები.

Их ведет грозя очами

Генерал седой...

და სწორედ ეს ბებერი გენერლები კიდევ სცდილობდენ შავი ზღვის სანაპიროების თავის ზღვის კურორტებათ გარდაქმნას.

ფრანგი მოგზაური და მეცნიერი დიუბუა დე მონსპერო, რომელიც ჩერქეზეთში იმყოფებოდა და ჯერ არ ენახა დასავლეთი საქართველო, ასე სწერდა:

„მინდა ჩემი თვალით ვნახო ის ძლიერი ერი, რომელსაც ისტორიის დასაბამიდან პირდაპირ დამოკიდებულება ჰქონია ყველა დანარჩენ ერებთან და თუმცა არ მიუტოვებია განგებისაგან მისთვის მიჩენილი მიწა-წყალი, მაგრამ რაც კი სადმე, აზიასა და ევროპაში ცვლილება მომხდარა, ყველა გამოუვლია და შეუთვისებია კიდევც.

მე ამას ვამბობ დიდებულ ქართველ ხალხზე, რომელსაც უძველეს დროდან უჭირავს კავკასიის ყელი და შავისა და კასპიის ზღვის ნაპირები.

ეს ერი, როგორც გრძელ ტოტემიანი დიდი ხნის ხეზე გასული ვაზი, ხშირად გაუტაცნია, შეურყევია და აუკლია ქარიშხალს, მაგრამ ნიადაგიდან ამოგლეჯა მისი კი ვერ შესძლებია.

ამ დიდმნიშვნელოვან ნანგრევებს, – განაგრძობს ძველი კოლხიდის დიდებით აღტაცებული და მისი თანამედროვე კოლხიდის განადგურებით აღშფოთებული ავტორი, – ფარავს მშვენიერი ტყე, რომელშიაც აქა-იქ გაფანტულია აფხაზეთის სოფლები.

ეს შეუვალი ტყე და ეს მდინარეს უდაბნო ნაპირები კაცმა რომ ნახოს, განა შეიძლება იფიქროს, რომ ეს ის ადგილია, სადაც ისტორია დაწყებულა? რომ ეს უძველეს ზღაპრების და მითოსების ქვეყანაა?

რომ ეს ის ადგილია, საიდანაც გავრცელებულა კულტურა?

რა მდგომარეობაში-ლა დარჩენილა ეხლა ის ხალხი, რომელიც ტკბებოდა ამ სამოთხის მზგავს ქვეყნის ნეტარებით.

დღეს თითქოს მიტოვებულია ადამიანისაგან ეს მშვენიერი ქვეყანა.

ვინ იცის, იქნებ განგება ისე ასვენებდეს სამეფოებსაც, როგორც კაცი საყანებს!..“

ამ ტირადას გულამომჯდარი ფრანგი მეცნიერი ნახევარ საუკუნის წინად ამბობდა, როცა ცარიზმი ახრჩობდა ყოველივე ხალხის შემოქმედების წამოწყებას.

თუ სულ ვერ დავეთანხმებით პატივცემულ მოგზაურს, თითქო განგება ასვენებდეს ქვეყანას, როგორც კაცი საყანეს, ერთი მაინც ახდა ამ წინასწარმეტყველებიდან.

დიდხანს იყო კოლხიდა გავერანებული, მაგრამ მოვიდა კაცი მხვნილი და მთესველი და დაეპატრონა ამ ქვეყანას, თავისი მასიური ნებისყოფით რომ ჩაყაროს სოციალიზმის საფუძველი.

შეიძლება, არც ის იყოს მოკლებული ერთგვარ წინაგრძნობას, რასაც ვივიან დე სენტ მარტენი ამტკიცებს კოლხიდელთა სახელწოდების წარმოშობის შესახებ:

„მეცნიერებს ძალიან გაუჭირდათ კოლხიდელების სახელწოდების წარმოშობის ახსნა, თუმცა ჩვენთვის ცხადია მისი წარმოშობა, თუ ვიხელმძღვანელებთ ადგილობრივი ენით.

სიტყვაში „კოლხი“, რომელსაც ბერძნები უწოდებენ ფაზის ნაპირების მცხოვრებთ, ისმის ქართული სიტყვა „ხალხი“, რომელსაც იგივე მნიშვნელობა აქვს, რაც სპარსულ და არაბულ „ხალხის“, ებრაულ „ქაალს“ (კრება-ყრილობა), ბერძნულ „ოხლოს“, გერმანულ „volk“ და ლათინურ „გულგუს“. მართლაც, ამ ხალხის სახელწოდება ნიშნავს ხალხს და ასე...“

ყოველ შემთხვევაში, ერთი ფაქტია, კოლხიდის აღორძინება სწორედ სახალხო საქმეთ იქცა და მისი ბედი ხალხის ერთი მთლიანი კოლექტივის ხელშია...

II. კოლხიდის ქაობის ამოშრობა

კოლხიდამ ძველი სახელი მდიდარი ქვეყნისა, რომელიც ყოველი მხრიდან იწვევდა კოლონიზატორებს, დიდი ხანია დაკარგა.

როგორც მოვისხენეთ, ჯერ კიდევ დე-მონსპერო დასტიროდა ამ გაპარტახებულ ქვეყანას, რომელსაც არავითარი ნიშან-წყალი არ შერჩა ოქროს მდინარეებისა.

უფრო საგრძნობი შეიქნა კოლხიდის მეურნეობის დაცემა რევოლუციის წინა ხანებში. რალაც ბედის ირონიით ქუთაისმა მაინც შეირჩინა

ძველი გერალდიკა და ქალაქის გერბს მაინც ამკობდა ბოლო ხანამდე ოქროს ვერძი – მაგრამ ეს ამ ხანად უფრო დაცინვას წააგავდა, ისეთი იყო მეურნეობის განადგურება და ხალხის გაღარიბება. აშკარა იყო მეორე ბუნება კოლხიდისა, როგორც ჭაობიანი და ჟამიანი ქვეყნისა, როგორც ტროპიკულ მაღარიის ბუდობისა უფრო მტკიცდებოდა და ქვეყანას გადაშენებით ემუქრებოდა. ამ მეორე ბუნების გადალახვა, კოლხიდის ჭაობების ამოშრობა და მეურნეობის ახალ ნიადაგზე დაყენება თავის ამოცანად დასახა საბჭოთა ხელისუფლებამ სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქციის პერიოდში.

ამ ნაირად კოლხიდის პრობლემა ჩაიჭედა ხუთწლიან გეგმაში.

უეჭველია, შეუძლებელი იქნებოდა კოლხიდის პრობლემის ცალკე გამოყოფა – ის უნდა შეზრდოდა საერთოთ საბჭოთა კავშირისა და კერძოთ, ამიერ კავკასიის სახალხო მეურნეობის გეგმას.

თავისი მდგომარეობით და გამოჩენილ პერსპექტივებით კოლხიდა უნდა გამხდარიყო ერთი სექტორი სოციალისტური მეურნეობის მთლიანი გეგმის ფარგლებში.

უამისოდ მას არ მიეცემოდა მასშტაბი და არც სახსარი გამოჩნდებოდა მის გარდაქმნისთვის.

აქ კოლხიდის პრობლემა ეყრდნობა ტექნიკურ კულტურათა განვითარებას და თავის თავად შედის დიდ ორბიტაში, რამდენადაც ცნობილია შავი ზღვის სანაპიროები, სადაც მოქცეულია კოლხიდა, ერთადერთი სუბტროპიკული კუთხეა საბჭოთა კავშირში.

პროფ. ა. კრასნოვი უდიდესი ენტუზიასტი და დაუცხრომელი მკვლევარი კოლხიდის ბუნებისა, რომელიც დასაფლავებულია თავის მიერ გაშენებულ ბათუმის ბოტანიკურ ბაღის შუაგულში, გარემოცული სუბტროპიკულ მცენარეთა ტყეებით, თავის წიგნში „სამხრეთი კოლხიდა ერთად-ერთი სუბტროპიკული მხარეა რუსეთში“ – ასე ათავებს თავის გამოკვლევას: „მსგავსად ვულკანურ კუნძულის ნიადაგისა, რომელიც გაჩნდა ოკეანის ფსკერიდან, ბათუმის სანაპიროებს არ ქონდა თავისი მცენარეობა, არამედ მიიღო მეზობელ კავკასიის უფრო მაღალ ადგილებიდან, სადაც ყინულის პერიოდიდან დარჩენილი იყო უმცირესი პროცენტი სუბტროპიკულ მესამე ფაზის ფორმებიდან. როგორც ცნობილია, ევროპაში განადგურებულნი, ისინი შეინახეს ჩვენი პლანეტის სხვადასხვა ადგილებში გაბნეული, ამიტომ გამოუყენებელი დარჩა ჰავის მხრივ უპირატესი მდგომარეობა ახალ ხმელეთისა სამხრეთზე. ადამიანის დახმარებით მათი დამკვიდრება შეეძლო მხოლოდ კავკასიის ფლორის ელემენტებს. აქ მათ შეეძლოთ

გაფურქვნილიყვენ, მაგრამ ახალი სახის მიღებას ვერ მოასწრებდენ. სამაგიეროთ, ახალი ხმელეთის უპირატესობა ისეთი აღმოჩნდა, რომ მათთან დაბრუნება ადამიანის საშუალებით შეეძლო სხვა სუბტროპიკულ მხარეთა მცენარეებს, რომელიც ნაწილობრივ ევროპაშიც ცხოვრობდენ, შორეულ გეოლოგიურ წარსულში. დაბრუნებული და დამკვიდრებული სამხრეთ კოლხიდაში ისინი აძლევენ მის მცენარეობას აშკარად გამოჩენილ სუბტროპიკულ ხასიათს, რომელიც განირჩევა სხვა დანარჩენ კავკასიის სანაპიროებიდან. ყველაფერი ეს ნებას გვაძლევს, მივიჩნიოთ სამხრეთი კოლხიდა სხვა ბიოლოგიურ ქვეყნის კუნძულად და ერთად ერთ სუბტროპიკულ პატარა კალონად მთელ რუსეთში“.

ამნაირად, თუ კოლხიდის ჭაობის ამოშრობას, როგორც ქვევით დავინახავთ, შეუძლიან მისცეს დასავლეთ საქართველოს 200 ათას გექტარამდე ახალი მიწა, რომელიც წინათ გამოუყენებელი იყო და მხოლოდ ჰაერს ალბობდა, ამას ისიც უნდა მივმატოს, რომ ეს მიწა გამოსაყენებელია, როგორც სუბტროპიკების ზონა ტენიკურ კულტურათა განვითარებისთვის. ამიტომაც, კოლხიდის ჭაობის ამოშრობის მნიშვნელობა ბევრად მეტია, ვიდრე მხოლოდ დასამუშავებელ მიწის მომატება.

უმთავრესად ეს უდევს საფუძვლად კოლხიდის აღორძინებას. უეჭველია, ეს გრანდიოზული პრობლემა არ დაისმებოდა, რომ არ ყოფილიყო მშრომელი მასების ამოძრავება და პროლეტარულ რევოლუციას ძირიან ფესვიანად არ შეეცვალა ეკონომიური პირობები.

ამას ვერ ამჩნევდა ევროპიელი ფილისტერი ჰ. უელსი, როცა სწერდა წიგნს „რუსეთი ნისლში“, სადაც მოთხრობილია მისი შეხვედრა და საუბარი ლენინთან. ბნელით მოცულ ქალაქში ლენინი ოცნებობდა ელექტროფიკაციაზე. რასაკვირველია, უელსს ეს ეჩვენებოდა ფანტასტიურად და მთელი გეგმა ქიმერიულად, მაგრამ ფანტაზიამ სულ მოკლე ხანში ხორცი შეისხა და დღეს პიონერსაც შეუძლია დარწმუნდეს, რამდენათ თხუნელის ხედვა აქვს ლენინთან შედარებით უელსს, თუნდაც ის ასე ცნობილია, როგორც სოციალურ უტოპიების ავტორი.

ბევრათ ადრე, სანამ რეალურად დაისმებოდა კოლხიდის პრობლემა, ლენინი სჭვრეტდა იმის აუცილებლობას, რომ შეუძლებელია საქართველოს და ამიერ-კავკასიის განვითარება, თუ სამეურნეო კითხვები არ იქნება დროზე დასმული და გადაჭრილი.

თავის ისტორიულ წერილში აზერბაიჯანის, საქართველოს, სომხეთის, დაღესტანის მთის რესპუბლიკის ამხანაგ კომუნისტებისადმი ლენინი სწერდა: „ყველაზე უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს მინათმოქ-

მედებისა და მესაქონლეობის განვითარებას. რაც არ უნდა დაგვიჯდეს, მიწის მორწყვა ყველაზე უფრო საჭიროა, ყველაზე უფრო გარდაქმნის ქვეყანას, ააღორძინებს, დამარხავს მის წარსულს და გააძლიერებს სოციალიზმში გადასვლას“. ასევე ითქმის ჭაობების ამოშრობაზეც.

ეს სიტყვები სატივეარივით ურტყამს საფეთქელში ყველას, ვინც ეხლა მუშაობს ბამბის ავრალზე, ვინც მისევია კოლხიდის ჭაობის ამოშრობის სამუშაოს და ვინც ამზადებს სოციალისტურ გიგანტიზმისთვის ტექნიკურ კულტურათა ნედლეულს.

როგორც ირკვევა, საქართველოს წყლის მეურნეობისაგან შეკრებილ მასალებიდან და კოლხიდის ჭაობების ამოშრობის თათბირების ოქმებიდან, კოლხიდის ჭაობების ამოშრობის საკითხი ჯერ კიდევ ომის წინათ მდგარა, მაგრამ ამ საკითხის დასმას არც მაშინ და არც გასაბჭოების პირველ პერიოდში არ ქონია მიცემული გეგმიანი ხასიათი.

კოლხიდის ჭაობებს იხილავდენ ცალ-ცალკე, სხვადასხვა განკერძოებულ ადგილებზე. გამოკვლევა, რომელსაც აწარმოებდენ უფრო კერძო ინიციატივით, არაფრით არ გავდა სახელმწიფოს გეგმიან მუშაობას. მხოლოდ უკანასკნელ დროს მთელი სიგანით დაისვა კოლხიდის პრობლემა საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობის სოციალისტურ რეკონსტრუქციის პერიოდთან დაკავშირებით.

მრეწველობის განვითარების ტემპები, კერძოთ, საფეიქრო მრეწველობისა, რომელიც მოითხოვს საკუთარ ნედლეულით უზრუნველყოფას და სხვა მტკიცენიული მეურნეობის საკითხები, როგორც მიწის სივინროვე, სახალხო ჯანმრთელობის დაცვა და სხვა, დღის წესრიგში სვამს მსხვილ სამელიორაციო პრობლემებს და ერთი ასეთი პრობლემათაგანია კოლხიდის ჭაობის ამოშრობა.

ეხლა უკვე სწარმოებს გეგმიანი კვლევითი მუშაობა და კოლხიდის მელიორაციისა და სუბტროპიკულ კულტურათა საცდელი სადგურები მტკიცე ნიადაგზე დგანან.

ყველაფერი ეს გულისხმობს, რომ ჩაედგა საძირკველი იმ შენობას, რომელიც სულ მოკლე ხანში უნდა აშენდეს უდაბურ და ჭირიან ჭაობების ამომშრალ მიწაზე.

1929 წელს შესდგა ფოთში საცდელი სადგურის ორგანიზაციის მოსაწყობად თათბირი, ჩვენ მოვიყვანთ ზოგიერთ რეზოლიუციებს, რომ შემდეგ საშუალება გვქონდეს გავარკვიოთ, როგორი ტემპით მიდის მუშაობა დღეს და რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს ამას.

კოლხიდის საცდელ სამელიორაციო სადგურთან მონყობილი თათბირი აუცილებლად სცნობს კოლხიდის ჭაობის ამოშრობის დაჩქარებას, რადგან ამას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საერთო

საბჭოთა კავშირისთვის და კერძოთ, საბჭოთა საქართველოსთვის. კოლხიდის დაბლობის მელიორაციასთან დაკავშირებით უნდა გადამწყვეტი მნიშვნელოვანი პრობლემების მთელი რიგი, ასე საბჭოთა კავშირისთვის მთლიანად, ან და ცოტათ თუ ბევრად მნიშვნელოვნად გადაწყვეტილი იქნება შემდეგი საკითხები:

ტერიტორიის სივრცის გადიდება, რომელიც გამოყენებულ უნდა იქნას, როგორც სუბტროპიკული ჰავის ზონა.

სამხრეთისა და სუბტროპიკულ კულტურათა ბაზის შექმნა.

ვალეუტის ეკონომია ხსენებულ ნედლეულობის ბაზის განვითარებასთან დაკავშირებით.

საკურორტო მშენებლობის განვითარება (საზამთრო კურორტებისა კოლხიდის სანაპიროებზე).

საქართველოსთვის გადაწყვეტილი უნდა იქნას შედეგი პრობლემები:

სახალხო ჯანმრთელობის დაცვა მალარიის მოსპობით, როგორც კოლხიდაში, ისე მოსაზღვრე რაიონებში.

რესპუბლიკის კულტურულ მინის გადიდება საერთოდ და კერძოთ, სუბტროპიკულ ჰავის ზონაში 200-ათასს გექტარამდე.

ხალხის აგრარულ ზედმეტ მოსახლეობის სიმწვავის შემცირება, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოში, სადაც ყველაზე უფრო საგრძნობია მოსახლეობის სიჭარბე.

მრეწველობის განვითარება ნედლეულობის ბაზის შექმნასთან დაკავშირებით.

განვითარება რკინის გზისა, წყლისა და მდინარის ტრანსპორტისა. ინტესიფიკაცია და რეკონსტრუქცია კოლხიდაში სასოფლო მეურნეობისა და მისი საქონლიანობის საგრძნობლად განვითარება.

სოციალისტური სექტორის განვითარების ფართო პერსპექტივები კოლხიდის ტერიტორიაზე.

აღნიშნავდა რა კოლხიდის ქაობის ამოშრობის ასეთ იშვიათ მნიშვნელობას, თათბირი ამტკიცებდა, რომ არ არის საკმარისი შეკრებილი სტატისტიკური ეკონომიური და ბუნებრივ-ისტორიული მასალები, რომ ამ მასალების უქონლობის გამო ძნელი ხდება სასოფლო-სამეურნეო პერსპექტივების საორგანიზაციო ვარიანტების შედგენა. ამ პროექტის შედგენის დროს უნდა გამოყენებულ იქნას კოლხიდას სპეციფიური, ბუნებრივი – ისტორიული პირობები. აგრეთვე ნედლეულის ბაზა, რომელიც ეყრდნობა სამხრეთის სუბტროპიკულ კულტურებს. ამასთან ერთად მებოსტნეობა, მესაქონლეობის წვრილი დარგები. მე-

ლორეობა, მეფრინველეობა, მეაბრეშუმეობა და პროდუქტიანი, სხვილ-რქიანი მესაქონლეობა და საკურორტო მშენებლობა.

საქართველოს წყალთა მეურნეობის მიერ შემუშავებული სადგურის ორგანიზაციის გეგმა მოწონებულ იქნა, ხოლო საჭიროდ დაინახეს, ხაზი გაესვათ იმისთვის, რომ მთელი სახალხო მეურნეობისა და სოციალურ-ეკონომიურ ცხოვრების რეკონსტრუქცია საბჭოთა კავშირში, მუშაობის ტემპი, როგორც ჰიდრო ტექნიკური, ისე სამეცნიერო კვლევისა, რომელიც მიმართულია კოლხიდის დაბლობის, როგორც მთელ კავშირში ყველაზე უფრო სუბტროპიკულ სარტყელის მასივისა, უნდა გაძლიერებულ იქნას. მოინახოს საჭირო თანხები და საშუალებანი სამრეწველო სუბტროპიკულ ნედლეული ბაზის გასაფართოვებლად და უზარმაზარი მალარიით შეპყრობილი კოლხიდის რაიონის მოსახლეობის გასაჯანსაღებლად.

ამის შემდეგ ორი წელი მიდის.

აქ წელი უწინდელ საუკუნეს უდრის, ეხლა ხუთწლედის მესამე გადამწყვეტი წელია.

არ შეიძლება ითქვას, რომ კოლხიდის პრობლემა მთლიანად იყოს მომწყვეტილი ხუთწლედის ჩარჩოებში, ან და სავსებით გადაწყვეტილი იქნას ამ პერიოდში, მხოლოდ ეს არი, რომ, როგორც თავიდანვე იყო საქმის მეთაურთაგან გათვალისწინებული, ცხოვრება ფაქტიურად წინ უსწრებს კოლხიდის ჭაობების ამოშრობის ტემპებს, და ამჟამად მთელი რიგი ორგანიზაციებისა მოედვენ ჯერ კიდევ ამ აუშრობელ ჭაობებს, რომ გააშენონ კანაფისა და რამის პლანტაცია.

ამის გარდა, თვითონ კოლხიდის რაიონი, ჭაობების გამოკლებით, შეიქნა სუბტროპიკულ კულტურათა ბაზა და აქ გაცხოველებული მუშაობა სწარმოებს.

ამიტომ, ჩვენი წიგნი არ შეეხება მარტო კოლხიდის ჭაობების ამოშრობას და მომავალ სასოფლო-სამეურნეო პერსპექტივის მუსიკას, აქ აგრეთვე აწერილი იქნება ის მუშაობა, რომელიც სწარმოებს საერთოდ, შავი ზღვის სანაპიროებზე ტექნიკურ კულტურათა განვითარებისთვის სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქციის პერიოდში.

ერთი მხრივ აწერილი იქნება ის მუშაობა, რომელიც დღეს სწარმოებს კოლხიდაში, რაც სიმინდის რესპუბლიკას აქცევს უმდიდრესს სუბტროპიკულ ძვირფას მცენარეთა კულტურის ქვეყანად და მეორე მხრივ, ამის გაგრძელება, როცა ამ ზონას მოემატება 200 ათასი გექტარი მიწა, რომელიც სოციალისტურმა შრომამ უნდა წაართვას ურჩ ბუნებას და გახადოს ხალხის კეთილდღეობის საფუძვლად.

აქ ურყევი ფაქტები, მოცემული და გაკეთებული საქმე შეეწონება მომავლის მუსიკას და შესაძლებლობის ფარგლებს, რომ მთლიანად წარმოვიდგინოთ ახალი საბჭოთა კოლხიდა.

III. ნაოსნობა რიონზე

სახალხო მეურნეობის სოციალისტური რეკონსტრუქცია წარმოდგენილია ტრანსპორტის გარდაქმნის გარეშე.

ტრანსპორტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ეძლევა დღეს და დამკვერელ ამოცანად არის გამოცხადებული ტრანსპორტზე ჩამორჩენისა და გარღვევის ლიკვიდაცია. მეტი მნიშვნელობა ეძლევა აგრეთვე წყლის ტრანსპორტს. საკავშირო მთავრობამ გამოჰყო კიდევ წყლის გზათა მიმოსვლა, საზღვაო ტრანსპორტი და პორტის მეურნეობა ახალ წყლის ტრანსპორტის სახალხო კომისარიატში.

საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის სახელით ამხ. სტალინი და საკავშირო სახ. კომისართა საბჭოსი – ამხ. მოლოტოვი ა/წ 5 თებერვალს აქვეყნებენ თავიანთ მონოდებას წყლის ტრანსპორტის შესახებ ყველა პარტიულ, საბჭოთა სამეურნეო, წყლის ტრანსპორტისა, პროფკავშირებისა და კომკავშირის ორგანიზაციების მიმართ.

მონოდებაში ნათქვამია:

საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობის ზრდა მოითხოვს მდინარის ტრანსპორტის, მისი მუშაობის ძირეულ გარდაქმნას, გაშლილი სოციალისტური რეკონსტრუქციის ტემპებთან შედარებით.

ამავე დროს, მდინარის ტრანსპორტი აქამდე ვერ გარდაიქმნა და მისი დახასიათება, რომელიც მოცემულია ცეკას ანგარიშებში მე-16-ტე ყრილობაზე, დღემდე რჩება ძალაში. სამეურნეო მდგომარეობა მდინარის ტრანსპორტისა ვერ აკმაყოფილებს სახალხო მეურნეობის მიერ წამოყენებულ მოთხოვნილებას წყლის ტრანსპორტისადმი.

წლიდან წლობით მეორდება სანარმოვო პროგრამის შეუსრულებლობა, აქამდე ვერ შეუდგენ რეკონსტრუქციას, დიდია ავარიის პროცენტი, არ არის შესრულებული ცეკას დირექტივა ერთმართველობის შესახებ, სუსტად გაშლილია სოციალისტური შეჯიბრება და დამკვერელობა.

უნწევს რა ანგარიშს ყველაფერ ამას საკ. კომ პარტიის ცეკა და საბჭოთა კავშირის კომისართა საბჭო, აუცილებლად სთვლიან ცხოვრებაში გატარებულ იქნას შემდეგი ზომები და ჩვენ ვიცით, რომ პრესაში და ყველა პარტიულ და საბჭოთა ორგანიზაციებში ამუშავებენ ამ ზომებს.

ამ მხრივ მეტი მნიშვნელობა ეძლევა რიონის მდინარის ტრანსპორტს და ერთ აქტიურ საკითხად ხდება.

ამასთან ერთად იზრდება რიონ-პორტის როლი კოლხიდის ქაობების დაშრობასთან დაკავშირებით და საერთოდ, სუბტროპიკულ კულტურათა განვითარების ფონზე.

რიონი, ანუ როგორც ცნობილია, ძველი საბერძნეთისა და რომის მწერლობაში ფაზისი – ძველადვე ითვლებოდა სანაოსნო მდინარეთ. ზოგიერთ მწერალთა ცნობით, გემები ქუთაისამდეც მიდიოდნენ.

დავა, სად გადმოვიდენ არგონავტელები: ქუთაისში თუ ფოთში? ჯერ არ არის გადაწყვეტილი.

უდავოა, რომ რიონი ძველად განთქმული იყო თავის ვაჭრობით და საქონლის გადაზიდვა ხდებოდა გემებით.

წარსულ საუკუნის მესამოციანე წლებშიაც იყო ცდა რიონზე გემების მიმოსვლის აღდგენისა. ამის შესახებ შენახულია ბევრი მოგონება, მაგრამ ჩვენ მოვიყვანთ ორ მათგანს, ერთი ეკუთვნის კორ. ბოროზდინს – „Закавказские воспоминания“ („Мингрелия и Сванетия“) და მეორე – სახელგანთქმულ საფრანგეთის რომანისტ ალექსანდრ დიუმას, რომელმაც იმოგზაურა სამოციან წლებში ჩვენ ქვეყანაში.

კ. ბოროზდინი ასე აგვიწერს ორპირში პირველ გემის „აკერმანი“-ს შემოსვლას. ბოროზდინი სტუმრად არის ორპირში პოლკოვნიკ გეგიძესთან, რომელიც ითვლებოდა „სკაპცების“ ბატალიონის უფროსად და რომელსაც ებარა სანაოსნო პუნქტი მარანში.

„ამ ნაირად, მაისში, როცა მე გეგიძესთან ვიყავი სტუმრად 23 რიცხვში, მის ტერასაზე იჯდა რამდენიმე მგზავრი, რომელნიც ფოთში მიიჩქაროდა, საუბარი შეეხებოდა დილისთვის ნავების დაქირავებას.

უცებ შორი ახლო გაისმა ზარბაზანის გასროლა. „ეს რას ნიშნავს? რა უნდა აქ ზარბაზანს?“ – მცირე სიჩუმის შემდეგ ვილაცამ სთქვა: „ეს ალბათ თოფის გასროლის ხმა იყო და თუ ასეთი ძლიერი ხმა იყო, ეს ალბათ იმიტომ, რომ წყალში იყო გასროლილი“.

მაგრამ ზარბაზანის ხმა განმეორდა და ეზოში ატყდა ხმაურობა. გაისმა ხმა – გემი, გემიო!

იმ წამში ჩვენ ნაპირზე გავჩნდით და დავინახეთ პირველი, სრულიად მოულოდნელი გემი, რომელიც აპობდა რიონის ზვირთებს.

აღტაცებას საზღვარი არ ქონდა. გემიდან ერთხელ კიდევ გაისმა სალიუტი და ნაპირიდან ვაშას ძახილი. მალე ნავთსადგურთან აუარებელმა ხალხმა მოიყარა თავი, გადმოაგდეს ტრაპი და ნაპირზე გამოვიდა კაპიტანი.

კაპიტანი მიიღეს, როგორც ძვირფასი სტუმარი და მალე მან გადმოგვცა შემდეგი დაბეჭდილი განცხადება:

„კავკასიის სავაჭრო ურთიერთობის განვითარებისთვის შავი და აზოვის ზღვათა სხვადასხვა ადგილებში რუსეთის სანაოსნო და სა-

ვაჭრო საზოგადოებამ გადაწყვიტა, გახსნას გემების მიმოსვლა რიონზე, ფოთიდან სამტრედიამდე. ამ მიზნით შეუკვეთა ინგლისში გემი, რომელიც უნდა ჩავიბაროთ პირველ იენისს, ახალი სტილით, ახლა კი ნაოსნობის დასაჩქარებლად, რუსეთის სანაოსნო და სავაჭრო საზოგადოების მთავარ კანტორის განკარგულებით რიონში მოვიდა გემი „აკერმანი“, რომელიც დაინყებს მოქმედებას ინგლისში შეკვეთილ გემის მოსვლამდე.

ამიტომ, იმ პირთ, ვისაც სურთ მიიღონ სამგზავრო ბილეთები, შეუძლიათ მიმართონ ფოთში და სხვა პუნქტებში გემის კაპიტანს“...

ამ ნაირად გემი „აკერმანი“ მხოლოდ წინამორბედი იყო ნამდვილი რიონის გემისა. საზოგადოებამ მიიჩნია მისი პირველი რეისი სახიფათოდ და ხელმძღვანელობა მიანდო გამოცდილ კაპიტანს ბ. ზაბოლოტნის, რომელიც გამოვიდა ფოთიდან დილის 9 საათზე, გამოიარა სიფრთხილით ყველა ჯილოებით და ხერგებით გადაღობილი ადგილები და ორპირში ჩამოვიდა საღამოს 7 საათზე“.

შემდეგ ბოროზდინი განაგრძობს, რომ „აკერმანის“ მოსვლამ დიდი ფაცა-ფუცი და ალიაქოთი გამოიწვია მიყრუებულ კუთხეში, ყოველ მხრივ აწყდებოდა ხალხი ორპირს, რომ დაენახა გემი. რალაც ახალმა სიომ დაბერაო, ამბობს ავტორი, რომელიც დიდი მოამაგეა ძველი რუსული ბიუროკრატობისა, რალაც ცივილიზაციის სამყაროს ნიშანი ვიგრძენითო, გემის მოსვლა ჩვენ გვაერთებდა ახლად ჩასახულ სა-ვაჭრო გზასთანაო.

კაპიტანი ზაბოლოტნიც თავაზიანი კაცი აღმოჩენილა და არავის უშლიდა თურმე დაეთვალაიერებინა გემი. ცნობის მოყვარე ხალხი კი ბევრი მოაწყდა.

ერთგვარ ინტერესს არც ის არის მოკლებული, რომ ამ კაპიტანთან გემის სანახავად თავისი აუარებელი ამალით ჩამოსულა კნეინა მენიკა დადიანი, მფლობელი თავადი შერვაშიძის გაყრილი მეუღლე, ახირებული და ნახევრად გიჟი დედაკაცი. დაუთვალაიერებია გემი და თავის თარჯიმანის პირით უკითხავს კაპიტანისთვის:

– კითხეთ მაგას, რომელი უფრო ოსტატია, რომელმაც ეს ორთქლის მანქანა გააკეთა თუ ის, რომელიც საათებს აკეთებსო.

კაპიტანმა ვერ მოასწრო თურმე ეპასუხა ამ კითხვაზე, რომ კნეინამ განაცხადა სურვილი, ეყიდა ეს მანქანა და გადაეტანა ქვაშიხორში.

კაპიტანი დაპირდა თურმე სწორედ ასეთი მანქანის გამოწერას.

უეჭველია, დღეს აქაურ გლეხობაში რიონის გემები არ იწვევს ასეთ გაკვირვებას.

აქაური გლეხები უკვე საკმაოდ იცნობენ ზღვის ტრანსპორტს, როგორც ბათომში, ისე ფოთში.

უფრო საინტერესოა ალექსანდრ დიუმას მოგზაურობა ამ ადგილებზე სწორედ იმ პერიოდში, როცა ჯერ კიდევ არ იყო ბათომის და ფოთის რკინის გზა და არც ორპირის გემები. აქ, გამოჩენილ რომანისტს მართლა იშვიათი ჭკუამახვილობით აქვს აწერილი სამეგრელოს „კოსმიური ტალახი“.

„ვისაც ეს სამეგრელოს ტალახი არ გამოუცდია, მას საერთოდ არაფერი გამოუცდიაო, – იწყებს ა. დიუმა, – ერთი საათი არც კი გასულიყო, რომ დაემგვანა მღელვარე ჭაობს, რომელშიაც ეფლობოდა ჩემი ცხენი, ჯერ ჩლიქების ზევით, მერე მუხლამდის და ბოლოს მკერდამდე ჩაეფლა.“

ამ ჭაობს უერთდებოდა ნიაღვარი, რომელშიაც დაცურავდა ცხენიცა და მარხილიც. რალაც დაუდევრობით ერთი წამი შევჩერდი ერთ ფონზე და საკმაო იყო, ცოტა ხანი დავრჩენილიყავი ამ ადგილას, ცხენი ტალახში დაიყურა.

რამდენი არ დავაპირე ცხენის ტალახიდან ამოყვანა, ვერაფერი გავაწყე, სანამ ზედ ვიჯექი, მალე ჩამოვხტი და მუხლამდი ტალახში ჩავეფალი, მერე ცხენს დავცხე მათრახი, რომ ამოცურებულიყო ამ ტალახის ზღვიდან.

როგორც გვითხრეს, ასეთი მოგზაურობა მარანში ჩვეულებრივი ამბავია“.

შემდეგ აწერილია ცხენის წყალის შესართავი რიონთან, იგივე „სკაპცების“ პოლკოვნიკი გეგიძე და მერე ამ „სკაპცების“ მოგზაურობა ნავებით ფოთამდე.

„გადავწყვიტე დილას, ადრიანათ გავსულიყავით გემით, მაგრამ პოლკოვნიკმა, რომელმაც იცნობდა თავის ხალხის ზნესა და ჩვეულებას, გაგვაფრთხილა, იმედი არ გვქონოდა 8 საათამდე გასვლისა.“

სკაპცები ქალებს იმითაც გვანან, რომ ძალიან ძნელია მათი ლოგინიდან აყენება, თუ ლოგინი დაერქმევა იმ ფიცრებს, რომელზედაც ისინი წვანან“.

დიდი ვაივაგლახით, უსმელ-უჭმელი, ძილ გატეხილი ორი დღე მიდიოდა ამ სკაპცების არგოთი თავისი მხლებლებით ფოთამდე ა. დიუმა.

დიუმას მართლაც სამართლიანად ეეჭვებოდა, რომ ასეთი დავიდარაბა გადაეტანათ არგონავტელებს თავიანთი საგმირო ექსპედიციის დროს.

ორი დღის უსმელი ფრანგი მგზავრები იხვებზე ნადირობით ირჩენდენ თავს. ზარმაცი, ან უილაჯო სკაპცები ზლაზნითა და ზმორებით აგვიანებდენ და გზას ბოლო არ უჩანდა. მაგრამ როგორც იყო, იმათ მიუღწევიათ ფოთამდე და ნავი მიდგომია ნაპირს, ერთი მენავე გადასულა მიწაზე, მოუწევია ბანრით ნავი და მგზავრები ისევ მუხ-

ლამდე ჩაფლულან ტალახში, ეს მოგზაურობა ა. დიუმას მართლაც იშვიათი კომიკური ჟანრით აქვს გადმოცემული. უეჭველია, ბევრიც რომ იყოს აქ ეგზოტიკისთვის ჩამატებული, მაინც გასაგებია, რა საძნელო იქნებოდა ამ გზით მოგზაურობა და რამდენათ ეხლაც, როცა არსებობს კიდევ რკინის გზა, მაინც საჭირო ხდება რიონზე გემების მიმოსვლის აუცილებლობა.

ჩვენ, რასაკვირველია, თავს ვიკავებთ ამოვწეროთ ეს ადგილები, თუმცა ამას ძალიან დამაჯერებელი გავლენა ექნებოდა ჩვენი მოთხრობისათვის. აქ ისტორია პირდაპირ ემთხვევა დღევანდელ სინამდვილეს და კონტრასტით გადმოგვცემს ზოგიერთ ანალოგიებს. ჩვენ თავს ვანებებთ აგრეთვე იმასაც, როგორ მართავდა დიუმა ბანკეტს ბანკეტზე თავისი ნანადირევით, ზოგს შემთხვევაში შეუძლებელია აქ არ იყოს გადამეტება. აგრეთვე იმას, თუ როგორ გაურიგდა მებადურებს თევზის საჭერად პალიასტომში და ორ საათში იმდენი თევზი დააჭერია, რამდენიც მათ თვეობით არ დაუჭერიათ; იმასაც, თუ როგორ იღლიტებოდენ ფოთის სასტუმროს პატრონები, როგორც იაკობია, მომავალი გ. წერეთლის ბახვა ფულავას პირველი პორტრეტი. იაკობის სასტუმროში ზევით იდგენ უცხო სტუმრები, ქვევით კი ღორები ბუნაგობდენ. ჩვენ თავს ვანებებთ მოვიგონოთ აგრეთვე მონობით ვაჭრობის ბაზრების აწერა და გემ „დიდ მთავარ კონსტანტინე“-ზე ყაბარდოელთა აჯანყება, შარიატის მოთხოვნით, კაპიტანის მიერ მათი ცხელი წყლით დამდულრა და დამორჩილება.

უფრო საინტერესოა მოგონება, თუ როგორ გამოცხადდა ა. დიუმას იქ ყოფნის დროს ფოთი ქალაქად.

აქ აწერილია რუსის მოხელის მიერ ფოთის ქალაქად გამოცხადების პროცედურა: „ფოთი 1859 წელს, პირველ იანვრიდან გამოცხადებულია ქალაქად, ორი წლის წინად ნავთსადგურად. ჩვენ ვნახეთ, ეს რა პორტია. ვნახეთ, რა ქალაქი გამოვა ფოთიდან ორი წლის შემდეგ... მაგრამ მე ყველაზე უფრო მაინტერესებდა ის კაცი, რომელიც ასეთი რიხით აცხადებდა ფოთს ქალაქად. სანამ ის მოდიოდა ტალახში და ჩერდებოდა, არა უშავდა რა, ზოგ ადგილზე დაყრილი ქვები და პატარა ფიცრები ნებას აძლევდა, როგორც იყო, დიდი წვალეებით ფეხი მოეკიდებია და ეს კაციც აწევდა იმ ადგილამდე, საიდანაც უნდა წაეკითხა თავისი პროკლამაცია.“

მაგრამ როგორც კი გაჩერდებოდა და კითხვას დაიწყებდა, თან და თან ჩადიოდა ტალახში და ალბათ სულ ჩაინთქებოდა ამ ტალახში, რომ ბარაბანს არ მიყრდნობოდა. მაშინ უახლოვდებოდენ ამ დიდ მოამბეს და ზოგი ხელით, ზოგი ჯოხით და ზოგი ბანრითაც

სცდილობდა მის ტალახიდან ამოყვანას. ცოტა ხნის შემდეგ, ერთი ადგილიდან ამომძვრალი განაგრძობდა გზას და სხვა კვარტალებში კითხულობდა თავის განცხადებას“.

*

მე წინდანინ მომზადებული ვიყავი ასეთი განწყობილებით, როცა ბათომიდან მივდიოდი ფოთში.

ფოთში მე წინადაც ვყოფილვარ – მაგრამ მაშინ უფრო უზრუნველი მგზავრი ვიყავი და ნარკვევების წიგნზე არ ვფიქრობდი.

მაშინ ბევრის არც შემჩნევა შემედლო ალბათ, როგორც უკვირდებოდი ეხლა საკუთარ თავს. ეს არის, რომ ჭალადიდისა და პალიასტომის ბაყაყები მაგონებდენ ლოტრეამონის გომბეშოს მონოლოგს, რომელიც ქართულად ვთარგმნე კიდევ.

მე მგონია, მთელ მსოფლიო პოეზიაში ლოტრეამონის გომბეშოს დიალოგზე უფრო სასონარმკვეთი სტრიქონები არც კი მოიპოვება.

აქ მორალური ქვეყანა ქიმიურად არის დახსნილი.

ყველა ეს ალბინოსები, აკვარიუმის სასწაულები, ჯილეზე მიმპალი, დამხვრალი ძაღლები, ნურბელები, ყველაფერი, რაც ძილის მომგვრელია და ანემიური, რომელიც ბორკავს ნებისყოფას და გადაშენებით ემუქრება სამყაროს...

უჭკველია, დაეთანხმები ლოტრეამონს:

როცა ხედავ ამ უმსგავსობის და უწმინდურობის ბუდეს, საჭიროა რაღაც რეაქცია.

მაგრამ წინათ ამ რეაქციაზე მე არც კი ვფიქრობდი. ეხლა თვით ცხოვრებამ, ჯანსაღმა ადამიანურმა ინსტიქტმა, რომელიც მოყვება წელმაგარ ხალხს, თვითონ მაჩვენა ამ უწმინდურობის საწინააღმდეგო გზა.

უკეთესს ანალოგიას კაპიტალისტურ ქვეყნის დახსნისა, კრიზისისა და გადაგვარებისას ადამიანი ვერც კი წარმოიდგენს, როგორც ლოტრეამონის ნახევრად გიჟური სტრიქონებია, აქ ვერაფერს შველის ამერიკის სტაბილური კაპიტალიზმი, რადგან ისიდორ დუკასი – ლოტრეამონი სწორედ ამერიკიდან მოველინა საფრანგეთს და მისთვის გზა მონტე-კვიდეოდენ პარიზამდე – ერთი განუწყვეტელი რგოლია.

ეს საწინააღმდეგო გზა არის სოციალისტური მეურნეობის რეკონსტრუქცია, რომელსაც ეხლა ყოველ ნაბიჯზე ვგრძნობთ.

ფოთში ღამე მივედით გემით.

ჩვენ გემს „კრეჩეტს“ დაავგიანდა და ნავთსადგურში ტრანსპორტის ნასახიც არ სჩანდა.

ერთად ერთ „ლინეიკას“ ხელათ გაუკეთა რეკვიზიცია იმ სამხედრო კომისიამ, რომელიც ბათომიდან გამოგვყვა, მე დარწმუნებული ვარ,

რომ ამ კომისიის თავმჯდომარე ალბათ ამ დანჯღრეულ ეტლზეც თავის დელფინის კონსერვებს აქებს, იმდენად არის გატაცებული ამ ახალი წამონწყებით და იმდენათ მოელის ამისგან საქმელის რეგოლიაციას; მთელი გზა გემზე ამაზე ლაპარაკობდა და დაუზოგავათ აქებდა დელფინის კონსერვებს, რომელიც მისთვის მიუციათ სანიმუშოთ – უკეთესს ხელობას, ალბათ, კაცი ვერ მოიგონებდა.

ვარჩევდი გამეგრძელება ეს საუბარი ამ „ლინეიკაზე“ – მაგრამ მე მარტო დავრჩი ამ უდაბურ პორტში და ძე ხორციელი არ ჩანდა, მხოლოდ შემდეგ შევამჩნიე კიდეც სხვა მგზავრები, რომელნიც ელოდენ ტრამვაის.

მე ჯერ არ მახსოვს, რომ ფოთში ჩავსულიყავი და უცაბედი რამ არ შემთხვეოდეს, ყოველ შემთხვევაში წვიმა აუცილებლად უნდა მოსულიყო და ფოთის წვიმა მართლაც რომ დამაფიქრებელია.

იშვიათი კაცი იქნება, გული არ შეულონდეს და რაც არ უნდა იყოს, ურწმუნო, ბიბლიურ წარღვნის განმეორებამ არ შეაშინოს. იძულებული შევიქენით გვეცადა „კონკისათვის“.

ფოთის „კონკა“ კარიკატურაა ინდუსტრიის ქარცეცხლში და რეკონსტრუქციის პერიოდში.

მაგრამ მაინც გულზე მომეშვა, როცა შევხედე გადატყაულ ცხენებს და მომესმა ეფვნების ჟღარუნი.

ცოტა ხნის შემდეგ ჩვენ უკვე ვიყავით სასტუმრო „კოლხიდა“-ში და ხვალინდელ მაშრუტზე ვმსჯელობდით.

წვიმა გადაუღებლად ასხამდა და ეს ქალაქი თითქოს შეუერთდა შავ ზღვას და მელანქოლიურად ქანაობდა.

მომავონდა, რომ ამ ცამეტი წლის წინათ ჩვენ, პირტიტველა ენტუზიასტები ვმართავდით პოეზიის საღამოებს; და ამ ციებ-ცხელეობაში გატანჯულ ხალხს ვუკითხავდით მალარმეს სონეტებს.

ბევრი რამ მოსანანიებელი უნდა ითქვას ამ ცხოვრებაზე ახლად თვალ გახილულ ადამიანებისაგან, მაგრამ ეს პოემა არ არის მარტო აღსარება დაბნეულ სულის, ეს არის ფიზიკურად მეორედ შობილი ადამიანის ახალ ცხოვრების ხელშეხება:

აქ მონანიებაც ზედმეტია.

დილას წვიმამ გადაიღო და ტფილისიდან გამოტანებულ მისამართებით დავანწყვეთ მარშუტის მოგვარება.

ჩვენი მიზანია ფოთიდან გავყვეთ გემს ორპირამდე.

როცა რიონის ნავთსადგურში მოვედით, გავიგეთ, რომ გემი „შალვა ელიავა“ უკვე გასულიყო.

გემით წავიდა საქართველოს წყლის მეურნეობის ადმინისტრაცია მუშებისათვის ფულის დასარიგებლად, გემი უკანასკნელ პუნქტამდე მივიდოდა, მგზავრები არ წაუყვანია.

მეორე რეისს უნდა ველოდეთ ორი დღის შემდეგ, როცა გემი დაბრუნდება.

მეორე გემი „ეგნატე ნინოშვილი“ დაზიანებულია და რიონში არ გადის.

პორტის უფროსი, ამხ. კრილოვი ძალიან ცდილობს როგორმე დაგვეხმაროს, ის ჯერ აქ ახალი კაცია, როსტოვიდან გადმოუყვანიათ, ტიპიური ყუბანელია.

შემდეგ გავიგე, რომ ის აქ გადმოუყვანიათ დაქვეითებით, მას ჰქონია ერთი ცუდი ზნე, რომელიც ძალიან ვნებდა.

ერთ თვეს შეეძლო ფხიზელი ყოფილიყო, მაგრამ ერთი დათრობით სულ გაანადგურებდა თავის მთელი თვის სიფხიზლეს – ეს ალბათ ამ ადამიანის სენი იყო, სიმთვრალის დროს პაროქსიზმამდე დადიოდა, ეხლა კიდეც გადაუყვანიათ აქედან დაბალ სამუშაოზე. საერთოდ, ალკოგოლი, როგორც გვითხრეს, სენია აქაურ ტრანსპორტზე მომუშავეებისათვის, ფოთის ბუნება თითქოს ხელს უწყობს ამ სენის გავრცელებას, მაგრამ პროფორგანიზაციები გააფთრებით ებრძვიან ამ სენს და სცდილობენ მის აღმოფხვრას და საგრძნობლადაც შეუმცირებიათ კიდეც.

მეორე ჩვენი მისამართია – ექვთიმე გაგუა – ძველი წყლის ტრანსპორტის მუშა, ეხლა დანინაურებული, რომელიც სულია და გული ამ სამუშაოსი და რომელმაც ყოველი წვრილმანი ისე იცის, თითქოს ამ რიონში დაბადებულიყოს. როცა ამხ. ექვთიმემ გაიგო, რომ ჩვენ ძალიან გვინტერესებდა გზა ფოთიდან ორპირამდე და აგრეთვე კოლხიდის ჭაობების ამოშრობისათვის გაყვანილი არხების მდგომარეობა, ყოველი ღონე იხმარა, გზა გაეხსნა ჩვენთვის და არ დავეყოვნებით – მაგრამ ორპირამდე ჩასვლა შეუძლებელი შეიქნა, ეს მისი სიტყვით, არც იყო ისე საინტერესო, ჩვენ გავიარათ ნახევარ გზას და მთავარ სამუშაოებს დავათვალიერებთო.

წყალთა მეურნეობას, გემების გარდა, აქ ყავს კატერები. ერთი იმათგანი „რუძუტაკი“ დაგვითმო ექვთიმემ და თანაც თვითონ გამოგვყვა ადგილების დასათვალიერებლად. ეს კატერი ამხ. რუძუტაკს გამოუგზავნია წყალთა მეურნეობისათვის, შარშან თვითონ დაუთვალიერებია ეს ადგილები. ექვთიმე ამბობს, მუხლებამდე ტალახში იდგა რუძუტაკი და გვაკვირვებდა საქმის ცოდნით და სიყვარულითო, აქაურ მუშებზე დიდი გავლენა მოუხდენია ამხ. რუძუტაკის მგზავრობას. საკავშირო მთავრობამ თავის თვალთ ნახა, როგორ სჭირია

ჩვენ ქვეყანას ჭაობების ამოშრობა, რა დიდებული მომავალი ექნება ამ მხარეს – თუ საჭირო თანხები მოინახა და მუშაობას სისტემატიური ხასიათი მიეცა. კატერ „რუძუტაკს“ გამოჰყვა ახალგაზრდა მეზღვაური მიხა დავითჩენკო. ექვთიმე ამბობს: მშვენიერი მეზღვაურია და კარგი ბიჭიაო. ამას წინათ თურმე ძალიან ისახელა თავი გემი „პესტელის“ ავარიის დროს. აუარებელი ხალხი გადაურჩენია, ბევრი საჩუქარი მიუციათ და ჯილდოებიც.

მშვენიერად ლაპარაკობდა ქართულს. ეტყობა, ფოთშია დაბადებული. ისედაც მკვირცხლი და მარჯვე ახალგაზრდაა, მაგრამ ექვთიმეს ქებამ და ჩვენმა გამოკითხვამ და ცნობის მოყვარეობის გამოჩენამ, კიდევ მეტი სიყოჩაღე მისცა და მართლაც, უამისოდ ჩვენ ვერ მოვანყობდით ამ მგზავრობას. ამხ. კრილოვმა ჩამოგვიტანა კოლხიდის დაბლობისა და მდინარე რიონის ქარტა და ჩვენი თავი ექვთიმეს ჩააბარა.

რიონი შავი ზღვის შესართავთან თითქოს ზღვის უბეა – თვალი ვერ გადანვდება.

გვინდოდა, ზღვიდან შემოვსულიყავით რიონში – მაგრამ როგორც დავითჩენკომ სთქვა და სხვა მეზღვაურებმაც დაუმონმეს, ნუხელის აქ ყოფილა ზღვის ფურთუნი (ჰმინხ), რაც ძალიან სახიფათოა მგზავრობისათვის.

გაუდექით ისევ ზევით გზას ჭალადიდისაკენ.

გზა და გზა გვხვდებოდენ აუარებელი უზარმაზარი ნავეები, ზოგი შეშით იყო დატვირთული, ზოგი კიდევ ბრუნდებოდენ შეშის გამოსატანად. შეშით დატვირთული ნავეები არც კი მოსჩანდენ – თითქო შეშა თავისით მოსცურავდა მდინარეზე. ექვთიმე გაგუა გვიხსნის, რომ ეს შეშა მოდის ჭალადიდიდან, რომ ეს ნავეები არა, მისი გამოტანა არც კი შეიძლებოდა, რომ აქ უდიდესი მარაგია შეშის და ჩვენი რესპუბლიკა მთელი წლეობით ვერ გამოზიდავს ამ მარაგს.

მართლაც, როგორც შენიშნავს აგრონომი ნ. კანდაუროვი – თითქმის მთელი კოლხიდა, მხოლოდ ძვირფასს კულტურის მცენარეთა მცირე სივრცის გამოკლებით, ერთი მთლიანი ტყეა – დაახლოვებით 60% უჭირავს ჭაობიან ტყეებს, თბილი და სველი ჰავა, ნიადაგის ზედმეტი სინედლე ხელს უწყობს ხის მცენარეთა ზრდას, მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა დაუნდობლად ეკიდება ტყეს, უკანასკნელი მაინც პირდაპირ ზღაპრულად იზრდება და ხელმეორედ იპყრობს გაჩეხილ სივრცეს.

საკმარისია 2-3 წელი დაასვენო გაჩეხილი მიწის ნაჭერი, რომ ველურად ამოვარდება ენერი. უმთავრესად აქ იცის თხმელის ჯიში, რო-

მელიც ეხლა თითქმის ავსებს კოლხიდის ტყეებს, დანარჩენ ჯიშიდან – რცხილა, კოპიტი, მხოლოდ მეჩხრათ იზრდება მუხა.

პროფ. ფლეროვი ჩერდება რა კოლხიდის თანამედროვე მცენარეულობაზე და აღნიშნავს რა მის შემადგენლობაში ბზას, ლელვს, დაფნას, თუთის ხეს, ბრონეულს, კოლხიდის ფშატს და სხ., მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ჩამოთვლილი ჯიშები ამტკიცებენ კოლხიდაში მთელ რიგ სამხრეთის სუბტროპიკულ კულტურათა შესაძლებლობას. სპეციალისტების აზრი ჯერ კიდევ არ არის დიდხნის გამოცდილებით დამტკიცებული, მაგრამ საერთოდ უნდა მიღებულ იქნას პროფ. სელიანინოვის დასკვნა: რომ ბუნება ძალიან სასტიკი შერჩევას აწარმოებს და ადამიანისთვის ამას არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა. ერთხელ საუკუნეში რომელიმე მცენარის დაღუპვა სამუდამოთ შლის მას ადგილობრივ ფლორის სიებიდან, მაშინ როცა ნამდვილად 20 წელშიც დაღუპვა რომელიმე მცენარისა არ რიცხავს მის კულტურის შესაძლებლობას.

ჩვენი კატერი გულდაგულ მიარღვევს რიონის ტალღებს.

ამ ადგილას რიონს დაუკარგავს თავისი სიჩქარე და მდორეა, როგორც ტბა.

ნაპირზე აუარებელი საქონელი – მეჯოგეებს გაუშლიათ ფარები.

ეს ადგილი ცენტრი იქნება მესაქონლეობის, ხშირად სჩანს კამეჩიც, რომელიც საერთოდ იმერეთში იშვიათად იცის.

აქ ჯერ კიდევ არ იციან კარაქის კულტურა, ნიგვზის ზეთი თითქო სწევს მის მაგიერობას – სამაგიეროთ, აქაური მეგრული სულგუნი მთელ საქართველოშია ცნობილი. ექვთიმე გვიყვება ერთ ასეთ საბჭოთა მამულის შესახებ, კარგი იქნებოდა, დაგვეთვალიერებია, მაგრამ ამის დრო აღარ არის.

ჩვენი ყურადღება ექვთიმემ მიაქცია ერთ ახალ სოფელს, რომელიც ეხლახან შენდება. აქ ჩამოსულან ყუბანიდან ყაზახები – უმთავრესად მისდევენ მესაქონლეობას. თურმე გარშემო არც კი იციან გლეხებმა, როდის გაჩნდა აქ ახალი კოლონია – ამ ადგილას ხალხი ვერ წვდება – ეს მხოლოდ მეჯოგეების სამეფოა.

ექვთიმე გვიჩვენებს გაუჩეხავ ტყეს. ამ ტყეში ხის მოჭრა არ შეიძლება, ეს ქალაქის ტყეა – ქარისაგან იფარავს ფოთსო.

ნამდაუნუმ ჩაიქროლებს უზარმაზარი ნავი და ისმის სხაპა-სხუპით მოწყვეტილი მეგრული დიალექტი.

ექვთიმეც ეხმაურება მენავებს, ის ალბათ ყველას იცნობს და მენავებიც დიდი მორიდებით აძლევენ პასუხს.

აქ შეშას ამზადებს გლეხკომი – თითო ნავი ათ საყენ შეშას იტევს.

რიონის ორივე ნაპირზე ითესება სიმიდის ყანები – მაგრამ ეტყობა, მდინარის ახლოს, რადგან უფრო შორს დიდი ქაობებია.

უეცრად ჩემი ყურადღება მიიქცია ერთმა ხაბოზე მობმულმა პატარა ნაგმა, რომელზედაც ეწერა „Отчаянная Соня из Синдиката“.

მართლაც, სად არ მიაღწევს მცოცავი ობივატელური უგემურობა. ფოთიდან ორპირამდე 106 კილომეტრია. გემი ერთ დღეს ჩადის. „რუტუტაკის“ ჩქარი სვლა აქვს, მაგრამ ჩვენ მაინც გადავწყვიტეთ არ წავსულიყავით ორპირამდე, გვენახა მხოლოდ არხები ქალადიდის ზევით.

შორი ახლო მოყვინთავენ იხვები.

უფრო შორს დაბაჯბაჯებენ ყანჩები.

და ბაყაყებისა ხრიალი მეორეთ მოსვლის მუსიკას ემსგავსებოდა. მიუახლოვდით ამ არხებს.

იქ დაგვხვდა კაპიტანი პანამაროვი, რომელიც ამ სადგურის უფროსია და მებაქანე ანდრო ფალავა, წყლის მზომელი.

ექვთიმე მიესალმა დამხდურებს, რომელთაც მიემატათ ძველი მეზღვაური ვიქტორ მაგილესი და დავინყეთ არხის დათვალიერება. ამ სამუშაოს უფროსი ინჟინერი მ. კუზნეცოვია, მხოლოდ ამ უამად აქ არ არის. მაგრამ მისი სისტემა დაყვანილია ყველა სამუშაოს მონაწილემდე და აქ ისინი გვინერენ მის მუშაობას.

ამ ადგილას ხდება ქაობის დასაშრობი კოლმატაციის ცდა. კუზნეცოვი ითვლება კოლმატაციის სისტემის მომხრეთ და მისი სიტყვით, მას ამისთვის მთელი რიგი საფუძვლიანი მოსაზრება აქვს.

ნიადაგის ზევით აწევა საჭიროა, რომ მივიღოთ ისეთი ნიადაგი, რომელიც გამოდგება სუბტროპიკულ კულტურისათვის, ზოგი სპეციალისტების გამოანგარიშებით რიონისაგან დატოვებული შლამი უკეთესია ნილოსის შლამზე. უკვე სამ წელზე მეტია აქ სწარმოებს მუშაობა და საგრძნობი შედეგებიც სჩანს.

უკვე ამომშრალია 3 ათასამდე გექტარი – ეს არის პირველი ცდა და ამ ცდაზე ბევრია დამყარებული. ეს, ისე ვთქვათ, პირველი ფრონტია, აქ გამარჯვებას ექნება გადამწყვეტი მნიშვნელობა. საერთოდ, კუზნეცოვს შედგენილი აქვს ქალადიდის აგარაკის ამოშრობის პროექტი – 18 ათასს გექტარისა.

ამ პროექტმა გაიარა საკავშირო წყალთა ყველა ინსტანციებში და დამტკიცებულია სამუშაო გეგმა.

უკანასაკნელი ექსპერტიზა ინჟ. კუზნეცოვის კოლხიდის ქაობის ამოშრობის პროექტს მისცა იტალიელმა ინჟინერმა, ომედეომ, რომელიც ითვლება საერთაშორისო ავტორიტეტით მელიორაციის საკითხებში. თა-

ვის დროზე საბჭოთა პრესამ ომედუოსაგან ინჟ. კუზნეცოვის პროექტის მონონება აღიარა საბჭოთა მეცნიერულ აზრის დიდ გამარჯვებათ.

მაგრამ კოლხიდის პრობლემა ისეთი მასშტაბით არის განზრახული, რომ ჯერ კიდევ ბევრი სახსარი, ბევრი კვლევა ძიება და მუშაობაა საჭირო, რომ კოლხიდის ქაობის დაშრობა ჩადგეს მკვიდრ კალაპოტში და საბოლოოთ გადაწყდეს.

რიონზეც გემების მიმოსვლა დაკავშირებულია კოლხიდის ქაობის ამოშრობასთან.

რამდენადაც ინტენსიური იქნება სასოფლო მეურნეობა, იმდენათ რიონ-პორტს მიეცემა მეტი აზრი და გამართლება.

როცა უკან ვბრუნდებით, ჩვენ სხვანაირათ დავათვალიერეთ ფოთი – განსაკუთრებით მისი ნავთსადგური, რომელიც საუკეთესოდ ითვლება მთელ შავ ზღვაზე.

ფოთი მზად არის გარდაქმნილ კოლხიდისათვის. შეიძლება ცოტა ხანში – რიონის გემების „პრისტანიც“ ისევე მონუმენტალური იყოს, როგორც ფოთის ნავთსადგურია, ჩვენ ამ ტემპებს მივეჩვიეთ. ამაზე ფიქრით ჩვენ უკვე ავტომობილით მივედით პალიასტომის სათავესთან, სადაც უფრო მოსახერხებელი იყო წყალთა მეურნეობის სამმართველოს ქაობის დასაშრობათ წარმოებული მუშაობის დათვალიერება.

აქ უკვე გამოუცდელი კაციც მიხვდება, როგორი ტემპით სწარმოებს მუშაობა, დავყურებდი ფოთის გარშემო მოვლებულ ზვინებს და ქალაქი მეორე სახეს იღებდა.

ეს არ იყო ალ. დიუმასაგან აღწერილი სასაცილო დაბა, რომელიც ქალაქად გამოაცხადეს, ფოთი ემზადება ამომშრალ კოლხიდის სატახტო ქალაქად იქცეს, როცა ვათვალიერებდით ფოთის შესანიშნავ კანდელს – სწორედ ეს აზრი დაგვტრიალებდა.

ეხლა ხსენება არ იყო დიუმას აწერილ „სკაპცებისა“ – ამ გადაშენებულ სოფელს მხოლოდ ქოსნატი ჰქვია – ალბათ ქოსა ხალხმა შეარქვა „სკაპცებს“ და მათ ნასოფლარს კიდევ ქოსნატი.

1 მაისის მოედანზე, სადაც ჩვენ გავიარეთ და აქაურებმა გვიამბეს, თუ როგორი ჯირითობა და ბურთის თამაში იყო წინათ აქ განთქმული, ეხლა კომკავშირელები თამაშობდენ ფუტბოლს და თავდაცვა ავიოქიმის რაზმები ვარჯიშობენ. ეს არის ის ხალხი, რომელიც დაეპატრონება ამ ამომშრალ ქაობებზე აყვავებულ ქვეყანას.

არ იყო შემთხვევითი, რომ სწორედ კამკავშირმა აიღო შეფობა კოლხიდის ქაობის ამოშრობაზე და გადაუდებელ ამოცანად გამოაცხადა საბჭოთა საზოგადოებრივობის ყურადღების მობილიზაცია კოლხიდის პრობლემის გარშემო. და აქ უნებლიეთ გამახსენდა ერთი შემთხვევა.

როცა ორი წლის წინათ საბჭოთა მწერლების ფედერაციამ მოიარა მეზობელი რესპუბლიკები ინტერნაციონალური კავშირის გაბმისათვის, ჩვენ ჩავედით ბაქოში – იქ გვიჩვენეს ახალი ნავთის ბუდობები, რომელიც მუშებს წაურთმევიათ კასპიის ზღვისათვის, ზღვა ამოუშრიათ, რომ მის ძირიდან ამოიღონ ნავთი.

ამ ადგილს ჰქვია „ილიჩის ბუხტა“. ამას წინათ ბაქოს პროლეტარიატმა იდღესასწაულა თავისი გმირული გამარჯვება 5-წლიანი გეგმის 2 ნახევარ წელში შესრულება. „ილიჩის ბუხტა“ საგრძნობლად მოემატა გეგმის ასრულებას.

აქაც მუშათა კლასი ებრძვის პალიასტომის და ჭალადიდის ტბას და უთვალავ ჭაობებს, ნაართვას და მოტაცოს მინა ძვირფასს ტეხნიკურ კულტურის განვითარებისათვის.

აქაც გამარჯვება აუცილებელია – აქაც სტიქია დაძლეული იქნება, რადგან ფოლადის სიმტკიცე აქვს იმ კლასს, რომელიც იბრძვის ახალ ყოფის დადგენისათვის.

ამ მაჯის ცემას უფრო გრძნობს ადამიანი, რომელიც პირისპირ ხედავს ადამიანისა და ბუნების შებმას.

– კარგი საქმეა, კარგი, ამხანაგებო, – გვეუბნება ჩვენი ექვთიმე გაგუა, – ეს მართლა ზღვის კაცი, ლარიბი ხალხია ჩვენი ხალხი, შრომა არ ეზარება, მაგრამ გაჭირვებიდან ვერ ამოდის. ეხლა კი კარგი პირი უჩანს საქმეს. დასწერეთ, ძამია, სთქვით რამე, სხვა ხალხმაც გაიგოს, რა კეთდება ჩვენს კუთხეში.

დანერა ადვილი საქმეა, ჩემო ძვირფასო ამხანაგო ექვთიმე, ძნელია თქვენი საქმე, რომ წყალში და ჭაობში დგეხართ და გააფთრებით ებრძვით ბუნებას ახალ მომავალისათვის – ძნელი საქმეა, მაგრამ სიძნელის დაძლევით იკაფავს გზას გამარჯვებული მუშათა კლასი...

IV. ზღვის კურორტი: ანაკლია

სუბტროპიკული კულტურის განვითარების გეგმა დასავლეთ საქართველოში სხვათა შორის მიზნათ ისახავს შავი ზღვის სანაპიროების ერთ მთლიან კურორტად გარდაქმნას.

ვინც ამ გეგმას გაეცნობა და დაათვალიერებს, რაც ხდება ეხლა შავი ზღვის სანაპიროზე, ის გაიგებს ხუთწლიან გეგმის გრანდიოზულ ბუნებას.

რამდენიმე წლის წინათ ამაზე ოცნებაც არ შეიძლებოდა, ეხლა საკმაოა ელაპარაკო რომელიმე ენტუზიასტს, რომელ სამეურნეო ფრონ-

ტვც გინდათ, რომ კონკრეტულად შეიგნო და განიმჭვალო აღმშენებლობის პათოსით და წინ გადაგეშალოს ენტუზიასტების ანთებული გზა.

კოლხიდის აგრო-ინდუსტრიალური სუბტროპიკულ კომბინატის დაარსების იდეამ პირველად გადაშალა ჯერ უცნობი სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქციის პერსპექტივა.

ჩაი და რამი – არის უმთავრესად კოლხიდის აგროკომბინატის საფუძველი, მაგრამ ყოველი დღე, თანდათან, აფართოებს ძვირფას მცენარეთა კულტურის ბაზას.

პირდაპირ გეცოდება საკუთარი თავი, როცა ელაპარაკები შავი ზღვის სანაპიროებზე მომუშავე აქტივისტებს.

თითქო ვიღაცამ მართლა ორმოდან ამოგვიყვანა და ახალ ცხოვრებაზე გაგხილა თვალი.

ყველა ჩვენგანი, უთუოდ, კითხულობს გაზეთებში და უსმენს მოხსენებებს ინდუსტრიალიზაციის და კოლექტივიზაციის შესახებ, მაგრამ პოეტის ფანტაზია უძლურია წარმოიდგინოს ის, რაც ხდება ეხლა სამეურნეო ფრონტზე.

საჭიროა საკუთარი თვალთ ნახო, ებასო და გამოკითხო ამ ახალ ადამიანებს, რომელთა არსებობაც ბევრმა თბილისელმა არც კი იცის, რომ იგრძნო უდიდესი დანაშაული ჩამორჩენისა და თავის კანში ჩაკეტივისა, რომ იგრძნო, როგორ მონყვეტილი ხარ ამ სოციალისტურ აღმშენებლობას, რომელიც ძირიან-ფესვიანათ სცვლის ცხოვრებას, ანადგურებს ძველ ყოფას და ჟრუანტელის მომგვრელ ტემპით ჰქმნის მომავლის სახეს.

აქ რომელიმე აგრონომი, რომელსაც სულ 1925 წელს გაუთავებია თბილისის უნივერსიტეტი, თავის მიწასთან ახლოს ყოფნით მთელი თავით მალლა სდგას, ვიდრე მწერალი, რომელსაც პრეტენზია აქვს ამ ცხოვრების ასახვისა და რომლის ანალიზი ყოველთვის ყალბი იქნება, თუ საკუთარი თვალთ არ ნახა ამ ფრონტზე გაჩაღებული მუშაობა.

მზე ხარბათ ედება სახეს და ცხუნვარეთ სწვავს.

მაგრამ არა ნაკლები ცეცხლია ჩაქვის მამულის წარმოების დირექტორის ამხ. დ. ცქიტიშვილის თვალეშში, როცა ის გვათვალთვლებს და გვიხსნის ჩაქვის მამულში ჩაის საქმეს.

ასე მგონია, ყოველი ჩაის ბუჩქი ამ კაცის ტანში იშლება და მის ძარღვებს ეზრდება.

ერთი თვე მე ყოველ დღე ვნახულობდი ასეთ ახალ ადამიანებს.

კოლხიდის დაბლობის ამოშრობა შავი ზღვის სანაპიროებს აქცევს ერთ მთლიან კურორტათ.

როგორც ირკვევა სტატისტიკურ მასალებიდან, რომელთა დაგროვება ეხლა იწყება კოლხიდის პრობლემასთან დაკავშირებით, 1925 წელს მალარიით ავად ყოფილა 340.000 კაცი, უმთავრესათ დასავლეთ საქართველოში, მხოლოდ მუშა-ხელის გაცდენა ამ ავადმყოფობიდან ერთ წელში გამოიხატება 5-მილიონ მანეთის ღირებულებაში. ისიც უნდა ითქვას, რომ მთელი სოფლები ჩვენი თვალის წინ გადაშენდნენ და გაჰქრნენ, როგორც ორპირი, დაფნარი, ციცი და სხვა.

ეს საშინელი სენი, თუ ისე განვითარდა, როგორი ტემპიც მას აქამდე ჰქონდა, გადაშენებით ემუქრება ნახევარ იმერეთს, ამიტომ არის, რომ კოლხიდის დაბლობის ამოშრობა პირველ რიგში დგას ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო რეკონსტრუქციის დროს და უკვე საგრძნობელი შეიქნა გარდატეხა ამ ფრონტზე.

ამ მხრივ, სრულიად ახალი პერსპექტივა იშლება სუბტროპიკული კულტურის განვითარებით.

მარტო ბათომიდან სოხუმამდე ორას კილომეტრზე მეტი სანაპიროს გადაქცევა შეიძლება კურორტათ და ადვილი წარმოსადგენია, რა მნიშვნელობა ექნება ამას ჩვენი ქვეყნისათვის.

ამიტომ მე მინდა აქ, ანაკლიის მაგალითზე ვაჩვენო, როგორი იქნება მომავლის მუსიკა, როცა ხუთწლიანი გეგმა შეასრულებს მთავარ სამუშაოს.

ანაკლია მხოლოდ ერთი რგოლია ამ ფრონტზე.

ამ დღისთვის ზუგდიდის მაზრის პარტკომის მდივანი, ამხ. ისაკი ჟვანია აპირობდა ანაკლიაში წასვლას.

ჩვენ სიხარულით მივიღეთ მისი წინადადება წავსულიყავით მასთან ერთად, მართლაც, უკეთესად ვის შეეძლო ეჩვენებინა ეს მხარე. ზუგდიდიდან ანაკლიამდე 30 კილომეტრი იქნება.

იშვიათი ლამაზი გზაა. საერთოდ, სამეგრელოს ეტყობა, რომ გზის კეთებას დიდი ყურადღებით ექცევიან.

მახსოვს, როცა დავსწრებივარ საქართველოს საბჭოების ყრილობას, პროვინციიდან ჩამოსული დელეგატები ერთხმად ერთსა და იმავეს გაიძახოდნენ: გზა უნდა შევაკეთოთ, გზა უნდა გავიყვანოთ, ხიდები და გზები – ერთბაშათ შეთქმულებივით გაიძახოდნენ ყველა კუთხის წარმომადგენლები.

გზა ზუგდიდიდან ანაკლიამდე მაინც იშვიათი სილამაზისაა, ასეთი გზატკეცილი მე არ მინახავს ბათომიდან სოჭამდე.

გზას ორივე მხრივ არტყია ალვის ხეების განუწყვეტელი ხეივანი. ხეივანიც ისე სიმეტრიულად არის დარგული, რომ ერთ თვალუწვდენ პარკის შთაბეჭდილებას სტოვებს.

ორივე მხარეს შემჭიდროებული მოსახლეობაა.

კონინდარით ამწვანებული მობიბინე ეზოები.

ყველგან მაღალი ოდები ზოგან ყავრითა და ზოგან კრამიტით დახურული.

შუა სამეგრელოში პირველად ვარ და მრცხვენია ყველაფრის გამოკითხვა, მაგრამ მაინც დავსძლიე უხერხულობა, მით უმეტეს, რომ ჩვენი თანამგზავრი იშვიათი თავაზიანი კაცია.

– ამხ. ისაკ, ეს მეგრული ნაქები ისლით დახურული ფაცხები სადღა არიან, აქ სულ ოდები ჰქონიათ ნამოჭიმული.

– ფაცხებში ეხლა მხოლოდ მეჯოგეები ცხოვრობენ მთებში, აქ კი უმთავრესად ასეთი სახლები აქვთ; ეს რაიონი მაინც ერთ-ერთ მდიდარ რაიონათ ითვლება. ბევრი სიმიდი მოდის და თხილსაც ბევრს ყიდიან.

მართლაც, ეზოებში ყველგან თხილის ხეების ტყეებია. თხილიც საუკეთესოა, ეგრ. ნოდებული „ქალის თითები“.

– ანაკლიას ეხლა ჩვენ ზღვის კურორტად ვაკეთებთ. მივალთ და ნახავთ, როგორ ზედ გამოჭრილია საბავშო კურორტისათვის.

აღბათ გემახსოვრებათ, ერთმა ამერიკელმა, გვარად, მგონი, გიბსონმა, საბჭოთა კავშირს შესწირა რამდენიმე ათასი დოლარი საბავშო კურორტის მოსაწყობათ.

ჩვენ შევეუთვალეთ მოსკოვში, დაათვალიერონ ანაკლია, იმედი გვაქვს, რომ თუ კომისია ჩამოვიდა, უთუოდ მოიწონებს ამ ადგილს.

ანაპის გარდა, მთელ შავ ზღვაზე არ არის ასეთი პლიაჟი, უპირატესობაც აქვს. ანაპაში ერთი მწვანე ხე არ მოიძებნება, აქ კი შეიძლება ულამაზესი პარკის გაშენება.

მართლაც, მთელ სამეგრელოში პალმებისა და მაგნოლიების ტყეებია.

ყოფილი სამეგრელოს მთავრის დადიანის პარკი ზუგდიდში მთელ საბჭოთა კავშირში საუკეთესო პარკათ ჩაითვლება.

ეს პარკი ყირიმის ომის შემდეგ არის გაშენებული, ჯერ ასი წლის არც კი არის და, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრჯერ გაუჩეხიათ თათრებსა და არც ადგილობრივ მკვიდრთ დაუკლიათ ხელი, მაინც იშვიათ სანახაობას წარმოადგენს.

თუმცა, რასაკვირველია, ატყვია იმ პერიოდის გავლენა, როცა უძველესი ჭანდრისა და მაგნოლიის ხეები და პალმები გლეხებს შეშისთვის გაუჭრიათ.

სახელმწიფო უნივერსიტეტის სუბტროპიკული ბაღი ზუგდიდში სილამაზითა და სიმდიდრით, როგორც იტყვიან, ერთ სახელმწიფოთ ღირს.

მაგრამ ჩვენ ანაკლიისაკენ მივდივართ.

ანაკლიის გზა ანერილი აქვს ლეო ქიაჩელს თავის ნოველაში „თავადის ქალი მიაა“.

ეს ნოველა, გარდა მხატვრულ ღირებულებისა, იშვიათ ეტნოგრაფიულ მასალასაც შეიცავს და ბევრი დამახასიათებელი მომენტია გამოყენებული.

მაგონდება ქიაჩელის მოთხრობები, სადაც მთავარ გმირებათ გამოყვანილია: ენგური, ტეხურა და გაუტეხავი ტყე.

ანაკლიისკენ ერეტის გზით მიდის, თავადის ქალის, მიაას ურემი.

ზღვაზე საბანაოთ ერქარება, მას იქ პაემანი აქვს დანიშნული, მე თითქო ვხედავ ახალ ცხოვრებით აცახცახებულ მეურმე ბოლშევიკ ამბაკოს და მეოცნებე დაფინოს ზღვის ფერ თვალებს.

და აი, გამოჩნდა კიდეც ანაკლია:

„შავი ზღვის ნელი სუნთქვა ზაფხულის მინურულში. სამეგრელოს ნაპირების ლურჯი ქარგები და შორეული ჰორიზონტების მიზნედილი სიმშვიდე. სალამოს მოახლოვება – ლურჯი ქვიშა და ლურჯი ზღვა. ლურჯივე ცა და ამავე ფერის ტყეები. შორს კიდეც ზმორებით გადმომცქირალი ნისლიანი ლანდები და მათ შორის დაკარგული ლურჯი ზღაპრის მოზმანება. ზღვის ნაპირას ნააბანოებ მოაგარაკეთა ერთი ჯგუფის მინურული დღის სითალხეში გახვეული მდუმარება. ორიოდ ბალლი ქვიშაზე და მოშორებით ფინია, რომელიც სადღაც შორს ღრუბელის უცნაურ სახეს უყეფს“...

ეს ამონაწერი ადგილი „მიაადან“ იმასა ნიშნავს, რომ ანაკლია წინათაც ყოფილა ზღვის პრიმიტიული კურორტი და საბანაოთ აუარებელ ხალხს იზიდავდა მახლობელ კუთხეებიდან.

ასე რომ, ანაკლიას კურორტად გარდაქმნა უცებ არ მოსვლიათ თავში ხელისუფლების მესვეურთ.

საერთოდ ანაკლიას, ისე როგორც სხვა, ეხლა მიყრუებულ ადგილებს შავი ზღვის სანაპიროებზე, უდიდესი წარსული და ისტორია აქვს.

ამის შესახებ ჩვენ გვქონდა საუბარი, ანაკლია წინათ იყო ბერძნების ახალშენი „ჰერეკლეა“. ანაკლია საშუალო საუკუნეებში ცნობილი იყო, როგორც მონებით ვაჭრობის პუნქტი.

ეს ბარბაროსული ჩვეულება მეცხრამეტე საუკუნის ბოლომდე შეირჩინა სამეგრელოს ფეოდალიზმმა.

მთელი ლეგიონები იყო წარსულში კაიროში, ალექსანდრიაში და სხვა მახლობელ აზიის ცენტრებში გაყიდულ მონებისა, რომელთაც მამელუკები ერქვათ.

ბედის ირონიით, ზოგი მათგანი სახელგანთქმულ ნაპოლეონსაც ებრძოდნენ ეგვიპტეს დაპყრობის დროს.

ერთი ასეთი მამელუკის საოცარი თავგადასავალი ნაამბობი აქვს უიარაღოს თავის ყოველმხრივ შესანიშნავ მოთხრობაში „მამელუკი“.

ეს მოთხრობა ჯერ კიდევ არ არის ისე დაფასებული, როგორც ერგება ამ პატარა შედეგს. საჭიროა ეს წიგნი ცალკე გამოვიდეს, რომ დღევანდელმა ახალმა მკითხველმა იგრძნოს ფეოდალიზმის უკუღმართი ისტორია.

ამ მხრივ ეს მოთხრობა შეიძლება შეუდარებელიც იყოს ახალ ქართულ მწერლობაში.

ფრანგი მოგზაური კავალერი შარდენი, რომელსაც სპარსეთში უმოგზაურია სამეგრელოდან, სადაც დიდი გაჭირვება გამოუვლია, იგონებს ასეთ ამბავს:

როცა თურმე ერთმა თავადმა გადაწყვიტა ცოლი შეერთო, დაიწყო ქორწილისათვის მზადება.

უეჭველია, ქორწილი ჩინებული უნდა გადაეხადა და ამისათვის, მიუხედავად ნატურალურ მეურნეობისა, მაინც ფულები დასჭირებია, ამ დროს თურმე ანაკლიას პორტს მოადგა უცხოელი ხომალდი და თავადი რის თავადი იყო, თუ ხომალდის მოსვლას არ გამოიყენებდა და გადაუწყვეტია თავისი ყმების გაყიდვა.

მაგრამ გლეხებსაც კარგათ ცოდნიათ თავიანთი საზიზღარი პატრონის ბინძური ჩვეულება და ცოლშვილიანათ, დედანულიანათ მთებში გახიზნულან.

ფეოდალის გულის წყრომას საზღვარი არ ჰქონდა, მაგრამ მთებში გასულ ხალხს რას დააკლებდა.

მაშინ თურმე თავადმა გადაწყვიტა ასეთი ოინის გაკეთება.

მოიმიზეზა ახლად გარდაცვალებული მამის სულის ხსენება და გადაწყვიტა წირვის გამართვა.

დაუძახა თორმეტამდე მღვდელს, მაგრამ წირვა ჯერ შუამდე არ მისულიყო, რომ სტაცეს ხელი, სათითაოდ გაპარსეს და გაყიდეს „წმინდა“ მამები ოსმალეთში მონებათ.

ადვილი წარმოსადგენია, თუ სამღვდელოებას ასე ექცეოდა, რა ხელს დააყრიდა თავის ყმებს ეს გულზვიადი მებატონე.

ქართულ კლასიკურ მწერლობაში ჩვენ უკეთესი ადგილიც მოგვეპოება ამ სამარცხვინო ადამიანის ვაჭრობის შესახებ. ეს არის უმთავრესად „კალმასობა“, უდიდესი ეპოპეა მე-18 საუკუნის ფეოდალურ საქართველოსი, სადაც პირველად გაისმა ბატონყმობის წინააღმდეგ ხმა ქართულ მწერლობაში. „კალმასობა“-ს იმ ადგილს, სადაც მოთხრობილია ბერი იოანე ხელაშვილის მოგზაურობა იმერეთში, ჩვენ ასეთი

ეპიზოდი გვხვდება: გურიის მთავარს, გურიელს საუბარი აქვს იოანე ბერთან ალებმომცემობისა და ვაჭრობის შესახებ.

მთავარს სამარცხვინოთ მიაჩნია ვაჭრობის ხელობა.

გურიელს უზარმაზარი ჯოგი ჰყავს ჯიშიანი ცხენებისა, მაგრამ ერცხვინება გაყიდვა, ეს არ შეშვენის კეთილშობილ გვარსო.

მაშინ ბერი იოანე მიმართავს მრისხანე თავადს და პირში მიახლის – როგორ არის, რომ ამ თავადებს ცხენების გაყიდვა სამარცხვინოთ მიაჩნიათ და თავიანთ ყმებს, ადამიანის შვილებს, ასობით ყიდვან ურჯულოებზე, განა ადამიანი ცხენზე უფრო გასამეტებელიაო? ეუბნება ის მონებით მოვაჭრეს.

არც ისე შორს არის ის დრო, როცა ადამიანებს ძალღებზე ცვლიდნენ, როცა ცხენების გაყიდვას თაკილობდნენ და ადამიანებს კი დაუნდობლად აშორებდნენ თავის ქვეყანას და უცხოეთში მონებათ ჰკარგავდნენ, სატანჯავათ და სანამებლად.

და ანაკლიას ზემო ციხეს კიდევ ჰქვია „სატანჯო“.

ეს იყო უმთავრესი სტრატეგიული პუნქტი გლეხებზე სანადიროთ და მონებით დატვირთულ გემების რეზერვუარი.

თითქო ზღვის ზვირთებში კიდევ ისმის ძუძუმწოვარა ბავშებისა და უცხოეთში გასაუპატიურებლად გაყიდულ ქალ-ვაჟთა და გამწარებულ დედების ყრუ ქვითინი.

და როცა ამ მოგონების შემდეგ, თვალს ავლებ ახალ სოციალისტურ მშენებლობას, რალაც არაადამიანური ჟრუანტიელი გივლის ტანში.

ამხ. ისაკი ფვანია გვიყვებოდა ამ ამბებს მთელ გზაზე – ანაკლიამდე. ავტომობილი პირდაპირ მიადგა ენგურის ბორანს.

აუარებელ ხალხს მოეყარა თავი.

ალბათ ელოდნენ ჩვენ მისვლას.

ყველაზე უფრო ჩემი ყურადღება მიიქცია გრძელწვერიანმა რუსებმა. ჩასუქებული, უკვე მზით გარუჯული რუსის მუჟიკები დიდი ალამ-სალამით მიესალმნენ ისაკის.

ეხლა კი მართლა დაიჩრდილა ისაკის ეგზოტიური ნვერ-ულვაში, მაგრამ „ხოლოკებთან“ ერთად თავი მოიყარეს მეგრელებმაც.

იმპროვიზაციით პატარა მიტინგი მოენყო.

პირდაპირ გაიმართა საუბარი საჭირ-ბოროტო საქმეებზე. ეს, ასე ვსთქვათ, გაერთიანებული პლენუმი მთხოვნელებისა.

ირკვევა, რომ აქ შაბათობა ყოფილა მონყობილი ზღვის ნაპირის გასანმენდათ, ამიტომ ყოფილა ამდენი ხალხი შეკრებილი. ნაწილი ელოდა ბორანით მეორე ნაპირას გადასვლას, ნაწილი კიდევ გაღმა მუშაობდა.

ამ სამუშაოს დასათვალისწინებლად მივდიოდით ჩვენც.

როგორც გამოიჩინა, 40-მდე ყუბანელ რუსს უთხოვია აქ დასახლება. ადგილობრივ ხელისუფლებას გადანყვეტილი აქვს, ნააქვოს მეთევზეობა ამ კუთხეში და ამიტომ დაურთავს ნება რუსი მეთევზეებისათვის აქ დასახლებისა.

აქ მიწა ბევრია, მაგრამ საჭიროა დიდი კულტურა, რომ გამოსადეგი გახდეს. უმთავრესად, რასაკვირველია, მალარიას ამ ადგილის მუსრის გამკვლევი.

ისე ბევრია აქ გამოსადეგი ადგილი, რომ ერთმა სოფელმა არც კი იცის, მეორე სოფელში ვინ ესახლება: ასე იყო ქალაქდიდშიც.

იმერეთში კი, ერთი ნაჭერი მიწისთვის, წინათ მაინც, ძმა-ძმას თავს გაუპობდა.

როგორც განზრახულია, იმ ტემპით რომ წავიდეს აქ ჩაისა და სხვა ძვირფასი მცენარეთა კულტურის გაშენება, არავითარი ეჭვი არ არის, რომ მუშა ხელით მდიდარი დასავლეთი საქართველო სანახევროდაც ვერ აწვდება მუშა ხელის მოთხოვნილებას.

განსაკუთრებით დიდი შრომაა საჭირო ჩაის მომზადებისათვის, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ ეგუება შრომის მექანიზაციას.

ამ ადგილას მე პირველად ვნახე ენგური. ენგურზე კი ბევრი რამ უცხო და ფანტასტიური მსმენია.

უთქვამთ, თერგი ტბორია ენგურთან შედარებითო. ამიტომ ენგურის ნახვას მოუთმენლად მოველი.

მაგრამ აქ ენგური შავ ზღვას ერთვის და მთის მდინარის ყველა თვისება დაკარგული აქვს, არავითარი გარჩევა არ იყო ქალაქდიდის რიონისაგან.

მეგონა კიდევ, ეს რიონია და მხარი მეცვალა.

აქ ენგურს მეორე ნაპირს თვალს ვერ გაუნვდენ, ისე ფართო აქვს კალაპოტი, უნდათ კი ამ ადგილას საცალფეხო ხიდი ააგონ.

წინათ ეს იქნებ შეუძლებელი იყო, მაგრამ როცა აკვირდები გარშემო მშენებლობის ტემპებს, უკვე შეუძლებელი არაფერია.

ნაპირზე აუარებელი ბადეებია გაშლილი, ზოგი შრება, ზოგს კიდევ აკერებენ და ლამბავენ. ბადეებიც სხვადასხვანაირია, ზოგი ჩემთვის უცნობია, ზოგი კი ბავშობიდან მინახავს, როგორც „ხოლოხი“ ბადე და ზუთხის საჭერი კვახიანი ბადეები.

ასეთ ბადეებს ორპირში ხმარობენ ზუთხის საჭერათ.

ნაპირზე პატარა ხომალდებია მომდგარი და აუარებელი ნავეები.

ნავეებში გაირჩევა მეგრული ბაიდები.

ზევით უფრო მკაფიოთ მოსჩანს ციხე ანაკლია.

იმ ადგილას, სადაც ენგური უერთდება ზღვას, ჩნდება ნახევარ-კუნძული.

სწორედ ამ ადგილზეა განზრახული კურორტის გაშენება.

ჩვენც უნდა გავიდეთ გაღმა.

მოაცურეს ნავეები: „გელი“ და „მეომარი“. მომაგონდა, როცა ფოთში ვიყავი და პალიასტომის ტბაში უნდა შევსულიყავით, ყველანი დაფიქრებული იყვნენ, არ გვირჩევდენ ზღვაზე გასვლას, ძალიან სახიფათოა, ნუხელი ლელვა იყო და „ტბორია“-ო.

იმდენი ხანი იმეორეს მაშინ ეს სიტყვა, თანაც ისეთი დაშინებული ხმით, ძალა უნებურად მეც გადამედო მათი შიში.

აქაც ხომ ზღვის შესართავია და ენგურიც, რაც არ უნდა იყოს, ენგურია, თვითნიერი კია, მაგრამ ალბათ ერთი შეხედვით.

ვინ იცის, ძნელი სანდობია ეს თვალუნვდენი ენგური.

ამის გარდა, მე უკვე დიდი ხანია არ მიცხოვრია ორპირის რიონთან და შეიძლება, ვერც კი მოვიგონო ცურვა, თუმცა ბავშობისას არავისზე ნაკლები ცურვა არ მცოდნია.

ამის გარდა, ჩვენი კინო ექსპედიციის ჯგუფის მეთაური რეჟისორი ქალია და ამ შემთხვევაში რაინდობა სავალდებულოც არის, მაგრამ როცა შევავლე თვალი რამდენიმე მენავეს, რომლებიც საჭეს თასმასავით გაკროდენ, გული დამიმშვიდდა.

ისე კი, მართლა კაცს გული შეუღონდება ამ ნავში.

მივადექით ერთ ადგილას, ნავი სილაზე გარიყა, გაღმიდან გამოვიდნენ მეგრელები და როგორც იყო, გაგვიყვანეს მეორე ნაპირას.

ჩვენ თვალის წინ გადიშალა თვალწარმტაცი სურათი:

ეჭვი არ იყო, ნამდვილი პერუს ლანშაფტი წარმოსდგა ჩვენ წინ, გგონია, თითქო ტყიდან გამოვა „პერუს მოთხრობების“ ავტორი მექსიკანელი მწერალი გარსია ვენტურა კალდერონი, რომელიც სიამაყეა ლათინურ ამერიკის ახალი მწერლობისა.

ეს კალდერონი ჩემი უკანასკნელი გატაცებაა, მისი ოფორტები მოთხრობებით უფრო მეტყველია, ვიდრე ტრაქტატები ტროპიკებზე.

აქ მართლაც, სუბტროპიკების ზენიტია.

ამ კუნძულზე ძველიდან დარჩენილი თათრებია დასახლებული.

ეხლა მათთვის სხვაგან მიუციათ სამოსახლო ადგილები, აქედან კი აყრილან, რადგან კურძული უნდა გაინმინდოს.

ზოგ სახლებს ეხლა იღებენ, მაგრამ ამ სახლებს მხოლოდ სახელი ქვიათ სახლებისა, ისე ფაცხებია ჭუჭყიანი და ჭვარტლიანი. სახლების უკან მიმდგარია გაუტყეხელი ტყე, წინ ალვის ხეებითა და ვერხვებით დაბურული ეზოებია.

იშვიათი პლიაჟია.

ნაპირის ქვიშა მაგარია, მაგრამ ფოთოლივით ნედლი, გეგონება, სველ აბრეშუმს ეხები.

ზღვის ნაპირზე წყალი არ არის ღრმა, ზოგან რამდენიმე კილომეტრზე კაცი არც კი დაიყურება.

ამ ადგილს ორი მხრიდან ხვდება ქარი.

თუ წარმოიდგინეთ, რომ ანაპამდე შავ ზღვაზე არ არის საბავშო კურორტი, მაშინ ადვილი იქნება იმ ენტუზიაზმის გაგება, რომლითაც აღტაცებულია ამ საქმის მესვეური ხალხი.

ყველაფერს აბრკოლებს უსახსრობა, მაგრამ უსახსრობას კიდევ გაუძლებს კაცი, ეხლა მეტი საშუალება გვაქვს გავაჩალოთ ახალი წამონყება, ზოგჯერ უფრო ძნელია ცენტრში აუხსნა ადგილობრივი საჭიროება. უნდა თვალთ ნახოს კაცმა, რიდან რა საქმე გამოვა.

ეხლა აქ შაბათობა არის, ხალხი თვითონ გამოვიდა სამუშაოთ, ცოტა ხნის შემდეგ რომ მოსულიყავით და გენახათ, ბევრათ აჯობებდა. ზოგი სამუშაო გაკეთებული იქნებოდა, ბალსაც გავაშენებდით, ჯერ კიდევ ყველაფერი არ არის აყვავებული.

ეს უნდა ნახოთ მანისის ბოლოს – სილამაზეა თვალის მომჭრელი.

მაგრამ ჩვენთვისაც ადვილია იმის წარმოდგენა, რომ ეს სილამაზე მართლა ზღაპრულია.

დიდი ენტუზიასტია ამ შაბათობის მომწყობი თემალმასკომის თავმჯდომარე აქვსენტი ყორშია.

აქვსენტი მეგრულათ აბარებს ისაკის პატაკს.

ისმის სხაპა-სხუბით ლაპარაკი, გარშემო მეგრელებიც ერევიან ლაპარაკში.

იწონებენ აქვსენტის ნალაპარაკებს, ალბათ პირობას იძლევიან მალე მოათავონ სამუშაო. საერთოდ, დიდი იმედი აქვთ ამ კურორტის, ამას მალე შეიტყობ და იოლადაც, მეგრული რომ არ იცოდე.

სიტყვაზე უფრო მეტყველია მათი სახე.

ყველაფერს ამბობენ გაბრწყინებული, გახარებული და დაიმედებული გლეხის თვალები.

მაგრამ, როგორია კლიმატიური პირობები?.. – ვეკითხებით ჩვენ ისაკის.

აქ კი ვერ მოვასწარი ჩამენერა ერთი მეთაედიც.

ამხანაგი ისაკი ლაპარაკობდა: ქართულად, მეგრულად, რუსულად.

პროფესორ ვორონინის დასკვნით, 24 წლის გამოცდილებით, ხალხის დაკვირვებით, მისი საკუთარი მოსწრებითა და გამოკითხვით, მერე სხვადასხვა ექსპერტებისა და მედიცინის ავტორიტეტე-

ბის დასკვნით, ეს ადგილი სწორეთ გამოჭრილია საბავშვო კურორტისათვის. მე თავში მიტრიალებდა ანტიური და თანამედროვე მედიცინის მამამთავრის, წყეული ჰიპოკრატეს მომაკვდინებელი დახასიათება ამ კოლხიდისა და მისი მალარიის დიაგნოზი.

მაგრამ ისაკიმ აქაც უარჰყო ყოველივე ხსენება კოლოებისა და მალარიისა და საერთოდ, ყველა ასეთი „მავნებლებისა“.

ყოველ შემთხვევაში, როცა მოთავდება კოლხიდის დაბლობის ამოშრობა, ანაკლიის საბავშვო კურორტი მთელ კავშირში გაითქვამს სახელს.

თავზე გადაგვიარა გარეულ იხვების გუნდმა. ეხლა ჩვენ ვისმენთ, როგორია საერთოდ ანაკლიის მიდამოების სამეურნეო პერსპექტივები:

სიმინდი და თხილი. აქედან უნდა გაიტანონ ხე-ტყე. ამ რაიონში უთვალავია და ზევით ენგურიდანაც ჩამოაქვთ, აქ კარგათ დანვდება გზა, ახლო შენდება უზარმაზარი შამგონის ქალაღდის ქარხანა, არა მარტო საქართველოსათვის, მთელი ამიერ-კავკასიისათვისაც.

მესაქონლეობის მომავალი უზრუნველყოფილია.

რამდენიმე ათასი ჰექტარი ეხლაც დათესილია თუთუნი.

მეაბრეშუმეობით განთქმულია ეს კუთხე, ეხლა ჩაის პლანტაციების და რამის თესვასაც შეუდგენ.

მაშინ ძველი ანაკლიის სახელოვანი პორტის სახელიც აღდგება, მართლაც, პორტი აქ მხოლოდ უკანასკნელად იმპერიალისტურ ომის დროს გაუუქმებიათ. ეხლა მხოლოდ სანაპირო ჯარის ნაწილების სადარაჯო პუნქტია.

უკან დაბრუნებისას უფრო დიდი გვეჩვენა დაბა ანაკლია:

ფოსტა-ტელეფონის კანტორას რადიო მიემატა.

გლახთა ახალგაზრდობის სკოლას – სუბტროპიკული, აგროინდუსტრიალური ტექნიკუმი.

ბადეების ახლო თითქო დელფინების ქარხანაც გაჩნდა.

მაგრამ პირველ ყოვლისა და უმთავრესად ჩვენ გონებას ეხატებოდა:

ანაკლიის პლიაჟზე, „სატანჯიოს“ დაბლა, გაიშლება პიონერების ბანაკები. პატარა საყვირები და დაფდაფები შეუერთდებიან ენგურის ზვირთებს და ათასობით მზით დარუჯული გოგო-ბიჭები საბავშვო მოედნებზე ტანს გაიმრთელებენ და ჯანსაც მოიმატებენ.

ენგურზე გაჩნდება ნაქცეულ ეიფელის კოშკის მაგვარი საცალფეხო ხიდი, გაიშლება საბავშვო სანატორია და კულტურისა და დასვენების პარკი და იმ „სატანჯიოს“ მაგიერ, როცა ფეოდალიზმის შავბნელ დროს დედებს გულიდან უსინდისოთ სტაცებდნენ ძუძუმწოვარა ბავშვებსაც კი, და როცა ქალ-ვაჟებს თხების ველად ძოვება არ შეეძლოთ, მოიტაცებდნენ და სათათრეთში მონებათ გაჰყიდდნენ, ეს-

ლა აგუგუნდება ახალი ცხოვრება, ადგებიან ახალი კადრები ახალი ნყობილების განსამტკიცებლად.

ზღვის კურორტი ანაკლია პირველი უჯრედია შავი ზღვის სანაპიროების მთლიანი კურორტისა, რომელიც ორას კილომეტრზე გაიჭიმება ბათომიდან სოხუმამდე, სადაც იქნება მუშებისა და გლეხების უმთავრესი „ჯანმრთელობის სახელოსნო“.

მე მჯერა, არ გავა რამდენიმე წელი და ზღვის კურორტი ანაკლია ყველას ეცოდინება.

ჩვენ დავესწართ პირველ „შაბათობას“, პირველ აგურის ჩადგმას და საძირკვლის ჩაყრას და მიხარია, რომ პირველს მიხდება წერა ამ დიდი გამარჯვების შესახებ სოციალისტური მშენებლობის ფრონტზე.

[1931]

Из автобиографии

Родился я в 1895 году, 2 апреля, в Западной Грузии, в деревне Шуамта – близ Орпири.

Орпири входит в округ Сачино, в переводе – видный, замечательный.

В годы моего детства никто не верил, что в летописях Сачино считалось житницей Грузии. Так запустел этот богатый когда-то край.

„В дни голода Сачино прокормит Имеретию“ (иначе Колхиду), подтверждал предание знаменитый географ царевич Вахушти.

Орпири я вспоминаю скорее у древне-греческих авторов.

Гиппократ так описывает этот край:

„Страна, по которой протекает река Фазис, болотистая, знойная, влажная и покрыта лесом. Круглый год здесь выпадают дожди. Местные жители строят из бревен или из тростника жилища в болоте, в воде. Выходят из дому тогда, когда отправляются в город или на базар... Плоды этой страны никогда не созревают. Густой пар от реки вечно окутывает край, и этому нужно приписать, что местные жители отличаются от других. Ростом они высоки, но настолько тучны, что нельзя различить ни суставов, ни вен. Кожа желто-зеленого цвета, точно больны они желтухой...“

Самые причудливые пейзажи окружали меня с раннего детства. Особенно я помню закаты в долине Риона, когда дневное светило опускалось в горящем пурпуре в Палиастомское озеро, охватывая пожаром полнеба над морем.

Тропические папоротники, лианы, густые ряды чинар и тополей, необычайный простор пашен, вперемежку с болотами издавна составляли фон для романов Майн Рида и необычайных приключений героев Александра Дюма, который, кстати, в 60-х годах прошлого столетия сам побывал в наших краях и оставил изумительное описание Орпири и потийских болот.

„Орпири лежит у падения горной реки Цхенис-Цхали в Рион и название этой реки некогда было Таквери, – повествует тот же Вахушти, – и когда унесла она в пучину шестьдесят тысяч воинов отброшенного от Анакопии арабского полководца Мурваня Глухого, за это прозвана она была Цхенис-Цхали (река Коней)“.

Старики ведут счет годам со времени чумы и большого наводнения Риона, когда разбушевавшаяся река несла разрушенные жилища, детские люльки и нырявшие в мутных волнах гробы из развороченных

могил. Неделями выжидали, когда войдет в берега рионский потоп и остановится жуткий оползень.

С незапамятных времен Орпири считался портом на Рионе. Еще на моей памяти заходили сюда речные пароходы и вывозили кукурузу, сушеные фрукты.

В более зрелые годы Орпири и дельта Риона напоминали мне Шельду – родину Э. Верхарна, вызывая в памяти миф о Золотой Триреме Арго и о воинственных аргонавтах, которые именно в этих местах высадились, усыпили дракона и похитили у колхидского царя Аэта золотое руно и красавицу дочь – Медею. Трагическая судьба Медеи – убивающей своих детей воплощает в мифотворчестве судьбу Колхиды с ее неумолимым бичом – тропической малярией.

На моих глазах целые деревни вымирали от лихорадки и жители с проклятием оставляли насиженные места.

От этих „галюцинирующих деревень“ легко было мне переключиться и на французского поэта Лотрэмона. Монолог жабы в „Песнях Мальдорора“ – это повседневный оркестр лягушек в Орпири, песни вырождения. Усилиями советской власти в Грузии этот район сейчас превращен в цветущий цитрусовый сад. Осушение колхидских болот и внедрение субтропических культур на Черноморском побережье совершенно изменяют облик страны, оставляя далеко позади миф о золотом руне.

Отец мой с достоинством носил имя древнего философа Юстина, – но античную философию он легко променял на русский нигилизм.

Воспитанник тифлисской духовной семинарии, очага революционного брожения в бурные дни 80-х годов – он был замешан в беспорядке и выгнан из 6-го класса, не окончив курс студента семинарии. Поводом послужило нашумевшее тогда дело об убийстве ректора семинарии протоиерея Чудецкого – учеником Иосифом Лагиашвили. Всю свою жизнь отец мой благоговел перед русскими просвещенцами: Н. Чернышевским, Н. Добролюбовым и Д. Писаревым и почти до конца жизни помнил всего Некрасова наизусть. Отец мой скоро сблизился с литературными кругами Грузии и принимал участие в журнале и газете „Иверия“ Ильи Чавчавадзе.

Скоро отец мой устроился секретарем только что организованного тогда в Тифлисе юридического общества, но через три года приехал к нему его отец, сельский священник, умоляя вернуться в деревню, занять его место и облегчить старость.

Внезапное-ли появление деда и его настойчивость, или всегдашнее безволие отца – не знаю, что решило его судьбу, но он окончательно оставил Тифлис и уехал в добровольное изгнание в деревню, где был посвящен в сан священника Имеретинским епископом Гавриилом, в мире Герасимом Кикодзе, автором одного из первых учебников психологии и логики на русском языке, в свое время удостоенном похвального отзыва Н. Добролюбова. В первые годы по инерции отец еще занимался литературой, выписывал все журналы и газеты, сотрудничал в печати и был в постоянной переписке с друзьями, но скоро почувствовал, что навсегда оторвался от города и ограничил себя деревенской жизнью. По болезни оставил учительство в основанной им приходской школе, где я получил первоначальное образование.

Я не помню, как научился грамоте. Четырехлетним уже посещал школу в нашем доме и легко разбирался в азбуке, на радость моей матери Елизаветы Окропировны, замечательной и трудолюбивой женщины, которая и воспитала нас, детей, когда мы рано лишились отца.

Больной и раздражительный, отец пользовался всеобщим уважением во всем округе, к нему ходили за советами из далеких сел и горных поселков, хотя он был необщителен и в одиночестве доживал свою, как он думал, загубленную жизнь. Зато мать за всех попевала, соседи ее ставили всем в пример, она не гнушалась даже полевой работы, оправдывая свой суровый труд болезнью мужа и множеством детей, хотя работа была ее стихией, а в деревне, как она говорила, есть только одна работа – в хозяйстве.

Отцу моему ничего не стоило настоять на моем светском образовании, хотя для этого требовалось больше средств. В 1905 году отец взял меня в Кутаис – подготовить для первого класса классической гимназии.

Помню, поезд нам попался революционный: везли из Одессы убитого там черносотенцами проф. Сабу Клдиашвили. На вокзале в Кутаисе поезд встретили знаменами и пением марсельезы, похороны обратились в многотысячную демонстрацию и потому привычной показалась мне новая квартира старого преподавателя Ав. Сулаквелидзе, куда меня поселил отец. Это была штабквартира революции: сыновья и дочери моего скромного учителя были главарями движения, и я обычно спал на кровати с винтовками под матрацом и как-бы заведывал складом листовок, печатавшихся тогда в бесчисленном количестве. В этом доме я познакомился почти со всеми выдающимися деятелями первой ре-

волюции – многие из них были активными участниками Октября. Несмотря на большой конкурс, я попал в первый класс гимназии, которую окончил в 1913 году.

Наша гимназия отдала свою дань и революции, и новейшей левой поэзии. Русский читатель это легко вспомнит по автобиографии Владимира Маяковского, питомца нашей гимназий, почти одних лет со мною.

Со всеми друзьями из группы содружества „Голубые Роги“ я был знаком еще в гимназии, еще подростками мы мечтали о перевороте в грузинской поэзии. В Кутаисской гимназии, как везде в бывшей империи, царил суровый режим, много было у нас Передоновых, но были и преподаватели, которым я навсегда остался признателен.

Как обычно тогда, грузинский язык был в загоне, в неделю раз всего один, пятый или шестой урок, но у нас расцветали подпольные литературные кружки, где с успехом шло изучение родной речи; мне особенно помогало, что в детстве почти наизусть знал грузинскую Библию и общался в деревне с трудовым народом.

Стихи я начал писать очень рано, печататься с 6 класса гимназии, сначала в кутаисских газетах, а потом и в Тифлисе – в том числе ряд переводов: А. Блока, В. Брюсова, Ф. Сологуба, И. Аненского, „Легенду о великом инквизиторе“ Ф. Достоевского и французских поэтов.

Вспоминаю один случай из гимназической жизни, который неожиданно кончился для меня благополучно.

В романовские юбилейные дни я написал грозную прокламацию, где со всем пылом обрушился на династию. Скоро через кого-то из наших товарищей это стало известно гимназическому начальству; директор резко упрекнул меня в крамоле. Заинтересовались и в Попечительстве Округа, начали следствие, меня ждал арест, но директор не выдал. Спасал ли он честь своей гимназии или молодого поэта, не знаю, но он мужественно меня выгородил из этого дела.

Кутаис представлялся нам тогда „Мертвым Брюгге“ Роденбаха. На фоне этого мертвого города оживали галлюцинирующие призраки, и мы были в плену литературных образов.

Город обнищавших мелкопоместных дворян, давно спустивших свои имения, какой-то „аристократической богемы“, изощренных в хитрых выдумках праздных тунеядцев и остряков легко настраивал нас на оппозицию мещанству и „пощечину общественному вкусу“.

В 1913 году я поступил в Московский императорский университет на филологический факультет, по конкурсу аттестатов на историческую секцию пятого философского отделения.

Московский университет я застал после разгрома университетской автономии министром просвещения Кассо; лучшие профессора оставили наш университет и понятно, что наше сознание двоилось, и мы предпочитали слушать лекции опальных тогда профессоров А. Мануилова, Мензбира и др. При этом я проходил курсы некоторых профессоров Лазаревского Института Восточных языков и академика Н. Я. Марра, которого до сих пор считаю не только величайшим лингвистом, но и основоположником грузинского научного литературоведения. Из наших профессоров с особенной любовью я вспоминаю декана нашего факультета Аполлона Аполлоновича Грушко, в чьем доме жил А. Скрябин и академика Матвея Ник. Розанова, который читал курс эпохи Возрождения и просвещения, семинарии Льва М. Лопатина; меня остро огорчило, что уже отзвучали согретые Тютчевской „последней любовью“ речи проф. Ключевского, которого никак не мог заменить М. Любавский, наш ректор, ставленник Кассо, одноглазый циклоп.

Но уже приближался канун великой войны, и в воздухе запахло порохом. Позорное дело Бейлиса особенно возбуждало студенчество. Наконец, убийство эрцгерцога положило водораздел нашей жизни. Литературная Москва была в плену у символистов. Только что приехавший из Дорнаха Андрей Белый принес свое томление по Иоаннову Зданию, горячие споры о Гете и лекции о театре жеста. Смерть и похороны А. Скрябина, культ скрябинской музыки и, вместо Иоаннова Здания, храм в Гималаях „Поэма экстаза“. Бесчисленные поэзо-вечера – парфюмерного Гарун-Аль-Рашида Игоря Северянина, заседания религиозно-философского общества и формулы: „От Канта к Крупну“, отход русских войск на германском фронте, оставление Варшавы и конгрессы славянского общества, приезд Маринетти и Эмиля Верхарна в Москву, заседания общества свободной эстетики в художественном кружке и выступления Валерия Брюсова, атаки на символистов, акмеистов и адамистов, знакомство с К. Д. Бальмонтом, переводившим тогда поэму Руставели „Носящий барсову шкуру“, увлечение Ал. Блоком и Иннокентием Анненским – и, наконец, появление на московских улицах и эстрадах Владимира Маяковского, позднее В. Хлебникова и других русских футуристов – вот что вспоминается мне из круга моих исканий и настроений, что меня влекло, и, так или иначе, отразилось в дальнейшей работе.

В 1915 году мною и моими друзьями, молодыми поэтами Грузии, была создана школа поэтов, под причудливым названием „Голубые Роги“.

Мне пришлось написать два манифеста для журнала, называемого также „Голубые Роги“ и целый ряд лет редактировать газету „Баррикады“. В манифесте обобщался опыт французского и русского символизма, а с другой стороны здесь нашло отражение и то, что символизм из революционной когда-то школы превратился в академическую, и футуризм начинает завоевывать подступы к литературе. Эта двойственность не могла не вызвать двойственность сознания.

Как французские символисты воскресили Ронсара, так и мною был выдвинут Бесики (Бесарион Габашвили), замечательный поэт конца XVIII века, тончайший мастер стиха и александриец. С тех пор он неоспоримо занимает виднейшее место в грузинской поэзии. Как русские символисты – Ф. Тютчева, так я выдвинул Важа Пшавела, величайшего из старшего поколения поэтов Грузии, который в монументальных образах создал грузинский эпос, используя для своего творчества народную поэзию горной Грузии, Пшаветии и Хевсуретии. Авторитет Важа Пшавела до сих пор непоколебим в Грузии. Перевод нескольких его поэм уже дал ему всесоюзное признание.

Грузинская поэзия к тому времени была совершенно лишена воздействия этих поэтов, и процветало эпигонство народников и Надсона, на что мы со всей силой обрушились. Как известно, грузинская поэзия имеет многовековую культуру: среди величайших поэтов древней Грузии, перекликающихся с великими иранскими лириками и европейскими поэтами – Руставели предвосхищает в великом своем творении „Витязь, носящий барсову шкуру“ итальянское возрождение. Он как бы предшествует Данте, также как у Давида Гурамишвили мы находим переключку с „Большим завещанием“ Франсуа Вийона. Поэты начала XIX века Ал. Чавчавадзе, Н. Бараташвили, Гр. Орбелиани – заканчивая иранское влияние и восприняв Байрона, Пушкина и Мицкевича, создали полноценную поэзию, органично связав ее с грузинскими корнями. Защищая этих поэтов, по существу архаистов – перед последующей школой, которую я называл эпигонами запоздалого русского народничества, я упустил из виду их заслугу в приближении поэтического языка к народной речи, целеустремленность и общественное их значение. Ясно и то, что декларация приближения к истокам грузинской поэзии долго не находила воплощения в творческой практике поэтов из группы „Голубые Роги“.

Но на фоне обнищавшего тогда грузинского стиха при всем своем отрыве от действительности новая школа поэтов сыграла громадную

роль. Впервые были введены в строй грузинского стиха слова, изгнанные из употребления или вовсе не использованные. Впервые были написаны правильные сонеты, терцины, триолеты, оглушенная рифма нашла новый простор, обновился ритм стиха, впервые начали разрабатывать свободный стих, аллитерации и ассонансы. Переводы Ш. Бодлера, П. Верлэна, Артура Рэмбо, Ж. Лафорга и других французских, русских новейших поэтов расширили круг поэтических образов, метафор и грузинский стих обрел новое звучание.

Эта наша заслуга не отрицалась никем в грузинской критике, и в пору, когда поэты из группы „Голубые Роги“ выносили лобовую атаку дореволюционной мещанской среды.

То, что наша школа возникла на закате символизма и на заре футуризма – дало нам некоторое преимущество критического осознания нашей действительности, свободных от узких догм обеих школ нам легче было самоопределиваться в грузинской среде и найти национальную почву.

Создавая одной рукой недостающие тогдашней грузинской поэзии образцы символической поэтики, мы через атаку футуристов чувствовали их призрачность и точно бились „на пороге как бы двойного бытия“.

Три года меньшевистского господства в Грузии и отрыв от Октябрьской России еще больше усложнили и запутали наше творчество и в начале советизации мы еще тяготели к французским сюрреалистам и дадаистам. Односторонне и пристрастно понимая классическое наследие грузинской поэзии, мы заразились от него националистическими концепциями. Нас, как и русских футуристов, спасла Октябрьская революция совершенно перестроив всю нашу жизнь и в перестройке жизни изменив сущность поэзии.

К этому времени относится мое большое стихотворение – „Конь с ангелом“, написанное, как диссертация на звание „короля грузинской поэзии“, восторженно принятое некоторой частью грузинского общества.

Это стихотворение не вошло в книгу моих избранных произведений, настолько оно оторвано от действительности и насыщено идеями грузинского мессианизма, что правильно отметила марксистская критика.

Нас, как и русских футуристов, спасла Октябрьская революция, совершенно перестроив всю нашу жизнь в перестройке и изменив сущность поэзии. Три года от Октября до советизации Грузии, близость с друзьями из молодых большевиков, работников грузинского подполья, внесли некоторую трезвость в сознание, но этого было недостаточно для нашей перестройки. Для тогдашнего настроения ха-

рактарно мое открытое письмо к известному армянскому поэту, председателю армянских землячеств в Тифлисе – Ованесу Туманяну во время армяно-грузинской войны, напечатанное в грузинской газете „Сакартвело“. В письме осуждается македонский метод разрешения национального вопроса меньшевиками и дашнаками и звучит призыв к интернациональной дружбе. Ответ Ованеса Туманяна, напечатанный в тифлиских газетах – образец искренности и возвышенной любви великого поэта к достоинству соседнего братского народа и томления по национальному миру, что удалось в Закавказье осуществить только при ленинско-сталинской национальной политике.

С первых же дней советизации Грузии начинается перестройка рядов грузинской литературы. Политическим декларациям не всегда отвечала художественная продукция – нелегко было освободиться от пережитков буржуазного искусства и ложно понятой национальной природы. К этому времени относится появление в Грузии запоздалых эпигонов русского футуризма. Еще в 1925 году они превозносили „замную“ поэзию, лишённую национального колорита. Просуществовав три-четыре года, большинство из них навсегда вышло из литературы, часть же, пройдя влияние русского „Лефа“ и отчасти поэзии „Голубых Рогов“, впоследствии, только немногие из них вросли в литературу или переключились на работу в кино.

Незавершённый цикл становления новейших поэтических школ в Грузии, зигзагообразный путь их развития, перекрестное влияние французской и русской поэзии и сравнительно быстрое самоопределение некоторых видных поэтов на национальной почве, а потом и в советской поэзии понятно вызывает некоторое недоумение советской критики, которой трудно разобраться в этой обстановке. Ещё больше способствует путанице отсутствие в грузинской критике подлинного изучения новейшей поэзии в целом. Только этим можно объяснить утверждение Д. Мирского: „Уже ясно, что ни о каком знаке равенства между грузинским и русским (а тем более французским) символизмом не может быть и речи“ („Лит. газета“, №59, 1935 г.) и „В Грузии весь цикл новой поэзии, начавшись почти на четверть века позже, чем в России, развернулся и закончился в какие-нибудь десять лет“ („Знамя“, №3, 1936 г.).

На самом деле, творческий путь некоторых грузинских символистов начался не в 1915 году, в год декларации школы „Голубые Роги“, а гораздо раньше.

Сохранив почти целиком весь наличный состав школы, не все поэты, участники этого движения одинаково входят в советскую поэзию.

Мне самому так представляется пройденный мною поэтический путь. В первом цикле стихов „Халдейские города“, я писал „Art poétique“:

„Розы Гафиза я кладу в вазу Прюдома,
В саду Бесики сажаю ядовитые цветы Бодлэра“.

Под розами Гафиза я разумел давнишнюю тягу грузинской поэзии к иранским лирикам. Прюдома я брал, как образ французской формы, помня из письма Г. Флобера. Сад Бесики – цветник грузинской поэзии „восточно-западный диван“ – где грузинский стих дошел до предельного совершенства после Руставели, сохраняя величайшую напевность и органичность. Тогда мне казалось, что „злые цветы“ Бодлэра тоскуют по этому саду. Однако во всем цикле „Халдейские города“ больше романтики и мистического тумана. Воспевая Халдею, как прародину, я больше восходил к историческим истокам, почти позабыв о „цветах зла“. Этот налет романтизма в стихах долго сопутствовал мне в поэзии, сближая то с Жюлем Лафоргом, с этим французским Гейне, то с Александром Блоком, что дало некоторым критикам право называть меня „грузинским Блоком“. Правда, меня долго увлекали Жюль Лафорг и Артур Рэмбо, Александр Блок и Андрей Белый, впоследствии Вл. Маяковский и Борис Пастернак.

В Лафорге я чувствовал иронию, переходящую у Рэмбо в цинизм, неожиданность откровений и необузданную фантазию. Через них я почувствовал „проклятых поэтов“, а последние четыре русских поэта в разное время открылись для меня, как воплощение поэтического подвига.

Одна разнородность этих поэтов исключает их влияние на меня.

Больше всего я чувствую некоторое соответствие моих стихов досоветского периода с стихами А. Блока „О России“ и веянье Жюля Лафорга в цикле „Сезон в Орпири“.

В самый разгар словотворчества и формализма я защищал первоуродство вдохновения:

„Не я пишу стихи, они, как повесть, пишут меня,
И жизни ход сопровождает их,
Что стих? Обвал снегов. Дохнет и с места сдышит
И заживо схоронит, вот что стих!“

(Пер. Б. Пастернака).

Я давно не защищаю этот тезис, но, может быть, в этом ожидании „наития“ я много раз пропускал настоящее вдохновение, которое дается в результате упорного труда и чувства действительности.

Еще прежде, но явственнее, с 1921 года по 1926 год я почувствовал тягу к грузинским классикам, больше всего романтикам Н. Бараташвили, Гр. Орбелиани и условному романтику Важа Пшавела. В стихах этого периода есть переключки с ними, но больше всего противопоставление им новой поэтики. Несмотря на новизну темы и ощущения пейзажа, я все же думаю, что иногда я, конечно, отталкивался от классиков. В этом было иногда выявление националистического рецидива. Грузинские поэты XIX века возвели в идеал формулу А. Мицкевича, что родину любит тот, кто ее потерял. Они восхваляли историческую Грузию, героические подвиги, романтику рыцарских обычаев, а Важа Пшавела распад родового быта ощущал, как конец мира. Но что было закономерно, даже действенно раньше, потеряло всякое оправдание в наши дни, когда Советская Грузия обрела настоящую самостоятельность и ряд за рядом начали появляться люди новой социалистической культуры.

В поисках национальной формы я много думал и писал тогда о Важа Пшавела, художнике Нико Пиромани, режиссере К. Марджанове, композиторе Н. Сулханишвили – основоположниках в своих разделах грузинского искусства. Это для меня пора изживания формалистических приемов и подхода вплотную к советской поэзии. Этот цикл лирических стихов заканчивается стихотворением „Тифлисская ночь“.

„Я сам на загнивающем плоту,
На том дощатом лебедь сосновом,
Но я не кончил. Я еще расту,
Еще надеюсь. Все начнется снова“.

(Пер. П. Антокольского).

До этого у меня были лирические стихи на советские темы: „Петербург“ – написанный в ночь на 25 октября 1917 года, „Новый Мцхет“ – о первенце электрификации Грузии и „Сталин“ – напечатанный в 1926 году. Кажется, это первое стихотворение во всем Советском Союзе, посвященное Сталину, но конечно, как и во всех последующих стихах на эту тему, не дающее образ великого вождя народов, как бы мне этого хотелось. Зато это стихотворение грузинской эмиграцией тогда было принято грозно, и я был прозван Сталинским поэтом, неразумные не знали, что чести этой добиваются сейчас все честные и революционные поэты мира.

Первая моя большая советская вещь – „Рион-Порт“. На фоне описанной мною Орпирской природы, где народ вырождался от тропической малярии выступает советская власть, перестраивая жизнь, изменяя лицо страны. На место диалога жабы у Лотрэамона выступают новые люди, объятые энтузиазмом созидательной социалистической культуры.

Затем следует цикл лирических стихов „Всем сердцем“, где дается вся Грузия первой пятилетки в действии, и цикл „В Армении“, где я выразил торжество национальной политики великой партии Ленина-Сталина.

В цикле „Родина“, мне кажется, я больше всего приближаюсь к социалистическому реализму.

За последнее время мне очень много приходилось путешествовать, побывал я почти во всех уголках Грузии. Особенно меня влечет зона субтропических культур на Черноморском побережье Грузии, где осушается двести тысяч гектаров заболоченной земли и разводится гигантский цитрусовый сад. Много я ездил и по Советскому Союзу – бывая часто в Москве, в Ленинграде, на Украине, в Белоруссии, в Армении, на Северном Кавказе и Средней Азии, знакомясь с строительством социализма, с новыми людьми и среди них с поэтами, гордясь дружбой с некоторыми из них.

Так готовится моя следующая книга „Родина“ – о Великом Советском Союзе и моя другая книга переводов лучших советских поэтов.

15 апреля 1936 г.

Тифлис

მიმონება

Յոսիպովի Գրական Պատկեր

Երևանի քաղաքում, Կոմունիստական կուլտուրայի - աստիճան
Միջին դպրոցի Կուլտուրայի ժողովարարությունը շատ հաջողակ
և զարգացող է իր գործունեությամբ և շատ արագությամբ
աշխատում է -

Մեր գործունեության մասին և ձևերի մասին -
1) Կրթության մասին, և քաղաքի մասին!

2. Կուլտուրայի մասին.

Կայծակի և 2 օրվա ընթացքում
չստացանք ձեր բացատրությունները և կարծիքները
Ձեր հարցերի կազմակերպության մասին շատ հարցեր
և անհամար քննարկներ
և քաղաքի մասին թե և քաղաքի մասին,
և Կուլտուրայի մասին և քաղաքի մասին
և Կուլտուրայի մասին և քաղաքի մասին
և Կուլտուրայի մասին և քաղաքի մասին
և Կուլտուրայի մասին և քաղաքի մասին

Երկրորդ ժողովարարության կողմից
և քաղաքի մասին, զարգացող է իր
կուլտուրայի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին

Մեր քաղաքի մասին - Կուլտուրայի
Մեր քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին
և քաղաքի մասին և քաղաքի մասին

Յոսիպովի

ტიციან ტაბიძე –

იუსტინე ტაბიძეს და ელისაბედ ფხაკაძე-ტაბიძეს

პირველად მოკითხვას მოგახსენებთ, ჩემო საყვარელო დედ-მამაო და თქვენს მშვიდობას ყოვლის შემძლებელს ღმერთსა ვთხოვ. გარდა ამისა, ჩემს ამბავს თუ იკითხავ, მე კარგად ვარ და კარგადაც ვსწავლობ, ღვთის წყალობით. გარდა ამისა, მოკითხვას მოგახსენებთ ცაგოს, სონიჩკას, სიმონას, იოსებს და ევგენიას. ეგზამენები მყავდა – რუსული და სამხთო რჯული და ორივეში „ჩეთირე“ მივიღე და წარდგენაც 4-ები მქონდა.

ეს წერილი ეკუთვნის ტაბიძეს იუსტინეს ძეს.

ეს წერილი მიერთვას მის კურთხევას იუსტინე სტეფანეს ძე ტაბიძეს.

ჭყვიში

1904 წ. 11 მაისი

ტიციან ტაბიძე – გიორგი მუმლაძეს

ძმაო გიორგი...

შენი მილოცვა მივიღე... ძალიან გამიკვირდა, როგორ გაგახსენდი... მე ქუთაისში მეგონე... ჩვენ გაზეთში იბეჭდება პატარა ფელეტონები „უჩარდიას“ ფსევდონიმით, მე შენი მეგონა... ასეა განა?

დროს, ვიცი, არ გააფუჭებ... ერთად ერთი კაცი ხარ ჩვენში, უკოპ-ლიმენტოდ გელაპარაკები, რომელსაც შეუძლია სალად მუშაობა... სხვა რა ამბებია გურიაში... როგორ გრძნობ თავს... იქნებ შალვა დადიანის ადრესი გამიგო... მინდა, ერთი წერილი მივწერო, შენ შემაყვარე ის კაცი...

მეგობრული სალამი და იმედის აყვავება... მოგიკითხა კ. აბა-შისპირელმა...

შენი ტიტე ტაბიძე

ქ. მოსკოვი

[29 იანვარი, 1914]

ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს

ქ. მოსკოვი.

915 წელი, 15 ნოემბერი.

ძვირფასო ბიძია იაკობ!..

თქვენი გამოგზავნილი ამანათი მივიღე, რამაც უზომოთ გამახარა. როგორ არ მეჭირვებოდა ეხლა ფული, მაგრამ თქვენმა წერილმა და მორალურმა დახმარებამ ზედმეტად გამახარა... ის, რასაც წინად ვგუმანობდი უფრო ინტუიციით, ვიდრე ნამდვილი ცოდნით, სრულიად გამართლდა... მე მყავს ახლა ძვირფასი ადამიანი, რომელმაც შორიდან გაიგო ჩემი მდგომარეობა... და რომლის ქალარა ინახავს ახალგაზრდა და კეთილშობილ გრძნობებს და აქეზებს დამწყებს შრომისა და მეცადინეობისთვის... ყველაზე სასტიკი გრძნობა ის არი, როცა კაცი ლატაკად გრძნობ თავს, რომ გადაუხადო შენ მოამაგეს სიკეთე... მაგრამ მე ვეცდები, ჩემო ბიძია... თუ ჩირაღდნათ არა, კაპიციან სანთელივით მაინც დავინვები ხელოვნების და საქართველოს წინ...

ყველაფერი ჯერ კიდევ მომავალშია... მხოლოდ მომავალზე ბევრის ლაპარაკიც არ ვარგა...

შარშანწინ ზაფხულში ვანო მელაპარაკებოდა, რომ თქვენ ამზადებთ შრომას, დალაგებით იმას არაფერი უთქვამს ამ შრომის ხასიათზე. მე მგონია, რომ ის იქნება მეცნიერული ხასიათის და რადგან ამგვარი შრომა ჩვენში დიდი ბიბლიოტეკების უქონლობით ძალიან ფერხდება, მე შემიძლია, რამეთი ვიქნე საჭირო... თუ თქვენ წიგნს იცნობთ ბიბლიოგრაფიით და ისე ხელად ამყამად არ გაქვთ, მე შემიძლია, მოსკოვის რუმინანცევის სამკითხველოში ამოგინეროთ თქვენთვის საინტერესო ადგილები, ან უნივერსიტეტიდან პირდაპირ წიგნები გამოგიგზავნოთ. თუ ჩემი შრომა თქვენ რაშიმე დაგჭირდებათ, მე თავს დავალბებულად ჩავთვლი, რომ შემეძლება თქვენთვის მუშაობა. ეპარქიალურ სანთლის სანყოფნებში ვიყავი ორჯერ: ჯერ სთქვეს, რომ სხვა ეპარქიაში არ ვაგზავნი ნახშირსო, შემდეგ – რკინის გზა არ ღებულობს საქონელსო... აფთიაქის მაღაზიებშიც ვიკითხე, რადგან ზოგი ეკლესიები იქედან ხმარობენ ნახშირს, მაგრამ არც იმათ მოისურვეს გამოგზავნა...

მოსკოვი ეხლა არაჩვეულებრივია.

უზარმაზარი გუმბათები საყდრების და როგორც ზღაპრული სოკოები, ამართულად მალლა.. ივერიის ღვთისშობლის ხატის წინ მთე-

ლი ღამეები განუწყვეტლივ დგას აუარებელი ხალხის ბრბო და ლო-
ცულობენ... მისტიური სურათია.

ყოველ სახლში ღაზარეთია, ქალაქის განაპირა აგარაკებშიც.

ქალაქი პოლონელებით არის სავსე.

ისეთი მყუდროებაა, თითქო ჟამიანობა იყო..

მაგრამ თავს არ შეგანყენო.

*თქვენი მორჩილი პატივისმცემელი და მოყვარული დისწული
ტიტიკო ტაბიძე*

ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს

ძვირფასო ბიძია იაკობ!..

თქვენგან გამოგზავნილი ორი თვის ფული მივიღე. პირველ მიღე-
ბისთანავე დაუზღვეველი დახურული ბარათი გამოგიგზავნეთ, ალბად
გზაში დაკარგულა, ამას წინადაც გამოგზავნე ღია ბარათი, შესაძლე-
ბელია, არც ის მიიღოთ, რადგან ეს საერთო ნაკლია ჩვენი ფოსტის,
ქართული გაზეთები კვირაში ორი ნომერი თუ მოვიდა, სხვა არ მოვა.

ძვირფასო ბიძია, მე არ მოვყები იმის გამოთქმას, თუ როგორ გა-
მეხარდა თქვენი პასუხი და ჩემი გრძნობების გაგება, აქ ყველა სიტ-
ყვა ბანალურია იმის გამოთქმად, რასაც სული იგრძნობს, როცა მის
სათხრობელს მიხვდენ. მე თქვენ სამუდამოთ დამავალეთ, ვეცდები
ვალიდან გამოვიდე პატიოსანი და ბეჯითი შრომით, სხვა მომავლის
და ღმერთის საქმეა. ყველაზე უფრო ის მიხარია, რომ მე თქვენი სი-
კეთილშობილე ჩემზე ვიგრძენი და ჩემ თავს ნებას მივსცემ, პირველ
შეხვედრისთანავე დაგიკოცნოთ, მართალია, მრავალწლიანი, მაგრამ
მაინც უდროვო ჭალარა.

რადგან თქვენი საქმე პენსიის შესახებ ასე ცუდად წასულა, მე
გთხოვთ, ბიძია, თქვენ ნუ მოიკლებთ ჩემ ფულს. მე იმედი მაქვს, რომ
თებერვალში მოვენყობი, როგორც მე მინდა. ამ იანვრის სესიაში ჩა-
ვათავებ საჭირო ეგზამენებს და პრაქტიკულ სამუშაოსაც მოვიცილებ.

მართალია, საძნელო იქნება შვიდი საათი სხვისთვის მუშაობა
და დამღლის კიდევ, მაგრამ ფუფუნებაში არც ერთი ქართველი არ
ცხოვრობს... ეს ორი თვე კი გთხოვთ, კიდევ გამიგრძელოთ ფულის
გზავნა, რომ ეგზამენებზე დამშვიდებული ვიყო... ყოველ შემთხვე-
ვაში, თქვენი გამომხაურება ჩემი თხოვნის სიკვდილამდი არ დამა-
ვინწყდება.

თქვენგან დაბარებულ საცეცხლურის ნახშირზე. სამჯერ ვიყავი ეპარქიალურ სკლადში, არასგზით არ გამოგზავნეს, ჯერ თქვეს, რომ სხვა ეპარქიაში არ ვაგზავნითო, მერე ფორტა არ იღებო, შემდეგ სთქვეს, რომ ოთხი მანეთის გულისთვის კაცს ვერ გავაცდენთო... მე, რასაკვირველია, ვერაფერს ვეტყოდი წინააღმდეგს, თუნდა მართო მიტომ, რომ როცა მივედი, გამგეობის კრება იყო და ხუთი დეკანოზი იჯდა ერთად მაგიდასთან.

შემდეგ ვიკითხე აფთიაქის მაღაზიებში, ზოგი ეკლესია იქედან ხარჯობს, მაგრამ მაინც არ ქნეს.

ძალიან ვწუხვარ, რომ ასე უბრალო დავალებაც ვერ შევასრულე. გილოცავთ დამდეგ დღესასწაულებს.

თქვენი მარადის პატივისმცემელი და მოყვარული დისწული

ტიტიკო ტაბიძე

ქ. მოსკოვი

21 დეკემბერი, 915 წ.

ტიციან ტაბიძე – სიმონ ტაბიძეს

ძვირფასო სიმონიკა,

როგორა ხარ? როგორ ცხოვრობ! მომწერე ყველაფერი შენ საქმეებზე. სახლში რა ამბებია, ან ჩემი წერილი თუ მიიღეთ შობებზე? ბავშვები რას შვრებიან. როგორ ცხოვრობენ. ან სოფელში რა ამბებია. აგრეთვე, თუ გჭირია რამე, მომწერე, თებერვლიდან მე მგონია, შეძლება მექნება, როგორმე დაგეხმარო. წერილი „სახალხო ფურცლის“ საახალწლო ნომერში წაიკითხე და უთუოდ გაუგზავნე მამას. აგრეთვე ჩემი წერილი, რომელიც, დაიბეჭდება, სახლში გააგზავნე. გალაკტიონი თუ ნახო, ჩემ მაგიერ აკოცე. შენი იმედი მაქვს. იყავ ყოჩაღად. უთუოდ მიპასუხე.

გკოცნის შენი მოყვარული ძმა

ტიციან ტაბიძე

1916 წლის 15 იანვარი

ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს

1916 წელი, 17 იანვარი.

ქ. მოსკოვი.

ღრმად პატივცემულო და ძვირფასო ბიძია!..

ხშირი წერილებით, ალბად, თავს გაბეზრებთ, მაგრამ მაინც მინდა, რომ გამოგესაუბროთ; ამ წერილს ცოტა თავის გამართლების ხასიათიც ექნება... ჩემ პირველ წერილს თქვენ ძალიან ენდევით, მაშინ არაფერი გარანტიები არ იყო იმის, რომ ჩემი შრომა ვისმედან ფასდებოდა, მე ამით ყველაზე უფრო ვარ დავალებული; იმის შემდეგ იბეჭდებოდა ჩემი წერილები და ლექსები გაზეთ „საქართველოში“. არ ვიცი, იღებთ თუ არა?

„სახალხო გაზეთის“ სახალწლო ნომერში დაიბეჭდა წერილი გრიგოლ რობაქიძის ახალ მწერლობაზე. საანგარიშო წელში მეც ვარ მოხსენებული და ორ ადგილას. ყოველ შემთხვევაში, ახანდელ მწერლებში გრ. რობაქიძე ყველაზე მეტია და მის დაფასებას აქვს რაიმე ფასი.

14 იანვარს მოსკოვში წმ. ნინოს დღეობა გადაიხადეს, პარაკლისი ორ ადგილზე იყო. მონასტერში გადაიხადა ეპისკოპოზმა ექვთიმემ (ელიავამ), საზოგადოებაში პოლკის ქართველმა მღვდელმა. იმ დღისთვის გამართული იყო დიდი საღამო თეატრში – „რუსთაველის საღამო“. რუსეთის გამოჩენილი მწერალი კ. ბალმონტი კითხულობდა ლექციას რუსთაველზე და მონაწილეობას იღებდნენ თავადი ალ. სუმბათაშვილი-იუჟინი (იმპერატორის ტეატრის მართველი და არტისტი) და კომპოზიტორი დ. არაყიშვილი.

ღამე გამართეს ბანკეტი, რომელსაც დაესწრო ორასზე მეტი სული კაცი და ქალი. მონწეული იყო კ. ბალმონტი... იყო აგრეთვე მოსკოვის გრადონაჩალნიკის თანაშემწე ნაზანსკი, რომელსაც ცოლად ყავს თავადი მაჭუტაძის ქალი. ვახშამზე თამადა იყო ალ. სუმბათაშვილი. ბევრმა თქვა სიტყვა და სხვათა შორის, მეც.. მე ყველაზე ნაკლებად მაქვს ორატორობის პრეტენზია, მაგრამ ბალმონტმა მიპასუხა: „Я не думал, что этот милый ручей может обратиться в водопад красноречия“, თუ არ გკოცნი, მარტო იმიტომ, რომ სტოლები მიშლიანო. სუმბათაშვილი ფეხზე ადგომით მიკრავდა ტაშს.. მეორე დღეს კ. ბალმონტი ყველა თავის ნაცნობებს ელაპარაკებოდა ამ ამბავს. თუ გწერთ ამას, იმიტომ, რომ მე მიხარია და ჩემი სიხარული თქვენც გაგახარებთ და ბოდიშს მომხდის, რომ თქვენ განუხებთ.

ერთი სიტყვით, პატიოსანი სიტყვა მოგეცით, რომ ვეცდები, ვიყო ღირსი თქვენი ყურადღების და სიყვარულის.

მოსკოვში ეხლა მორიგე ამბავი მიტროპოლიტ პიტირიმის ამაღლებაა. ყველანი იმაზე ლაპარაკობენ. თუ მართალია და გულწრფელი მისი ქართველების სიყვარული, მგონია, ბედი ელიმება ჩვენ ეკლესიას. ეს კია, რომ იმპერიაში ეხლა ის ყველაზე თვალსაჩინოა და დიდი გავლენა აქვს პოლიტიკურ ცხოვრებაზე.

*მარადის თქვენი მოყვარული დისწული
ტიტიკო ტაბიძე*

ჩემი ახალი მისამართი: Поварская, Хлѣбный пер., д. 22.

ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს

18 მარტი, 1916 წ.

ქ. მოსკოვი.

ღრმად პატივცემულო და ძვირფასო ბიძია იაკობ!..

წარსულ თვეში დაუზღვეველი წერილი გამოგიზავნეთ, ალბად არ მიგიღიათ. ამ თვეში ჩემი საქმე ცოტა წინ მიდის, თქვენ გამხნევებას, გაგებას და რჩევას ბევრს უმადლი. თავადი ა. სუმბათაშვილის ინიციატივით მოსკოვში მცხოვრებმა ცნობილმა ქველმოქმედმა – ლ. ზუბალაშვილმა დააარსა სამი სამეცნიერო სტიპენდია – ექვსასი მანეთი წელიწადში, უნივერსიტეტში დატოვებულ სტუდენტების საპროფესოროთ მოსამზადებლად, ან იმათვის, ვისაც დატოვებენ, ვინც ქართულ მეცნიერებისთვის რაიმე საიმედო იქნება. დიდი კონკურსი იყო, მონაწილეობას იღებდენ თითქმის ყველა საუნივერსიტეტო ქალაქებისგან პროფესორების რეკომენდაციით უნივერსიტეტ გათავებულნი, მომღერლები, მხატვრები და მწერლები. გამგეობამ ერთხმად დაადგინა, სტიპენდია მოგვეცეს: დ. არაყიშვილს, კომპოზიტორი არი და რამდენიმე წიგნი აქვს გამოცემული, ერთს აქ, ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე დატოვებულს და მე.

მე ყველაზე უფრო მახარებს მათი ჩემი ასე დაფასება, განსაკუთრებით ა. სუმბათაშვილის.

სტიპენდია ჯერ არ ამიღია, თუმცა იანვრიდან მერგება თხუთმეტი თუმანი; მინდა, რაც უნდა გახდეს, წელს ერთი წიგნი დავბეჭდო და გამოუშვა. ჩემ მომავლისთვის ამას ძალიან მნიშვნელობა ექნება.

მართალია, მე ძალიან მიწევს აკადემიური კარიერა უნივერსიტეტში დარჩენის, მაგრამ მაინც მინდა, რომ ეს არაფერს უშლიდეს ჩემში ქართველ მწერალს, მით უმეტეს, რომ ჩემ ნაწერებზე, როგორც რუსეთელ ნაცნობი დიდი მწერლების და ქართველი საპატიო მწერლებიდანაც გამხნეების სიტყვა პირველად მესმის.

ჩემი ლექსები გადაითარგმნება რუსულადაც, მალე ძალიან გამრავლდება მათი რიცხვი.

ძვირფასო ბიძია, მიუხედავად იმისა, რომ ტანისამოსი სულ არ მაცვია და საზაფხულოდ ვერაფერს ვერ შევიკერავ, მე მაინც მინდა, ეს ფული არ დავხარჯო; თუ ძალიან ველურად არ მოგეჩვენებათ, უკანასკნელი თხოვნა იქნება, რომ მაისამდი გამიგრძელოთ კიდევ თქვენი დახმარება.

მართალია, თქვენგან საუკუნოდ დავალებული ვარ, მაგრამ ეს უკანასკნელი იქნება და ვეცდები, როგორმე გადაგიხადოთ. ყოველ შემთხვევაში, თქვენგან ერთ ბარათს მაინც ველი, სად იქნებით ზაფხულში და ან როგორ შეხედავთ იმას, რომ დედას და მამას სამუდამო აუსრულებელი სურვილია და ნატვრა, თქვენი, ერთხელ მაინც, ჩვენ ოჯახში ნახვა.

თქვენი გამოგზავნილი ფული და წერილი მივიღე 9 თებერვალს. წერილში რაღაც ბიბლიური სევდა იყო, თქვენ უჩიოდით ბედს, რომ ძუნწი იყო ბედნიერებაზე, მაგრამ:

Но если изменить восторгов путь,
Въдь можно сердце обмануть!..

მე მგონია, თქვენ ყველაზე უფრო შეგიძლიათ გულის მოტყუება და ის სამოცი წელი, რომელიც თქვენ გაგისტუმრებიათ მარადისობაში, ალბად, ბევრს ინახავენ უბედობასთან ერთად თეთრ სიამეს და ლხენას. და ეს ასე იქნება ანიც, სული იცოცხლებს ახალგაზრდობით ჭალარაშიც და თქვენდან დანალოცი დისწული გისურვებთ თქვენ ბედნიერ დღეებს და სიხარულს..

*მარადის პატივისმცემელი და მოყვარული
ტიტიკო ტაბიძე
Москва, Скатертный пер., д. 17., кв. 2.*

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ჭიჭიკო!

მომწერე ერთი წერილი, რა ამბებია ქუთაისში, ამ თვის დამლევს მე მანდ ვარ. პაოლო რას შევება, ან გრიშა ვეშაპიძე თუ ნახე მანდ და სალდათობის რა ქნა.

ველი თქვენ ნახვას.

გაკოცებ შენი Titis Tabize

Cm. Campedu, T. T.

[ჭყვიში, 25 ივნისი, 1916]

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ოთხშაბათი, 3. 9. 916 წ.

ჭიჭიკო ჩემო!

აბა, თქვენ იცით, თუ მინახულებთ, კვირას, ორშაბათისთვის. იქნებ იმ დრომდე გრიგოლ ვეშაპიძე იყოს მანდ, იმასაც მივსწერე. პაოლო თუ იქნება, ბოდიში თქვენ მომხადეთ.

სახლის დახურვას მანამდე მოვასწრებთ ალბად, თუ ვერ მოვასწარით, მაინც არა უშავს... იქნება, წვერა, ღვინო, ყურწენი, ლელვი და სხვა ორიენტალისტური *natura morta* და აგრეთვე ცოცხალი ნატურაც.

შენი ტიტე ტაბიძე

[ჭყვიში]

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ვალერიან!..

მე ამ თვის დამლევამდე ვერ ვიქნები ქუთაისში; საძაგელ ხასიათზე ვარ და თან ავადაც. მალარია, მგონი, განვიცადე და მალე კიდევ ავამლერებ.

მანდ რა ამბებია, პაოლო რას შევება, ფოთში ხომ არ მიდიხართ? მომწერე ერთი ბარათი, ერთი კვირის შემდეგ მანდ ვიქნები. მეშინია, რომ ვერ გნახავ.

გალაქტიონი რას შვება ან ლელო ჯაფარიძე ხომ არ ჩამოსულა? ერთ წერილს ნუ დამამადლი, რა ცვედნობაა, რა ცვედნობაა, ვკვდები კაცი.

Самтреди, Т. Т.

*შენი მარადის ტიტე ტაბიძე
[ჭყვიში, 25 აგვისტო, 1916]*

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

28 სექტემბერი, 916 წ.

ქ. მოსკოვი.

ძვირფასო ჭიჭიკო...

მიიღე ჩემი სალამი შენდა და პაოლოს გადასაცემდაც. როგორც იქნა, მივედი მოსკოვში, მაგრამ უბედურებაა ნამდვილი, რა ვქნა, არ ვიცი... მე მგონია, შენც გაგიჩდებოდა ეხლა ახალი ხლაფორთი. მოსკოვის პირველ სიცივეს ანთებს ალით ელენე დარიანი, რომელიც რაღაც ბედით აქ მოხვდა. ხშირად გიგონებთ შენ და პაოლოს. ნავიკითხეთ ერთად უკანასკნელი ლექსები.

წერილებს დალაგებულს შემდეგ, მანამ სალამი, თუ იყონ მანდ, ბედნიერ ლელიანს და კოლიას.

შენი Titico Tabize

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ქ. მოსკოვი. 9/X. 916 წ.

ძვირფასო ჭიჭიკო,

ელისთან, შოთასთან, გალაქტიონთან გიგონებთ.

აქაც თეთრი ღამეები, დილის ნისლით და ხანდისხან აქაური არაყით დასველებული.

„Что в гроб уснувший Теодорих

О бурь жизни не мечталь“.. და მიდის სალომეა окровавленной головой... ბლოკი კიდევ ტირის უკანასკნელ ლექსებში. მალე გექნებათ. ამ ცვედნობის ბიულეტენებს ანი გავახშირებ. ჩემი მანდ გამოგ-

ზავნილი „ყანნების“ წერილის მეშინია, ღმერთს გეფიცები, ხელმეორედ არ წამიკითხავს.

ველი „ყანნებს“ მოუთმენელად, ახალ ლექსებს და ახალ ატირებას. როგორც გავიგე, მალე გამოვა ჩერუბინა-გაბბრიაკის ლექსების კრებული.

იყოს ეს უსტილო ბარათი სახსოვრად, რომ მუდამ გვახსოვხართ და ბარათის სანინდრათ. პაოლოს მაინც ვაკოცებ, თუმცა ძალიან ცვედნობს და წერილს არ ინერება.

არჩილის ვერაფერი გავიგე.

სალამი ელისგან, შოთასა და გალაქტიონისგან.

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ქ. მოსკოვი.

2/1. 917 წ.

ძვირფასო ჭიჭიკო! გვიანად გილოცავ უკვე წასულს დღესასწაულს. ამნაირი მოწყენა და სიცივე არასდროს არ მიგვრძნია მოსკოვში, როგორც ეხლა. ამ წლის დასასრული ჩემთვის ერთი გაუთავებელი კოშმარია. როგორც გამწარებული მშვიერი მგელი, ისე ვიკბინები გარშემო. მეგობრები არ მყოლია, მაგრამ თანდათან მაინც მიდიან... იქნებ გზა იქეთ ქონდეთ.. რეტიანივით ვზივარ ფილიპოვის კაფეში და მაგონდება „რაიმსი“ და „სამოთხე“. ამ ცვედნობას თქვენ აძლევდით სიცოცხლეს.. არ ვიცი, ეს რითი გათავდება, მე ბევრის მეშინია. თუ დავეშვი, შემდეგ ვერაფერი გამაჩერებს. თქვენ, როგორც გეტყობათ, კიდევ გამოგყვით ქართული მზე და ლოთობაში კენტავრობთ პოეზიაში... მე ძალიან მაინტერესებს „ყანნები“, თუმცა პაოლოს სუფრის ბოლოში მიუყიგდივარ. თუ ინტერესი არა, წელთა დამსახურება მაინც წინააღმდეგი უნდა ყოფილიყო ამის. რასაკვირველია, ეს წვრიმალა, მაგრამ ეხლა ისე ცუდათ ვგრძნობ თავს, რომ ამასაც აქვს მნიშვნელობა. ამის გარდა, აქ აზურთავებენ ერთ ჭორს, ვითომ პაოლო უნდა უმოყვრდებოდეს ერთ სკვითელ ქალს, რომელსაც შორიდან ჩვენც ვიცნობთ. რამდენად მართალია ეს ამბავი და თუ ჭორია, რისგან გავრცელდა?.. მე იმისთანა კაცმა გადმომცა, რომ არ შეიძლებოდა, არ ცოდნოდა. რატომ უნდა გავიგო მე უკანასკნელმა?

თქვენ წერილებს მხოლოდ მპირდებოდით, რათ არ მიგონებთ, თუნდა მაშინ, როცა ლოთობთ, ჩემი მშვიერი და ხარბი სული ხომ თქვენ-

თანაა.. გალაქტიონის სადამომ როგორ ჩაიარა, „მეგობარში“ წავიკითხე რეცეზია, თითქო ძალიან საინტერესოა, მაგრამ გიტარის რომანსებს იმის გარდა, რომ პროვინციის სუნი უდის, ისედაც მიუღებელია, მე მგონია. ჟურნალები ძალიან ვრცელდებიან, ეს „ლეილა“ და „საფირონი“. „ლეილაში“ გრიშაშვილმა თითქო გადამიხადა სამაგიერო ჩემი „ყანნების“ პირველ ნერილისთვის. მაგრამ ღმერთია მოწმე, რომ მე გულწრფელი ვიყავი და ამასთან სიყვარულით ყოველთვის მეტს ვლაპარაკობ, ვინემ ობიექტიურ ღირებულებას შეუძლია მაჩვენოს. ყოველ შემთხვევაში, ჩემზე გადარება პირველი არ არი, მე მხოლოდ ის მაშინებს, ეს მეგობრებსაც არ გადაედვას. ჭიჭიკო, მაპატიე, ეს უსტილობა, მაგრამ ცუდათ ვარ, ცუდათ. ეჭვები ისე მჭამენ, როგორც როლინას ჭიები. ცუდ ხასიათს ვიბედე სახალწლოთ. შეიძლება, ეს საბედისწეროც იყოს. დავდივარ ხშირად ბალმონტთან, ამას ჩემთვის არ აქვს უკვე შთაგონების და აღტაცების ნიშნები, როგორც პირველად. ორში ერთია, ან მივეჩვიე ან ცუდათ ვარ, თუმცა ბალმონტი ძალიან საინტერესოა ხანდისხან. მისი უკანასკნელი წიგნი „თაფლის, მზის და მთვარის სონეტების“ უსათუოდ საინტერესოა, ყოველ შემთხვევაში, რუსულ ახალ პოეზიასთან შედარებით. ვ. კამენსკის წიგნი მივიღე. უმრავლესობა ამ ლექსების რუსული „გარმონიკის“ დამღერება ანუ ულ ხასიათზე, რასაკვირველია, არის შიგ ადგილები, მაგრამ სინმიდე არ არი, სინმიდე!.. მე პედანტი გავხდი ბოლო დროს, უსათუოდ „ტანჯვა უნდა იყოს პოეტისთვის, რაც სხვას მუსიკად ეჩვენება“, ან რაღაც ამგვარი. შეიძლება, ეს ჩემი მინორის ბრალია. გინერტერცინებს ბალმონტის სონეტისას „ჩრდილოეთის ცის ქვეშ“, რომელიც წინუძღვნა ახალ გამოცემას ლექსების კრებულებისას, ნელს რომ დაიწყო ვ. პაშუკანისმა. ამას ხშირად ვიმეორებ, უბრალო სიტყვებია, მაგრამ მაინც მიყვარს. იწყება: До самого конца вы будете мне милы, родного съвера непышные цветы.

ტერცინები:

Судьба счастливая дала мне первый день,
 Судьба жестокая второй мой день послала.
 И в юности моей не медь я зналъ, а жало.
 Под громкий лай собакъ бѣжал в лѣсах олень.
 И пена подала. А слѣдом расцвѣтала
 Грустянка синяя, роняя в воду тень.

1916, 7 сентябр.

Над Окой

შემდეგ კიდევ ერთს სონეტს, რომელიც მე ამომივიდა ბედათ, როცა სონეტებით მკითხაობდა თავის ნაცნობებში.

На огненномъ пиру
Когда я думаю, что предки у коня,
Въ безчисленныхъ вѣкахъ, чьи густы вереницы,
Являли странный ликъ с размѣрами лисицы,
Во мнѣ дрожитъ восторгъ, пронзающій меня.
На огненномъ пиру Творящаго Огня
Я червь, я хитрый змѣй, я быстрокрылость птицы,
Умъ человека я, чья мысль быстрѣй зарницы,
Сознаніе мировъ живеть во мнѣ звеня.
Природа отошла отъ своего Апрѣля,
Но наслоеніями записаны слова.
Мѣняется размѣр, но песня в немъ жива.
И Божья новая еще нас ждетъ недѣля.
Не такъ ужъ далеки предъ ликомъ Божества
Акулы, плавники и пальцы Рафаеля.

შენი ვერხჰარნის სონეტის პირველი რვა ბნკარი დიდებულია, ერთ ალაგას გადადის ტირილში გალიუცინატ бездомный. პირველი ტერცი-ნაც კარგია, უკანასკნელი ნაკლები. ასეთი იყო პირველი ჩდაბეჭდი-ლება. ველი „ქ“ და „ლეილა“-ს ლექსებს... მაინტერესებს ძალიან ე. დარიანის „მე და კატა“ და პაოლოს „ფარშავანგები ქალაქში“. რაც შეეხება „ჭლექიან მისალმებას“, მე მგონია, პაოლოს ჭლექზე ისე არ აუდგება, როგორც მაჰმადიან საჭურისს, მაგრამ მაინც ვინ იცის?.. საახალწლოთ თუ იქნა რამე ჩვენზე, ვიცი წინდანინ, ჩემზე არ იქნება ხელსაყრელი, წინათგრძნობით ვგრძნობ. გიგზავნი ერთ ჩემ საკუთარ სონეტს „ფატმანს“, პირველი, რომ შემოვიღო ტრადი-ციათ წერილში ლექსის ჩადება, მეორე, რადგან ეს პირველი სონე-ტია, შენც მითხარი შენი აზრი, თუ გამიპირდები, მე მინდა, წიგნში შევიტანო რამდენიმე სონეტი.

.....

დავწერე ერთი ტყუბი სონეტი (ნлизнецы), არ ვიცი, როგორ მო-გენონება ეს იდეა. ვაშენებ სამ კარავს, როგორც ფერიცვალების მოციქული შენთვის, პაოლოსა და გრიგოლისთვის. წიგნი უნდა და-ვამზადო ამ ზაფხულისთვის. იქ ელენე დარიანიც შევა და გალაქ-ტიონი და ალიც. ჩემი „ქალდეას ქალაქები“-ს კედლები თანდათან შენდებიან, ვდგევარ მენამულ ქარბუქში და მიდიან: ჟონგლერები,

მისტაგოგები, დედოფლები, ძველი ოსტატები და წარმოიდგინე, კონკვისტატორნიც. როცა ქალაქები აშენდებიან...

მოსკოვში იანვრის სიცივეებია. პუშკინის ძეგლი სდგას, როგორც კამანდორი, ასე შეადარა ერთმა მოსკოველმა კულტურისტმა კარალევიჩმა, რომელმაც დასწერა საინტერესო წიგნი სათაურით მაინც „Студенты столицы“. ბევრია სურათების გამოფენა, თუ დაგაინტერესებს, რეპროდუქციებს მაინც გამოგიგზავნი. მაქს ვოლაშინმა გამოაფინა სურათებათ „სონეტების გვირგვინი“. ძალიან საინტერესოა, ყოველი სტრიქონი სურათია – „Монастыри в предверии пустыни“, „Мѣдных солицъ гудящiе закаты“, აგრეთვე სურათი ალტმანის „ანნა ახმატოვა“.

მალე გამოვა აღმნახი, სადაც ვალერი ბრიუსოვი აგრძელებს პუშკინის „Египетскiя ночи“-ებს. თუ დაგაინტერესებს, გამოგიგზავნით.

ელი არ ჩამოსულა განჯიდან, პაოლოს სიჩუმე იმ წერილზე, ჩვენ რომ გამოუგზავნეთ, ღორობაა და უსინდისობა.

მარიჯანი ვინ ეშმაკია, ან განჯას რად აწერეს, იქნებ გაიგო, მე მაინტერესებს ძალიან.

ჭიჭიკო, ჭიჭიკო..

მათხოვარივით გთხოვ, ღვინით დასოლებული ღია წერილები მაინც გამომიგზავნოთ.

ვკვდები, ვიყინები სკვითების ქვეყანაში, ვიმარხები თოვლით მარტო, უმეგობრო; შემაბით პოეზიის ეტლში მეც.

ადლეგძელეთ და მოიგონეთ.

.....

P. S-5. ნიკო ლორთქიფანიძეს მალე გამოუგზავნი ანდრეი ბელის „Серебрянный голубъ“-ს. ძველი გამოცემა არ არი, პაშუკანისი ამ დღეებში უშვებს.

P. S-6. „ცისფერ ყანებზე“ მკლავენ, გამომიგზავნეთ რამდენიმე ეგზემპლარი „საზოგადოების ნევრებისა“.

P. S-7. „ყანებზე“ ბევრს ლაპარაკობენ და ნერვიულად ელიან.

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ჭიჭიკო!

ყოველ ჩვენ დღეებს თბილისში შენზე ფიქრით და ოცნებებით ვაღამებთ, პაოლომდი და შემდეგაც. შენი მარტოობა გვაშინებს. ალბად ლექსებათ დაიცლები. ჩვენ ფუჭ დღეებზე პაოლო გეტყვის. ხშირად ვკითხულობ შენ ლექსს ჩემზე და დავრწმუნდი, რომ სამაგიეროს ვერ

გადავიხდი, მაგრამ ნურბელივით მაინც მიყვარს პოეზია. ჩემ „ვანქის ტაძარზე“ პაოლო გეტყვის. ძალიან მინდოდა ჩამოსვლა, მაგრამ კოლომბინა არი ავად, ქლექიანი ქალი ჩემთვის, მგონი, საბედისწერო შეიქნეს!.. ხშირად გიგონებს შენ და პაოლოს, ხანდისხან ტირილამდის, პაოლოს მეგობრობის გამოცდა იქნება დაგვიანებაა.

ნავიკითხე „აისი“. არ ვუმაღავ რედაქტორს, ეს შენი მონაფეების დღესასწაულია. მე მაგათი მჯერა. ჭიჭიკო, ყოველ ღამე ვიმეორებ: ვილუპებით ჩვენ ორი და უკვდავ ყორნის მაგონდება მე „nevermore“...

არასდროს არ ვყოფილვარ ასე დამონებული, როგორც დღეს. მაგრამ არასდროს არ მწამებია „ყანების“ ისე, როგორც დღეს. „მხოლოდ ლექსი არ შესწყვეტს მღერას“, <...>.

შენი ტიციან
[თბილისი, 1918]

ყარა-ღარვიშ – ტიციან ტაბიძეს

Тициану Табидзе.

К большому моему сожалению, я первый раз в таком большом грузинском обществе.

Но сюда меня потянуло то глубокое и неразрывное чувство, которое я питаю к тебе, дорогой Тициан, и к твоим соратникам по творчеству от Голубых Рогов.

Я к сожалению не умею читать Ваши произведения, но я их прочитал и изучил в подленике – я читал и изучил Вашу прекрасную душу и я убежден, что и Ваши произведения так же прекрасны и великолепны, как и Ваша душа.

Вы – Голубые Роги, носители дум и чаяний молодой Грузии, ибо Вы как поэт драгоценный сосуд высоких духовных ценностей Вашего народа.

Я узнал близко и почувствовал Ваш народ через Вас и услышал через Голубые Роги и полюбил, и породнился с ним.

В Вашем творчестве звучат, как колокол, вечные звуки – песни любви к человеку.

Гуманность к человеку – великий принцип – основной мотив Вашей поэзии.

Наше родство не спроста и не случайна.

В нашем народе идет процесс нового молодого творчества.

И я, как идеолог новой армянской поэзии – творческой мысли, заявляю, что мы вместе ногу в ногу, хотя и разными путями, идем в „обетованный Рим“ – „новый Рим“, где уже развеивается новое знамя, на котором начертано великий лозунг братства и любви народов – и в частности кавказских народов.

Наши языки разные, но у нас есть общий язык, на котором мы понимаем друг друга, и это язык чувства и аппарат его сердце.

Так позвольте же мне сегодня здесь, через Ваши головы послать свой братский привет и поцелуй Вашему возрождающемуся и рыцарскому народу.

И пусть отныне ни одно мрачное чувство не омрачит сердца двух братских народов, ибо за спиною их стоят воины духа и кузнецы нового грядущего счастья – мы с Вами, которые в недрах творческой мысли своих народов куют новые звенья солидарности и братства Кавказских народов.

И Мы и Вы горды тем чувством, что наша поэзия, наше творчество поведет молодое поколение по путям единения двух народов на благо и счастье их.

И пусть мой голос гулко раздастся и аккордами разнесется в одну общую симфонию в сердцах молодого поколения и вселит в них надежду и веру, что их баяни – певцы никогда не изменят великим лозунгам, рожденным из мировой революции и докатившимся волною к неприступным и скалистым берегам нашей общей родины.

Кара-Дарвиш

1919 г., IV-17

Тифлис

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ჭიჭიკო, უშენოთ ეს დღე ჩემთვის არ იქნება. როგორც მიუსსე, ვაპირებ იმ ღამეს მარტო სტელაზე ჯდომას „ქიმერიონის“ მარკის ღვინით.

გრიგოლი არ არის, ნუთუ შენც არ იქნები. ყველაფერი მზად იქნება შენი დახვედრისთვის.

გაკოცებ ბევრს და მოგელი

შენი ტიციანი

[თბილისი, 1919]

ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს

კოლაუ! მოგელით ტფილისში უსათუოდ, როგორი რემბო ხარ. ქუთაისს ვერ მოშორდი ამდებანს. აქ დაგხვდებით ღირსეულათ...

ტიციან ტაბიძე
[თბილისი, 1919]

ტიციან და ნინო ტაბიძეები – კოლაუ ნადირაძეს

ოთხშაბათს ჩვენი ქორწინებაა. გაგვახარე და ჩამოდი. ეცადე ვალერიანის ნამოყვანაც.

ნინა, ტიციან
თფილისიდან
12. I. 1920

ჰოვანეს თუმანიანის შვილები – ტიციან ტაბიძეს

9/V. 1920.

В день вашего светлого праздника – мы пришли к вам с цветами – символом поэзии поздравить вас. Но не застав вас дома, оставили вам цветы с нашими лучшими пожеланиями.

Привет всем вашим товарищам.

С приветом Туманянцы (без отца)

ტიციან ტაბიძე – სახელგამის სარედაქციო კოლეგიას

ს.ს.ს.რ. სახელგამის სარედაქციო კოლეგიას.

ვიღებ რა მხედველობაში, რომ სიტყვიერების თეორია არ არის შეტანილი ტექნიკუმების ძირითად პროგრამაში, აგრეთვე იმასაც, რომ ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სიბრძნის მეტყველების ფაკულტეტზე არ იკითხება არათუ სიტყვიერების თეორიისა და ესტეტიკის კურსი, არამედ არც ერთი კურსი თანამედროვე ლიტერატურისა – დაწყებული მე-19 საუკუნიდან დღევანდლამდე და მათ შორის ქარ-

თულისაც – აგრეთვე იმას, რომ მოსწავლე ახალგაზრდობის მასსაში სახელმწიფო უნივერსიტეტში და მუშფაკებში შემჩნეულია ძლიერი გადახრა საზოგადოთ ლიტერატურის პრობლემათა ძიებისკენ, მე საჭიროთ მიმაჩნია, რომ სახელგამმა გამოსცეს ერთი წიგნი საზოგადოთ პოეტიკის პრობლემაზე. ამ წიგნში განხილული იქნება ლექსის საკითხები შეფარდებული სიტყვიერების თეორიასთან. წიგნში ახსნილი იქნება თეორია პროზისა და პოეზიის და ბუნება შემოქმედებისა, აგრეთვე ახსნილი იქნება ვერსიფიკაციის კანონები.

მთელი ახალგაზრდობა და მუშკორთა ჯგუფები დღესდღეობით მოკლებული არიან ლექსის ტექნიკის ელემენტარულ ცოდნას. ამ წიგნში მოცემული იქნება მაგალითებით წერა: ჰეგზამეტრის, ტერცინების, სტანსების, სექსტინის, ტრიოლეტისა, სონეტისა, რონდელოსა, ჰაზელისა და სხვა მრავალ ლექსის ფორმათა.

აგრეთვე ახსნილი იქნება საკითხები რიტმისა და რიტმის, მეტაფორები, ტროპები, ალეტერაცია და სხვა.

ასეთი წიგნი ჯერ არ არსებობს ქართულ ენაზე, თვით სიტყვიერების თეორიაზე, რომელიც წინათ შედიოდა შკოლების პროგრამაში, არსებობენ ძალიან მოძველებული წიგნები: კათალიკოზ კირიონისა, მღ. მელ. კელენჯერიძისა და იპოლიტე ვართაგავასი, რომელთაც ძირითადი შესწორება დასჭირდებათ თანამედროვე ეპოქასთან შეფარდებით.

აგრეთვე უნდა ითქვას, რომ ეს საკითხები, რუსეთშიაც კი, სადაც საკმაოდ დამუშავებული იყო ეს დარგი, ეხლაც ინვეს დიდ ინტერესს და მართო რ.ს.ფ.ს.რ. სახელგამს გამოცემული აქვს ოც წიგნზე მეტი, რომ არ ავიღოთ სხვა კერძო გამომცემლობები, რომელნიც ბევრჯერ აღემატებიან რიცხვით სახელგამის გამოცემათ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია პროფ. ვენგეროვის მოწაფეების ჯგუფი და პუშკინის აკადემია.

მოსკოვში არსებობს ცალკე ინსტიტუტი მხატვრული სიტყვისა, რომელსაც წინათ ხელმძღვანელობდა ვალერი ბრიუსოვი და რომელსაც აქვს მთელი სერია გამოცემათა ლექსის მეცნიერებაზე.

პრობლემა ლექსისა მე მაინტერესებდა ჯერ კიდევ მოსკოვში, როცა ვსწავლობდი მოსკოვის უნივერსიტეტში ისტორიო-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე. მე დღესაც ხელთა მაქვს საჭირო ლიტერატურა და თუ წიგნი პრინციპიალურად მიღებული იქნება, მაშინ წარმოვადგენ დაწვრილებით პროგრამას და წიგნის სქემას.

ტიციან ტაბიძე

22/VIII – 21 წ.

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ძმაო ვალერიან,

თქვენი წერილი ორივე მივიღე და აგონია გამინათა. ჯერ ქობულეთი რა მოწყენაა, მერე სანატორიუმი და მერე ისე დატვირთული ავადმყოფობით, როგორც მე ვარ – ალბად ერთი წელიწადი ვერ გამოვკეთდები, თუ საერთოდ გადავრჩი მაინც. შორიდან ვუყურებ თქვენი სეზონის ჩემპიონობას. თუ ძმა ხარ, არავინ დაგვჩაგროს – მგონი, დიდი მზადებაა აქეთ-იქეთ. თუ უფრო კარგად შევიქენი, ვრცელ წერილს მოგწერ. მომიკითხე ირა და ყველა ჩვენი მეგობრები. თუ ძმა ხარ, მოინერე ახალი ამბები, შენ რომ იცი გამოტანა ისეთი ამბებისა.

„3. B.“ – როგორაა? მაგათი ფუტურისტების დისკუსია სასაცილოა.

შენი ტიციან ტაბიძე

ჩემი მისამართი: ქობულეთი, მესხეთის ქ. 77.

[12 ოქტომბერი, 1921]

ტიციან ტაბიძე – კოტე მაცაშვილს

ძვირფასო კოტე!

ვსარგებლობთ შემთხვევით, რომ ჩვენმა კავშირმა მიიღო სამი მილიონი მანეთი. მართალია, მე პირადათ არ მქონია თქვენი დასტური, მაგრამ ვფიქრობ, ალბათ არ იქნება უხერხული, რომ თქვენ სოფელში ფული დაგჭირდებათ და ჩვენ დავადგინეთ, კერძოთ, ასი ათასი მანეთი გადმოგცეთ სესხათ. ფორმა მაშინ მიეცემა, როცა თქვენ დაბრუნდებით. მე ეს მით უფრო გავბედე, რომ ნავიკითხე თქვენი წერილი პაოლოსთან. პაოლო თავის თავად ეცდება უეჭველათ. ჩვენ ყოველდამე გიგონებთ ხოლმე სიყვარულით, განსაკუთრებით ვალერიანი. უთქვენოთ კომიტეტი გაუქმებულ ეკლესიათ გადაიქცა, ჩვენ თუ ვიკრიბებით, ღამე სალაპარაკოთ. თქვენთვის დაპირებულ ლექსებს უთუოდ დავამზადებთ და სოფელში გადმოგიგზავნით. სალამი ნინასგან. სალამი თქვენებს.

თქვენი ტიციან ტაბიძე

[თბილისი, 1921]

გიონ საგანელი – ტიცინ ტაბიძეს

24/XII – 21 წ.

ბ-ნო ტიცინ!

მე არ ვიცი, რომელი თავმოყვარეობით გელაპარაკო. უნდა გითხრა, რომ იმ სიტყვების შემდეგ, რომელიც რესტორანჩიკთან „ხიმერიონში“ მითხარი, უჩემოდ არ ისადილოვო, ამით იმდენად შეურაცყოფილად ვგრძნობ თავს, რომ მოსვენება აღარ მაქვს. ბოლო ყველაფერს აქვს. დღე გამოშვებით სადილობისთვის დიდი მადლობელი ვარ. დღემდე „ხიმერიონში“ არ ვსადილობდი და არც თქვენი მფარველობა მქონია, მარა შიმშილით არ მომკვდარვარ და იმედია, არც შემდეგში მოვკვდები...

ყველაფერზე გმადლობთ. ჩემი სალამოს შემდეგ ვცდილობდი თქვენთან მეტად დაახლოვებას და დაკავშირებასაც, რომ არ გამემართლებია პაოლო იაშვილის სიტყვები, რომ მე საშიში პიროვნება ვარ, რომ ჩემი დანდობა არ შეიძლება. არ მინდა ამ სიტყვების გამართლება, მარა იძულებული ვარ, ჩემი სურვილების წინააღმდეგ ვიმოქმედო. იმ შეურაცყოფის გამო, რომელიც თქვენგან მივიღე, გადავწყვიტე – გამოვიდე იმ ახალი მწერლობის კავშირიდან, რომელიც ჩვენ გვაერთებდა. რასაც თქვენ, ალბად წაიკითხავთ „ტრიბუნაში“, მიუხედავად ჩემი შეურაცყოფისა, თქვენი გარეგნობით თქვენ ჩემში გექნებათ პოეტის სახელი, რომ არაფერი დასწეროთ, მაინც. ერთი კვირა იქნება, რაც ფული არა მაქვს, მარა ჩემს სიამაყეს ოდნავადაც არ დავხრი. თავს მოვიკლავ და ქვეყანას მაინც გაუსწორდები.

გიონ საგანელი

ტიცინ ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ნინა, გწერ ამ წერილს შემთხვევით, დღეს მოდის საშა რუხაძე – რომელიც ამ წერილს მოგიტანს; ბათომში წასვლა ვერ მოვახერხე, რადგან გზებია გაფუჭებული. მგონი, ვერც პაოლომ მოაწყო სალამო. ჩვენი სოფელი რიონს სულ გაუფუჭებია. ელიან სიმშვილას. მე, როგორც იქნება, უნდა წამოვიდე კახეთში დასასვენებლათ, თორემ საძაგელ ხასიათზე ვარ. თუ შევძელი, ალავერდობამდე ჩამოვალ. წამოსვლისას მოგწერ. ფული 1.500000 მაიკას გამოვატანე. ერთ მილიონს

კიდევ გიგზავნი. მომწერე წერილი, რამდენი დამჭირდება, ორი კვირა რომ ვიცხოვრო თელავში.

გაკოცებთ ბევრს შენ და ნიტას.

სალამი დედას.

შენი ტიცვიან

16/X – 922 წ.

ტიციან ტაბიძე – მამია ორახელაშვილს

ს.ს.ს.რ. სახელმწიფო გამომცემლობის კოლეგიის თავმჯდომარეს – ამხ. მამია ორახელაშვილს

სრულიად საქართველოს ხელოვანთა კავშირის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილის და საქართველოს ახალ მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის ამხანაგის – ტიცვიან ტაბიძის

განცხადება

ქართული წიგნის გამომცემლობის მრავალ წლობით შესწავლამ მე დამარწმუნა, რომ საქართველოში არ შეიძლება არსებობდეს სხვა გამომცემლობა, გარდა ისეთ გამომცემლობისა, რომელსაც სახელმწიფო განაგებს თავის მამულებით. ამის შესახებ მე ვწერდი სხვადასხვა დროს პერიოდულ გამოცემებში და მწერალთა კავშირის დავალებით ვადგენდი პროექტს სახელმწიფო გამომცემლობისას 1920 წელს, საქართველოს გასაბჭოებამდე ადრე. 1921 წელს, როცა ხდებოდა საქართველოში ორგანიზაცია სახელმწიფო გამომცემლობისა და საქმეს ვერ ეძლეოდა შესაფერი მიმართულება, მე გაზეთ „კომუნისტ“-ში მოვათავსე ამის შესახებ წერილები (წერილები დასაბუთებული იყო რ.ს.ფ.ს.რ. სახელგამის ანგარიშებით და ოქმებით).

როგორც ერთი ხელმძღვანელთაგანი ქართველ ხელოვანთა ორგანიზაციებისა და კვალიფიციური ბეჭდვის მუშაკი ჩემ ერთადერთ საზრუნავს საგანს შეადგენდა და შეადგენს გამომცემლობის დარგში მუშაობა. ამიტომ მე ვითხოვ, მომეცეს საშუალება, ჩემი გამოცდილება და საქმის სიყვარული გადავიტანო სახელმწიფო გამომცემლობაში.

მე ვფიქრობდი, რომ ჩემი მუშაობა არ იქნებოდა ზედმეტი. როგორც ქართულ, ისე უცხოელ უახლოესს მწერლობის გამომცემის საქმეში, აგრეთვე შემეძლო მუშაობა, თუ სახელ. გამომცემლობა, როცა მორჩებოდა სახელმძღვანელოებისა და აუცილებელ საჭიროების წიგ-

ნების გამოცემას, ხელს მიჰყოფდა დიდტანიან ჟურნალის ორგანიზაციას. ასეთ ჟურნალის უქონლობას დღეს ყველა გრძნობს საქართველოში და აგრეთვე ისიც ცხადია, რომ თუ სახელმწიფო გამომცემლობა, სხვა რომელიმე ორგანიზაცია ამ ჟურნალის გამოცემას ვერ შესძლებს.

დეკემბრის პირველ რიცხვებში მე მივემგზავრები მოსკოვში, რომ უშუალოთ შევისწავლო უკანასკნელი წლების რუსული მწერლობა და რ.ს.ფ.ს.რ. სახელმწიფო გამომცემლობის აპარატი. ამ ჩემ მიზანს მეტი გამართლება ექნებოდა, რომ მე დარწმუნებული ვიყო ჩემი გამოცდილებით და საქმის შესწავლით დავეხმარებოდი საქართველოს სახელგამს.

უფრო დალაგებით შემედლო მომავალი მუშაობის გეგმა გადამეშალა, თუ მექნებოდა საშუალება პირადი შეხვედრისა. ამიტომ გთხოვთ, მე დამნიშნოთ სახელგამის კოლეგიის წევრად (ახალ მწერლობის კავშირს უმისოდაც არ ყავს იქ თავის წარმომადგენელი), რაც შეეხება გასამრჯელო ჯამაგირს, ამას ჩემთვის არ ექნებოდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა და გამოირკვეოდა იმ მუშაობის მიხედვით, რომელსაც მე შევძლებდი, გამეკეთებია.

[1923]

სერგეი ესენინ – ტიციან ტაბიძეს

Милый друг Тициан! Вот я и в Москве. Обрадован страшно, что вижу своих друзей и вспоминаю и рассказываю им о Тифлисе. Похождения наши здесь уже известны вплоть до того, как мы варили кепи Паоло в хаши.

Грузия меня очаровала. Как только выпью накопившийся для меня воздух в Москве и Питере, тут же качу обратно к Вам, увидеть и обнять Вас. В эту зиму в Тифлисе вероятно будет целый съезд москвичей. Собирается Качалов, Пильняк, Толстая и Вс. Иванов. Бабель приедет раньше. Уложите его в доску. Парень он оч. хороший и стоит гостеприимства. Спроси Паоло, какое нужно мне купить ружье по кабанам. Пусть напишет №.

Передай привет всем моим добрым друзьям – Паоло, Робакидзе, Леонидзе и Гаприндашвили. Поцелуй руку твоей жене и дочке и если нетрудно, черкни пару слов.

Брюсовский д. 2 корпус правды А, кв. 27. С. Есенину.

20/III. 25

[მოსკოვი]

ლადო გუდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

2/VIII – 25 წ., პარიზი.

სალამი ტიციანს და მეუღლეს;

მოვდივარ და მიხარია, კვლავ ახლად ჩავექსოვები ლამაზ არშიაში. მოკითხვა ყველას. მალე გნახავთ, გამოვალ 15 აგვისტოს მარსელიდან.

შენი ძმა ლადო გუდიაშვილი

ლელი ჯაფარიძე – ტიციან ტაბიძეს

ტიციან, ჩემო ძვირფასო!

მხოლოდ ეხლა ვიგრძენი, თუ რა არის თბილისი უშენოთ – შენც ნახვედი და უცბად დაიცალა და გაბითურდა ყველაფერი. ველი მოუთმენლად შენს მოსვლას, რომ გაეხსნათ ახალი სეზონი, რომელიც ალბათ საინტერესო უნდა იქნეს – ეხლა უფრო მოშინაურებული ვარ და უფრო ხალისიანად ვიგრძნობ ალბათ ყველაფერს. იყო პაოლო სამი დღით – მოფრინდა – ერთი მაგრად შესძრა თბილისი და გაბრუნდა – მეც მივდიოდი ქობულეთში მასთან, მაგრამ მატარებელზე დამიგვიანდა და დავრჩი – შესაძლებელია, რომ ამ დღეებში ნავიდე. ამბობენ, იქ მოუყრია ყველაფერს თავი. აქ აღარავინ არ არის. თამუნია აბასთუმანშია, გოგლა – ქობულეთში. მხოლოდ „დურუჯი“ ჩამოვიდა და სეზონისათვის ემზადება. გრიგოლმა მიიღო როლლანის მეორე წერილი – ახურავს ტუნისელ კოლონიზატორის ქუდი და ისე დაიარება, როგორც მაგარი ინგლისელი დრედნოუტი. მინიშვინი კიდევ უფრო გახდა ჩვენს წვალეაში და სულ აღარ სჩანს მინიდან – უკანასკნელი მიღწევა მისი: ბარონი ფანჯარასთან დააჯინა და თქვენ მის ოთახში გადაგიყვანათ. აკოცე ჩემს მაგივრად ნინას და პატარა ტანტ ტაბიძეს და მალე ჩამოგვიყვანე აქეთკენ.

შენი ლელი

[თბილისი, 14 სექტემბერი, 1925]

კონსტანტინე ჯაფარიძე – ტიცინ ტაბიძეს

ამხ. ტიცინ!

მე მოგწერეთ წერილი არა იმიტომ, რომ რამეთი ვიყო უკმაყოფილოდ, არამედ იმიტომ, რომ იმისთანა მცირე შრომის დაბეჭდვა, როგორც მე წარმოვადგინე – არა ღირს. თქვენ არ მოგიციათ ჩემთვის არავითარი საბუთი, რომ მე უკმაყოფილო ვიყო. პირიქით – მე მადლობელი ვარ თქვენი.. ეხლა, თუ მართალია ის, რომ შეიძლება მომანოღონ გორკის რომელიმე თხზულების გადათარგმნა – ძალიან მადლობელი ვიქნები. მაგრამ უფრო მადლობელი ვიქნები, რომ თუ საქმე პირდაპირ თქვენთან მექნება. გარდა ამისა, გთხოვთ, ამ საკითხის გადანყვეტა, თუ თქვენზედ არის დამოკიდებული – დააჩქაროთ. ბლოკნოტი კი დამიბრუნეთ (ლექსები).

პატივისცემით,

კ. ჯაფარიძე

2/X – 25 წ.

ლევან ასათიანი – ტიცინ ტაბიძეს

დ. ტიცინ!

დასწერე პატარა წერილი მაინც და გადმომეცით ხვალ 12 საათამდე. ძალიან მენწყინება, თუ არ დამინერთ. იმედი მაქვს, დასწერთ.

პატივისცემით,

ასათიანი

24/XII. 25

ტიცინ ტაბიძე – ჟანგო ლოლობერიძეს

წერილი რედაქციის მიმართ.

ამხანაგო რედაქტორო,

ნება მომეცით, თქვენ პატივცემულ გაზეთში მოვათავსო შემდეგი: კვირას, 16 ინვარს გამოვიდა გაზეთი „დროული“ №2. ასეთი უნმანური ფურცლები წინადაც ბევრი გამოსულა, მაგრამ ამისთვის ჩვენ არავითარი ყურადღება არ მიგვიქცევია, რადგან ვიცოდით, რომ ეს ლიტერატურის გარეშე დარჩება სამუდამოთ. ეხლაც უყურადღებოთ

დავტოვებდით ამ ყმანვილების ნაცოდვილარს, რომელნიც მე ერთხელ „ბარრიკად“-ში დავდალე სიტყვით, რომელსაც ეხლა არ სჭირია განმეორება, თუ მათ ისეთ ხერხისთვის არ მიემართათ, რომელიც ძალა უნებურად მოითხოვს მათზე შეჩერებას. ჩვენთვის და არავისთვის არ შეადგენს ინტერესს, თავის აზრი გამოთქვას ამ H და ნულების (რატომ ორი ნული და არა შვიდი, მათი რიცხვით, თუ აქაც „სპეციფიური“ არ იყოს რამე) ნაწერებზე. აქ კონტრაბანდით დაკანონებაა ლიტერატურულ „მაფალუ“-სი („ციბუ“ და „ხავბერა“) – რაც მგონია, თვითონ „მაფალუსაც“ შეარცხვენდა. აქ ბლომად დაბნეულია სოლომონ ზურგიელიძის აფორიზმები, რომელიც რატომღაც „დადაისტურად“ საღდება, ალბად იმიტომ, რომ ზოგან შიგ ურევია ჩემგან ორი წლის წინად გაზეთ „რუბიკონ“-ში დაბეჭდილი სტრიქონები ტრისტან ტცარას და ფილიპპო სუპოს მანიფესტებისა. ყველაფერი ეს შენელებულია პირაღებული ლანძღვით ქართულ მწერლობისა – მაგრამ ყველაფერი ეს მათი ჭირის სანაცვლოდ იქნებოდა, რომ მათ პოლიტიკური „დანოსები“ არ დაენყოთ და ისიც სრულიად უმიზეზოთ.

ვიღაც ანონიმი ამ გაზეთში ეხება მომავალ მწერალთა ყრილობას და მოითხოვს, რომ იქ არ იყვენ დაშვებული ქართველი მწერლები და მათ შორის „ცისფერი ყანები“-ც, როგორც პოლიტიკური საბოტაჟნიკები. ამას უკვე ცუდი სუნი უდის და ჩვენ არსებითად არც კი უპასუხებთ, მხოლოდ მოვაგონებთ იმას, ვინც ამ სტრიქონებს უშვებდა, რომ ეს არ ეთანხმება იმ პასუხისმგებელ ხელისუფლების წარმომადგენელთა განცხადებას, რომელსაც ბევრჯერ ჰქონია ადგილი ქართულ პრესაში, თუნდა უკანასკნელ თვეშიც... ჩვენ ეს ღვარძლიანი გამოსვლა უფრო იმით გვინდა გავიგოთ, რომ ვითომდა „ფუტურისტების“ საბჭოს მეთაურებს დაბრმავებით მოსდით და არ იციან, რას შვებიან.

მეორე მომენტი, რომელსაც აგრეთვე მინდა მივაქციო ყურადღება, შემდეგს შეიცავს: ტფილისში გამართულ სერგეი ესენინის ხსოვნის საღამოზე განათლების მუშაკთა სახლში მე წარმოვსთქვი სიტყვა: ჩემი ტეზისები და ფრაზები უცერემონიოთ წაუღია პავლე ნოზაძეს თავის წერილში ხსენებულ გაზეთში სერგეი ესენინზე. მე მომყავდა ესენინის ანალოგიები: ჟურარ დე ნერვალთან, ლოზინო-ლოზინსკისთან, ბლოკთან, ვიონთან: მე ვამბობდი, რომ ესენინში იყო კარამაზოვის სისხლი და შევადარე ის მონგოლის ცხენს, რომელზედაც იჯდა ბატია და ჩალატარი, და ბევრი სხვა, რომელიც ასე უცერემონიოთ წაუღია წერილის ავტორს. ალბად მოლა-მასრადინას არაკი დაუჯერებიათ ამ ყმანვილებს. იქნებ მართლა იფიქრეს, რომ ჩვენ იმდენად დაჩუმებული ვართ, რომ ასე ცოცხლათ შეიძლება მარადიურობა (სხვა არ იყოს რა, ამ საღამოს აუარებელი ხალხი დაესწრო და მათ შორის ზოგი ქართველი პოეტიც)...

საზოგადოთ, ეს ჩვეულება ბედის ქუდათ დაბედებით ამ „ფუტურისტებს“: ჩვენზე ამბობენ, რომ ლიტერატურას თავი დაანებესო – და უწყალოთ სწინკნიან „ცისფერი ყანწები“-ს ჯიქანს. ვისი ბრალია, რომ რეზინათ ეჩვენებათ ამ წერა-კითხვის უცოდინარ ბავშვებს ზოგი რამ: ალბად კანტის კატეგორიებზეც ასეთი წარმოდგენის იქნებიან თარაქამების მოდგმის ხალხი. ჩვენ გვგონია, ლიტერატურული სირცხვილია, რომ პოეტებზე სწერდე უმგვანო ცილის წამებას და მაიმუნივით ბაძავდე კიდეც (თვითონ „დროულის“ ეხლა გადაკეთებული ფორმატი, მიუხედავად შრიფტის და გამოცემის კულტურის საქმის ბევრი ანალიზისა, პირწავარდნილი „ბარრიკადის“ კლიშეა და სიტყვა „დროული“-ც გრიგოლ რობაქიძემ შემოიღო პირველად ხმარებაში).

მაგონდება, ამ გაზეთის გამოსვლის წინ, ჩემთან მოვიდა მისი რედაქტორი და მსთხოვა წერილი სერგეი ესენინზე, რაზედაც მე, რასაკვირველია, უარი უთხარი: უტაქტობისა და ფამილიარობისთვის ყურადღება არ მიმიქცევია, რადგან ეს საუბედუროთ ამ ყმანვილების ჩვეულებაა.

ეხლა აუღია ამ მოხერხებულ რედაქტორს და ჩემი სიტყვა დაუბეჭდია წერილათ, მხოლოდ ჩემი სახელის უხსენებლად და სხვისი სახელის და გვარის მიწერით.

იქნებ ამას ეძახიან ეს ყმანვილები „ფორმალურ მეტოდს“. ამას ჩვენში კალამ-გირებს ეძახიან... ძალიან საწყენია ასეთი ხერხით პასუხის მიღება, მაგრამ ესეც ბედი ყოფილა.....

ტიციან ტაბიძე
17/1. 926 წ.

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

30/VII-926.

ვალერიან, შენ ასე ჩუმად გაიპარე და არაფერსაც არ გვაგებიებ შენ ამბავს.

ჩვენ ვიხრჩობით სიცხეში და კრიზისები გვიპირებენ გადაშენებას. იყო აქ ერენბურგი – შეიძლება შეგხვდეთ კიდეც ბორჯომში შენთან ერთად. პაოლო ქობულეთისკენ გვეწევა. თუ წავედით, უშენობა ვერ იქნება. სალამი ირას.

სალამი რაჟდენს – ალბად თქვენ იცლებით ლექსებათ.

თქვენი ტიციან
[თბილისი]

ილია ერენბურგ – ტიცვიან ტაბიძეს

Сердечный привет. Пишем уже с отошедшего парохода-суди.

Ваш И. Эренбург

Самый лучший привет Вам и Вашим.

И. Эренбург

[ბათუმი, 6 აგვისტო, 1926]

ვალერიან გაფრინდაშვილი – ტიცვიან ტაბიძეს

ძმაო ტიცვიან!

დიდი მადლობა გახსენებისთვის. რა ამბავია ტფილისში? აქ საუცხოვო ბუნებაა, მაგრამ მოწყენაც დიდია. დავწერე ერთი ლექსი: „მოაგარაკე-იდიოტი“. როგორ არიან ალი, კოლაუ, გოგლა, სანდრო, ნიკო (მინიშვილი), *Вспоминайте ли вы поэта Гафриндашвили?* (მანდელშტამის რეზონანსი). ამას წინად სიზმარში ვნახე შალვა აფხაიძე. აქ ხანდახან ვკითხულობ ვაჟას. დიდებულისა:

შენს და შოთაის მარჯვენას

ვემთხვევ ზედი-ზედაო.

ახალი ფუნაგორიები ბლომად ექნება დანერვილი კოლაუს. ნინო ყიფიანის სახლიდან, სადაც ჩვენ ვცხოვრობთ, კარგი გასახედავია. ჩვენს წინ თვალუწვდენელ მინდორზე მოსჩანს კალოები და მოჭრილი პურის ზვინები საყდრის გუმბათებივით. რაჟდენი და ვასო გორგაძე იყვნენ ბორჯომში და იქ გრიგოლი ინახულეს. კარგს იზამთ, თუ გამოივლით ქვიშხეთისაკენ. აქ ყველაფერი იშოვება, მხოლოდ ძნელი საშოვარია ღვინო. რა ამბავი მოგდის წინადან? ხომ კარგად არის ნიტა? ირა მოკითხვას გითვლის. ის კმაყოფილია ქვიშხეთით. სანდრო რომ აქ წამოსულიყო, არ ინანებდა.

გიგზავნი ლექსს „ალი არსენიშვილზე“, თუ გვიან არ არის, დააბეჭდვინე კოლიას „ქართულ მწერლობაში“.

გავიგე შენი ლექსის ამბავი („თამუნია წერეთელს“) და არ ვამტყუნებ კოლიას, თუმცა შეიძლებოდა სხვა სათაურით დაბეჭდვა.

ნუ დაგვივინწყობთ.

ნახვამდი.

პაოლო, ალბად დაეუფლა აჭარას.
მოკითხვა ყველა დასიცხულ ამხანაგებს.

ვალერიან
ქვიშხეთი
9 აგვისტო, 1926 წელი

დავით კაკაბაძე – ტიცციან ტაბიძეს

2 იანვარი, 1927 წ.
პარიზი.

პატივცემულო ტიცციან!

ნიკო ფიროსმანიშვილის მონოგრაფიაში თქვენ, სხვათა შორის, აღნიშნული გაქვთ, რომ ნიკო ფიროსმანიშვილზე დაიბეჭდა 1913 წელს გრიგოლ რობაქიძის წერილი რუსულ ენაზე, რომელიც ჩვენთვის პირველ წერილად უნდა ჩაითვალოს. ეს ცნობა აქაურ წრეებში იწვევს ეჭვს, ამიტომ დიდათ მადლობელი ვიქნები, თუ ამ ეჭვის გასაქარწყლებათ, შემატყობინებთ იმ გაზეთის სახელს, ნომერს და რიცხვს, სადაც ეს წერილი იყო მოთავსებული. ამასთანავე გთხოვთ, მაცნობოთ, რა საბუთია იმისი, რომ ლე-დანტიუ ფრანგი მხატვარი იყო, როდესაც ცნობილია, რომ ლე-დანტიუ რუსი მხატვარია, ვინაიდან ეს საკითხიც აქ საკამათოდ არის.

დიდათ დავალებული ვიქნები, თუ ამ ცნობებს მომანვდით.

*პატივისცემით,
დავით კაკაბაძე*

მისამართი: D. Kakabadzé. 22, rue Delambre, Paris (14e).

Париж – Франция.

უანგო ლოლობერიძე – ტიცვიან ტაბიძეს

1927 წ., თებერვალი 12.

სრ. საქ. მწერალთა კავშირის წევრს

მოქ. ტიცვიან ტაბიძეს

თანახმად თქვენი განცხადებისა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის სხდომაზე 7 თებერვალს, 1927 წელს, თქვენ მონდობილი გაქვთ „პუშკინის ხსოვნის საღამო“-ს მოწყობა 1927 წ. 20 თებერვალს.

მოგაგონებთ რა დანიშნულ დღეს, გაცნობებთ, რომ მოხსენება შესდგება ხელოვანთა სასახლის ყვითელ დარბაზში.

გთხოვთ, შეგვატყობინოთ, როგორი წესით არის თქვენთვის სასურველი ბილეთების განაწილება.

სრ. საქ. მწერალთა კავშირის მდივანი:

ლოლობერიძე

ტიციან ტაბიძე – გუგული ბუხნიკაშვილს

ძვირფასო ამხანაგო გუგული!

ამ ბარათის მომტანი ერლომი სავანელი ჩემი ძველი ნაცნობია და დიდი ინტერესი აქვს ქართული თეატრის. ის არის ავტორი პიესებისა, რომელთაც აქვთ თანამედროების მნიშვნელობა.

გთხოვთ ძალიან, მოუსმინოთ და დაეხმაროთ, რომ როგორმე მაგის პიესა დაიდგას ან თქვენთან, რუსთაველის თეატრში და ან სახალხო თეატრში.

უფრო დანვრილებით მოგელაპარაკებით პირადათ.

ხელ. ტიცვიან ტაბიძე

4-III – 927 წ.

ქ. ტფილისი

ტიციან ტაბიძე – სიმონ ყაუხჩიშვილს

ძვირფასო ძმაო სიმონ!

მე დიდ ბოდიშს ვიხდი, რომ გუშინ ვერ დავესწარი შენ დისერტაციის დაცვას. მე ამას განსაკუთრებით ვსწუხვარ, რადგან ჩვენ გიმნა-

ზიის ამხანაგებში მხოლოდ ორი შევერჩით ფილოლოგიას: შენ დღე-იდან კლასიკურ ფილოლოგიის დოქტორი ხარ – და მე ერთი საწყალი პოეტი. თუმცა მოსკოვში ვსწავლობდი ფილოლოგიას და ჩვენი დეკანის აპალონ ა. გრუშკა ლექსშიც მომიხსენებია.

მე ჩემმა ძმამ პირველად და შემდეგ სხვა დამსწრეთაც მომიყვეს, რომ შენ ბრწყინვალეთ გაიმარჯვე და შენი გამარჯვება, ასე მგონია, ჩემი გამარჯვებაც არი. თუმცა მე ხშირად მიყვარს გამეორება:

Единственный раз спорил в жизни
И то на диспуте магистра.

მე ყოველთვის მანვალეზა ინოკენტი ანენსკი და ჟადე ზელინსკი – და ვწუხვარ, რომ არ ვიცნობ თქვენ გრიგოლ ნერეთელს. რატომღაც გულში მაქვს ჩარჩენილი ეს სიყვარული და დღეს მაგონდება ჩვენი გიმნაზიის „ჩუდაკები“: ბოჟკო და სემიონ ზახარჩი H. (ხაზი).

რამდენი ხანი გავიდა ამის შემდეგ და მე თითქო ხვალ კიდევ გამოვიღვიძებ ჩვენ დიდ ჭანდრის ქვეშ რიონის პირად. ძვირფასო სიმონიკა, მე დღესაც მახარებს, რომ შენ ისევ მხიარული ხარ და აღფრთოვანებული: ასე გხედავ მე შენ ქუჩაში და სტამბაში. მე სულ არ ვიცოდი შენი დისერტაციის ამბავი და სიყვარულით გიგონებდით მე და პავლე ინგოროყვა ამას წინათ...

ჩემთვის არ არის მეტი შთაგონება და პოეზიის კეთილშობილება, როგორც ანტიური პოეტები და ნარმომიდგენია, როგორ უნდა ვიტანჯებოდე, როცა, რაც ვიცოდი და რაც ვისწავლე, ისიც დამავიწყდა – ეხლა მხოლოდ ზელინსკის წიგნს ვკითხულობ, თითქმის ყოველ ღამე და ათასსჯერ მათირებს „ანდრომახას“ ტირილი.

ჩემ „ახალ მცხეთაში“ – არის ასეთი სტრიქონები:

„რუსის ისპრავნიკს კაპასი ცოლი
მშვიდათ უშლიდა წინ აქ პასიანსს
და აზიაში შეჭრილი სოლი –
იმპერატორი ვესპასიანი
ნადავლს ჰყნოსავდა, როგორც აფთარი,
ნაზონის ლექსებს ისმენდა მტკვარი“.

ამ ზაფხულში, როცა ჩრდილოეთ კავკასიაში ვიყავი და „სკიფიის ელეგიებს“ ვსწერდი, კიდევ მანვალეზა „ევქსინის პონტი“.

„სტიროდა ამ ზღვით ოვიდი ნაზონ,
უფრო კი რომსა და საკუთარ თავს.
რაც უნდა ენა გადამირაზონ,
მე ვიტყვი ჩვენი გზების დაბურვას...“

შესაძლებელია, ყველაფერ ამას არავითარი კავშირი არ ჰქონდეს ამ წერილთან; შეიძლება, ეს ყველაფერი ზედმეტი იყოს, მაგრამ მე მინდოდა, შენთვის ეს მეთქვა – უფრო კიდევ გამომეთქვა ჩემი სიხარული შენი ახალი გამარჯვების გამო და მომეგონებია ჩვენი ბავშობის მეგობრობა და სიყვარული.

ამიტომ ბევრსაც მაპატიებ, ჩემო სიმონიკა. გაკოცებ ბევრს და მიულოცავ შენ დღესასწაულს შენ ახლობლებს და პირველად შენ ოჯახობას...

შენი მოყვარული და ერთგული

ტიციან ტაბიძე

21 მარტი, 927 წ.

ტფილისი

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Братский привет товарищам и братьям, сгруппированным вокруг „Голубые Роги“ от со-товарища и собрата по искусству, всегда любившего Грузию в образах Пушкина и Лермонтова, и уже полюбившего лично Тифлис за немногие дни пребывания в нем. С надеждой на близкую встречу и знакомство; с надеждой, что эта встреча будет лишь первым этапом нашего знакомства.

Андрей Белый (Борис Бугаев)

Цихис-Дзири, 10 июня 27 года.

ელიშე ჩარენც – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой Тициан,

Для моей книги нужен мой портрет работы Сарьяна, который у тебя. Принеси, пожалуйста, завтра и оставь здесь, я зайду, возьму. Верну через два дня.

Привет. Что тебя не видно?

Твой Чаренц

13. VI. 27

ბასილ მელიქიშვილი – ტიცვიან ტაბიძეს

ფრიად პატ. ცემულო ბ-ნო ტიცვიან!

მიიღეთ უმდაბლესი მოკითხვა, სალამი. ამხანაგმა მომწერა: თქვენ დაჰხმარებიხართ, როდესაც ის იყო ნ. მიწიშვილთან ჩემი საქმეებისათვის. როგორცა მწერს, თქვენი წყალობით დასთანხმებია მიწიშვილი ფულის მიცემას.

არ შემიძლია, არ გადაგიხადოთ მადლობა.
დავრჩები დავალიანებული.

ბასილ მელიქიშვილი

19/VII – 1927 წელი

საქ. სამხ. გზა, ფასანაური, სასტ. „საფრანგეთი“.

P. S. საინტერესოა თქვენი აზრი ჩემ ორი დაბეჭდილი მოთხრობის შესახებ. იმედია, შესწუხდებით და მომწერთ.

ბ. მ.

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ნინა, შენი წერილი მივიღე საშასგან. ოთხმოცი მანეთი ზაკკნიგიდან აღებული 100 მანეთიდან გამოგიგზავნე – თუმანი საშასთვის მიწოდდა და არ აიღო – ნინა მისცემსო იქ. ასე რომ, აუცილებლად მიუტანე. „ამორძალები“-ს თუ გამოვარკვევ რამე, ჩამოვალ ქობულეთში. თვალეები კიდევ მანუხებენ.

შენ საყიდლებს გიყიდი ყველაფერს.

იყავი კარგად.

შენი ტიცვიან

[თბილისი, 3 აგვისტო, 1927]

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძმავ ვალერიან, შენი წერილი მივიღე ტფილისში წამოსვლისას. ეხლა ვარ ანაპაში – დიდებულად ვიმგზავრე გემით „ილიჩი“ – და ვნახე ყველა ქალაქები შავ ზღვაზე – ისე კი ამ სკვითიაში მონყენის გარდა არაფერი არ არის საინტერესო. ეს კია, რომ ლექსები იოლად

ინერება. დავნერე, პაოლოს არ იყოს, შესავალი პოემის: ქართლის ცხოვრება (გაღებული ცა – 1918 და 1919 წ.). ჩამოსვლისას ნაგიკითხავ. ნიტა ავად იყო, ესლა ცოტა მორჩა – მოკითხვა ირას და სხვა ჩვენ ხალხს ქვიშხეთში.

სალამი რაჟდენს, თუ მანდ იყოს.

შენი ტიცვიან
Керченская №39
[ანაპა, 1927]

ტიციან ტაბიძე – ბარონ ბიბინეიშვილს

სახელგამის გამგეს

ვადგენ რა ამასთანავე ერთ ფორმა ნახევარ ლევ ტოლსტოის „ჰაჯი-მურატის“ თარგმანს, გთხოვთ, თანახმად ხელშეკრულებისა, გამომიწეროთ ხვედრი ერთი ფორმისა 25 მანეთი.

ტიციან ტაბიძე
9-VI – 928 წ.
ქ. ტფილისი

ბორის ეიხენბაუმ – ტიცვიან ტაბიძეს

8. VIII. 1928.

Шлю Вам, Тициан, привет из Нового Афона. Только теперь я несколько опомнился от впечатлений и отдохнул. Собираюсь числу к 20-му написать статью для „Зари Востока“, хотя сделать это здесь не легко. Утро – на море, после обеда – сон, вечером – прогулка. Пробуду здесь, вероятно, числа до 25-6-го, а насчет обратного пути еще не решил – ехать ли через Тифлис, или прямо Сочи-Ленинград. Это зависит отчасти от того, как будет печататься моя книга о Толстом (я жду корректуру), а отчасти от того, что Вы мне напишете о Тифлисе. Я бы не отказался, может быть, прочитать публичную лекцию о Толстом и доклад для федерации писателей о формальном методе или о литературном быте. Как Вы думаете? Хочется мне заняться грузинским языком, чтобы почитать поэтов.

Жму Вашу руку. Жена шлет привет.

Б. Эйхенбаум
Абхазия, Ахали-Афони, Верхняя Гостиница, комната №65.

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ნინა ძვირფასო!

მე ეხლა ბათომში ვარ – ერთი დღით ადრე ჩამოვედი, რომ ასე მცოდნოდა მე, სანდრო და გრიშაშვილი ჩამოვიარდით ქუთაისში – ეხლაც არ შემიძლია ჩამოვრჩე ამ პროცესიას – შემთხვევით ვნახე მაიკა ჯანდიერი, რომელიც აქ იყო ექსკურსიაში და მგონია, მოახერხოს ქუთაისში ჩამოვლა.

ამ წერილს ვსწერ თამარა იაშვილთან – სადაც პაოლოსთან ვართ სადილად, დღეს თურმე მისი დღეობაც ყოფილა – როგორც ეტყობა, ერთ კვირას კიდევ რჩება. შენი წერილები მივიღე ტფილისში. არ ვიცი, როგორ მოვახერხო – რომ მეც ვნახო შენთან ერთად ქუთაისი. რატომ არ მოინერე წერილები. ტფილისში ყოფნის დროს ორჯერ შევხვდით ბანკეტზე ტაიროვს და კოონენს, მაინცა და მაინც საინტერესო არაფერი ყოფილა. ისე თეატრი ზოგიერთებს მოსწონთ, მაგრამ მე დაუნანებლად დავტოვე.

აბა, შენ იცი, როგორ ჭკუით იქნები, რომ სხვა დროსაც შემეძლოს შენი სხვაგან გაგზავნა – დედასთვის სიტყვა მიგიცია – რომ დაისვენებ და კარგად იქნები.

სახლში ყველანი კარგად დავტოვე. თქვენი სახლის მისამართი რომ მქონოდა, ტფილისიდან დაგელაპარაკებოდი, დღეს კი ბათომში უქმეა და არც მოხერხდება.

ყოველ შემთხვევაში, მოგანვდენ სიტყვას და როგორც შენ გინდოდეს, ისე მოიქეცი – შეგიძლია, კიდევ რამდენიმე დღე დარჩე.

რუსულ ჟურნალ „Красная Нов“-ში დაბეჭდილია ანდრეი ბელლის „Кавказскія впечатленія“, სადაც მოთხრობილია ჩვენი მგზავრობა – შენთვისაც არი საინტერესო მოგონებები.

მეექვება, ეს წერილი გამოვატანო მაიკას, რადგან არ აქვს გადანყვეტილი გამოვლა, მაგრამ მაინც ვსწერ, თანაც გიგზავნი 20 მანეთს.

მოკითხვა ყველა ჩვენებისგან, სალამი თამარას, ნინას, ანიას, ვიქტორს, შაქროს და ყველა ჩვენებს.

უშენობა ძალიან მანუხებს და მიშლის ყველაფერს და საერთოდ ვერ ვარ ხასიათზე.

ვეცდები, მალე გნახო.

[ბათუმი, 1928]

ტიციან ტაბიძე – კონსტანტინე ლორთქიფანიძეს

ძმაო კონია!

შენი ბარათი დაგვიანებით მივიღე. მთიულეთიდან ჩამოსვლისას. მერე ვიყავი ბორჯომში და ვაპირებდი აბასთუმანში ამოსვლას, მაგრამ ჩვენმა ხალხმა გადაგვიტყუა ბაკურიანისაკენ... და ჩამოვრჩი ყველა ავტომობილს. ასე რომ, წერილის დაგვიანება მხოლოდ ამას მიეწერება. შენგან მონერილ საქმეებსაც გავარიგებ: მგონი, ბენიტომ გამოგიგზავნა კორექტურა და ეხლა ალექსანდრე არაბიძესაც ნათქვამი აქვს ჩემგან და იმ თანხასაც გამოგიგზავნის ამ დღეებში.

თბილისში პირდაპირ „გეთსიმანიის სევედა“ და სასტიკი მონყენილობა – ლამაზი ქალები დურაჯებივით აგარაკებს არიან შეფარებულნი და ულამაზონი, შენც ხომ იცი, რომ ტიციანს არ უყვარს.

მწერლობაც ძალიან მიწყნარებულა – ძნელად თუ რამე ჟურნალი გამოდის და რაც გამოდის, ზაფხულის დასვენება ეტყობა. მე მაინც დიდებულად მაგინებენ – ამისათვის მათ არც ზაფხული უშლის ხელს...

მე პირადად ვერ მოვეწყვე ისე, რომ ჩაუჯდე საწერად – იმ პლანით და შთაგონებით, მე რომ ვიცოდი. ისე, კი ვწერ რია-რია ლექსებს. ერთი მათგანი ასე იწყება:

მივალ, მივდივარ და მივიმღერი
და საქართველოს მიმაქვს ოცნება.
ვარ გაუთლელი ლერწამის ღერი,
ტუჩ-მიუდებლად რომ იკოცნება...

და ასე თავდება:

ერთ სანყალ პოეტს ამაზე მეტი
სინდისით აღარ მოეთხოვება,
დამადეთ გულზე ტყვია ცამეტი,
მაგ თქვენი მამის სულის ცხოვნებას...

საერთოდ, მინდა მოვიარო საქართველოს ყველა მხარე – ეხლა მინდა წავიდე აფხაზეთში და „ახალ ათონზე“ დავამთავრო პოემა, რომელიც ამ ზაფხულში სულზე მანევს.

ჩემო კონია, მომიკითხე მერი და უთხარი, რომ ჩემთვის მერი რჩეულია ქართველ ქალებში, განსაკუთრებით მიყვარს მაგის სინაზე, რომელიც, ჩემი ფიქრით, ერთ პოეტად უნდა დაფასდეს. გთხოვ, ჩემი ინტონაციით წაუკითხო:

Опять затепли свечи,
Укрась мое жилье,
Пусть будут те же речи
Про вольное житье,
Твои высокие плечи,
Безумие мое.

ანდა „Девушка из Spoleto“-დან:

„Строен твой стан, как церковные свечи,
Взор твой – мечами пронзающий взор...“

მოგელით ორივეს თბილისში.
ამაზე ადრე ველი თქვენს წერილებს – მე კი, ჩემო ძმაო, რა დამ-
რჩენია, წლები მიდიან და მეც უნდა ავტირდე:

„О как на склоне наших лет
Нежней мы любим и суеверней“.

კონია, იყავი ბედნიერი და სიხარული და სიყვარული აკაფე ლექსში,
როგორც ლერწამი...

გაკოცებ ბევრს და ვგრძნობ, რომ შენი მეგობარი ვხდები.

ტიციან ტაბიძე
ზაფხული, 1928

ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს

ძმაო რაჟდენ,

სალამი ჩემი „მინერალური წყლებიდან“, უკვე შევდივარ ნამდვილ
რუსეთში.

მწყინს, რომ მარტო ვარ და ამხანაგები ერთად არ მივდივართ.
ამ ზამთარში უნდა მოვანყოთ უთუოდ ჩვენი ესკურსია.

შენი იმედი მაქვს. როგორც იყო დაპირებული, გამოცხადდა თუ
არა „Заря“-ში და „კომუნისტში“, მე რომ გთხოვე.

სალამი ნინას და ჩვენ ამხანაგებს.

ჩემი მისამართი ასეთი იქნება და ნუ დამამადლი ერთ ბარათს:
Москва, улица Крапоткина, Военная Академия, Хахе Кубанейшвили.

შენი ტ. ტაბიძე

[მინერალური წყლები, 6 სექტემბერი, 1928]

ლიუბა თვალჭრელიძე-ცახელი – ტიცციან ტაბიძეს

პატივ-ცემულო ბატონო ტიცციან!

გიძღვნი გულითად სალამს და გისურვებ ყოველივე კარგს ცხოვრებაში თქვენის ოჯახობით. მე დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ ამ წერილთან ერთად გაიხსენებთ თქვენის ყოფილ მასწავლებლის – განსვენ. პარმენის დაობლებულ ოჯახს, რომელსაც დღეს დახმარება სჭირია: გეთვალისწინეთ ჩვენი აუნერელი მდგომარეობა ერთად-ერთი ვაჟი სტ. საინჟინრო დარგის: უსახსრობის გამო სახლში მიზის და გულ-გახეთქილი მეხვეწება, რამენაირად სწავლა გავაგრძელებიო. რა ვქნა მე უბედურმა, მე არავითარი საშუალება არ მაქვს, იმისიც კი, რომ თბილისში ჩამოვიდე და პირადათ გნახოთ. მე ამას წინად განცხადება შევიტანე მწერალთა კავშირის სახელზე ერთდროული დახმარების შესახებ და შედეგი არ ვიცი. ამისათვის მოგმართავთ თქვენ, როგორც მის საუკეთესო ყოფილ მოწაფეს, რათა დახმარება გაგვიწიოთ მწერლებთან, იქნებ მოგვცენ ერთდროული დახმარება, რითაც მომეცეს საშუალება ჩემს ვაჟს სწავლა გავაგრძელებიო. ამ ერთი ვაჟის გამოზრდაში დამეხმარეთ და მეტს არ შეგანუხებთ.

მომიტევით შენუხებისათვის.

თქვენი პატივის მცემელი

ლიუბა თვალჭრელიძისა-ცახელის ქვრივი

1928 წ. 26 ენკენისთვის

საჩქაროდ პასუხს ველი.

ჩემი მისამართი: ქუთაისი. მახარაძის ქუჩა №15.

ტიცციან ტაბიძე – მარიამ კასრაძე-შანშიაშვილს

მარო ძვირფასო!

მაგ აფხაზეთში ფიქრით თქვენთან ვართ. შარშან მეც მაგ მდგომარეობაში ვიყავი და ვიცი, რას ნიშნავს სანატორიუმის რეჟიმი. იყავი მხნეთ, კარგათ და გჯეროდეთ სანდროს სიყვარული და ჩვენი მეგობრობა.

გვაპატივე, რომ ამდენხანაც წერილით ვერ მოგესალმეთ. შემდეგი წერილები დეპეშით. ეხლა სანდროს სადღეგძელოს არ ვსვამთ. სადღეგძელო შენზეა და შენი. ვიქნებით სოხუმში.

ტიცციან

1928. 22/XII

ანდრეი ბელი – ტიცოან ტაბიძეს

Красная Поляна, 3-го июня 29 года.

Дорогой Тициан,

Позвольте, отсюда еще раз сердечно поблагодарить Вас и Нину Александровну за ласковое гостеприимство и за дни, проведенные вместе. Нам с К. Н. было у Вас так хорошо; отсюда, на расстоянии, это особенно ясно. Боюсь „сглазить“ преждевременной похвалою Красную Поляну; но пока чувствуем в ней себя прекрасно. Местность изумительная; климат – целебный; народу пока очень мало (почти – никого); устроились дешево в двух милых чистеньких комнатах у добрых греков; погода пока – прекрасная, ясная; ни жарко, ни холодно; цветет желтый рододендр. Кр. Поляна окружена зубцами гор со всех сторон; путь к ней из Адлера по Мзымтскому ущелью (50 километров вверх); Адлер тоже очень понравился (и пляж прекрасный, и вид на хребет изумителен). Мзымтское ущелье в одном месте превосходит по силе и величию ландшафта Дарьяльское; жаль, что оно далеко и от нас, и из Адлера (25 километров оттуда и отсюда).

Милый Тициан: устроившись здесь и продумывая план нашей жизни на Кавказе, мы очень думаем о том, что Вы говорили нам; именно: о том, что можно устроиться нам в Каджорах недели на две в августе; если возможно переговорить с лицом, от которого зависит распределение комнат в Каджорах, то очень просим замолвить о нас словечко, чтобы две комнаты были нам предоставлены (по возможности в прошлогодней гостинице) на 3 недели; принимая в расчет, что 31 июля уежжаем из Шови, что туда автомобили заходят через Зекарский перевал к августу (у нас план в таком случае из Кутаиси вернуться в Тифлис по линии Кутаис-Аббас-Туман-Боржом-Михайлово-Тифлис), мы будем в Тифлисе августа 3-ьего; можно ли нам сохранить комнаты в Каджорах: с 3-го до скажем 20 августа, если Вам, Паоло, или Леонидзе возможно замолвить о нас слово, то будем крайне благодарны; в случае же, если Зекарский перевал будет закрыт, мы вероятно августа 1-го, 2-го будем в Тифлисе; и в таком случае воспользуемся на 1-2 дня Вашим гостеприимством вновь (до Коджор, если с Каджором устроится). Помним и о том, что, может быть, возможно проехать в Кахетию (к 20-му августу) на неделю; в самом конце августа, к сентябрю думаем съездить дней на 5 на Севан; и оттуда прямо в Москву (Эривань-Москва).

Мечтаем о том, чтобы вместе с Вами приехать в Шови: вот было бы хорошо!

Дорогой Тициан, ответьте хотя бы двумя словами: осуществим ли план наш – 1) погостить в Каджорах, 2) поехать в Кахетию в 20-х числах августа.

Наш адрес июня до 26-го: Черноморский Округ. Сочинская Область. Красная Поляна. Харлампию Николаевичу Полихронову (для Б. Н. Бугаева); после первого июля адрес – Шови.

Еще раз спасибо за то тепло, дружбу и гостеприимство, которым были овеяны мы в Вашем доме. Другьям привет. Сердечное приветствие с К. Н. Нине Александровне и ее матушке. Сердечно жму руку.

Любящий Вас Б. Бугаев

ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის

16 июня 1929 г.

Тифлис.

Дорогой и любимейший Борис Николаевич!

Ужасно обрадовался, когда приехав из Армении застал Ваше письмо с „Красной поляны“. Еще больше рад, что Вы хорошо устроились и прекрасно себя чувствуете. Я уже вижу Ваших добрых греков, и мысленно сопровождаю в вечерних прогулках по набережной.

Особенно рад, что наступают благоприятные ауспидии для Вашей жизни на Кавказе.

Я и мои друзья готовы молиться, чтобы они продолжались и в Шови, и в Коджорах, и в Кахетии. Ведь мы Вас привыкли считать старожилом Грузии и каждый раз, за эти три года, ждем лето, чтобы иметь радость видеть Вас под нашим солнцем.

С Вашим приездом нас осеняет величие русской поэзии, трепет которой мы осознали, как только осознали жизнь, понятно почему так дорожим Вашим пребыванием в Грузии и почему и сейчас сердце дрожит от любви и гордости, что имеем личное общение с Вами. В нас еще живет романтик и нам понятно письмо Вяземского к Пушкину, когда он его убеждает приехать к нему в имение и дать возможность погордиться дружбой...

Если я избегаю при встрече говорить об этом, тем более боюсь писать, потому чтобы Вы не думали, что этот вострог входит в обиход человека с Востока.

Но Вы помните, как И. Аненский в своих книгах отражения писал, что его поколение „прошло сквозь Гоголя и Достоевского“, мучительно приятно, что и дальше мы проходим сквозь А. Блока и А. Белого и еще больше гордимся, что мы непосредственно в личном общении с Вами проходим этот путь. Как будто после Вас мы во второй раз родились для поэзии.

А до этого пребывали в восточной лени и в Омар-Хаямизме, если в этом и есть поэзия, все же она не одухотворена страданием мысли, чему и мы и весь мир обязан русской поэзии.

Удастся ли когда нибудь передать это чувство, когда мы первый раз почувствовали, что нас задел славянский вихрь творчества, во всяком случае еще упорнее думаю закончить книгу этого трепета.

Ваше пребывание в Грузии меня делает строгим к себе и робким, боюсь даже этих строк, но все равно, что я ни напишу, оно будет иметь цену как исповедь горячего сердца! Грузина...

Эту неделю мы провели в Армении, ездила туда целая делегация грузинских писателей. Приняли нас изумительно. Дорога с Караклиса через Делижан и озеро Севан на Эривань очаровала, особенно поразило Севанское озеро своим спокойным величием и лазурью, сейчас же вспомнили о Вас, как Вы в прошлом году не могли нахвалиться этой природой, поразили также Арарат и потом Эчмиадзин. А также развалины великолепного Звартноца, и природа и старая культура очень роднит Армению с Грузией, чувствуется общность исторической судьбы. Мне даже казалось, что эти страны близнецы, и было больно сознаться, что я здесь первый раз, меня признаться потянуло после Ваших слов.

Познакомились с Мартиросом Сарьяном, много рассказывал о Вас, передал три письма из Москвы полученные на Ваше имя, видно у него не было Вашего адреса, или если написали письмо, он не получал. Эти письма я ежедневно пересылаю, Сарьяну дал Ваш адрес, должно быть он условится с Вами относительно Севана, он был у нас в Тифлисе, поехал в Баку, но на этой неделе вернется и напишет в Шови.

Относительно Коджор и Кахетии все будет устроено, или увидимся в Кутаиси или напишу в Шови. Нам очень нравится Ваш план возвращения в Тифлис через Зекарский перевал, мы не бывали там, но говорят чудная дорога, что касается остановки в Тифлисе на несколько дней, я буду очень рад предоставить мою квартиру, Нина Алек. с девочкой и мамой к тому времени будут в Анапе.

Передайте Клавдии Николаевне наш общий привет, мы ее от Вас не отличаем, пусть только она не строго соблюдает выработанный мар-

шрут, остальное мы все сделаем. Привет от Нины Алекс., от мамы, Паоло и Тамары Яшвили, Григ. и Елен. Влад. Робакидзе. Г. Леонидзе в Ленинграде, вернется в конце месяца... От всех наших.

Любящий Вас Тициан Табидзе

ანდრეი ბელი – ტიცინან ტაბიძეს

Батум, 30 июня 29 г.

Дорогой Тициан!

Спасибо за письмо! Отвечу на него из Шови, куда едем (через Кутаис); пока огромная просьба: если в Тифлисе есть текст поэм Пушкина (какоенибудь дешевое издание, для езды – не том!) – какой угодно поэмы, кроме „Медного Всадника“, пришлите мне в Шови: только не присылайте своего, не присылайте толстого тома и не присылайте дорогого; именно: нужно лишь для работы в Шови! Есть кажется „Поэмы“ Универсальной Библиотеки. Кстати, большого Батумского книжн. магазина, нет ни строчки в нем русских классиков! Я Вам деньги за книгу или вышлю из Шови, или отдам в Тифлисе. Только, – чур: только не присылайте ничего из своего; мне – на месяц, чтобы оставить в Шови; таскать с собой – не могу. Если нет – на нет суда нет! Ждем Вас в Шови, если соберетесь. Увидимся ли в Тифлисе? Жду хоть открытки; на письмо отвечу из Шови. Друзьям привет. От К. Н. привет. Нине Алек. привет.

Искренно любящий Вас Б. Бугаев.

გიორგი გადიდელი – ტიცინან ტაბიძეს

ძმავო ტიცინონ! უიმედობის ბურანში ვიყავი, როცა თქვენ პირველი ბარათის პასუხი დააგვიანებდ. მე ველოდი პასუხს, რომელსაც ექნებოდა გადამჭრელი თქმა ჩემ შემოქმედებაში – ან არა, ან კი... ამ ორ სიტყვათა შორის მოქცეულს იჭვი გულს მღრღნიდა, რომელსც უერთდებოდა ბარათის დაგვიანებაც..

ლოდი განცდის ყალიბში მოხვდა, და განცდას კი მოუთმენლობა ფუძეთ დაედო, რომლის დროსაც გამოვგზავნე მეორე ბარათი – სრულიად იმედ დაკარგულმა.

ალარ მსურდა გახსენება, თუ მე თქვენთვის ბარათიც მქონდა გამოგზავნილი, როცა მის შემდეგ ბარათის დამტარებელიც უხმოდ ჩამივლიდა.

მე ვეძებდი – ვეძებდი გულს, რომელშიც გრძნობა ყოფილიყო ჩემი მფარველი....

მე მახარებს, რომ არ შეეცდი და წინად გრძნობამ მიმიყვანა იქ, რასაც ვეძებდი. ვეძებდი გულს ადამიანისას და ვიპოვე ის... გიპოვე, ძმავო ტიცინო! როცა ბარათი – ბარათი თქვენი მე მომივიდა... ვიგრძენი პოეტი და ადამიანი, რომლის დროსაც სიხარულით ვთრთოლავდი, მაგრამ შემემინდა სიხარულთან ერთად და არ ვიცი კი, რისი...

მე გელოდით თქვენ და მსურდა ნახვა თქვენი, მაგრამ გაცრუვდა...

რადგან სამ ტომთა ურთიერთ იარებს შემომქმედები არჩენდნენ...

ამა წლის ხუტმეტ აგვისტოდან უმაღლეს სასწავლებელში გამოცდები მენყება და თბილისში ვიქნები ხუთ აგვისტოდან და მაშინ გნახავთ და „გაგიცნობთ უცნობ მეგობარს“. ეხლა კი გიგზავნით ლექსს „ლილენფინას“ – რომლის გასწორებით განუხებთ, მაგრამ იმედი მაქვს, მაპატიებთ, როგორც პატარა მეგობარს...

მაინტერესებს ამ ლექსის ლიტერატურული ღირებულება... დავძლიე ის თუ არა, რაც უნდა მეთქვა – შეიძლება, სხვას ვფიქრობდე და მას არ ვწერდე, რაც დამწყებ მწერლებს (თუ შეიძლება, თავს მწერალი უწოდო) ახასიათებს, მაგრამ მე მაინც მინდა გავიგო, არის თუ არა ის შიგ, რაც პოეზიას ახასიათებს... ბოდიში – ძმავო ტიცინო! შენუხებისთვის.

თქვენი პატივის მცემელი:

გიორგი გადიდელი

31 ივნისი, 1929 წელი

ანდრეი ბელი – ტიცინან ტაბიძეს

Б. Н. Бугаев. Каджори. Гостиница „Курорт“, комната №8.

Каджоры, 1-ое августа 29 года.

Глубокоуважаемый и дорогой Тициан!

Наше явление в Грузию – Вам обуза. Быть в положении гостя не во-время – чувствовать себя отвратительно.

Что делать?

Коли попадаешь в место, где для публики, не обладающей собственными машинами – предоставлены лишь записи, где стоят хвосты,

где для иностранца (не грузина) крайне трудно объясниться с местными организаторами „Закавпромторга“ – приходится быть обузой и обращаться с покорной просьбой к друзьям о возможности перебраться в Тифлис; имея багажи, мы обречены наверняка на несколько дней возни для переезда нормальным порядком.

Я вынужден просить Вас или Ваших друзей о двух одолжениях:

- 1) Нельзя ли предоставить нам машину для переезда в Тифлис?
- 2) Нельзя ли нам переночевать в Тифлисе?

Мы едем в Москву; последний срок наш 7-8-го августа; дальше нам нельзя ждать, нас ждет Москва-Кучино.

Пишу спешной почтой с надеждой, все же, получить ответ телеграммой, можно ли нам надеяться на машину; ответ важно иметь к 7-ому, дабы: 1) знать, можем ли мы 7-го-8-го быть в Тифлисе (в противном случае надо заранее записаться на „автопромторг“: ведь с нашими багажами мы лишь в два приема сможем приехать обычным порядком); 2) важно заранее знать о машине, чтобы успеть уложиться, а то уложишься и просидишь на вещах дней 14, как с обещанной поездкой в Кахетию, в которую мы не напрашивались, ибо туда попасть просто: с поездом (но когда назначают дни поездки, то – ждешь: за два года мы раз 5 прождали тщетно обещаний вместе поехать в Кахетию. И поэтому сами не попали туда, что – весьма просто; из Москвы не прикатишь в Кахетию, а мы, вероятно, уже вряд ли приедем в эти места, так что Грузия может отдохнуть от „шовинистических“ покушений на нее А. Белого с своими „книгами“.

Словом: просто дать знать телеграммой – „машина будет такого-то в таком-то часу“, или „машины не будет“; нам это важно заранее знать, чтобы успеть уложиться, 2) успеть записаться на Тифлис в бюро „Автомпромторга“, если машины не будет. 7-8-го нам надо быть в Тифлисе, 8-9-го уехать по военно-грузинской дороге. Есть надежда, что последние наши дни пребывания на Кавказе мы посетим кое-какие места на Севере.

Дорогой Тициан, передайте Паоло Яшвили, что я с 11-го июля, т. е. 20 дней, ждал от него обещанного адреса, по которому можно было бы переслать из Москвы мне деньги; очень жаль, что он позабыл свое обещание. Хорошо, что деньги остались, а то – в какое же положение он мог нас поставить?

Прости, Тициан, за несколько горький тон этого письма; горечь от чувства обиды, быть „гостями хуже татар“ (русск. поговорка). Напомню, что мы, подзревая о том, что можем оказаться в этом положении, хотим

деликатнейше проехать мимо Тифлиса, дабы не стеснить Вашего Séjour; Не мы виноваты, это Ванда Георгиевна нас увидела в дни проезда через Тифлис. Оказавшись в положении неловком, конечно, огорчаешься.

Вообще, я несколько не понимаю стиля Вашего отношения к себе; сидя на застольных беседах и слушая Вашу оценку моей деятельности – я в ужасе, ибо я никогда не был „осью литературы“ и прочим; я просто живой, конкретный человек, чуждый литературной аллегорике; между тем: наблюдая, как от этой литературно-застольной „оси“ разбегаются именующими себя друзьями, чувствуешь ужас и конфуз от подозрения, что тебя считают в некотором смысле... „севшим на шею“ и чего то требующим.

Меня конфузит предоставленное нам любезно право бесплатно пользоваться Каджорскими комнатами. Когда это дань дружеской любезности, я принимаю эту любезность с сердечною благодарностью; от „Совнаркома“, грузинского „Наркомпресса“ и только этот любезный подарок нам мне кажется немотивированным. В Тифлисской газете пишут: я де в книге о Кавказе высказал грубый шовинизм, при таком положении я особенно щепетильно ощущаю любезность с Каджорами, ибо в „богадельнях“ не жил; и путешествую на собственный задаток, который имеется у меня.

Будь эта любезность результат Вашего дружеского содействия (Вас, Яшвили), мне было бы легко на нее положиться.

Но, признаться, я поколеблен в отношении Вас к нам. И каюсь, мне иногда начинает казаться, что наше появление на Кавказе, преисполняет Вас совершенно превратною мыслью, что мы ждем от Вас какой то помощи: ничуть не бывало; кабы не разбитый лоб о Шови, кабы не мой грипп, мы бы и не появились в Тифлисе; и еще ранее: кабы не Ваше предложение нам переселиться с вещами к Вам, мы бы не оказались в положении сидящих в Каджорах и дотошно пристающих с просьбами, как теперь.

Но в Грузии ужасно организованы средства передвижения; лишь факт, что на поездку в Тифлис заранее записываются и что люди, которые ведут запись, чаще всего или не понимают нас, или не желают понять – только это и диктует мне просьбу о машине.

Очень жаль, что со всеми этими мыслями приходится с Вами делиться; но – они внушены нам действительно „странными“ и нисколько не вынужденными с нашей стороны обещаниями Яшвили: „мы за вами заедем“. Мы – ждем: ставим свое время под знак „взаимного уговора“, и Вы... „обманываете“ (простите за это слово); я привык к точности; и когда

говорю: „буду в таком то часу“ – то являюсь. Если здесь другие нравы, я – не виноват; я живу и жил своими представлениями о словах, обещаниях и пр.

Еще раз простите, но поймите и мое положение; оно – весьма неприятно для меня. Примите уверение в уважении и преданности.

Борис Бугаев

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Кучино, 13 сент. 29 года.

Дорогой Тициан,

Не удивляйтесь моему молчанию; едва попав в Москву, оказался в круге наросших дел, забот, работ и т. д. Узнав, что К. Н. Вас уведомила открыткой, я решил повременить с письмом, чтоб написать Вам о себе не из „рабочего корсета“; а „рабочим корсетом“ я называю план кучинского дня, который диктуется обязательством, на себя принятым; без такого „плана“ я не сумел бы провети ряда работ в ряде последних лет; „корсет“ мой – в том, что весь день (с утра до ночи) строго распределен, где и отдых, нужный опять таки для работы, и еда, и сон – взяты на учет: столько-то часов и т. д.

Принимая во внимание, что и в Кучино приежжают и я уежжаю из Кучина, в среднем я имею пять-четыре рабочих дня, которые и сжимаю железным режимом; и иногда ждешь времени для написанья открытки – недели, уподобляясь несчастному, попавшему на льдину и несомому льдиною мимо берегов – десятки верст.

Так и я теперь: посадил себя нацепь, чтобы здать огромный материал, не написанный, к Рождеству; встаю в 11; чай: и потом – соединение полезного с трудовым, т. е. бегаю по дворику (прогулка); и – пишу (в записную книжечку); потом прихожу: переписываю, переделываю; так до 5^{1/2}; потом – обед; потом – сон (два часа – тоже необходимое дело); потом: чай; и тотчас – вечерние занятия (уже более легкия), но до 2-х ночи; ужин и чтение на ночь, чтобы переключить так внимание, или заготовка грунта работы следующего дня. И в этой программе я, как птица в клетке; пока не закрою работу – связан; а связан, как видите: с 12-12^{1/2} дня до 2-х ночи; каждая неделя имеет урок, который надо себе самому сдать.

Так, я из-за „уроков“, подхваченной пролетающей льдиною, мчащей меня мимо письма к Вам – с этой льдины не раз мысленно протягивал

руки к Вам с сердечным, братским приветом, с горячим „спасибо“ за все то, что мы с К. Н. видели от Вас, Нины Александровны, Вашей квартиры и с искреннейшим желанием перекинуться живым словом; а льдина работ – уносила; и вместо письма открывал очередную папку (утреннюю, иль вечернюю).

Но вы поймете меня.

И вы поймете, что не слова одни и не вежливость, не благодарность даже диктует это письмо, все покрытое пылью рабочего утомления (все время работы испытываю паралич слов, когда пишу письма) – а что-то другое, что, прямо скажу, „вызвездилось“ из души по отношению к Вам. Не сомневаюсь, что Вам то я, пусть бессознательно надеюсь, что Вы видели меня в ряде совершенно иррациональных депрессий – и после Кутаиса, и после Каджор; но зато и мы с К. Н. имели случай ближе узнать и Вас, и Нину Александровну; и в результате этого узнания – что-то вызвездилось в душе по отношению к Вам; вспоминаем Вас: и хорошая улыбка невольно является; и мы с К. Н. из Кучина начинаем вспоминать ряд чудеснейших эпизодов с нами у Вас в квартире – но эпизодов, освященных Вашей чуткой, доброй и тонко-сердечной, тонко-умной душой; и самые „эпизоды“ эти, поскольку в итоге их, выявилась Ваша дружба, вспоминаются „воздравие“, а не „заупокой“.

Я верю „человеку“ вообще (индивидууму); и я не верю „личности“, которая – „личина“ (маска); и знаю: в итоге неумелых общений мы, „личности“, неумело столкнувшиеся разъединяемся в итоге общения; и тут я – „очень скептик“, ибо я знаю: преодоление личности-личины в социальном разрезе – труднейшая вещь, в 100 раз более трудная, чем полагают.

А вот волей судьбы застряв у Вас два раза и находясь в жалко-беспомощном виде, я вынес в итоге общения с Вами какое то пробитие того короста, который редко пробивает в общении: я увидел Вас без личности-личины: с откинутой личинойю.

И это значит: Я Вас увидел; и итог увиденья – та спокойная и доверчивая радость, с которой Я Вам сообщаю об этом.

Спасибо, дорогой брат за то, что я могу Вас назвать братом. И в этом – большая радость нашей поездки: большая чем – Шови, Гори, Кахетия и прочие „туристические“ отдыха, в которых так нам не повезло; лишь в Москве стало ясно – на-сколько; то и дело встречаешь добрых знакомых, с легкостью наградившихся на Кавказе, поздоровевших; и когда слышишь: „Я был в Шови... Я – отдыхал в Цей... Отчего вы не были у ледников?“ – все еще испытываешь горечь, связанную с Кавказом: по-

чему дей-стви-те-ль-но так не-по-ве-зло! В этом „неповезении“ есть что-то упорно систематическое, ставящее знак вопроса над Кавказом, взятым в отношении к нам (именно Кавк. хребтом, нашим „*riim desiderium*“-ом). Поскольку нам повезло на встречи с людьми и повезло с сидением в Каджорах и в Красной Поляне, по столько не повезло там, где так везло нашим друзьям; именно: в переездах; подумайте: в этом году – ехали в Армению с намерением попасть в Джульфу (фатальным случаем с Джульфой не вышло); С районом Алаверды-Степанновом – не вышло (тоже стояло в <…>); нас звали – в Зангезур: не вышло; нас звали на Севан: не вышло; с Шови – не вышло; с Кахетией – не вышло; с Военно-Грузинской и с Цей – не вышло; даже с Манглисом – не вышло. И остается думать: Кавказ – заповеден нам. Но все покрывают люди, встречи, беседы, сердечное отношение и та незабываемая теплота, которая в нас вызывает улыбку воспоминания.

Милый друг: передайте Паоло сердечнейший привет; и передайте ему, что я, обращаясь к Вам, переносу и на него то чувство, которое Вы вызываете во мне, ибо я Вас – не разделяю; и передайте еще ему, что читаю и перечитываю его стихотворение; и хотя оно лишь перевод, оно – действует: очень!

Не говорю о том, что я не разделяю Вас и Нину Александровну и что даже стыдно ей слать сердечный привет в словах, когда он цветет в сердце. Привет Григорию Титовичу; и сердечное приглашение всех Вас в Кучино, когда окажетесь в Москве.

Вашу милую дочку целую.

Привет Вашим друзьям!

Привет всему Вашему дому!

Вынужден оборвать это „никчемное“ письмо пожеланием Вам всего хорошего, ибо еще нет 2-х часов ночи; и очередная вечерняя папка работы – тучит предосадно перед моим носом.

Остаюсь сердечно любящий

Борис Бугаев

Р. С. К. Н. – в москве: она шлет привет.

Р. Р. С. Адрес Кучинский: Нижегородская жел. дорога. Салтыковка. Новое Кучино. Железнодорожная улица. Дача №40 (Шипова). Мне.

ტიციან ტაბიძე –

საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პრეზიდიუმს

საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პრეზიდიუმს

ათი წელია, განუწყვეტლივ ვმუშაობდი მწერალთა ფედერაციაში, წინათ კავშირში. უკანასკნელ წელს მარტო ფედერაციაში ვმუშაობდი და ვიღებდი თვეში ას მანეთს. ამ ხნის განმავლობაში მე დამედო ვალები, მარტო სახლის ბინის ქირა მაქვს გადასახდელი 400 მანეთი. ახალი კანონით, შესაძლებელია, გადამასახლონ კიდევ ბინიდან, ამიტომ გთხოვთ, ის 3¹/₂ ჯამაგირი, რომელიც მე მეძლეოდა ჩემ ადგილზე სხვა მომუშავეს დანიშვნამდე – აგვისტო, სექტემბერი, ოქტომბერი და ნახევარი ნოემბერი – 350 მანეთი მომცეთ და თუ თქვენ ამ ყამათ არ გაქვთ ეს თანხა, მიშუამდგომლოთ განათლების კომისარიატის წინაშე. ჩემი ფიქრით, ეს იქნება თქვენ მიერ ჩემი წარსული მუშაობის დაფასება და ამის გარდა, გამომიყვანთ უხერხულ მდგომარეობიდან, რომელშიაც ჩავადნილი ვარ ვალების გამო.

ტიციან ტაბიძე

26/XI – 929 წ.

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Кучино, 3 декабря 29 г.

Дорогой, милый Тициан,

Пишу Вам вслед за припиской Нине Александровне. Как Вас благодарить за Баратынского? Он мой любимый поэт; и хотя у меня имеется Баратынский, однако в более плохом, заграничном издании. Спасибо! На днях выходит моя книга „На рубеже“; и на днях же получаю книжки уже вышедшего „Пепла“. Вышлю Вам непременно сразу две книги, ибо посылки из Кучина – целая процедура.

Очень рад, что Вы находите уют и сосредоточение в над-тифлисских утесах; по опыту знаю, что только тогда человек освобождается, когда он имеет место, куда он может бежать, чтобы из тишины увидеть и себя, и окружающих. Иные думают, что периодические убеги от людей есть признак антисоциальности: для меня в таких убегаях приход к людям; ибо я хочу идти к близким, как на пир: прибранным, чтобы не представлять собой унылого неврастеника, не имеющего что принести для других с

своих высот. Ницше говорил о любви к дальнему; я люблю ближнего в его „дальнем“; каждый человек носит в себе это „дальнее“, как проблему бутона, который может стать и цветком, если его поливать тишиной, раздумьем и сосредоточенностью; тогда душа начинает цвести; и вот это-то цветение хочешь принести и отдать другим. А мы из южной социальности липнем друг к другу; и в конце концов дарим друг другу лишь пепел да окурки. И лес-лес только тогда, когда его прочищают, когда стволы деревьев отстоят друг от друга на известном расстоянии; тогда весь лес могуче поднимается вверх; а если деревья жмется стволами слишком друг к другу, они остаются безлиственными, худосочными.

То, что азбучная истина для дерева, почему то забывается для человека; и думают, что трение друг о друга сухими жердями есть социальность: нет, это сама антисоциальность; я социален тогда, когда приношу с собой горный эдельвейс и отдаю его в дар; если я его не имею, то я не умею ничем быть полезным другу; тогда даже сухая, не цветущая весельем легкости и не поющая горными голосами помощь, есть не помощь, а отнятие от души, ибо мы, опустошенные, всегда отнимаем. И я, когда чувствую, что отдал все, что выросил в тишине и сосредоточенности, то начинаю конфузиться; мне кажется, что мое безрадостное отбытие долга есть утаскивание платка из кармана; и тогда или бегу от людей, или гоню их от себя: из социальности, а не из антисоциальности.

Что мы делаем из социального такта? Вся социальность построена на „такте“, а такт – выражение ритма; ритм же есть творчество из свободы все новых и новых ценностей; а у нас ритм – статистика, учет! и вместо социально такта, мелодии – тот именно „долг“, который – „ни богу свечка, ни чорту качерга“; и нам „долг“ тяжел; и тому, которому мы оказываем одолжение.

Мы должны долго и много учиться, чтобы уметь быть вдвоем; потом с осторожностью – втроем; потом – вчетвером, чтобы подготовить в себе умение быть со многими, а мы прямо хотим быть со многими; но это все равно, что хотеть начать изучать высшую математику без арифметики.

Смотрите: там, где двое (a, b) – уже проблема, ибо двое – не „a+b“, не „ab“; там, где двое – и „a“ в „b“; и „b“ в „a“ и „ab“; но и „ba“; $a+b=a+b+ab+ba$; мы даже не подозреваем, что есть какая то проблема „двух“; а там где трое (a, b, c) – вот уже какое богатство вариаций оттенков: a, b, c, ab, ba, ac, ca, bc, cb, abc, bac, bca, cba, acb и т. д.; где a, b, c, d – уже самый сложный контрапункт взаимоотношений; если мы не будем развивать уха к законам оттенков отношений так же, как мы развиваем глаз, ухо, слово, мы – банкроты; и вся наша социальность пойдет прахом.

А мы только и делаем, что в общении загрязняем слух, зрение, слово, жест и создаем вместо спектра красок – грязную, серую кляксу. Социальность – искусство более сложное, чем поэзия, музыка; и – более важное, а мы в этом нежнейшем месте с этим сложнейшим инструментом производим лишь какофонии, подобные зулусу, бьющему кулаками по клавишам.

Для развитого уха невозможна какофония там, где дикарь бьет каблуками по клавиатуре, а мы этот „каблучный бой“ называем общением.

Вот почему, Дорогой Тициан, я так сердечно рад за Вас, что у Вас есть Ваше при-тифлисское убежище. Для меня это символ чего то очень хорошего в Вас; а к Вам и к Нине Александровне у меня укрепилось за это лето особенно самое сердечное чувство; Мы вернулись с Кавказа с чувством большого удовлетворения, перевешивающего наши кавказские неудачи; и это удовлетворение от того, что было реальное чувство большого сближения в истинно человеческом с Вами, Ниной Александровной, да и с Паоло, с которым мы меньше виделись; это – ничего не значит, да ни может быть хорошо, ибо он был одной стороной сознания погружен в свою, и ему было „не до нас“ (в хорошем смысле слова); может быть, это – шаг к более конкретной, сердечной встрече.

Как Григорий Титович? Часто думаю о нем; и о его милой супруге: оправились ли они от несчастья? Как их внешние дела? Передайте Паоло и ему мой сердечный привет; и объясните, до чего мне трудно писать, до чего я не – „писец писем“; мое молчание, как и их неписание „мне – ровно“ ничего не значит. Я слишком хорошо знаю, это „мысль изреченная есть ложь. И все же надеюсь, что кто-нибудь из Вас будет в Москве; и тогда мы увидимся в зимнем Кучине. Как было бы уютно провести день (и не один раз у нас).

Что Джавахишвили? Читал недавно в „Лит. Газете“, что у него, кажется, неприятности; передайте, если его увидите, сердечный привет.

Что касается меня, то все это время был занят „Москвой“. Ох и трудно же мне, но кажется, написанное не слишком плохо; написал лишь 3 главы 3-ей части (200 страниц); осталось не меньше – 150; все зависит от 4-ой главы; если сумею в ней дать нужное мне „crescendo“, часть написана (5 глав); если не сумею, все усилия, даже „удача“ с первыми тремя главами – уничтожена.

Сейчас дал себе временный роздых; и потому могу Вам написать это „убогое“ письмо; а то и на него нет времени; жил в стальном режиме; каждая написанная страница переделывалась и переписывалась раз 5.

Вот, дорогой Тициан и все, что могу сказать. Не браните за убо-
гость тона письма; повторяю: я не писец. Я хотел бы лишь, чтобы Вы
почувствовали, что пишу от всего сердца.

Остаюсь искренне любящий Вас и никогда не забывающий „Го-
лубые Роги“.

Борис Бугаев

P. S. К. Н. шлет сердечный привет Вашим. Я – тоже.

ჰაიკ გიულიქევიანი – ტიცინ ტაბიძე

ერვანი.

Сборник воспоминаний Туманяна задерживается за опоздывание
материалов Тифлисских товарищей. Срочно вышлите материалы Та-
бидзе, Яшвили, Гришашвили, Арсенашвили, Цуцунава, других.

Сообщить отказ – Гюликевхян.

[1929]

ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცინ ტაბიძე

ძვირფასო ტიცინელო!

გზიდან მომივიდა შენი წერილები, მაგრამ თბილისიდან ერთიჯ არ
მომსვლია. ძლიერ ვსწუხარ, რაშია საქმე. დედა როგორ არის, დეპეშა
მაინც გამოგეგზავნა. დღეს გამოგზავნე დეპეშა. ეხლა მოვიდა ნინა
ბაქრაძე, თქვა, რომ ხვალ მოდის და ვწერ წერილს. ტიცინელო, არ
ვიცი, რას აპირებთ, არაფერს არ იწერები, როდის უნდა წამოვიდე. აქ
ფული, გთხოვ, პირველისთვის გამომიგზავნე, რომ ოთახის შევიტანო.
მიტიასთვისაც არ მიმიცია. 62 მან. მივეცი ოთახის. აქ ძაან აგრილ-
და, ბევრათ კარგია, მანამ შენ დროს. ნიტულიკო კარგათ არის. ჩემო
ტიცინელო, შენ მწერ, რომ დღეში ორჯერ მოგწერო წერილი, შენ კი
არ იწერები, მით უმეტეს შენ იცი, რომ ვნაღვლობ. გაკოცებ ბევრს.
ნაცნობებისგან სალაში, ნამეტნავათ ჩვენი მეზობლებისგან. მთხოვენ,
რომ ერთათ წავიდეთო წელს. მე და ნიტუკო ბევრს გაკოცებთ. ოთა-
ხის შესატანი მაქვს კიდევ 70 მ. გკოცნით ბევრს, ბევრს მე და ნიტა.

შენი მუდამ ნინა

ექიმ ბინიაშვილს გამოვატანე წერილი.

[1920-იანი წლები]

ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცინან ტაბიძეს

ტუცკუნი, ჩემო საყვარელო!

დღეს დილით რომ დავხედე, რომ დამვიწყებია შენთვის ტუფლები და ბაშმაკების ჩასაცმელის ჩადება – ძლიერ შევწუხდი. მერე გავიგე, რომ ჩხეიძე დღეს მოდის და თუმცა ძლიერ მრცხვენოდა, მაგრამ მაინც შევანუხე. ტუცკუნა, შენ როგორ ჩახვედი, გენაცვალე, ხომ არ გაცივდი გზაში. გაუფრთხილდი შენ თავს, ნუ სვამ ბევრს და ეცადე, რომ არ გაცივდე. შენი დარდი მაქვს ძალიან. აქ დღეს უკვე წვიმს, დღეს. ჩვენები, ვინც არიან მანდ, როგორ არიან? მომიკითხე ყველანი.

გაკოცებთ ბევრს მე და ნიტა.

ყველასგან სალამი.

სახლი როგორ დაგიხვდა?

შენი ნინა

[1920-იანი წლები]

ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცინან ტაბიძეს

ტუცკუნი, შენ დაგენაცვნაცლოს ჩემი თავი, რა დაგემართა, რომ ერთი წერილი არ მოიწერე. მე ვაგზავნი წერილს წერილზე, შენი პასუხი კი არ მომდის. ის მანუხებს, რომ შენ უთუოთ ავათ ხარ და მე არ მატყობინებ. მთელი ღამეები არ მძინავს. ისე მომეშალა წერვები, რომ სულ ვტირივარ. გენაცვალე, დეპეშით შემატყობინე, როგორ ხარ, რამ წამს მიიღო ეს წერილი, თორემ ვისესხებ ფულს და ჩამოვალ.

ჩვენ კარგათ ვართ, მარტო წვიმებმა სულმთლათ დაგვაობეს.

გკოცნით ბევრს მე და ნიტა.

დედასგან სალამი.

შენი მის ნინა

[1920-იანი წლები]

ტიცინან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს

კოლაუ, გთხოვ, თოთხმეტ იანვარს ჩამოხვიდე ტფილისში. ამ წერილს კაფეში ვწერ და გაკრეტილებული ვარ... იქნება ჭიჭიკოც წამოიყვანო, შენ უთუოდ მოგელი. რომ დამიმტკიცებ მეგობრობას, ამის იმედი მაქვს.

შენი ტიცინან ტაბიძე

[თბილისი, 1920-იანი წლები]

ტიციან ტაბიძე – იოსებ იმედაშვილს

ძმაო იასებ!

ძალიან გთხოვ, დაეხმარო დანიელას, მოათავსე წერილები და სურათი. კლიშეს ანგარიში გამომიგზავნე „დროშაში“ და აქ გადავიხდი. ჩვენ ყველანი ვეხმარებით.

პაოლო იაშვილი

ტიციან ტაბიძე

[თბილისი, 1920-იანი წლები]

მიხეილ იაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

ძმაო ტიციან!

თუ ძმა ხარ, პაოლომ რომ წიგნი გადმოგცა ლაპუხინის, ის არის ექიმ თარხნიშვილის. მიეცი აუცილებლად.

შენი მ. იაშვილი

[თბილისი, 1920-იანი წლები]

ტიციან ტაბიძე – ალექსანდრე აბაშელს

შენ აფხაზეთში, გულრიფში ხარ. „სადაც ჰყვავიან მანდარინები“. ჩვენ გიგონებთ, გვიხარიან, რომ შენ აფხაზეთი ცხოვრების ელექსირს მოგცემს ორგანიზმისთვის. იდეა – უკვდავია, უპირველესი კი პოეზია – უფრო მეტად კი ადამიანი – რომელიც შენ ხარ.

ტიციან ტაბიძე

სანდრო შანშიაშვილი

გიორგი ლეონიძე

დაამტკიცა: კაკაბაძე სარგის

ძღვნად შენდა მუხის რტო. იყავ მაგრად! ჩემთვის კი „Ветка Палестины“.

ტ. ტ.

[თბილისი, 1920-იანი წლები]

გიორგი ლეონიძე – ტიციან ტაბიძეს

ძმაო ტიციან!

ხომ იცი ჩვენი ზარმაცობის ამბავი. ამას გარდა, არც მეგონა, თუ უსათუოდ იყო საჭირო. დღეს და გუშინ, ორი დღე ტყუილად დამე-
კარგა, არაფერი გამიკეთებია.

გარდა ამისა, „დროშის“ ამბებიც მაღონებს. არაფერი მასალები არა მაქვს. ახალი კი 30-ში უნდა იყოს მზად.

„ოდა პიკასოს“ ეხლავ შეუდგები და უსათუოდ გადავთარგმნი ამაღამ, თუ სარედაქციო კოლეგიის სხდომა არ შესდგა ამაღამ. რაც შეეხება ორიგინალს, თუ კი რამე დავწერე და დრო მომეცა, უსათუოდ გადმოგცემ. საშინელი მოწყენაა. ეს ორი დღე, ლამის არი, გავგიჟდე, არც არავინ მინახავხართ.

შენი გ. ლეონიძე

26/XII, [1920-იანი წლები]

ალექსანდრე ყანჩელი – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой Титэ!

Хочу перевести твои стихи „ამუნცე“, или те, которые выберешь сам. Хотя я и сам смогу сделать текстовый перевод, но, принимая во внимание, богатство твоего словаря, оттенки и др., прошу тебя дать мне текстовый перевод. Можешь занести в Заккнигу. На-днях сборник идет в набор, т. что это очень спешно! Первую строфу хочу, кроме того, иметь по-грузински. Привет супруге!

Твой Сандро

[1920-იანი წლები]

ნუცა და ლევან ლოლობერიძეები – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой Тициан, иногда в подобных афоризмах заключается истина!
Наши цветы увяли, но дружба цветит!

Будь повнимательней читая, яснее не могу сказать.

ნ. ხუციშვილი

Tum. Tumu!

გაფიცებ შენს ვესპასიანეს და პაოლოს „ლაურას“, თავი ნუ მო-
გიკვდება, მეტს ნულა სუქთები! სალამი ნინას და ტანიტს.

არჩილმა მართლა შეირთო ცოლი თუ არა?

ლევანი

[პარიზი, 1920-იანი წლები]

პაოლო იაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

თერთმეტს მივდივარ არგვეთში. აუცილებლად გელოდები შენ,
ვალერიანის, გოგლას, სერგოს, შალიკოს. მიდეპეშე არგვეთში.

პაოლო

ქვიშხეთი

1920-იანი წლები

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ამხანაგებო!

თუ გაქვთ რამე გულში, მეც მოვდივარ ჩემ წილს, შემომითვალეთ,
რომელ საათზე? სად? და როგორ?

ვალერიანს!

პაოლო ანგინით გამხდარა ავად.

თუ წამოხვალ სანახავად და რომელ საათზე?!

თქვენი ტიციან

[1920-იანი წლები]

ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს

ძვირფასო ძმაო იოსებ,

მე უკვე ბათომში ვარ სამი დღე და ხვალ მივდივარ ფოთში. და-
ლიან ვწუხვარ, რომ სახლში, სოფელში შერებას ვერ ვასწრებ. მაგ-

რამ უკან დაბრუნებისას ვეცდები, სახლში ვიყო. იოსებ, გენაცვალე, მიუგდე ყური ჩვენებს და ტელეფონით მაინც იკითხე, როგორ არიან. აბელა ნავიდოდა ალბათ დუშეთში.

იყავი კარგად: თუ მომწერ წერილს, ასე: Сухум, до востребования Т.

შენი ტიცვიანი

[ბათუმი, 8 აპრილი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ვალერიან,

უთქვენოთ ბათომი არაა ბათომი. მაგონდება კაზინოს შემდეგ ორი მოგება და ძველი რია, რია!..

И денег Индии,

И пули в лоб хочу!..

О трешках мечтать безмолвно.

და სხვა ტროპიკები.

სალამი ირას და შენ გოგონას.

ხვალ ფოთით მივდივარ რიონ-პორტში.

შენი ტიცვიანი

[ბათუმი, 8 აპრილი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს

ძმაო კოლაუ, სალამი შენ ბათომიდან –

ეხლა ნამდვილი ლევანტის ბრიუგეა.

ვარლამ ყურული ამბობს, პოეზია აღკრძალულ შტილს აგავს, ძალიან დიდი რისკიაო. ხვალ მივდივართ ფოთით რიონ-პორტამდე, მაგრამ ქარია და ვაი თუ, გაგვრიყა აფხაზეთში. სალამი შენ ნინას.

ტიცივიანი

[ბათუმი, 8 აპრილი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს

ძვირფასო ძმაო იოსებ,

წერილი მოგწერე ბათომიდან – ეხლაც შენი იმედი მაქვს, რომ ხანდისხან სახლში შეიარ და ბარათსაც მომწერ. გაგრა – პირდაპირ ფანტასტიური ლამაზია, ასე რომ, ოცამდე უთუოდ დავრჩები – ჯერ კი წერით ვერ ვსწერ, მაგრამ – სამაგიეროთ ვისვენებ: მაინც რამდენი ხანია არ დამისვენია – ეხლა ვგრძნობ დაღლილობას. იყავი კარგად და ყოჩაღათ.

*შენი ძმა ტიციანი
[გაგრა, აპრილი, 1930]*

ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს

ძმაო იოსებ,

უკვე მესამე კვირაა აქ ვარ, შავი ზღვის სანაპიროებზე და ნამდვილი სამოთხეა. როგორც მიიღებ შენ შვებულებას, უთუოდ ამ ზღვაზე წამოდი, ამის უკეთესს ვერაფერს ნახავს კაცის თვალი. მაქვს შენი იმედი, რომ სახლს მიხედავ. სალამი პლატონს. მაგან იცის გაგრის ამბავი.

*შენი ძმა ტიციან ტაბიძე
[გაგრა, აპრილი, 1930]*

ტიციან ტაბიძე – ნიჭა ტაბიძეს

ჩემო ლამაზო გოგონა ნიჭიკო!

როგორა ხარ, გენაცვალე. თურმე მემდური, რომ ვერაფერი გამოგიგზავნე. ჩამოგიტან ფუტბოლის ტუფლებს, ტრუსიკებს საბანაოს და ბევრ ყვავილებს. გაკოცებ ბევრს, შენ იცი, თუ ჭკუით იქნები და ბებოს არ გააჯავრებ.

*შენი მამიკო ტიციან ტ.
[გაგრა, აპრილი, 1930]*

ტიციან ტაბიძე – არჩილ, რაისა და გუგა მიქაძეებს

Апрель, 1930 г.

Дорогие Арчил, Раиса, прелестная Гуга.

Это гостиница „Гагрипши“ в Гаграх, где мы живем. Если бы не однообразие жизни, то вокруг такая красота, что сердце может разорваться от радости.

Часто вспоминаем вас всех и ждем обещанной красивой бумаги. Ваших в Тбилиси вижу часто. Позавчера брат Раисы был в Сухуми.

Тициан Табидзе

[გაგრა]

ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს

ძვირფასო ძმაო სანდრო,

სალამი და გამარჯვება აფხაზეთიდან ამ შენი ოქროს ვერძისა და იაზონ და რუნოს ქვეყნიდან.

აქ ყველაფერი დიდებულია – მაგრამ თქვენი ხმა რომ არ მომდის, ძალიან ვსწუხვარ – არ მაქვს კი იმედი, რომ ეს წერილი ტფილისში ჩამოგისწრებს. სასტუმრო „გაგრიპში“, სადაც ჩვენ ვცხოვრობთ, დიდებულია, ასეთი მოწყობილი ოტელი მე ვერც კი წარმომედგინა, რომ საქართველოში იქნებოდა.

ვიხროჩობი პირდაპირ ლანშაქტებით, ვაგროვებ მასალებს ჩემი სუბტროპიკული პოემისთვის.

წუხელის აქ დიდი ბანკეტი იყო კურზალში, ჩვენი კოლონიის ორმოცამდე კაცი ვიყავით და დიდებულათ ვსვით და ავიკელით ყველაფერი, ისე რომ, ჩვენი აქ ყოფნა არც ისე უფერულია, თუმცა ქართველები ძალიან ცოტანი ვართ, მაინც რომ სთოვა და წვიმა ამდენი ხალხი, ბინას რომ ვერ პოულობენ, პირდაპირ პარკში სძინავთ. ბევრს უნახავს რუსთაველის თეატრი მოსკოვში და აღტაცებული არიან. განსაკუთრებით „ანზორით“ – სხვა რას შვება ჩვენი ლევ ნიკალაიჩი – გიორგი ლეონიძე, როგორ გათავდა მაგის სახლის ეპოპეა, ნუ თუ ისევ მოლაპარაკების პროცესშია?! ალბად მანდ არ იქნება, თავის გოროვანში წავიდოდა.

თუ ძმა ხარ, ნუ დამივიწყებთ, მახსენეთ თუ ჩახვიდეთ „სამსონ-ში“ – ჟულ იაშასთან. იმ დღეს ღმერთივით ვსვით, აქ მასეთი ღვინო და საჭმელები იშვიათია და ტფილისზე სული მხდება.

თუ შეგხვდეს სოსო დაროშვილი, თუ ძმა ხარ, იმ არჩილას გადაანერიოს ის ხევსურული ლექსი; ვკითხულობ ვაჟა-ფშაველას და გარსია კალდერონის პერუს მოთხრობებს.

გაკოცებთ ბევრს და მალე გავჩნდები ტფილისში.

შენი ერთგული ძმა ტიცციან ტაბიძე

[გაგრა, აპრილი, 1930]

ტიცციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

ძვირფასო ვალერიან,

მაიაკოვსკის სიკვდილმა სულ მომიშხამა ყველაფერი. ნეტავი თქვენთან ვიყო, ერთად გველაპარაკა ამის შესახებ.

ისე, პუშკინი დავიპყარი, ამ შავი ზღვის სანაპიროზე დავქრევარ, როგორც სიკვდილის ანგელოსი.

სალამი ირას და ნანას.

შენი ტიცციან ტაბიძე

[გაგრა, აპრილი, 1930]

ტიცციან ტაბიძე – არჩილ მიქაძეს

Апрель, 1930 г.

Дорогой Арчил!

Только что совершили субтропический рейс по побережью черного моря. Я представил в Госкинопром киносценарий „Новая Колхида“.

Субтропический комбинат – агроиндустриальный – но начинается с Аргонавтов – золотого руна и малярии Гиппокрита. Картину ставит Нуца, за две недели объездили Рион-порт и Черное море.

Настоящий пробег автодора.

Вспоминаем вас ежеминутно.

Здесь узнали вчера о самоубийстве Маяковского... Заплакал и Георгий Курулашвили.. Если получишь это письмецо, пришлю более подробное.

Моя страна в апреле действительно рай...

Привет Раисе. Пусть не забывает об обещании красивой бумаге.

Знаю Байрона – Омар-Хаям по английски – отплачу грузинской натурой. Поцелуй Гугу. Помнит она в прошлом году Тициана Табидзе в Коджоре? Ждем, что вспомнишь о нас.

Твой Тициан Табидзе

Америка чарует. Читал твою статью в „Комунисти“. Ждем, ждем писем, статьей.

T. T.

ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს

ძმაო ძვირფასო სანდრო და იარალი!

თუ ძმა ხართ, არ დამივინყოთ, ამნიეთ ქეიფში სუფრაზე. მე თქვენი წინადადებები არ მასვენებენ: მაიაკოვსკის სიკვდილმა თავზარი დამცა. მალე ტფილისში ვარ. მომიკითხე: გერონტი, დავით ლიხელი და გიორგი ლეონიძე – ლომის ძე.

შენი ტიციან

[გაგრა, აპრილი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

სოხუმი, 930 წ., 14 აპრილი.

ძვირფასო ნინელი, ეს ეს არი ჩამოვედი სოხუმში ზუგდიდიდან, გზაში ბევრი რამ იყო საინტერესო, მაგრამ ყველაფერი მოგვინამლა იმ მამაძალმა ურიამ, ასე რომ, არ ვიცით, ეხლა როგორ წავა საქმე. ლამის განწყდა, არ მოვკალი, ისეთი ტუტუცია. ნუცაც ძალიან სწუხს, ამ დილას მოელაპარაკება გიორგი ყურულაშვილს, უნდა როგორმე მოაგვაროს ეს საქმე. ეს რომ არ აფუჭებდეს ხასიათს, ისე აქ ყველაფერი კარგადაა. ჯერ თამარა არ მინახავს, ალბად ვიქნები დღეს გულრიპში – აქ არის თინა ლალიძე. მოგწერ ყველაფერს ან დაგელაპარაკები ტელეფონით. შენი მხოლოდ ორი ბარათი მივიღე ქუთაისში. სალამი ჩვენებისაგან.

შენი ტიციან

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ძვირფასო ნინა!

გიგონებ ბევრს: სოხუმი ჯერ მაინც საოცნებოა: ეხლა ყრილობაა პარტიისა და სასტუმროში ადგილები არ იშოვება – მაგრამ თუ კარგად წავიდა ჩვენი საქმე – უთუოდ უნდა ჩამოხვიდე – ერთი რომ დავისვენო, თორემ ნერვები ამიშალა ამ მგზავრობამ. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი რამ საუცხოვო და დაუვინყარი წამები განვიცადე. ოქროყანას მიხედუ, ფული ორივე ადგილას მიიღე: და თუ წამოსვლა გინდა, ნუ გაანიავებ. დედა და ნიტა დაკოცნე.

შენი ტიციან

[სოხუმი, 14 აპრილი, 1930]

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Кучино. 15 апреля. 30 г.

Дорогой Тициан,

Спасибо Вам за открытку. Письмо Ваше получил; и получил с благодарностью милую мне память о Тифлисе. Давно собираюсь писать. Но попал в мертвую полосу с „Масками Москвы“, когда сидишь с утра до-ночи, бьешься; и – ничего не получается, это напоминает воздушные ямы, о которых упоминают пилоты; летишь, молча и нужно все напряжение воли, чтобы аэроплан не разбился. Так, Ваше письмо пришло в проклятый рабочий момент, который грозил слову всего романа; я вообще этой зимой теряю голову; и иногда так влезая в работу, что на недели, на месяц делаюсь невменяемый. Так вот я и ждал, когда поставлю точку над „Москвой“, чтобы ответить.

Часто говорим с К. Н. о Вас и Нине Александровне. Бедная – лечите ее: а то, болезнь измором берет. Пишу это под свежим впечатлением письма Н. А. к К. Н., которое К. Н. мне прочитала; К. Н. сердечно приветствует Н. А. и Вас, скоро напишет Н. А. и благодарим за добрую память. Она, бедненькая, в этом году как то слаба; и в особенных хлопотах; много грустного.

Средь разных грустей искреняя радость: возможность Вас и Н. А. увидеть в начале мая; слушайте: приежайте; если уж ехать в Москву,

то либо в мае, либо серебряной зимой; и надеюсь, не раз увидиться в Кучине; заранее переживаем с К. Н. уютность Кучинского посада за чаем у нас (забыл, – Вы не „чайники“!).

Очень ждем, очень!

Сердечная благодарность за добрый зов на лето в милую Грузию. Но и – стыдно откликнуться: я считаю, что за эти 3 года мы доставили Вам, Паоло, и иным из ваших друзей такое количество хлопот, неприятностей, что откликаться на добрый зов – как то неловко. Знаю, верю Вашему доброму зову; но одно дело приятный посид вместе, а другое дело тот „скандал“, который в прошлом году 2 раза случился со мной: 2 болезни; и обе – у Вас на квартире. У меня впечатление, что какая то судьба играет дурную шутку со мной; едет человек с радостью повидаться с другом, с друзьями, а впереди него на друзей катится тяжелый камень: в виде роя хлопот, который обрушивается часто без нашей воли с нашим приездом.

Уже позапрошлым годом мы были напуганы теми заботами, которые доставили Вам и Паоло с Сачхери, с Коджорами, с Кутаисом; и чувствуя неловкость, мы хотели в прошлом году, сами себя устроив в Грузии, с Шови, уже потом появиться к Вам, чтобы снять с Вас бремя „мелких хлопотливостей и дум о нас“. И что же случилось? То, что мы 2 раза просто сели к Вам на шею: ко всем – не говоря уже о Вас, Н. А., с которыми так хорошо (и у вас было так хорошо).

С Грузией у меня какой то рок: нежная любовь к природе, местам, людям; и – ряд шишек на лбу, отраженно, рикошетом бьющих друзей.

Очень радуемся Вашему приезду в мае: хотелось бы лично с Вами поговорить и между прочим о Кавказе: о Грузии, даже... о Каджорах. В письме всего не скажешь.

И, все же скажу – кое что.

Конечно: вырыв из Кучина, а К. Н. из Москвы, просто необходим; я никогда так интенсивно не работал, а К. Н. никогда так не утомлялась, как в этом сезоне: с сентября до сего дня она в хлопотах; с сентября до сего дня я, нигде не бывая, сосредоточенно работаю над ответственным худ. произведением. Усталость – коллосальная, и головная, и моральная. Переменить воздух – необходимо.

Куда ехать? И – конечно: встает огромный, манящий, уже родной, хотя иногда и как то душу мучающий Кавказ (но ведь такие муки испытывает влюбленный, когда не уверен в любимой женщине); мои муки: я влюблен в горы Кавказа; мое подозрение: горы Кавказа – меня не любят.

И – тем не менее: мы всю зиму подумывали – как быть с летом: надо отдохнуть – в Красной Поляне (июнь-июль), потом поехать либо по Военно-грузинской; попасть в Теберде, или Сиони, или около Казбека; и уже к осени навестить друзей.

Но – в этом году не знаешь, как в Поляне обстоит дело с многим: между прочим с продуктами. Был и еще ряд сомнений и неизвестностей; Поляна и до сей поры висит в воздухе.

Видите ли – в чем наша трудность: Вам, грузинам, имея центром Тифлис – всюду близко; Вы знаете, где в какой сезон можно жить (в Батуме нам нельзя жить в июле, то же о Кахетии, где нельзя жить уже в июне – малярия, в Каджорах – нельзя до июля и т. д.); Между тем: едешь из Москвы за 3000–4000 верст с мыслями прожить 3–4 месяца; и оказывается: в одном месте не проживешь; и приходится метаться; месяц там, месяц там; так мучительно выхлопывать места; а „на ура“ ехать – ничего не знаешь: в одном месте – все забронировано; в другом – малярия; в третьем – нет продуктов; в четвертом – все великолепно, а нет комнат. И поневоле в поисках мест, как распределить ассигнованное время (3–4 месяца), попадаешь в Тифлис; и тут – новый цикл забот; радость видеть друзей, но стыд оказаться вдруг у Вас на квартире; летом в Тифлисе жарко, в гостиницах неудобно. Вот в чем наши неуверенности.

И потому был у нас план с Красной Поляной: пожить там 2 месяца; около месяца поехать или пожить при великих горных дорогах; и лишь к 2-ой половине августа спуститься в Тифлис. Был план в этом году провести где-нибудь сентябрь, чтобы осень встретить на Кавказе.

Был еще план: узнать от Вас – нельзя ли на июль или август устроиться в Каджорах, но не как в прошлом году, а как скажем, в позапрошлом: с известной льготой, но не задаром.

В этом году я беру с собой работу; в этом году мы могли бы не возвращаться в Кучино до октября; но все эти – „бы“; оно наталкивается на неизвестность: с каждым годом частникам (туристам) – ту же; с продуктами, питанием – хуже; боишься мытарств. А я хотел бы где-нибудь месяца два пожить с работой; мне заказан 2-ой том „Воспоминаний“; их придется писать.

И вот перебираешь места, и не знаешь, куда ехать: на побережье летом все будет для экскурсантов, но не для нас; в ряде мест – нельзя жить; в ряде мест нельзя до июля.

Так и сложился наш план, до сих пор висящий в воздухе, ехать в Красную Поляну, где дешево, не набито, чудный воздух, знакомые хоз-

яева; и где я мог бы отжаться писанию. Но – в виду отрезанности от берега, уединенности, бедности населения, там трудно с продуктами; вообще частные возможности (столовые и т. д. минимальны); санаторий для рабочих с забронированными местами; посадят тебя в комнату с четырьмя „дядями“, разлучат с К. Н. Нет – лучше уж в Кучине!

А ехать по путеводителю в ряд мест, это – ехать на сюрпризы.

Если приедете в мае, мы изложим с К. Н. и наши опасения ехать на Кавказ и наше горячее желание там быть, ибо вырваться из Кучина – необходимо.

А – куда?

Ну – да не буду продолжать. До 16 мая, до 26 мая все равно никуда не уедем; куда поедем – точно не знаю.

Очень хочется увидеть дорогих друзей – Паоло, Леонидзе, Григория Титовича и Николая Саввича; и ряд других, ставших нам близкими. Так о многом хочется спросить: о Тамаре Георгиевне, о самочувствии Паоло, о том, как себя чувствует жена Григория Титовича и т. д.

Да всего не расспросишь. Надеемся скоро увидится в Кучине.

Приезжайте же!

Еще раз спасибо за память. Сердечный привет от нас с К. Н. Вашим, Тамаре Георгиевне, Нине Александровне, ее матушке, Ниточке: поцелуйте ее – милая девочка: удивительная она у Вас! Братский привет милому Паоло.

Остаюсь сердечно любящий и преданный Борис Бугаев

А... Маяковский то?

ტიციან ტაბიძე – ბარბარე ყარალაშვილ-მაცაშვილს

ძვირფასო დედა!

მოგიკითხავთ ბევრს და ბოდიშს ვიხდით, რომ ამდენს განუხებთ. აქ ეხლა ნამდვილი სამოთხეა. თუ მოეწყო კარგად საქმე, ნინას დავტოვებ ათი დღით, მე კი მალე ჩამოვალ.

აკოცეთ ნიტას ჩემ მაგიერ და გადაეცით, რომ ბევრ ყვავილებს ჩამოუტან.

თქვენი ტიციან ტაბიძე

[გაგრა, აპრილი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს

ძვირფასო ძმაო იოსებ,

შენი ბარათი მივიღე სოხუმში: მე უკვე მოვლე გაგრი და სოჭი – ეხლა ცოტა ხნით აფხაზეთში ვარ: და რამდენიმე დღის შემდეგ წამოვალ ტფილისისკენ... გზაში ვეცდები, უთუოდ დედასთან გავიარო: წინათაც მინდოდა, მაგრამ არ მომიხერხდა: ეხლა შენი იმედი მაქვს. ნიტასთან გაიარ და ოჯახზე თვალი გექნება.

*შენი ძმა ტიციან ტაბიძე
[სოხუმი, აპრილი, 1930]*

ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს

ძვირფასო სანდრო!

მოკითხვა და სალამი – სიყვარული და ამერ-იმიერ: თქვენი წერილი არ მომდის და ძალიან მწყინს: ასე როგორ დავაგინყდით, მაგრამ აქ ოცნებაა ნამდვილი და ჩამოვიტან გემებით ლექსებს. მაროს სალამი და შენი გოგონები დამიკოცნე.

*შენი ტიციან ტაბიძე
19/IV, 930 წ.
[სოხუმი]*

ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს

ძვირფასო ძმაო რაჟდენ,

სალამი და გამარჯვება აფხაზეთიდან. ყველაფერი დიდებულია, მაგრამ უბედურება ეს არი: „მე აქ რა გამაძლებიებს, თქვენი ხმა არ მომდიოდა“.

ვეცდები, მალე ვიყო ტფილისში, რომელსაც ალბათ უკვე დავავინყდი, ლექსებს და წერილებს კი გემებით ჩამოვიტან. სალამი ნინას და შენ რწყვილ ვაჟკაცებს.

*შენი ტიციან ტაბიძე
[სოხუმი, 22 აპრილი, 1930]*

სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ტიცოან ტაბიძე

25/IV.

Дорогой Тициан, очень, очень рада вести от Вас. Приезжайте в Москву непременно, приходите ко мне, пожалуйста. Хочется повидать Вас и поговорить о многом.

Спасибо Вам, что Вы думали обо мне, когда узнали о смерти М. Мне было ужасно грустно, до сих пор не могу встряхнуться и хожу вся кислая и думаю мрачные вещи. Слишком многое соединилось в этом.

Очень сердечно кланяюсь Вам и Нине Александровне.

С. Есенина

25.IV [მოსკოვი, 1930]

ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის

3 мая, 1930 г.

Тифлис.

Получили Ваши книги: „Пепел“ и „На Рубеже Двух Столетий“. Большое спасибо, что заставили пережить мою московскую юность. При чтении книг я был в Москве и мысленно переживал свои университетские годы и собственный „пепел“ чувств. Очень интересуется нас судьба Ваших новых книг. Читали, что будете писать в „Кр. Нови“.

...Нас радует, что Вы, несмотря на прошлогодние неудачи, все же не разлюбили Грузию, и в это лето мы с Вами проведем несколько дней, которыми мы привыкли дорожить. Я за этот месяц объехал всё побережье с Батума до Сочи, очень хотелось заехать в Красную Поляну, но это удлиняло нашу дорогу... Мне после Ваших слов в прошлом году особенно хотелось видеть эти места. Жил я по несколько дней: в Сухуме, Гаграх, Сочи, Новый Афон совершенно очаровал. Было ещё рано, не было обычных дачников и все напоминало Ин. Аненского, „Тоску белого камня в Симферополе“....

...На счёт Коджор: с Паоло уже говорили с завед. курортным отделом Тифлисполкома. Он обещал всё сделать. Так что в любое время за неделю раньше предупредив, можно рассчитывать устроится в Коджорах как угодно.

...Боюсь только, чтобы мы не разъехались.

Я должен быть в Москве в мае, не знаю ещё, в каких числах: я написал для кино сценарий „Новая Колхида“ – о субтропической культуре. Ставит картину реж. Нина В. Гогоберидзе (жена Левана Давидовича). В Москве нам нужно оформить сценарий и найти оператора. Кроме того, там будут гастроли грузинского драмтеатра и к этому имею некоторое отношение. Буду ужасно рад, если Вас застану в Кучино, но если мы разведемся, Вас встретит в Тифлисе Паоло и всё устроит, и Нина Алекс. Вас будет ждать...

У Паоло и у меня в этом году настроение много лучше...

ტიციან ტაბიძე – ტფილისის აღმასკომის კომუნალური მეურნეობის გამგეს

ტფილისის აღმასკომის კომუნალურ მეურნეობის გამგეს.

ტფილისი მთელ საბჭოთა კავშირში მიჩნეულია ერთ-ერთ ისტორიულ და არქეოლოგიურ ნაშთებით მდიდარ ქალაქათ.

მდებარეობის გარდა ტფილისი კულტურულ ინტერესითაც იზიდავს მრავალ ტურისტებს და ექსკურსანტებს, როგორც საკავშირო რესპუბლიკიდან, ისე უცხოეთიდანაც.

უკანასკნელ წლებში მთელ რიგ ტურისტულ საზოგადოებათა დაარსებით (საბჭოთა ტურისტი, უცხოეთის ტურისტი) მხარეთ მცოდნეობის საკითხები ინვევენ ფართო მასსების ინტერესს და ცხადია, ტფილისი ხდება ყურადღების ცენტრად. მთელ რიგ სხვა იშვიათ სანახაობათა გარდა ტფილისის სილამაზეს შეადგენს ფუნქიულიორი და მთანმინდა, უფრო მთანმინდა, როგორც საქართველოს საზოგადო მოღვაწეთა და მწერალთა მთავარი და ნამდვილი პანთეონი. არავინ ისე არ ჩამოვა ტფილისში, რომ მთანმინდა არ ინახულოს. ეს ადგილი ყველაზე უფრო პოპულიარულია მთელ ტფილისში. აქ არიან დასაფლავებული: აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, ალ. გრიბოედოვი, სახ. არტისტი ვასო აბაშიძე, დიმიტრი ყიფიანი, ნიკო ნიკოლაძე, პროფ. ალ. ცაგარელი.

ყოველი ამათვანი ცალკე მუზეუმის ღირსია, იმდენათ დიდია მათი ღვაწლი მშრომელი ხალხის წინაშე.

ტფილისის აღმასკომს გადანყვეტილი აქვს და კიდევ სწარმოებს მუშაობა მთანმიდის ახლო ალ. გრიბოედოვის მუზეუმის შექმნისათვის. თავისთავად ეს გადანყვეტილება მეტად სიმპატიურია – ალ. გრიბოედოვი ბევრით არის დაკავშირებული საქართველოსთან და თავისთავად წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფიგურას სათეატრო ხელოვნებაში და მწერლობაში, მაგრამ მარტო მისი მუზეუმის გამოყოფა არ

არის მიზანშეწონილი. ბევრათ უფრო საინტერესო იქნება და მშრომელ მასებისათვის უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ექნება, თუ მთანმიდაზე მოეწყობა ყველა მთანმიდაზე დასაფლავებულ მოღვაწეთა და მწერალთა მუზეუმი. სწორეთ იმ სახლში, სადაც განზრახულია ალ. გრიბოედოვის სახელობის მუზეუმი – შეიძლება მოეწყოს დანარჩენ მოღვაწეთა და მწერალთა ოთახებიც და ამით მუზეუმს მიეცემა მთლიანი ხასიათი. მთანმიდის მუზეუმის საშუალებით აუარებელი ექსკურსანტები და ტურისტები გაეცნობიან ქართულ კულტურის უდიდესს მუშაკთა ცხოვრებას და მოღვაწეობას.

გარდა საფლავების დათვალიერებისა, რომელსაც ზოგჯერ ზედ არაფერი არც კი აწერია – ყოველი მნახველი მოგზაური ნაიღებს მთლიან შთაბეჭდილებას აქ დამარხულ მოღვაწეთა შესახებ.

ამ მუზეუმში იქნება გამოფენილი: სურათები, პორტრეტები, გრაფიურები, წერილები და ხელნაწერები, წიგნები ამ მწერალთა სხვა და სხვა დროს გამოსული ყველა ენებზე, მათი ბიოგრაფიები და ბიბლიოგრაფიული მასალები და საერთოდ ყველა სამუზეუმო ნივთები.

მთანმიდის მუზეუმს შეუძლია გასწიოს საქ. სალიტერატურო მუზეუმის მაგიერობა, სალიტერატურო მუზეუმი კი აქამდე არ არსებობს ტფილისში, როცა სხვა კულტცენტრებში თითქმის ყველა ასე თუ ისე ცნობილი მწერლისა და მსახიობის ცალკე მუზეუმებია. სალიტერატურო მუზეუმის ექსპონატები ეხლა სხვა და სხვა ადგილას არის გაბნეული.

ქალაქს ამ მუზეუმის მოწყობა ძვირი არ დაუჯდება, რადგან უმთავრესი მასალები უკვე შეგროვილია, საჭიროა მათი თავის მოყრა, სახლის გამოყენებაც ადვილია, საჭიროა მხოლოდ მცირე რემონტი.

ამიტომ შემომავქს წინადადება – აღმასკომის კომუნ. მეურნეობამ აიღოს ამ მუზეუმის დაარსების თაოსნობა; თუ საკითხი პრინციპიალურად გადაწყდება და მუზეუმის საჭიროება გამოირკვევა, მაშინ ქალაქის კეთილ-მომწყობ განყოფილებამ გამოჰყოს ტეხნიკური კომისია, რომელშიც შევალ მეც და ამ კომისიას წარუდგენ დაწვრილებით გეგმას.

მთანმიდის მუზეუმის დაარსებით ქალაქი შეიძენს ერთ იშვიათ კულტურულ დაწესებულებას, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა ექნება ქართულ კლასიკურ პერიოდის მწერლობის შესწავლისათვის და საერთოდ, ფართო მშრომელთა მასების გაათვითცნობიერებისათვის და ეს იქნება ქალაქის საბჭოს გამარჯვება კულტურულ რევოლუციის ფრონტზე.

ტიციან ტაბიძე

8 მაისი, 1930 წ.

ქ. ტფილისი

ანდრეი ბელი – ტიცოან ტაბიძეს

Судак, 30 июня 1930 года.

Дорогой, милый Тициан,

Вы простите меня, что так долго не отвечал на Ваше доброе, хорошее письмо. Оно застало меня в угаре работы; истекал последний срок отстрочки для сдачи „Федерации“ второго тома „Москвы“; Вы знаете, что такое работа под „финиш“; это нечто в роде государственного экзамена; подумайте: с 10 сентября и до первого июня непрерывная ковка строк, раскаленность сознания, ряд новых лабораторных опытов: к концу так изнемог, что мог кончить лишь потому, что выключил себя из всех сфер, посадил на цепь; и часто не мог ответить на спешное деловое письмо целый месяц; а тут к концу мая – еще: ангина, отъездные сборы, приезд Р. В. Иванова в Кучино. К тому же: с нетерпением ждали с К. Н. Вас весь май; и думали лично Вас поблагодарить за доброе приглашение приехать, за предложение пожить в Каджорах; и кроме того: не в письме, а в личных переговорах хотел я Вас кое что распросить в связи с приездом на Кавказ.

Нам и хотелось на Кавказ; был план: приехать в Красную Поляну с мая, пожить там месяца два, оттуда побродить в горах (Теберда, Цей и, как знать, Военно-Осетинская). Тогда бы увиделись в Тифлисе, или на побережье. Даже списались с Краснополянскими хозяевами. Но продовольственный вопрос и некоторые другие заставили нас отказаться от Кавказа (пока). И вот мы в Судаке: пока прекрасно устроились с помещением, питанием, отдыхом. И так удачно устроились, уже решили прожить здесь, будут продолжаться эти условия не менее 3-х месяцев; до середины сентября мы, вероятно, в Судаке; в этом году привлекает сидячая жизнь; я взял с собой работу: второй том „На рубеже“ под заглавием „Начало Века“: надо заработать и на прожить; „Москва“ – невыгодная работа: печ. лист „Москвы“ равный по усилиям 15 печ. листам мемуаров, оплачивается тем же тарифом; 35 печ. листов „На рубеже“ равны 3 месяцам работы; а 26-27 печ. листов „Москвы“ равны 9 месяцам; оплата же 3 и 9 месяцев труда равна. На рубеже писал с легкостью. „Москва“ выпила все существо; написание ее – мотовство; надо теперь поработать после отдыха и для хлеба насущного. В Судаке хорошо и отдыхать и работать. Поэтому мы здесь и поживем 3-4 месяца.

Поэтому, благодарите сердечно тех, кто готовы были нам предоставить пребывание в Каджорах на льготных условиях; скажите, что

я тронут – очень, очень, но несмотря на любовь к Каджорам, в этом году этой любезностью мне не придется воспользоваться, ибо после 15 сентября, вероятно, в Каджорах холодно.

В этом году времени у нас много; ничто не тянет в Москву; работа тоже – с собою взята; и буде ничто не вызовет экстренно, мы могли бы прожить и до ноября вне Москвы. Вопрос наш – можно ли где нибудь устроиться в Кахетии с середины сентября до начала середины октября. Если там можно жить, то ужасно хочется увидеть Кахетию, с которой так нам не везло 2 года, как и с Шови. Может быть, для Кахетии мы с К. Н. и сделали бы после Судака турнэ – Черноморск. Побережье – Тифлис – Кахетия – Москва. В последнем случае могли бы укоротить наш „Séjour“ в Судаке.

Но этот вопрос – не деловой, а попутный: лето же в Крыму нам хорошо.

Ужасно жаль, что в этом году не увидимся; мы так полюбили Вас, Нину Александровну. Желаем ей сердечно поправиться, укрепиться, собраться с силами: как Ниточка? Поцелуйте ее от меня. Очень часто думаем о Паоло; очень негодовал я на вылазку против Него в „Литер. Газете“. Передайте ему мой горячий, братский привет; К. Н. просит меня, чтобы Вы передали ему ея сочувствие. Сердечный привет матушке Нины Александровны и Григорью Титовичу.

Простите за то, что это письмо „Спешное“, после „Москвы“ чувствую, что голова моя стала глупая и гладкая, точно шар, вытаченный из карельской березы. Да и: не умею писать писем.

Остаюсь сердечно любящий Вас

Борис Бугаев

Р. С. К. Н. передает сердечный привет Вам, Нине Алек., ея матушке, целует Ниточку.

Р. Р. S. Мой адрес: Крым. Судак. Берег моря. дом №8. Дача Е. Э. Эггерт. Мне. Черкните два слова.

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ტფილისი, 12 ივლისი, 1930 წ.

ნინა, ათასჯერ გეუბნები, როცა წერილს მოიწერ – მოიწერე ისე, კაცმა გაიგოს, როდის არის დაწერილი და გაარჩიოს რამე – რასა გავს შენი წერილი, ვერც მე გავარჩიე და ვერც დედამ.

შენი წერილიდამ მაინც არ ირკვევა არაფერი.

1. უნდა მოიწერო, რა ღირს თვიურათ ბინა!

2. როგორია ოთახი.

რატომ არ მოხერხდა გაგრიპში, ვისგან არის დამოკიდებული ამ საქმის გაკეთება. მერე კიდევ, როგორია მანდ ფასები პროდუქტებზე, რა იშოვება და რა არა?

რა ღირს ცხოვრება და რა დაგიჯდება თვიურათ, ოთახში კიდევ რამდენია ლოგინი და საერთოდ, რას იძლევიან მანდ ბინის ქირის ანგარიშში.

არ ვიცი, შენი წერილი როდის არის გამოგზავნილი, მე კი ფული, როგორც ჩავედი ტფილისში, იმდღესვე, 5 ივლისს გამოგიგზავნე 75 მანეთი ლენას მისამართით, ნუ თუ აქამდე არ მიგიღია.

ეხლა მივდივარ ქალაქის ტელეფონის სადგურზე. მგონი, შეიძლება გაგრასთან ლაპარაკი. ფულს თავის დროზე მოგაწვდი, რაც არ უნდა იყოს.

დედას მოწერე წერილი – თანაც შემოუთვალე, შეუძლია თუ არა, რომ მოეწყოს მანდ, თქვენ ოთახში. თუ ბავშს გაუჭირდა, სჯობია, ისეც მაგის შეწუხება, ვიდრე საქმის გაფუჭება.

აბა, შენ იცი, ყველაფერზე მოიწერე პასუხი და თანაც სწორი მისამართი – წერილი, როგორც დაგავალე, ყოველ დღე მომწერე.

გკოცნით შენ და ნიტას.

ტიციან ტაბიძე

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Судак, 31 июля 1930 года.

[Адрес: Крым. Судак. Берег Моря. дача Эггерт (дом №8). Мне].

Милый Тициан,

С радостью прочел Ваше письмо; тронулся еще раз тою доброй заботливой ласковостью, с которой Вы реагируете на мое отношење

к Вам, к Грузии, к нашей встрече, к нашему желанию использовать осенний, сентябрьский досуг, чтобы повидать тифлиских друзей и пожить осень в Кахетии.

Мы с К. Н. читали и перечитывали Ваше письмо и серьезно вы-решали, как нам поступить с осенью, принять или не принять Ваше столь улыбающееся нам предложение с Кахетией, или тем не менее ехать в Москву, где ждут всякие заботы и хлопоты; и только вырешив серьезно, пояснили себе: откликнуть на добрый зов и в первых числах сентября ехать в Тифлис, чтобы повидавшись с Вами, поехать в Кахетию.

Мы свободны весь сентябрь; и даже, при желании, могли бы себе дать отпуск до двадцатых чисел октября, ибо моя работа – со мной; и мне прекрасно работается в Судаке; так же работалось бы и в Цинандалах. Нет, представьте себе, что моя мечта была – попасть в Цинандали, о которых я читал и историю которых знаю; и вдруг – есть там полная возможность устроиться; спасибо Вам, Паоло и всем тем, кто дает нам эту возможность.

Я слышал, что в Кахетии жарко летом; мы собираемся выехать с К. Н. в первых числах сентября из Судака, чтобы через Батум быть в Тифлисе, примерно меж 6-7-го и 10 сентября; хотелось бы попасть в Цинандали между 10 и 15 сентября, чтобы пожить там месяц (октября до 10-15-го же). И вот: так как мы могли бы это время прожить и в Судаке, где работается, так как сами знаете, из Судака до Тифлиса очень далеко (и хлопотливо, нам, неумеющим передвигаться), то – мы с К. Н. очень просили бы Вас, дорогой Тициан до сентября точно уведомить нас, можем ли мы устроиться в Цинандалах (и есть ли там возможность стола); Вы сами понимаете, что такое далекое путешествие, имея работу и рассчитывая на тихое место для нея, не предпринимают – втуне; пишу это не потому, что не верю Вашим прекрасным словам, в которых столько сердечности и желания нам помочь, а потому что знаю, как все теперь трудно, как и Вы, и люди обещающие нас устроить в июне, в сентябре, в августе уже не будут в состоянии провести свое намерение. Так вот о чем мы сердечно просим Вас, дорогой друг: уведомите нас точно до сентября остается ли в силе прекрасная возможность, которую Вы нам нарисовали, т. е. можно реально устроиться в Цинандалах (К. Н. комнатку, мне отдельный – хоть угол!) сроком от 10-го до 10-го, или от 15-го до 15-го октября; во вторых: в случае, если бы с Цинандалами <кречетит> в последнюю минуту (я всегда очень „скептик“, ибо мне в таких вещах часто не везет), то – можно ли тем не менее: использовать

приезд в Грузию; и все же гденибудь провести месяц (месяц прожить в Тифлисе – неудобно: работа не пойдет); разумеется, я не согласился бы задаром навязать нас Цинандалам; но известную скидку с Курортной платы (как в Каджорах в 1928 году) согласился бы с благодарностью принять.

Мы до получения Вашего письма не тронем из Судака; будем ждать Вашего подтверждения: „можно“, „неудобно“, „да“ или „нет“. Пятого сентября истекает срок нашей комнаты; до отъезда должны заехать к Волошину в Коктебель; так что: ждем Вашего письма уже в конце августа; только имея его, поедем; если же в первых числах сентября письма не будет, мы не рискуя тронуться в такое далекое путешествие, мы вносим плату за месяц вперед хозяину и остаемся на сентябрь в Судаке, чтобы уже потом ехать в Москву.

Вот почему нам важно иметь еще раз от Вас подтверждение, что в Цинандалах можно поселиться, а если не там, то гденибудь еще (в Грузии), ибо мысль повидать друзей, провести с ними недельку вместе, очень, очень пленяет; и пленяет хоть под конец летнего отдыха увидеть наш любимый Кавказ.

Зачем сердца волнует, мучит
Как своенравный чародей?

Кавказ, столько нам давший (радостей и огорчений) в нашем воображении – „своенравный чародей“ – любим нами и не во всем любящий нас (как, например, Хребет); мысль пожить вблизи него пленяет.

В Судаке – спокойно, тихо, удобно; но разумеется это не Кавказ; К. Н. так и просияла, когда я прочел ей Ваше письмо: и она главным образом агитирует за поездку, ей было грустно, что это лето мы не увидим тех, кто стали нам по странной воле судьбы и родными и близкими.

Мы ведь, дорогой Тициан, очень привязались к Вам, Нине Алекс., Паоло; и хотя менее „соли“ съели с Григорием Титовичем, но меня постоянно к нему влечет; и о нем постоянно я думаю.

Да и мысль опять попасть в Тифлис, побегать по улицам, столько нам говорящим, очутиться в Вашей милой квартире и беседовать там с Вами – все это непередаваемая радость; кстати: в этом году меня очень подмывает почитать своим Грузинским друзьям Поэтам, из Москвы (2-й том), рукопись которой – со мной. Так как я очень работал над ней.

Не уверен ее увидеть в печати, но тем сильнее стремление поделиться с Вами моими художественными... „достижениями“, или... „падениями“ (Сам не могу судить).

Дорогой друг, то что Вы пишете о Паоло, очень радует меня; передайте ему от меня сердечный привет и дружеское пожатие с надеждой скоро лично увидеться. А что он не пишет, да и я ведь не пишу ему; но я очень понимаю психологию „не писания“.

К. Н. получила письмо от Н. А.; К. Н. ей писала, но вероятно, Н. А. не получила его письма; мы очень радуемся, что Нин. Алекс. мы увидим в Тифлисе; сердечный привет ей, Ниточке и матушке Н. А. от нас К. Н.

Спешно кончаю это письмо, чтобы отнести его на почту; и еще потому, что К. Н. просит дать ей место в моем письме.

Итак, дорогой друг, ждем от Вас решительного „приезжайте“, или „не приезжайте“ к концу августа; зная трудности с устройством чего бы то ни было, на „не приезжайте“ не обидимся, даже просим откровенно нам сказать: лучше сидите в Судаке. Боже сохрани, не встречайте в Батуме; из Батума до Тифлиса пустяки переезд, да и мы, уезжая из Судака не можем точно уведомить (все зависит от парохода, моря, Коктебеля и ряда причин); между 6 и 10 мы были бы в Тифлисе.

Обнимая сердечно Вас и остаюсь сердечно любящий.

Борис Бугаев

Милый Тициан! С сердечной радостью прочли Ваше письмо. С прошлого года, когда мы столько с Вами пережили во время болезни Б. Н., и Вы, и Нина Ал. и Паоло стали совсем не просто знакомыми, а друзьями и близкими. Вспоминаем Вас всех часто... с радостью и благодарностью. Если судьба приведет нас увидеться и в этом году – как это будет хорошо. Шлю сердечный привет Паоло и всем.

Клавдия

ანდრეი ბელი – ტიცინან ტაბიძეს

Судак, 18 августа 30 года.

Дорогой Тициан,

это письмо – исключительно деловое: 31-го июля писал Вам подробно в ответ на Ваш милый зов и на уведомление, что можно устроиться нам на сентябрь в Цинандалах, что для нас это радостно и приемлемо (и Вас увидеть, и увидеть Кавказ) при условии, что это приглашение не зов только друга, но и реально осуществимое пред-

ложение; иначе нам с чемоданами писать крюк Сухум-Батум-Тифлис-Москва слишком тяжело (и – дорого); зная, что такого рода добрый зов не от Вас только зависит и зная, что возможное еще с июня по веским непредвиденным обстоятельствам уже невозможно в августе, я просил Вас точно поставить в известность нас к концу августа о Кахетии – так, или не так обстоит дело с ней, нашим проездом туда, отчего зависит наш приезд, или не приезд. Нам потому важно знать, что с сентября кончается срок нашей дачи в Судаке, и чтобы остаться дольше надо заранее уведомить хозяев, ибо они сдают дачи.

За несколько дней до 1-го сентября мы должны знать, едем ли в начале сентября на Кавказ, или не едем; теперь трудное время, трудны переезды; и лучше нам лишних 2 недели просидеть в Судаке, чем ехать за 1000 с лишним верст (да оттуда) без прочных гарантий, что на Кавказе можно устроиться в сентябре нам.

Вот почему, милый Тициан, по получению этого письма дайте телеграмму с „ехать“, или „не ехать“, чтобы она пришла во-время; а то у нас – 1) кончаются курортные книжки и надо заранее их возобновить, 2) надо знать дни, когда мы будем в Коктебеле у Волошина, 3) мою работу, в которую ушел с головой, тоже надо планировать.

Обо всем уже писал: повторяю на случай, если бы письмо не дошло.

Поэтому пишу сухо и деловито, чтобы скорей письмо отправить. Лично Вам буду писать отдельно. Мы, в случае не поездки на Кавказ, проживем в Судаке сентябрь, пообедем Крым и в конце сентября в Москву; если не поедем на Кавказ, то сможем задержаться и до 15 октября, и если исключительные обстоятельства не потребуют нашего присутствия в Москве.

Пишу все так кратко, ибо подробно Вам писал в конце июля; это письмо лишь, так сказать, реферировать уже написанное.

Итак, ждем телеграммы, или скорой почты к 26-27-28 августу.

К. Н. шлет сердечный привет.

Увидимся или не увидимся, – независимо от этого еще раз приносим Вам сердечную благодарность.

Нине Александровне, всем Вашим, Паоло, Григорию Титовичу привет.

Остаюсь искренне любящий Борис Бугаев

Р. S. Адрес: Крым. Судак. Берег Моря. Дача Е. Э. Эггерт (д. №8). Мне.

კირილ ზდანევიჩი – ტიცოან ტაბიძეს

Здравствуй дорогой Тициан!

Самая большая радость и самое крупное художественное событие обеих столиц – это выставка Нико! После бомбы в Москве вот что пишут из Ленинграда в проспекте напечатанном к его выставке: „И вот, из сердца Грузии, как кусок ее вековой и глубокой культуры, вышел художник, такой простой и такой непохожий на наши столичные знаменитости, как художник, он оказался цельнее многих наших признанных мастеров, искреннее и богаче их, средства и возможности изобразит. искусства он намного лучше их. Москва склонилась перед новым именем, открывшим дотоле ей неведомую художественную культуру... Теперь Н. П. входит в международную семью художников как победитель... Таков Н. П. – лучший выразитель худ. стихии своего народа равный по качеству своих работ сов. мас. запада“. Впрочем эта листовка вероятно есть в журнале. Сейчас его выставка едет в Харьков, куда поеду и я, недели через две. Горячий привет тебе и жене от меня!

Живем мы не плохо, но конечно это не Тифлис. Тифлис мой любимый город и воспоминания о нем лучшие мои воспоминания, но к сожалению иногда хамы травят и на расстоянии 3000 километров.

Я прошу вмешательства твоего и Паоло и помощи.

Дело вот в чем. Я написал в коммунальный музей Бадриеву картину. Жюри Горисполкомом она была принята. Тогда же Бадриев был в восторге от нее. Еле он дал аванс 30 руб. Прошло 4 месяца и он заявляет, что написано не документально и с фотографии (или одно, или другое) и поэтому мне не нужна! Конечно, тут дело не в 70 руб., которые он должен, но мне, художнику с именем, мастеру профессионалу бросать упрек в недобросовестности – я думаю, это ты оценишь сам. Если нужно, я напишу в Зарю и вообще поощрять его безнаказанностью нельзя, итак он обворовал Гвелесиани, игнорировал Пиросмана в противовес Вану Ходжа и пр. Жду действий.

Зима, снег, морозы, а в глазах сияющий город, амфитеатр гор, синее небо.

Целую всех.

Москва, Сивцев-Вражек 43, кв. 315.

Твой Кирил Зданевич

[1930]

ანდრეი ბელი – ტიცინან ტაბიძეს

Кучино, 6 января 31 года.

*Дорогой, милый Тициан,
Дорогая Нина Александровна,*

с Новым Годом! Только на днях кончил со спешной работой, которой был занят и так, что когда ее кончая к 2-3-м ночи, перо не держалось. И кроме того: приливы и всякие немощи так замучивали, что если бы не милая Кл. Никол., то и не кончил бы книги: ей диктовал. Оттого и не писал.

Есть у меня чувство вины, что не написал подробного объяснения летом, почему мы не приехали на Кавказ; но именно в те дни была болезнь, усталость, мигрень, слабость, а работа съедала все свободные минуты. Да и кроме того: не требовало объяснения, что слишком трудно нам было с чемоданами, керосинками тащиться 1500 верст, если не было уверенности, что где-нибудь можно тихо устроиться на месяц. Ведь я был с работой.

Да, думаю – не требует объяснения; очень трудна стала жизнь; и все свободное от кален. работы часы уходят на заботы жизни. Даже я сдался совсем; и кроме мыслей о жилье, керосине, холоде, сырости, бедности по скучным делам, нет ничего.

Да и здоровье расклеилось: не выхожу их гриппов и бронхитов. И даже это новогоднее письмо мое к Вам засорено тем роєм мелких забот, из суммы которых встает вопрос: быть или не быть, жить или умереть.

И вот, увы: в виду ослабления здоровья и К. Н. и моего, в виду катастрофически быстрого разрушения Кучинской жизни приходится заранее задумываться: где жить будущую зиму. Жить в Кучине – явная гибель; в Москве моему расстроенному здоровью не вынести температуры „0“, которая вероятно, будет квартирной нормой.

Вы удивляетесь, что Кучино проваливается? Нет, не удивительно: вот уже три последние года с усилием огромным мы держим режим возможности работать в Кучине, а как в наводнении вода выступает из всех щелей, так из всех щелей догнивающего домика выступала сырость, холод. Мы сжигали более 6 саженой дров; и печка, которая не греет, раскаляла лишь печной уголь; и тем сильнее выступала сырость из всех гнилых углов.

Но когда расстроилась возможность сжигать уйму дров и уйму керосина без отопления, когда погасли багровые „источники мрака“,

Кучинская электрофикация, то стало ясно, что в Кучине мы доживаем последнюю зиму, что следующая зима – гибель, что деться в Москву – некуда, что 3 месяца еще можно бороться с мраком сырости и холодом, но 6 месяцев (с 15 ноября до 15 мая) нельзя: ведь и при нормальном режиме Кучинская весна гнала нас на юг.

Мы трезво взвесив это все, решаем с К. Н. взять посохи; и выбрав из разных зол меньшие (меньшие – голод и сношение с издательствами издалека: пока помогает Зайцев в Москве, это – можно); большее зло: сырость, плюс холод; а мы садимся в лютый холод, в лютую сырость. Наши старики и себя то не умеют устроить; Ник. Емельян. 70 лет, у него сердечная ангина; у Елиз. Вуоф. склероз; у К. Н. – кашель и насморк; я – вылезая из болезней; мы вчетвером лишь утопим друг друга. И даже помощи не можем оказать.

Из всего – вывод: на лютое время в Кучине (в конце пятилетки может и устроится в Кучине жизнь, да нам ждать нельзя: не вы-жи-вем) – на лютое время мы решили перезимовать на юге; где – не знаю. Но так как Вам Кавказ известнее, то, может быть, наведя справки у знакомых, Вы сможете чикнуть о том, трудно или не трудно перезимовать в Афоне (Новый Афон), около Сухума ли, Гагр ли; т. е. можно ли, есть ли шансы найти 2 комнатухи; ведь одно дело средняя годовая (Гагра-Сухум-Афон) – „+7-8“; другое дело средняя – „7-8“.

Для нас важно прожить следующую зиму где-бы ни-было, но где или теплее, или – суше, или „теплее+суше“; например: если бы около Тифлиса, или даже на окраине Тифлиса, или где еще услышите, что есть возможность, то мы бы думали о том, чтобы направить свои стопы весной ли, летом ли, ранней ли осенью для съема помещения на зиму, чтобы к зиме (с октября) перебраться, ибо прожить в тех условиях, которые могут создаться с начала зимы 31-го года в Кучине, все равно, что пустить пулю в лоб.

Нам с К. Н. лучше всего жить в сухом климате (ибо наши груди и горла слабы); во вторых: в теплом, где можно было бы меньший срок страдать от холода; я думал о Красной Поляне; но К. Н. боится: ведь зимой она на 50 верст от Адлера отрезана. Сейчас для нас вопрос стоит даже не в эстетике (жить не там, где красиво), а там, где сухо, тепло, есть почта, дороги, ибо, может статься, мне придется по делам ездить в Москву.

Милый, не смотрите на мою просьбу, как на обузу; это – просьба лишь об о-р-ь-е-н-т-и-р-о-в-а-н-и-и нас сведениями; у Вас на Кавказе есть знакомства; Вам легко там навести справки; и уже имея эти справки

мы приедем снимать помещение в районе, нам удобном, если к весне выяснится, что с дровами плохо. Если бы у нас были бы знакомые на Украине, мы просили бы и украинцев. Но когда знаешь, что переселяешься (на год, два?) на юг, то остается 1) или Крым, или Кавказ. Туркестан далеко (сноситься с издательствами Москвы).

Милый, простите за это невеселое письмо! Дорогая Нина Александровна, и рад бы написать о другом. Но не только „поэт“, но и всякий удрученный горестными заботами человек мог бы сказать словами поэта:

Не требуй песен от певца,
Когда житейские волненья
и. т. д.

А я после 16 месяцев ужасной работы (3 тома по 30 печ. листов) проснулся перед... разбитым корытом Кучинской жизни, и вижу: надо заранее же решить: самоубиваться нам 29-ым бронхитом, морфием ли? или, отрицая соамоубийство, делать усилия к продолжению жизни. И тогда: надо ликвидировать Кучино; в Москве условия жизни нам с К. Н. не позволяют наладить жизнь. Отсюда: временный исход на юг; отсюда: просьба о посильной помощи нас при случае ориентировать о том, куда нам направить шаги! А ргіогі встает: 1) Черном. Побережье, 2) Тифлис с окрестностями (например, Ваше надтифлисское село), 3) если знаете, еще где места (в Грузии ли, в Азербейджане ли) сообщите: и мы до зимы явимся в эти места в районах уже не туристами, а съемщиками помещения: 2 комнаты в теплом, сухом, или теплом и сухом климате – вот условие продолжения жизни (важно не в безлюдии, а где доктора, почта, дороги); может – район Боржома, может – Авчалы, Мцхет? Может – Сухум, Афон.

Милая Нина Александровна, простите еще раз за это скорбное, полное забот письмо. Еще 3 месяца назад и не подозревал, что с Кучинским житьем, где было-бы (и – было) так удобно, так обстоит неблагоприятно. Это – не субъективная импрессия, а – выверенный факт!

И я так полон им сейчас еще с января 31 года, что вопреки словам К. Н. уже обращаюсь с просьбой пособирать для нас при случае сведения, ибо знаю, что в декабре 31 года Нас не будет в Кучине; и стало быть: теперь же надо серьезно задуматься, где перезимовать год (а может и две, кто знает?).

Больше ни о чем не думаю. Новогодний подарок нам – не правда ли грустный? Схватило за горло: как жить будущей зимой? Ибо ведь мне надо зарабатывать на жизнь, а в Кучине нельзя будет даже присесть за

стол: дом катастрофический сгнил, уже сейчас, полуживые, бегаем по очередям; старики наши милые без сил. У своих сил нет. На юге хоть не отморозишь ноги, хоть меньше шансов схватить воспаление.

Я так взволнован, так переполнен этим тревожащим будущим, которое предстоит разрешить, что решаюсь, милые друзья, поведать Вам это.

Милый Тициан, доверяю Вам и Вашим друзьям (Паоло, Григ. Тит.) эту пока нашу полутайну; есть мне основание еще не говорить в Москве об этом нашем замысле. Так что, Лид. В. пока не говорите. И еще: бога ради лично не предпринимайте каких либо хлопот с нами; единственная помощь нам – Ваша ориентация; мы сами приедем хлопотать о наше устройстве, если с Кучиным будет так, как сейчас: это выверится к апрелю (увы я – не вижу исхода!).

Обнимаю сердечно Вас, милый друг, и почтительно целую руку у Вас, милая Нина Александровна.

Еще раз прошу извинения за полное грусти письмо.

Борис Бугаев

P. S. Паоло, Григ. Титов., и прочим друзьям (Леонидзе, Тамаре Георг. сердечный привет).

Милая Нина Александровна и Тициан!

Не удивитесь этому грустно взволнованному письму. Не знаю, насколько осуществимо желание Бориса Николаевича. Слишком много трудностей, почти непреодолимых. Но важно слышать Ваше мнение, Ваш ответ. Простите, что после такого долгого молчания приходится писать такого рода письмо. Но, ведь, нам ясно, что самое обращение к Вам в этом случае, без слов говорит о том горячем и сердечном, что живет в нас в отношении Вас обоих, Паоло и других. Только при условии этого (само собой разумеющегося) и можем писать к Вам в таком тоне. Других слов сейчас просто неоткуда взять. Живем напряжением воли – ежеминутно сдерживая в себе готовый прорваться поток... Простите, и если можно, ответьте, хотя бы и в самых общих чертах. Обнимаю Вас, милая Нина Александровна, Тициану и всем другим сердечный привет. Передайте, пожалуйста, Григорию Титовичу, что до сих пор жалеем о несостоявшейся встрече. Привет нашей милой Ниточке, поцелуйте.

ანდრეი ბელი – ტიცოან ტაბიძეს

Кучино, 16 марта 31 г.

Милый, милый Тициан,

Пишу Вам с болью в сердце. Надеюсь, что Вы получили уже 24-ю мою телеграмму с отказом от комнат и с уведомлением, что наш проезд в Тифлис откладывается надолго – как знать, до осени; и стало быть: вопрос о помещении подает. Верьте, что мы сделали все возможное для приезда; около месяца перевозили вещи; я имею две бумажки (командировки), имею задание писать книгу о Грузии, с радостью бы отдался этому делу; и до сей минуты мечтаю о теплом климате; из Кучино все равно придется уехать; проблема нового устройства остается; К. Н. так важно было покинуть Москву и отдохнуть в Грузии. И – вопреки всему, как некое роковое бревно, лежит между Тифлисом и нами. Оно слагается: 1) из затруднений с „Началом Века“ (книга может и не выйти), что значит: материальный фонд вдвое меньше против ожидания; я могу через 3 месяца оказаться в Тифлисе без денег; надо ждать разрешения вопроса о книге в Москве (сколько – неизвестно); 2-х ужасные трудности были; 3-их странные слухи об эпидемиях, столь взволновавших близких К. Н., что уж одни эти тревоги стоят ей почти невозможным в данную минуту уехать от близких ея; а я без нея двинуться не могу. Сумма всего этого выдвинулась вдруг только 3-ьего дня уже после того, как мы послали Вам телеграмму и принялись в Москве за окончательную укладку вещей; и накануне решения вопроса о билетах, поняли, что 21-го ехать не можем, с комнатами должны расстаться; и стало быть: рушится план весеннего путешествия; выяснилось: если не теперь, то – не ранее августа или позднее; но об августе-сентябре задумывать рано. Намерение ликвидировать Кучино, даже мечта оставаться на зиму на Кавказе еще живет, но только, как мечта: все зависит от лета – как что сложится, позволят ли обстоятельства.

А уж как я мечтал оказаться с Вами со всеми, в мне милым Тифлисе, отдохнуть в тифлисской весне, а теперь – долгий холод, неуютное Кучино, из которого, все же, временно мы уедем отдохнуть от сложностей нашей жизни в детское, чтобы пожив там хоть недельку, вернуться и решить: ликвидировать ли Кучино и искать убежище под Москвой (с риском промерзнуть будущую зиму), или переждать Кучино до осенней поездки в Грузию же с тем, чтобы обосноваться там и мне работать над книгой (я не связан с временем и срока подачи работы „Зифу“ не имею);

сейчас не это волнует меня, а то, что мы доставили Вам всем хлопоты, оказались без вины виноватыми перед Вами всеми. Но надеюсь, что Вы поймете: обстоятельства сильнее нас; и если мы не приехали, значит: не смогли, при всех усилиях, уже затраченных.

Дорогой друг, Вам вероятно пришлось дать задаток за комнаты; телеграфируйте, сколько мы должны Вам перевести? Обнимаю Вас, Паоло, Григория дружески. Наш сердечный привет Нине Александровне и Вашим. К. Н. всем сердечно кланяется; и просит передать свое сетование на неудачу нашего путешествия; все так удачно сложилось, да вот: встали неожиданные препятствия. Ну, сердечно обнимаю.

Остаюсь любящий Вас Борис Бугаев

ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს

Детское-Село. 16 апреля.

Мой новый адрес: Детское Село (близ Ленинграда). Октябрьский бульвар д. 32. Разумнику Васильевичу Иванову. Мне.

Дорогой, милый Тициан,

Надеюсь, что Вы получили нашу телеграмму и письмо, отправленное спешной почтой; о мотивах нашего вынужденного неприязда, – ниже. В первую голову обращаюсь к Вам с большой просьбой; мой друг: Козьма Сергеевич Петров-Водкин (считаю, что он в настоящее время первый среди русских художников, единственный который продолжает традиции русской живописи, идущей от Александра Иванова, Врубеля и т. д.), человек, у которого я многому учился и с которым мы некогда работали в „Вольной Философской Ассоциации“, друг Сарьяна и т. д. – ну так вот: Козьма Сергеевич, будучи нездоров, едет в Аббас-Туман с женой и дочкой, но хотел бы, если позволят обстоятельства, проведя месяца 3 на санаторном положении, повидать что-нибудь хорошее в Грузии; не ориентируете ли Вы его – можно ли ему весной устроиться с семьей в Аббас-Тумане? Не дадите ли ему возможность провести несколько дней в Тифлисе, чтобы посмотреть город, миниатюры персидские и т. д.? Я ему очень много говорил о Каджорах и о гостинице, где мы жили; и он хотел бы, если позволит ему здоровье, деньги и время, зацепиться за Каджоры; не сосватаете ли в случае нужды его с Каджорами на июль, или август?

Козьма Сергеич не только огромный художник, но и тот, кто имеет свою систему мысли о живописи, перспективах; он развивает свою „науку видеть“ блестяще; К. С. один из оригинальнейших и живейших русских людей нашей эпохи. Мне так хотелось бы, что он унес с Кавказа те мысли, которые бы развивали ему его „удивительную“ науку. Зная его, зная его недомогание, неопытность, зная сложность всех отношений на Кавказе, я его направляю к Вам, как своего друга к моему другу, с твердой уверенностью, что Вы ему поможете в указаниях, советах в пределах, Вам доступных – тем более, что он, как больной и человек вполне несостоятельный, не без опаски отдается судьбе, направляющей его на Кавказ; кроме того: оказав ему посильную помощь, Вы окажете содействие культуре – той культуре, которая над всеми народами, как купол составляет один народ, в котором Я, Вы, Сарьян, Водкин, как Рембо, Верлен, Ницше и т. д. – братья.

И так – направляю К. С. к Вам; он не знает, ехать ли ему мимо Тифлиса в Аббас-Туман, или зацепиться на один, два дня в Тифлисе; и я ему говорю смело: „Зацепитесь: посмотрите Тифлис, зайдите к моим друзьям“.

Может быть, Вы дадите ему возможность какнибудь день-два, или сколько можете, переночевать с семьей (женой, дочкой), если гостиницы переполнены; „глаз“ Водкина должен видеть культуру Грузии и Каджоры. А я не знаю, даст ли ему этот глаз Аббас-Туман, куда он мимо всей прочей Грузии попадет в те недели, когда там, вероятно, и туман, и холод.

Если можно, устройте ему Каджоры (в июле, в августе).

Верьте, дорогой, что есть что-то роковое в нашем неприезде; 21-го марта должны были выехать с усилиями устроиться: на лето, осень, зиму; имея командировку и задание: писать про Грузию; но в 20-ых числах марта – ряд тревожных сведений: 1) де в Грузии такие перетасовки, что не до приезжих, а до самих себя, 2) что де во многих местах русским не безопасно показываться за чертой городов, 3) де свирепствует тиф, 4) де в Сочи карантин. И последняя весть – чума (вспышки): в Эриване, Гянце, Баку, Батуме; Тут родные К. Н. встревожились, а что если сядем в карантин? Моя командировка связана с поездками; связана с устройством жизни минимум на год; только в этом случае стоило ехать; Со скорбью решили, – отложить надолго, – тем более, что шли ставки на комнаты. С неотъездом в марте, комнаты пропали; стало быть – не стоит на лето: отложили вопрос о Кавказе до сентября-октября; и

решили весну-лето провести у В. В. Иванова в Детском и отдохнуть от Кучина, которое бросаем окончательно. Вопрос о зиме – висит в воздухе: есть возможность устроиться в Детском; может быть – потянемся к Кавказу: „утро вечера мудреней“! Пока же обнимаю Вас, сердечное спасибо. Паоло, Нине Александровне, Вашим привет от нас с К. Н. Почему молчал Гр. Тит.?

Любящий Вас Б. Бугаев

P. S. Еще раз прошу Вас помочь Козьме Сергеевичу.

[1931]

კუზმა პეტროვ-ვოდკინ – ტიციან ტაბიძეს

20-го выду.

Абастуман

Петров-Водкин

[1931]

ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой, милый Тициан (и Вы, дорогая Нина Александровна),

Спасибо Вам за хорошее, доброе письмо, которое так поддержало нас с Клавдией Николаевной, на которое Вам хотел ответить тотчас же, а прошло 11 дней, прежде чем мог сесть ответить; не верите, а моя кучинская жизнь сложилась так, что иногда неделями все время уходит на выбарахтывание из маленьких преодолеваемых неприятностей, если смотреть философски; но каждая – сюрприз дня и едкий укус, заставляющий горько вскрикивать. Сил же физических и у меня, и у К. Н. все меньше и меньше. Паоло нашел нас хорошо выглядящими; это – иллюзия, нервный взбодр (я в пол часа меняюсь лицом). Да, милый друг – хлопнула нас К. Н. жизнь в этом году именно вавилонской башней маленьких гадостей, сумма которых – не мала; ведь и атом строящий гранитные препятствия, в отдельности взятый – маленький, а тем не менее – Эльбрус гигант; так из каждодневных сюрпризов (се-

годня то, завтра другое) за эту зиму выросла гора, взбираясь на которую мы сломали здоровье, силы (не говоря о нервах); и все это в спину, со спины, ибо я работая до 20-го февраля, упорно переделывая и редактируя первый том своих стихов (готовясь к смерти, ибо есть ощущение, что если будет так еще с 1½ года, то – не выдержу); Вы спросите, что так? А вот пример (1/100 из маленьких преодолеваемых пакостей в спину, сумма которых непреодолеваема); кончал работу 20-го и радовался, что вечером смогу написать Вам и ряд деловых писем, которым не мог отдалиться; прошу налить лампу керосином; Мне говорят: „Керосина – ни капли!“ Электрчества – нет, свечей – нет, керосина – нет; не умею проснуться ранее 4 утра; стало быть: перспектива отныне с 7 часов вечера до 6 утра сидеть в кучинском мраке и видеть как сырость (жилые стены) с углов подвигается до потолка; К. Н. – в Москве; хозяйки – нет (ее никогда не бывает); девушка (должна завтра родить) почти неизвестная, которую едва умолили носить (у хозяйки – грудная жаба, мы – едва таскаем ноги), уходит...

Я вскочил, схватил шапку в охабку и бежал в Москву (хлопотать о керосинной бумажке: нам выдавали 1/2 литра керосина на 2 недели); в конце концов кризис керосинный, кажется, исжит, а в первый же день приезда в Кучино – новый инцидент; и это длится 3 месяца: не то, так другое; присоедините к этому: 1) мы с К. Н. все время едва таскаем ноги, 2) я переутомлен до ужаса работой; и топим и таскаем дрова, и сторожим дом, и воюем с хозяйкой за право топить, проверять комнаты и т. д.

Сил, дорогие друзья – н-е-т!

Дорогой друг, не думайте, что это жалобы, я бодр и крепок духом; но дух – моменты, вспыхивающие как звезда: воспоминание о которых помогает усталому телу кое как цепляться за бытие; и дух – впечатление Паоло, что хорошо <...>; дорогой, дух, это – редко посещаемый момент, а 24 часа в сутки наполнены душой и телом; душа – разорвана в клочки; она, как калека опирается на тело, свои костыли; а костыли – надломлены. И – вот: все же я не жалуясь; я констатирую, что, очень, очень родной, мы устали. И это пишу в связи с одной из тем разговоров с Паоло; Паоло нас обрадовал возможностью устроиться на зиму, где нибудь около Тифлиса (указывая на Авчалы); нам с лета деваться некуда; в Кучине жить нельзя; слабое здоровье, теплая зима в Тифлисе и сухой климат (не говоря о друзьях), вот – повод нашего выбора Грузии для временного (на год, два переселения); теперь веду

переговоры с „Зифом“ о командировке в Грузию для написания книги „Советская Грузия“; мотив здоровья подкреплён и работой; близость к Тифлису нужна (музеи и прочее), оттуда буду вылетать туда-сюда (производства, памятники, фрески, природа, быт и т. д.),

Все это – так: но уже после отъезда Паоло мы сообразили с К. Н., что опустили одну существ. подробность; мысль о возможности укрепиться в Авчалах (если нельзя в Тифлисе) – радует; но это – не ранее конца лета.

Сейчас наш приезд (март–июнь) месяца 2-3 – иной: 1) очухаться от ужасной кучинской зимы и поправить силы; 2) кстати: ориентироваться на месте; и отдохнуть с месяц, приняться за реальные поиски постоянного жилища; Л. П. пишет К. Н., что можно найти в Тифлисе комнаты 2 (ценой около 100 рублей в месяц каждая); нам это очень важно, хоть и дороговато; но месяца полтора, два – можно. И именно для поправки здоровья; всю зиму не только хозяйство, но и чужое хозяйство свалилось на нас: К. Н. изнемогла от топки печей, приготовления кушанья и всего того, за что мы платим 30 рублей в месяц (вместо услуг – сами все делали, да еще оказывали услуги); и вот: сейчас начинать в Авчалах жизнь – т. е. с места в карьер проблема питания, приготовление кушаний, обзаведения, вопрос о прислуге – не-во-з-мо-жен, ибо мы больны от этой перегрузки в Кучине; лишь отдохнув, можем мы вернуться во все это.

Это значит: ни в коем случае сейчас мы не можем сесть в Авчалы.

Нам хочется разгрузиться хоть на месяц; более всего хочется в Тифлисе снять комнаты на 1 месяц (1^{1/2}), питаться в столовой, жить в городе, видеть друзей: рассеяться от деревенского Кучинского ледака, который нас доконал с ноября. Если этого нельзя – мы прямо из Тифлиса едем на курорт (сколько бы это ни стоило) поправлять здоровье (К. Н. лечится от сердца, я – измучен рядом гриппов).

План наш таков: месяц отдыха в Тифлисе; и кстати: нашупывание почвы о помещении, потом, если время позволит, – отдых на море: апрель-май; в мае, июне (июле?) окончательное снятие помещения, где бы ни были (если в Авчалах – прекрасно); тотчас отказ от Кучина, которое мы, пока не сняли помещение, мы сохраняем за собой; и – возвращение в Москву для окончательного переезда (когда это будет – в конце ли лета, в начале ли осени – не знаю). С „Зифом“ если это дело наладится, я обмениваюсь письмом о моем намерении дать книгу „Советская Грузия“, в случае, если мне удастся переселиться в Грузию;

книга – не договор; „Зиф“, кажется, хочет мне командировкой оказать помощь: поправиться и устроиться.

Сейчас мы – только больные; первые 1½ месяца – санаторий, который заключается в разгрузке от печей, хозяйств и т. д. А потом – самое решительное устройство жизни (и тогда радуемся Авчалам); сейчас мысль о том, что с места в карьер выплывет вопрос о столовой, кухне, прислуги и т. д. – приведет в ужас.

Между тем из слов Паоло, кажется, вытекало, что он хотел нам помочь устроиться прочно тотчас же; это – невозможно, ибо мы не в силах и К. Н. надо подготовить еще своих к переезду.

Кучинская жизнь при Москве – сломила К. Н. (бедняжка, таскает на себе корм из Москвы). Это то и довело ее до сердечной болезни. Когда нервы окрепнут немного именно в пансионской ли, курортной ли, комнатной ли жизни (в Тифлисе, Сухуме, или новом Афоне), тогда сможем мы произвести операцию окончательного переселения туда, где судьба положит нам жить; тогда и я серьезно примусь за работу о Грузии. Понятно ли я пишу?

Намерение наше окончательно: переехать; но чем оно серьезней, тем и ответственней (для К. Н. это – невыразимо трудная технически) операция, а она, бедненькая – очень, очень слаба!

Милый друг, до скорого свидания. Откладываю все сердечное. Это письмо лишь деловое. В Кучине высидеть до 15 марта трудно. Тем не менее, ранее не управимся; но и позднее не удобно (конец дровам, а до июня – холод); и так: кладем себе решительно время отъезда пятнадцатого числа (не позднее 20-го); и независимо от возможности устроиться в Тифл. или нет с комнатами – едем; если нельзя, то – прямо к морю (с остановкой на 1-2 дня, если есть где, в Тифлисе). Но очень хотелось бы от Вас или Паоло весточки, ориентирующей нас (он обещал): письмом или телеграммой.

Дорогой друг, еще раз сердечнейшее спасибо за Ваше письмо; и милой Нине Александровне тоже.

Паоло и Вашим сердечный привет от нас с К. Н. С Григ. Тит. рассчитываю увидеться в Москве до получения Вами этого письма.

Остаюсь сердечно любящий.

Борис Бугаев

[ответом, 1931]

მ. როზენტალ – ტიციან ტაბიძეს

31/VII – 31 ე.

Дорогой тов. Табидзе!

Ближайший номер журнала „Литературное Обозрение“ будет посвящен книге Шота Руставели „Витязь в тигровой шкуре“, выпущенной издательством „Academia“. Основное место в этом номере будут занимать отзывы поэтов. Очень хотелось бы, чтобы Вы высказались на страницах нашего журнала как о самой поэме, так и о качестве перевода, о полиграфическом оформлении книги.

Размер статьи мы никак не ограничиваем. Срок получения от Вас статьи 15 августа.

Всего доброго.

Отв. редактор „Литературного Обозрения“

М. Розенталь

[მოსკოვი]

ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს

21 ნოემბერი, 931 წ.

ლენინგრადი.

ძვირფასო ვალერიან,

სამი დღეა მე და პაოლო ვართ ლენინგრადში – რაღაც წარმოუდგენელი ჭანტასმაგორიაა და ბედნიერება – პაოლო ხშირად გიგონებს და უშენობა აწუხებს. ვცხოვრობთ ინტურისტის სასტუმროში, შეხერხადას გარემოცვაში და ჯასბანდებში. ჩვენთან არის ბ. პასტერნაკი – დღეში ორი სამი წვეულება მაინც არის – პაოლო იყო ამ პოეტებში, როგორც პარიზში – დიდებული იყო შეხვედრა ანა ახმატოვასთან, ვიყავით ტიხონოვთან. ამაღამ ვართ რადლოვებთან, სადაც იქნება კუზმინი. ხვალ მივდივართ „Детское Село“-ში ბორის ნიკოლაევიჩთან. რაც მე ვნახე, რომ მოგიყვე, არ მეყოფა სამი თვე, განსაკუთრებით შენთან. ველი შენ წერილს მოსკოვში და ტფილისის ამბებს.

სალამი ირას და ნანას.

შენი ტიციან ტაბიძე

Над омраченным Петроградом дышал ноябрь осенним хладом. А. П.

ტიციან ტაბიძე – შალვა აფხაიძეს

21 ნოემბერი, 1931 წ.

ქ. ლენინგრადი.

ძვირფასო ძმაო შალვა,

ვარ შენ დიდებულ ლენინგრადში – რალაც ზღაპრული ჩვენებაა – ჩემი თავისთვის ვერ მიპატიებია, რომ აქ პირველათ ვარ ამ ათწელში და ეხლაც მხოლოდ ხუთი დღე ვრჩები.

ჩამოსვლისას მოგიყვები ამბებს – შიგ ლიტერატურის შუა გულში ვართ და ვტრიალობთ. საერთოდ ყველაფერში შენი იმედი მაქვს, ჩამოვალ და ყველაფერს მოგიყვები.

შენი ტიციან ტაბიძე

ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს

ძვირფასო ძმაო კოლაუ!

ჩვენ უკვე ოთხი დღეა მოსკოვში ვართ. მოსკოვი ფანტასტიურია და ძალიან ჰგავს ჩვენი დროის მოსკოვს. სულ გამოცვლილა ამ დღეებში და აფრიალებულია სანოვაგითა და ყველაფერი კარგი ამბებით, მაგრამ საჭიროა ფული და ფული. ეტყობა, ამასაც დავით-ვინიერებთ – ეხლა კი ვართ სტუმრად რუსის პოეტებთან და მათ არაყს ვაყოლებთ ჩვენ ღვინოს. პასტერნაკები ხშირათ გიგონებენ. პაოლოს ხასიათი მაინც არ გამოეცვალა, ძალიან მოწყენილია და ჩემთან ლაპარაკსაც ერიდება. ეხლა, კოლაუ, თუ ძმა ხარ, მოიწერე ყველაფერი, როგორ არის მანდ საქმე და ნურაფერს ნუ დაგვიმალავ – ხომ იცი, რა მდგომარეობაა. შენი იმედი ჩვენ ორივეს ძალიან გვაქვს და შენი მანდ ყოფნა გვამხნევენს.

მოიწერე, როგორ არის თამარი? როგორ არის ბავში?

ხომ არაფერში ავიწროებენ დანყებული ჟაკტიდან.

ერთი სიტყვით, შენგან ველით ყველაფერზე დანვრილებით პასუხს და იმედი გვაქვს, წერილს ხშირად მოგვწერ. მე დარწმუნებული ვარ, პაოლოც მოგწერს წერილს, მაგრამ ჯერ ძალიან ცუდ ხასიათზეა კიდევ. ლიტერატურულ მოსკოვზე შემდეგ მოგწერ დანვრილებით – როცა უფრო კარგად გავეცნობი, ეხლა მხოლოდ შესავალია.

სახლი გვაქვს დაბრმავების, მთელი ოსობნიაკი ჩვენ განკარგულე-ბაშია და ჩვენი ძალღი ამირანი ისე დადის, როგორც ჰერედიას ლომი.

პაოლოს კოსტიუმი არ აქვს და ესსაც აწუხებს, მაგრამ დღეს-ხვალ გამოირკვევა. მაგის ტანის მოსარგო არსად არ იყო გუშინ, თუმცა ორდერი გვაქვს.

კოლაუ, თუ ნინას მანდ რამე დაჭირდეს და მოგმართოს, შენი იმედი მაქვს.

სალამი შენ ნინას და ნელის, სალამი ყველას პაოლოსგან.
გკოცნი ბევრს.

შენი ძმა ტიცციან ტაბიძე
[მოსკოვი, 1931]

ბორის პასტერნაკ – ტიცციან და ნინო ტაბიძეებს

Дорогие Тициан и Нина Александровна, привет, привет Вам обоим; привет и поздравление с вероятной победы на жилищном фронте! Дорогой Тициан, как ни следовало бы радоваться за Вас (Вы ведь основательно скучали по своим и о Тифлису) – грустно без Вас. Георгий Ив. Чулков направляется в гости к Е. Е. Лансере и просил Ваш адрес: не заручась в разрешении, дал его. Вероятно, будет с визитом к Вам и передаст поклоны. Тагер, Ел. Мих., передает, что оба Вы, и Вы в особенности (я даже принялся доказывать об достоинства Паоло) оставили петербуржцев совершенно очарованными и они долго потом и часто возвращались памятью к вечеру и к Вам, после нашего отъезда в Лусе открылось нечто вроде недели груз. поэзии. Вас поняли и оценили: проверил моей любовью к Вам – характеризовали правильно. На прениях по Асеевскому докладу Паоло говорил ярче и смелее всех, – общее мнение. Я опоздал, проспал доклад, пришел к концу и сделал ошибку, воспользовавшись – мне первому данным словом. Доклада не слышал, не от чего было отталкиваться и, говоря, был похож не на Вас, а как Вас Ниточка изображает. Ничего не поняли, похлопали, простили. Сейчас едем вновь, на продолжение прений. М. б. поправлюсь и реабилитируюсь. Обнимаю Вас. Всем привет.

Зина целует Н. А. и Ниту и кланяется Вам.

[მოსკოვი, 14 დეკემბერი, 1931]

ტიციან ტაბიძე – შალვა სოსლანს

25 დეკემბერი, 931 წ.

ქ. ტფილისი.

საყვარელო ძმაო შალვა!

ძალიან მადლობელი ვარ, რომ გამიხსენე და მომწერე წერილი – ისიც ასე საინტერესო საღამოზე, როგორც ყოფილა ნ. ასეევის მოხსენება და შემდეგ გამართული დისპუტი, როგორც ამაზე მწერენ პაოლო და ბორის პასტენაკი და რაზეც ამდენს ვკითხულობ გაზეთებში. მხოლოდ ეს არი, რომ შენი ინქორმაცია უფრო ვრცელია და ამიტომ ჩემთვის ძვირფასი. გასაგებია, როგორ მაინტერესებს მე ყველაფერი წვრილანი მოსკოვის მწერლობისა და მწერალთა ყოფისა, განსაკუთრებით პაოლოს მანდ ყოფნის დროს – მართალია, პაოლო მე ხშირად მწერს ვრცელ წერილებს, მაგრამ ჩემთვის საჭიროა მესამე კაცის ინქორმაცია, რომელიც უფრო სხვა დეტალებს აქცევს ყურადღებას. ამიტომ, თუ ძმა ხარ, ნუ დაიზარებ ხოლმე, შემდეგშიც მომწერო ამბები, მით უმეტეს, რომ შენ ხშირად მოგიხდება პაოლოსთან ერთად ყოფნა მანდ საღამოებზე და მწერლებთან. აგრეთვე, თუ რამე გამოვიდეს სასიკეთო წიგნი ან წერილი – რასაც უეჭველად მანდ უფრო ადრე გაიგებენ და დააფასებენ არაოფიციალურ წრეებში – რაც შეეხება აქაურ ჟურნალებსა და გაზეთებს – ამას მე პირველ იანვრიდან გამოუგზავნი პაოლოს და იმისგან შენ ყოველთვის შეგიძლია მიიღო. მასვე გამოუგზავნი „სალიტერატურო გაზეთს“, რომელსაც ამ დღეებში რედაქტორიც ეცვლება და რედაქციაც, და უფრო საინტერესო გახდება – მეც მიწევს ახლო ვიყო რედაქციასთან და შენ წერილებს, რომელნიც დარწმუნებული ვარ, საინტერესონი იქნებიან, უეჭველათ დავბეჭდავთ – საერთოდ შეგიძლიათ, ჩაიბაროთ მოსკოვის ინქორმაცია.

სხვა, ჩემო შალვა, აქ ჯერჯერობით არაფერია საინტერესო, იწყება გადაჯგუფება და გადახალისება რაპებისა და ფედერაციისა, მაგრამ საეჭვოა ისე დაეწყოს ეს ორკესტრი, რომ ჭეშმარიტ პოეტს შეეძლოს თამაში, სიმღერა და ლექსობა – ყოველ შემთხვევაში, ეს კია, რომ ძალიან შეუტყის ზოგიერთებს ადმინისტრაციულობისთვის და „замим“-ებისთვის. მალე იქნება პლენუმი და ყველაფერი გამოირკვევა – ზოგი რამე „სალიტ. გაზეთ“-შიც დაიბეჭდება და იქედან გაიგებ.

ეხლა კიდევ გიხდი მადლობას წერილისთვის და გთხოვ, უეჭველათ მომწერო ხშირად და ვრცელათ მანდაური ამბები – სალამი პაოლო იაშვილს და ბორის პასტერნაკს.

შენი ტიციან ტაბიძე

გეორგი ჩუღკოვ – ტიცინ ტაბიძეს

29 декабря 1931.

Уважаемый товарищ!

Не знаю, знакомо ли Вам мое имя, но все таки решаюсь писать Вам. Я слышал о Вас от Пастернака и Бугаева. Дело вот в чем.

Проездом из Москвы в Батум я хотел остановиться в Тифлисе дня на два или три, но мне это не удалось, потому что, несмотря на то, что я послал срочную телеграмму, ни одна гостиница не могла предоставить мне номера. Я едва нашел себе ночлег благодаря любезности художника Татевосяна. Я заходил в Дворец Искусств, но товарищ комендант был, кажется, очень смущен моим появлением и решительно не знал, что со мною делать.

Неужели в Тифлисе нет учреждения, которое могло бы дня на три дать приют странствующему писателю (конечно, не безвозмездно)? У меня нет, правда, никаких „командировок“, но у меня есть следующие документы: 1) Билет Союза Советских Писателей; 2) Удостоверение Секции Научных Работников; 3) Профсоюзный билет рабочих полиграфического производства.

Мне очень не хотелось бы одолжения частному лицу, но я был бы очень рад, если бы кто-нибудь сдал за плату комнату дня на три, если нет подходящего учреждения странноприемного. Но где такого благодетеля найти? Боюсь, что мне придется проехать прямо в Москву, так и не увидев Тифлиса. Простите, что беспокою Вас вопросами. Мой адрес: Батум, почтов. ящик 52, Э. Н. Жуберу для Георг. Иван. Чулкова.

С товарищеским приветом

Георгий Чулков

Я остаюсь под Батумом до 12 января. Между 12–15 январ. я хотел бы посетить Тифлис.

Еще раз простите великодушно, что беспокою Вас.

Г. Ч.

[ბათუმი]

ტიციან ტაბიძე – გეორგი ჩუღოვი

5 января 1932 г.

Тифлис.

Многоуважаемый Георгий Иванович!

Получил Ваше письмо из Батума вчера ночью. Я очень жалею, что Вы были в Тифлисе и я об этом не узнал. Недели две тому назад мне писал Борис Леон. Пастернак, что Вы будете в Тифлисе на несколько дней у Евг. Евг. Лансере и что Вы ко мне зайдете. Я очень Вас ждал и когда узнал, что Лансере на Украине, написал Пастернаку, чтобы Вы к нам заехали. Ужасно досадно, что в Тифлисе не встретились, я бы Вас избавил от лишних хлопот.

Теперь я Вас жду и все устрою, прошу заехать прямо к нам – Грибоедовская 18.

Я давнишний Ваш читатель и почитатель и сочту за честь, видеть Вас в Грузии и лично с Вами познакомиться.

Искренне Вас уважающий

Тициан Табидзе

Тифлис, Грибоедовская 18, Т. Т.

გეორგი ჩუღოვი – ტიციან ტაბიძე

8 января 1932.

Зеленный Мыс.

Большое спасибо за Ваше милое и любезное письмо, дорогой товарищ.

Я попаду в Тифлис число 15–20 и непременно навещу Вас.

Еще раз прошу меня извинить, что мне пришлось побеспокоить Вас просьбой о совете, как найти кров в Тифлисе.

Странствовать по нашему Союзу не так просто.

Жму Вашу руку.

Георгий Чулков

ბენედიკტ ლივშიცი – ტიცინან ტაბიძეს

Ленинград, 20.1.32.

Дорогой Тициан,

расставаясь с Вами, я никак не предполагал, что мне придется напомнить Вам о моем существовании и об обещаниях, данных мне в Ленинграде.

Вероятно, у Вас есть достаточно веские причины хранить столь долгое молчание: ограничиваюсь, поэтому, лишь выражением моего недоумения.

Мы все очень помним и Вас и Паоло, который, кстати сказать, тоже обманул наши ожидания, не приехав сюда в декабре. Было бы жаль, если бы отношения, так хорошо – и, казалось, прочно – завязавшиеся между нами, пресекались из-за расстояния: по моему, у Вас нет никаких оснований сомневаться в искренности чувств, которые Вы оба успели внушить нам всем в Ваш кротковременный приезд.

Итак – жду от Вас все разъясняющего письма.

Дружески жму Вам руку.

Привет Вашему чудесному городу!

Ваш Бенедикт Лившиц

გეორგი ჩულკოვ – ტიცინან ტაბიძეს

30 января 1932.

Дорогой Тициан!

Я познакомился с Ниной Александровной. Она была так добра, что приехала к нам и я мог вручить ей новую редакцию стиховторении, Вам посвященного. В первоначальном тексте есть смешная и нелепая ошибка, которую я заметил, когда в вагоне вспомнил почему то текст стихов.

Последние строчки надо читать так:

Тамари дивный вижу замок

И Руставели страстный взор.

Обнимая Вас дружески. Поцелуйте Вашу очаровательную Нину.

Георгий Чулков

P. S. Будьте таким добрым, пришлите мне первоначальный текст:
я его уничтожу, дабы моя совесть меня не мучила.

Мой привет Леонидзе.

[*მოსკოვი*]

შალვა სოსლანი – ტიცინ ტაბიძეს

17/II-32. მოსკოვი.

პატივცემულო ძმაო ტიცინ!

ჩემი ნაგვიანევი პასუხი ორრიგათ მინდა გამოვისყიდო. იმედია, როგორც „დიდ მწერლობაში ფეხ-შედგმულ კაცს“ მიმიხვდები. უპირველესად ყოვლისა – მთელი ამ ხნის განმავლობაში ვასრულებდი ახალ წიგნს, რომლის გარშემო მასალებსა და განწყობილებებს მთელი ოთხი წლის განმავლობაში ვაგროვებდი. ამ წიგნის დასრულების მთავარი ავტორი შეიქნა ინჟინერი ავდეევი, რომელთან „საისტორიოდ“ – შევხვდით: ტიცინ – შენ, პაოლო და მე (უთუოდ გეხსომება!). ჩემზედ არაჩვეულებრივი შთაბეჭდილება დასტოვა ამ შეხვედრამ კიდევ უფრო დიდი – ალბომმა, რომელიც მან გადმომცა იმ ღამით, წასვლის წინ.

ამ შეხვედრაში, რასაკვირველია, მთავარი წილი პაოლოს მიუძღვის და მართალია, მას შემდეგ ეს „წყალთა და ნიაგ-ქართა ჯადოსანი“ არ მინახავს, მაგრამ მისი მუშაობის თემა ჩემი შემოქმედებით პრაქტიკად გადაიქცა. მოკლედ, ამ დღეებში, სწორედ, მე ეს წიგნი – სათაურით: „Встречное“ დავასრულე და ორ-სამ ლიტერატურულ ჯგუფში უკვე წავიკითხე. უფრო დალაგებით „აზრს“ შემდეგ მოგწერთ. პაოლოსათვის ჯერ არ წამიკითხავს. საზოგადოთ პაოლო კარჩაკეტილი მუშაობს ამ უკანასკნელ ხანებში და ვფიქრობ, დიდათ ნაყოფიერადაც.

განზრახული გვაქვს – წიგნი ავდეევის წრეში წავიკითხოთ. ამ დღეებში ჟურნალ „Мол. гвардия“-სი და РАПП-ის კრიტიკოსთა სექციის თანადასწრებით ვკითხულობ ამ ჟურნალის რედაქტორის კარავაევას ბინაზე...

ეხ, მე თავი მოგაბეზრე სულ ჩემ ამბებზე თხრობით, თუმცა გამოტენით უნდა გითხრა, რომ ამ წიგნზე არა ნაკლების სიხარულით ვემუშაობდი.

აქეთ ძალიან ამრეზილია საზოგადოება „РАПП“-ის ხელმძღვანელობაზე. ყ. შ. ყოველივეს მალე თავისი კალაპოტი მოენახება. ვინაიდან საქართველოს „აპი“ პირნავარდნილათ იმეორებს აქაურ „РАПП“-ს, ამიტომ არა მგონია, რაიმე ახალი მათი ცხოვრების გარშემო გაიგო

ჩემგან აქაურებზე. ახალი ისევ-და-ისევ „ურაპო“ წრეებში ხდება (მა-
ლე – უთუოდ, მეც ამეკრძალება ასე ურაპ-დალო წერილის წერა,
ვინაიდან РАПП-ის ხელმძღვანელობა მეც РАПП-ში მეზიდება სამუ-
შაოდ. უნდა მიცქირო მაშინ, როგორ „რაპუნს“ მოვრთავ!).

ამჟამად, წინ „Конь и Кэтевани“-ს „гранки“ მიღევს საავტორო კო-
რექტურისათვის. მარტის პირველი რიცხვებისათვის უკვე გამოვა
ნიგნი. „კრიტიკოსნები“ დამარქაფებული ელიან საკბილოს. ერთი-კი
მზად მაქვს მათთვის საპასუხოდ – что „пеший конному не товарищ“.

დაბოლოს, ტიციან, ერთი რამ კიდევ უნდა გახარო: ეს ქალა-
დი, რომელზედაც ამ წერილსა ვსწერ – ჩვენებური ვაზის წვენისაგან
არის გაკეთებული (Бумага из отходов виноградной лозы). უთუოდ გე-
ცოდინება ამ მეტამორფოზის ისტორია. სწორედ გუშინ ჩემთან იყო
სოლ. ახვლედიანი და მთელი დასტა ახლად გამოშვებული ასეთი
ქალაქისა დამიტოვა „ზემთაგონებისათვის“...

ხომ კარგი ქალაქია, მართლაც? მეტად შესანიშნავი ამბავია
ჩვენი ნუნუას მოყვარული მწერლებისათვის! ჩემთვის-კი, ამ ნუნუას
მოკლებულისათვის: უფრო საგულისხმიეროც...

გისურვებ გამარჯვებას.

ძმური სალამით შალვა სოსლანი

P. S. მოკითხვა ქ. წინას. ხომ კარგათ იმგზავრა მოსკოვიდან? წას-
ვლის წინა დღეებში ერთად ვიყავით ანტონოვსკაიას ქალთან. გით-
ვლიან აქედან სალამს ყველანი.

შ. ს.

პანტელეიმონ ჩხიკვაძე – ტიციან ტაბიძეს

23/IV.

სალამი ტიციან!

მე უკვე ქობულეთში ვარ. კარგად მოვეწყვე. ვისვენებ ენერგი-
ულად. ამინდი ცვალებადია. მეტ წილად ცივა. ზღვა ბობოქრობს, მაგ-
რამ გაზაფხულის ცინცხალი დღე მაინც იგრძნობა. ბათომში ჯერ არ
ჩავსულვარ. მიმოსვლა აქ ნაკლებია საერთოდ. მოვიწყენდი, რომ არ
ვმუშაობდე. მუშაობით ვერთობი კიდევ. უკვე ერთ ფორმანახევარი
გავაკეთე. მიკვირს, სად არის ამდენი ენერგია. დალლას არ ვგრძნობ.
ალბად კლიმატური პირობები მოქმედებენ.

რომ გამოივლიდეთ აქეთ, ნანყენი არ დარჩებით. სხვა რა ამბავია ფედერაციაში? წრის მუშაობა გამოაცოცხლეთ როგორმე, თორემ დაგვცხებენ.

მომწერეთ, ახალი რა არის. იფიქრეთ საზაფხულო არდადეგებზე. ნასვლისა და თანხების შესახებ იქნება დაყნოსოთ რაიმე. მოგელით ან თქვენ, ან წერილს მაინც. მოკრძალებით სალამი თქვენს მეუღლეს.

სალამი. იყავით კარგად.

ამხ-რი სალამით თქვენი: პ. ჩხიკვაძე

ქობულეთი, სანატორია

[1932]

ტიციან ტაბიძე – პანტელეიმონ ჩხიკვაძეს

29 აპრილი, 932 წ.

ქ. ტფილისი.

ძვირფასო ამხანაგო პანტელეიმონ!

თქვენმა წერილმა ორნაირად გამახარა: ერთი, რომ კარგად ხართ, მუშაობთ კიდეც და მეორე, რომ ჩვენ გახსოვართ. მართალი გითხრათ, მეხარება თქვენი მდგომარეობა – რამდენი ხანია ვოცნებობ, ასე რამდენიმე თვით წავიდე დასასვენებლათ და სამუშაოთ. დასვენება თითქო არ მჭირია – მაგრამ მუშაობისთვის საჭიროა მართლობა და განზე გადაგომა – რაც მე რამდენიმე წელია ვერ მომიხერხებია – ობიექტიურ მიზეზების გარდა, პირადი დროს გამოუყენებლობა და სიზარმაცე უფრო უნდა იყოს ამის მიზეზი. აპრილში კი ქობულეთი ოცნებაა. შარშანწინ ვიყავი სწორედ ამ თვეში ბათომიდან გაგრამდე ავტომობილით და წარუხოცელი შთაბეჭდილება დამრჩა – აქედან დაიბადა ჩემი „ახალი კოლხიდა“, რომელიც, სამწუხაროთ, აქამდე მხოლოდ იმ დროს მოგონებით იწერება. ვიცი, რომ ეს ნამდვილი სუბტროპიკული სამოთხეა – ეს კია, რომ ადამიანს ძალიან აზანტებს და უფრო ოცნებაში გადაყავს. მაგრამ აქ მწერალს იხსნის მწერლობის იწერცია – თუ მიჩვეულია კაცი მუშაობას, ავადმყოფიც ვერ მოისვენებს. საერთოდ, ჩვენი ამბები გეცოდინება გაზეთებიდან. რაპის ლიკვიდაციის შესახებ – ეს ამბავი მე ცოტა ადრე ვიცოდი – ჩემთვის მოსკოვის შემდეგ არაფერი იყო მოულოდნელი. აქ ჯერ არავინ იცის, როგორ გაიშლება ამბავი და რას ნიშნავს ყველაფერი ეს – ელიან მოსკოვიდან ახსნა-განმარტებას. მაგრამ რაც ყველაზე

უფრო უეჭველია, ეს არის შემოქმედებაზე დაყრდნობა და ნამდვილი შეჯიბრების მოწყობა – Ставка на творчество. თუ კერძოთ ჩვენთვის ვიანგარიშებთ, დარწმუნებული ვარ, ნამდვილი მწერლები არ დარჩებიან წაგებული: ეს უფრო ეხება „აპარატჩიკებს“ და მწერლების ბებიას-ქალებს (ეს არ გაიგოთ, როგორც კრიტიკის სანინალმდეგო გამოსვლა საერთოდ). მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში, როგორც მ. გორკიც სწერდა, ეს კრიტიკა ხალისს უკარგავს მწერლობას დახმარების მაგიერ და კერძობასაც არ არის მოკლებული. მე მგონია, თქვენ ამხანაგები შეგიყვანენ საქმის კურსში. ჯერჯერობით არავინ არაფერი იცის – ერთ თვეში კი ალბად გამოირკვევა, მანამდე ან პირადათ გნახავთ ქობულეთში, ან წერილს მოგწერთ, ანდა ტფილისში შეგხვდებით. მე ძალიან გამიკვირდა თქვენი გამოსვლა ჩვენ პროზის დისკუსიაზე – როცა მითხრეს, მე იქ არ ვიყავი – ალბად ავადმყოფმა გულმა არ დაგასვენათ. ასეა, როცა საქმე ეხება თვითონ მწერალს.

ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ მოლოდინში ვართ – გვინდა, უეჭველათ მოინახოს ენა პროლეტარულ და საბჭოთა მწერლებს შორის და აქ არჩევა და გასაქანი ჰქონდეს ნამდვილ მწერლობას და არა შემთხვევით მეორე ხარისხოვან ხალხის შერჩევას, როგორც წინა ხელმძღვანელობა აკეთებდა და რაც მე არასდროს არ დამიმაღავს. ქართული მწერლობა ისე დიდია თავის ტრადიციებით, რომ ჩვენმა თაობამ ძალიან ბევრი უნდა იმუშაოს, რომ ეპოქას არ ჩამორჩეს და მწერლობა მის სიმალლემდე აიყვანოს.

საერთოდ, მუშაობა ფედერაციაში ჩვეულებრივი წესით მიდის, ეხლა ცოტა შეფერხდება, რადგან ხალხი გაურკვეველობაშია, მაგრამ ესეც გაივლის. მუშათა წრეების საკითხი ჩვენი მტკივნეული და ვინრო ადგილია – მაგრამ უთქვენოთ ამის დაძვრა არც ისე ადვილია, თუმცა ჩვენ არ დავაკლებთ ცდას.

კომუნალურ ბანკიდან მოგვცეს 2 ათასი მანეთი. სახელმწიფო ბანკში ინახება და ვარლამს ნაკაზი მივეცი, უჩვენოთ არავის მისცეს – არც ისე შორს ვართ ერთმანეთისაგან, რომ ხმა ვერ მივანვდინოთ ერთმანეთს და თქვენც შეგაკითხებით – თუ პირადათ თქვენთვის საჭირო იქნება ფული, მოინერეთ და იმ წამსვე გამოვაგზავნიებ ვარლამს. ჯამაგირებითაც აპრილის 15-მდე ყველა დაკმაყოფილებულია – მეორე ნახევრისასაც დამპირდენ განათ. კომისარიატში. ისე, ტფილისშიც ძალიან სცივოდა და ხშირად წვიმდა – ისე კი, ყველაფერი აყვავებულია.

მინდა, ვისარგებლო ამ სამი დღით პირველ მაისისთვის და გავიდე ქალაქიდან – ლევანი ჩამოვიდა მოსკოვიდან და ეპირება წინანდალში წასვლას, თუ ეს მგზავრობა რაიმე მიზეზის გამო გადაიდო,

მაშინ წამოვალ ბათომისკენ – მინდა, გადავხედო ჩვენ აყვავებულ შავი ზღვის სანაპიროებს და ქობულეთშიც ჩამოვალ.

ჩვენი ბიჭები, მგონია, ყველა ტერიტორიალურ ნაწილებში წავიდნენ, ყველას სამხედრო ფორმა აცვია – მეც რომ მათსავით ახალგაზდა ვიყო, არ დავიყონებდი ფორმის გამოცვლას, მაგრამ ისეთი ცივი ზამთარი იყო, რომ ყველა სამუშაო გაზაფხულისთვის მქონდა გადადებული და ეხლა მაგრათ მომინდება დაჯდომა და წერა.

ასე იყავით კარგად და ჯამრთელათ, ჩემო პანტელეიმონ და წერილებიც ხშირად მოიწერეთ – შემდეგი ჩემი წერილი უფრო საქმიანი იქნება. მოკითხვა და სალამი თქვენ მეუღლეს, თუ მანდ არ არის საერთოდ, ალბად ხშირად გნახულობთ.

სალამი ჩვენი ამხანაგებისგან, გელით კარგად დაბრუნებულს და ნაწერითაც დამძიმებულს.

*სიყვარულით და ამხ-ური სალამით
ტიციან ტაბიძე*

ჩემი მისამართი: გრიბოედოვის ქ. №18.

ტელეფონი: 15-66.

P. S. თუ მოხერხდა, ტელეფონით დაგელაპარაკებით, არის თუ სანატორიაში ტელეფონი – ფოსტის სადგური შორს არი ალბათ?

ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო ნიტალია – როგორ ხარ გენაცვალე, უეჭველად წერილები მომწერე ტფილისში, დედას გაუგონე და მოუარე. პაპი-როსს ნუ მოაწვევინებ და შენც ზღვაში ნუ იცვლქებ. აქ გემში ერთ კაცს ზღვის ფეხის საათი ჰქონდა ძენკვიანი, ისეთი კარგი იყო, მაგრამ თურმე ჩვენში არ იყიდება, ვილაც უცხოელს უჩუქებია მისთვის. იმ კაცმა იქნებ ტფილისში კიდევ გვიშონოს ასეთი საათი – მაშინ უეჭველად გიყიდი. გაკოცებ ბევრს და ველი შენგან წერილებს.

*შენი მამიკო ტიციან
[ბათუმი, 14 სექტემბერი, 1932]*

დავით მესხი – ტიცციან ტაბიძეს

20/X. 1932 წ., სოფ. რიონი.

ტიცციან!

ერთი ნელინადი იწურება, რაც „ჩემი მოგონებანი“ გამოვგზავნე ტფილისში. შენც, პაოლომაც და უფრო კი სიმ. ხუნდაძემ არა ერთ გზის მომმართეთ – დამენერა მოგონებანი... დავწერე, მოვაცოდვილე და მზის სინათლეს ველარ ეღირსა – ეს ამდენი ხანია. დავიჯერო, ისე დავძახუნდი, რომ აღარ ვვარგვარ სულ კალმის კაცად?!. ნელთა სვლამ დამამჟავა ხნოვანებით, მარა გონება კიდევ შემრჩა და მწერლობაში მოჩხირკედლობა კიდევ არ მინდა დავტოვო, თუ...

სოსო გრიშაშვილსა აქვს ჩემი მოგონებანი, ნუ დაიზარებ – მოგმართავ როგორც რედკოლეგიის წევრს „მნათობისას“ – გადაიკითხე, გააცანი ამხანაგებსაც და გადაწყდეს ამ ჩემი ნაცოდვილევის იღბალი...

მე უფლებას გაძლევთ – თუ რამე ცოდვა ნახოთ შიგ – გამოტოვეთ, შეაპაჩინკეთ ჰანგზე და სულ ექსორიას ნუ უყოფთ... რა ვიცი, იქნებ, დიდი რამ საგანძური ვერ იყოს, მაგრამ არც სულ ჩია უნდა დარჩეს ეგ ჩემი მოგონებანი და დასტამბისათვის უღირსიც... მე ასე ვფიქრობ და ახლა თქვენ უწყით. „მადა ჭამაში იხსნება“, ძალიან სასტიკ დიეტაზე ვარ ამ ჟამად, და ჩემს მოცოდვილებულს გამომზეურებულს რო დავინახავ, იქნება, ხალისი მობრუნდეს და კვლავაც მივანვდინო რამ ჩვენს მწერლობას. გრიშაშვილსავე გამოვუგზავნე ჩემი ლექსების კრებული. იქნებ, მასაც გადაავლოთ თვალი – სადმე შეაკვეხოთ ზოგიერთები, თუ სულ ახალ „სალიტერატურო გაზეთში“ ან ჟურნალში.

აბა, შენ იცი, თუ სულ დაჩაგრულს არ დამაგდებთ...

შენი დათ. მესხი

ჩემი მისამართი: ქუთაისი, სოფ. რიონი, ფოსტის ყუთი №11.

ტიცციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

24 თებერვალი, 933 წ.

ქ. მოსკოვი.

საყვარელო ნინა, ეს სამი კვირაა და შენგან ერთი ბარათი არ არის – ერთი დეპეშის გარდა. ხომ არ განწყდა სახლში ხალხი, მე რომ მოვდიოდი, ყველანი ავად იყავით.

ეს მეორე დღეა, ნორმალური ტემპერატურა მაქვს, მაგრამ ისეთ სისუსტეს ვგრძნობ, რომ ლანდივით დავდივარ.

ექიმები მირჩევენ, ჯერ კიდევ არ ავდგე ლოგინიდან და ყოველ შემთხვევაში, არ გავიდე გარეთ, სწორედ ისეთი მდგომარეობა არის, როგორც ქობულეთში იყო ჩამოსვლის წინ – თუ მომიხდა მართლა აქ დარჩენა – უნდა ვერჩენო უეჭველად კრემლის საავადმყოფოში რენტგენისა და სხვა ანალიზისთვის.

ჩემ ავადმყოფობის გარდა არაფერს არ გნერ იმიტომ, რომ ჩაკეტილი ვარ ოთახში და ვერაფერს ვხედავ.

დამიკოცნე დედა, ნიტა, ქეთო, იოსება და ვინძლო მალე შევხვდეთ ერთმანეთს ტბილისში.

შენი ტიციან

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

25/11 – 933 წ.

ნინა, გნერ ამ წერილს და ხელი მიკანკალებს, რა არი, რომ ამდენხანს შენგან ერთი წერილი არ არის. სხვა არ იყოს რა, ნიტას მაინც დაანწერიებდი.

ისე კი ტელეფონით ქვეყანა შეინძრა და ეხლა არც დეპეშაა და არც წერილია – რა ვქნა, არ ვიცი.

მე ეხლა სიცხე არ მაქვს, მაგრამ საშინელ დაღლილობას ვგრძნობ – ასე მგონია, ერთი წელიწადი ვიყავი ავად. თუ მოვახერხებ, ამ კრემლის საავადმყოფოში უნდა ვერჩენო ექიმებს და გავაკეთებო ანალიზი: მაგრამ მკლავს ის, რომ თქვენგან ამბავი არაფერია. ყველა ხომ ერთად არ გახდით ავად?!

ალბად ამ წერილს მეც ჩამოუსწრებ – რაც არ უნდა იყოს, ვჩქარობ ტფილისისკენ.

შენი ტიციან

[მოსკოვი]

სერგო კლდიაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

ჩემო ტიცინანელო!

შეგვანუხა შენმა ავადმყოფობამ. გაგვაგებზე შენი ამბავი. ტელეფონით ვერაფერი გავიგეთ. ნინას დარდი ნუ გექნება. ვეცდებით, ვუპატრონოთ, სანამ ჩამოხვიდოდე. წამოსვლას ნუ აჩქარებ – გამორჩი და მაშინ წამოდი. პაოლოს და შენ ბევრს ვკოცნი. ნინა, ნიტა, თამარა და მედეა კარგათ არიან.

*შენი სერგო კლდიაშვილი
[თბილისი, თებერვალი, 1933]*

ტიცინ ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო ძმაო სერგუნია,

მივიღე შენი წერილის ნაგლეჯი და უზომოთ გამიხარდა – ყველაფერზე უფრო კიდევ ის, რომ იმედს მპირდები – მანდ, თუ ძმა ხარ, იაკინთემ არ დაგვჩაგროს, ორასი მანეთი მაქვს გამოწერილი გაზეთის ჰონორარი და შეჭველად მისცეს სახლში – თუ კაცად ვივარგე და გარეთ გამოვედი, შენ „ფერფლს“ შეჭველად წავკრავ „გიხლში“ ხელს. მე მგონია, შენი წიგნი ყველაზე რეალურია და მაქედანაც არის სიაში წარმოდგენილი.

პაოლოს გოგლამ მისწერა შენი ამბები და „დახურულის“ გასამართლება – იყო ერთი სიცილის სიმძონია. ვკითხულობ „აკადემიის“ წიგნებს და ვოცნებობ ტფილისზე. სალამი სონიას და მელიტას. ბევრს გაკოცებ.

*შენი ტიცინანი
Москва, [27 თებერვალი, 1933]*

ტიცინ ტაბიძე – ნინო მაცაშვილ-ტაბიძეს

*1 მარტი, 933.
ქ. მოსკოვი.*

ძვირფასო და დაუფინყარო ნინა! დღეს პირველი დღეა, რაც ავდექი და ტანისამოსი ჩავიცვი – ისე ვარ გამხდარი, როგორც ლადო

გუდიაშვილის დახატულ სურათში. საერთოდ მოსკოვში რას იშოვის საჭმელად კაცი და ჩვენ სასტუმროში კიდევ ყველაფერი საძაგელია და თანაც ცეცხლი ეკიდება, ერთი ჭიქა რძე და კისელი თერთმეტი მანეთი ღირს – და ასე სადილი და ვახშამი. ეს არის, რომ გული არ მწყდება, რადგან არაფერს გემო არ აქვს. ეხლა პირდაპირ ვოცნებობ ტფილისში დაბრუნებაზე, ამ ერთ კვირაში ალბად მანდ ვიქნები. ჩემზე ნუ გეფიქრებათ – როგორც იქნება, თავს გავიტან – ეს არის, რომ ქალაქში გამოსვლა მეძნელება და ფულის აღებას მიშლის, ისე კი, როგორც იქნება, შეუნუხებლად ჩამოვალ ტფილისში. აბა, თქვენ იცით, როგორ მოუარათ თავს და კარგად დამხვდებით. ამ წერილის პასუხს არ ველი. გნახავთ ტფილისში, დამიკოცნე დედა, ნიტა, ქეთო.

შენი ტიციან

ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს

ძვირფასო და საყვარელო ძმაო რაჟდენ!

კვირაზე მეტია ვარ ქუთაისში – არის მონყენილობა დემონიურზე მეტი, მხოლოდ ვმუშაობ კი, რაც შემეძლება.

ჩამოვიტან წერილებს: შოლოხოვზე და მარიეტა შაგინიანზე.

ეხლა ძალიან ვთხოვ, როგორც პროვინციელი მწერალი, უეჭველად ამ ნომერში გაუშვათ ჩემი სამი ლექსი, უთხარი დავითსაც, რომ ძალიან ვთხოვ, ყოველივე მოსაზრებით. ამაზე იქნება დამოკიდებული ჩემი შემდეგი ლექსებიც და წერილი თქვენ გაზეთში.

12-ს აქ მოელიან მწერალთა კავშირის ხალხს, ალბად შენც იქნები – და ერთმანეთს ვნახავთ. თუ მანდ რამე იყოს საჭირო და ნინა მოვიდეს სათხოვრად, იმედი მექნება, რამეს გაუკეთებ – დანარჩენი შეხვედრისას.

შენი ტიციან ტაბიძე

6/V – 933 წ.

[ქუთაისი]

ანდრეი ბელი – ტიცოან ტაბიძეს

Коктебель, 23 июня 33 г.

Дорогой, милый Тициан,

Не удивитесь, что эти года не писал Вам. Эти года были очень трудными, хлопотливыми, переполненными суетой внешней, соединенной с работой. Не сомневаюсь, что молчание мое Вы относили не к изменению отношений, а к чисто внешним причинам. В душе мы с Клодей всегда Вас, Н. А. и дочку Вашу помним и любим.

Это письмо к Вам пишу после разговора с Паоло Яшвили, бывшим незадолго до нашего отъезда в Крым. И оно вот по какому поводу. Я всю зиму болел (5 гриппов, катарр горла, бронхит на границе воспаления; один из гриппов и помешал мне видеть Вас в Вашу бытность в Москве. Доктора меня всячески гонят из Москвы, отчего мы и оказались в Коктебеле. Паоло любезно звал нас летом в Грузию, но я сказал, что у меня намерение на время убийственных для нас с Клодей месяцев (15 окт. 15 ноября) пожить на юге, ибо в конце октября я каждый год заболеваю в нашем климате; и простуда не излечивается до лета. Я и спросил Паоло: нет ли возможности устроиться в Грузии где-нибудь на октябрь-ноябрь (желательно бы с 15 окт. до 15 ноября)? Паоло сказал, что есть возможность нам провести этот месяц в Цинандалах (в Кахетии). И просил меня летом написать Вам или ему на Ваш адрес с просьбой навести справки о Кахетии, что я делаю; пишу отдельно Вам и ему, ибо не помню точно, к кому из Вас обратиться с этой просьбой. Милый Тициан, перешлите Паоло это письмо к нему (прилагаю), ибо не знаю его теперешнего адреса. Одновременно ставлю и Вас в известность о разговоре, бывшем с Паоло.

Итак: можно ли серьезно рассчитывать на Кахетию (Цинандали)? Паоло говорил, что у него полная на это возможность. Нам было б удобно туда поехать с начала октября (не позднее 15-го) и провести убийственный для меня месяц (до нашей зимы) в теплом климате. Если есть у Вас лично какие нибудь сведения об этой возможности, – сообщите нам: не поздно ли ехать в Кахетию в октябре? И что для этого следует предпринять? Можно ли снять там нам комнату? Что следует с собой взять (из вещей, продуктов и т. д.). Раньше ехать не могу, ибо в конце июля в Москве; август пойдет на переселение нас в новую квартиру; сентябрь занят съездом писателей, а октябрь-ноябрь –

свободен. Если нельзя в Кахетию, может быть, можно бы нам устроиться в Новом Афоне? И что для этого сделать? Хотелось бы попутно заехать в Тифлис, повидать Вас и кроме того: мой старый план писать о Грузии не исжит: помните, как я ехал писать книгу в 31 году, а помешала сперва чума, а потом неприятности (болезни К. Н. летом 31 года). Теперь...

ტიციან ტაბიძე – პანტელეიმონ ჩხიკვაძეს

12 აგვისტო, 1933 წ.

ქ. ტფილისი.

ძვირფასო ძმაო და ამხანაგო პანტელეიმონ!

დღეს მივიღე თქვენი ბარათი, კოჯორიდან ეს-ეს არი ჩამოვედი და ძალიან გამახარა როგორც თქვენმა მოგონებამ, ისე ჩემი დაპირებული საქმის გახსენებამაც.

დიდებულია, რომ კუზმა სერგეიჩი მანდ ყოფილა, იმის გარდა, რომ ის უდიდესი მხატვარია, ეხლა პროზის წერასაც მიჰყო ხელი და მისი წიგნი, რომელიც „აკადემია“-მ გამოსცა, ნამდვილი შედეგია – ვეცდები უეჭველად ჩამოვიდე აბასთუმანში და გნახოთ, თუ მაინც ვერ მოვახერხებ, შენი იმედი მაქვს, რომ კუზმა სერგეიჩს კარგად მოაწყობ და ტფილისშიც ჩემ მისამართს ასწავლი – ცუდია, რომ პაოლო 15-ში მოსკოვში მიდის, თორემ ერთად ჩამოვიდოდით. თუ გაჭირდეს საქმე და თვის ბოლომდე დარჩენა მას გაუძნელონ, იმე-დია, დაეხმარები, უთხარით ჩემ მაგიერ, მანდ არის პეტრე აღნიაშვილის ცოლი – მარუნია მაყაშვილი და ის მოაწყობს.

თუ ჩვენ გაზეთებს არ კითხულობ და განსაკუთრებით „სალიტერატუროს“, არაფერს წააგებ, რასაკვირველია, მხოლოდ ლიტერატურის მხრივ – ლიტერატურა გაყინული ყავს ჩვენ აპარატს და მარტო „Неистовый Высарион“-ის იმედით ცხოვრობს. მალაქია მოსკოვში წავიდა თავმჯდომარეების კრებაზე და იქედან სერგო ორჯონიკიძეს წაუყვანია ჩელიაბინსკში და კუზბასზე – ასე რომ, აქამდე არ ჩამოსულა. საერთოდ, აგვისტო ყოველთვის მკვდარი სეზონი იყო, მაგრამ ეხლა უფრო მიმკვდარებულია – ასე რომ, გული მაინცდამაინც ნუ დაგწყდება. ვიყავი ბათომში და ქუთაისში – მქონდა საშუალება, სვანეთში წავსულიყავი – მაგრამ ტფილისის საქმეებმა არ გამიშვეს. საქმე კი, ხომ იცი, ფულის შოვას შეეხება – ალბად შენც განვალებენ და არაფერს გიგზავნიან.

ვეცდები, უეჭველად ჩამოვიდე – მანამდე გადაეცი ჩემი სალამი თქვენ მეუღლეს და პეტროვ-ვოდკინს – თანაც გადაეცი, რომ უჩემოდ არასგზით არ წავიდეს ტფილისიდან. მე რომ არ ვიყო კიდევ სახლში, უეჭველად ელიან და ტფილისელი მხატვრებიც ძალიან ელიან. ხოლო მისამართი არ აქვს სწორი და იცოდეს, რომ ვცხოვრობ გრიბოედოვის ქ. №18, ტელ. 15-66... როცა შევხვდებით ერთმანეთს აბასთუმანში, უფრო დანვრილებით მოვისაუბრებთ.

*სიყვარულით და ერთგულებით,
ტიციან ტაბიძე*

ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის

16 ავგუსტა, 933.

თიფლის.

Дорогой Борис Николаевич!

Давно и до Вашего письма собирался писать – но три года, что Вас не видел, заставляют робеть и все мучительно откладывал.

Мы так привыкли к Вам, что бесконечной казалась простота встречи – а теперь труднее, все больше забывается Борис Николаевич и с далека видим Андрея Белого, понятно потому, как мы хотим видеть Вас в Грузии и опять почувствовать близко. А тут и ждать нечего: все будет устроено – нужно договориться только о деталях – что мы и сделаем в Москве – во время съезда писателей.

Паоло вчера выехал в Москву, поговорите обо всем.

В Цинандалах можно устроится, я говорил с кем надо, но думаю, что в конце ноября там будет холодно – можно устроиться и на Новом Афоне.

Брать лишних вещей не надо, тут все достанем, в Тифлисе же поговорим о характере Вашей работы на грузинском материале, или же договоримся в Москве на съезде – с председателем нашей делегации. Главное, чтобы Вы отдохнули, а для нас важнее, чтобы отдохнули в Грузии.хлопот и усилий нам это не будет стоить, все просто устроится.

В Абастумане отдыхает Кузьма Сергеевич Петров-Водкин, летом мы не могли встретиться, разошлись на вокзале, в конце августа он заедет ко мне на несколько дней и тогда вспомним Десткое Село.

Хочу сообщить об одной моей работе, мне поручили организовать большой музей на станции Казбек – передали два больших дома, в 17 комнат (быв. дворец Казбеков) – работа очень интересная, тут и

естественный музей народов Кавказа и Альпинизм и Пушкин и Врубель – и почти вся русская литература – собираю обширную литературу Кавказоведения, хочу год посидеть и поработать над историческим романом – Имам Шамиль. В Москве расскажу подробно обо всем, может быть удастся в будущем году видеть Вас у себя в гостях в Казбеке, и вспомнить как первый раз проезд наш в Груз. Дорогу. Завидую Паоло, что он Вас увидит раньше – передайте наш привет дорогой Клавдии Николаевне, и особую просьбу непременно приехать в Грузию.

Н. А.

Тициан Табидзе

გიორგი ლეონიძე – ტიციან ტაბიძეს

ძმაო ტიციან!

თუ ძმა ხარ, შემდეგ სათხოვარს გავალებ. 7-8-ში უნდა ჩამოვიდე ტფილისში, მაგრამ როგორც მნახე – არაფერი მაქვს. ის ხალათიც სხვისაა, მე რო მეცვა. შარვალი-ლაა ჩემი – ისიც დახეული.

1) მგონი, 1 სექტემბრისთვის მწერალთა კავშირში ტანისამოსი და ფართალი უნდა დაარიგონ. იქნებ ნორმაზე მეტი მომცენ, როგორც დაზარალებულს. ან მწერალთა კავშირმა მიშუამდგომლოს სადაც ჯერ არს, მომცეს 1 კოსტიუმი, პლაში და ფეხსაცმელი – შეღავათიან ფასებში.

2) იქნებ შენ და პაოლომ ინახულოთ ამხ. ვართანი და კოსტიუმის საქმეში რამე დამეხმაროს, რადგან არ ვიცი, ჩემ თავს მოუარო, თუ ცოლს და შვილებს, რადგან მათაც ბევრი რამ დააკლდათ.

გაძარცული ვარ, შიგნით და გარეთ!

თუ ძმა ხარ, შედით ჩემს მდგომარეობაში, ლამის არის თბილისში ველარ ჩამოვიდე და თუ რამე შეგიძლიათ, გამიკეთეთ ან მწერალთა კავშირში, ან ჩემს სამსახურში – აღმასკომში... თუ ძმა ხარ, ჩვეულებრივ ჩვენებურ დაუდევრობას ნუ გამოიჩენ ამ ორ პუნქტში, მიდი ჩემთვის და ორი სტრიქონიც მომწერე – ბაკურიანი, ახალქალაქის ქ. №5, გ. ლეონიძე.

როგორ ჩახველით? ძაან წვიმა იყო. პაოლო დამშვიდდა თუ არა მალე? მე რო შინელი გამოგატანეთ, ინჟ. სეჩანოვი ჩამოვა, იმისია და იმას მიეცით.

ტიციან, მეტს კი არ შეგანუხებ, იქნებ ტელეფონით დაურეკო უგროზისკუმი გამომძიებელ ადამიძეს (მე მიცნობს) ან ვისაც იცნობ, ხომ არაფერი აღმოჩნდა?

ბიჭო, თუ ძმა ხარ, ეცადეთ კავკავში მალე არ წახვიდეთ. იქნებ ჩამოგისწროთ. თუ არა და ნება თქვენია.

მოკითხვა სიყვარულით: ნინას ნიტათი, პაოლოს, ბორის პასტერ-ნაკს ცოლით, სანდროს, სერგოს, ჭიჭიკოს, კოლია მინიშვილს, კოლაუ ნადირაძეს, შ. აფხაიძეს, რაჟ. გვეტაძეს, პ. აკობიას, კ. ჭიჭინაძეს და სხ.

შენი გოგლა

P. S. ჩემი პოემის პლანზე მაინც არა მითხარი რა. ამ ორ დღეში მომწერე პატარა ბარათი, რომ მომისწროს. ძალიან წერის გუნებაზე ვარ. 7 ჩამოვალ.

გოგლა

[ბაკურიანი, აგვისტო, 1933]

ტიციან ტაბიძე – პაოლო იაშვილს

ძვირფასო ძმავ პაოლო!

გწერ ამ ბარათს, თუმცა არ ვარ დარწმუნებული, რომ მოსკოვში მიიღებ – შენი მარშრუტი ყოველთვის უეცარია – და ამიტომ აჯობებდა, შენ თვითონ მოგეწერა შენი ამბავი – წერილებს არ გთხოვ, დეპეშითაც ვხვდები ნიშნებს.

ორი დღის წინ ღამე გელაპარაკა ტელეფონით, როგორ ვინუხე, სახლში არ ვიყავი, მაგრამ წინამ ყველაფერი მიაშობო. საწყალი რაჟდენი ორ დღეს სტიროდა შენ დეპეშაზე – ვერ იცნობ ისე გამოიცვალა, არ მგონია, კაცად ივარგოს.

ერთი კვირა იყო აქ ბორის პილნიაკი, ვიყავით ყაზბეგში – შემდეგ ტრუსოს ხეობაში; ეტყობა, შეყვარებულია კირა ანდრონიკაშვილზე და არ ფიქრობდა მაინც და მაინც ტფილისიდან წასვლას. დავიღალე სასტიკად – მაგრამ დიდებულათ გავატარეთ ეს კვირა. იყო აგრეთვე კორნეი ჩუკოვსკი – გიგონებდა ყოველ დღე, პაოლომ ლექსი დამიწერაო – მე კი არ მახსოვს, გეთქვას, რომ მას სადმე შეხვედროდე – ისე ძალიან საოცარი კაცია. შენ გეძებდა და მე მგონია, უშენობა არ დავაკელი, თუმცა ისიც ვუთხარი, რომ ყველაფერი გაათეცვდებოდა, შენ რომ ტფილისში ყოფილიყავი – ძალიან სწუხდა აგრეთვე ევგენია ვლადიმეროვნაც, მედეასთვის შენი დატოვებული წიგნები წამოეღო. ეტყობა, საწყალი ძალიან შეწუხებულია. აგრაფინამ მიიღო ლენას წერილი, გრიგოლი კარგად არის ბერლინში, მხოლოდ სწუხს, რომ ჩვენგან არაფერი ამბავია – ვილაცას ხმა

გაევრცელება <...> სიკვდილზე ბერლინში და გრიგოლი თურმე ძალიან ნაღვლობდა.

ვალოდია ჯიქიასგან ამ დღეებში არ ვიცი რამე ახალი, ისე ამას-ნინად იყო ტფილისში და ჩემთანაც შემოიარა – მთელი ღამე შენზე მელაპარაკებოდა. დაგვპატიჟა მე და ახმეტელი კიდეც ქუთაისში, მაგრამ ჯერ ქუთაისში წასვლას ვერ ვახერხებთ – გიცდით, შენ ჩამოხვიდე – გახსნა მაინც ნოემბრამდე არ იქნება.

მედეა პირველ ენკენისთვის ჩამოიყვანეს ტფილისში, ეგონათ, სწავლა დაიწყებოდა – მაგრამ სწავლის დაწყება 15-მდე გადადეს. ტფილისში კი საშინლად ცხელა და ძალიან სწუხან, რომ ბავში ჩამოიყვანეს. მე ვნახე მედეა და ძალიან კარგად არი, ისე როგორც არასდროს არ ყოფილა. თამარასაგან არაფერი ისმის – 15 ჩამოვა აბასთუმნიდან. ისე პეტროვოდკინმა მიაშო კარგად არიო.

ტფილისში საერთოდ დიდი სიცხეებია და ყველანი აქედან გარბიან – მე რომ ყაზბეგის საქმე არ მქონდეს, ამდენხანს ათჯერ წავიდოდი ქალაქიდან. ეხლა ამ წერილს ნაჩქარევად გწერ – მხოლოდ იმიტომ, რომ ტფილისის ამბები შეგატყობიო, ისე ველი ყარა-ყუმის ავტომობილების წასვლას ყაზბეგში, რომ თან წავყვე ავტადორათ, ვნახო სამოცი მანქანა სამხედრო გზაზე – და თანაც ჩემ მუზეუმს ერთხელ ზედმეტად მოვეჩვენო. შენმა დეპეშამ ბესოზე და შემდეგ გაზეთების ამბებმა აქ ძალიან გაგვახარა – ზოგი რამ მაღაქიამაც მიაშო, ჩვენი ინტუიცია არასდროს არ მოტყუვდება – არც ჩვენი მეგობრობა არ დაიჩაგრება.

*ტფილისი
6 სექტემბერი, 1933*

შოთა ჩოფიკაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

7/IX-33 წ.

ყაზბეგი.

ტიციან ტაბიძეს.

თანახმა თქვენი მოწერილობისა 31/VIII-33 წ. გადავიღე და გიგზავნით ფოსტით იმ ფოტო სურათებს, რომლებსაც თქვენ იწერებით.

რადგანაც ძალიან მიუდგომი ადგილია, მომიხდა გადაღება ტეხნიკუმის კრიშიდან და მაინც ერთ გადაღებაზე ვერ მოსთავსდა. გადავიღე კიდეც მეორე, პატარა ზომით 9/12 პანარამა და შევაერთე. ვაგზავნი ორივეს – დიდსაც და პატარასაც, 5 ცალი თითო გადაღებიდან.

ახალი გადალება: დიდი 5 ც. ელირ. 18 მ., პანარამა 5 ც. – 20 მ.
ძველი გადალებების განმეორება 5 ც., თითოსი 2 გადალ. 13/18 ელ.
თითო 3 მან. $10 \times 3 = 30$ მ. და ც. პატარა 5×2 მ. = 10 მ.

სულ ელირ. 78 მ. 2 მ. გადმ. ფოსტ. სულ ნალ. პლატ. 80 მან.

ფოტ. შ. ჩოფიკაშვილი

გიორგი ლეჟავა არ არის სახლში, წასულია თრუსოში. ამ ორ დღე-ში დაბრუნდება და თქვენს დავალებულს გადავცემ.

პაოლო იაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო ტიცინ!

ვცხოვრობ ისევ ნაციონალში და აქვე დავრჩები. ჩემთან ხშირად არის თეო იანელი. ცოტა მოვასულიერე. ალბად მალე ჩამოვა და თქვენ დახმარებას ნუ დააკლებთ.

დღეს მივიღე შენი ბარათი დატენილი ტფილისის ამბებით და ვინატრე კიდევ ბევრი ასეთი ინფორმაციის მიღება. რაც უფრო ხშირად ვარ მოსკოვში, უფრო მიძნელდება აქ ყოფნა და ამიტომ გვედრებით ყველას, ნუ დამაკლებთ თქვენს ხმას. ბესოს, ლევანის და დათიკოს წასვლის შემდეგ სულ მარტო დავრჩი და სასტუმროში მიხდება ხშირად შეხვედრა საქართველოდან ჩამოსულ „СНАНЖЕНЦ“-ებთან. ეს საინტერესო ხალხია მით – რომ ყველა ყულიკებია სხვა და სხვა სტილის. ამას წინად შუა ღამისას მივდიოდი ტვერის ქუჩაზე და მოულოდნელად შემხვდა კონია ლორთქიფანიძე. მთელი ქუჩა გააყრუა ბლავილით, ისე გაეხარდა – მეც გამეხარდა. ბევრი მთხოვა, ნავყოლოდი მას რაპელებთან – ქეიფში, მაგრამ სხვაგან მეჩქარებოდა, ვერ წავყევი და მგონი კიდევ დამემდურა. რაპელებს, რა თქმა უნდა, მაგისტანა პოეტი სულ არა ჰყავთ. ვცხოვრობ მოწყენილად – ვაკვდები სამგორს და მხოლოდ ხანდახან გამკრავს ძველი სხივი მელექსეობის. ალბად მალე გამოგიგზავნი 300 არგვეთლის გაგრძელებას. აქ რადიოში წამაკითხეს რამოდენიმე ლექსი. სამასი არგვეთელი მოსკოვის ქუჩებში თურმე „არული“-ვით ისმოდა, როგორც ამბობენ აქაური ქართველები. ვწუხვარ, რომ ვერ დავესწარი სტუმრებთან პურმარილს. პილნიაკი მალე ჩამოვა და მის რაუტებზე გაჩაღდება ალბად საქართველოს ეპოსი, მოყოლა ძალიან ტკბილად იცის ამბების და სადაც უნდა, ბევრსაც უმატებს. პასტერნაკი ჩემთვის ახლა ნამდვილი ობივატელი გახდა. დარბის განმანანილებელში სანოვაგე

კალათით და მთელი მისი პათოსი (მაინც ნამდვილი) სამზარეულოსა და ბავშვების ჟრიამულის ფონზე იშლება. სთარგმნის შენს ლექსებს და ხშირად ტელეფონით მთხოვს კორრექტივებს – შენი სტრიქონებისას. ამ დღეებში წამიკითხავს. მოგწერ ჩემს შთაბეჭდილებას. Андрей Белый არ მინახავს, ისევე როგორც გრიგოლისთვის წერილი არ მიმიწერია. სამწუხაროდ, ეს ნამდვილი ანალოგია არის. ჩემთან ხშირად არიან Павленко, Всеволод Иванов, Леонов, Алеша და ასეთი ხალხი. ყველა ლაპარაკობს „Беломорский“ არხზე – მშენებლობაზე ლაპარაკი პატრიოტულ პათოსამდე აჰყავთ. Павленко, როგორც იცი, ჩვენი კომისარია. მე ამის წინააღმდეგ ძალიან ვიყავი, საზოგადოთ „კომისარების“ და ახლაც არ ვიცი კარგად, რას ნიშნავს ეს. ვიცი მხოლოდ, რომ რაღაც დამამცირებელი არის ჩვენთვის. ამ მცირე ბარათს პირველი ნომერი ჰქვია, და სულ მოკლე ხანში ათამდე შევასრულებ. სულ ვფიქრობ „ძმა ბიჭებში დაჩაგრულ“ რაჟდენზე – რა დიდი უბედურებაა, წერილიც ვერ მიმიწერია, და მგონი, დეპეშაც სულელური მივსწერე. თუ დროზე ჩამოვედი, სულ არ მოვშორდები, ძალიან მეცოდება და ზაზა თვალიდან არ მშორდება. აკოცე კიდე ერთხელ ჩემს მაგიერ. მომწერეთ წერილები. მედეიას ნუ მიატოვებთ ყვავების ანაბარად. ბევრს გაკოცებთ ყველას და ყოველი თქვენი სტრიქონი სიმფონიად მიღირს.

შენი მარად ძმა პაოლო

13.IX.33.

მოსკოვი

გიორგი ლეჟავა – ტიციან ტაბიძეს

პატივცემულო ტიციან!

ყაზბეგის რაიონისათვის დიდი საქმე კეთდება, თქვენი ცდით, მუზეუმის გახსნით. უმაღლესი სასწავლებლის გახსნა ყაზბეგში გაცილებით პატარა საქმე იქნებოდა, ვიდრე მუზეუმის გახსნა. თვითონ მონინავე გლეხობის უმეტესობა იცნობს ამ საკითხს და ძალიან გიმადლიან. ადგილობრივი ხელისუფლება დაინტერესებულია ამ საკითხით და ერთადერთი იმედი თქვენზეა, რომელმაც კარგად იცით, როგორ და რა საშუალებით უფრო ადრე და კარგად მოენწყობა ეს საქმე.

მე, თქვენი დავალებით, გიგზავნით შენობის შეკეთებით ხარჯთ-აღრიცხვას. ბოდიშს ვიხდი, რომ ის არ არის გადაბეჭდილი, მაგრამ ამ ხარჯთ-აღრიცხვის ავტორი ეხლა აქ არ არის და უიმისოთ გადა-

ნერა არ შეიძლება, რადგან შეიძლება დაზღვეული ვერ ვიქნე გადა-
ნერის დროს შეცდომებიდან.

ხარჯთ-ალრიცხვა უნდა გადიდდეს ადგილობრივი ფასების მი-
ხედვით, რაც ოთხჯერ გაადიდებს შეკეთების ღირებულებას.

თქვენი გ. ლეჟავა

3/X – 33

[ყაზბეგი]

თქვენი ბარათი მივიღე გუშინ.

ბორის პასტერნაკ – ტიციან ტაბიძეს

12. X. 33.

Дорогой Тициан!

Благодарю Вас за отклики, косвенно дошедшие до меня через Па-
оло и Элевтера. Мне кажется я понимаю, отчего они идут таким об-
ходным путем, и готов Вас за эту деликатность поблагодарить.

Положение мое было бы совершенно простым, если бы З. Н. и Е. В.
знались друг с другом. Их взаимное игнорированье друг друга это
единственное, что продолжает затруднять мне писать.

Сейчас мы с Зиной живем очень хорошо, ценой ее трудов, потому
что мы нашли, что без работницы в доме тише и полнее. Никаких
драм или колебаний у меня нет, и наверное последние перегородки,
которые еще отделяют меня от некоторых близких мне забот, со вре-
менем упадут. Зина так много перенесла в свое время, что я вполне ее
настороженности понимаю и оправдываю. И тут, как во всем, чудот-
ворцем окажется время.

Как бы ни изменилась жизнь Е. В., мне никогда не перестанет быть
близким все, что с ней делается. Вы наверное и без моих писем это
угадали. Но отсюда не надо делать ложных выводов. У меня не было
бы никаких тайн от Зиной, если бы сама она от них не отворачивалась.
Так же невозможно, впрочем, говорить и с Евг. Вл. о Зине.

Было бы очень мило, Тициан, если бы Вы просто мне написали, ни
словом не касаясь поездки Е. В., эти вещи можно отделить.

Правда ли нравятся Вам переводы? Позвольте в этом усомниться:
всякие переводы заключают некоторое насилие над подлинником, и плохие
и хорошие, мои же скорее первого рода. Вероятно я опошляю Вас, потому
что у всякого художника в ходе его работы складывается своя собственная

идея устойчивости слова и моя очень груба: в ней много диллетантского, не по хорошему перемешанного с жизнью. По банальности она недалеко ушла от того, что зовут надсоновщиной, апухтиновщиной или есенинщиной, когда берут самое слабое у этих поэтов для обозначения чужих недостатков. Все это я очень хорошо знаю, но этим отличаются не только мои переводы от Вас и Паоло, но и весь мой однотомник.

Что же касается неточности, которую я допускаю в этой работе, то вина будет м. б. несколько ослаблена, если я сборник назову: „Из грузинских поэтов“, т. е. упор в заглавьи переместится с претензии на полную передачу в сторону указания источника, откуда эти попытки отправляются. При этом неприятельном заглавии совесть моя перед Вами будет совершенно спокойна. Есть у Анненского перевод Гейневского „Ich grolle nicht“. Может быть, Гейне переводили и точнее, но на мой слух живет только этот перевод и кажется мне точным, т. е. я люблю его, и, как живой организм, он бывает разный в разное время, как и Гейневский подлинник, в чем главное их сходство.

Как бы то ни было, Вы тут страшно понравились и идете в 3-м № альманаха „Год XVI“. Паоловых стихов я еще не давал, сдам завтра, не дожидаясь некоторых его объяснений по поводу двух-трех мест, которые я не вполне понял. Но вчера и сегодня я никак не мог уловить его по телефону и, возможно, отошлю Жгенти и сдам в здешнюю редакцию его вещи с упомянутыми неопределенностями, к-е можно будет исправить в гранках. Если Вы увидите Жгенти, передайте ему, что м. б. мне потребуется корректура.

Не удивляйтесь некоторой моей двойственности, Тициан, между давнишним моим письмом и этим: никакого расхождения между ними нет. Взрыв признательности, который Вы во мне вызвали, не остался без продолжения. Чудо жизни остается в силе, ни на минуту не прекращается и связывает меня с Вами и Ниной Александровной всеми сторонами моего существования. Напишите же мне на Волхонку, отталкиваясь от переводов. Мы с Паоло было уговорились приехать вместе в конце месяца, но меня начинают пугать холода на дороге, и вероятно я не поеду.

Зина часто говорит о Вас и нас и Нину Александровну очень любит. Чтение переводов знакомым дали новый повод для этих воспоминаний. Кланылся ли ты от меня, когда посылал переводы, спросила она меня как то. Если я этого не сделал, то позвольте теперь восполнить этот пробел. Крепко Вас Целую.

Ваш Б. П.

[дтбзтзт]

23. X. 33.

Дорогой Тициан,

Мне не удастся поехать сегодня с Паоло, как это предполагалось. Может быть я приеду с бригадой, собирающейся в Тифлис в начале ноября, но и это еще под сомнением. Между тем я подписал договор на книгу переводов, как м. б. уже писал Вам.

Я начинаю серьезно бояться за судьбу этой книги. Я должен сдать ее к концу января, и легко бы справился с работой, если бы знал язык и не нуждался в помощи самих переводимых.

Паоло был тут очень занят, и мог мне дать лишь незначительную часть из того, что я у него просил. Он начал переводить прозаически „Змеида“ Важа Пшавела, но не мог довести до конца. Кроме того, что я послал Жгенти, я ничего от Паоло не мог получить, и не виню его, до того он был отвлечен делами по Рионгесу.

Между тем уже и тут, и по отношению к такому небезразличному для меня человеку, как Паоло, работа успела поставить меня в несвойственное мне и нестерпимое положение надоедливого просителя. Я боюсь, что в дальнейшем это только осложнится и ухудшится, поскольку дело сведет меня с людьми незнакомыми: для Вас и для П., людей для меня дорогих, я могу стать в положение временно неловкое или невыясненное, в надежде, что в дальнейшем оно разъяснится, чего быть не может в отношении остальных.

Я хотел перевести Важа Пшавелу, Паоло, Вас, Гафриндашвили, Леонидзе, Надирадзе (Мицишвили, если он пишет стихи), Чиковани и еще дать переводы из Галактиона Табидзе и Гришашвили. Паоло кроме того советовал присоединить к ним Шаншиашвили, Абашели, Лордкипанидзе, Каладзе и Машашвили. От них нужно получить подстрочники, но в самом спешном порядке. Все это должно быть доставлено в течение ноября м-ца. Ничего из того, что будет прислано позднее, я перевести не смогу по обстоятельствам договора. Но никому я не хотел бы навязываться, и, с основаньем или напрасно, я именно Вам доверяюсь в этом отношении, т. е. прошу Вас помочь мне в раздобывании подстрочников только у тех из перечисленных, где это будет делаться легко и с охотой. Вы знаете, Тициан, в какой форме подстрочников я нуждаюсь. Хотя в груз. яз. ударений нет, я очень просил бы обозначать хотя бы условно, как именно читается стихо-

творенье. Напр., я никогда не слышал, чтобы говорили Табидзе или Табидзэ, но всегда говорят Таб́идзе. Также читаете Вы: лѣксеби, а не лексѣби или лексеб́у. Нет, напр., ударений в древнегреческом. Но есть различье долгих и кратких слогов, в результате чего получится полное соответствие тому, что считается удареньями в нов. яз. Напр., первая строка Одиссеи читается: ანდრა მოი ონნეპე მუზა, პლიუტროპონ პოს მალა პოლა – и получается гекзаметр. Ударения не было и в лат. яз. Пишу, пишу Вам и вдруг вспоминаю, что ударенье не только было по лат. и по гречески, но в последнем были даже 3 градации ударений и дело не в этом, а в том, что стихосложение руководствовалось не удареньями, а долготами. Тогда Тициан, скажу по другому. Просто поставьте себя в положение русского переводчика и, сообразуясь с Вашим знанием русск. яз. и стиха, дайте ему ясные указания для воспроизводства размера. Иначе это становится областью произвола, как это было по отн. к Вам и Паоло, сколько ни уверяет меня Паоло в противном, т. е. в том, что размер свято соблюден. Я только воспроизводил идею размера по слышанному, потому что П. и Вы читали мне однажды эти вещи, и мне было, от чего исходить, чего в других случаях не будет.

Дорогой Тициан, просьба эта обращена и к Вам. Дайте мне еще несколько стихотворений, переведенных – мало. В отношении других имен я лишен возможности обратиться к авторам непосредственно (кроме Гаприндашвили, Надирадзе и Леонидзе) – помогите мне в этом либо прямо, либо через посредство Жгенти.

Милый Тициан, больше я этих просьб не буду повторять ни Вам, ни Паоло, ни Жгенти. Если к середине ноября или к приезду моему дело это не сдвинется с мертвой точки, для меня это будет знаком что работа моя в этом направлении нежелательна.

Крепко Вас целую. Привет Вашей семье.

Б. П.

შოთა (ჩიტო) ჩოფიკაშვილი – ტიცინ ტაბიძე

27/X-33 წ. ყაზბეგი

პატ-ცემული ტ. ტაბიძე!

მივიღე თქვენი წერილი (ღია ბარათი), მაგრამ ძალიან დაგვიანებით, რომელშიც იწერებოდა განმეორებას და ახალ სურათების გადა-

ლებას და გამოგზავნას. წერილის დაგვიანების გარდა ამინდები იყო ცუდი და არ შეიძლებოდა გადაღება. ამიტომ დავაგვიანე. ახლა გიგზავნით ფოსტით **НАЛОЖ. ПЛАТ.**-ით შემდეგ სურათებს: ახალი ეკლესია 2 მხრიდან, ორივე კარგათ გამოვიდა და მიტომ ვაგზავნი და თუ არ იყოს საჭირო ორივე, აარჩიეთ თქვენთვის უკეთესი და ერთს მივიღებ უკან. დაგიბრუნებთ ფულს, ღირებულებას. ორივე გადაღება 5-ხუთი ცალია. ახალი გადაღება 3 ცალით ეღირება 18 მ., განმეორება 1 ც. – 3 მ., სულკი თითო გადაღება 5 ცალით ღირს 24 მან., ორივე – 48 მან.

განმეორება ძველის გადაღ. ორივე სახლისა 10 და 10 ც. სულ $20 \times 3 = 60$ მან. ვიდეები კიოსკში რომ იყიდება, 24 კომპლექტს გიგზავნით, 5-ხუთს ცალს. დანარჩენები ზოგი ორია, ზოგი თითო. არ მაქვს დაბეჭდილი მეტი, სეზონი კი დამთავრდა და აღარ იბეჭდება. სულ არის 132 ცალი ღია ბარათი: $132 \times 45 = 59$ მან., 40 კ. სულ მთელი ჯამი უღრის 167 მან., 40 კ.

თქვენი პატ-ლი ჩიტო ჩოფიკაშვილი

ტიციან ტაბიძე – მალაქია ტოროშელიძეს

*გამომცემლობა „ფედერაციის“ რედკოლეგიის თავმჯდომარეს –
ამხ. მალაქია ტოროშელიძეს*

თქვენგან პირადათ მქონდა დავალებული, წარმომედგინა საორიენტაციო გეგმა გამომცემლობა „ფედერაციისთვის“ „შესანიშნავ ადამიანთა ცხოვრების“ სერიის გამოშვების შესახებ.

ეს საკითხი იმდენად მომნიჭებულია, რომ კომისიას, რომელსაც თქვენ დაავალეთ მოხსენების დანერგვა, არ გაუძნელდება, დაამტკიცოს, როგორც დღეს ახალი საბჭოთა მკითხველის მოთხოვნილება სწორედ ასეთი ლიტერატურის შესახებ. მუშათა და კოლმეურნეთა წრიდან გამოსული ახალი თაობა ჯერ საკმარისად არ იცნობს რუსულ მწერლობას და ზოგჯერ მან არც რუსული ენა იცის. მას უხდება ქართულ ენაზე მიიღოს ყოველმხრივი განათლება და აქ სწორედ საგრძნობია პოპულიარული ბიოგრაფიების უქონლობა მეცნიერებისა და ხელოვნების ყველა დარგების მოღვაწეთა შესახებ.

რევოლუციის წინანდელ მწერლობაში მხოლოდ ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ შედგენილი და გამოცემული ბროშურებით ამოიწურება ეს მწერლობა და არც საბჭოთა ხელისუფლების დროს სახელგამისა და სხვა გამომცემლობათა მიერ მიქცევია ამას განსაკუთრებული ყურადღება.

დღეს, როდესაც ხელოვნება გამოცხადებულია მასსების აღზრდის უდიდეს იარაღად და ყოველ ფრონტზე გაჩაღებულია ბრძოლა ოსტატობის დაუფლებისთვის, უფრო საგრძნობი ხდება ასეთი პოპულარული მწერლობის ხარვეზი და ამის გამოსწორება შეუძლია გამომცემლობა „ფედერაციას“, თუ ის თავზე იდებს, ხელმძღვანელობა გაუწიოს ასეთ გამომცემლობას, შეარჩიოს შესანიშნავი ადამიანების ცხოვრება მეცნიერებისა და ხელოვნების სარბიელზე და ახალგაზრდობისათვის გასაგებ ენაზე გამოსცეს:

ჩვენ მეცნიერებას და ხელოვნებას საკმარისად მოეპოვება კადრები, რომელთაც შეუძლიათ ასეთი ბიოგრაფიების დაწერა, როგორც საქართველოს, ისე უცხოეთის შესანიშნავ ადამიანთა შესახებ.

ვიმეორებ, ასეთი გამომცემლობის დაარსება იმდენად დროულია და იმდენად მომნიშვნელოვანია, რომ „ფედერაციას“ არ გაუჭირდება, ამისთვის იშოვოს ქალაქი და სახსრები, რომ მატერიალური ბაზა შეიქმნას, თავის თავად ეს გამომცემლობა იქნება რენტაბელური – რადგან ფართე მუშათა და კოლმეურნეთა წრეებში ასეთი მოთხოვნილება დიდი ხანია არსებობს. რამდენადაც მე მქონდა საუბარი პასუხისმგებელ ამხანაგებთან, ასეთი წამომწყებანი ყოველთვის მიიღებს დახმარებას – და ხელის შეწყობას.

თუ საჭირო იქნება, შეიძლება, გამოცხადდეს ხელის მოწერა წინდანინ, რაც თავის თავად გამოაჩენს, როგორია ასეთი წიგნის მოთხოვნილება. თუ ამას შეუძლია საქმე გააჭიანუროს, მაშინ ისედაც შეიძლება საჭირო თანხის გამონახვა. თუ ეს წინადადება მიღებული იქნება და რეალურ ნიადაგზე დადგება, მაშინ წარმოდგენილი იქნება მთლიანი გეგმა ამ სერიისთვის და არჩეული იქნება, როგორც საერთო რედაქცია, ისე ამ სერიის სარედაქციო კოლეგია – იმ სისტემით, როგორც ეს აქვს გამომუშავებული მოსკოვის ჟურნალისა და გაზეთის გაერთიანებას მაქსიმ გორკის ხელმძღვანელობით.

ტიციან ტაბიძე

30/X – 933 წ.

ქ. ტფილისი

ბ. XI. 33.

Дорогие друзья мои Нина Александровна и Тициан! Я не знаю как называется возвышенность, по которой уходят поезда из Тифлиса. Ее видно было из нашего окна в Орианте, я часто смотрел на нее, следя за медленно плывшим дымом, то скрывавшимся за каменными выступами, то снова появлявшимся. Те же манипуляции, что и этот дым, стал производить я, когда Вы и Корнеевы остались за поворотом, и Николай с Гольцевым могли, если захотели бы, вычислить по часам из окна гостиницы, как медленно было мое прощанье с чужим городом, сколько явлений его из за скал я счел последними и уже окончательными, после чего он вновь показывался, как бы оглядываясь уже из невозможности и сверх ожидания, и как трудно было мне за всем этим удержаться от слез.

Счастливые, счастливые! Как охотно я поменялся бы с Вами судьбой, если бы только не любил Вас.

Несловоохотливым пассажиром ехал я среди соседей по вагону; слишком большое богатство увозил я с собою в душе, но не с кем было им делиться: все это были люди, не знающие Вас, не бывшие той ночью у Леонидзе, не защищавшие Ладо от нападок Шаншиашвили, не искавшие Казбека в сумеречно туманной панораме с террасы Э. А. Бедия – несчастные невежды без цели и призванья в жизни, раз их не было за теми столами, явившись на свет божий за час до отхода поезда специально для заполнения билетной брони.

Вы легко представите себе, дорогие мои, сколько раз я имел время и случай вновь и вновь пережить все перечувствованное и виденное. Времени для этого было тем больше, что опоздали мы в Москву более чем на сутки – на 30 часов. Сперва под Баку нас на 9 ч. задержала снеговая буря, потом мы целую ночь простояли за Махач-Калой, остановленные происшедшим на следующем перегоне крушением. А потом с нами стали обращаться как с выпавшими из графика по заслугам: semaфoры, как подкошенные, опускались перед нами на полустанках и в полях. И, конечно, ясно было мне, что из расписания выпал я, а не поезд, потому что всеми мыслями моими я был не в дороге, а в днях, среди Вас проведенных.

И так, как я наговорил уже Вам столько глупости, что их количество переходит в качество, и как бы превращается в право продолжать и

дальше в таком же духе, то сознаюсь Вам, что по приезде домой меня ждало возобновление всего пережитого с Зиной с самого начала, во всем былом драматизме, но на этот раз только вдвоем, под мирным, никем не оспариваемым кровом, так что временами брало сомнение, уместна ли эта глупая буря нового ознакомления, раз она так давно признана и стала такой очевидностью.

А вот на совсем уже другую тему, из области чистой глупости, образцы „идиотизма, как такового“.

На основаньи каких то телеграмм в английской и скандинавской печати отец в письме радуется моей поездке и... поздравляет меня(!). Прочел он видите ли, что возглавляю(!) я экспедицию писателей, потом в том же поезде проехавшую в Крым(!!!) и папе очень понравилась моя речь(!!!!), произнесенная в Тифлисе(!!!!!!).

Дорогие мои, стоит ли жить после этого и работать, когда каждый из нас, не подавая к тому никакого повода, оказывается вдруг жертвой неведомой спекуляции, нереальной не только в отношении нас, но и с точки зрения ее собственных видов, и даже не разбирающей, где ей сесть и снести свое яйцо кукушки!

Наудачу и совершенно случайно (так, очевидно засевают поля с аэропланов) избираются объекты для ажиотажа и человек, который желал бы честно пожить в горячих границах своей напряженной ограниченности, попадает в биржевую сказку. В моем случае это тем точнее, что ведь и все действительно сделанного мною на половину отягощен фальшивою легендою: не разлагается ли половина моей наличности, на такие „речи в Тифлисе“ и „крымские поездки“?

Ах, Тициан, как хотел бы я знать, но во всей действительности, кто я и что я, чтобы притти на судебный процесс со своей судьбой во всеоружие вещественных доказательств! У Зины есть ответ на этот вопрос, она со всей заинтересованностью большого друга полагает, что я бездельник, и ставит под сомнение нашу дальнейшую совместность, если наконец я снова не примусь за работу.

Но не совсем права она, потому что черта превязчивости, которую я за собой знаю, как единственную определенность, так велика во мне, что заменяет мне дело и кажется профессией.

Привязываться к местам и некоторым часам дня, к деревьям, к людям, к историям душ, в пересказе которых я не нуждаюсь, так фигурно-геральдичны самые о них умолчание, так готов я бываю пересказать их за них самих – привязываться как то не по мужски и по

дурачки, вот единственное, что я без всякой радости для кого бы то ни было знаю и умею.

Среди поклонов, которыми я Вас нагружу сейчас будет один – Вы знаете – которого я не смогу оформить, до того пережитый он и настоящий. Существо его в том, что я кланяюсь поэту Леонидзе и его поэзии тем же одним низким поклоном что и его жене и его судьбе и дому. И я могу заставить себя быть еще точнее: я кланяюсь искре детскости, пробегающей сквозь его руки и рукописи и ее душу и нисходящей на его детей. И я говорю не о том ложном, рафаэлизированном и переслащенном представлении детства, которого на свете нет, если не считать конфетных коробок. Но о простоте и вздорности и незащищенности ребенка, о его электропроводности. О способности детства выстроить мир на игрушке, и погибнуть, переходя улицу. О зрелище ребенка в гуще большой, далеко тем временем вперед зашедшей жизни, с которой он справляется, по детски просто, вздорно, расторопно и незащищенно. Но этот поклон так тяжеловесен, что лучше его не передавать.

У Зайцева узнал, что Б. Н. стало немного хуже и он в постели, но состояние его здоровья не вызывает опасений. Вышло продолжение „Рубежа“, второй том его воспоминаний. Я его скоро увижу, приветы же Ваши передал через Зайцева.

Поцелуйте, пожалуйста, Нину, будьте здоровы и поскорее приезжайте. С нетерпением жду Тихонова и Павленку, чтобы узнать, что было дальше. В их рассказах опять все увижу и снова буду с Вами. Как с юга привозят загар, так привез я на себе минутный отсвет всего бывшего и отсверкавшего, он должен был бы потухнуть и забыться, но, по выраженью Яшвили, стал дружбою художника с любимым цветом, и не уходит. Тициан, целую Вас.

Ваш Б. П.

Работаете ли Вы, Тициан? До получения материяла от Вас, Паоло и Л. не прикоснусь к имеющимся подстрочникам других – скучно.

Всем, всем без исключения приветы от всего сердца. Вы сами знаете, кому какие.

*Б.
[дтбзтзт]*

ტვიცინა ტაბიძე – იური ტინიანოვი

10 декабря 1933.

Тифлис.

Дорогой Юрий Николаевич!

Николай Тихонов и Ольга Форш расскажут Вам о месяце, проведенном в Тифлисе. Мы с Борисом Леонидовичем особенно жалели, что Вас тут не было, хотя была такая суматоха, что Пастернак сбежал через неделю, никак не смогли удержать. Нам посчастливилось, что Вы раньше приехали и удалось в спокойной обстановке сдружиться и сговориться, а нам и влюбиться.

Мои друзья с нетерпением ждут, что Вы сдержите слово и летом приедете к нам по всей вероятности и Пастернак лето проведет в Грузии. Но до того мне <...>. С приездом делегации русских писателей наладилось большое дело, об этом, по всей вероятности Вам расскажут, но Ваше предложение, устроить в „библиотеке поэта“ грузинских романтиков у нас считается самым важным событием; Если я не спешил ответить, только потому чтобы это издание было увязано с общим планом переводов, разработанным бригадой и официально оформленно. На днях вопрос об издании грузинских романтиков в б-ке будет стоять в Коллегии Наркомпроса и Вы получите протокол заседания и исчерпывающий ответ на все интересующие вас организационные вопросы.

Ваше участие в этом издании, а также репутация „Биб. поэта“ требует, чтобы мы взяли за дело со всей ответственностью. Вас много, что связывает с Грузией, но этот почин нас еще больше обязывает благодарить за сердечную дружбу.

Две недели после Вашего отъезда были недели воспоминаний о Вас; Нас очень огорчила болезнь Вашей мамы, надеемся, что теперь все прошло и Вы спокойно работаете.

Привет от Нины Александровны и Танит и Елены Михайловны, Натали Георгиевны, Сергея Давыдовича и Георгия Николаевича. При каждой встрече с Луарсабом Николаевичем вспоминаем Вас, передайте привет Вашей жене и дочери и Ираклию Луарсабовичу. Очень просим, не забывайте нас и обрадовать письмом.

Обнимаю и крепко целую.

Тициан

ტიციან ტაბიძე – ერმილე ბედიას

განათლების სახალხო კომისარს ამხ. – ე. ბედიას

თანახმად განსახკომის კოლეგიის დადგენილებისა, მე მივლინებული უნდა ვყოფილიყავი მოსკოვში ყაზბეგის მუზეუმის შესახებ. კოლეგიის მიერვე გამოტანილი იქნა მეორე დადგენილება ჩემი მოსკოვში გაგზავნის ქართული პოეზიის დიდი ანტალოგიის რუსულად გამოცემისათვის, როგორც ამ ორგკომიტეტის მდივანი.

დღემდე ამ საქმეების გამო ჩემი მოსკოვში გამგზავრება შეუძლებელი შეიქმნა, რადგან შესაფერი წინასწარი მუშაობა ჩატარებული არ იყო. ვინაიდან ამ ჟამად ამ საკითხების გამო ჩემი გამგზავრება უკვე შესაძლებელია, მე გადაწყვეტილი მაქვს, გავემგზავრო მოსკოვში და ლენინგრადში ერთი თვით ა/წ. 21 იანვარს, ამიტომ გთხოვთ, გასცეთ განკარგულება, გამომენეროს მე საგზაო და მივლინების ხარჯები და მომეცეს ანგარიშ-ქვეშ სამი ათასი მანეთი.

ტიციან ტაბიძე

1934 წლ. 19/1

იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს

Ленинград, 17. II. 34.

Дорогой Тициан!

Очень рад, что Вы с Ниной Александровной скоро у нас будете, и с нетерпением Вас поджидаем. Бумагу, которую Вы мне прислали, уже сообщил в Изд-ве и „Г-не поэта“. Все с радостью ее приняли и приложат все старания, чтобы издать настоящим образом грузинских романтиков. Смучило всех только Ваше упоминание о том, что большая часть материала войдет в книгу, к-рую Вы издаете в изд-ве „Советская литература“. Дело в том, что и „Г-не поэта“ и издательству хочется издать книгу своеобразную и не дублирующую других. Придется подумать о каком то „размежевании“ обоих изданий.

Большое спасибо, что избрали меня членом комитета по изданию Антологии – Вы знаете, как я интересуюсь грузинской поэзией и люблю ее.

А летом мы с женой как будто действительно собираемся в Грузию. С большой радостью вспоминаю о вечерах, как Сергей Давидович изображал отца Гамлета!

Сердечный мой привет Нине Александровне. Жена и дочка Вас заочно знают и будут рады познакомиться.

Пастернакам кланяюсь – не придут ли и они с Вами?

Обнимаю Вас, друг мой.

Ваш Ю. Т.

В самом конце м-ца, числа 27 или 28 мне придется на 4 дня уехать, – как устроить, чтобы это не помешало нашему свиданию?

ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო ძმაო სერგო! ვარ უშენოთ ტაშკენტში და შუაზიაში და ძალიან ვწუხვარ. ამ წერილს გწერ ქეთოს ბინიდან – ქეთო, აკბარი და სოსიკო ღმერთივით დამხვდენ და ერთი გაუთავებელი ქეიფია და შენი მოგონება და საყვედური, რომ არ სჩანხარ: ნინას მივწერე დეპეშა ჩამოსულიყავი, მაგრამ გაზეთში წავიკითხე, რომ თურმე კოლხიდმშენში წასულხარ – თუ შენებურად სურამის ელექტრო-მანქანის ოინი ქენი, ხომ რა კარგი, თორემ ისე კოლხიდა ვერაფერი სასეირნო ადგილია. ორი შენი წიგნი გენიალურად გამოდის მოსკოვში – და ყველა კრებულებში შეტანილი ხარ ღმერთივით: ძალიან გიგონებენ იური ტინიანოვი და ალექსანდრ ზუევი. ორივე ღმერთივით ბიჭებია და რომ ჩამოვალ, მაშინ მოგიყვები. გაკოცებ ბევრს – სალამი სონიას და დამიკოცნე მელიტა.

შენი ტიციანი

[ტაშკენტი, 2 აპრილი, 1934]

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ძვირფასო ნინა! წუხელი ჩამოვედი სამარყანდში. ვერ წარმოიდგენ, რა ქალაქია – სულ მთლად ერთიანად მეჩეთებშია გახვეული და ეს სურათიც თემურ ლანგის ანუ ტემერლანის საფლავია – ჟრუანტელის მომგვრელი – დავდივარ ქარაკუმში და ვეძებ მიშას კვალს. მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ მივაგენი.

გაკოცებ ბევრს შენ და ნიტას. დედას და იოსებს ჩემი სალამი.

შენი ტიციანი

[სამარყანდი, 18 აპრილი, 1934]

ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო და საყვარელო გოგო ნიტუკო, გაკოცებ ბევრს და ველი შენ ნახვას. მე ეხლა ვარ სამარყანდში. აკოცე ბებოს, დედას და იოსებას.

*შენი ტიციან ტაბიძე
[სამარყანდი, 18 აპრილი, 1934]*

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ძვირფასო ნინა, გწერ ამ წერილს სამაყანდის ვოკზალიდან. აბა, შენ იცი, თუ ოჯახს არ დაამშვევ – თუ მომცეს ფული ასხაბადში, გამოვაგზავნი.

*შენი ტიციან ტაბიძე
[სამარყანდი, 19 აპრილი, 1934]*

იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს

13. VI. 34.

Дорогой Тициан!

Завтра едут в Тифлис Елена Александровна и Инна, как передовой отряд, а я – арриергард, двинусь около 20. Не совсем ясно представляю себе, где и как можно на лето устроиться – будьте нашим Виргилием (III ч., парадная).

Привет Нине Александрвне и всем друзьям.

*Ваш Юр. Т.
[ლენინგრადი]*

ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს

.....

ამ წერილს გწერ ერთ-ერთ გამომცემლობაში, სადაც ლაპარაკია ახალ მწერლებზე – ნ. ტიხონოვს გაუკეთებია დიდებულად შენი „მერ-

კვილადის დები“ – და ძალიან მალე დაიბეჭდება ან „იზვესტია“-ში, ან „პრავდა“-ში – თვითონ ძალიან აქებს და სხვა მწერლებისაც ნაუკითხავს. ჩვენ აქვე ვცხოვრობთ წყნარად და მშვიდათ – სენსაცია არაფერია – ასე რომ, უფრო დიდი წარმოდგენის ვიყავით ტფილისიდან ამ ყრილობაზე. ეს კია, რომ ლექსებს მიეცემა ეხლა დიდი გასაქანი.

შენი ტიცვიანი

[მოსკოვი, 22 აგვისტო, 1934]

ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო ძმაო სერგო, გწერ ამ წერილს, მაგრამ აქამდე გული მიფრიალებს.

ჯერ როგორ აჩქარებული წამოვედი, სული არ მომითქვამს, მატარებელშიც საერთაშორისო ვაგონის ადგილები ვერ ვიშოვე და გაძალღებული ჩავედი მოსკოვში თოთხმეტი საათის დაგვიანებით.

თითქმის იმ დღესვე მომიხდა გამოსვლა. 5 საათზე დაბარებული ვიყავით ა. ბუბნოვის ბინაზე ყველა მომხსენებლები და სიტყვის მთქმელები.

და იყო ბჭობა დიდი, როგორ შეემოკლებიათ ორატორები, ვისაც ერთი საათი ჰქონდა მიცემული, 25 წამამდე დაიყვანეს და მე როგორც იყო, 10 წამი მომცეს.

მაგრამ როცა თეატრში მივედი და პრეზიდენტი დაჯდენ მთავრობის წევრები, კიდევ ერთხელ დაინყეს შემოკლება, აკადემიკოსს ორლოვს 25 წამი 10 წამად გაუხადეს, ლუპოლს 50 წამი – 28 წამად. მიკიტენკომ გააგრძელა სიტყვა 15 წამიდან 25 წამამდე. ადგა ბუბნოვი და მთხოვა, სიტყვა შემემოკლებია, მერე კიდევ სტავსკიმ მთხოვა შემოკლება – ყველაფერი ეს ხდება, როცა ლოჟაში ზის სტალინი და მთელი პოლიტიბიურო და გული საგულედან ამოვარდნას აპირებს. კოლია ტინონოვი მიჩქევს, მოდი, ქართულად დაუმატე კიდევ შენი ლექსიო, მე კი ვგიჟდებოდი და სულმოუთქმელი დავინყე ლაპარაკი, ცივი ოფლი მასხამდა, სომნამბულასავით ვიყავი, მაგრამ საქართველომ და ახალმა მასალამ მიშველა და მისმენდენ კიდევ და მგონი, მოიწონეს კიდევ. ეხლა ვარ ამ მოსკოვში და გიგონებ შენ და შენთან ნარდის გაგორებას. გოლცევი და მისი იულია სულ შენ ნატვრაში არიან, პავლე ანტოკოლსკი და ზოია გკითხულობენ და გკითხულობენ, ფატი კიდევ თითქმის ყოველდღე ჩვენთან არის.

გუშინ ვიყავით ლეონოვთან სადილად, შემდეგ ნავედით გ. ნეიგაუზის კონცერტზე, დიდებული კონცერტი იყო. მერე იქედან ნეიგაუზთან სახლში, იყო ბორისი, ზინა, და კირა უბორისოდ. ხვალ, ხვალ ზევით მივდივართ პერედელკინოში. იქ არიან – ფედინი, პავლენკო, პილნიაკი და სხვები.

ერთი სიტყვით, მგონია, ცოტა ხასიათი გამიკეთდეს და გავერთო. მაგრამ ძალიან მინდა, მალე დავბრუნდე. წამოსვლის წინ ვერ მოვასწარი შენთან საუბარი, მაგრამ შენ იცი, ალბად მიხვდები, რაც უნდა მეთხოვა, შენი ტაქტის იმედი მაქვს.

მომიკითხე სონია და ლიალია, მომიკითხე ჩვენი ხალხი – ლიდა და ზოზო, რაისა და არჩილი და ჩემი ამხანაგები.

ძვირფასო სერგუნია, აბა შენი იცი, ერთ კარგ წერილს თუ მოიწერები, აქ უკვე დიდებულ ხასიათზე ვარ, თუ მანდ არ გამიფუჭეს გუნება, მაგრამ მგონი, ყველანი მოდიან აქ.

გაკოცებ ბევრს და ველი შენგან წერილს.

შენი ტიცვიანელო

[მოსკოვი, აგვისტო, 1934]

ვიკტორ გოლცევ – ტიცვიან ტაბიძეს

Тифлис, 23. XI. 34.

Дорогой Тициан!

Уезжая из Тифлиса, я хочу лишний раз поблагодарить Вас и Нину Александровну за все то исключительное внимание, которое вы обе мне оказали! Из всех тифлисских домов, дом №18 на Грибоедовской является для меня самым близким.

Твердо рассчитываю, еще много поработать с Вами, подготовить совместно и антологию и многих классиков Грузии. Надеюсь, что скоро будем иметь удовольствие встречаться с вами обоими в Москве.

Большой привет Нине Ал., Ните и всем друзьям.

Искренне уважающий и любящий Вас Виктор Гольцев

Очень жаль, что не удалось поговорить с Н. А. перед ее отъездом.

Дорогие мои Нина Александровна и Тициан!

Когда я получил тот вечерний стол в конверте, я стал вам писать письмо за письмом. Ах, вы оба такие родные! Но ведь мы столько еще увидим в жизни общего, и столько раз еще и так сильно будем жить друг другом, неправда ли? Так что зачем нам писать друг другу письма.

Мне бы только освободиться сейчас от своей кабалы, от прозы. Долго рассказывать, зачем я ее пишу.

Когда я называю Вас близкими, родными, равными, душевно-понятными – это не пустые слова и не праздные. Приедете, у Клавдии Николаевны спросите.

В неотсланных письмах я Вам о себе писал. Что у меня в душе нечто подобное бутылке с крепким клеем, где в один кусок склеивается лучшее из того что я переживал. Я вам стал перечислять с чем вы у меня связаны: с Роланом, с моей старшей сестрой, с нынешней революционной Германией, явившейся вдруг естественным продолжением Рильке и т. д. И вдруг вспомнил, что Вам ли, Нина, не знать этого строя, когда рядом с Вами живая такая бутылка – Тициан. А Тициан, как там ни верти, оказывается сильнейшем лириком из всех. Я это и раньше знал. Но он слишком близок мне. Как и о себе самом, я не смел этого знать даже про себя. Иногда я им жертвовал совершенно как собою, можете Вы это понять? Однако, слышали ли Вы, что в зале сделалось, когда я недавно от Важа Пшавелы, над которым засыпать начали, и от некоторых других перешел к нему! К Вашим собачкам, Нина, Тициан будет сердцем московской книги, он ее спасает.

Но довольно, довольно. А то и это письмо не отойдет.

Когда я увидел „Змеида“ в виде книги, у меня сердце сжалось от невозможности сказать, кому я ею обязан. Это я должен был бы сказать Е. А.

Первый месяц по возвращении я помнил все места и мгновенья в Тифлисе, и они за меня работали. А она была их летящим лицом.

Ей не надо этого говорить, она и без нас с вами это знает. Только знает, как только знает все всегда и Зина, ничего никогда не понимая.

Понимать совсем другой мир, совсем иной стиль и род жизни, это не места и не мгновенья, не Тифлис даже, даже может быть не земля, это близкое, случаем подаренная допущенность к делам истории, это участие в ее будущем, это широкий роман с теряющимися границами

нескольких особо счастливых, под небом, покрывшим их смыслом одной общей даты. Это клей, о котором была речь выше, это Вы и я, это наши соединенные руки.

Посылаю вам свою летнюю карточку. Ее снимал простой Одоевский учитель, я его не стеснялся, оттого и вышел.

Обнимаю Вас, Тициан.

Ваш Б.

[მოსკოვი, 8 დეკემბერი, 1934]

სერგო კლდიაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო ტიცინელო!

ახლოა შენი მახინჯაური, მაგრამ ისე მგონია, ცხრა მთას იქით იყო. ძალიან მომენატრა შენი ნახვა, შენთან ყოფნა. გუშინ ჩემთან იყო ნინა და ცოტა შეგიკურთხეთ – გაციებული ბათუმში ჩასულხარ. აი, ამიტომ არ გაგიკვირდეს, თუ ერთ დღეს უშენობა ველარ მოვითმინოთ და მადეთ გამოვსწიოთ.

აქ ყველაფერი ძველებურად მიჩანჩალობს. მაჩაბლის ქუჩის ბედლამში ჩვეულებრივი სიმყრალე სდგას. გაიგებდი, სიმონ ჩიქოვანზე მოხსენება წაიკითხა ვალერიანმა. რა იყო, რა მოხდა, რითი დასრულდა – გაიგებ, როცა ჩამოხვალ. მე მხოლოდ პირველ საღამოს ვიყავი. მოგწერდი ცოტა რამეს, მაგრამ დახურულ კონვერტსაც ვერ ვენდობი.

სანდრო ჩამოვიდა ქიზიყიდან. იმავე დღეს კატამ გაირბინა მის და მიხეილა ჩავაჯვიშვილის შუა. ამბავი მინიშვილის კაბინეტში დაიწყო (გაგრძელება და დასასრული ალბად ფრიად პიკანტური იქნება!). შეხვდენ ერთმანეთს არიფიონულად, ერთმანეთი მოიკითხეს. სანდრომ უთხრა – პიესაზე ვმუშაობდი, „არსენას“ ვწერო, იქნებ არსენა მარაბდელიც ვუნოდოო. დაცქვიტა მიხეილამ ყურები. ეს კიდეც არაფერი, შემდეგმა უფრო გადარია.

სანდრომ უთხრა: რათ გენყინა, მეც ხომ მაქვს უფლება არსენაზე დავწერო, შენ საკუთრებას ხომ არ შეადგენს ის კაცი. შენ რომანი გაქვს, მე პიესას ვწერ. წერის დროს ვსარგებლობდი სხვადასხვა მასალით – ულენშპიგელით, გერმანიაში გლეხთა აჯანყების ისტორიით, ხალხური არსენათი, ყაზბეგის პიესით და ნაწილობრივ შენი რომანითაცო. ეს ველარ მოითმინა მეტრმა (ძალლი მიაკვდა კისერში!).

– ცოცხალი ვარ, თუ არაო! – იყვირა. ჯერჯერობით მეტი არაფერი მომხდარა. უნდა ვიქონიოთ იმედი, რომ მიხეილა ანი დაინყებს საქმის გართულებას და ჩვეულებრივად აქოთდება.

სალიტერატურო გაზეთის უკანასკნელ ნომერში ალბად ნახავდი „გუგულის რჩევა-დარიგებას“. უკვე ისე გადიდკაცებულა, რომ გვარის მოწერასაც აღარ კადრულობს. ესეც მეტრია! თუმცა რა საჭიროა, ისედაც გასაგებია, ვინ იქნება ამ სიმყრალის ავტორი. მიხვდებოდი – შენ გკბენს. რა აფხაკურებს იმ უბედურს! შენ მანდ მოისვენე და მოკეთდი – გუგულები ვერაფერს დაგაკლებენ.

ჩამოიტან ალბად კაი-კაი ლექსებს. შენ ხომ ოცნებობდი რამდენიმე ხნით განმარტოებას, დასვენებას და თავის ნებაზე მუშაობას. ძალიან კი გვენატრება შენი ნახვა. ეს დროც ალბად მალე დადგება. კოცნი ბევრს, ჩემო კარგო ტიცვიანელო.

შენი სერგო კლდიაშვილი

24. XII. 34 წ.

[თბილისი]

ვიკტორ გოლცევ – ტიცვიან ტაბიძეს

Москва, 24. XII. 34.

Дорогой Тициан!

Как-то Вы там поживаете в древнем городе Тифлисе? Что поделяет Нина Александровна? Нита должно быть стала совсем взрослой! Ей, как капитану, я припас только-что вышедшие „Морские рассказы“ Станюковича. Не знаю только, посылать ли книгу по почте. Серго Клдიაшвили я послал Мериме, но до сих пор не получил подтверждения, что заказная бандероль дошла. Напишите о своих планах, о тифлиских новостях. Мы собираемся перед пленумом Правления большой вечер груз. поэзии. Хочу устроить Вам вызов в Москву от ВССП. Большой привет всем друзьям.

Искренне любящий и уважающий Вас Виктор Гольцев

Жена шлет серд. привет.

Под Нов. Год буду пить за здоровье Вашего семейства.

ოპური ტინიანოვი – ტიტვიან ტაბიძე

28. XII. 34.

Детское Село.

Дорогой Тициан!

Верьте, только болезнь может помешать мне ответить Вам сразу на Ваше прекрасное письмо. Здравница, которую Вы мне прислали, так мила и хороша, что я ее вспоминаю, как свою самую большую удачу или даже „достижение“ за последний год. Я в Детском Селе, отдыхаю, гуляю каждый день, бездельничаю. Село мне нравится, я бы и дольше здесь прожил, да нужно возвращаться. Сабу Орбелиани получил, и как только здоровье позволит, засяду за него. Передайте мой самый сердечный дружеский привет Нине Александровне, Елене Михайловне, Сергею Давидовичу и Ните. Ее выступлений на съезде (кулуары) никогда не забуду.

Поздравляю всех с Новым Годом, который совершенно неожиданно наступил – и крепко обнимаю Вас, дорогой друг.

Ваш Ю. Т.

Дорогие друзья! И это письмо затерялось, и я в отчаянии, что Вы можете подумать, что я не отвечаю Вам с каким-либо предвзятым намерением. Болею, пишу, снова болею, etc – вот почему не пишу Вам. Часто о Вас вспоминаем и всегда любовно. Поклон всем милым друзьям, пославшим мне привет.

Ваш Ю. Т.

გრინგორნი სოროკინი – ტიტვიან ტაბიძე

Ленинград, 29/XII – 34 г.

Уважаемый Тициан Юстинович,

Рукописи Ваши получили. Ждем обещенных Вами транскрипций и комментария.

Крайне важно, чтобы мы получили все материалы в самое ближайшее время, т. к. возможен переход „Библиотеки Поэта“ в другое издательство.

Крепко жму руку.

Г. Сорокин

10. III. 35, *вечер.*

Дорогой Тициан,

Утром я проснулся в 8 часов. Зина говорит – все таки я на твоём месте проводила бы Тициана. Я так и думал сделать. В начале десятого, ещё неумытый и неодетый я позвонил Жанго, чтобы узнать точно, когда и с какого вокзала отходит Сочинский. Он сказал, что в 10-30. А мне ещё надо было умыться и совершить все утренние условности. Я легко примирился с мыслью, что прозевал проводы: 1) Вы этого не хотели; 2) Вы ещё в сознании моем были здесь, отъезд ещё не совершили, мириться с фактами было ещё легко.

Дальше все пошло чрезвычайно глупо. За весь год я не помню более грустного и бездельного дня. Я присел за работу. Она не клеилась, все валялось из рук. От какой то беспричинной грусти мной овладела сонливость, мне казалось, я за столом усну. Я прилег, провалялся с час, не засыпая. Потом пошел в город по делам. На Никольской встретил Паоло. Он сказал, что поезд отходил в 11.30. Я мог ещё свидеться с Вами, на чудесном утреннем воздухе! От этого известия настроение мое не улучшилось. Из Гихла я пошел к Евг. Вл. Она на меня в обиде, между нами произошел печальный разговор. Я вышел на Тверск. бульв., посмотрел на часы: все ещё 2 часа дня, серое северное предобеденное время, а грустных происшествий уже столько, что по ощущению пора бы уж и вечеру, а все – день.

Дома отдохнул, снова попробовал писать. Я вдруг совсем забыл, как это делают. Такой опустошенности я давно не испытывал. Тут я только понял, что Вы уехали, что не созвонится с Вами сегодня, и Вас не увидеть.

Вы думали, Тициан, что Ваше пребывание понижает мою производительность. А как я, пока Вы были в Москве, работал!! И вдруг, точно все лишилось цели, серая обезсиливающая пустота.

Что же будет с работой, если это повторится завтра? Тициан, у меня к Вам просьба: может быть в апреле я позволю себе короткий перерыв. Приготовьте и пришлите к этому времени несколько наиболее лирических своих подстрочников*, типа переведенных, с природой и метафорами, тряхнем же стариной в Известиях и Кр. Нови! Сделайте это,

* С фонетикой!

повернем время вспять, я опять, как вначале, хочу немножко посидеть над Вами и Паоло. Пусть не обижает Вас, что эта просьба высказывается при наличии у меня неиспользованных Ваших подстрочников. Я прошу об этом без всякой логики и связи: может быть, несмотря на просьбу, я переведу что ниб. именно из них. Но при беглом обзоре я под натиском нареканий, вызываемых моей собственной позицией, немного пугался откровенной глубины и сложности большинства из них. Сделайте это, Тициан. А может быть и не делайте. Как хотите.

Мне трудно будет без Вас, я не скоро опять свыкнусь с Вашим отсутствием. Прощайте, мой дорогой. Поцелуйте Нину и Ниту. Я знаю, что Вы иногда будете думать обо мне: не заставляйте себя писать мне, я знаю, как это нашему брату, писателю, трудно. Обнимаю Вас.

Ваш Б.

[მოსკოვი]

Выразите, пожалуйста, мое соболезнование Валериану Гаприндашвили. Я свиня, что не написал ему. Расскажите, как поразило и потрясло нас это событие как раз после ночи с Сельвинским.

ტიციან ტაბიძე – ?

...მთელი შეგნებით მოგმართავთ თქვენ და განვაცხადო, რომ გაზეთ „კომუნისტში“, №71, 24 მარტი, 1935 წ. მოთავსებული წერილი არ დამიმსახურებია. იქ სრულიად მიჩქმალულია ჩემი განვლილი წლების მუშაობა და აშკარად დამუშავების ხასიათს ატარებს, რადგან ამ წერილს შეუძლია, ერთგვარ სიგნალად გახდეს ზოგიერთ კრიტიკოსებისათვის, რომელთაც წარსულში ჩემზე ბევრი უმართებულოც დაუწერიათ, და ეს უეჭველად ასე იქნება, რაც მე სრულიად დამიკარგავს მუშაობის სტიმულს და გამანადგურებს. გთხოვთ, თქვენი ავტორიტეტით დაავალოთ მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელობას, გაერკვეს ამ საქმეში და ამარიდოს მე ასეთი განსაცდელი.

მე ეხლახან დავბრუნდი მოსკოვიდან, სადაც დავესწარი საკავშირო მწერალთა კავშირის პლენუმს, რომელიც სწორედ მარქსისტულ კრიტიკის საკითხებზე საათათბიროთ იყო მოწვეული და იქ უპარტიო მწერლების დამცირებას ადგილი არ ჰქონია. და რაც საერთოდ პრესაშია, ამის გარდა, მე მაკვირვებს, რატომ მაინც და მაინც მე ვიქენი ამოღებული ნიშანში, ასეთი ძველი შეცდომები რომ არ ჰქონდეს, საქართვე-

ლოში მწერალი ძვირად მოიპოვება. განმეორებით ბოდიშს ვიხდი ამ ბარათისთვის, მით უმეტეს, რომ არ მაქვს იმედი, შემდეგშიც არ მომიხდეს კიდევ თქვენი შეწუხება, მაგრამ მე ვერ ვძლიე ჩემ აღელვებას.

[მარტი, 1935]

სერგეი მაკაშინ – ტიციან ტაბიძეს

16/IV-35.

Москва.

Глубокоуважаемый Тициан Юстинович!

Редакция журнала „Литературное Наследство“ обращается к Вам с нижеследующим.

Один из очередных сборников нашего издания будет специально посвящено публикации материалов по истории франко-русских литературных взаимоотношений XVIII-XIX столетий. Книга выйдет одновременно на русском и на французском языках. Она строится, как и все наши сборники, почти исключительно на публикации различных материалов, разысканных нами в архивах. Количество и ценность этих материалов весьма значительны. Мы располагаем более чем 600 автографами – документами различных французских писателей, которые были так или иначе связаны в своей деятельности с Россией. Кроме публикации сборник включит в себя ряд исследовательских статей. Темы их будут связаны с изучением различных проникновений французской литературы в русскую литературу и с изучением русских реакций на эти проникновения. Далее, войдут в сборник различные мемуары, сообщения, обзоры и т. д., также построенные в основном на неизданном архивном материале.

Ценность привлеченного документального материала позволяет нам надеяться сделать наш сборник значительным и интересным не только для нашей, но также и для французской литературно-научной общественности.

Однако, мы находимся еще в начале нашей большой работы. Внутренняя композиция книги настоятельно требует включения в нее ряда тем, для которых нам трудно найти здесь соответствующие материалы. Таковы, например, темы, относящиеся к изучению связей французской литературы с нашими национальными литературами в их прошлом. У нас уже есть в частности, материал для небольшой публикации о

влиянии французской литературы на украинскую. Но у нас нет пока никаких документов, выясняющий вопрос о роли и значении французской литературы в историческом развитии грузинской поэзии, в частности, в творчестве „голуборожцев“. Мы обращаемся к Вам в первую очередь с просьбой авторитетно разъяснить нам в какой мере научно правомочна вообще тема о влиянии французской литературы на грузинскую, целесообразно ли ставить эту тему и, в случае положительного ответа, какая новая документация могла бы быть положена в основу такой работы и кто мог бы ее выполнить для нас.

Второе наше дело к Вам заключается в просьбе, помочь нам вообще в выявлении и в получении тех автографов французских писателей, и вообще документов, относящихся и вышеизложенной тематике сборника, которые хранятся в Государственных и частных собраниях Грузии. Как можно бы было организовать работу по выявлению нужных нам материалов так, чтобы она дала наибольший эффект? Мы будем Вам признательны за всякие указания в этой области.

Наконец, последние две просьбы имеют вполне конкретный характер. У нас есть ряд существенных дел и вопросов к тов. Бебутову в Тифлисе и к администрации Музея в Зугдиди. Посланные нами письма очевидно до адресатов не дошли, повидимому из-за неточности адресов, которыми мы располагаем. Во всяком случае, несмотря на неоднократные напоминания мы никаких ответов не получали. Так вот, редакция убедительно просит Вас, оказать ей любезность и найти возможность переслать прилагаемые при сем тексты наших старых писем по назначению.

Мы будем Вам весьма признательны за выполнение вышеизложенной просьбы и за быстрый отклик на это письмо.

*С искренним уважением,
Лит. Редактор – С. Макашин*

ტიციან ტაბიძე – ალექსეი ტოლსტოის

28 апреля 1935 г.

Г. Тифлис.

Многоуважаемый и дорогой Алексей Николаевич!

Присылаю Вам, только что вышедшую первую книгу вашего романа „Петр I“ на грузинском языке. Перевод сделал Ив. Мачавариани,

который переводил Гауптмана, Гоголя, Достоевского, Ибсена и др. Не успела книга выйти, как она уже разошлась и в самых далеких уголках Грузии ею захлебываются.

Вспоминаем прошлогодний Ваш приезд в Грузию и обещанье еще раз посетить нашу страну осенью этого года. Если на самом деле удастся Вам вырвать время для Грузии, то бесконечно нас обрадуете.

Был недавно в Армении, просили, если приедете в Грузию приехать в Армению, машину пришлют в Тбилиси, но мы знали, что Вы очень заняты работой над Петром I в кино и с нетерпением ждем Вашего огромного триумфа.

Прошу принять мой и Нины Александровны искренний привет Наталье Васильевне, Мариане, Никите и Автору, поклон от моих друзей грузинских поэтов, которые помнят Ваш высокий и лестный отзыв на вечере грузинской поэзии в Москве во время первого съезда писателей.

*Искренне Вас ценящий,
Тициан Табидзе
Тифлис, Грибоедовская 18.*

პანტელეიმონ ჩხიკვაძე – ტიცინ ტაბიძეს

2/V-35.

ქობულეთი.

პატივცემულო ტიცინ!

ჩამოვმორდი ლიტერატურის მაჯისცემას და ეს არის. რომ იცოდეთ, როგორ მენატრება ერთი სულდათქმული საუბარი თქვენთან. ასე მგონია, ეს აღარ მოხდება. დავძაბუნდი ამ ოთხი თვის განმავლობაში. სიცხე აღარ მშორდება. ხასიათი გაფუჭებული მაქვს და ასე უფერულად მიდიან დღეები და თვეებიც.

ტიცინ! როგორ უნდა გაგიბედო, მაგრამ გაჭირვება რას არ გაბედვინებს. თქვენ იცით ჩემი მდგომარეობა. მატერიალურიც კი. უკვე შვიდი თვეა აღარსად არ ვირიცხები. ნიკოლოზსაც ვთხოვე და იქნებ აკაკი თათარიშვილთან მიშუამდგომლოთ, გამიწიონ დახმარება, სანამ ფეხზე დავდგებოდე. თუ გაიჭირვოს და უარი თქვას, ცხადია, აღარ შეაწუხებთ. ვინ იცის, იქნებ უკვე დავავინყდი ყველას. ხომ იცით, ლოგინად ჩავარდნილი კაცი უკვე აღარავის აღარ აინტერესებს.

მომიკითხეთ ქ-ნი ნინა დიდის პატივისცემით. ტიცვიან! ნუ გაიკვირვებთ, და ნურც დამძრახავთ, რომ ასეთ პირადულ საკითხზე განუხებთ. იყავით კარგად და ჯანმრთელად.

პატივისცემით პ. ჩხიკვაძე

P. S. თუ დრო და მოცალეობა დაგიჩრჩეთ, ძალიან მასიამოვნებთ, თუ ერთ ნერილს მომწერთ ამ უდაბნოში.

პ. ჩხიკვაძე

რაჟდენ გვეტაძე – ტიცვიან ტაბიძეს

ძმაო ტიცვიან!

სალამი! როგორ ხართ?

ჩვენ ამჟამად ვიმყოფებით მინსკში, სადაც ბელორუსები დიდის ამბით შეგვხვდენ, თავს გვევლებიან. პირდაპირ ზეიმიან. რეპორტიორები და ფოტოგრაფები უკან დაგვდევენ. არ ვიცი, სამდე გასტანს ასე.

ყველანი ჯანმრთელად ვართ.

მე მანუხებს მხოლოდ ნინას და ბავშების ამბავი და თქვენი ნახვის სურვილი.

მუშაობა აქ შეუძლებელია.

ჩემი რომანის დასაწყისი თუ წაიკითხეთ?

როგორ არიან პალო და სხვები? გავიგეთ, ბენიტოს შემოუტევიან. მაჩქარებენ. იყავით კარგათ. მოკითხვა ნინას და მეგობრებს.

ძმური სალმით რ. გვეტაძე

15/V [1935, ბელორუსია]

ტიციან ტაბიძე – რ. კაჭარავას

სახელმწიფო ბანკის ტფილისის განყოფილების გამგეს

ამხ. რ. კაჭარავას

თქვენ განყოფილებაში იყო გახსნილი განსახკომიდან ყაზბეგის მუზეუმის ანგარიში.

ამ ჟამად ყაზბეგის მუზეუმი გახსნილია და მთელი შტატი იმყოფება ყაზბეგში.

გთხოვთ, გასცეთ განკარგულება, რომ ჩვენ ანგარიშზე დარიცხული თანხები გადაიგზავნოს სახელმწიფო ბანკის ყაზბეგის განყოფილებაში.

ყაზბეგის მუზეუმის დირექტორი:

ტიციან ტაბიძე

3/VII – 935 წ.

ქ. ტფილისი

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Кутаис, 10 августа 35 г.

Дорогой Тициан!

Вчера ездили в Гелаты вместе ленинградцами. Были восхищены архитектурой, фресками, природой. Жалели, что Вас нет с нами.

Принимают нас хорошо.

Передайте наш общий привет Нине Александровне и Ните. Желаем скорой встречи с Вами – с нашим дорогим другом.

Любящие Вас:

Виктор Гольцев

Павел Антокольский

<...>

სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

სალამი ბ-ნო ტიციან!

გისურვებთ გამარჯვებას მუდამ და ყველგან, გისურვებთ ჯანმრთელობას, რაც აუცილებელია ყოველივე მშრომელისათვის.

ულრმესი მეგობრული სალამი ქ-ნ ნინას, დედას და თქვენს ბავშვს.

ბ-ნო ტიციან! ჩემს წამოსვლის წინა დღით მოველი თქვენთან, მაგრამ სახლში არ ბრძანდებოდით, წასული იყავით კახეთში, ისეც რამოდენიმეჯერ დაგირეკეთ და ვერ მოვახერხე თქვენთან ლაპარაკი ჩვენი საქმიანობის ირგვლივ. იმედია, მაპატიებთ და დამერწმუნეთ, ეს არ მიენერება ჩემს საქმისათვის დაუდევრობას და გულგრილობას.

ბ-ნო ტიცციან! ღრმად დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ გაინტერესებთ მთლიანად ჩვენი საერთო საქმიანობა: ნება მიბოძეთ, გაცნობოთ შემდეგი:

უპირველესად ყოვლისა, ჩვენი ექსპედიცია არის რაიონში და მასალების ირგვლივ შეგროვების საქმეში გაცხოველებული მუშაობა სწარმოებს, განსაკუთრებულად კი: ბოტანიკური ექსპონატების, ენტომოლოგიაში და ზოოლოგიაში, ფოლკლორში და გეოლოგიას და კოლმეურნეობის ირგვლივ მუშაობაშიც შედარებით არა უშავს რა. რაც შეეხება მათ კომერალურ დამუშავებას, აზრი ექსპედიციისა არის ასეთი, რომ ყოველივე სახის ექსპონატი გადატანილი იქნეს ტფილისში და მანდ მოხდეს მეცნიერულად მათი დამუშავება.

რაც შეეხება ეკლესიის რემონტს: მართალია, ძალზე გენყინებათ, მაგრამ გულახდილად გამოგიტყდებით, რომ თანხის უქონლობის გამო ვერ შეუდეგ საქმეს. სასოფლო საბჭომ მითხრა, ჩვენ არც გვაქვს კირი და არც არავითარი დახმარება არ შეგვიძლია, ვინაიდან თანხა სულელებით არაფერი მოგვეპოებაო. მეც, მოგეხსენებათ, რომ ექსპედიციის ფულიც არა მაქვს, არამც თუ კირის მოტანის, მისი ტრანსპორტის და მუშების მოწვევის და მათი ხელფასი, ბანკიდან გადმორიცხული ფული ჯერ არ მოსულა და რომ კიდევ მოვიდეს, ექსპედიციის ლალატს თავის მოკლვა მირჩენია, ვინაიდან ამ ექსპონატების (რომელიც შეგროვილია ჩვენი ექსპედიციის მიერ) შემხედვარი, მხოლოდ ამით ვსულდგმულობ და ვსცოცხლობ, ისე შემეყვარდა და მიხარია. შეიძლება ეს ნაკლადაც ჩამეთვალოს, მაგრამ თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, რა ძალზე მიხარია.

ერთად-ერთი ჩვენი მუზეუმი, რომელმაც შესძლო, მისი გახსნის პირველივე წელს მოაწყო, თუმცა პატარა, მაგრამ შედარებითი შინაარსიანი ექსპედიცია და იმედია, თქვენი მხრივ და სამეცნიერო სამმართველოს მხრივ მოწონებული იქნება და ამისი იმედიც მაქვს, თუ არა ვცდები.

რაც შეეხება სახლის შეძენას, იგინი თანახმა არიან, ოღონ აქაც ფულია საჭირო. ქალი ლაპარაკობს, თუ ახლავე მიშოვით ფულს, დავცლი, თუ გნებამთ დღესვე-ო, ოღონ меньше пять с половины тысячу руб. не соглашается, მაგრამ მე ვფიქრობ, თუ თქვენი დახმარება და მზრუნველობა გვექნება და ეს იქნება და არავის ეჭვი არ ეპარება ამაში, რომ თქვენ ამ გაჭირვებულ მომენტში დაგვეხმარებით, რის შესახებ მე აქ უთხარი ამხ. მიშა კაკაბაძეს და აღმასკომს და მთლიანად და სავსებით მოწონებულია ეს აზრი, ე. ი. ამ მოკლე დღეების განმავლობაში მთლიანად შეკეთდეს ეკლესია და შეძენილი იქნეს სახლი, მხოლოდ თქვენზედ არის ახლა დამოკიდებული ჩვენი საქმე

და იმედი, ფულს ჩქარა გადმოგვიგზავნით, ა/კ. ფინსახკომის შეპირებისამებრ. მე მხოლოდ ამას ველოდები, თორემ შვებულებაში წავიდოდი და რომ ახლა წავიდე და ეს საქმეები ასე დავტოვო, ეს საქმისადმის გაქცევა გამოვა, მაგრამ თუ არ მოეწყო, იმედია, მაცნობებთ და მაშინ წავალ თუ არაფერი გამოვა.

შემდეგ ამისა, თქვენის დახმარებით მე შევძელი მოლაპარაკება ფოტოგრაფთან, ოღონ არა ჩიტოსთან, არამედ ლუდუშაურია ადგილობრივ. ჩიტო მოითხოვს დიდ ჯამაგირს და თანაც ლაპარაკობს, მე ამ ზამთარ ტფილისში მინდა წავიდეო, საერთოდ ჩიტოსთან ძალიან ძნელია ლაპარაკი და რაღაცა უიმედობასაც გამოსთქვამს ჩვენზე და ლაპარაკობს, „თქვენთან არავითარი ლაბორატორია არ იქნება და მე მატყუებთ“-ო. თქვენ ამოდენა ბიუჯეტს ვინ მოგცემსო, თქვენ თოვლის ციხეებს აშენებთ მაშინ, როდესაც მე საუკეთესოდ ვმუშაობ და სხვა. ამ ფოტოგრაფს მოველაპარაკეთ, დაგვთანხმდა, ოღონდ ითხოვს კვალიფიკაციის ამაღლებისათვის მუზეუმის ფოტოლაბორატორიაში მივლინებას ტფილისში ორი თვით ზამთრის პერიოდში. გთხოვთ, მიპასუხოთ, როდიდან დავნიშნო შტატში და რა პირობებში. ახლა ეს ამხანაგი ჩვენ ექსპედიციასთან არის რაიონში, ოღონ არა ჯამაგირით, არამედ ნარდათ.

ინჟინერი გიორგობიანი არ ჩამოსულა და გთხოვთ, გაახსენოთ განსახკომს მის სასწრაფოდ მოვლინებაზე, თორემ მთლიანად წყალი ჩამოდის შენობაში. გარდა ამისა, გთხოვთ, გვიშოვოთ ფოტოქალაქი – $13 \times 18 = 500$ ც., $18 \times 24 = 200$ ც.; ფოტოპლასტინკები – $13 \times 18 = 100$ ც., $9 \times 12 = 100$ ც., $18 \times 24 = 100$ ც.

ჩვენთან ჩამოდის ლენინგრადის სახელმწიფო აკადემიის მატერიალურ კულტურის საარქიოლოგიური განათხრებისათვის ექსპედიცია ამ თვის დამლევს, სადაც მეც ვარ მიმაგრებული განსახკომის სამეცნიერო სამმართველოდან და სიძველეთა დაცვის კომიტეტიდან, ასე რომ, საქმეები ძალზე მრავალია.

უკანასკნელად, კიდევ გთხოვთ უმორჩილესად, დაგვიჩქაროთ ფულის გადმოგზავნა, თქვენ გენაცვალეთ, მინემ თავისუფალი დრო მაქვს, დავაჩქარო ეკლესიის რემონტი და სახლის შექმნა მთლიანად სწყვეტს ჩვენ საბოლოო საქმის გამარჯვებას.

*პატივისცემით,
სტიფანე
23/VIII – 35 წ.*

უმორჩილესად გთხოვთ სასწრაფოდ პასუხს.

[ყაზბეგი]

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

ბარისახო, 25. VIII. 35.

Дорогой Тициан!

Шлю Вам привет из Хевсуретии, где много интересного и дикого. Был в Чаргали. Подъезжая к дому Важа Пшавела, я волновался. Нас встретили Вахтанг и вдова Важа, привели в убогое жилище великого поэта. Теперь его образ стал для меня еще ближе, еще привлекательнее. Завтра собираемся ехать верхом в Шатиль, Туро и другие интересные селения.

Большой привет Нине Александровне, Ните и всем друзьям. Дружески жму Вашу руку.

Ваш Виктор Г.

პაველ ანტოკოლსკი – ტიციან ტაბიძეს

5 сентября 1935.

Москва.

Дорогой любимый наш друг, Тициан Юстинович!

Низко кланяемся Вам оба и благодарим за чудесное письмо.

С того дня, когда, не попрощавшись, мы как проклятые сорвались из Тифлиса и очутились в вагоне – мы не переставая вспоминали Вас – как лучшего и самого близкого за все дни пребывания в Грузии человека. И серьезно, нам очень больно и горько, что из за роковых обстоятельств наша дружба оказалась внешне разорванной.

Здесь понемногу наклеивается сезонная, обычная, мало праздничная жизнь. Будем тянуть эту ляжку и с благодарностью вспоминать все горячее и сердечнее, что мы видели в вашей стране и от Вас лично. А Вы сами знаете, что этого было очень много.

Как будто Вам скоро надо быть в Москве? Краем уха я слышал, что в октябре предстоит пленум Союза по вопросам национальных литератур. Вот было бы хорошо и как раз во время! Очень ждем Вас.

Бориса Леонидовича еще не удалось повидать. Слышал, что он все еще худо себя чувствует. А вот Тихонов как будто скоро должен быть в Тифлисе.

Ну вот, дорогой Тициан – теперь как будто все. Вслед за письмом шлю Вам свои переводы и стихотворение о Пиросманишвили. Надеюсь, что очень скоро приступлю к переводу Вашего большого стихотворения о Грузии. Но помните, что у меня еще нет транскрипции грузинск. текста.

Еще просьба: насчет подстрочников и транскрипции Бараташвили, чего у меня в конечном счете не оказалось в чемодане: либо заташил Виктор, либо я сам виноват.

М. б. Вы будете так добры напомните т. Шаншиашвили о его обещании прислать сюда для театра Вахтангова перевод его пьесы об Арсене – хотя бы, временно приблизительный.

Напишите, что Вам нужно от Москвы – я с радостью буду Вашим поставщиком и контр-агентом – начиная от букинистов и кончая... хотя бы недрами Гослитиздата, где мож. б. когонибудь надо взять за бока, поторопить и т. д.

Крепко Вас обнимаю. Низко кланяюсь Нине Александровне и Вашей дочке (хотя не знаю ее).

Зоя энергично присоединяется к моим приветам.

Ваш Павел Антокольский

Мой адрес: Москва 34. Больш. Левшинск. пер., д. 8-а, кв. 38.

ბორის პასტერნაკ – ტიტან ტაბიძე

ბ. IX. 35.

Золотой мой Тициан!

Долго рассказывать, что со мной было все это лето. Я и сейчас не поправился, но решил перестать обращать внимание на сердце, на печень, на сон и на нервы, а главное, я опять дома, с Зиной, и опять несколько узнаю себя, правда не таким как прежде, но все же как бы собою. Когданибудь я подробно расскажу Вам, что я вынес за эти 4 месяца, а пока ограничусь тем, что надо знать Вам, Вам одному, лично Вам.

В течение этих мучений я не перестал любить своих близких и стариков, не забыл Паоло и Генриха Густавовича, не отвернулся от лучших своих друзей. В Париже я виделся с Мариной Ц. Но в эту поездку, как и в многочисленные и безцельные отлучки в разные дома отдыха, куда я приезжал для поправки и где сходил с ума от тревог одиночества, я неизменно возил с собой, как талисманы: постоянную мысль о З. Н., одно письмо Райнера Марии Рильке и одно Ваше весеннее – помните? Я часто клал его себе на ночь под подушку, в суеверной надежде, что может быть оно мне принесет сон, от недостатка которого я так страдал все лето.

Щербакову, с которым я разделял каюту по пути из Лондона в Ленинград, я много рассказывал о Вас. Это было самое худшее время моих испытаний, какая то болезнь души, ощущение конца без видимого наступления смерти, сама тоскливая немыслимость. И тогда, когда я задумывался над тем, что же будет дальше, я иногда представлял себе, что отпрошу Вас у Нины и доваландаюсь остаток дней при Вас, Тициан, где нибудь близ Казбека. Но это были размышления, зиждавшиися на нескольких чернейших допушеньях.

Все это прошло. Меня печалит и временами пугает резкая перемена, происшедшая со мной в этом году. Но ни лечится, ни ездить куда ниб. на отдых или поправку я больше не буду. Хочу попробовать поработать (я больше 4-х мес. ничего не делал). Надо ли говорить, как я Вам благодарен за Вашу память, за теплоту и щедрость Вашего сердца? Вы знаете, как сильно я люблю Вас – сильнее Вас только Зину. Привет от всей души родным Нине и Ниточке.

Ваш Б.

Я еще раз напишу Вам. Я только что приехал в город, разобрал вещи, нашел Ваше новое письмо, и эти несколько слов моих – вместо телеграммы. Горячий и сердечный привет Паоло. Эта дружба тоже неизменна, в ней тоже большое счастье. Пусть дальше припишет Зина.

Дорогой Тициан! Жаль, что столь желанная поездка к Вам, пока откладывается. Но и я очень скучаю по Вас и Нине. Когда приедете к нам? Целую Вас крепко обоих. Не забывайте нас и пишите чаще.

Любящая Вас Зина
[ძობსჯობს]

ბორის ბრეჟ - გივიან ცაბიძეს

[Ленинград], 4. X. 35 г.

Дорогой Тициан!

Приехав в Ленинград, я все болел и потому не писал Вам. Надеюсь, что у Вас все благополучно и что Вам удалось поехать где-нибудь у моря. Только теперь, к сожалению, принялся за перевод новых Ваших стихов, но кончу их не позже 1 ноября, таким образом можно будет новый год в „Новом Мире“ начать Вашими стихами. Предварительно

пошлю их Вам на Ваше суждение, но надеюсь, что Вы, как обещали, будете в начале ноября в Ленинграде. Напишите мне сейчас же, будьте добры, о Ваших планах на осень и зиму, и когда Вы собираетесь быть в Москве и Ленинграде, чтобы мое письмо не разошлось с Вами. С нетерпением жду от Вас подстрочника „Бахтриони“ Важа Пшавела, а если нельзя – то другой его поэмы, или двух его поэм. Пшавелу, как Вы уже знаете, я решил перевести всего. Большая просьба, дорогой Тициан, написать мне также, если не затруднит, в каком положении издание моей собственной поэмы „Завещание Руставели“ в Сахелгами. Я писал уже Гасвиани и Радиани, но пока не получил ответа. Буду рад получить от Вас кроме Пшавелы еще и других классических грузинских поэтов. Между прочим, я делаю для „Библиотеки поэта“ несколько стих. А. Чавчавадзе и В. Орбелиани. Жена моя и сын кланяются Вам, Нине Александровне и Ните. Дружески жму руку Вам, поклон Нине Александровне и Ните.

Ваш Борис Брик

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

Письма запаздывают. Телеграфируй здоровье, получение денег.

Тициан

[მოსკოვი, 5 ოქტომბერი, 1935]

ირაკლი ანდრონიკაშვილი – ტიციან, ნინო და ნიტა ტაბიძეებს

Дорогие Нина, Нита и Тициан!

Зашел к вам пожелать в последний раз всего хорошего и еще поблагодарить вас от всей души за гостеприимство, внимание и отношение.

Очень тронут и очень, очень благодарю вас.

Надеюсь, что возьму всё. Встречи в этом году больше не будут.

1) Вы в Москве, 2) Мы в Киеве, 3) Я в Тифлисе.

Итак: расстаемся на недолго, надеюсь. Еще раз большое за все спасибо.

Привет всем.

Преданный Вам Ираклий Андроникашвили

20 октября 1935 г.

ტიციან ტაბიძე – აკაკი თათარიშვილს

ღრმად პატივცემულო
ამხანაგო აკაკი!

გაუგებრობა, რომელიც ამ ბოლო დროს დამყარდა ქართულ პოეზიის ანტოლოგიის რუსულ ენაზე გამოცემის ორგანიზაციასთან დაკავშირებით, მაიძულებს, მოგმართოთ ამ წერილით. მე ამასაც მოვერიდებოდი, რომ ეს საქმე არ ატარებდეს ღრმა საზოგადოებრივ ხასიათს და არ მეშინოდეს მისი ჩავარდნის და იმ პასუხისმგებლობის, რაც მე მეკისრება.

მე არაფერს არ ვიტყვი იმ სისტემატიური იზოლიაციის შესახებ, რომელსაც მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელობა იჩენს ჩემს მიმართ, ამას ალბად ღრმა მიზეზები აქვს, როცა თქვენც დაგარნმუნეს ასეთ მოპყრობის აუცილებლობაში, მაგრამ რა გაენყოფა, ასეთი ყოფილა ჩემი ბედი. მე უფრო მალეღვებს ის საქმე, რომელსაც მე ამდენი ენერგია და დრო შევალე და მადლობის მაგიერ ლამის დამბრალდეს მისი ჩავარდნა.

ჯერ კიდევ ახალგაზრდობიდან ჩემ მიზანს შეადგენდა ქართული პოეზიის დიდი ანტოლოგიის გამზადება რუსულ ენაზე. სტუდენტობის დროს მე თვალყურს ვადევნებდი, როგორ აკეთებდა ვალერი ბრიუსოვი სომხურ პოეზიის წიგნს და რა ენტუზიაზმს იჩენდენ ჩვენი მეზობლები. ამ საქმის მოგვარება მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დროს შეიქმნა ჩვენში შესაძლებელი, რადგან წინად არ იყო ამისთვის საჭირო სახსრები და ადამიანები, და ამ საქმის წამოწყება დაკავშირებულია საკავშირო მწერალთა ორგკომიტეტის ბრიგადის ჩამოყალიბებასთან საქართველოში, რომელიც მაქსიმ გორკიმ მოაწყო და რომელშიც შედიოდნენ შესანიშნავი რუსეთის პოეტები და მწერლები: ბორის პასტერნაკი, ნიკოლაი ტიხონოვი, ი. ტინიანოვი, ვიქტორ გოლცევი, პ. პავლენკო და ა. ზუევი. მე მოვანყვე იმათი შეხვედრა მაშინდელ განსახკომთან ამხ. ერ. ბედიასთან და ამ დღიდან საძირკველი ჩაეყარა ამ საქმეს. ამის შესახებ არსებობს განსახკომის კოლეგიის დადგენილება 1 სექტემბერი, 1933 წ.

ამხ. ერ. ბედიას მიერ მე ვიყავი გაგზავნილი მოსკოვში და ლენინგრადში 1934 წლის იანვარში, იქ დავრჩი მაისამდე და შეეკარი ხელშეკრულება გამომცემლობა „საბჭოთა მწერლობასთან“ ანტოლოგიის შესახებ და ლენინგრადის მწერლების გამომცემლობასთან „ქართველ რომანტიკოსების“ შესახებ.

ანტოლოგიის მასალების დაგროვება და შედგენა დაევალა ენი-სა და ლიტერატურის ინსტიტუტს სახელ. უნივერსიტეტთან და ამ ინსტიტუტის დირექტორი ამხ. ა. ჭყონია და მე განსახკომის დადგენილებით დანიშნული ვიყავით მდივნებათ (ასლი დადგენილების ინახება თქვენთან, არხივში).

გამომცემლობა „Сов. Лит-ра“-მ გადმოუგზავნა ინსტიტუტს ათი ათასი მანეთი და ჩვენ შევუდექით საქმეს.

მხოლოდ მალე Сов. Лит. გამომცემლობა გაუქმდა და მისი ფუნქციები გადაეცა „Гослитиздат“-ს. ამ გამომცემლობასთანაც მე ვანარმოებდი სახ. უნ-ტის რექტორის დავალებით მოლაპარაკებას და ამ წიგნის გამოცემა განსაკუთრებულ ყურადღების ცენტრში დაისვა, რასაც ხელს უწყობდა ქართულ პოეზიის დიდი გამარჯვება საკავშირო მწერალთა ყრილობაზე მოსკოვში.

არ ყოფილა ერთი წამი ჩემ ცხოვრებაში ამ ორი წლის განმავლობაში, რომ მე ამ საქმეზე არ მეფიქრა და თუ მაინც საქმე ბრკოლდებოდა, ამის მიზეზი იყო დაფინანსების მოუგვარებლობა და ინსტიტუტის დირექტორების შეცვლა, როცა საქმეს ახალი ხალხი ეცნობოდა.

მე რომ არ ვიყავი ამ საქმეში დაინტერესებული მარტო მატერიალურად, ამას ისიც მოწმობს, რომ ჩემი ხელფასიც არ მიმიღია თავის დროზე და ორი წლის მუშაობის მხოლოდ ხუთი თვის ხელფასი ავიღე, ისიც თქვენი დახმარებით, მე ურყევად დარწმუნებული ვარ ეხლა, რომ ეს იყო ჩემი მხრივ დიდი შეცდომა და იმედი მაქვს, ამას გამოვასწორო, როცა საქმეს ჯეროვნად გაეცნობიან, სადაც ჯერ არს.

როცა Гослитиздат-მა გადაწყვიტა ანტოლოგიის გამოცემის შეფარდება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლის თავისთვის და საჭირო გახდა ტემპების აჩქარება, ამის შესახებ წერილები გამოუგზავნეს საგარეო კომიტეტში ამხ. ლავრენტი ბერიას და განსახკომში თქვენ, თუმცა მე ვთხოვდი გამომცემლობას, არ შეეწუხებიათ ამხ. ლ. ბერია. ამისთვის მთავარმა რედაქტორმა – ამხ. ი. ლუპოლმა მაინც მოიწერა ეს წერილი. ამ წიგნის დაჩქარებას სთხოვდა ამხ. ლავრენტის რუსეთის მწერალთა ბრიგადის თავმჯდომარე პ. პავლენკო იმ წერილში, რომელიც მან გამოუგზავნა, როგორც ანგარიში საკავშირო მწერალთა ყრილობაზე (ეს წერილი დაიბეჭდა ქართულ „სალიტერ. გაზეთში“).

ამ ორი წლის განმავლობაში მე ორჯერ მომეცა საშუალება, რამდენიმე წამით მელაპარაკა ამხ. ლავრენტი ბერიასთან და ორივე შეხვედრის დროს ველაპარაკე ანტოლოგიის შესახებ, მარტო ეს ფაქტი

საკმარისი იყო ჩემთვის, რომ უდიდესი პასუხისმგებლობით და მოვალეობის შეგნებით მემუშავა ამ წიგნისთვის და მგონია, ეს დავამტკიცე კიდევ.

მოგეხსენებათ, მე ავადმყოფი კაცი ვარ, გულის ასტმა უკანასკნელ დროს მთელი კვირაობით მიხუთავს სულს და არ მაძლევს მუშაობის საშუალებას, მაგრამ მე მთელი ზაფხული ტფილისში გადავტარე და ერთი დღე დასვენებისა არ მქონია. ამ ხნის განმავლობაში ვცდილობდი ამ საქმის წინ წაწევას, როცა ფული არ იყო ამ საქმისთვის, მე ვთარგმნე დარჩენილი ლექსები რუსულად, დაახლოებით 7 ათასს სტრიქონამდე, მე გავაკეთებე ჩემი ხარჯით რუსული ტრანსკრიპციები ქართულ ლექსებისთვის, მე გადავაბეჭდე ჩემი ხარჯით ეს ტექსტები მანქანაზე და ჯერაც, როცა უკვე დაფინანსება მოხდა, ერთი მესამედიც არ მიმიღია.

მე ეს საქმე ჩავარდნიდან ვიხსენი, 85% საქმე მოგვარებულია, რუსეთში კიდევ შეიქმნა ამის შესახებ დიდი რეზონანსი, რომელსაც მე დოკუმენტალურად დავამტკიცებ და რაც მთავარია, ამ საქმის გარშემო თვითონ რუსეთის გამოჩენილ პოეტებში დამყარებულია შემოქმედებითი კონტაქტი და ურთიერთობა, რაც არ შეიძლება, განსაკუთრებით არ იყოს დაფასებული და შესაფერი. ამის შემდეგ ჩემი მუშაობის მიფუჩეჩება და ზოგიერთ შემთხვევაში დისკრეტიზაცია, როგორც ეს მოინდომა განსახკომის თანამშრომელმა ივ. კაკაბაძემ თავის პასკვილში, რომელიც მართლაც მეტის მეტია და მე მოვითხოვ, დაუყოვნებლივ გაირჩეს ეს საქმე, რომ ვამხილო ეს უტიფარი ცილისწამება, თუ თქვენ მას დოკუმენტად სთვლით.

მართალია, მე ყოველ გზაჯვარედინზე არ მიყვირია ჩემ მიერ გაკეთებულ საქმეზე, მაგრამ ეს თავაზიანობის ბრალია და არ შეიძლება, ეს თავაზიანობა მე დანაშაულად მიმიჩნიონ.

დოკუმენტებით ხელში მე დავამტკიცებ, თუ რამდენი რამ გადამხდა ამ საქმის მოგვარებისთვის, ვისთვის არ მიმიმართავს და არ შემინუხებია, რომ საქმე წინ წამენია და რამდენი კიდევ დამრჩა სალაპარაკო, რომელსაც ამ წერილში ვერც კი დავწერ მორიდებისთვის.

აგრეთვე იმის შესახებ, თუ როგორ აკეთებენ ამ საქმეს ჩვენი მოძმე რესპუბლიკები, რამდენი კაცი მუშაობს და რა ხარჯებს ეწევიან.

მიუხედავად ყველაფრისა, ჩემს გარშემო შეკრულია რაღაც ჯადოსანი წრე, რომელიც ვერ გამირღვევია და ისიც ვიცი, თუ საქმე ეხლავე არ გამოირკვა, შესაძლებელია, კიდევ უარესი ბრალი დამედოს, ამიტომ უკანასკნელი თხოვნით მოგმართავთ:

1. გამანთავისუფლოთ ანტოლოგიის ორგკომიტეტის მდივნობიდან და საერთოდ ამ საქმიდან.

2. დანიშნოთ კომისია, რომელიც გამოარკვევს ამ საქმის გარშემო ჩატარებულ მუშაობას, რომ ამ კომისიის დასკვნა და ჩემი მოსაზრებები მე წარუდგინო იმ პატივცემულ ამხანაგებს, ვინც ამ საქმის გამო შემინუხებია.

ამასთანავე დავსძენ, რომ არასდროს მე ამ საქმის გამორკვევისთვის არავისთვის არ მიმიმართავს, რადგან ვიცოდი, რომ აქ ჩავარდნა დანაშაულს უდრის, მაგრამ რადგან მე ისედაც უსამართლოდ დამნაშავე გამოვდივარ, მინდა, თავის დროზე მოვიხსნა პასუხისმგებლობა, რომ შესაძლებლობა მქონდეს თქვენ წინაშე და აგრეთვე დაინტერესებულ საზოგადოებრივობის წინაშეც, დავამტკიცო ჩემი სიმართლე და ამ საქმისთვის თავდადება.

ტიციან ტაბიძე
20 ოქტომბერი, 1935

ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს

ძვირფასო ნინა, გუშინ ველაპარაკე ტფილისს და ნიტა მოვიდა ტელეფონთან. შენ, როგორც წესია, სახლში არ იყავი. კარგად არ ვიცი, რა მელაპარაკა ნიტა, მაგრამ მალე ჩამოვალ ტფილისში.

აბა, შენ იცი, თუ უჩემობას არ დაამჩნევ ჩემ საქმეს, განსაკუთრებით ყაზბეგში, ალბად ლეოს ინახულებდი. ეხლა მონახე კოლია ჩერნიავსკი და დაიწყეთ „არსენა“-ს ლექსის „პოსტროჩნიკი“ – ჩამოვალ და მაგას გავუსწორდები. გადაეცი სალამი ჩვენ მეგობრებს, მე აქ ძალიან მომწყინდა. ორ დღეს ვიქნები პლენუმზე და მერე ჩამოვალ.

სალამი დედას, ნიტას ბევრი კოცნები.

შენი ტიციანი
[მოსკოვი, 23 ოქტომბერი, 1935]

გამომცემლობა „Советский Писатель“ – ტიცვიან ტაბიძეს

Уважаемый т. Табидзе!

Простите за задержку книг.

Уходя в отпуск я оставил на складе распоряжение о высылке Вам же, но вернувшись, к сожалению не проверил, сделано ли это.

Сегодня наш грех исправлен и книги посланы.

Я еще раз извиняюсь за задержку.

Н...

1/XI-35

[Москва]

მიხეილ ჩიქოვანი – ტიცვიან ტაბიძეს

სალამი პ-ლო ტიცვიან!

იქნებ გაგიკვირდეთ, რომ ამ წერილს მე გწერთ, ისიც შორიდან – ლენინის ქალაქიდან, მაგრამ მე ყოველგვარ მოულოდნელობისა და პირფერობის გარეშე ჩავდივარ ამას, და ამას თქვენ მიმიხვდებით. 7 ნოემბერს დილით, 11 საათზე ლენინგრადის ერთ-ერთ დიდ პროსპექტზე გამოვედი და „საზამთრო სასახლისაკენ“ გავსწიე: მაინტერესებს ვნახო 7 ნოემბერი იქ, სადაც პირველად აფრიალდა წითელი დროშა, საიდანაც გაიპარა „საშუა“ (კერენსკი) და „ავრორას“ ყუმბარებმა „ზ. სას-ლეს“ ფანჯრები ჩაუშტვრია! მინდა, ვნახო კიროვი თავის ამხანაგებში, ერთი სიტყვით, ჩემთვის ყველაფერი უცხო და საინტერესოა. მივდივარ მოედნისაკენ. ზღვა ხალხი. ქუჩებში დემონსტრანტები ფოქსტროტს, ვალსს ცეკვავენ (ახლა აქ ეს მოდაშია!). ისაკიევის სობოროს მახლობლად შემაჩერეს, მარტო გავლა არ შეიძლება. დემონსტრაციაში კი მე არ ჩავრეულვარ. წასვლა მინდა, მესმის რაკეტების, მაშხალების გრუხუნის, ვხედავ შუქურ ბრწყინვალეებს და დირიჟაბლზე მიმაგრებულ დროშის ფრიალს, მე მინდა მოედანზე გარება; სურვილს ვერ ვბორკავ, შეუკავებლად მივიწევი წინ, მაგრამ მილიციონერები!.. მაგრამ გამოსავალიც არის, ვილაც ქალები წრიალობენ, ხელი ჩაუკიდიათ 7–9 წლის ქერა კულულებიანი გოგონებისათვის და წასვლა უნდათ... არც იმათ უშვებენ. მაშინ მე გამოსავალი ვიპოვე. ვსთხოვე იმათ, ჩავკიდეთ ხელი ერთმანეთს

(შუაში გოგონები გავიჩერეთ) და ჩავდექით დემონსტრაციის რიგში. აა, მივდივართ. ჩანს მთავარი შტაბი. მოედანი. შევჩერდით. აგერ კუთხეში გაზეთს კითხულობენ, იქით კიოსკი. მივრბივარ. ვყიდულობ ყველაფერს, მათ შორის „И. И.“-ს. გადავშალე „ლენინგ. ლიტგაზეტა“ და ვხედავ თქვენს ლექსს. ჯერ არ მგონია, იქნებ თვალი მატყუებს, ან, მაგრამ არა. „ლიტ. ლენინგრადი“ ოქტომბრის დღესასწაულს თქვენი ლექსით შეეგება, „Здравница“ მოედნის გარებამდე 3-ჯერ ნავიკითხე. დაბრუნების შემდეგ ყველას ვუამბობდი, ყველას ძალიან მოეწონა. ასე მოხდა, 3-ლო ტიციან, 7 ნომბერს თქვენი ლექსი ლენინგრადში ზეიმობდა. მართალია, ეს შეიძლება თქვენთვის დიდს არას ნარმოადგენდეს, მაგრამ არა, ეს ფაქტი მაინც დიდია. მე მიხარია, რომ ქართული პოეზიაც მხარში უდგია დიდ კავშირისას: სადაც ბაგრიცკი, სადაც ზოშენკო და ლავრენევი ამბობენ სიტყვას, იქ ტიციანიც არის; არა მარტო მათთან, არამედ დღევან. რუსეთის სხვა კორიფეებთანაც. ტიციან! გიგზავნი „И. И.“ 6 ნომბრ. ნომერს, შეიძლება უკვე მიღებული გაქვთ, მაგრამ ეს მე არ ვიცი, ამისთვის ესეც მიუმატე კოლექციას. 9-ში პეტერგოფი ვინახულე, მალე „ცარსკოე სელოს“ ვესტუმრები. მაინც რა შესანიშნავი ქალაქია ეს ლენ-დი! ძეგლების ტყეა გადაუჭარბებლად. მიაბნეს ახმეტელის აქ ყოფნის (გასტროლების დროს) ამბები. ზოგიერთები მას მეიერხოლდზე მალლა აყენებენ!

ნელს ლენ.-ში პირველად ჩამოვედი. ღამე იყო 2 საათი, ოქტომბრის სადგურიდან გამოვედი თუ არა, თვალში ალ. I ძეგლი შემეჩინა. ვაკვირდი, ვაკვირდი და ვერ დავიჯერე, ნუთუ რუსეთის მეფეები ასეთ ცხენებზე იჯდნენ! არა, ეს ცხენი კი არა, ზაქია, უკუდო... უკაცრავი პასუხია, რალაც უშნო ცხოველი. კარგია პეტრე I-ლი, ნამდვილ შეეფერება მას პუშკინის პოემა.

პ. ტიციან! ამ სტრიქონების წერისას მაგონდება ოსეთში ჩვენი ყოფნა: ჯავა. შესქელებული ექიმი და სირჩა!

ტფილისში როგორი ამბებია? სალამი გადაეცით გ. ლეონიძეს, თუ არ დაიზარებთ და შეახსენებთ, კარგი იქნება, ერთი რალაც „ლიტ. მემკ.-სათვის“ დაუტოვე. რავა იქნება მისი საქმე? იქნებ არ დამიტოვოს ამ №-ის გარეშე. მე აქ იანვრამდე დავრჩები. შემოიძლია, დავალე-ბებიც შეგისრულოთ, თუ კი ასეთი გექნებათ გასანდობი.

შორიდან გართმევთ ხელს.

მის. ჩიქოვანი

მისამართი: Ленинград, В. О. Университетская набер. №5, ИЯМ, М. Я. Чиковани.

Р. ს. პ. ტიციან! გოგლა წამოსვლის ხანს მეუბნებოდა ლენინგრადში არსებულ ქართულ ხელთნაწერებზე, მოინეროს დანვრილებით, რა და სად ეგულება. მომწეროს ილიას, აკაკის აქ ყოფნის კალენდარიც და მასალებს ჩამოუტან.

მ. ჩიქოვანი

[ლენინგრადი, ნოემბერი, 1935]

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Москва, 12. XI. 1935.

Дорогой Тициан!

Мне было очень приятно услышать Ваш голос и голос Нины Александровны, доносящееся из столь мною любимого Тифлиса. Тотчас же я позвонил Борису Леонидовичу и мы снова говорили о Вас, о грузинской поэзии, о нашей работе и дружбе.

А вчера Павел Антокольский, не успев очухаться от путешествия из г. Горького, зашел ко мне и читал перевод Вашей „Родины“. Мне и Юле он представляется очень удачно сделанным. Нужно исправить только две строчки. Завтра или после завтра текст перевода будет Вам выслан.

Как я Вам уже сообщил по телефону, Сергей Спасский заканчивает работу над Вашим „Амундсенom“ и несколькими лирическими стихотворениями. Думаю, что и он нас с Вами не подведет.

Но, дорогой Тициан: поскорее присылайте даты и автобиографию, если хотите ее поместить в книге. Думаю, что автобиография нужна, будет интересна русским читателям. Я хотел бы, чтобы в Грузии к празднованию ее пятнадцатилетия Ваша книга уже красовалась в готовом виде. Для этого ее надо сдать в производство в середине декабря полностью. А Вы указанные материалы должны прислать не позже, чем к 25 ноября.

Последнее время я немало волновался и нервничал, так как здоровье моей Юли несколько ухудшилось. Температура и сейчас еще выше нормы. Но, кажется, все обойдется без новых ужасов. Летом ее надо будет повезти в Шови. Говорят, что там чудно.

ბენედიკტ ლივიშიცი – ტიცინან ტაბიძეს

Ленинград. 21. XII. 1935.

Дорогой Тициан!

Уже давно собирался написать Вам, но автомобильная катастрофа, случившаяся со мною около месяца назад, помешала мне сделать это. Я получил сотрясение мозга, перелом носовых костей, парез лицевого нерва и несколько рваных ран на лице. Две недели я пролежал в клинике и почти столько же времени нахожусь дома, соблюдая полупостельный режим. Вряд ли раньше нового года мне удастся выйти на улицу. Хотя невропатоги категорически запретили мне всякое умственное напряжение, я за последние две недели нечто перевел из грузинских поэтов: две вещи Леонидзе, одну – Мицишвили и одну – Каладзе. Хотелось бы иметь под рукою, пока я еще не ушел с головой в своих французов, и Ваши стихи, стихи Паоло, а также грузинских классиков, начиная с Гурамишвили и кончая Важой. Ведь если подстрочники придут слишком поздно, я не уверен, что мне удастся выполнить к сроку мои обязательства.

Тем не менее не с целью поторопить Вас я взялся за перо. Нет! Мне просто хотелось в ответном письме услышать Ваш голос, почувствовать немного того братского тепла, которое сделало дни моего пребывания в Тифлисе счастливейшими днями моей жизни, а Грузию – моей второй поэтической родиной. За день до катастрофы у меня собралось несколько человек – Тихонов, Саянов и др. – мы всю ночь до утра ни о чем не говорили, кроме Грузии: каждый из нас, по своему полной любовью к ней, хотел говорить и слушать только о ней... Мы тоже за процветание этой чудесной страны, за ее прекрасных поэтов, за Важу особо, за наших милых друзей, и условились в будущем году поехать втроем в Тифлис.

В Москве я встретился с выздоровевшимся Пастернаком теплее, чем когда-либо, быть может, именно потому, что между нами связующей нитью протянулось наше общее чувство любви к Грузии...

Я был бы счастлив, если бы мне удалось хоть частично воплотить его в книге не переводов, а оригинальных стихов: это было бы только естественной данью всему пережитому мною в Тифлисе.

Братски Вас обнимаю, дорогой Тициан. Сердечнейшие приветы Нине Александровне и всем моим друзьям – поэтам.

Искренне Вас любящий Бенедикт Ливишиц

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიცოან ტაბიძეს

11 янв. 1936.

Ленинград.

Дорогой Тициан Иустинович!

Простите меня ради бога за то, что не ответил на Вашу новогоднюю телеграмму; не ответил по глупейшей причине: перед новым годом и после в течении нескольких дней невозможно было пробиться к телеграфу; народ совершенно ошалел и стоял со своими телеграммами сплошной стеной.

Итак, примите мои запоздалые поздравления и дружеские пожелания здоровья, удач и веселья в этом году.

Сегодня получил Ваше письмо от 6 января. Очень рад, что перевод В. Пшавела Вы находите удачным. Очень благоприятный отзыв получен также от В. В. Гольцева, который перевод принял для своего альманаха. В переводе будет несколько небольших исправлений, что необходимо иметь ввиду изд-ву „Academia“, если оно будет печатать поэму. Эти исправления я вышлю Вам в непродолжительном времени. Очень рад также и тому, что перевод Орбелиани, судя по Вашим словам, устраивается в Закгизе.

В течении последних дней читал Вашу книгу „Избранное“, кот. смог достать только из библиотеки (Ваш экземпляр еще не получил; вероятно, получу на-днях; заранее благодарю Вас за него) несмотря на то, что почти все эти переводы были мне известны по-одиночке, должен сказать, что, собранные вместе, они прекрасно дополняют друг друга и читатель, несмотря на некоторый разнобой в голосе переводчиков, имеет возможность, наконец, почувствовать Тициана Табидзе целиком; убедиться, что автор, благодаря своей яркой творческой индивидуальности, в основном проходит через этот разнобой невредимым, что дается, увы, только очень-очень немногим. У Вас есть какая то пленительная чистота лирического голоса, душевность его и очень широкий диапазон; конечно, Вы – один из самых крупнейших поэтов нашего Союза и я очень горжусь Вашей дружбой; она побуждает меня к постоянной и упорной работе; Ваше малейшее одобрение и сочувствие значит для меня очень много, ибо оно исходит от человека с непогрешимым вкусом и истинно-поэтической душой.

Нравится мне также и внешность книжки; она отпечатана очень чисто, бумага прекрасная, переплет хорош. Если Ваша следующая книга (по-русски) будет еще удачнее – Вам обеспечено глубокое и прочное внедрение в русские читательские массы.

Должен сказать Вам по секрету (чтобы не сглазить!), что и у меня с книжкой стихов начинается что-то такое получаться. Она в основном принята к изданию ЛенГихлом, вставлена в план и утверждена Москвой. Идут разговоры о конкретном содержании. Если все будет благополучно, книжка весной может уже выйти. Она небольшая, строк на тысячу с лишним. Но лиха беда начало, как говорится!

Я занят массой привходящих, около-литературных дел и, признаться, за последнее время несколько отбился от работы. „Абесалом и Этери“ очень меня беспокоит. Руставели висит над головой и времени для другого перевода почти не остается. Научите, как быть, Тициан Иустинович!

От Цыпина вчера получена следующая телеграмма: „Получено письмо Табидзе о переводе вами грузинской легенды. Сообщите, когда можете представить перевод“. Я предполагаю послать ему перевод В. Пшавела; если Цыпин сумеет договориться с Лупполом, он может издать В. Пшавела отдельной книжкой.

С нетерпением ждем Вас в Ленинград; здесь у Вас так много друзей и искренних ценителей, приезжайте же скорее!

Передайте мой сердечный привет Нине Александровне и дочке. Миколу Платоновичу кланяйтесь, пишу ему одновременно. Привет всем друзьям и знакомым.

Ваш Н. Заболоцкий

Жена благодарит Вас за телеграмму и в свою очередь шлет свои лучшие пожелания Вам и Нине Александровне.

ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო სერგუნია!

ისე წამოვედი, ვერც კი გაკოცე დამშვიდობებისას, მაგრამ შენ იცი, რა დავიდარაბაშიც ვიყავი.

ისე კი, სულ შენზე და შალვაზე ვფიქრობდი გზაში, რომ ასე დაფეთებული წამოვედი.

მოსკოვი ღმერთივით არის, აქ არის დიდი „შეძლებული“ ცხოვრება და ტრიალ-ტრიალი.

ისეთი ახალი წელიწადი იყო, რომ ადამიანი გაგიჟდებოდა. ჯერ ვიყავით პასტერნაკთან, მერე წავედით მწერალთა კავშირში და მერე ანტოკოლსკიმ წაგვიყვანა ვახტანგოვის თეატრში. იყო ერთი გაუთავებელი კარნავალი.

სხვათა შორის, პ. ანტოკოლსკის დაუწერია წერილი პოეზიაზე, პასტერნაკმა ძალიან აქო, დიდებული წერილიაო და თურმე ქართველ მწერლებიდან მხოლოდ შენზე ამოდის სული, როგორ და რად, ვერ გავიგე. პასტერნაკს ძალიან მოსწონს, ალბად მალე დაიბეჭდება „სალიტერატურო გაზეთში“. ისე, ყველანი გკითხულობენ, გელიან და გკოცნიან.

მიიღე ეს წერილი, როგორც უბრალო მოთხრობა დიდ საქმეებზე და დიდ მოსკოვზე.

მანდ, თურმე დიდი ამბები ყოფილა და ძალიანაც ულანძღვივართ. ღმერთმა შეარგოთ, თუ არ მოწყინდათ, მაგრამ თუ რაიმე იყო საინტერესო, უეჭველად მოინერე.

მომიკითხე სოქია გრიგორიევნა და მელიტა. სალამი ჩვენ საერთო მეგობრებს. სახლის ნომერი დამავიწყდა. ნინამ მოგწერა წერილი, არ ვიცი, მიიღე თუ არა?

ასე, ჩემო სერგუნია, იქნება ერთი დაკრა ხელი და წამოხვიდე, ეს იქნება დიდებული საქმე.

შენი ტიცციან ტაბიძე
[მოსკოვი, იანვარი, 1936]

ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო ძმაო სერგუნია! ორი ბარათი მოგწერე, შენგან ერთი პასუხიც არ არი. შენი პასუხი იქნება, ერთი დაკრა ფეხი და ჩამოხვიდე ამ მოსკოვში.

სერგუნია ჯან, აქ პირდაპირ სამოთხეა მწერლობაში და ერთი გაუთავებელი საამური ცხოვრება. ერთ საქმეს გავალებ, სერგუნია, და უნდა ამისრულო – შეიარო გაზეთ „კომუნისტში“ მუშიშვილთან ან ვასო ეგნატაშვილთან, იქ მქონდა დატოვებული წერილი „ვაჟა-ფშაველა და დავით გურამიშვილი“. თუ კაცი ხარ, ხელნაწერი არ დამეკარგოს, გადასაბეჭდად მქონდა მიცემული კომუნისტის მემანქანე ქალთან. გთხოვ, ქრისტეწორე რაჭველიშვილი დაიხმარო, ის მიაგნებს მაგის ნაკვალევს.

ასე, ჩემო სერგუნია, ვიქნები დაიმედებული, ამ საქმეს გამიკეთებ.

შენი ტიცციან ტაბიძე
Москва, [13 იანვარი, 1936]

ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს

ძვირფასო და საყვარელო ძმავ სერგუნია!

მივიღე შენი წერილი და ეს იყო ერთადერთი, საერთოდ რაც მივიღე ტფილისიდან – მხოლოდ გოგლამ მიულოცა ნინას დღეობა დეპეშით.

ნუთუ მართლა არაფერი ხდება ტფილისში, ან მე ასე დამივიწყეს მეგობრებმა. სერგო ჩემო, მოსკოვი გასაგაყუბელია – ვერ წარმოიდგენ, რა რია-რია ამბებია! ალბად ვალერიანი მოგიყვებოდა ზოგიერთი ტრიუმფების ისტორიას. აქ ძალიან სერიოზულად ფიქრობენ შენი საღამოს მონყობას და გამოძახებას, ყველანი დიდი ქებით და ალტაცებით გიგონებენ, იური ტინიანოვი სულ შენზე და მარტო შენზე მელაპარაკა მწერლობაში, მეც მოვუყევი, რაც ვიცოდი.

მაქსიმ გორკის ალმანახისთვის ელიან შენ ნოველებს, არ ვიცი, ბარათი მიიღე თუ არა? ეს ალმანახი გამოვა გაზაფხულზე და დიდი ამბით იქნება გახმაურებული.

იყო აქ გუშინ წინ პაველ ანტოკოლსკის პოეზიის საღამო, სულ საქართველო დატრიალდა, რამდენჯერმე წააკითხეს ლექსები საქართველოზე და მე ოვაციებს მიმართავდენ, მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ იმისთვის მაგონდება, რომ მანდ ბაიყუშებმა იცოდენ, სად არის პოეზია? პასტერნაკს მოუყვა ტინიანოვი შენ ამბებს და მთელი დღე ვიცინეთ. ტინიანოვმა დასძინა, ცარიელი ნიჭია და სიხარულიო.

სერგუნია, რატომ არ მოინდომებ, ერთი გამოუდგე აქეთკენ გზას, შენი წიგნები ეხლა შეიძლება ერთად გამოვიდეს გოსლიტიზდატში ერთ ტომად და თან ახალიც დაუმატო, კ. გამსახურდიამ აიღო უკრანა და ეხლა რუსეთს მოადგა. ვერ წარმოიდგენ, რა მენყინა, თურმე აქ იყო ცაკის სესიაზე შენი სიძე ისლამოვი, გაზეთებში გვიან დაიბეჭდა მაგის სიტყვა და ვერ მივუსწარი მოსკოვში, რომ მეცა პატივი – ისე კი, მოსკოვი ამისთვის გაჩენილია ამ პერიოდში. შეიძლება ქეთოც აქ იყო, მაგრამ ვერ გავიგე. კ. ჭიჭინაძე ძალიან ემადლიერება, კარგად მიმიღოვო. ეხლა ორივე კონია მოსკოვში არიან.

სერგუნია, შენ რომ წიგნები შემომითვალე, უეჭველად ჩამოგიტან, თუ დამაგვიანდა, გამოგიგზავნი, უკვე ვიყიდე და ნინა კითხულობს.

სერგო, ძალიან გთხოვ, შალვა აფხაიძეს გამოაგზავნიო ლექსები, შენ მოეხმარე და გააკეთებე „подстрочник“-ები ან ვალერიანს სთხოვოს და ის გაუკეთებს. საჭიროა აქ ანტოლოგიისთვის და ისეც დავებეჭდავ ჟურნალებში, ანტოკოლსკი და სპასკი მზად არიან, თარგმანი საჩქაროთ გააკეთონ.

ნ. ტიხონოვმა გამოსცა თავის წიგნი „Избранное“, შიგ შუუტანია ქართველი პოეტები, მაგრამ ვინც ბევრს ყვირის და ვინც სთარგმნა, ისიც ამოუყრია და ეხლა უყურე, რა ალიაქოთი იქნება.

სერგუნია, გენაცვალე, მომწერე მანდაური ამბები, ზოზოსი, პაოლოსი, ლიალიასი და ასე.

გაკოცებ ბევრს შენ, სონიას და მელიტას.

შენი ტიცინ ტაბიძე

[მოსკოვი, 27 იანვარი, 1936]

P. S. სერგო, გენაცვალე, „კომუნისტის“ რედაქციაში მოიკითხე ჩემი წერილი ვაჟა-ფშაველაზე, ძალიან გთხოვ, ხელნაწერი გამოართვა, გადაბეჭდილი აქვთ, მეშინია, არ დამეკარგოს.

სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

გამარჯვება ბ-ნო ტიცინ!

მივიღე თქვენს მიერ გამოგზავნილი წერილი 1/II-36 ნ. და ძალიან გამეხარდა ის მდგომარეობა, რომ თქვენ მოგეწონათ ფოტო-გამომცემლობის საქმე. მე ასეც მოველოდი და სრულებით ეჭვი არ მეპარებოდა თქვენს სოლიდარობაში, მხოლოდ მთავარი არის ფოტო-მასალის შოვნა, რაც მთავარია, ამიტომ მთელი იმედები ასეთის შეძენა, ე. ი. ნებართვის გამოტანა მთლიანად თქვენზე არის და დიდათაც ვიმედოვნებთ თქვენს უშუალო დახმარებაში. მხოლოდ რაც შეეხება ჩემს მხრივ, მოვკდები და გავაკეთებ, ყოველგვარ ორგანიზაციულ საკითხებზე არც შეგანუხებთ და არც შევჩერდები მაგ სიძნელეების წინაშე, ოღონ გთხოვთ უმორჩილესად, ყველის ვაჭრის – ღლონტის ცხვირის მოტეხის საშუალება მომეცით და მერე რომ ვიცოდე, ორი საათის სიცოცხლე დამრჩება, არაფრის დიდებისათვის არ დავიხვე უკან.

ბ-ნო ტიცინ! თქვენი განკარგულება მე დიდი ხანია ნანილობრივ შევასრულე, სახელდობრ ეკლესიის რემონტის ირგვლივ. მაგალითად: დურგალი დიდხანია მუშაობს და ფანჯრის ჩარჩოები და კარები მზათ არის, „მირონისა“, მხოლოდ შუშებს ვერა ვშოვნი, რომ ჩამესვა და ამითი დამეცვა ფრინველებისაგან, ვინაიდან ძალიან აჭუჭყიანებენ. შუშების ჩასმის შემდეგ მე იქ დავდგამდი ფეჩს და ორ დღეში შენობა გამზადებული იქნებოდა მთლიანად, მაგრამ რა ვქნა, რომ შუშების შოვნა არც კავკავშია და არც აქა? თუ მანდ როგორმე მომიხერხებთ, გთხოვთ, გამოგზავნოთ „Наложным платежом“. ვფიცამ, სინიდისს გა-

მოვისყიდი და დიდათაც დავალებული ვიქნები. ზომა თუ გინდათ, ასეთი იქნება თვითო ფურცლის: 1X1,5; 1X1; 1X2 და 2X2; ზომა მოცემულია მეტრებში.

რაც შეეხება სახლის შესახებ, რომელიც ჩვენს ეზოშია, გაყიდვაზე კატეგორიული უარი განაცხადა და ლაპარაკობს: „ამიშენეთ ახალი სახლი ორი ოთახით და ერთი კუხნით“ და სახლი ჩაიბარეთ“-ო. რა საკვირველია, ამისი შესაძლებლობა ჩვენ არა გვაქვს და ასეთი, რომ იყვეს კიდეც, ადგილი იმდენია ეზოში, რომ ამისთანა სახლს კი არა, უკეთესს გამოვჭიმავდი და ამ ბებრუცუნას თვალებს სილით დაუბრმავებდი.

ბ-ნო ტიცციან! მანქანამ ძალზე გამახარა, ვიძლო ხარლამში პეტროვიჩს ამისი სიბრაზით თმა და წვერი გავაყრეინოთ.

ამ წერილის გარდა მე თქვენ გამოგიზავნეთ კიდეც ორი წერილი.

ქ-ნ ნინას ჩემი უღმესი მოხეური სალამი. გთხოვთ სასწრაფოდ პასუხს.

მე ტფილისში წავალ 7-8 ამ თვეს.

*პატივისცემით,
სტ. ალიბეგაშვილი
1/II – 36 ნ.
[ყაზბეგი]*

ანატოლი ტარასენკოვ – ტიცციან ტაბიძეს

Москва, 1/III-36.

Милый Тициан,

Посылаю вам № газеты „Moscow Daily News“, где напечатана моя небольшая статья о грузинской поэзии. В ней есть несколько строк о Вас, а там же дан Ваш портрет, что мне особенно приятно. К сожалению, по обычаю, господствующему в этой газете, статью мою дали почемуто без подписи. Очень жаль, что не удалось нам повидаться в Москве перед Вашим отъездом. Надеюсь, что когда снова будете в Москве, зайдете ко мне – напоминаю адрес: Гранатный пер. 2., кв. 57. Горячий привет Нине. У нас в Москве грустно, – бьют славную и умную Мариэтту Шагинян и вообще „прорабатывают“ друг друга. Крепко жму вашу дружескую руку.

Толя Тарасенков

ვარლამ ქაჯაია – ტიცინ ტაბიძეს

პატივ. ამხ. ტიცინ!

სალამი მოსკოვიდან. თქვენი ნახვა მოსკოვში ყოფნის დროს ვერ მოვახერხე, რადგანაც სწორედ იმ პერიოდში ლენინგრადში მომიხდა წასვლა. „Малая сов. энциклоп.“-სათვის მინდა გავამზადო მოკლე სტატია თქვენს შესახებ. სამწუხაროდ, აქ თქვენი ბიოგრაფიული მასალები არ იშოვება. ამიტომ გთხოვთ, როგორმე თქვენ თვითონ დასწეროთ მოკლე სტატია (1200–1500 ნიშნის რაოდენობით) თქვენს შესახებ (რუსულ ენაზე) და დაჩქარებით გადმომიგზავნოთ. ხელშეკრულების თანახმად იგი 25/III-სათვის უნდა ჩავაბარო რედაქციას.

სტატიაში, გარდა ბიოგრაფიულ-ლიტერატურული ცნობებისა, გთხოვთ, მოკლედ შემოქმედებითი განვითარების ძირითადი ეტაპების დახასიათებაც წარმოადგინოთ. იმედი მაქვს, არ დააგვიანებთ. იყავით კარგად!

პატ. ვ. ქაჯაია

ჩემი მისამართი:

Москва, 4, Котельническая наб. дом №21, ком. 25-я. В. Н. Каджая.

[1936]

პაველ ანტოკოლსკი – ტიცინ ტაბიძეს

Дорогой Тициан!

Мне очень захотелось написать Вам, хотя никаких ближайших поводов к письму нет. Как Ваше самочувствие и работа? Когда думаете быть в Москве? Как Нина Александровна и Нита проживают?

Несколько дней назад я видел в Гослитиздате гранки Вашей книги. К сожалению только мельком, но у меня екнуло на сердце от самого нежного чувства к Вам и от предчувствия того дня, когда эта книга уже будет лежать на столе, пойдет по рукам наших общих и не общих друзей, словом начнет свое существование, независимое от Вас.

Мы тут очень замотались со всякими дискуссиями, в которых, к сожалению, атмосфера пленума отсутствует. Надо все таки сознаться, что пленум был очень приятен и выразителен.

Бориса я встречаю редко, но очень дружу с ним. В который раз переживаю увлечение этим нашим замечательным современником.

В Москве наклеивается медленная и неверная весна. В результате – грипы, чиханья, насморки. У Вас то, наверно, все цветет и ярко сияет.

Когда до Вас дойдет №3 „Литсомвременника“, посмотрите там „Скифскую Элегию“ и „Тифлисскую ночь“. В первой Вы не досчитаетесь одной строфы: увы! Выпала, но это вина не моя, а редакции, у которой свои глубокомысленные соображения.

Крепко обнимая Вас и сердечно приветствую Нину Александровну и Капитана Дального Плавания. Зоя со всем пылом и жаром к этому присоединяется.

Ваш навсегда П. Антокольский
1/IV-36
Москва

სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიცინ ტაბიძე

ბატონო ტიცინ!

გუშინ, ე. ი. 2/IV–36 წ. ვაჟა-ფშაველას შვილი ვახტანგი ჩამოვიდა აქ, ყაზბეგში და დღეს, ე. ი. 3/IV ნავიდა აქედან ფშავში. ამხ. ვახტანგმა შემოგვთავაზა მუზეუმს თავისი სამსახური შემდეგით:

მე, ყაზბეგის მუზეუმს, მივცემ მამაჩემის ნაქონ შემდეგ ნივთებს-ო:

1. ლუდის და არყის მოსახარშ ქვაბს თავისი მოწყობილობით.
2. ვაჟას მიერ მოკლულ ჯიხვის ყანწს და ჯიხვს.
3. მაგიდის საათს.
4. სათუთუნე ყუთს.
5. დიდ სკივრს.

6. კარაქის გასაკეთებელ ხის „სადღვებელ“-ს.

7. სამუშაო იარაღებს: ცულს, ნამგალს, სალესს, ცელს, ხერხს, შალაშინს, ხურჯინს, უღელს (მის მიერ გაკეთებულს) და სხვას კიდევ რაიმეს გამოვნახამო.

9. ხმაღს (ვ. ნაქონს). ძველი.

10. ტახტს ერთ-ერთს რომელიმეს-ო.

11. საკიდელს (ქვაბის ჩამოსაკიდს).

12. კოთხოს პურის ჩასაყრელს-ო.

ამხ. ვახტანგი ზემოაღნიშნულ ნივთებში მუზეუმისაგან თხოვლობს მოტოკიცლეტს. ძალზე მთხოვა, თქვენთვის მეცნობებინა და მეც დღესვე გწერამთ ამ წერილს.

ბ-ნო ტიცვიანი! მე რომ მკითხვით, ძალზე უხერხულად მიმაჩნია ამხ. ვახტანგის მოქმედება. მიტომ, რომ მამის საკუთარ ნივთებს სცვლის ნატურით. მე კი ვფიქრობ, ზემოხსენებულ ნივთებში რომ ფული აელო, უფრო ტაქტიკური იქნებოდა, ვიდრე გადაცვლით. შესაძლებელია, ვცდები კიდევ, მაგრამ რა ვიცი. მე რომ მის ადგილას ვყოფილიყავ, მე ვაჩუქებდი მუზეუმს, უკიდურეს შემთხვევაში კი გავყიდდი.

რამდენად მოსახერხებელი არის ეს მუზეუმისათვის, მე ამაში ცოტა გაურკვეველი ვარ. შესაძლებელი დაგვრჩება ჩვენ, რომ უშოვოთ მას მოტოციკლეტი ნაცვლად ნივთებისა თუ არა? ან და მოვახერხებთ მის შოვნას? მე უთხარი, მე ამისი შოვნა არ შემიძლია და თუ ბ-ნი ტიცვიანი ამას მოგიხერხებს-მეთქი, არ ვიცი და თუ არა და ამის შესახებ მე ვერაფერს გეტყვითქვა. თუ შესძლებს ასეთის შოვას ადვილად და მუზეუმის სახელითქვა, ამას მხოლოდ და მხოლოდ ბ-ნი ტიცვიანი თქვა. მე კი ამას მოკლებული ვართქვა.

მე არ ვიცი, თქვენ რას იტყვით ამის შესახებ. არც ის ვიცი, რა ღირს მოტოციკლეტი, მხოლოდ ვიცი, აღნიშნული ნივთები არა უმეტეს 600-700 მან. ღირებულებას, როგორც სამუზეუმო არ წარმოადგენს. მე ვლაპარაკობ, თუ კი მუზეუმი ასეთებით დაინტერესებულია, ღირს 1000-1200 მანეთიც, ოღონდ საამისო თანხა ჩვენ არ გვაქვს გათვალისწინებული და არც საშუალება ასეთების შეძენის ჯერჯერობით. ამის შესახებ თქვენ რას იტყვით, მე არ ვიცი. მხოლოდ ამხ. ვახტანგი ძალზე ჩქარობს, მე ერთი თვე მოვიცდი, მეტს არაო და ფულზე კი არაფრის დიდებით მე ამ ნივთებს არ გავყიდო.

ამხ. ვახტანგი თქვენთან მოვა მოსალაპარაკებლად 6-7 ა/წ. მოვლაპარაკეთ, მორიგდით და მეც მაცნობეთ თქვენი აზრი.

პ-მით სტ. ალიბეგაშვილი

3/IV – 36 წ.

ბ-ნო ტიცვიანი! ჩიტოს გამოვატანე თქვენი ორი თვის ხელფასი – 724 მან. მიღება დამიდასტურეთ.

გთხოვთ, აღმოუჩინოთ დახმარება ჩიტოს მასალის შექმნაში იმ ვარაუდით, რომ მასალა ცოტა იაფად გამოვიდეს ან „გოსკინპრომის“ საშუალებით ან „გრუზტორგი“-ს.

[ყაზბეგი]

8. IV. 36.

Дорогие друзья мои Тициан и Нина!

Неделю с чем-то проносил я в кармане у себя нежнейшую к Вам обоим телеграмму. Но я стыжусь сдавать на телеграф, где дежурным не до сердечных излияний, телеграммы в таком стиле. И я все собирался заменить ее более дельной и сухой. И, наконец, за прошествием большого времени, отказался и от этой мысли.

Почему Вы все задерживаетесь и все не едете, Тициан? Я хотел Вам протелеграфировать не о любви своей и верности, это Вам известно и давно надоело. Я хотел Вам сказать, чтобы Вы не унывали, верили в себя и держались, невзирая на временные недоразумения. Как меня порадовал телефонный звонок Ваш! И далее Нина подошла к аппарату – спасибо! Но разговаривать было трудно, Вы меня не слышали, а я Вас – отлично.

В передрыгах недавнего прошлого было много обманчивого, неопределенного. Я сразу это почувствовал. Меня никто не собирался трогать. Я имел глупость возмутиться за других, за Пильняка, за Леонова. И позволил себе просто, по домашнему сказать, что газетные статьи мне не нравятся и я их не понимаю. Что тут было! Вместо того, чтобы напечатать в газете, что я совершил политическую непозволительность (что было бы для меня тяжелее), мою вину смягчили, и, в виде наказания, зачислили меня на одну пятидневку в формалисты. Но и то не долее: это успеха не имело.

Ах, какая все это чепуха! Это был неприятный сон, приснившийся нескольким деятелям современной детской, и при всем старании я не мог переместить в плоскость их кроваток.

Если есть доля правды во всем печатавшемся и говорившемся, то она лишь в том, что совпадает с крупнейшим планом времени, с его исторической бесконечностью. Как же может бесконечность быть долей, да еще такого ничтожного целого, как та манная критическая кашка, которую так трогательно расхлебывали целый месяц? Вот ответ: эта правда давалась в безотрадно слабом растворе...

Не верьте растворам, Тициан! Верьте именно этой линии, имено из революционного патриотизма, верьте же лучше себе, Тициану Табидзе, потому что, как бы то ни было, химия вашего склада растворяет все на свете, как бы это ни называлось, на более высоких градусах, чем это принято в „Литературках“ и „Вечорках“. И если бы Вы этого даже не

хотели, революция растворена Вами более крепко и разительно, чем Вы можете нацедить ее из дискуссионного крана. Не обращайтесь к общественной благотворительности, друг мой, надейтесь только на себя! Забирайте глубже земляным буравом, без страха и пощады, но в себе, в себя. И если Вы там не найдете народа, земли и неба, то бросьте поиски, тогда негде и искать. Это ясно, если бы мы даже и не знали искавших по другому. А разве их мало? И плоды их трудов на лицо.

Можете быть спокойны. Не я один в вас верю и знаю Вам цену. Не верьте растворам. Верьте революции в целом, судьбе, новым склонностям сердца, зрелищу жизни, а не конструкции союза писателей, Вы и чихнуть не успеете, как его вдруг преобразуют – Веку, а не неделе формалиста.

Весь этот месяц чувствовал себя превосходно. Только раз прихворнул грипом, дня на три. Страшно рад был Паоло. Но он ужасный ребенок, и с ним очень трудно. В тот миг, как он несет совершеннейшую ересь, и его надо оспаривать, он вдруг становится две капли воды Медея (страшное сходство!) и руки опускаются от умиления.

Приезжайте скорее. Редко бывал так спокоен, как сейчас, и ни капли не изменился. Только в тех ерундовых стихах, которые были написаны до Минска и на днях появятся в Знамени, снял посвященье Леонидзе с последнего по счету, из опасенья, как бы у него не было неприятностей, в виду некоторой независимости содержания.

Но какой то период, и в общей лит. жизни, и лично у меня, закончился. Он у меня кончился еще раньше: я не справлялся с прозой, душевно заболел, переводил. Знаю ли я что надо дальше? Знаю. Только никому не скажу, может быть лишь Вам, и то под страшной тайной. Но совсем по другой линии, нежели ерунда в „Знамени“. Там один лишь холостой взрыв, пустая голословность, выход недоуменью.

Но буду работать, так скажем, с осени, если буду жив и здоров.

Всем поклон. Ниту и Нину крепко поцелуйте. Обнимаю Вас от всей души. Простите за дурацкий тон письма. Причина: дико ноет зуб, а на душе весело и тянет к глупостям. И приезжайте!

Ваш Б.

სერგო კლდიაშვილი – ტიცციან და ნინო ტაბიძეებს

IV. 36 წ.

მოსკოვი.

ჩემო ძვირფასო ნინა და ტიცციან!

ყოველ დღე ვაპირებ მოგწეროთ და ყოველთვის ისეთი დალლილი ვბრუნდები ოთახში, რომ „ხვალისათვის“ ვდებ. ძალიან კმაყოფილი ვარ აქ ჩამოსვლით. ვნანობ, რომ მალე დაბრუნება მიხდება. ვცხოვრობ სასტუმრო „მოსკვაში“ – ღმერთივით ვარ მონყობილი, არაფერს ვიკლებ ღვთის წყალობით. „პრავდას“ თათბირის ანგარიშს პრავდაშივე ნახავდით. ჯერ შემკრთალი ვიყავი, სანამ ლაპარაკს დაიწყებდენ რუსი მწერლები, მაგრამ შემდეგ, როცა რუსეთის პროზის ამ საუკეთესო ნაწილმა ლაპარაკი დაიწყო, რატომღაც ისეთ უბადრუკ ხალხათ მომეჩვენა (დედავ, რა ბითურობას ამბობდენ, რომ იცოდეთ!), რომ თამამად ავლაპარაკდი ჩემი დაბლუკული ენით და „ნაციონალების“ ბაირალი მალლა ავსნიე. პატარა რალაც ხელშეკრულება დავდევი პრავდასთან, თვენახევრის კამანდიროვკას მაძღვევენ და გუშინ მეხლისის (პრავდას რედაქტორი) დავალებით „ტვორჩესტვო ნაროდოვის“ განყოფილებაში დამიძახეს ფოლკლორის შესახებ, მაგრამ ჯერჯერობით მეზარება ამ საქმეში ჩავება, რადგან დამაბამს – სად მაქვს იმისი თავი, ფოლკლორში ჩხიკინი დავიწყო. ოღონდ ავუხსენი კი მათ, თუ როგორ მოიქცენ (ჭყონიას აკაკის მიმართავენ). ხვალ კიდევ მექნება ამაზე ლაპარაკი. ლიტბიდატში მეორე გამოცემა ეწყობა ჩემი წიგნის. შენი ლექსების წიგნის შესახებ, ტიცციანელო, აქ უკვე დიდი ლაპარაკია. მწერალთა კავშირში გოლცევი ელაპარაკებოდა მწერლებს შენს წიგნზე, შემდეგ დაიწყო თითქმის ყველამ ლაპარაკი და ყოველი მათი სიტყვიდან სჩანდა, რომ დიდის ინტერესით მოეღიან. – Да, это будет ароматная книга! – იძახოდა ჩვენი ვიქტორი. წიგნი უკვე მზადაა და თუ ამ დღეებში არ მიიღეს შენთვის შეკვეთილი ავტობიოგრაფია, უამისოთ დაიბეჭდება. პავლე ანტოკოლსკიმ და მისმა ცოლმა დიდი ყურადღება გამოიჩინეს ჩემდამი – შინ მიმინვიეს, ორჯერ თავიანთ თეატრში ბილეთები მომცეს. ძალიან კარგი ხალხია. თქვენი ოჯახის მაღლი აქ მეცხება მეც! რაც შეეხება თეატრებს – არაფერს ვიკლებ. ამაღლობელმა ორჯერ გამომიგზავნა ბილეთები დირექციის ლოჟაში და შინაც დიდებული პატივი მცა. ღმერთმანი, ისე ვარ, რომ ზოგიერთები მოვიმდურე – დრო არა მაქვს მისასვლელი, რჩევაში ვარ.

გუშინ გოლცევეთან ვიყავი. პასტერნაკი იყო და მიაბო, თქვენ რომ დაურეკეთ მოსკოვის დისკუსიის შემდეგ. ძალიან გახარებული ყოფილა, რომ მისი მდგომარეობით დაინტერესებულხართ. პაპიროსის მოსაწვევად დერეფანში გავდიოდით (იულია სერგეევნას არ ვუბოლებდით) და აქ ვხმაურობდით. რაზე იყო კიდევ დაპარაკი – ამას გიამბობთ შემდეგ. მეორე პაპიროსის შემდეგ გადავხვებით ერთმანეთს და გადავკოცნეთ ერთმანეთი. მერე ვერხოვსკი შემოვიდა, „არჩილიანის“ თარგმანი მოიტანა, წაკითხვა დააპირა – პასტერნაკმა მეჩქარებო და წავიდა. შეაშინა იმ ოჯახდასაქცევმა. შენთვის წერილი გამოუგზავნია – ალბად მიიღეთ. აქ საოცარი ამბავი ჩამოვიდა – გადაგიტრიალებიათ მად დისკუსიაზე ყველაფერი, თითქო კიდევ შენ პაოლოსთვის გადაგიკრავს რაღაცები. წერილს ხვალ გავაგრძელებ. ახლა კი ბევრს გკოცნით, ჩემო კარგებო.

თქვენი სერგო კლდიაშვილი

სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

ბ-ნო ტიცინ,

ვიმედოვნებთ ახლო მომავალში, ე. ი. 12/V-სათვის თქვენს ჩამოსვლას და იმ საბუთების ჩამოტანას, რაც აღნიშნულია ამ მომართვაში.

ძალიან გთხოვთ, 12/V-36 წ. რომ ჩამობრძანდეთ. უსათუოდ გელოდებით როგორც თქვენი ანგარიშებით, ისე სახბანკის ანგარიშებით. მოკითხვა ქ-ნ ნინას და ყველას.

პ-მით: სტეფანე

7/V – 36 წ.

[ყაზბეგი]

კლავდია კოლჩინა – ტიცინ ტაბიძეს

Москва, 17/V. 1936 გ.

Уважаемый тов. Табидзе!

Ваш очерк о Пиросманишвили мы предполагаем иллюстрировать. Не могли бы Вы дать нам указания, какие из работ Пиросмани наиболее интересны для воспроизведения. В Третьяковской галлерее име-

ются 3 его вещи: 1. Гумно, 2. Рыбак, и 3. Семейная компания. Но все эти вещи уже были напечатаны. В Музее Восточных культур имеется 101 фотоснимок с картин Пиросмани. Вы, вероятно, достаточно хорошо знаете все его картины и сможете указать нам наиболее желательные, за что мы будем Вам очень признательны. Предполагаем дать 3-4 вкладки.

Зав. Редакцией Альманаха „Творчество Народов СССР“

К. Колчина

ვიკტორ გოლცევ – ტიცინან ტაბიძეს

Москва, 18. V. 1936.

Дорогой Тициан!

Вы знаете, как я Вас люблю и ценю. Дома я ругал Вас за промедление, но в издательстве, конечно, хлопотал о Ваших делах. Пришлось упрасивать произв. сектор, потом разговаривать Мозольковым, согласовывать Лупполом вопрос о дополнительном включении в книгу Вашей автобиографии, предварительно обработав ее. В результате я получил разрешение – поместить Вашу автобиографию в конце книги в виде приложения (чтобы не переверстивать книгу уже подписанную к печати), сократив ее, выкинув цитаты и лишние детали. Сейчас предстоит провозить ее через политредактуру. Всё это было бы неизмеримо легче сделать в январе. Тираж пока остается прежний – 5 тысяч, но я буду разговаривать на этот счет. Всех сейчас режет Пушкинский юбилей с заданием выпустить 400 миллионов отисков в этом году(!). Многие книги (даже из числа сданных в производство) переносятся на 1937 год.

М. Н. Климкович будет теперь работать в Москве. В Союзе ему поручили руководство всеми нацделами. Мы с ним уже очень дружелюбно и дельно поговорили.

Вчера закончил большую вступит. статью о Казбеке. Работы – невероятное количество и в мае не предвидится передышки. С Леваном Семеновичем послал Вам номер „Книжных новостей“ с моей заметкой о вас. Они ее немного сократили, т. к. я написал больше, чем полагалось. Для распространения книги такие заметки имеют немалое значение.

Пастернак хандрит, занимается преимущественно переводами Клейста. Павлик Антокольский снова увлечен театром и... фотографией. Все,

вместе взятые, шлем Нине Александровне и Вам дружеские приветы. Жду приезда. Имейте в виду, что все гостиницы переполнены. Заранее дайте телеграмму в Союз и мне.

В. Г.

Р. С. Не забудьте пополнить матерьялы для „Антологии“. Пока на вопросы И. К. Л. я отвечаю неопределенно. Порядки теперь строгие.

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Москва, 30. V. 1936.

Дорогой Тициан!

Время идет, май совсем на исходе, а Вы все не едете к нам в Москву. Дело может кончиться довольно плохо, ибо поэты начали уже разъезжаться на лето. Кто же будет переводить „Антологию“.

Получив задание сократить Вашу автобиографию и пользуясь Вашим разрешением выправить ее, я проделал эту работу. Расчитывал на Ваш приезд, что бы все согласовать, но пришлось обойтись без этого.

Могу Вас порадовать, что разрешение поместить ее я получил. В том виде, в каком я Вам ее на всякий случай посылаю, она уже разрешена Политредактурой и пошла в печать. Имейте в виду, что сейчас требования идейного порядка неизбежно повышаются и будут повышаться. То, что казалось вполне приемлимым несколько лет назад, будет браковаться в литературе и особенно в статьях. Этого требует жизнь.

Напишите мне о Нине Александровне, о Ните, о себе, о друзьях, о нашей чудной Ольге Дмитриевне Форш и главное – о том, когда следует Вас ждать здесь. На Украину я не поеду. Мою Юлию Сергеевну я отправляю на два месяца (июль-август) на Волгу. В Грузию я ее в этом году не повезу.

Сам подумываю о поездке в Грузию в начале августа. Хочу поработать для книги критических этюдом о груз. прозаиках и для книги очерков о Грузии. Конкретных планов у меня еще нет. Павлик и Зоя уехали в Ленинград. Зоя недавно хворала. Сейчас „гриппует“ моя Юля, которая шлет сердечный привет. Дружески жму Вашу руку.

Ваш Виктор Гольцев

ბენედიკტ ლივშიც – ტიცინ ტაბიძეს

Ленинград, 12. VI. 1936.

Дорогой мой Тициан,

Вы несказанно обрадовали меня сообщением, что скоро будете в Ленинграде: уже давно у нас ходили слухи об этом, а Вы все не ехали. Я сейчас живу один в городе: Екатерина Константиновна с Кикой неделю назад уехали под Киев – на дачу. Много работаю: делаю со скрежетом зубовном Стендаля, пишу стихи о Грузии – написал ряд новых вещей: „Алазанская долина“, „Сурамский перевал“, „Варцixe“, „Баграт“, „Смерть в Патардзеули“ и т. д. Очень хотел бы Вам почитать. На днях сдал Гослитиздату II-ое издание моей французской антологии, дополненное 1½ тысячами новых стихов. В №5 „Звезды“ я уже фигурирую, как грузинский поэт, неизвестно кем переведенной на русский язык. В №8 „Лит. Современника“ и в №9 „Звезды“ идут мои новые вещи о Грузии. Словом, я по прежнему, ваш – и всецело. Братски обнимаю Вас, дорогой, и с нетерпением жду Вашего телефонного звонка немедленно по приезде в Ленинград. На всякий случай, вот мой телефон: Ж-2-30-89.

Итак, до скорой встречи!

Душевно Ваш Бено

Р. С. Карточки я получил – спасибо!

**ტიციან ტაბიძე, ნიკოლო მინიშვილი, სიმონ ჩიქოვანი –
სახელმწიფო კინომრეწველობას**

В Госкинпром Грузии

Заявление

В связи с наступающей в 1937 году столетней годовщиной со дня рождения Ильи Чавчавадзе и тридцатилетием со дня его смерти, мы полагаем, что в числе прочих мероприятий намечаемых в ознаменование этой даты, было бы весьма целесообразно, подготовить и специальную кино-картину, посвященную жизни, деятельности и трагической гибели великого писателя.

Не говоря уже о том, что подобного рода картины и раньше выпускались кино-фабриками Союза, что ряд таких картин выпускаются кон-

кретно к юбилейной годовщине Пушкина. Кино фильм о Чавчавадзе приобретает особенный интерес еще и тем, что по установленным в последнее время документальным данным, убийство поэта было подготовлено царским правительством и осуществлено агентами охраны.

Не вдаваясь в подробности о том, какие возможности открывает эта тема в битописании социально-политических сдвигов 19 века в Грузии и какой резонанс может иметь эта картина по всему Союзу – мы просим Госкинпром обсудить этот вопрос в принципе.

В случае положительного вашего решения, мы обязуемся сдать Госкинпрому либретто и сценарий в согласованные с вами сроки.

Так как эта ответственная работа немыслима без постоянной политической консультации в процессе работы, нам, в случае принятия вами настоящей заявки, необходимо будет помощь Госкинпрома в деле привлечения к этой руководящей консультации тов. Бедиа (Институт Маркса-Энгельса-Ленина) и тов. К. Горделадзе (Филиал Академии Наук).

Н. Мицишвили, Т. Табидзе, С. Чиковани
[ივნიბი, 1936]

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიცოან ტაბიძეს

1 Июля 1936.
Ленинград.

Дорогой Тициан Иустинович!

Последние дни мы очень ждали Вас в Ленинград. Ваша открытка, где Вы сообщаете об отъезде в Грузию, очень меня огорчила. Я надеялся переговорить с Вами о многих делах. Теперь наш разговор, очевидно, оттянется до осени.

В кратких чертах дело сводится к следующему. Ленинградский Детиздат поручает мне сокращенный перевод и обработку для детей – Руставели. Инициатива этого дела исходит от меня. Кажется, это нужное дело. Во всяком случае, современный русский массовый читатель и особенно школьник, переводом Бальмонта пользоваться не смогут. Обработка, которую я затеваю, послужила бы делу популяризации Руставели в широких массах современного русского читателя.

Я понимаю, что это трудное и ответственное дело, тем более, что его нужно выполнить в течении одного года до 1 сентября 1937 г. с тем, чтобы в самом конце юбилейного года книжка уже вышла из печати.

Наш друг Микола Бажан, у которого я провел недавно недели две, завещает мне свой подстрочник (Иорданашвили) с транскрипцией. В сентябре месяце, в самом начале, я намерен приехать в Тифлис. Я должен буду связаться с Институтом Руставели и с людьми, подготовляющими его юбилей. Необходимо подышать воздухом Грузии и почувствовать Руставели на его родине. Тем более, что русская литература не дает даже элементарных сведений об этом великом поэте.

Моя обработка по своему объему не будет превышать $\frac{1}{3}$ подлинника. Тем более, будет трудно, в этом сжатом виде, передать дух и поэтические особенности оригинала.

Если в сентябре месяце Вы, Тициан Иустинович, будете в Тифлисе, я буду просить Вас свести меня с нужными людьми и помочь мне в этом деле. К редактированию обработки мы думаем привлечь Н. С. Тихонова, хотя я с ним еще не говорил об этом.

Ради бога, сообщите мне, что Вы обо всем этом думаете, будете ли в сентябре в Тифлисе и можно ли мне будет рассчитывать на помощь со стороны Института Руставели.

До самого последнего времени я был перегружен прозаическими работками и только теперь заканчиваю их. Намерен был тотчас же приняться за Важа Пшавелу, но теперь в связи с этой срочной затеей, перевод „Алуда Кетелаури“ несколько затягивается. Прошу Вас сообщить к какому времени он Вам нужен. И что Вы находите нужным делать в первую голову.

Числа 8 или 10 я выезжаю на Украину, где живет моя семья. Я устроил себе дачку на берегу Днепра, за Каневым, в живописном благодатном местечке, которое описано у Гоголя в „Вие“. Там, на кладбище и сейчас стоит полуразрушенная деревянная церковка, в которой Хома Брут читал псалтырь по убитой ведьмочке. прошу Вас написать мне по адресу: УССР, Киевская область, Золотоноша, п/о Прохоровка, дом Кронберга, мне. Я буду там до самого сентября и приеду в Тифлис, не заезжая в Ленинград.

И еще есть за Вами должок: обещали послать мне подстрочник и транскрипцию Вашего стихотворения, названия которого я не знаю, но которое Вы читали мне и которое, вероятно, помните. Я бы хотел попытаться перевести эту прекрасную, трогательную вещь. Или, может быть, мы в сентябре договоримся об этом, т. к. подстрочник требуется очень подробный и с авторским комментарием.

В начале октября я вернусь в Ленинград.

Вот краткий отчет о моих планах на лето и на весь будущий год. Очень прошу Вас, напишите, как Вы ко всему этому относитесь.

Передайте мой сердечный привет Нине Александровне.

Ваш Н. Заболоцкий

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой Тициан!

Поймите мою досаду: Вы мне сказали, что Ваш поезд отходит с Курского вокзала. Мы с Павликом Антокольским заехали в цветочный магазин и явились на Курский вокзал за 20 минут до отхода поезда. Спросили контролершу, с какой платформы отходит №20 до Орджоникидзе и та ответила, что с третьей(?!). Но платформа оказалась пуста. На пятой платформе мы увидели готовый состав. Ринулись вниз, потом наверх, но оказалось, что поезд не тот. Тогда я снова спросил у какого-то чина в форме: с какой платформы уходит Ваш поезд? Тот ответил, что с четвертой. Но и она была пуста. Мы поняли, что дело обстоит неблагоприятно, бросились к справочному бюро, но уже по дороге к нему другой железнодорожник нам разъяснил, что Ваш поезд уходит с Казанского вокзала! Такси не оказалось. Вскочили на трамвай и... явились на Казанский вокзал с тем, чтобы... увидеть хвост уходящего поезда. В великой досаде мы сели в метро и отправились по домам.

Павлик просил передать Нине Александровне и Вам, что очень жалеет о произошедшем нелепом недорозумении, о том, что ему не удалось с Вами повидаться перед отъездом. Вид у него плохой и встревоженный: хворал последние дни его отец. 30-го я проводил Зою и Павла. В Киев поехали многие вахтанговцы. Павел хочет писать поэму о Пестеле, собирается посетить Тульгин, Каменку.

Моя Юля уезжает после-завтра на Волгу. Достать билет на парашод прямо из Москвы так и не удалось.

У нас в Гослитиздате – новый завед. редакцией творчества народов СССР, производит приятное впечатление, но я ему сказал, что с осени из штата ухожу. Фамилия его Мусозлян или что-то в этом роде. Он просил меня, передумать и остаться, но я проявил твердость. Послезавтра, вероятно, буду беседовать с И. К. Лупполом о всех делах.

Еще новость: Ставский уволил Дайреджиева. Тот подал заявление об очередном отпуске, а его отпустили совсем. Это следовало сделать давно.

Сообщите мне тифлисские новости. Как проживают наши общие друзья? Надеюсь, что Вы с Ниной Александровной доехали вполне благополучно, что дома у Вас все нашли в порядке.

В Москве снова стало очень жарко. Работать трудно, а работы бездна. Редактирование Брюсовского „Венка“ я почти закончил. Материально эта работа дает совсем немного, но за то она представляла для

меня большой интерес. Очень приятно было перелистывать рукописи Брюсова, отыскивать неизвестные варианты.

Будьте здоровы и благополучны, дорогой друг! Пишите обязательно.

Нине Александровне, Ните и всем добрым знакомым – самый сердечный привет от меня и от Юли.

Крепко жму Вашу руку.

Ваш Виктор Гольцев

Москва

4. VII. 36

ვიკტორ გოლცევი – ტიციან ტაბიძეს

7. VII. 36.

Дорогой Тициан!

Сегодня мне принесли Ваше письмо. Надеюсь, что Вы уже получили мое письмо, в котором я выражал дасаду мою и Павлика Антокольского и сообщал о том, как мы, согласно Вашему указанию, разлетелись на Курский вокзал.

Мою Юлю я 5-го отправил на Волгу через Казань. Из Казани вчера получил телеграмму: она уже садилась на пароход вместе с женой Н. С. Ашукина.

Относительно тиража Вашей книги я говорил с И. К. Лупполом, но ничего сообщить утешительного не могу. Он просил Вам передать, что из-за огромного увеличения изданий Пушкина и Горького, Гослитиздат повысить тираж сверх обычной нормы не может. С П. Ф. Юдиным сегодня утром случилось несчастье. Он ехал на машине в Москву с дачи, произошло столкновение, в результате которой он сильно пострадал. Кажется, у него сломлено ребро.

Сегодня виделся с П. А. Павленко. На него больно смотреть – такой он измученный и грустный. Он сейчас очень сердечен и мягок, той особой мягкостью, которую проявляют иногда люди, перенесшие большое горе. Собираюсь поехать к нему в „Переделкино“, с тем чтобы проведать и Пастернака.

С В. П. Кином и И. К. Лупполом сегодня, наконец, договорился о своем уходе из Гослитиздата. Меня отпускают с осени, но я обязался быть

консультантом и внештатным редактором. По этому случаю чувствую себя имянинником, не мог же я до бесконечности тратить столько времени на издательство. О материальной стороне я и не говорю. Но грузинской литературой я буду заниматься не меньше, с акцентом на писание статей.

Что касается Вашего заявления относительно И. Чавчавадзе, то придется немного подождать, ибо весь план еще не прошел через ЦК. А тут еще история с Юдиным!

Луппол спрашивал об Антологии. Я далему успокоительную информацию, но настоятельно прошу Вас срочно прислать транскрипции и подстрочники Шавтели, Чахрухадзе и других – недостающих.

О том, что у нас в редакции новый заведующий т. Мусоэлиан, я уже Вам сообщал, так же как и о том, что Б. Дайреджиев снят.

Вместо Горького, повидимому, не будет никого – формально до нового съезда писателей. Нельзя же в самом деле сажать на его место А. Толстого! При всем своем таланте, тот ведь не отличается особым умом. Исполняющим обязанности Щербакова назначен Ставский, а что будет дальше – никто толком не знает. Прошел слух, что И. А. Марченко тоже получает назначение в Ленинграде, но сегодня он сам мне это опроверг к моему большому удовольствию.

Соня Есенина больна. У нее подозревают аппендицит.

В Москве стало очень душно и жарко. Работать трудно, а надо до поездки в Закавказье многое сделать. Окончательно решил, что поеду в Грузию в первой половине августа. Вероятно, загляну и в Армению.

Мицишвили вел себя немного странно. Я звал его много раз, но он так и не пришел. Должно быть он теперь уехал.

О своей книге не беспокойтесь. Она будет издана хорошо. План пришлю (я думал, Вы его взяли на другой день).

Большой привет Нине Александровне, Ните и всем друзьям.

Дружески жму Вашу руку.

Ваш Виктор Гольцев

[ᄁᄁᄁᄁᄁᄁ]

ტიციან ტაბიძე – გრიგორი კარაბელნიკოვს

В редакцию „Двух пятилеток“.

Т. Г. Карабельникову.

Начиная с 1927 года, я изучаю Грузинские субтропики, на тему об осушении колхидских болот, что дает прирост 200 тысяч га субтропической полосы для технических культур, мною написана книга изданная на грузинском языке, частично статьи появлялись и в Москве. Поэма „Рион Порт“ напечатана в специальном издании „Огонек“, посвященном субтропикам под редакцией Мих. Кольцова. Западная Грузия моя родина, мне с детства известны эти места и на фоне моих детских воспоминаний я пишу новеллу или повесть приблизительно в 3 п. листа, для вашего сборника „Родина“.

В связи с постановлением Союзного Правительства о разведении цитрусов на 40 тысяч гектаров до 1940 года проблема грузинских субтропиков приобретает общественное значение, тут входит также решение задачи, в конце второй пятилетки обеспечить всю потребность Союза чаем. Мне для ознакомления на месте с работами по осушке болот и разведении цитрусов, придется поехать в Поти и осмотреть эти места.

Прошу, заключить со мною договор на эту повесть. Работу представлю в срок в отредактированном виде на русс. языке.

Тиციან Таბიძე

10/VII – 936 г.

[თბილისი]

სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ნინო და ტიციან ტაბიძეებს

12 Июля 1936.

Дорогие Нина Александровна и Тициан,

Вы уехали, как всегда, не простившись со мной. Но я не очень сержусь, п. ч. очень Вас люблю и на Вас сердиться не могу.

Я все еще в М-ве, п. ч. только что встала после трехнедельной болезни – ужасный припадок малярии и аппендицит. Завтра уезжаю парохомом из Москвы на Волгу. Провыдаю свою мать. Вернувшись, поеду в Кисловодск, на Август, если достану курсовку на лечение. Сейчас

мало на это надежды, п. ч. почти невозможно достать курсовки и я в мрачности по этому поводу.

У девочки Евгении Николаевы ничего не вышло с поездкой на Кавказ, т. к. ее спутница ее подвела. Сейчас Тамара уже в Коктебеле.

Это письмо Вам передаст Владимир Александрович Успенский, мой старый приятель, прекрасный человек и прекрасный художник. Он племянник Глеба Успенского, очень близкий друг Макса Волошина, Богаевского, Остроумовой-Лебедевой, Кругликовой и многих других хороших людей. Я позволила себе дать ему Ваш адрес, т. к. я подумала, что Вы можете быть взаимно друг другу интересны и приятны.

Шлю Вам мои самые нежные дружеские чувства и очень прошу оставить мне маленькое место в Вашей памяти.

С. Есенина
[Москва]

ნატალია ჩხეიძე – ტიცუან ტაბიძეს

21-VII-36.

Уважаемый и славный Тициан,

Шлю Вам „Автобиографию урядника“ и „Смерть Баграта Захарыча“.

Над Важа я работаю, но работаю скверно (из-за болезни) и вообще, меня клонит к отдыху. Однако, в августе хочу оживить работу с тем, чтоб отдыхать в дальнейшем.

Вот список вещей, которые я считаю нужным включить в сборник:

1. შვლის ნუკრის ნამბობი.
2. ია.
3. სურათები (მგლის შესახებ).
4. ბაგრატი ზახარჩი.
5. ურიადნიკის ავტობიოგრაფია.
6. ჩვენი მამალი.
7. გოგრა.
8. ჩხიკვთა ქორწილი.
9. ხოლერამ მიშველა.
10. სოფლის სურათები – ფშატაძე.
11. „–“
12. სათაგური.

13. მთანი მალაღლი.
14. Pro domo sua.
15. ჩემი ნუთისოფელი.

В „Pro domo sua“ неинтересны, высказывания о литературных влияниях и дать их прочесть нашим „горе критикам“ просто даже полезно. Интересен и автобиографический отрывок – нетолько для выявления личности самого автора, но и некоторых сторон тогдашнего уклада (напр., школа и отношение к ней учащихся).

Пожалуйста, сообщите Ваши соображение по поводу моего списка. Считаете-ли Вы нужным его дополнить и чем? Также и по поводу моих переводов. Я считаю эти две вещицы шедеврами Важи. Когда я их назвала подлинной социальной сатирой, то мне на это один досужий ответил, что для этого они слишком „легки“. На это я могу лишь сказать, что если не считать гениальной интриги „Ревизора“, то весь его стиль построен на той-же „легкости“ и Гаприндиа наш „врёт“ на той-же высокой ноте, что и Хлестаков, Сквозники и Добчинские.

В вопросе гонорара я исхожу из общего положения:

Гослитиздат, напр., оплачивает перевод классиков 320–350 р. за печатный лист при тираже 10 тыс. Так было с И. Чавчавадзе, так я думаю, надо поступит и с Важа.

Сентябрь я провела в Раче, на Военно-осетинской дороге (უწერა). В октябре буду в Тифлисе. Тогда поговорим подробно. Пока-же жду от Вас деловых сообщений.

Привет и самые лучшие мои пожелания Вам, Нине и Вашей девочке.

Ната Чхеидзе

Москва, Центр. Колпачный пер. 11, кв. 3.

ბორის ეიხენბაუმ – ტიცინან ტაბიძეს

27/VII. 36.

Дорогой Тициан!

Спасибо Вам за память и внимание. Наш первоначальный план изменился. Я так устал, что мы поехали на старое место – в Коктебель, откуда я и пишу Вам. Может случиться, что мы отсюда (в конце августа) проедемся к морю до Батума и заедем в Тифлис. Но это сомнительно.

Надеюсь увидеть Вас зимой в Ленинграде.

Сегодня – годовщина смерти Лермонтова. Видели ли Вы II том в издании „Academia“? Я им немножко горжусь. Осенью выйдет I том, а к концу года – V том, и все издание будет закончено.

Написал для детей биографию Лермонтова – осенью выйдет в Детиздате.

Шлем привет Нине Александровне и Вам.

Крепко жму Вашу руку.

Б. Эйхенбаум

[კოკტებელი]

ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიციან ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო ტიციან!

ჩვენ კარგათ ვართ. ჩამოვიდა დავიდ ვლადიმროვიჩი ცოლით და ბავშვით. გუშინნინ მთელი დღე იყვნენ ჩემთან. სალამოთი მოენყვნენ ბემლიუკში კარგათ. მარტო დავ. ვლ. სიცხე აქვს. გუშინ მე და ნიტა ვიყავით მთელი დღით. ხვალ ჩამოვა ჩვენსა, ექიმთან უნდა წავიდეს. მშვენიერია ბემლიუკში. მე რომ შენი ამბავი დანამდვილებით ვიცოდე, ჩამოხვალ თუ არა, მე არ წავალ ყირიმში, თუ არა, მე გადავიდოდი სანატორიუმში, დედა კი დაბრუნდებოდა სახლში. მოინერე ვრცელი წერილი, შენი ამბავი მანუხებს. არაბიძე დაუჭერიათ, როგორც გამოირკვა. სახლში რა ამბავია. კლავდია ნიკოლ. და ბორის ნიკოლაევიჩის მისამართზე მომწერე. მომიკითხე, რომ წახო.

როგორ მოგეწონა ნიტკოს პორტრეტი? პაოლოს, გოგლას და სხვა მეგობრებს სალამი. ნიტკომ 2 კილო მოიმატა. გაკოცებთ ბევრს.

შენი ნინა

[ივლისი, 1936]

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს

2 ავგუსტა 1936.

Прохоровка.

Дорогой Тициан Иустинович!

Благодарю Вас за письмо; я получил его своевременно и оно меня очень обрадовало. Я, признаться, одно время думал, что переделка для

детей не может заинтересовать публику: мы еще не привыкли понастоящему учитывать интересы массового читателя. Но ведь Руставели написал народную вещь, в Грузии она известна всему народу. Значит, и в русском переводе мы должны постараться довести ее до широких масс читателей, а это возможно, к сожалению, только при помощи обработки, т. е. полный перевод по многим понятным причинам до массового русского читателя не дойдет. После Вашего письма я спокоен. Если специалисты по Руставели мне помогут, я надеюсь справиться с работой в один год.

Что касается материальной стороны, то я имею договор с Ленинградским отделением Детгиздлага, где я работаю давно. Ваша мысль относительно Гр. Ев. Цыпина – превосходна. Я с ним в самых лучших отношениях. Он знает меня еще с тех пор, как работал в „Известиях“ и печатал там мои стихи. Вероятно, он с большой охотой взялся бы за это дело, но меня, признаться, очень угнетает мысль о постоянных поездках в Москву и я решил заключить договор в Ленинграде. Там пошли на мои условия и обещали просить Н. С. Тихонова быть редактором этой книги. Сам Н. С. сейчас на Кавказе и я с ним не успел переговорить лично.

„Алуду Кетелаури“ я буду переводить зимой, параллельно с Руставели. В Тифлисе мы поговорим об этом подробнее. У меня нет транскрипции этой вещи, кроме того нужно устроиться с консультацией. Впрочем, это, вероятно, можно устроить и в Ленинграде, с помощью Е. Б. Вирсаладзе, которая помогала мне, когда я переводил поэму Орбелиани.

Ваши новые стихи очень хороши, это чувствуется и по подстрочнику. Я сразу стал переводить их и вот посылаю Вам два перевода: „В ущельи Арагвы“ и „Рождение слова“. Это – не окончательные тексты, тем более, что некоторые строчки для меня и до сих пор темноваты, и я слишком свободно перевел их. Вообще, как Вы видите, переводы довольно свободные. Я очень страшусь пунктуальной передачи смысла в том случае, если это звучит в русском стихе нарочито и неестественно. Я стремлюсь к тому, чтобы перевод звучал как оригинальное стихотворение. Это не значит, конечно, что я допускаю искажение смысла. Я стараюсь только интерпретировать смысл в том случае, когда это требуется для легкости и ясности стиха. В Ваших стихах пленяет меня удивительная близость душевного мира к миру природы. У Вас эти два мира сливаются в одно неразрывное целое – и это для нашего времени явление редчайшее. Среди современных русских поэтов природу любят и чувствуют лишь очень немногие. Грузины знают природу куда лучше,

чем мы. Но такое гармоническое и естественное слияние душевного мира с природой, какое я вижу по Вашим стихам, я не встречал еще ни у кого. Оно, конечно, есть результат долгой поэтической и душевной работы – результат, о котором молодые поэты могут только мечтать.

Я Вас прошу, Тициан Иустинович, отметить в моих переводах все те места, которые требуют исправлений. Их есть несколько, и некоторые я уже знаю. В Тифлисе я постараюсь выправить переводы.

Что касается стихотворения „Ананури“, то я перевел его неудачно, и буду переводить (позже) снова, когда несколько позабудется первый перевод. Кроме того, мне еще нужно посоветоваться с Вами относительно некоторых темных мест подстрочника.

В Тифлисе я буду в первых числах сентября. Лен. Союз Писателей писал в Ваш союз о моем приезде. Если это нужно, то я дам телеграмму о выезде из Киева (на ваш адрес). Только нужно ли это? Комнату в гостинице я, вероятно, найду, а больше мне ничего не нужно. Впрочем, Вам видней.

Передайте мой сердечный привет Нине Александровне.

Жму Вашу руку. Будьте здоровы.

Ваш Н. Заболоцкий

ილია ზილბერშტეინ – ტიცინან ტაბიძეს

2 ავგუსტა 36 გ.

Многоуважаемый Тициан Устинович!

Я очень жалел, что не застал Вас в Москве. Звонил Вам несколько раз в гостиницу, но все неудачно. Очень хотел поговорить с Вами о всяких пушкинских делах, в частности о моем сценарии. Сердечно Вам благодарен за Ваш отзыв о сценарии.

Съемки картины идут сейчас кажется около Казбека полным ходом. Там уже три недели находится вся экспедиция, а также Д. Н. Журавлев – исполнитель роли Пушкина. Лично я надеюсь попасть туда в сентябре. У меня с 4 сентября путевка в Абас-Туман. Я надеюсь оттуда на машине съездить два-три раза в течение сентября на место съемок, а в октябре провести там дней 10, а заодно посмотреть ваш чудесный Тифлис.

Буду Вам очень благодарен, если Вы напишете мне о том, будете ли Вы в сентябре-октябре в Тифлисе. Кстати, сколько часов езды от Абас-Тумана до Тифлиса и хорошая ли дорога между ними?

Сегодня мы посылаем Вам наложенным платежом на Ваш личный адрес пушкинский том. Я очень жалею, что у меня все личные экземпляры разобрали, а то я бы с радостью его Вам презентовал.

Сердечный привет. Крепко жму руку.

И. Зильберштейн

[მოსკოვი]

ვიკტორ გოლცევ – ტიცინა ტაბიძეს

Дорогой Тициан!

Что-то давно от Вас нет вестей. В Вашей книге никакие исправления сделать было уже невозможно, ибо она уже печаталась. Зато – бумага превосходная, лучшая, какая есть в издательстве (на весь тираж).

На днях был у Пастернака в „Переделкино“, провел целый день у них на даче. Много говорили о Вас и о Вашей русской книге. Б. Л. очень ждет ее появления, придает ей заранее большое значение (так же, как и я).

14-го я выезжаю на Орджоникидзе. Оттуда – по Военно-Грузинской дороге в Тифлис. Вместе со мной едет Соломон Иорданишвили.

Луппол в отпуску. Марченко все таки не выдержал, неполадил со Ставским (ох, какой тот трудный человек!) и ушел из Союза. Очень жаль. Вместо него – временно М. Розенталь из „Литкритика“.

Был у меня еще один разговор с Л. М. Суббоцким. Договорились о постоянном сотрудничестве в „Литгазете“ с осени. Хочу писать, писать и поменьше редактировать за... 35 рублей с печатного листа. С Кином и Лупполом, как я уже сообщал, после долгих переговоров, я договорился о переходе на внештатную работу. Но сейчас снова меня стали уговаривать остаться. Но я тверд. Дела по „антологии“ я, во всяком случае, оставлю за собой.

Кстати, Конст. Липскеров превосходно перевел Теймураза I и Бесики.

Ваше стихотворение о Маяковском я тщетно просил перевести Луговского. Перевел Державин и перевел очень хорошо. Пастернак тоже одобрил. Это стихотворение я помещаю в юбилейном альманахе (нигде в другом месте его пока печатать нельзя). Оно пойдет вслед за стихотворением Маяковского „Владикавказ-Тифлис“ на весьма почетном месте.

Я все таки добился своего от Пастернака. Упрашивал, умолял, требовал новое стихотворение о Грузии. Сейчас он пишет; говорит, будет

строк 200–250. Жаль, что до моего отъезда не кончит. Если только будет возможность – захвачу с собой пробный экземпляр Вашей книги.

Как Нина Александровна и Нита? Все в Боржоми? Юля продолжает обретаться на Волге, чувствует себя хорошо.

От Павлика давно нет вестей. Я разозлился на него (подвел с переводами Леонидзе) и не ответил на письмо, посланное им из Киева.

В Москве стояла дикая жара. Теперь разлилась у нас приятная прохлада.

Устал я изрядно. Хотел было совсем отказаться от поездки в Грузию, но снова потянуло на мою „вторую родину“. На будущий год предполагаю поехать с Юлей в Крым.

Не знаю, кого застану в Тифлисе. Быть может, все друзья разъехались. Будьте здоровы и благополучны.

Любящий Вас Виктор Гольцев

Москва

10. VIII. 36

ვიკტორ გოლცევი – ტიცინი ტაბიძეს

10. IX. 36. Вечер.

Дорогой Тициан!

Хоть я и знаю, что Вы сейчас находитесь в Казбеке, все таки пишу Вам.

Я живу совершенно один в недавно построенном и еще не открытом доме отдыха, вдыхаю горную прохладу, брожу, рассматриваю на непонятных людей с мечами и круглыми щитами, перечитываю поэмы Важа Пшавела. Завтра утром мне приведут лошадь и я поеду верхом в священное для меня Чаргали. Дорога уже знакома.

Самый большой привет Нине Александровне и Ниточке.

Дружески жму Вашу руку.

Любящий Вас Виктор Гольцев

Барисахо

1. X. 36.

Дорогие мои Тициан и Нина, опять Вы нас балуете. Пишу Вам из Переделкина (мы наверное будем тут зимовать), пишу, не повидав еще Софьи Андреевны.

Что за роскошь в самом деле опять на нас свалилась! Целый фруктовый сад с вином в двух возрастах: детском и зрелом. Как же благодарить Вас за все это!

И не устали Вы, догадываюсь я, уложить корзинку и отвезти на вокзал милой и несравненной С. А., как к Вам наверное явился Витя Гольцев со словами: полюбуйтесь, до какого бездарного лепета докатился Ваш Боря.

Нет, серьезно. Видели ли Вы чтонибудь подобное? Зина, а также и Евг. Влад. только головой покачали и отказались верить, что я отдам это в печать.

Нина, Нина! Тициан, мое золото, что со мной делается, милые мои? Откуда эта вода и скука и это бездушие и глупость, один ли я повинен в них? Скажу себе в оправданье, что ведь я отказывался, я знал, что до одоления освобождающей, разваливающей меня прозы, никакие стихи не будут в моем плане, долго-долго не будут, не в стихах я сейчас, а где то далеко-далеко от них в стороне.

Но что поделаешь! Объяснял я это Виктору, и ведь не дурак человек, а приятель, а как горохом об стену!

Не успокаивайте меня, лучше дайте сам я Вас успокою. Тициан и Нина, не думайте, что я действительно кончился, что теперь все у меня пойдет в таком роде. Вы увидите, прозу я напишу, я дня два как вновь за нее взялся. Одно знаю, она будет живая. Здесь именно отыщутся те следы жизни, которой как будто не стало у меня со „Второго рожденья“.

Да, но как можно было дать такой трехстопничек, такое птичье, пустоватое ти-ти-ти о Грузии! Какою мерзостью было так мало сказать о Паоло! Дружите ли Вы с ним вновь по старому? Ах, как я бы этого хотел! По отсылке этого рифмованного позора я целыми вечерами думал о нем. Я вспомнил его широту, благородство его проявлений по отношению ко мне в откровеннейшие для души моей минуты. Какая безукоризненная пронизательность большого человека с большим сердцем и кругозором! Простит ли он мне легкость этих строк о себе (в них нет ничего дурного, но так ли надо было о нем говорить?), простит ли мои пересуды этого

года? Ах, с каких мелких позиции судил я его! Я не в „позициях“ раскаиваюсь: более общепринятые ничуть не крупнее. Но как я смел его мерить такими ничего не говорящими мелочами. Я не изменился, я знаю: революция не в „Литературке“, не в литорганизациях, не в соревнованиях в робости, а в крайних своих очертаниях и в центральных лицах. Она пока только в самом большом. Оттого то и трудно: она станет жизнью, когда будет и в самом малом. И, конечно, будет.

Я не изменился, говорю, но вдруг вспомнил по настоящему Паоло, и не могу понять, что со мною было зимой, и кто мне дал право искать в нем перемен и их ему без основания приписывать. Меня тогда ослепила эта чортова дискуссия. В этом культурно-просветительном дурмане я вдруг забыл, что люблю его.

А Вы, Тициан? Воображаю, что вы испытали, прочитав про водопад и так далее! И это в момент, когда появление Вашей книги освежает весь воздух в литературе, напоминает о поэзии, о том, что водились такие люди когда то, поэты, и вот, как это ни невероятно, один еще уцелел, один на весь союз. Честное слово, этой радостью делятся именно в таком духе.

Ну да что говорить, как это ни страшно, главная вина на Вите – повторяться не стоит.

9. X. 36.

Письмо лежит себе и лежит, и я не знаю, почему его не отсылаю. Был в городе, звонил С. А., но не застал ее дома, и только просил передать ей нашу благодарность. Дребедени, содержащейся в этом письме, не давайте особенного значенья. С тех пор было много других волнений, и одно другое уравнивает. Крепко целую Вас обоих и Ниту.

Ваш Б.

[პერედელკინო]

კარლო დონაძე – ტიციან ტაბიძეს

დიდათ პატ. ტიციან!

უპირველესად სალამი და კარგად ყოფნის სურვილები... რაკი მოუცლელობის გამო არ მომიხერხდა თქვენთან ხანდაზმით საუბარი, იძულებული ვხდები, ამ ბარათით წაგართვათ თქვენთვის ძვირფასი რამდენიმე თავისუფალი წუთი. ამ ბარათს ვწერ პატ. პ. იაშვილის

ახლა-ხან გამოსული პუშკინის თარგმანების შთაბეჭდილების ქვეშ; მეტად დიდი და პატივ-სადები შრომაა განეული... კერძოთ, ზოგიერთი ლექსი, უფრო ცალკეული ადგილები მაღალი ხელოვნებითაა შესრულებული, თუმცა არის ავტორის ღირსებაზედ დაბალი ადგილებიც. მთარგმნელს განსაკუთრებულ პატივში ყავს ლექსის რიტმულ-მუსიკალური მხარე, იცავს ჯვარედინ რითმის პრინციპს, რასაც ხშირად უენია როგორც იდეურ მხარისათვის, ისე ლექსის სიმსუბუქისათვის. ჩემის ფიქრით, პუშკინის მაგალითზე, უმთავრესია არა ჯვარედინ რითმის პრინციპი, არამედ ლექსის პუშკინისეული სიმსუბუქე, რომელსაც აღრჩობს ჯვარედინ რითმის პრინციპი. უკანასკნელი ერთგვარი ხერხია და ინროდ შეკრული ნაპირები იმ გიჟი მდინარისათვის, რომელსაც პუშკინის ლექსის სტიქია ქვია, რომელიც ნიავეით ლაღია და ონავარი... მეც აკაკისეული სუბუქი ლექსი ავიღე საზომად და ვფიქრობ, იგი უფრო საფერია და შესატყვისი პუშკინისათვის. ამგვარი ლექსით მაქვს თარგმნილი 50–60 ლექსი პუშკინ-ლერმონტოვის, რომელსაც დღემდე მკითხველად მარტო მთარგმნელი ყავდა და ეს-ესაა ამხანაგების რჩევით გადავწყვიტე, დავბეჭდო ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში და აგრეთვე თქვენდამი რწმუნებულ კრებულს შემოვთავაზო, რასაც ჩემთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს... მე მრწამს თქვენი ბუნების გულწრფელობა და მიუდგომელი პირდაპირობა (რომელიც ასე ღირსეულად გახასიათებს თქვენ) და ვიმედოვნებ, იხელმძღვანელებთ თარგმანის ღირსებით და ჩემი სახელის „უპოპულარობა“ ლიტერატურაში არ გახდება მაფერხებელი გარემოება ჩემი კარიერისათვის თარგმანის ფრონტზე. პირადათ 1923-4 წლიდან მეც ვიბეჭდები დრო-გამოშვებით აქა-იქ, მაგრამ ჩემი პედაგოგიური მდგომარეობა (ქართულ ენასა და ლიტერატურას ვასწავლი) ძალზე მცირე დროს მიტოვებს ლიტერატურულ მუშაობისათვის... კერძოთ, წარმოდგენილ რვეულიდან თუ 10 ლექსი მაინც გავა თქვენდამი რწმუნებულ კრებულში, მთარგმნელი დიდათ კმაყოფილი და დავალებული იქნება თქვენი სახელისაგან, რომელსაც უკავშირდება ჩემი ლიტერატურული კარიერა ამ უბანზე (თარგმნის).

მნიშვნელობა აქვს იმასაც, რომ თარგმანების სტილი რამდენიმედ თავისებურია (რაც გაამრავალფეროვანებს კრებულს) და მთარგმნელიც პროფესიონალი პედაგოგია, რომელიც პუშკინზე მუშაობს არა მარტო ხელოვნების, არამედ პედაგოგიური მოსაზრებითაც...

ბოდიში შეწუხებისთვის. ბარათიც ძალზე ნაჩქარევია, თითქოს ფეხზე ნანერია.

პატ. კარ. დონაძე
5/X. [1936]

ვლადიმერ გოგეშვილი – ტიცოან ტაბიძეს

9/X-1936 გ.

Тов. Т. Табидзе

Для сборника „Пушкин в Грузии“ Вам поручено к 1/XI–1936 г. статьи на темы: „Пушкинские даты в Грузии“ размером в 1 печ. л., „Влияние Пушкина на русс. поэтов и писателей“ размером в 1 печ. л.

Просьба – срочно приступить к выполнению этой работы. Для заключения договора, Вы, в ближайшие дни, будете вызваны в Грузфилиал.

Зам. Председателя Грузфилиала АН СССР

В. Гогешвили

[თბილისი]

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიცოან ტაბიძეს

15 Окт. 1936.

Ленинград.

Дорогой Тициан Иустинович!

Из холодного, серого Ленинграда, уже залепленный мокрым снегом и продрогший от холода, но с головой, полной грузинских впечатлений и чудесных воспоминаний о юге – спешу еще раз, теперь уже письмом, поблагодарить Вас за этот месяц, за наши поездки, за наши пирушки, за все Ваши хлопоты и заботы обо мне. Я никогда не забуду этот тифлисский месяц и воспоминание о нем будет лучшим воспоминанием в моей жизни.

Прошу передать мой сердечный привет и особую благодарность Нине Александровне, которая особенно тронула меня в последние минуты. После театра, утомленная спектаклем, она все же приехала на вокзал и, благодаря ей, наше прощание получилось особенно милым и сердечным.

В Москву я не заехал, вернее – не остановился в ней. Придется ехать туда в скором времени, вероятно, через неделю – для разговора с Цыпиным и Гольцевым.

Здесь в Ленинграде мои дела идут нормально. Сегодня в Детиздате мой доклад о поездке и о Руставели.

Дорогой Тициан Иустинович, прошу Вас, не забыть выслать мне рукопись „Абесалом и Этери“. Кроме того, Нина Александровна обещала мне выслать подстрочники детских вещей. Буду ждать их.

Твердо надеюсь, что этой зимой мы встретимся в Ленинграде. Прошу о приезде сообщить телеграммой, чтобы мы могли встретить Вас на вокзале. А до того времени надеюсь, Вы черкнете мне два слова – о Ваших делах, о Тбилиси, о наших общих друзьях.

Будьте здоровы. Еще раз благодарю Вас за радушное гостеприимство. Моя семья шлет Вам привет, а Никита особенно благодарит Нину Александровну за кахетинскую шапочку. Привет Ниточке.

Ваш Н. Заболоцкий

ალექსანდრ მიტროფანოვ – ტიცინან ტაბიძეს

Уважаемый тов. Табидзе!

„Красная Новь“, договорившаяся с Вами (в последний Ваш приезд) о статье „Пушкин в Грузии“ – страстно жаждет присылки этой статьи.

Было-бы чудесно, если-б мы могли открыть этой статьей отдел „Пушкин“ в №1 нашего журнала. Кроме того, считая Вас другом и сотрудником „Красной Нови“ – ждем от Вас разнообразного материала, в частности – стихов.

*С товарищеским приветом,
А. Митрофанов
20/X – 36 г.
[მოსკოვი]*

მიხაილ პეკკერ – ტიცინან ტაბიძეს

Дорогой т. Тициан Табидзе!

Журнал „Новый мир“ в ближайшей книге дает анкету советских поэтов о Пушкине. Задача заключается в том, чтобы каждый поэт говорил на индивидуализированном творческом языке о своем отношении к Пушкину.

Редакция журнала обращается к Вам с просьбой – дать небольшую статью-отклик на эту тему.

*По поручению редакции,
Михаил Пеккер*

Материал нужно прислать не позже 15-го XI.

[მოსკოვი, 2 ნოემბერი, 1936]

ვიკტორ გოლცევ – ტიცვიან ტაბიძეს

3 ноя., 1936.

Тициану Табидзе.

Тбилиси, Грибоедовская 18.

По поручению редакции альманаха „Творчество Народов СССР“, прошу Вас, в срочном порядке прислать подстрочник одного из своих новых стиховорений, еще не печатавшихся на русском языке.

Мы хотим включить новый перевод Вашего стихотворения в №1 альманаха, для которого отбираются заново лучшие произведения. Работа по составлению альманаха почти закончена и в конце ноября он будет сдан в набор. Было бы очень досадно, если бы грузинская литература оказалась предоставлена в нем слабо и недостаточно.

Расчитываем на быстрый ответ и присылку материалов.

Уважающий Вас В. Гольцев

[მოსკოვი]

ბორის ბრიკ – ტიცვიან ტაბიძეს

Ленинград. 11. XI. 36.

Дорогой Тициан!

Литфонд, наконец, дал мне новую комнату. Сообщаю Вам новый свой адрес: Ленинград, 22, улица Литераторов 19, комната 19. Борису Ильичу Брику. Телефон В (Петроградская АТС) 1-08-56. Просьба – переписать этот адрес в Вашу постоянную адресную книжку и вычеркнуть старый адрес.

Сейчас я пишу свою поэму (о лбищенской катастрофе, о гибели Чапаева). Как только кончу, сейчас же начинаю переводить Ваши стихи, с которыми надеюсь выступить на Вашем московском вечере в декабре (о котором писал мне Гольцев). Гослитиздат заключил со мною договор на перевод 3000 строк Ильи Чавчавадзе. Теми подстрочниками, которые у меня есть, я обязан Вам. Кроме того мне нужно еще 1500 строк подстрочников лирики Чавчавадзе (элегии и т. д.). Вы должны получить гонорар за то, что у меня имеется. Надеюсь, что Гольцев уже просил Вас о составлении подстрочников лирики. Книга Ваша в Ленинграде

имеет успех исключительный. Посылаю Вам рецензию из „Литерат. Ленинграда“. Я, моя жена и Лерочка кланяемся Нине Александровне и Ните. Дружески жму руку.

Ваш Борис Брик

Пишите, когда думаете выезжать в Москву (может быть, устроим Вашу книгу в моем переводе).

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიცინ ტაბიძეს

14 ноября 1936.

Ленинград.

Дорогой Тициан Иустинович!

Благодарю Вас за письмо от 27 октября и подстрочник „Абесалома и Этери“.

Посылаю Вам „Горийскую Симфонию“, мою новую вещь – на грузинскую тему. Одновременно посылаю ее Живову с просьбой напечатать перед съездом советов. Напечатают ли – не знаю, но Вас прошу прочесть ее, ибо она относится к моим грузинским друзьям – к Вам в первую очередь. Я хотел бы получить Ваш отзыв о ней. Ради бога, сообщите – нет ли какихнибудь местных неточностей и пр.

В Москве я еще не был и с Цыпиным не говорил, надеюсь быть скоро. Переводы Ваших стихов вышлю на-днях. „Абесалома и Этери“ перевожу понемножку.

Дорогой Тициан Иустинович, простите за разбросанное письмо – поздно, устал и в голове шумит – засиделся с работой. Передайте мой привет Нине Александровне и Ниточке. Будьте здоровы. Жду Вашу книжку! И, пожалуйста, напишите – как моя Симфония?

Ваш Н. Заболоцкий

P. S. Список стихов посылаю также С. Чиковани.

О „Венчании Плодами“: это стихотворение было напечатано в Лит. Современнике за 1933 г. Посылаю вырезку.

ტიციან ტაბიძე – ბორის პასტერნაკს

17 ноября 1936.

Тбилиси.

Дорогой и любимейший Борис Леонидович!

Все лето собирался Вам написать и каждый раз тревожно откладывал, а потом столько накопилось на душе, что махнул рукой – все равно не высказаться.

Ведь так бывает в ранней юности дни за днями все больше влюбляешься и все меньше или писем пишу, иероглифов и провалов и...

პაველ იუდინ – ტიციან ტაბიძეს

Уважаемый тов. Табидзе!

Журнал „Литературный Критик“ в связи с 100-летней годовщиной со дня смерти А. С. Пушкина готовит специальный номер. Один из основных вопросов плана нашего номера – Пушкин и современная советская литература – влияние Пушкина на творчество народов СССР.

Очень хотелось бы, чтобы Вы написали для нас о Вашем отношении к Пушкину, о роли его в Вашем творчестве.

Если же почему либо на эту тему Вы не сможете нам написать, то было бы неплохо, если бы Вы дали статьи на общие темы, связанные с творчеством Пушкина.

Редакция рассчитывает получить от Вас статью к 15 декабря.

Привет.

П. Юдин.

[Москва, 1936]

ლევანევი – ტიციან ტაბიძეს

Москва

Прошу дать для Правды через Поневежского стихотворение Пушкина. В качестве переводчика привлечем Антокольского. Остались считанные дни, не задержите ответ.

Лежнев

[1936]

რედაქცია „Литературный Критик“ – ტიციან ტაბიძეს

Москва. 24/X. 1936.

Просьба ответить на письмо Юдина. Очень заинтересованы вашим участии Пушкинском номере, срок сдачи материала производство 15 декабря.

редакция

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Москва, 30 ноября 36 г.

Дорогой Тициан!

Я не писал Вам так долго, ибо хотел предварительно выяснить все дела. Но до окончания работ съезда нашими литературными делами никто заниматься не будет всё равно; Ставский сейчас никого не принимает. Поэтому, как это ни досадно, приходится писать в „предварительном“ порядке. Подчеркиваю, что мое письмо – совершенно частное.

Подняв вопрос об устройстве Вашего вечера, я столкнулся с двумя обстоятельствами: 1) большой перерасход в ССП и самый жесточайший режим экономии (с лета – ни одного творческого вечера), 2) незаинтересованность в Вашем вечере руководства поэтической секции в лице Суркова. Кроме того, я убедился, что неугомонный Бенито Буачидзе успел немало поинтриговать в Москве, в особенности против Вас. Возможно, что и Суркова он „распропагандировал“. Арк. Ситковскому он говорил, что в Москве носятся с Тицианом Табидзе, а на самом деле большим поэтом является не он, а Галактион Табидзе(!). Сам Ситковский рассказал мне об этом, собираясь заказать Буачидзе статью о грузинской поэзии для газеты „За ком. просвещение“. Конечно, я разъяснил ему всё, но случай показательный. К этому надо прибавить, что Буачидзе решил устроиться в „Литгазете“ в качестве „прикрепленного критика“. Редакция собиралась заказать ему даже статью о... Вас. Хорошо что Н. С. Карпачева объяснила им, что это делать нельзя.

Кое-какие меры я уже принял. После съезда буду обязательно разговаривать подробно со Ставским. Тот держит себя со мной очень приветливо и я не теряю надежды, что сумею объяснить ему всё. Если поймаю через Гоглу Леонидзе Эрика Бедия – расскажу все ему и попрошу дать необходимые указания.

Конкретно я считаю целесообразным устроить Ваш вечер в самом начале января (числа 5–10). Тогда финансовые препятствия отпадут. Карпачева сделает всё, что может. С В. С. Песковским (отдел работы с авторами в Гослитиздате) я уже договорился. Обо всем рассказал Тарасенкову; кстати: в ближайшем номере „Знамени“ идет его хвалебная статья о Вас. Леонов и Зуев заявили, что охотно придут на Ваш вечер. Тихонов в ответ на мое письмо сообщил, что постарается специально приехать в Москву; Брик просит вызвать его телеграммой.

Все уточнится после моего разговора со Ставским. А Вам я советую написать Ник. Никандровичу Накорякову и указать на прецеденты (вечера Тычины, Чиковани, Бажана).

Вашу книгу все хвалят. Антокольский написал для „Литературки“ заметку о грузинских поэтах, расхвалив Вас. Даже литературная проститутка карьерист Вазилинский (вспомните его прошлогодние высказывания о переводах Пастернака) похваливает Вас в №20 „Лит. обозрения“, но ругает меня за то, что я не дал развернутой критической статьи (?!). На его подвохи я плюю, они не имеют никакого значения. Вчера мне звонил Титов и презрительно обзывался о Зелинском.

Вашу просьбу о высылке Вам еще 20-ти экземпляров Вашей книги я исполнить не смог. Вы это должны были сделать своевременно и официально. А к моменту получения Вашего письма сборник уже оказался распроданным. Хотя некоторые Ваши друзья останутся без Ваших книг, нельзя не поздравить Вас с таким исключительным успехом. Когда будете писать Ненорякову, поставьте вопрос о новом издании.

Программу радиопередачи о Вашей поэзии уже составил. Жаль, что они не платят авторский гонорар, ибо издают для бесплатного пользования на правах рукописи. Но зато это почетно и полезно.

Получили ли Вы официальное письмо относительно Ильи Чавчавадзе и прочих дел? Луппол просит Вас выслать все материалы для Чавчавадзе и для антологии спешной почтой. Обязательно сделайте это как можно скроее.

С Павликом, Зоей и Юлей мы часто вспоминаем Вас и Нину Александровну за стаканом вина и во время простых бесед. Все шлют свои приветы.

О всем другом напишу отдельно. Вероятно и Вы слушали по радио замечательный доклад Сталина. Сейчас все в Москве живут почти исключительно съездом. Какая мощь и спокойствие, какая ясность мысли проявлены Сталиным!

Из событий предшествующих дней – самое яркое и сильное – встреча с испанскими делегатами, героями боев против фашистов. Из семи человек, пришедших к нам в ДСП не понравился только один – анархист Франциско Кореньо, державший себя подчеркнуто независимо. Остальные были просто замечательными.

Интересных литературных новостей почти нет. Вернулся в Москву Павленко. Он чувствует себя несколько лучше. Нацсектор СЕП расформировали, оставив только нескольких референтов. Лиду Стишову сняли. Вместо нее назначили очень славную Третьякову (не родственницу Сергея Михайловича). Павленковский роман разрешили печатать до конца. Тихонов собирается писать поэму о Пушкине.

Тысяча приветов Вам и Н. А., а также всем общим друзьям.

Ваш Виктор Гольцев

Прошу при встрече напомнить С. Чиковани о высылке мне моих книг и газет, оставшихся на его попечении. В каких бы отношениях мы сейчас не находились, неприлично не выполнить до сих пор мою старую просьбу.

სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიცინ ტაბიძეს

12/XII-36.

ქ. ისტრა.

სალამი ბ-ნო ტიცინ!

დიდხანია მე თქვენთვის უნდა მომენერა წერილი, მაგრამ ვერ მოვახერხე, ვინაიდან აქ ჩამოსვლისთანავე (დავიგვიანე მეცადინობაზე 6 დღით) შეუდექი მუშაობას, მუშაობას ძალიან რთულს და ჩემთვის საჭირო-აუცილებელს. უნდა ითქვას, ძალიან რთულს და რთულს იმიტომ, რომ ერთი მე ვარ და მეორე ქალი, რომელთაც მუზეუმის ფრონტზე ძალიან ხანმოკლე სტაჟი გვაქვს 37 კაც შორის, მაგრამ მაინც სრულებითაც არ მეშინიან (მიუხედავად იმისა, აქ სულ უმაღლესი ცოდნით და გარკვეული სპეციალისტები არიან), იმიტომ რომ საჭიროა მხოლოდ შრომა, რისაც მე არასდროს არც მეშინოდა, არც მეშინია და მით უმეტეს მომავალშიაც არ შემეშინდება. ასე თუ ისე, საქმე კარგად მიდის, მხოლოდ ცოტა ხელს მიშლის ქრონოლოგიური (თუ შეიძლება, ასე ითქვას) ავადმყოფობა, ე. ი. რაც ჩამოველი აქ 24/XI, დღემდე მეოთხედ ვარ ავად. ვცდილობ, ძალიან ვცდილობ,

გადავიტანო ეს და ცოცხალი თავით არ დავნებდები ავადმყოფობას (და გთხოვთ, ტყუილად ნუ მომწერთ, რომ მე დავანებო თავი და წამოვიდე, თუმცა თქვენ წამოსვლისას ეს მითხარით. ნუ ეცდებით, გთხოვთ მეგობრულად. ნაცვლად ასეთი რჩევისა, თუ შეგიძლიათ, მომწერეთ, აი, რა! „არ გაქვს უფლება, დასტოვო კურსები, ვინაიდან ეს საჭიროა მშრომელი მასისათვის, ყაზბეგის რაიონისათვის და მით უმეტეს სრულიად ნორჩი, ახალგაზრდა, მაგრამ მკვიდრი და მაგარი ჩვენი საერთო პირმშო შვილისათვის, ყაზბეგის მუზეუმისათვის“. უკანასკნელი: მთავარია, აუცილებელი და ფრიად საჭირო, მხოლოდ პირველი მეორე ხარისხისთვის და მცირე მნიშვნელოვანი. ნაცვლად ამისა, ჩვენი მთავარი ამოცანაა, ამოცანა გადაუდებელი, უსათუოდ აქტუალური და მეტისმეტი მნიშვნელოვანი-საყურადღებო – ეს არის მუზეუმის ექსპოზიციის შექმნა, ე. ი. მუზეუმის საგამოფენო სახის შეცვლა შემდეგი 3 მიმართულებით:

1. კომპლექსიური ბუნების მეტყველების გამოფენა – ლანდშაფტური კომპლექსიურობით, სადაც დაიწყება თავიდანვე, ე. ი. ევოლუციონური პერიოდიდან.

2. ისტორია – ისტორიული გამოფენა დაწყებული ადამიანის (როგორც უაღრესად განვითარებული ცხოველის) ბუნების სფეროში წარმოიშვება კაპიტალისტურ ეპოქამდის – გადასული ოქტომბრის რევოლუციამდე პლიუს მისი ბუნებასთან და მჩაგვრელთან ბრძოლა თავისუფლებისათვის.

3. ყველა რევოლუციების ისტორია, ე. ი. სოციალისტური მშენებლობის განყოფილება, სადაც აღინიშნება 20 წლის მიღწევები ეტაფებად (მე ყოველივე ამ მუხლებს ძალიან შემოკლებულად და შეიძლება ითქვას, დამახინჯებულად ვსწერ, მხოლოდ ეს მთავარი წამყვანი მამოძრავებელი ღერძი აუცილებელი აქტუალური თემაა ყველა მუზეუმებისათვის).

გამომდინარე აქედან, საჭიროა ყაზბეგის მუზეუმისათვის შემდეგი აუცილებლად საჭირო კადრი: გეობოტანიკოსი 1 კაცი, ისტორიკოსი 1 კ., ეტნოგრაფი 1 კაცი, მხატვარი 1 კაცი და ეკონომისტი ერთი კაცი – სულ 5 კაცი. რაც შეეხება აქვე საჭიროა: ზოოლოგი, ენტომოლოგი, გეოლოგი, ნიადაგის მცოდნე, მეტყვევ-მებაღე, აგრონომი და სხვა, რომლებიც მოწვეულნი უნდა იქნენ ექსპედიციაში, მხოლოდ პირველი ხუთი კაცის გარეშე არ შეგვიძლია, ე. ი. თუ კი მუშაობასა ვფიქრობთ, საჭიროა აღნიშნული კადრი.

ამ საკითხის ირგვლივ საჭიროა მოლაპარაკება განსახკომის უმაღლესი სასწავლებლების სამმართველოსთან და ყაზბეგის რაიონის პარ-

ტიულ-საბჭოთა ორგანიზაციებთან უშუალოდ თქვენი, ვინაიდან აღნიშნული საკითხი წერილობითი, მე უკვე გაუგზავნე ამხ. ნამგალაძეს, ე. ი. გაგზავნილი აქვს საგამოფენო გეგმა და მისი 1937 წლის ოქტომბრის დღესასწაულისათვის დამუშავება-დამთავრება ასეთი სათაურით: „ყაზბეგის რაიონის ოქტომბრის 20 წლის თავზე“, რაც ძალიან საპასუხისმგებლო მუშაობა და კვლევა-ძიება არის საჭირო 9 თვის განმავლობაში და თუ არ გვეყოლა კადრი, ეს საკითხი პირადად მე კისერში მანვეს არა როგორც სიმძიმე მარტო, არამედ სიხარულის ყრუანტელსაცა მგვრის. ძალიან მადარდებს მხოლოდ ის, რომ შტატის გარღვევა გვექნება, თუ არ შეუდექით ახლავე საქმეს, რაც აუცილებლად საჭიროა.

ბ-ნო ტიცვიანი! თქვენ შემპირდით (ნამოსვლისას) ფულის შოვნას და გადმოგზავნას ინვენტარის შესაძენად და საინტერესოა, როგორ არის საქმე? თუ არის რაიმე, რომ არ ჩამოგვანერონ, გადმომიგზავნეთ მოსკოვში до востребования, რაც აუცილებლად საჭირო და აუცილებელია.

ბ-ნო ტიცვიანი! მე მხოლოდ ერთი რამ მწყინს ამხ. მაგლობლიშვილისაგან. ეს კი არის ის, რომ მან მუზეუმში მოიწერა ოფიციალური ქალაქი „კურსანტები (ე. ი. ის პირები, რომლებიც აქ გამოიგზავნენ), რომლებიც იგზავნებიან კურსებზე, გარდა ჯამაგირისა არ ეძლევა არაფერი“. მხოლოდ აქ კი ვინც არიან, გარდა ჩემი და ერთი კიდევ სხვა არის, ყველას მიღებული და გაცემული ჰქონია დღიურები და ნუ თუ მე მხოლოდ იმიტომ, რომ არ ვარ არაფრის მოწინააღმდეგე და მიყვარს კეთილსინდისიერება – ამით ისარგებლა და გამოიგზავნეს? მართალია, ჯამაგირი მომეცით, მაგრამ მე მყავს ოჯახი და მით უმეტეს დედა, ავადმყოფი, რომელიც ამ ჟამათაც ტფილისში არის სანამლებლად და ავადმყოფს სჭირდება ბევრი და აუცილებელი. თუ კი სხვას მიეცა დღიურები, მე რა დავაშავე? ნუ თუ არ შეიძლებოდა, ეთქვა, გეკუთნის, მაგრამ არ მოგცემთ. ალბათ სხვებსაც ასე მისწერა, რომ საქართველოდან ჩემის მეტი არავინ არის. თუ ამხ. მაგლობლიშვილი თავს გაიმართლებს იმით, რომ აქ ჩვენ გვეძლევა უფასოდ ყველაფერი, მაშინ მე ვეტყვი თევზზე და ისიც მარილიან თევზზე და პერლოვი ქაშზე, მე მგონი, შეუძლებელია მუდამ ცხოვრება და ვერცა ვჭამ, არა მარტო მე. არ არის აქ კურსანტი, რომ არ ყიდულობდეს საქმელს და უამისოდ მეტისმეტი იქნებოდა, ე. ი. მთლად შეიძლებოდა მშვიერი ვყოფილიყავით ამის გარეშე.

ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიცოან ტაბიძეს

14. XII. 36.

Дорогой Тициан Иустинович!

Посылаю Вам перевод „Алуды Кетелаури“ Важа Пшавелы. Одновременно посылаю его В. В. Гольцеву. Белый стих, которым написан перевод, по моему мнению, в наибольшей степени соответствует поэтике Важа Пшавелы, столь близкой к народному творчеству. О качестве перевода сам судить не берусь. На всякий случай, проверял его здесь, в Ленинграде, на довольно многочисленной аудитории, и отзывы получал самые благоприятные. Прошу Вас, просмотреть перевод и сообщить мне о всех недочетах, дабы я мог их исправить своевременно. Также прошу сообщить Ваше заключение В. В. Гольцеву – для устройства издательских дел.

В письме к нему я еще раз прошу о том, чтобы дали мне возможность напечатать эту вещь отдельной книжкой у Цыпина. Прошу Вас поддержать меня и в этом направлении.

Вашу телеграмму по поводу „Горийской Симфонии“ получил, и очень рад ей.

Послезавтра у меня здесь в Доме Маяковского большой вечер, где обсуждать мою работу будет весь город. Идут разговоры о книжке, но все это впереди. Таково действие Симфонии. Не знаю, что говорят в Москве.

Все жду и жду Вашей книжки обещанной, дорогой Тициан Иустинович! Пока я ездил, она быстро промелькнула в Ленинграде и тотчас была раскуплена, так что я уже не достал ее. Если получите, вышлите, бога ради. Очень хочется почитать Вас, не торопясь, на досуге, с чувством и с толком.

Когда же Вы к нам приедите? Я уже перестал надеяться на это. Последний месяц я жил в Петергофе, квартиру ремонтировали. Сейчас вернулся и пишу это письмо среди полного хаоса, среди разбросанных вещей и предметов. Наконец я дома!

Передайте мой сердечный привет Нине Александровне, Ниточке. Приветствуйте С. Чиковани, Г. Леонидзе, П. Яшвили, И. Мосашвили, С. Кутатели и всех друзей и знакомых. Часто вспоминаю Грузию и радуюсь, что у вас в Тбилиси, завязалось у меня столько милых знакомств с людьми, уже дорогими и близкими моему сердцу. Жду Вашего письма. Над чем сейчас работаете и каковы Ваши планы? Будьте здоровы.

Ваш Н. Заболоцкий

[ლენინგრადი]

ბორის ბრიკ – ტიტოან ტაბიძეს

16 декабря 1936.

Ленинград.

Дорогой Тициан!

Спасибо, что не забываете меня. Простите, что не отвечал Вам на ваше милое письмо, которое Вы мне прислали 2 недели назад с подстрочниками ваших стихов о Сталине. Я был всецельно поглещен поэмой о гибели Чапаева в Лбищенске, которую пишу и сейчас, что решительно не мог оторваться. Я знаю, что Вы, как большой поэт, поймете меня и простите. Вы не обидитесь, если я скажу, что в данный момент не могу (просто не выходит, или выходит плохо) переводить что-либо. Поэтому я, как мне ни жалко, приму, как должное, если Вы передадите эти строки другому, более свободному в данный момент, поэту (если, конечно, перевод нужно сделать как можно скорее).

Очень рад, что Вы будете редактировать книгу Ильи Чавчавадзе. Последний будет в единственно-знающих и любящих руках. Надеюсь, что пришлете, как обещаете, подстрочники в Москву, чтобы я, немедленно по окончании своего „Чапаева“, смог начать переводить Чавчавадзе. Интересно, какие стихи его Вы пришлете. Во всяком случае уверен, что Ваш выбор – выбор поэта.

Надеюсь, что Вы будете и в Москве и в Ленинграде, ибо тут у нас больше разговоров и восторгов перед Вашей книгой, чем перед всеми вместе взятыми ленинградскими поэтами, за исключением, быть может, одного лишь Заболоцкого. Я только что вернулся сейчас с его вечера, прошедшего с большим успехом. Он читал свой превосходный, только что законченный им перевод „Алуда Кетелаури“ Важа.

Договор на „Этери“ (1600 строк) „Academia“ мне прислала 1 декабря и в нем было указано, что работу я обязан сдать 1 января!!! Всякому понятно, что это невозможно. Осенью я был свободнее, но „Academia“ почему-то ничего не писала мне и не отвечала на мою октябрьскую открытку ей. Теперь, так как, видимо, ей нужно к 1 января иметь всего Важа, она потребовала от меня невозможного.

Договор я подписал (2 экземпляра) и отослал, как просили, обратно, с просьбой – 1) выслать мне копию и 2) назначить сроком сдачи рукописи не 1 января, а 1 марта. Ответа до сих пор не имею.

Одновременно с этим письмом посылаю письмо Севортьяну. Надеюсь, что „Academia“, по вине которой затянулось все дело, не вы-

кинет из издания „Этери“ и не передаст его какому-либо московскому досупчому поэту, который на куриерских, спешно и, в силу этого, небрежно, переведет поэму в 2 недели! Большая просьба к Вам, дорогой Тициан, сейчас же, на всякий случай, черкнуть Севортьяну и попросить исправить в договоре со мной 1 января на 1 марта. Надеюсь, впрочем, что „Academia“ и без того поймет и сделает это сама.

Книга моя появилась в Ленинграде и ее моментально расхватили. Отзывы слишком лестные, но отношу их к грузинским поэтам, главным образом к Вам, Леонидзе и Чичинадзе. Я сам успел ухватить только 3 экземпляра. Потому сейчас не могу выслать Вам ее. Как только пришлют мне из Москвы мои 25 законных экземпляров, немедленно вышлю Вам. Надеюсь, впрочем, что кроме того, в Грузии теперь уже пришла эта книга.

Вашей книги „Избранное“ давно уже нет в магазинах. Она исчезла в первые же 4-5 дней.

Где мои стихи о Грузии? Боюсь, что я весь душевный жар отдал своим переводам. Во всяком случае, я и на грузинскую тему написал лучшую поэму „Завещание Руставели“. От Сахелгами зависит теперь ободрить меня на дальнейшие стихи о Грузии или разочеровать меня <...> же собственных силах. Быть может я не могу сам писать. Последняя попытка – Чапаев. Мне писали, что Радиани думает в феврале приступить к изданию моей многотомной поэмы (1½ печ. листа!). Авось, напечатает. Буду очень благодарен, если подтолкнете, а заодно и попросите тов. Мгалоблишвили, как предс. рустав. комиссии, толкнуть основательно Сахелгами.

Жена, Лерочка и я дружески жмем Вашу руку и шлем свои сердечный привет Нине Александровне и Ниточке.

Ваш Борис Брик

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Дорогой друг Тициан!

Спасибо Вам за новогодние поздравления, за хорошие, дружеские слова, произнесенные по телефону. Я не сомневаюсь, что наша дружба навсегда, т. е. пока мы дышим, останется крепкой и ненарушимой.

Как я уже сообщил Вам, А. А. Фадеев к идее устройства Вашего творческого вечера отнесся вполне одобрительно. Он даже считал возможным провести вечер до Пушкинских торжеств, 15-20 января. Но. А. С. Татаришвили указал мне, что есть решение не смешивать во

время декады оперу с литературой, ибо грузинская литература сама по себе достаточно значительна и не может идти лишь в виде добавления к музыке. Раз Лаврентий Павлович так решил – так и будет. Следовательно, будем сговариваться об устройстве Вашего вечера во второй половине февраля. На днях снова поговорю с Фадеевым, которого я очень люблю и уважаю. Надо будет пустить дело в ход, не дожидаясь возвращения Ставского. Пока-что прошу Вас начать подборку материалов. Мне для доклада нужны „голуборожские“ ранние манифесты, всякие Ваши высказывания об искусстве, статьи о Вас (в том числе и самые плохие). Надо будет воспользоваться случаем и пробрать Буачидзе. Хочу составить и дать...

[მოსკოვი, დეკემბერი, 1936]

ელენა როზმიროვიჩ – ტიცინან ტაბიძეს

31 დეკაბრა 1936 გ.

Пушкинскому Юбилейному Комитету Грузинской ССР.

(Г. Тбилиси).

Прошу, срочно прислать Всесоюзному Пушкинскому Комитету сведения о Вашей работе по подготовке к ознаменованию столетия со дня смерти А. С. Пушкина (издание произведений Пушкина и литературы о нем, организация пушкинских выставок и др. мероприятия по широкой популяризации А. С. Пушкина), как уже проведенной, так и намеченной к проведению.

Одновременно с этим прошу прислать план проведения мероприятий в юбилейные дни.

Ответственный Секретарь Всесоюзного Пушкинского Комитета

Е. Розмирович

[მოსკოვი]

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Тициану Табидзе.

Антокольский с женой выехал десятого, поездом сорок семь.

Гольцев

Москва

[1936]

გრიგორი სანნიკოვ – ტიციან ტაბიძეს

Москва.

К январскому Пушкинскому номеру „Нового Мира“ советские поэты готовят стихи Пушкине восемь, двенадцать строк.

Принимают участие в этом номере поэты всех союзных республик. Стихи будут печататься родном языке каждого народа при русском подстрочнике. Просьба принять участие. Ждем Ваших стихов двенадцатого декабря. Высылайте спешной почтой.

Привет.

Вронский, Санников

[1936]

ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს

ჩემო ლამაზო და საყვარელო ნიტა!

როგორ ხარ, გენაცვალე და რას აკეთებ, მე უშენოთ ძალიან მონყენილი ვარ. უეჭველათ მალე წაგიყვან რუსეთში. ეხლა შენ იცი, როგორ ჭკუით იქნები და კარგად ისწავლი, არ გაცივდები და არ იცვლქებ. აკოცე ბევრი დედას, ბებოს, ქეთოს და შენ კოშკას.

შენი ტიციან ტაბიძე

[1930-იანი წლები]

ტიციან ტაბიძე – ბარბარე ყარალაშვილ-მაყაშვილს და ნიტა ტაბიძეს

ძვირფასო და საყვარელო დედა და ნიტა!

ნინა წერილში გწერდით და ეხლაც გიმეორებთ, როცა მიიღებთ მოსკოვიდან გამოგზავნილ ფულს, მოაწყვეთ ისე, რომ წამოხვიდეთ მოსკოვში. სახლი იოსებს და ქეთოს ჩააბარეთ, მეზობლებიც მოუვლიან, ბარგი ჩვენ ოთახში ჩაიკეტება.

მოგზაურობა ძალიან ადვილია, ტფილისიდან ყოველთვის მოდის ვინმე ნაცნობი მატარებელში, ესეც არ იყოს, მატარებელი პირდაპირ მოდის მოსკოვში და ნიტა გზას გაიგნებს. დეპეშით მოინერეთ, რა დღეს გამოხვალთ და მატარებელის ნომერი და ჩვენ ვოკზალზე დაგხვდებით.

ძალიან მახარებს ნიტას ასეთი სწავლაში წარჩინება, გუშინ მივიღეთ თქვენი წერილი, სადაც მაგის ნიშნები იყო ჩანწერილი.

რომ წამოხვალთ, წამომიღეთ უთუოდ ჩემი „ბლუზა“ თეთრი და გაზეთები ქართული – აგრეთვე ქართული ლიტერატურული გაზეთი, თუ იყოს გამოსული „მნათობი“ №4, ნიტამ დარეკოს სასახლეში.

ბილეთების აღებას, თუ იოსება მანდ არ არის, სერგო ან კოლია მიწიშვილი მოგიწყობთ, ანდა ყველას სჯობია, ნიტამ დაურეკოს პლატონ კეშელავას სასახლეში ჩემ მაგიერ და ის ყველაფერს გაუკეთებს.

ერთი სიტყვით, გელით და ამ წერილზე პასუხი დეპეშით გამოგიგზავნეთ. მე ამ თვის ბოლომდე ნება მაქვს, დავრჩე მოსკოვში, მერე კი თქვენ დარჩით და მე მივხედავ სახლს.

აბა, თქვენ იცით, როგორ მოიქცევით.

ნინა კარგად არის და თქვენ გელით, ეხლა სადღაც წასულია და მე ვჩქარობ წერილის გამოგზავნას. თუ ნინა ჟღენტიც ექსკურსიაში იქნება, ნიტა ძალიან გაიხარებს მოსკოვში.

*თქვენი ტიციან ტაბიძე
[მოსკოვი, 1930-იანი წლები]*

სერგო კლდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს

ტიციან!

გუშინ ქუჩაში შეგხვდი და დაგემალე – შემრცხვა და ვერ დაგენახე. როდემდის უნდა დაგემალო? დამნაშავე ვარ და მაპატიე. შენ კეთილი ხარ და მალე დაივინყებ. ძალიან მიყვარხარ, ტიციანელო.

შენი სერგო კლდიაშვილი

[1930-იანი წლები]

ტიციან ტაბიძე – სახალხო განათლების კომისარს

სახალხო განათლების კომისარს.

ათ წელზე მეტია, რაც მე პირველათ დავინტერესდი სახალხო მხატვრის ნიკო ფიროსმანიშვილის შემოქმედებით. იმ დროს გმირობათ ითვლებოდა ფიროსმანიშვილის გამოქომაგება, იმდენათ მონამულული იყო ატმოსფერო მის გარშემო ოფიციალურ ცრუ აკადემიკოსების მიერ. პირველათ ჩვენ დავინყეთ მისი სურათების შეკრება და პრესაში და საჯაროთ გამოგვექონდა მხატვარის სახელი. არაერთი მტერი გადაგვეკიდებია ამის გამო, მაგრამ ჩვენი რწმენა იმდენათ ძლიერი იყო, რომ ერთხელაც არ გვიღალატია ამ საქმისთვის.

ჩემი ინიციატივით სახელგამმა გამოსცა ნიკო ფიროსმანიშვილზე მონუმენტალური მონოგრაფია, რომელსაც რედაქცია გაუკეთა ამხ. მამია ორახელაშვილმა. ამ დღიდან იწყება ნიკო ფიროსმანიშვილით დაინტერესება როგორც საბჭოთა კავშირში, ისე უცხოეთში.

მე მაქვს შედგენილი და ამ წიგნში დაბეჭდილია მისი ვრცელი ბიოგრაფია. უფრო ადრე კიდევ ჩვენ ვუძღვევით ნიკო ფიროსმანიშვილს მთელი ნომერი გაზეთის „ბახტრიონი“, სადაც პირველათ შეიკრიბა ნიკო ფიროსმანიშვილის ცხოვრების შესახებ მასალები.

არაერთი და ორი საღამო გაგვიმართავს ნიკო ფიროსმანიშვილის შემოქმედების შესახებ, სადაც თავგამოდებით ვიცავდით მხატვარს იმ ხალხისგან, რომელიც მას უარყოფდა და თავს ესხმოდა.

ეხლა უკვე ნიკო ფიროსმანიშვილის სახელი მსოფლიო მხატვარის სახელს იხვეჭავს. უეჭველია, ეს მიენერება საბჭოთა ხელისუფლების ღონისძიებას, რომელმაც დააფასა ხალხის გულიდან გამოსული მხატვარი და შეჰქმნა საჭირო პირობები, რომ პოპულიარული გამხდარიყო ფიროსმანიშვილის შემოქმედება, უმთავრესად მონოგ-

რაფიის გამოცემით და ოქტომბრის ათი წლის თავზე მისი გამოფენების მოწყობით მოსკოვში.

ეხლა ნიკო ფიროსმანიშვილის სურათების გამოფენა განზრახულია გერმანიაში, საიდანაც არი რამდენიმე წინადადება.

უეჭველია, საბჭოთა ხელისუფლება საჭიროთ იცნობს ამ გამოფენის მოწყობას, რისთვისაც შერჩეულ იქნება გამოფენის გამყოლი ხალხი.

მე მგონია, მაქვს სრული მორალური უფლება ვითხოვო, რომ მეც გაგზავნილ ვიქნა ამ გამოფენასთან, მე იქ მივანვდიდი მხატვრის შესახებ ბევრ ცნობებს და ამის გარდა ქართულ პრესაში დავწერდი, თუ როგორ მიიღებდენ გერმანიაში გამოფენას.

ამის გარდა, ჩემთვის, როგორც საბჭოთა მწერალისათვის, ბევრით იქნებოდა საინტერესო გერმანიის კულტურის დაკვირვება. მოსკოვიდან თითქმის ყოველწლივ იგზავნიან მწერლები საზღვარგარეთ, რომ დასწერონ იქაური ცხოვრების დაკვირვებანი.

თუ საგრძნობელი იქნებოდა ამისთვის გაღებული ხარჯები, მე იმას ავანაზღაურებდი, ასევე გადავცემდი ეროვნულ გალერიას ნიკო ფიროსმანის კოლექციას, რომელიც მე მაქვს. როგორც ვიცი, გერმანელებს უნდათ ნიკო ფიროსმანიშვილის სურათების შეძენა და ამ მხრივ ჩემი კოლექცია შეავსებდა ამ გამოფენას.

დარწმუნებული ვარ, მიიღებთ მხედველობაში ჩემ განცხადებას და დადგება საკითხი ნიკო ფიროსმანიშვილის სურათების საზღვარგარეთ მოწყობის შესახებ.

ტიციან ტაბიძე
[1930-იანი წლები]

„სალიტერატურო გაზეთის“ რედაქცია – ტიციან ტაბიძეს

ამხ. ტიციან ტაბიძეს.

ძვირფასო ამხანაგებო...

მწერალთა აქტივის იმედით „სალიტერატურო გაზეთი“-ს რედაქციამ იკისრა მეტად პასუხსაგები საქმე: ტფილისის ქალაქის მეურნეობის შესწავლა და საქალაქო მშენებლობის აქტუალური საკითხების მხატვრული გაშუქება ჩვენს პერიოდულ პრესაში. ამ თაოსნობას დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა ეძლევა იმდენად, რამდენადაც მწერლობას საშუალება ეძლევა, დაამტკიცოს თავისი აქტივობა ამხ. ლ. ბერიას მიერ ტფილისის გარდასაქმნელად დასახულ ამოცანათა გადაწყვეტაში. „სა-

ლიტ. გაზეთის“ მიერ განზრახული მწერალთა ბრიგადების რეიდი იქნება მწერალთა აქტივის გამოცდა. თუ რამდენად შესწევს მას უნარი, საქმედ აქციოს დაპირება, რომელიც მწერალთა აქტივმა მისცა ტფილისის საბჭოს ხელმძღვანელობას ა/ნ. 7 ოქტომბრის თათბირზე.

ეს გარემოება ავალებს ბრიგადის თვითეულ მონაწილეს, უდიდესი პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდოს სარეიდო მუშაობას და ზუსტად შეასრულოს ბრიგადის ხელმძღვანელის მიერ მიცემული დავალებანი.

რეიდის მომწყობი შტაბი სთხოვს ბრიგადის ხელმძღვანელს, რომ ბარათის მიღებისთანავე მოიწვიოს ბრიგადის წევრთა თათბირი სამუშაო გეგმის გამოსამუშავებლად და მიღებული გეგმის მიხედვით მისცეს კონკრეტული დავალებანი ბრიგადის წევრებს და ამასთან, განისაზღვროს ვადა დავალებათა შესასრულებლად.

ბრიგადა აუცილებლად უნდა დაუკავშირდეს ტფილისის საქალქო და სარაიონო საბჭოების სათანადო განყოფილებას. რედაქცია და რეიდის მომწყობის შტაბი საჭიროდ სცნობენ, რომ ბრიგადებს შორის გაიშალოს სოციალისტური შეჯიბრება რეიდის საუკეთესო ჩატარებისათვის. ამასთან, გაცნობებთ, რომ ბრიგადების ნამუშევარი, გარდა იმისა, რომ ნარკვევების სახით დაიბეჭდება ტფილისის პრესაში, გამოიცემა დიდ დასურათებულ კრებულად.

„სალიტერატურო გაზეთი“-ს რედაქცია დარწმუნებულია, რომ თვითეული ბრიგადა შეუძლებელი ინტერესით და გულისყურით შეუდგება დაკისრებულ მოვალეობათა შესრულებას.

რეიდის მომწყობ შტაბის მიერ გამოყოფილია ხუთი ბრიგადა: კეთილმონყობის, კომუნალური მშენებლობის, ჯანმრთელობის, სახგანათლების, გარეუბნის შემსწავლელი ბრიგადები.

კომუნალური მშენებლობის ბრიგადა:

შესასწავლი ობიექტები: ტრამვაი, წყალსადენი, ახალი სახლების და ქარხნების მშენებლობა, ახალი ქუჩები, კანალიზაცია, ქალაქის დაგეგმვა და სხვა.

ბრიგადის შემადგენლობა: ტ. ტაბიძე, დ. შენგელაია (ხელმძღვანელები), შ. აფხაიძე, კ. ლორთქიფანიძე, ლ. ქიაჩელი, მხატვრები: ნიკოლაძე, მ. თოიძე, ლ. გუდიაშვილი. ბრიგადას შეუძლია, ახალი წევრებით შეავსოს თავისი შემადგენლობა.

„სალიტ. გაზეთის“ რედაქცია
[1930-იანი წლები]

იური ტინიანოვ – ტიცინ ტაბიძეს

Сердечно благодарим за память. Поздравляем наспутившим годом дорогих Тициана Нину Александровну, Ниту. Телеграмма блуждала новый адрес улица Плеханова 8/10 – квартира 49. Первый том романа кончил. Сердечный привет дорогой Елене Михайловне, милому Серге Давидовичу.

Юрий, Елена, Инна Тыняновы
Ленинград
[1930-იანი წლები]

ბენედიკტ ლივშიც – ტიცინ ტაბიძეს

Всей душою в Грузии. Никогда не забуду сердечного приема. Братски обнимаю дорогих друзей.

Бено
Баку
[1930-იანი წლები]

ილია კოხრეიძე – ტიცინ ტაბიძეს

სალამი უძვირფასეს მგოსანს, ტიცინ ტაბიძეს!

ძალიან ვწუხვარ, რომ განუხებთ, მაგრამ პირობებმა მომიყვანა ამ დღემდე. გიგზავნით ერთ ლექსს სანიმუშოთ. თუ შეიძლება ამის გამოშვება, მაცნობეთ, თუკი ძალიან არ შეწუხდებით, რომელ ჟურნალში გამოუშვებთ და შემდეგ განვარგძნობ მუშაობას. ამას გარდა გთხოვთ, მომცეთ ცნობა რომელ ჟურნალში დავინყო მუშაობა და როგორ. თქვენთან გამომაგზავნა ვლადიმერსკიმ ჟურნალ „რეზეცის“ რედაქციიდან.

მაცნობეთ ყოველივე და ვიქნები ერთი მომუშავე როგორც ახალგაზრდა კომკავშირელი.

Ленинград. Петроградская сторона №3. Малый проспект д. 32. кв. 19.

Кохреидзе Илья Мелитонович
[1930-იანი წლები]

თუმანოვ – ტიცინან ტაბიძეს

Тбилиси.

Выставка имеет успех, закрывается не ранее пятнадцатого апреля. Вы приказом 2 февраля назначены ответственным руководителем. Адрес: Габуния, улица Цулукидзе три.

Туманов

1930-იანი წლები

აიბეკ – ტიცინან ტაბიძეს

Ташкент.

Телеграммой 17 августа мы просили выслать – Ташкент, улица первого мая 20 – счет для оплаты подстрочника поэмы Леонидзе. Счет нами не получен, прошу ускорить высылку.

Союз писателей Узбекистана

Айбек

[1930-იანი წლები]

ევგენია ჟივოვა – ტიცინან ტაბიძეს

Москва.

Доморацкий обратится вам просьбой редакции выехать Грузинскую деревню, дать впечатления речи Сталина. Поручение важное, неотложное. Прошу согласиться. Благодарю, привет.

Живова

Известия

[1930-იანი წლები]

ნადირაძე – ტიცინან ტაბიძეს

Тифлис.

По предложению Махарадзе ускорьте приезд.

Груз Цик – Надирадзе

[1930-იანი წლები]

რუსი მწერლები – ტიცოან ტაბიძეს

Золото Тициан! И я был тут. Отчего Вас не было! Лучше всех говорили Паоло и Толстой.

Ваш Б. П.

Привет дорогой и любимой Грузии.

Алексей Толстой

Приветствую страну рыцарей.

Ю. Олеша

Вера Инбер

К. Ф.

Леонид Леонов

В. Ильенков

Кирпотин

И. Кулик

Н. Р.

В. Лившиц

[1930-იანი წლები]

მიხაილ ლოზინსკი – ტიცოან ტაბიძეს

Приезжаем второго, двенадцать тридцать. Сердечный привет.

Лозинский

Сухуми

[1930-იანი წლები]

ფატმან თვალთვაძე – ტიცოან ტაბიძეს

Книга выслана давно. Рецензента подыскиваем. Скоро буду в Тбилиси. Обнимаю Нину, Ниту. Привет.

Фатма

Москва

[1930-იანი წლები]

პლისკო – ტიცინ ტაბიძეს

Москва.

Прошу прислать статью, тему советский патриотизм – любовь к родине. Размер 300–350 строк, срок – 28 декабря. Телеграфируйте согласие.

Плиско

[1930-იანი წლები]

პიოტრ პავლენკო – ტიცინ ტაბიძეს

Дорогой Тициан!

Вчера, едва встав с постели, в которой провалялся я больше месяца, пошел я на концерт грузинской песни и вдруг вспомнил, что и я грузин, правда, не полной, по частичной – и сразу мне вспомнилось и Грузия, и Вы, и множество пейзажей и лиц, и мне захотелось написать Вам и Нине Александровне.

Я страшно себя ругаю, что до сих пор ничего не писал о Грузии, но теперь исправляю ошибку – пишу. В книге о Шамиле у меня будет много о Грузии, о Тифлисе.

Я до сих пор не могу забыть того хевсурского – кажется – гимна солнцу, который я слышал у Леонидзе в исполнении Хоравы и Васадзе.

Как Вы думаете, можно-ли достать ноты и слова (по грузински, конечно) этой песни? Я вставлю ее прямо в роман. Замечательная песня!

Если будет у Вас охота, напишите мне о том, как живете и что пишете, когда рассчитываете быть в Москве.

Наверно, в феврале на Пушкинском пленуме будете?

Я надеюсь, что – наконец – хотя бы из уважения к Пушкину мои болезни оставят меня в покое и я поеду, вместе со всем пленумом, в Тригорское и Михайловское, как тут у нас предположено.

Хотел бы я сегодня приложить к письму своего книжку о Д. Востоке, но она еще не вышла из печати.

Стоит-ли предложить ее для перевода на грузинский?

Как Ваше мнение?

Крепко жму руку Вашу и Нины Александровны.

Очень хочу получить от Вас письмо.

П. Павленко

[მოსკოვი, 11 იანვარი, 1937]

სოლომონ ლოხოვსკი – ტიცინ ტაბიძეს

Гослитиздат готовит сборник „Советский Писатель“ восемнадцатому съезду партии по вопросам литературы искусства, роста культуры на основе третьей пятилетки. Ждем материал не позднее 25 февраля.

*Лозовский
Москва
[1937]*

ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს

*მოსკოვი.
14 თებერვალი, 1937 წ.*

საყვარელო ძმაო რაჟდენ!

ისე უეცრად მომიხდა წამოსვლა ტფილისიდან მოსკოვში, რომ ვერ მოვასწარი შენთან შემოვლა და გამოთხოვება.

ვერ მოვასწარი, ერთხელ კიდევ მეთხოვა, რომ თუ ჩემი ძმა ხარ, ნუ დაივინყებ ჩემი ლექსების წიგნის ამბავს.

გადამიგზავნე დატოვებული მასალები სტამბაში და ჩაგაბარებ დაპირებულ პოემას.

ყოველ შემთხვევაში, ქალაღი არ დამიბანდო სადმე!

მეც კაცი ვარ და ერთმანეთს კიდევ შევხვდებით. მე მინდა, ჩემი ლექსების ეს კრებული იყოს იდეოლოგიურად გამართული და რაც პირველ წიგნს უბედურება ეწვია, ის გამოვიყიდო, შენ თუ ამაში დამეხმარები, ამით ჩვენ გამომცემლობასაც და პირადად მეც ძალიან დამავალებ.

ეხლა ერთი ფეხით ტფილისში ვარ, ისე შეწუხებული ვარ მაგ წიგნის ამბავით, მაგრამ მაინც იმედი მაქვს, შენ არ დაივინყებ ჩემ თხოვნას და წიგნს გამიგზავნი სტამბაში.

მოსკოვში დიდი სიცივეებია.

ჩემი საქმე მალე მოვათავე, სიტყვებს ისე უმოკლებდენ ორატორებს, რომ მე იძულებული ვიყავი, 12 წამის საკითხავი შვიდ წამში წამეკითხა და ამის გამო მიხდებოდა ძალიან ჩქარი ლაპარაკი. ეხლა მთელ ძალასა და ღონეს მოვახმარ, რომ ქალაღი გავინაღდო პუშკინის კომიტეტისთვის და ფედერაციაში შევუდგეთ პუშკინის ბეჭდვას.

სალამი ნინას შენსას და ჩემ ნინასგან ორივეს კიდევ სალამი.

თუ ძმა ხარ, თუ პავლე საყვარელიძისთვის იყოს სიტყვა საჭირო, ნურც მაგას დამამადლი და საერთოდ შენი დიდი იმედი მაქვს. გაკოცებ ბევრს.

შენი ტიცციან ტაბიძე

გიორგი მდივანი – ტიცციან ტაბიძეს

სალამი ტიცციან!

ვერ წარმოიდგენ, როგორც გამეხარდა, დღეს რომ ლენინგრადში გაზეთი გადავშალე და შენი ლექსი ტელმანზე წავიკითხე.

ძარღვიანი ვაჟკაცური ლექსია.

სალამი ნინასა და შენს გოგონას.

შენი ჟორჟ მდივანი

ლენინგრადი

3/III – 37 წ.

ტიცციან ტაბიძე – ელისაბედ ფხაკაძე-ტაბიძეს

ჩემო ძვირფასო და უსაყვარლესო დედიკო!

მალე ერთი თვე გახდება, რაც მე მოსკოვში ვარ. საქართველოდან ვიყავი გამოგზავნილი ა. პუშკინის ასი წლის იუბილეს დღესასწაულზე. 10 თებერვალს მომიხდა გამოსვლა დიდ თეატრში. ამ სხდომას დაესწრო მთელი მთავრობა ამხ. სტალინის მეთაურობით და გული ლამის შემიღონდა – მაგრამ მაინც წარმოვსთქვი სიტყვა პუშკინზე, ეს სიტყვა აქ დაიბეჭდა და რადიომაც მთელ ქვეყანაზე მოჟინა.

4 მარტს მოსკოვის მწერალთა კავშირმა გამართა ჩემი შემოქმედების საღამო.

ვერ აგინერ, როგორ კარგად ჩაიარა ამ საღამომ. დაესწრნენ თითქმის ყველა გამოჩენილი რუსის მწერლები და პოეტები. მე ვკითხულობდი ქართულად, რუსის პოეტები კიდევ კითხულობდნენ ჩემი ლექსების თარგმანებს. საღამოს დაესწრნენ ისპანიიდან ჩამოსული გამოჩენილი მწერლები და მომილოცეს ეს საღამო; აგრეთვე რუსებმა, სომხებმა, თათრებმა და ყველამ. აქაურმა გაზეთებმა დიდი წარჩინებით აღნიშნეს საღამო. ყველანი მილოცავდნენ და მკოცნიდნენ.

ახლა მივდივარ ლენინგრადში, იქაც იმართება ჩემი პოეზიის სა-
ლამო. მოსკოვის სალამოს ნახევარი გამარჯვებაც რომ განმეორდეს,
მე მაინც კმაყოფილი ვიქნები.

ამ შემოდგომაზე გამოვიდა რუსულად ჩემი ლექსების წიგნი,
ორმაგი ტირაჟით, მაგრამ ორ კვირაში სულ გაიყიდა. ეხლა კიდევ
სცემენ მეორედ ამ ლექსებს, მე კიდევ დავუმატე ახალი ლექსები.

ერთი სიტყვით, მე ძალიან კმაყოფილი ვარ მოსკოვის მიღებით,
ხანდისხან თავი სიზმარში მგონია, ისე სიყვარულით და პატივისცე-
მით მეპყრობიან ყველანი.

არ ვიცი, ღმერთმანი, როდის უნდა გავამართლო ასეთი უანგა-
რო და პატიოსანი ხალხის სიყვარული. არის ერთი ტელეფონების
რეკვა და დაპატიჟება. მაგრამ მე მეტი აღარ შემიძლიან.

ჩემო ძვირფასო დედიკო, გწერ ამას იმიტომ, რომ ვიცი, გაგი-
ხარდება ჩემი გამარჯვება.

მე თუ რამეს წარმოვადგენ ქვეყანაზე, ეს სულ ერთიან შენი
შემწეობით, შენი მხნეობით და ჭკუის დარიგებით.

მომავლენა ჩემი სტუდენტობა და მოსკოვში სწავლა, მომავლენ-
და შენი წერილები და დაიმედება, რომ სწავლა არ დამეგდო – თუმ-
ცა მამა ავად იყო.

მე ვერასოდეს ვერ გადავიხდი შენს ამაგს და სიყვარულს. მაგრამ
როდის ყოფილა, რომ შვილს დედის ამაგი ერთბაშად გადაეხადოს, დე-
და იმიტომ არის დედა, რომ სიყვარულით იყოს მუდამ. მაგრამ შენ სხვა
დედებშიც გამოიჩინე: გულმაგარი, კეთილი და გამრჯე, მეოჯახე.

თუ მე მერგო წილად ხალხის დაფასება და სიყვარული, ეს სულ
შენ გეკუთვნის, მე რომ შენსავით შრომა და მუყაითობა შემეძლოს,
ბევრჯერ მეტს გავაკეთებდი, მაგრამ მამისაგან გამოყოფილი გუ-
ლის სისუსტე მიშლის მეტ მუშაობას.

ჩემო საყვარელო დედიკო, მე არაფერი ისრე არ გამახარებდა, ერ-
თი რომ შენ დამჭკნარ ძუძუებს ვაკოცებდე და შენ გამრჯე და პატიო-
სან ხელებს ცრემლებით დავკოცნიდე. მაპატიე, რომ ზოგჯერ ვერ გი-
გონებ და ვერ ჩამოვდივარ შინ. მაგრამ იცოდე, შენზე უფრო არავინ არ
მიყვარს ქვეყანაზე, და არც არავინ ღირს ასეთ სიყვარულად. ვაკოცებ
ჩემს სიმონიკას, მაროს და მათ ბავშვებს. ვიცი, მათაც გაეხარდებათ
ჩვენი ოჯახის გამარჯვება და საერთო ჩვენი ერთმანეთში სიყვარული.

წინა აქ არის და ძალიანაც მეხმარება. ნიტას თითქმის ყოველ დღე
ველაპარაკები ტფილისში ტელეფონით.

გაკოცებ ბევრს, ბევრს და მალე გინახულებ.

შენი ერთგული შვილი ტიცციანი

გიგზავნი ხუთას მანეთს იმის მოსაგონებლად, რომ შენი დიდი ვალი აქამდე არ დამვინყებია.

ტ. ტ.

[მოსკოვი, მარტი, 1937]

ალექსანდრ ბუბნოვ და ელენა როზმიროვიჩი – ტიცუან ტაბიძეს

8 мая, 1937 г.

Тициан Табидзе

Всесоюзный Пушкинский Комитет посылает Вам бронзовую медаль выбитую в ознаменование столетия со дня смерти А. С. Пушкина.

Председатель Всесоюзного Пушкинского Комитета:

А. Бубнов

Ответственный Секретарь Всесоюзного Пушкинского Комитета:

Е. Розмирович

ბენედიკტ ლივშიცი – ტიცუან ტაბიძეს

Ленинград, 16. V. 1937.

Мой дорогой Тициан,

Как Ваше здоровье? У нас одно время ходили слухи, что Вы больны (и даже вина не пьете!), но последние вести как будто более утешительны. Во всяком случае, прошу Вас, дорогой друг, напишите, не откладывая, как Вы себя чувствуете, что предприняли для здоровья, куда собираетесь ехать на лето...

У нас все по-старому. Я интенсивно работаю над переводами из „Сталинского“ сборника. Перевел полностью (уже сличая с подлинником) Ваши „Алавердобу“ и „სტალინის სამშობლო“ (все 200 строк и не пропустил ни одного собственного имени!). Завтра у нас в груз. секции будет происходить в присутствии всего синклита здешних грузин чтение и сличение моих переводов с подлинником. Я много занимался языком последние два месяца и кое-какие успехи, б. м., сделал. Но вот глагол – адская штука: овладеть им, значит овладеть языком. Приобрел

Броссе: понемногу знакомлюсь с историей. Гр. Мерчули прочел полностью – замечательно, в особенности язык!

Посылаю Вам „Алавердобу“, в которой один куплет выпущен по Вашему личному желанию. Поместить ли ее всю в „Стал. сб.“ или только ту часть, которую Вы назвали „კახელი გლეხის თქმა ბელადზე“? Прислать ли Вам перевод „სტალინის სამშობლო“?

Жду от Вас скорого – и утешительного в отношении Вашего здоровья – ответа. Крепко Вас обнимаю, целую ручки Нино. Екатерина Константиновна сердечно приветствует Вас обоих, а я, сверх того, и Ниточку.

Любящий Вас Бено

სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ტიცინ ტაბიძეს

Москва, 19 мая – 1937.

Дорогие друзья, мне очень, очень грустно, что я не получаю никаких вестей от вас. Отчего Нина Александровна не едет?! Я жду ее каждый день с большим нетерпением. Ведь обещали, что она приедет в мае и будет жить у меня. Пожалуйста, умоляю вас – приезжайте или хоть напишите два слова. Целую и очень люблю.

С. Есенина

ალექსანდრ ზუევ – ტიცინ ტაბიძეს

Дорогой Тициан!

Шлю Вам и сестрице моей Нине Александровне искреннейшее спасибо за приют и заботы. Надеюсь на этот раз – будете в Москве – не обойдете и мой порог.

Посылаю Вам немножко русской старины из собранного мной. Тут следующее:

1) Тетрадь пушкинской поры с рылеевскими „думами“, запретными в то время.

2) Автограф Ивана Аксакова; заявление написано его рукой. Вторая подпись Н. Чаева, известного тогда драматурга, третьей не разберу.

3) Два рисунка (большое стекло) XVIII века, из апокалипсиса. Найдены на севере, куда спасались в петровские времена наши старообрядцы. Рисунки сделаны „самодельными“ красками, грубовато, но выразительно.

4) Два рисунка из старообрядческой рукописи начала XIX века, сделаны московскими искусниками. В пещере стоит „ветхий Адам“, кувыркающийся в воздухе ангелок несет ему „ключ освобождения“. На втором рисунке ключарь Петр открывает золотые двери рая, перед которыми выстроилась очередь с разбойником Раисом во главе – это сосед Иисуса по Голгофе. Тематика типичная для старообрядцев, ожидавших кончины века и будущего воскресения.

5) Старинный русский лубок „Как мыши кота хоронили“ (не решился дать его в окантовку, боясь, что стекло на почте не уцелеет).

6) Книжку „Басен А. Н.“ – неизвестного баснописца 60-х годов, честь открытия коего принадлежит Вашему покорному слуге. Лыщусь надеждой, что этот наш прямой прадед в литературе русской займет место более прочное, чем, скажем, Киршон et tutti quanti.

Очень жалею, что не удалось найти в магазинах книжки Б. Шергина (автор живет на даче) и барельефа Пушкина, сделанного в Каслях – хотел послать его Нине Александровне (эти вещи останутся за мной).

Живем по старому – дома; вне дома события продолжают развиваться, но об этом Вы знаете из газет. Я собираю компанию поехать на рыбную ловлю в костромские угодья, этак на недельку – давно не бывал. Агния Александровна просит передать всем вам сердечный привет.

Жму руку и дружески обнимаю дорогих Нину Александровну, Тициана и Ниточку.

Ваш Ал. Зуев

Москва

25. V. 37

პაველ ანტოკოლსკი – ტიცინან ტაბიძეს

Москва, 4 июня, 37.

Дорогой любимый друг Тициан!

Мне внезапно захотелось аукнуться с Вами. Как Вам живется? Как Нина Александровна и Нита? Недавно я пробыл около месяца в Баку, и живя там, часто старался представить себе физическую близость свою от Тбилиси, но она не укладывалась в голове; наоборот, в Москве эта близость ощутимее.

В Баку я перевел Ваше прекрасное стихотворение „Дагестанская весна“ и послал его, как было условлено, в „Правду“. Но, увы, пока

что оно не печатается. Я просил Бронштейна дать мне текст перевода, но он, видимо, боится выпустить птичку из рук и божится, что стихи пойдут.

Живем мы здесь, как полагается к концу сезона, то есть безумно устав и кося обоими глазами на отдых, подмосковную речку, тишину и проч. 15-ого это и произойдет.

Пробую иногда писать стихи. Это называется потряхнуть стариной, так как новые, в настоящем смысле слова, не получаются. Но ничего! Они еще будут. Бориса я совсем не вижу, вроде того, что раздружился. От Москвы до Переделкина гораздо больше километров, чем кажется. Зато здесь недавно был Тихонов, и вот этот человек – единственный, живой, горячий, молодой – достоин всех похвал, какие только есть в моем словаре.

Ну, Тициан, дорогой, простите за бессвязность и необязательность этого письма. Крепко Вас обнимаю. Зоя сердечно кланяется Нине Александровне и Вам. Напишите когданибудь.

Ваш Павел

იროდიონ ქავჭარაძე – ტიცციან ტაბიძეს

10.7.37.

ამხ. ტიცციან ტაბიძეს.

ამასთან ერთად გეგზავნებათ საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის სამდივნოს ოქმის ამონაწერი „ქართული რომანტიკოსების“ წიგნის თარგმანის შესახებ.

*მწერ. კავშ. ადმინისტრ. საფინ. ნაწილი
ირ. ქავჭარაძე*

ჩერედნიკ – ტიცციან ტაბიძეს

Киев.

Прошу ускорить присылку подстрочников Бараташвили.

*Чередник
[1937]*

ლუბოვ და ილია ერენბურგები – ტიცინან და ნინო ტაბიძებს

Дорогие Нина и Тициан,

я все время с нежностью вспоминаю вас обоих. Я еще месяц сидела в Москве, вернее лежала, т. к. схватила малярию. А сейчас мы с Эрэнбургом выехали на неделю отдохнуть, но ничего из этого не вышло, т. к. дождь и пр.

Не забывайте – напишите.

Обнимаю вас.

Ваша Люба

Дорогой Тициан, целую вас, обнимаю. Когда свидимся?

Ваш И. Эрэнбург

[კიევი, 4 აგვისტო, 1937]

ბორის ბრიკ – ტიცინან ტაბიძეს

12. VIII. 37.

Дорогой Тициан!

Наконец, посылаю Вам на просмотр и строгий суд перевод „Этери“. Простите, что задержал. Я кончил недавно свою поэму „Василий Чапаев“, которая идет в номере „Нового Мира“, посвященная 20-летию Октября. То, что я работал над „Этери“ долго – надеюсь, послужило на пользу переводу. Ваш подстрочник всегда выводил меня на верную дорожку. Я старался сделать этот перевод проще, чем мой перевод „Гостя и хозяина“ (кстати, я все-таки надеюсь, что и он пойдет). Одновременно высылаю „Этери“ стремя лирическими стихотворениями Севортяну, которому, я надеюсь, Вы вскоре дадите свой отзыв.

Дорогой Тициан, как Ваше здоровье? Мы все здесь очень беспокоимся за Вас. Надеюсь, что Вы вырвались из жаркого Тбилиси и отдохнули где-нибудь в прохладе? Вы знаете, что „Заря Востока“ не пожелала подождать, пока я приготовлю исправления для книги Чавчавадзе и напечатала без моих исправлений – к юбилею, за что были нарекания со стороны Союза Писателей (так, по крайней мере, писал Валериан Иванович Гольцеву). Для московского издания много уже раньше были

даны исправления, а теперь я успел еще добавить и сильно улучшил текст многих переводов.

Большая просьба писать мне: как чувствуете себя, что пишете, что намереваетесь делать, не собираетесь ли осенью в Ленинград? – Вот было бы хорошо!

Кстати, у нас прошел слух, что с Паоло случилось несчастье. Не знаю, верно или нет?

Дружески привет от меня, жены и сына – Вам, Нине Александровне и Ните.

Надеюсь, скоро Вас повидать.

Ваш Борис Брик

P. S. Рад был прочитать хорошую статью о Вашем творчестве в журнале „ЛитСовременник“ №7. На всякий случай, посылаю ее Вам, ибо Вы еще, вероятно, не имеете ее.

Б. Б.

[ლენინგრადი]

ტიციან ტაბიძე – ალექსეი სურკოვს

Многоуважаемый и дорогой Алексей Александрович!

Мне бы очень хотелось видеть Вас, но не знаю можно ли это устроить в больнице. О Вашей же болезни я узнал от Клавдии Сергеевны Колчиной; Для альманаха творчества народов СССР я предлагаю грузинскую народную легенду „Абесалом и Этери“. Вы знаете, что эта легенда в Грузии расценивается как роман Тристана и Изольды. Вы знаете, что есть опера Зах. Палиашвили „Абесалом и Этери“, она будет показана в Москве в ноябре этого года.

Еще при жизни К. Марджанова собирались ставить „Аб. и Эт.“ в Госкинопроме, в общем, как я узнал и понял из доклада на Нац. Секторе Союза Писателей, эта вещь очень подходящая для альманаха и грузинские товарищи одногласно ее поддержат. У меня есть подстрочный перевод этой поэмы, хочу заказать виднейшему русскому поэту для перевода, она войдет в Годовое издательство „Академия“ в конце 1937 года.

[1937]

ლუბოვ და ილია ერენბურგები – ტიცციან და ნინო ტაბიძეებს

Дорогие друзья, хотелось бы узнать как живете, что у Вас нового? За время нашего совместного „хождения вечера“ я очень привязалась к вам обоим. Привет.

Ваша Люба

Salud!

И. Эрэнбург

[ტურ-დე-ფორ, 15 აგვისტო, 1937]

ტიცციან ტაბიძე – შალვა ცაგარეიშვილს

ტფილისი. 1937. 28/VIII.

განათლების კომისარიატის უმაღლესს შკოლათა სამმართველოს უფროსს – ამხ. შ. ცაგარეიშვილს

როგორც მოგეხსენებათ, მესამე წელია, რაც არსებობს ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი. ეს იყო ორგანიზაციის პერიოდი და, ცხადია, მუზეუმისათვის ძალიან მცირე დრო, რომ საფუძვლიანათ გაეშალა მუშაობა იმ დიდი მოვალეობის ასრულებისთვის, რასაც მუზეუმს უსახავს საქართველოს მთების რაიონების მომსახურება და საქართველოს სამხედრო გზაზე მომავალ ტურისტების და უცხოელებისთვის ჩვენი კულტურის გაცნობა.

ამ ხანათ ყაზბეგის მუზეუმში მოწყობილია და გახსნილი: ვაჟა-ფშაველას და ალ. ყაზბეგის კაბინეტები, ბოტანიკისა და გეოლოგიისა და ეტნოგრაფიის კაბინეტები და გაშლილია მუშაობა მთიურ ფოლკლორის შესაგროვებლად და ისტორიის კაბინეტის მოსაწყობათ.

განსახკომისგან მე ვიყავი, ამ ორგანიზაციის პერიოდში, დანიშნული დირექტორად. უმთავრესად ხელმძღვანელობა მიხედვოდა ტფილისიდან, რადგან აქ იყო შესაკრები ექსპონატები, აქედან ვანარმოებდით შენობის რემონტს და საერთოდ, ზამთრობით ყაზბეგის რაიონი მონყვეტილია გზის შეკვრის გამო.

დღესდღეობით მე მიმარჩნია ჩემი მუშაობა ორგანიზაციის პერიოდში დამთავრებულად, ამიტომ, თანახმად თქვენთან პირადი მოლაპარაკებისა, გთხოვთ, გამანთავისუფლოთ დირექტორის მოვალეობიდან.

ჩემ მაგივრობას გასწევს ამხ. სტეფანე ალიბეგაშვილი, ჩემი მოადგილე, მოხვევ, რომელიც შარშან მივლინებული იყო მოსკოვში მხარეთმცოდნეობის კურსებზე. აგრეთვე გთხოვთ, ჩემი განთავისუფლება შეუფარდოთ თქვენ მიერ ყაზბეგის მუზეუმის დათვალიერებას, რომ თქვენი დასწრებით შედგენილ იქნას აქტი მუზეუმის მდგომარეობის შესახებ.

რადგან ყაზბეგის მუზეუმში მუშაობას მე ვთვლიდი ჩემთვის უდიდეს საზოგადოებრივ საქმეთ, მე მეძნელება მისი თავის დანებება მთლიანად და გთხოვთ, მიიღოთ მხედველობაში, რომ მე ბედნიერი ვიქნებოდი, მემუშავა ყაზბეგის მუზეუმში ლიტერატურულ კონსულტატათ, შტატგარეშე უფასო თანამშრომელად.

*ყაზბეგის მუზეუმის დირექტორი
ტიციან ტაბიძე*

ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს

Ялта. 4. IX. 37.

Дорогой Тициан!

Пишу Вам, лежа в постели – по дороге схватил грипп. Все последнее время работал в Москве с особой нагрузкой, чтобы иметь возможность уехать в Крым.

Здесь очень хорошо, но я еще почти никуда не успел сходить.

Вашу открытку получил, но не успел ответить в Москве. Большой привет Нине Ал. и Ните. Юля со мной клянется вам всем.

Пишете ли Вы новые стихи?

Ваш В. Гольцев

ალექსანდრ ზუევ – ნინო და ტიციან ტაბიძეებს

Дорогие Нина Александровна и Тициан!

Давно наладил я Вам посылочку, и даже отнес на почту, но там потребовали, чтобы я заделал ее в деревянную упаковку. Подходящего ящичка я не нашел и посылочка залежалась. Нет, товар не портящийся. Посылаю ее с Юрой, попрошу его передать Вам.

Живем в общем удовлетворительно. Агния Александровна с дочерью уехали на сентябрь под Звенигород, я же околачиваюсь в Москве – держат всякие дела.

Желаю Вам доброго здоровья и всяческого благополучия.

Привет Ниточке и добрым друзьям.

Простите, что пишу карандашом – чернила за лето пересохли.

Ваш Ал. Зувев

М., 7 сен., 37

მ. შუროვა – ტიტუან ტაბიძე

Уважаемый товарищ!

Редакция „Творчество Народов СССР“ напоминает Вам, что срок представления работы в сборнике „Избранное“ по заключенному договору истек 1/VII с/г. с отсрочкой. Просьба – сообщить, когда будет Вами представлена означенная работа.

Литсекретарь М. Шурова

Уважаемый т. Табидзе

Шлю Вам и в/жене сердечный привет от себя и от Маяковских.

М. Шурова

Москва

10/IX-37

ვვავნია ჟივოვა – ტიტუან ტაბიძე

Уважаемый Тициан Юстинович!

Посылаю Вам перевод „Сказания об Арсене“, сделанный Вл. Державиным.

Прошу Вас просмотреть его и сделать Ваши замечания. Нужно проверить его с подлинником, кое-какие отступления Державин сделал – это было необходимо для того, чтобы его сделать более понятным и удобочитаемым для читателей, которым он предназначен. Думаю, что эти отступления не встретят возражений.

По договору Вы должны написать и вступительную статью к поэме. Прошу Вас все это сделать и прислать в ближайшее время: в первую очередь перевод, а вслед за ним и статью.

Жду срочного ответа.

Привет!

Живова

[1937]

ვლადიმირ დერჟავინ – ტიციან ტაბიძეს

Москва, 6, [1937].

Дорогой и родной мой Тициан Юстинович!

Еще раз прошу у Вас прощения за то, что я невольно, задержал переводы Важа Пшавела. Несколько успокоило меня то, что Брик, как оказалось, еще не сдал „Этери“.

Мною послано теперь Вам все за исключением „Свадьбы дэвов“ и „Песни“ – в них обоих – 30 строк. Я немного устал и заболел от усиленной работы, которую мне пришлось выполнить и послав Вам последнюю партию переводов, я сразу уехал в деревню и только что вернулся отдохнувши. Это письмо я должен был Вам написать раньше, но, кажется, и сейчас не поздно. В „Бахтриони“ я допустил некоторые купюры в первой и во второй главе и, еще, в середине поэмы. Эти сокращения я допустил потому, что мы с Вами не успели проработать построчник, как до сих пор делали, и некоторые места были мне непонятны. Потом – мне думалось, что плач Санаты в немного сокращенном виде по русски будет выглядеть лучше. Не сомневаюсь, что в подлиннике это замечательно, но перевод всё таки перевод и переводчику, даже самому талантливому, трудно, а м. б. и невозможно воспроизвести все тонкости переводимых стихов, особенно, если переводчик имеет дело с таким гениальным художником, как Важа Пшавела.

Предлагаю это на Ваше усмотрение, дорогой Тициан Юстинович, как редактора и авторитета в поэзии. Если Вы не согласитесь со мной и найдете полезным для перевода „Бахтриони“, чтобы он был переведен полностью, я восстановлю немедленно все выпущенные мною строки (их впрочем немного, строк 40 на 1460 строк поэмы).

Я сделаю это быстро и с удовольствием, для этого мне нужны разъяснения к II-й, III-й и XI главам. Вся одиннадцатая глава (меньше 30 строк) является лирическо-философским отступлением. Но такие выражения, как „узнаю по отравленному голосу“ мне непонятны и я не знаю, чем заменить это. В чистые, полные совершенно конкретного смысла стихи поэмы эта строка, если оставить ее буквально, ворвалась бы диссонансом. А мне хочется, что бы поэма „Бахтриони“, очаровавшая меня, и по русски выглядела бы несокрушимой крепостью и чтобы в ней ни один камень не шатался.

Сам я остался доволен тем, что я сделал. Я работал упорно и всыскаательно и если будет надо, буду работать и совершенствовать дальше. По моим представлениям открытие Важа Пшавела для русского читателя обогащает нашу отечественную поэзию, подобно тому, как обогатило ее открытие Гейне в начале прошлого века. Таких поэтов, как Важа Пшавела, мало в мировой поэзии и рождаются они редко. Я хотел бы работать дальше над Важа Пшавела. Вы писали мне, что Вы сделали новые построчки, прошу Вас послать мне их.

Пошлите мне, также, несколько глав Руставели. Не знаю, хватит ли у меня энергии и времени, но хотя бы немного я хочу сделать к юбилею. Жаль, что это всё делается поздно, в последние дни. Если бы построчки Руставели были у меня в руках хотя бы год назад, я думаю, что многие главы, уже сделанные, я предложил бы сейчас нашим журналам.

Дорогой наш Виктор Викторович, кажется, сейчас в Тбилиси? Передайте ему мой привет.

Я прошу Вас, Тициан Юстинович, отобрать несколько своих и чужих стихотворений, так чтобы у меня был выбор, на предмет переводы их к юбилею, к двадцатилетию Октября. Попросите Гольцева, чтобы он отобрал для меня, что он найдет подходящим. У меня есть договоренность с „Красной Новью“ и также просит „Знамя“.

В „Детиздате“ одно время распространился тревожный слух, что вы отказались редактировать „Арсена“ потому, что Вам не хватает времени для творческой работы. А вчера Живова сказала мне, что редактором остаетесь Вы. Это меня порадовало; хорошо заканчивать работу с тем, с кем ее начал.

Главный редактор Детиздата – Лебедев уволен из издательства, кажется, на днях. Дать одобрение рукописи для того, чтобы Детиздат выплатил мне деньги, некому, кроме вас. Живова довольна моим пе-

реводом Арсены, но для ее душевного равновесия и сердечного спокойствия нужно Ваше одобрение, и только получив его, она сможет подписать мой счет.

Если Вы довольны моим переводом Арсены, будьте добры, пошлите в Детгиз телеграммку: „Арсен одобрен“.

Я сделал два варианта Арсены: один для „Академии“ совершенно буквальный и полный, другой для „Детиздата“ немного смягченный, из учета того, что читатели молоды. Между обоими вариантами существует около 200 разночтений.

Простите небрежность письма. Написать надо было много, отослать надо поскорее. Привет Вам – родной мой! Привет Вашей семье. Привет моим друзьям в Тбилиси.

Любящий Вас Владимир Державин

Жду вашего письма.

პირთა საძიებელი

აბაშელი (ჩოჩია) ალექსანდრე (საშა) (1884–1954) – პოეტი – გვ. გვ. 290, 351.

აბაშიძე ვასო (1854–1926) – მსახიობი – გვ. 304.

აბელ – გვ. 293.

აბრამია კონსტანტინე (†1947) – არჩილ მიქაძის ცოლისძმა, თბილისის სამხატვრო აკადემიის ბუღალტერი – გვ. 295.

აბრამია-მიქაძე რაისა (1903–1984) – მოქანდაკე, არჩილ მიქაძის ცოლი – გვ. 292, 295, 297.

აგრონოან ავეტის (1866–1948) – სომეხი მწერალი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 187.

აგატია სქოლასტიკოსი (536–582) – ბიზანტიელი ისტორიკოსი, პოეტი – გვ. 184, 185, 187.

ადამიძე – გამომძიებელი – გვ. 344.

ავალიშვილი ზურაბ (1874–1944) – იურისტი, ისტორიკოსი, პუბლიცისტი, დიპლომატი – გვ. 184, 187.

ავდევევასილი – ინჟინერი, კოლხეთის დაბლობის ამოშრობის ინიციატორი – გვ. 175, 176, 332.

აიეტი (აეტი) (ძვ. წ. XV ს.) – ძველი კოლხეთის მითიური მეფე – გვ. 179, 227.

აიეტი (აეტი) (VI საუკუნე) – წარჩინებული კოლხი, ორატორი – გვ. 185, 186.

აკობია პავლე – პოეტი – გვ. 345.

აკსაკოვ ივან (1823–1886) – რუსი პოეტი, პუბლიცისტი – გვ. 448.

ალექსანდრე I (1777–1825) – სრულიად რუსეთის იმპერატორი (1801–1825) – გვ. 386.

ალბეგაშვილი სტეფანე – ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის დირექტორის (ტიციან ტაბიძის) მოადგილე, შემდგომ დირექტორი (1937–1968) – გვ. 374, 375, 393, 394, 396, 401, 428, 452, 454.

ალტმან ნატან (1889–1970) – რუსი ავანგარდისტი მხატვარი, მოქანდაკე – გვ. 251.

ამაღლობელი სერგო (1899–1937) – დრამატურგი, კრიტიკოსი – გვ. 400.

ანდრონიკაშვილი ელეფთერ (1910–1989) – ფიზიკოსი, ირაკლი ანდრონიკაშვილის ძმა – გვ. 349.

ანდრონიკაშვილი (ანდრონიკოვ) ირაკლი (1908–1990) – მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 358, 380

ანდრონიკაშვილი კირა (1908–1960) – მსახიობი, კინორეჟისორი, ბორის პილნიაკის ცოლი – გვ. 345, 363

ანდრონიკაშვილი ლუარსაბ (1872–1939) – მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე – გვ. 358.

ანდრონიკაშვილი-ყუბანიშვილი ხახე – მხატვარ თეიმურაზ ყუბანიშვილის დედა – გვ. 273.

ანენსკი ინოკენტი (1856–1909) – რუსი პოეტი – გვ. 193, 229, 230, 267, 277, 303, 350.

ანია – ტიცვიან ტაბიძის ახლობელი – გვ. 271.

ანტოკოლსკი გრიგორი (†1941) – პაველ ანტოკოლსკის მამა – გვ. 407.

ანტოკოლსკი პაველ (პაველი) (1896–1978) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 235, 362, 374, 377, 387, 390, 391, 392, 395, 396, 400, 402, 403, 407, 408, 425, 427, 435, 449, 450, 450.

ანტონოვსკაია ანა (1885–1967) – რუსი მწერალი – გვ. 333.

აპოლონიოს როდოსელი (ძვ. წ. 290–215) – ბერძენი პოეტი, გრამატიკოსი – გვ. 178, 180, 192.

არაბიძე ალექსანდრე (1899–1937) – საქართველოს ფინანსების სახალხო კომისარიატის განყოფილების ხელმძღვანელი – გვ. 272, 413.

არაყიშვილი დიმიტრი (1873–1953) – კომპოზიტორი, მუსიკათმცოდნე-ეთნოგრაფი, პედაგოგი – გვ. 244.

არსენიშვილი ალექსანდრე (ალი) (1892–1939) – კრიტიკოსი, მთარგმნელი, ცისფერყანწელი – გვ. 250, 264, 288.

არჩილ – გვ. 296.

ასათიანი ლევან (1900–1955) – ლიტერატურათმცოდნე, კრიტიკოსი – გვ. 261.

ასევე (შტალბაუმ) ნიკოლაი (1889–1963) – რუსი ფუტურისტი პოეტი, სცენარისტი – გვ. 327, 328.

აფხაიძე შალვა (1894–1968) – პოეტი, ლიტერატურათმცოდნე, ცისფერყანწელი – გვ. 264, 292, 326, 345, 390, 392, 439,

აღნიაშვილი პეტრე (1896–1937) – სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მეორე მდივანი (1933-1934) – გვ. 342.

აშუკინ ნიკოლაი (1890–1972) – რუსი პოეტი, კრიტიკოსი, ისტორიკოსი – გვ. 408.

ახვლედიანი სოლომონ (1883–1934) – ჟურნალისტი – გვ. 333.

- ახმატოვა (გორენკო) ანა** (1889–1966) – რუსი პოეტი – გვ. 251, 325.
- ახმეტელი ალექსანდრე (სანდრო)** (1886–1937) – რეჟისორი, თანამედროვე ქართული თეატრის ერთ-ერთი ფუძემდებელი – გვ. 346, 386.
- ბაბელ ისააკ** (1894–1940) – რუსი მწერალი, დრამატურგი – გვ. 259.
- ბაგრიცკი ედუარდ** (1895–1934) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი, დრამატურგი – გვ. 386.
- ბადრიაშვილი ნიკოლოზ (ნიკო)** (1892–1961) – ისტორიკოსი, თბილისის კომუნალური მუზეუმის დირექტორი (1923–1958) – გვ. 313.
- ბაირონ ჯორჯ ნოელ გორდონ** (1788–1824) – ინგლისელი პოეტი – გვ. 31, 231, 297.
- ბალმონტ კონსტანტინ** (1867–1942) – რუსი სიმბოლისტი პოეტი, „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელი – გვ. 230, 243, 249, 405.
- ბაჟან მიკოლა** (1904–1983) – უკრაინელი პოეტი, „ვეფხისტყაოსნის“ უკრაინულად მთარგმნელი – გვ. 390, 406, 427.
- ბაჟანოვა-ანტოკოლსკაია ზოია** (1902–1968) – მსახიობი, პედაგოგი, პაველ ანტოკოლსკის ცოლი – გვ. 362, 395, 400, 403, 407, 435, 450
- ბარათაშვილი ნიკოლოზ** (1817–1845) – პოეტი – გვ. 231, 235, 378, 450.
- ბაქრაძე-გვეტაძე ნინო** – რაჭდენ გვეტაძის ცოლი – გვ. 273, 288, 302, 373, 444.
- ბედია ერმილე (ერიკ)** (1901–1937) – გაზეთის „კომუნისტი“ რედაქტორი, ცენტრალური კომიტეტის პროპაგანდისა და კულტურის განყოფილების გამგე, განათლების სახალხო კომისარი (1933-1934) – გვ. 355, 359, 381, 405, 426.
- ბეილის მენახემ მენდელ** (1861–1911) – ებრაელი ნოქარი, ანტისემიტიზმის გაღვივების მიზნით, კიეველი ქრისტიანი ბიჭის რიტუალურ მკვლელობაში დადანაშაულებული (1911), რომელიც 2 წლის პატიმრობის შემდეგ გაამართლეს – გვ. 230.
- ბელი ანდრეი (ბუგაევ ბორის)** (1880–1934) – რუსი სიმბოლისტი მწერალი – გვ. 230, 234, 251, 267, 271, 275, 276, 277, 288, 298, 303, 306, 307, 308, 311, 312, 314, 318, 321, 329, 341, 344, 348, 357, 413.
- ბერია ლავრენტი** (1899–1953) – საბჭოთა სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1931–1938) – გვ. 382, 434, 438,
- ბესიკი (გაბაშვილი ბესარიონ)** (1750–1791) – პოეტი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 231, 234, 416.

ბიბინიშვილი ბართლომე (ბარონ) (1883–1938) – მწერალი, პოლიტიკური მოღვაწე, სახელმწიფო მუზეუმისა და სახელმწიფო გამომცემლობის გამგე, საჯარო ბიბლიოთეკის დირექტორი – გვ. 260, 270.

ბინიაშვილი – ექიმი – გვ. 288.

ბლოკ ალექსანდრ (1880–1921) – რუსი პოეტი – გვ. 229, 230, 234, 247, 262, 277.

ბოგავესკი კონსტანტინ (1872–1943) – რუსი მხატვარი – გვ. 411.

ბოდლერ შარლ (1821–1867) – ფრანგი პოეტი, კრიტიკოსი, მთარგმნელი – გვ. 232, 234.

ბოჟკო – გვ. 267.

ბოროზდინ კორნილი (1828–1896) – რუსი მწერალი, მემუარისტი, ადვოკატი – გვ. 203, 204.

ბრიკ ბორის (1904–1942) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 379, 380, 424, 427, 432, 433, 451, 452.

ბრიუსოვ ვალერი (1873–1924) – რუსი სიმბოლისტი პოეტი, კრიტიკოსი – გვ. 229, 230, 251, 255, 381.

ბრონშტეინ იური (1899–1942) – მთარგმნელი, ძველი დამწერლობის მკვლევარი – გვ. 450.

ბროსსე მარი (1802–1880) – ფრანგი ორიენტალისტი, ქართველოლოგი – გვ. 448.

ბუაჩიძე ბენიტო (1905–1937) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 272, 373, 426, 434.

ბუბნოვ ანდრეი (1884–1938) – რუსი პოლიტიკური მოღვაწე, რუსეთის განათლების სახალხო კომისარი (1929–1937)– გვ. 362, 447.

ბუნნიკაშვილი გრიგოლ (გუგული) (1897–1979) – მწერალი, მთარგმნელი, თეატრმცოდნე – გვ. 266, 366.

გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე გერასიმე) (1825–1896) – სასულიერო მოღვაწე, მეცნიერი, პედაგოგი, იმერეთის ეპისკოპოსი (1860–1896) – გვ. 228.

გაგუა ექვთიმე – წყლის ტრანსპორტის მუშა – გვ. 209, 210, 211, 212, 214.

გადიდელი გიორგი – მწერალი – გვ. 278, 279.

გამსახურდია კონსტანტინე (აბაშისპირელი კ., კონია) (1893–1975) – მწერალი – გვ. 239, 392.

გასვიანი ლიდა (1902–1937) – მთარგმნელი, სახელმწიფო გამომცემლობის დირექტორის მოადგილე – გვ. 380.

გაფრინდაშვილი ვალერიან (ჭიჭიკო) (1889–1941) – პოეტი, ესეისტი, მთარგმნელი, ცისფერყანწელი – გვ. 246, 247, 248, 251, 253, 254, 256, 259, 263, 264, 265, 269, 289, 292, 293, 325, 345, 351, 352, 365, 369, 392, 451.

გაფრინდაშვილი ნანა (1928–1992) – ვალერიან გაფრინდაშვილის შვილი – გვ. 293, 296, 325.

გაგიძე – „სკაპცების“ ბატალიონის პოლკოვნიკი, მარანის სანაოსნო პუნქტის უფროსი – გვ. 203, 204.

გედევანიშვილი-ლეონიძე ეფემია – გიორგი ლეონიძის ცოლი – გვ. 357, 364.

გველესიანი დავით (1890–1949) – მხატვარი – გვ. 313.

გვეტაძე გურამ – რაჭდენ გვეტაძის შვილი – გვ. 373.

გვეტაძე ზაზა (†1933) – რაჭდენ გვეტაძის შვილი – გვ. 302, 348.

გვეტაძე რამაზ – რაჭდენ გვეტაძის შვილი – გვ. 302, 373.

გვეტაძე რაჭდენ (1897–1952) – მწერალი, მთარგმნელი, ცისფერყანწელი, გამომცემლობის „ფედერაცია“ დირექტორი (1937–1950) – გვ. 263, 264, 270, 273, 340, 345, 348, 361, 372, 444,

გიბსონ – ამერიკელი ქველმოქმედი, რომელმაც საბჭოთა კავშირს საბავშვო კურორტის მოსაწყობად თანხა შესწირა – გვ. 227.

გიორგობიანი – ინჟინერი – გვ. 376.

გიულიქეჯიან ჰაიკ (1886–1951) – სომეხი ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 288.

გოგეშვილი ვლადიმერ (1903–1937) – საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარის მოადგილე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის თბილისის კომიტეტის მესამე მდივანი – გვ. 421.

გოგოლ (იანოვსკი) ნიკოლაი (1821–1852) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, პუბლიცისტი – გვ. 277, 372, 406.

გოეთე იოჰან ვოლფგანგ (1749–1832) – გერმანელი მწერალი, მოაზროვნე – გვ. 230.

გოლცევი ვიკტორ (ვიტია) (1901–1955) – რუსი კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 355, 362, 363, 374, 377, 378, 381, 387, 389, 400, 401, 402, 403, 407, 408, 409, 416, 417, 418, 419, 426, 428, 431, 433, 435, 451, 454.

გოლცევა იულია – ვიკტორ გოლცევის ცოლი – გვ. 362, 366, 387, 401, 403, 407, 408, 417, 421, 423, 454.

გორგაძე ვასილ (ვასო) (1895–1973) – პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 264.

გორდელაძე კონსტანტინე (1900–1937) – საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის კულტურისა და პროპაგანდის განყოფილების უფროსი – გვ. 405.

გორკი მაკსიმ (პეშკოვ ალექსეი) (1868–1936) – რუსი მწერალი, პუბლიცისტი – გვ. 335, 354, 381, 392, 408, 409

გრიბოედოვ ალექსანდრ (1795–1829) – რუსი მწერალი, დიპლომატი – გვ. 304, 305.

გრიშაშვილი (მამულაიშვილი) იოსებ (1889–1965) – პოეტი, ჟურნალის „ლეილა“ რედაქტორი – გვ. 249, 261, 271, 288, 337, 351,

გრუშკა აპოლონ (1869–1929) – რუსი ფილოლოგი, ლათინური ენის სპეციალისტი – გვ. 267.

გუბაზ II (†554) – ეგრისის მეფე (540-50-იანი წლებში) – გვ. 184.

გუდიაშვილი ვლადიმერ (ლადო) (1896–1980) – მხატვარი – გვ. 260, 339, 355, 439.

გურამიშვილი დავით (1702–1792) – პოეტი – გვ. 231, 388, 391.

დადიანი დავით (1812–1853) – სამეგრელოს მთავარი (1846–1853), რუსეთის არმიის გენერალ-მაიორი – გვ. 217.

დადიანი მენიკა – გვ. 204.

დადიანი შალვა (1874–1959) – მწერალი, დრამატურგი, მსახიობი – გვ. 239.

დადიანი შოთა (1890–1937) – იურისტი, მწერალი – გვ. 247, 248.

დავიდ ვლადიმირის ძე – გვ. 413.

დავითჩენკო მიხა – მეზღვაური – გვ. 210.

დაირეჯიევ ბორის (1902–1955) – რუსი კრიტიკოსი – გვ. 407.

დანიელა ურია (ჯანაშვილი დანიელ) – მომღერალი – გვ. 290.

დანტე ალიგიერი (1265–1321) – იტალიელი პოეტი – გვ. 231.

დარიანი ელენე (ელი) (1897–1979) – მკვლევართა ერთი ნაწილის თვალსაზრისით – პაოლო იაშვილის, მეორე ნაწილის აზრით – ელენე ბაქრაძის ფსევდონიმი – გვ. 247, 248, 250, 251.

დაროშვილი სოსო (ჯეირანაშვილი სოსო) – პოეტი – გვ. 296.

დემეტრაძე დავით (1904–1937) – ლიტერატურათმცოდნე, ჟურნალისტი, მწერალთა კავშირის პასუხისმგებელი მდივანი და საგამომცემლო სექტორის ხელმძღვანელი – გვ. 340.

დე ნერვალ ჟერარ (1808–1855) – ფრანგი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 262.

დერჟავინ ვლადიმირ (1908–1975) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი, მხატვარი – გვ. 416, 455, 456, 458.

- დიტერის ოლგა** – სოფია ტოლსტოია-ესენინას დედა – გვ. 410.
- დიუბუა დე მონპერე ფრედერიკ** (1708–1850) – შვეიცარიელი არქეოლოგი, გეოლოგი – გვ. 190, 195, 196.
- დიუმა ალექსანდრ** (1802–1870) – ფრანგი მწერალი – გვ. 203, 205, 206, 213, 226.
- დობროლიუბოვ ნიკოლაი** (1836–1861) – რუსი კრიტიკოსი, პუბლიცისტი, რევოლუციონერი – გვ. 227, 228.
- დონაძე კარლო** – პედაგოგი, მთარგმნელი – გვ. 419, 420.
- დოსტოევსკი ფიოდორ** (1821–1881) – რუსი მწერალი – გვ. 55, 87, 277, 372.
- ევნატაშვილი ვასილ (ვასო)** (1888–1956) – პედაგოგი, გაზეთის „კომუნისტი“ რედაქტორის მოადგილე (1935–1938) – გვ. 391.
- ევგენია** – გვ. 239.
- ევრიპიდე** (ძვ. წ. 484/480–406) – ძველბერძენი დრამატურგი – გვ. 193.
- ეიხენბაუმ ბორის** (1886–1959) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 270, 412, 413.
- ელენე მიხეილის ასული** – გვ. 358, 367, 440.
- ელიავა შალვა** (1883–1937) – საბჭოთა პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 208.
- ენვერ-ფაშა (ისმაილ ენვერ)** (1881–1922) – ოსმალეთის სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე, პოეტი, მხატვარი – გვ. 186.
- ერენბურგ ილია** (1891–1967) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 263, 264, 451, 453.
- ერასტოტენე** (დაახლ. ძვ. წ. 274–194) – ძველბერძენი მეცნიერი, ალექსანდრიის ბიბლიოთეკის ხელმძღვანელი – გვ. 195.
- ესენინ სერგეი** (1895–1925) – რუსი პოეტი – გვ. 259, 262.
- ექვთიმე ეპისკოპოსი (ელიაშვილი ესტატე)** (1846–1918) – სასულიერო მოღვაწე, დეკანოზი, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წამდვილი წევრი, მოსკოვის მაცხოვრის სახელობის სტავროპოგიალური მონასტრის წინამძღვარი (1914–1918) – გვ. 243.
- ვაზილინსკი** – გვ. 427.
- ვანდა გიორგის ასული** – გვ. 281.
- ვანსიტარტ რობერტ** (1881–1957) – ბრიტანელი დიპლომატი – გვ. 187, 188, 189.

ვანო – გვ. 240.

ვაჟა-ფშაველა (რაზიკაშვილი ლუკა) (1862–1915) – მწერალი – გვ. 231, 235, 264, 296, 351, 363, 377, 380, 388, 389, 390, 391, 393, 396, 396, 406, 411, 412, 417, 431, 453, 456, 457.

ვართაგავა იპოლიტე (1872–1967) – მწერალი, კრიტიკოსი, პედაგოგი – გვ. 255.

ვართან – გვ. 344.

ვასაძე აკაკი (1899–1978) – მსახიობი, რეჟისორი – გვ. 443.

ვასილიევ ნიკოლაი – ანდრეი ბელის სიმამრი – გვ. 315.

ვასილიევა-ბუგაევა კლავდია (1886–1970) – ანდრეი ბელის მეუღლე – გვ. 275, 276, 277, 278, 288, 298, 299, 301, 306, 307, 309, 311, 312, 314, 315, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 341, 342, 344, 364, 413.

ვასილიევა ელიზავეტა – ანდრეი ბელის სიდედრი – გვ. 315.

ვაჩნაძე ელენე (ლენა) – ნინო მაყაშვილის ნათესავი – გვ. 308.

ვაჩნაძე ნატალია (ნატო) (1904–1959) – გვ. 358.

ვახტანგოვ ვეგენი (1883–1922) – სომეხი მსახიობი, რეჟისორი – გვ. 377, 390.

ვახუშტი ბატონიშვილი (ბაგრატიონი) (1696–1757) – გეოგრაფი, ისტორიკოსი, კარტოგრაფი – გვ. 226.

ვენგეროვ სემიონ (1855–1920) – რუსი კრიტიკოსი, ბიბლიოგრაფი, რედაქტორი – გვ. 255.

ვერგილიუს პუბლიოს მარონ (ძვ. წ. 70–19) – რომაელი პოეტი – გვ. 361.

ვერლენ პოლ (1844–1896) – ფრანგი სიმბოლისტი პოეტი – გვ. 231, 320.

ვერხოვსკი იური (1878–1956) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 401.

ვერჰარნ ემილ (1855–1916) – ბელგიელი სიმბოლისტი პოეტი, დრამატურგი, კრიტიკოსი – გვ. 227, 230, 232, 250.

ვეშაპიძე გრიგოლ (გრიშა) (1891–1926) – პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე – გვ. 246.

ვესიბ-ფაშა (ვესიბ-ფაშა მახმედ) (1877–1940) – თურქი გენერალი – გვ. 186.

ვივიენ დე სენ-მარტენ ლუი (1802–1897) – ფრანგი გეოგრაფი – გვ. 196.

ვიიონ ფრანსუა (დე მონკორბიე) (1431–1463-ის შემდეგ) – ფრანგი პოეტი – გვ. 231, 262.

ვირგილიუს (ძვ. წ. 70–19) – რომაელი პოეტი – გვ. 361.

ვირსალაძე ელენე (1911–1977) – ფოლკლორისტი – გვ. 414.

ვიქტორ – ტიცვიან ტაბიძის ახლობელი – გვ. 271.

ვლადიმერსკი – ჟურნალის „Резец“ თანამშრომელი – გვ. 440.

ვოლოშინ (კირიენკო-ვოლოშინ) მაკსიმილიან (1877–1932) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი, მხატვარი, კრიტიკოსი – გვ. 251, 411.

ვოლფ-სკელ – ფაშა – გვ. 186.

ვორონინ – რუსი მეცნიერი – გვ. 223.

ვრონსკი – გვ. 435.

ვრუბელ მიხაილ (1856–1910) – რუსი მხატვარი — გვ. 319, 344.

ზაბოლოცკი ნიკიტა (1932–2014) – ბიოლოგი, ნიკოლაი ზაბოლოცკის ვაჟი – გვ. 422.

ზაბოლოცკი ნიკოლაი (1903–1958) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 389, 390, 405, 406, 413, 415, 421, 422, 431.

ზაბოლოცკი – გემის „აკერმან“ კაპიტანი – გვ. 204.

ზაიცევ ბორის (1881–1972) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 315, 357.

ზდანევიჩ კირილ (1892–1967) – ფუტურისტი მხატვარი, წიგნის ილუსტრატორი, სცენოგრაფი – გვ. 313.

ზელინსკი ფადეი (1859–1944) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 267, 427.

ზენგერ-აშუკინა მარია (1894–1980) – ნიკალაი აშუკინის ცოლი – გვ. 408.

ზილბერ-ტინიანოვა ელენა – იური ტინიანოვის მეუღლე – გვ. 359, 360, 440.

ზილბერშტეინ ილია (1905–1988) – რუსი კრიტიკოსი, ხელოვნებათმცოდნე, კოლექციონერი – გვ. 415,

ზოშჩენკო მიხაილ (1894–1958) – რუსი მწერალი – გვ. 385.

ზუბალაშვილი ლევან (1853–1914) – მრეწველი, ქველმოქმედი – გვ. 244.

ზუევი ალექსანდრ (1895–1965) – რუსი მწერალი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი – გვ. 360, 381, 427, 448, 449, 454, 455

ზუევა აგნია – ალექსანდრ ზუევის მეუღლე – გვ. 449, 455.

თათარიშვილი აკაკი (1897–1937) – განათლების სახალხო კომისარი (1934–1936) – გვ. 372, 381, 433.

თარხნიშვილი – ექიმი – გვ. 290.

თეიმურაზ I (1589–1663) – კახეთის მეფე (1606–1648), ქართლ-კახეთის მეფე (1625–1632), პოეტი – გვ. 416.

თემურლენგი (ტამერლან) (1336–1405) – შუააზიელი მხედართმთავარი, ემირი (1370–1405) – გვ. 360.

თვალთვაძე ფატმან (ფატი) (1897–1973) – მთარგმნელი – გვ. 362, 442.

თვალჭრელიძე-ცახელი ლიუბა – პარმენ ცახელის ცოლი – გვ. გვ. 274.

თოიძე მოსე (1871–1953) – მხატვარი – გვ. 439.

თუმანიან ჰოვანეს (1869–1923) – სომეხი მწერალი – გვ. 233, 254, 288.

თუმანოვ – გვ. 441.

იაკობი – ფოთის სასტუმროს მეპატრონე – გვ. 206.

იაკოვლევ იაკოვ (1896–1938) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, საკავშირო მინათმოქმედების კომისარი (1929–1934) – გვ. 177.

იანელი თეო (კეკელიძე თეოფილე) (1888–1962) – მწერალი, პედაგოგი – გვ. 347

იაშა – გვ. 296.

იაშვილი მედეა (1925–1992) – პაოლო იაშვილის ქალიშვილი – გვ. 326, 339, 346, 348, 399.

იაშვილი მიხეილ (მიშა) – პაოლო იაშვილის ძმა – გვ. 290.

იაშვილი პაოლო (პავლე) (1894–1937) – პოეტი, ცისფერყანწელი – გვ. 246, 247, 248, 250, 251, 252, 256, 257, 259, 260, 263, 265, 271, 275, 278, 288, 290, 292, 299, 301, 307, 309, 310, 311, 313, 317, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 332, 337, 339, 341, 342, 343, 344, 345, 348, 349, 350, 351, 352, 357, 368, 369, 373, 378, 379, 388, 393, 399, 401, 413, 418, 419, 431, 442, 452.

იბსენ ჰენრიკ იოჰან (1828–1906) – ნორვეგიელი დრამატურგი, პოეტი, პუბლიცისტი – გვ. 372.

ივანოვ ალექსანდრ (1806–1858) – რუსი მხატვარი – გვ. 319.

ივანოვ ვსევოლოდ (1895–1963) – რუსი მწერალი, დრამატურგი – გვ. 259, 321, 348.

ივანოვ-რაზუმნიკ რაზუმნიკ (1878–1946) – რუსი მწერალი, კრიტიკოსი, სოციოლოგი – გვ. 306, 319.

ილენკოვ ვასილი (1897–1967) – რუსი მწერალი – გვ. 442.

იმედაშვილი იოსებ (1876–1952) – მწერალი, პუბლიცისტი, ჟურნალის „თეატრი და ცხოვრება“ გამომცემელ-რედაქტორი (1910–1926) – გვ. 290.

ინბერ (შპენცერ) ვერა (1890–1972) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 442.

ინგოროყვა პავლე (1893–1983) – ლიტერატურათმცოდნე, ისტორიკოსი – გვ. 267.

იორდანიშვილი სოლომონ (1898–1953) – ენათმეცნიერი, ლექსიკოლოგი, მთარგმნელი – გვ. 416.

ისლამოვ აკბარ (1896–1938) – უზბეკი საზოგადო მოღვაწე, სერგო კლდიაშვილის სიძე – გვ. 360, 392.

იუდინ პაველ (1899–1968) – რუსი ფილოსოფოსი, დიპლომატი, ჟურნალის „Литературный Критик“ რედაქტორი (1934–1937) – გვ. 408, 409, 425, 426.

იუსტინიანე I (483–565) – ბიზანტიის იმპერატორი (527–565) – გვ. 186.

კაკაბაძე დავით (1889–1952) – მხატვარი – გვ. 265,

კაკაბაძე ივანე (ვანო) (1905–1992) – ლიტერატურათმცოდნე, განათლების სახალხო კომისარიატის თანამშრომელი – გვ. 383.

კაკაბაძე მიხეილ (მიშა) – 375.

კაკაბაძე სარგის (1886–1967) – ისტორიკოსი, ფილოლოგი – გვ. 290.

კალაძე კარლო (1904–1988) – პოეტი – გვ. 351, 388,

კალდერონ გარსია ვენტურა (1886–1959) – პერუელი მწერალი – გვ. 182, 222, 296.

კამენსკი ვასილი (1884–1961) – რუსი ფუტურისტი პოეტი – გვ. 249.

კანდაუროვ ნ. – რუსი აგრონომი – გვ. 210.

კანდიევსკაია-ტოლსტაია ნატალია (1911–1963) – პოეტი, მემუარისტი, ალექსეი ტოლსტოის ცოლი – გვ. 372.

კანტ იმანუელ (1724–1804) – გერმანელი ფილოსოფოსი, „კრიტიციზმისა“ და გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის ფუძემდებელი – გვ. 230.

კარაბელნიკოვ გრიგორი (1904–?) – მწერალი, კრიტიკოსი, რედაქციის „Две пятилетки“ პასუხისმგებელი მდივანი – გვ. 410.

კარავაევა ანა (1893–1979) – ჟურნალის „Молодая Гвардия“ (1931–1936) რედაქტორი – გვ. 323.

კარალევიჩი (კარალიოვ) ვლადიმირ (1894–1969) – რუსი პოეტი, მსახიობი, კინორეჟისორი – გვ. 251.

კარპაჩოვა ნ. – გვ. 426, 427.

კასო ლევ (1865–1914) – რუსი იურისტი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 230.

კასრაძე-შანშიაშვილი მარიამ (მარო) (1905–1964) – სანდრო შანშიაშვილის ცოლი – გვ. 274, 302.

კაჭარავა რ. – სახელმწიფო ბანკის თბილისის განყოფილების გამგე – გვ. 373.

კელენჯერიძე მელიტონ (1864–1942) – პედაგოგი, ფოლკლორისტი, თეოლოგი – გვ. 255.

კერენსკი ალექსანდრ (1881–1970) – რუსი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე – გვ. 385

კეშელავა პლატონ (1893–1963) – ხელოვნების სასახლის კომენდანტი (1921–1933) – გვ. 294, 436.

კინ (სუროვიკინ) ვიქტორ (1903–1938?) – რუსი საბჭოთა მწერალი – გვ. 408, 416.

კირონი II (საძაგლიშვილი გიორგი) (1855–1918) – სასულიერო და საზოგადო მოღვაწე, ისტორიკოსი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (1917-1918) – გვ. 255.

კიროვ სერგეი (1886–1934) – რუსი სახელმწიფო და პოლიტიკური მოღვაწე – გვ.

კირპოტინ ვალერი (1898–1997) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე, კრიტიკოსი – გვ. 442.

კირშონ ვლადიმირ (1902–1938) – რუსი დრამატურგი – გვ. 449.

კისკინ-ზადე (†1921) – თურქი ემისარი, აჭარის არმიის მხედარმთავარი – გვ. 187.

კლდიაშვილი ალექსანდრე (საბა) (1873–1905) – ქიმიკოსი, ადამიანის უფლებების დამცველი – გვ. 228.

კლდიაშვილი იოსებ (სოსიკო) – სერგო კლდიაშვილის ძმა – გვ. 360.

კლდიაშვილი მელიტა (ლიალია) – სერგო კლდიაშვილის ქალიშვილი – გვ. 339, 360, 363, 391, 393.

კლდიაშვილი სერგო (1893–1986) – მწერალი, ცისფერყანწელი, დავით კლდიაშვილის შვილი – გვ. 292, 339, 345, 358, 360, 362, 365, 366, 367, 390, 391, 392, 400, 401, 436, 437, 440.

კლდიაშვილი სოფიო (სონია) – სერგო კლდიაშვილის მეუღლე – გვ. 339, 360, 363, 391, 393.

კლდიაშვილი ქეთევან (ქეთო) – სერგო კლდიაშვილის და – გვ. 360, 392.

კლეისტ ჰენრიხ ფონ (1777–1811) – გერმანელი მწერალი – გვ. 402.

კლიკოვა-ზაბოლოცკაია ეკატერინა – ნიკოლაი ზაბოლოცკის მეუღლე – გვ. 390.

კლიმოვიჩ მიხას (1899–1954) – ბელორუსი მწერალი და კრიტიკოსი – გვ. 402.

კლუჩევსკი ვასილი (1841–1911) – რუსი ისტორიკოსი, მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი – გვ. 230.

კოზინცოვა-ერენბურგ ლუბოვ (ლუბა) (1899–1970) – რუსი მხატვარი, ილია ერენბურგის ცოლი – გვ. 451, 453.

კოლცოვ მიხაილ (1898–1948) – რუსი მწერალი, პუბლიცისტი – გვ. 410.

კოლჩინა კლავდია – ალმანახის „Творчество народов СССР“ რედაქციის გამგე – გვ. 401, 402.

კოონენ ალისა (1889–1974) – რუსი მსახიობი – გვ. 271.

კორენიო ფრანცისკო – ესპანელი ანარქისტი – გვ. 428.

კორ – ინგლისელი გენერალი – გვ. 186, 187.

კორნეევ ბორის (1896–1958) – რუსი პოეტი, გამომცემლობის „Заккнига“ რედაქტორი – გვ. 355

კოჩალოვ ვასილი (1875–1948) – რუსი მსახიობი – გვ. 259.

კობრეიძე ილია – გვ. 440.

კრასნოვ ანდრეი (1862–1914) – რუსი პალეობოტანიკოსი, გეოგრაფი, ბათუმის ბოტანიკური ბაღის შემქმნელი – გვ. 197.

კრილოვ – რიონის პორტის უფროსი – გვ. 209, 210.

კრუპ ალფრედ (1812–1887) – გერმანელი მენარმე, გამომგონებელი, ფოლადის ზარბაზნის პირველი მწარმოებელი – გვ. 230.

კრუგლიკოვა ელიზავეტა (1865–1941) – რუსი მხატვარი – გვ. 411.

კუზმინ მიხაილ (1872–1936) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი, პროზაიკოსი, კომპოზიტორი – გვ. 325.

კუზნეცოვ მ. – რუსი ინჟინერი – გვ. 212, 213.

კუკოლის – ინგლისელი სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 186.

კულიკ ივან (1897–1941) – უკრაინელი მწერალი, კრიტიკოსი – გვ. 442.

ლავრენევ ბორის (1891–1959) – რუსი მწერალი, დრამატურგი – გვ. 385.

ლანსერე ევგენი (1875–1946) – რუსი მხატვარი – გვ. 327, 330.

ლაპუხინ ივან (1756–1816) – რუსი ფილოსოფოსი, მემუარისტი, პუბლიცისტი – გვ. 290.

ლაფორგ ყიულ (1860–1887) – ფრანგი სიმბოლისტი პოეტი – გვ. 232, 234.

ლალაშვილი იოსებ (1866–?) – თბილისის სასულიერო სემინარიის სტუდენტი – გვ. 227.

ლალიძე თინათინ (თინა) – მიტროფანე ლალიძის შვილი – გვ. 297.

- ლე-დანტიუ მიხაილ** (1891–1917) – რუსი მხატვარი – გვ. 265.
- ლებედევ ვლადიმირ** (1891–1967) – რუსი მხატვარი, წიგნის გრაფიკოსი, გამომცემლობის „Детиздат“ მთავარი რედაქტორი (1924–1933) – გვ. 457.
- ლევან სიმონის ძე** – გვ. 402.
- ლენინ (ულიანოვ ვლადიმირ)** (1870–1924) – რუსი პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე, კომუნისტური პარტიის დამაარსებელი, პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს შემქმნელი – გვ. 198, 236.
- ლეო** – ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის თანამშრომელი – გვ. 384.
- ლეონიძე გიორგი (გოგლა)** (1899–1966) – მწერალი, საზოგადო მოღვაწე – გვ. 259, 260, 264, 275, 278, 290, 291, 292, 295, 297, 301, 317, 332, 339, 344, 345, 351, 352, 355, 357, 358, 386, 387, 388, 392, 399, 413, 417, 426, 431, 433, 443.
- ლეონიძე თინათინ** – გიორგი ლეონიძის ქალიშვილი – გვ. 357.
- ლეონიძე ნესტან** – გიორგი ლეონიძის ქალიშვილი – გვ. 357.
- ლეონოვ ლეონიდ** (1899–1972) – რუსი მწერალი – გვ. 348, 363, 398, 427, 442.
- ლეჟავა გიორგი** – ყაზბეგის განათლების განყოფილების გამგე – გვ. 347, 348, 349.
- ლეჟნევი ისაია** (1891–1955) – რუსი პუბლიცისტი, კრიტიკოსი – გვ. 425.
- ლერმონტოვ მიხაილ** (1814–1841) – რუსი პოეტი – გვ. 268, 413, 420.
- ლეროჩკა** – გვ. 425, 433.
- ლივშიც ბენედიკტ** (1887–1939) – რუსი პოეტი – გვ. 331, 388, 404, 440, 442, 447, 448.
- ლივშიც კირილ (კიკა)** (1925–1942) – ბენედიკტ ლივშიცის შვილი – გვ. 404.
- ლიპსკეროვ კონსტანტინ** (1889–1954) – რუსი პოეტი – გვ. 416.
- ლისაშვილი (ხომერიკი) იაკინთე** (1897–1972) – მწერალი – გვ. 339.
- ლოზინო-ლოზინსკი ალექსეი** (1886–1916) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 262.
- ლოზინსკი მიხაილ** (1886–1955) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 442.
- ლოზოვსკი სოლომონ** (1878–1952) – რუსი დიპლომატი, პარტიული მოღვაწე, პუბლიცისტი, სახელმწიფო გამომცემლობის დირექტორი (1937–1939) – გვ. 444.
- ლომინაძე ბესარიონ (ბესო)** (1897–1935) – პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცეკას მდივანი (1922–1924) – გვ. 346, 347.
- ლომინაძე დავით (დათიკო)** – ბესარიონ ლომინაძის ძმა – გვ. 347.
- ლოპოტინ ლევ** (1855–1920) – რუსი ფილოსოფოსი, ფსიქოლოგი – გვ. 230.

ლორთქიფანიძე კონსტანტინე (კონია, კოლია) (1904–1986) – მწერალი – გვ. 272, 273, 347, 351, 439.

ლორთქიფანიძე მერი – კონსტანტინე ლორთქიფანიძის მეუღლე – გვ. 272, 273.

ლორთქიფანიძე ნიკო (1880–1944) – მწერალი – გვ. 251.

ლოტრეამონ იზიდორ დუკას (1846–1871) – ფრანგი პოეტი – გვ. 207, 227, 236.

ლუბავსკი მატვეი (1860–1936) – რუსი ისტორიკოსი, მოსკოვის უნივერსიტეტის რექტორი (1911–1917) – გვ. 230.

ლუგოვსკი ვლადიმირ (1901–1957) – რუსი პოეტი – გვ. 416.

ლუპოლ ივან (1896–1943) – რუსი ფილოსოფოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 382, 390, 402, 403, 407, 408, 416, 427.

ლურიე-პასტერნაკ ევგენია (1898–1961) – მხატვარი, ბორის პასტერნაკის პირველი ცოლი – გვ. 345, 349, 368, 418.

მაგილეს ვიკტორ – მეზღვაური – გვ. 212.

მაზოლკოვ ევგენი (1909–1969) – რუსი მთარგმნელი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 402.

მათე მახარებელი (†60) – ქრისტეს მოციქული, პირველი სახარების ავტორი – გვ. 7.

მაიაკოვსკაია ლუდმილა (1884–1972) – მხატვარი, მაიაკოვსკის და – გვ. 455.

მაიაკოვსკაია ოლგა (1890–1942) – მხატვარი, მაიაკოვსკის და – გვ. 445.

მაიაკოვსკი ვლადიმირ (1893–1930) – საქართველოში დაბადებული რუსი პოეტი, ფუტურისტი – გვ. 229, 230, 234, 296, 297, 301, 303, 416, 431.

მაკაშინ სერგეი (1906–1989) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 370, 371.

მალარმე სტეფან (1842–1898) – ფრანგი პოეტი – გვ. 208.

მანდელშტამ ოსიპ (1891–1938) – რუსი აკმეისტი პოეტი – გვ. 264.

მანუილოვ ალექსანდრ (1861–1929) – რუსი ეკონომისტი, დროებითი მთავრობის სახალხო განათლების მინისტრი – გვ. 230.

მარი ნიკოლაჟ (ნიკო) (1865–1934) – ენათმეცნიერი, ფილოლოგი, აღმოსავლეთმცოდნე, არქეოლოგი, კულტურის ისტორიკოსი – გვ. 230.

მარინეტი ფილიპო ტომაზო (1876–1944) – იტალიელი მწერალი, ფუტურისტი, ფუძემდებელი და თეორეტიკოსი – გვ. 230.

მარიჯანი (ტყემალაძე-ალექსიძე მარია) (1890–1978) – მწერალი – გვ. 251.

მარჩენკო ი. – გვ. 409, 416.

მარჯანიშვილი კონსტანტინე (კოტე) (1872–1933) – რეჟისორი – გვ. 452.

მაყაშვილი კონსტანტინე (კოტე) (1875–1927) – პოეტი, საქართველოს მწერალთა კავშირის ერთ-ერთი დამაარსებელი და პირველი თავმჯდომარე – გვ. 256.

მაყაშვილი-აღნიაშვილი მარუნია – პეტრე აღნიაშვილის ცოლი – გვ. 342.

მაყაშვილი-ტაბიძე ნინო (კოლომბინა) (1900–1965) – ტიცინ ტაბიძის ცოლი – გვ. 252, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 264, 268, 271, 275, 276, 277, 278, 288, 289, 292, 297, 298, 301, 303, 304, 307, 308, 310, 311, 312, 314, 316, 319, 321, 324, 327, 331, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 344, 345, 350, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 384, 387, 388, 390, 391, 392, 394, 395, 396, 398, 399, 401, 403, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 413, 415, 417, 418, 421, 422, 424, 427, 428, 431, 433, 435, 436, 440, 442, 443, 444, 446, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455.

მაშაშვილი (მირცხულავა) ალიო (1903–1976) – მწერალი, პოეტი – გვ. 351.

მაჭავარიანი ივანე (1863–1943) – მწერალი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი – გვ. 372.

მაჭუტაძე – მოსკოვის ქალაქის თავის მოადგილის, ვლადიმერ ნაზანსკის ცოლი – გვ. 243.

მახარაძე ფილიპე (1868–1941) – პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე (1931–1936) – გვ. 441.

მაგალობლიშვილი გერმანე (1887–1937) – საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე (1931–1937) – გვ. 430.

მღივანი გიორგი (ჟორჟ) (1905–1981) – დრამატურგი, სცენარისტი – გვ. 445.

მედეა (ძვ. წ. XV საუკუნე) – ძველი კოლხეთის მეფის აიეტის ასული, ჰელიოსის შვილიშვილი, ჰეკარტეს ქურუმი – გვ. 179, 193, 194, 227.

მეიერჰოლდ ვსევოლოდ (1874–1940) – რუსი რეჟისორი, მსახიობი, პედაგოგი – გვ. 386.

მელიაშვილი ვანო (1896–1988) – თვითნასწავლი მხატვარი – გვ. 313.

მელიქიშვილი ბასილ (1904–1930) – მწერალი – გვ. 268.

მენზბირ მიხაილ (1855–1935) – რუსი ზოოლოგი, ზოოგეოგრაფი, რუსული ორნიტოლოგიის დამფუძნებელი – გვ. 230.

მერეჟკოვსკი დმიტრი (1866–1941) – რუსი მწერალი – გვ. 53.

მერიმე პროსპერ (1803–1870) – ფრანგი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 366.

მერჩულე გიორგი (X საუკუნე) – მწერალი, ჰიმნოგრაფი – გვ. 448.

მესხი დავით (1860–1943) – დრამატურგი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი – გვ. 337.

მებლის ლევ (1889–1953) – რუსი პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე, გაზეთის „Правда“ მთავარი რედაქტორი (1930–1937) – გვ. 400.

მითრიდატე VI ევპატორი (ძვ. წ. 134–63) – პონტოს მეფე (ძვ. წ. 121-დან) – გვ. 190, 195.

მიკიტენკო ივან (1897–1937) – უკრაინელი მწერალი – გვ. 362.

მირსკი დმიტრი (1890–1939) – რუსი კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 233.

მიტია – გვ. 288.

მიტროფანოვ ალექსანდრ (1899–1951) – რუსი მწერალი – გვ. 422.

მიუსსე შარლ ალფრედ დე (1810–1857) – ფრანგი მწერალი, დრამატურგი – გვ. 253,

მიქაძე არჩილ (1895–1937) – აღმოსავლეთმცოდნე, შრომის სახალხო კომისარი, „მნათობის“ რედაქტორი – გვ. 292, 295, 296.

მიქაძე გუგა (1927–2000) – მხატვარი, მოქანდაკე, არჩილ მიქაძის ქალიშვილი – გვ. 295, 297.

მიშა – გვ. 360.

მიცკევიჩ ადამ (1798–1855) – პოლონელი პოეტი – გვ. 231, 235.

მინიშვილი ნიკოლო (სირბილაძე ნიკოლოზ) (ნიკო, კოლია) (1896–1937) – მწერალი, ცისფერყანწი, ჟურნალის „ჩვენი მწერლობა“ რედაქტორი (1926–1928), ლიტერატურული ფონდისა და სახელმწიფო გამომცემლობის დირექტორი – გვ. 260, 264, 268, 301, 345, 372, 388, 404, 405, 409, 436.

მიხაილოვა-ნადირაძე ნინო – კოლაუ ნადირაძის ცოლი – გვ. 293, 327, 351.

მოლოტოვ (სკრიაბინ) ვიჩესლავ (1890–1986) – რუსი პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 202.

მოსაშვილი ილია (ილო) (1896–1954) – მწერალი, დრამატურგი – გვ. 431,

მუმლაძე გიორგი (1874–1945) – მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 239.

მურვან ყრუ (მურვან იბნ მუჰამედ იბნ მურვანი) (688–750) – ომაიანთა დინასტიის უკანასკნელი ხალიფა – გვ. 226.

მუსოელიან – საბჭოთა ხალხების შემოქმედების რედაქციის ხელმძღვანელი – გვ. 407, 409.

მუშიშვილი (ხოფერია) გრიგოლ (1899–1938) – პუბლიცისტი – გვ. 391.

ნ. სემიონ ზახარის ძე – გვ. 267.

ნადირაძე – საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თანამშრომელი – გვ. 441.

ნადირაძე კოლაუ (ნიკოლოზ, კოლია) (1895–1991) – პოეტი, ცისფერყანწი – გვ. 247, 254, 264, 289, 293, 326, 327, 345, 351, 352.

- ნადირაძე ნელი** – კოლაუ ნადირაძის ქალიშვილი – გვ. 327.
- ნადსონ სემიონ** (1862–1887) – რუსი პოეტი – გვ. 231.
- ნაზანსკი ვლადიმირ** (1877–1939) – რუსი პოლიცემისტერი, მოსკოვის ქალაქის თავის მოადგილე – გვ. 243.
- ნაზაროვა ისია** – ტოციან ტაბიძის მუზა – გვ. 136.
- ნაკორიაკოვ ნიკოლაი** (1881–1970) – მოსკოვის სახელმწიფო გამომცემლობის ხელმძღვანელი (1930–1937) – გვ. 427.
- ნამგალაძე შალვა** (1900–1937) – ყაზბეგის რაიონული კომიტეტის მდივანი – გვ. 430.
- ნანეიშვილი გიორგი (ზოზო)** (1894–1937) – იურისტი – გვ. 363, 393.
- ნანეიშვილი ლიდია** – ზოზო ნანეიშვილის მეუღლე – გვ. 363.
- ნაპოლეონ I ბონაპარტი** (1769–1821) – საფრანგეთის სახელმწიფო მოღვაწე, მხედართმთავარი, იმპერატორი (1804–1915) – გვ. 218.
- ნეიჰაუზ-პასტერნაკ ზინაიდა (ზინა)** (1897–1966) – ბორის პასტერნაკის მეორე ცოლი – გვ. 327, 345, 349, 356, 360, 363, 378, 379, 418.
- ნეიჰაუზ ჰენრიხ** (1888–1964) – რუსი პიანისტი და პედაგოგი – გვ. 369, 378.
- ნეკრასოვ ნიკოლაი** (1821–1877) – რუსი პოეტი, მწერალი, პუბლიცისტი – გვ. 227.
- ნიკოლაევა ევგენია** (1898–1846) – რუსი პოეტი – გვ. 411.
- ნიკოლაძე იაკობ** (1871–1951) – მხატვარი, მოქანდაკე – გვ. 439.
- ნიკოლაძე ნიკო** (1843–1928) – პუბლიცისტი, კრიტიკოსი, საზოგადო მოღვაწე – გვ. 304.
- ნინა** – ტიციან ტაბიძის ახლობელი – გვ. 271.
- ნინოშვილი ევნატე** (1859–1894) – მწერალი – გვ. 209.
- ნიცშე ფრიდრიხ** (1844–1900) – გერმანელი ფილოსოფოსი – გვ. 320.
- ნოზაძე პავლე** (1906–1937) – მწერალი, ფუტურისტი – გვ. 262.
- ნუბარ-ფაშა** (1825–1899) – ეგვიპტელი სახელმწიფო მოღვაწე, პირველი პრემიერ-მინისტრი – გვ. 187, 188.
- ნურადინ გაბრიელ ეფენდი** – ოსმალთა სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 188.
- ოლეშა იური** (1899–1960) – რუსი მწერალი – გვ. 348, 442.
- ომედო** – იტალიელი ინჟინერი – გვ. 212, 213.
- ორახელაშვილი ივანე (მამია)** (1883–1937) – სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე – გვ. 258, 437.
- ორაგველიძე კარლო** (1902–1937) – საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კულტურისა და პროპაგანდის განყოფილებაში მუშაობისას დაღუპული – გვ. 258, 437.

ფილების გამგე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი (1935-1937) – გვ. 382.

ორბელიანი გრიგოლ (1804–1883) – პოეტი, გენერალი, საზოგადო მოღვაწე – გვ. 235, 414.

ორბელიანი ვახტანგ (1812–1890) – პოეტი, გენერალი – გვ. 380.

ორბელიანი სულხან-საბა (1658–1725) – მწერალი, მეცნიერი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 231, 367, 389.

ორლოვ ალექსანდრ (1871–1947) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე.

ორჯონიკიძე სერგო (გრიგოლ) (1886–1937) – საბჭოთა სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე – გვ. 343.

ოსტროუმიოვა-ლუბედევა ანნა (1871–1955) – რუსი მხატვარი – გვ. 411.

ოქრომჭედლიშვილი-იაშვილი თამარ (1904–1986) – პაოლო იაშვილის ცოლი – გვ. 271, 278, 301, 317, 326, 339, 346.

ოძელაშვილი არსენა (მარაბდელი არსენა) (დაახლ. 1797–1842) – ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლი გლეხი – გვ. 176, 365, 378.

პავლენკო პიოტრ (1899–1951) – რუსი მწერალი – გვ. 348, 357, 363, 381, 382, 417.

პასტერნაკ ბორის (1890–1960) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 234, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 345, 347, 349, 355, 357, 358, 360, 363, 364, 365, 368, 369, 377, 378, 381, 387, 388, 390, 391, 392, 398, 399, 401, 402, 408, 416, 418, 419, 425, 427, 442, 443, 450.

პასტერნაკ ლეონიდ (1862–1945) – რუსი მხატვარი, ბორის პასტერნაკის მამა – გვ. 356.

პასტერნაკ ჟოზეფინა (ანნა ნეი) (1900–1993) – პოეტი, ბორის პასტერნაკის და, ემიგრანტი გერმანიაში – გვ. 364.

პაშუკანის ვიკენტი (1879–1920) – რუსი გამომცემელი, მოსკოვში სიმბოლისტების გამომცემლობის „Мусагет“ (1907–1917) მდივანი – გვ. 249, 251.

პეკერ მიხაილ – ჟურნალის „Новый Мир“ თანამშრომელი – 422.

პესკოვსკი ვ. – მოსკოვის სახელმწიფო გამომცემლობის თანამშრომელი – გვ. 427.

პესტელ პაველ (1793–1826) – დეკაბრისტების სამხრეთ საზოგადოების ხელმძღვანელი, პოლკოვნიკი, მასონი – გვ. 407.

პეტრე I დიდი (1672–1725) – სრულიად რუსეთის უკანასკნელი მეფე (1682–1721) რომანოვების დინასტიიდან და სრულიად რუსეთის პირველი იმპერატორი (1721–1725) – გვ. 371, 372, 386.

პეტროვ-ვოდკინ კუზმა (1878–1939) – რუსი მხატვარი, ხელოვნების თეორეტიკოსი, მწერალი, პედაგოგი – გვ. 319, 320, 321, 342, 343, 346.

პიკასო პაბლო (1881–1973) – ესპანელი მხატვარი და მოქანდაკე – გვ. 291.

პილნიაკ (ვოგაუ) ზორის (1894–1937) – რუსი მწერალი – გვ. 259, 345, 347, 363, 398,

პისარევ დმიტრი (1840–1868) – რუსი პუბლიცისტი, კრიტიკოსი და ფილოსოფოსი, რევოლუციონერ-დემოკრატი – გვ. 227.

პიტირიმ მიტროპოლიტი (ოკნოვ პაველ) (1858–1920) – რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის ეპისკოპოსი – გვ. 244.

პლინიუს უფროსი (გიუს პლინიუს სეკუნდუს) (23–79) – რომაელი ბუნე-ბისმეტყველი, ფილოსოფოსი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 190.

პლისკო – გვ. 443.

პონევეჟსკი – გვ. 425.

პონომაროვ – კაპიტანი, ორპირის სადგურის უფროსი – გვ. 212.

პუშკინ ალექსანდრ (1799–1837) – რუსი მწერალი – გვ. 231, 250, 266, 268, 276, 278, 296, 325, 344, 386, 402, 405, 408, 415, 416, 419, 420, 421, 422, 425, 426, 428, 433, 434, 435, 443, 444, 445, 447, 448, 449.

ყვანია ისააკ (1890–1937) – პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 216, 217, 220, 223, 224.

ყივოვ მარკ (1893–1962) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე, მთარგმნელი, ჟურნალისტი – გვ. 424.

ყივოვა ევგენია – მოსკოვის გამომცემლობის „Детиздат“ რედაქტორი – გვ. 455, 457.

ჟორდანიანი ნოე (1868–1953) – პოლიტიკური მოღვაწე, პუბლიცისტი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის პირველი თავმჯდომარე – გვ. 188.

ჟურავლიოვ დმიტრი (1900–1991) – რუსი მსახიობი, რეჟისორი, პედაგოგი – გვ. 415.

ჟურული ვარლამ (1909–1965) – პოეტი – 293, 335.

ჟლენტი ბესარიონ (ბესო) (1903–1976) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 350, 351, 352.

ჟლენტი ნინო – ბესარიონ ჟლენტის ქალიშვილი – გვ. 436.

რადიანი (შენირული) შალვა (1905–1977) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 380,

რადლოვ ნიკოლაი (1889–1942) – რუსი მხატვარი, ხელოვნებათმცოდნე, პედაგოგი – გვ. 325.

რადლოვ სერგეი (1892–1958) – რუსი რეჟისორი, პედაგოგი – გვ. 325.

- რაზიკაშვილი ვახტანგ (1905–?) – ვაჟა-ფშაველას შვილი – გვ. 377, 396, 397.
- რაზიკაშვილი თამარ (1878–1957) – ვაჟა-ფშაველას ცოლი – გვ. 377.
- რაჭველიშვილი ქრისტეფორე (1894–1937) – ისტორიკოსი, ფილოლოგი, პოლიტიკური მოღვაწე – გვ. 391.
- რემბო ჟან ნიკოლა არტურ (1854–1891) – ფრანგი სიმბოლისტი პოეტი – გვ. 232, 234, 254, 320.
- რიდ თომას მაინ (1818–1883) – ინგლისელი მწერალი – გვ. 226.
- რილკე რაინერ მარია (1875–1926) – ავსტრიელი მწერალი – გვ. 364, 378.
- რიხტერ კარლოს – გვ. 192.
- რობაქიძე აგრაფინა – გრიგოლ რობაქიძის და – გვ. 345
- რობაქიძე გრიგოლ (1880–1962) – მწერალი, პუბლიცისტი, დრამატურგი, მთარგმნელი – გვ. 243, 250, 253, 259, 260, 263, 264, 278, 301, 307, 310, 311, 312, 317, 319, 321, 324, 245, 246, 348.
- როდენბახ ჟორჟ (1855–1898) – ბელგიელი მწერალი – გვ. 229.
- როზანოვ მატვეი (1858–1936) – რუსი ლიტერატურათმცოდნე, აკადემიკოსი – გვ. 230.
- როზენტალ დიტმარ (1899–1994) – რუსი ლინგვისტი, პედაგოგი – გვ. 326, 416.
- როზმიროვიჩ ელენა (1886–1953) – რუსი იურისტი, მოსკოვში ლენინის სახელობის სახელმწიფო ბიბლიოთეკის დირექტორი (1935–1939) – გვ. 434, 447.
- როლან რომენ (1866–1944) – ფრანგი მწერალი, მუსიკათმცოდნე – გვ. 260, 364.
- რონსარ პიერ დე (1524–1585) – ფრანგი პოეტი – გვ. 231.
- რუმინცევ ნიკოლაი (1754–1826) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, მეცენატი, კოლექციონერი – გვ. 240.
- რუსთაველი შოთა (XII–XIII საუკუნეები) – პოეტი – გვ. 230, 231, 234, 243, 326, 390, 405, 406, 414, 421, 457.
- რუძუტაკ იან (1887–1938) – ლატვიელი სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე – გვ. 209.
- რუხაძე ალექსანდრე (საშა) (1898–1965) – ექიმი, ნევროპათოლოგი – გვ. 257, 269.
- საგანელი გიონ (საგანელიძე გიორგი) (1899–1922) – პოეტი – გვ. 257.
- საგანელი ერლომ – დრამატურგი – გვ. 266.
- საიანოვ (მახნინ) ვისარიონ (1903–1959) – რუსი მწერალი – გვ. 388.
- სანნიკოვ გრიგორი (1899–1969) – რუსი მწერალი – გვ. 435.
- სარიან მარტიროს (1880–1972) – სომეხი მხატვარი – გვ. 268, 277, 319, 320.

- საყვარელიძე პავლე** (1885–1944) – პოლიტიკური მოღვაწე, მწერალი, გამომცემლობის „ფედერაცია“ დირექტორი (1935–1937) – გვ. 445.
- სევერიანინ (ლოტარევი) იგორ** (1887–1941) – რუსი პოეტი, ფუტურისტი – გვ. 230.
- სევორტიან** – მოსკოვის გამომცემლობის „Академия“ თანამშრომელი – გვ. 451.
- სელვინსკი ილია** (1899–1968) – რუსი პოეტი – გვ. 369.
- სელიანინოვი გეორგი** (1887–1966) – რუსი აგროკლიმატოლოგი – გვ. 211.
- სერვეგ-ბეი** – თურქი ემისარი – გვ. 187.
- სეჩანოვი** – რუსი ინჟინერი – გვ. 344.
- სიტკოვსკი არკადი** (1901–1964) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – გვ. 426.
- სიული (რენე ფრანსუა არმან) პრიუდომ** (1839–1907) – ფრანგი პოეტი – გვ. 234.
- სკაჩკოვა-გურინოვსკაია-ლივშიცკატერინა** (1902–1987) – ბენედიქტ ლივ-შიცის ცოლი – 404, 448.
- სკრიაბინ ალექსანდრ** (1872–1915) – რუსი კომპოზიტორი, პიანისტი – გვ. 230.
- სოლოგუბ (ტეტერნიკოვი) ფიოდორ** (1863–1927) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, პუბლიცისტი – გვ. 229.
- სოლომონ მეფე** (ძვ. წ. X საუკუნე) – ისრაელის მეფე (ძვ. წ. 965–928) – გვ. 7.
- სოროკინ გრიგორი** (1898–1954) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი, გამომცემელი – გვ. 367.
- სოსლანი (სოსელია) შალვა** (1902–1941) – მოსკოვში მცხოვრები ქართველი მწერალი – გვ. 328, 332, 333.
- სპასკი სერგეი** (1898–1956) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, მთარგმნელი, კრიტიკოსი – გვ. 387, 392.
- სტავსკი (კირპიჩნიკოვი) ვლადიმირ** (1900–1943) – რუსი მწერალი, ჟურნალისტი – გვ. 362, 407, 409, 416, 426, 427, 434.
- სტალინ (ჯუღაშვილი იოსებ)** (1878–1953) – სახელმწიფო მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი (1922–1953) – გვ. 175, 202, 235, 236, 362, 427, 445, 447.
- სტანიუკოვიჩ კონსტანტინ** (1843–1903) – რუსი მწერალი – გვ. 366.
- სტენდალ (ბეილი ანრი მარი)** (1783–1842) – ფრანგი მწერალი – გვ. 404.
- სტიშოვა ლიდა** – გვ. 428.
- სტოუქს მესი ჰიუ როიდს** (1884–1964) – ბრიტანეთის სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალი – გვ. 186.

- სუბბოცკი ლევ (1900–1959) – ლიტერატურის კრიტიკოსი – გვ. 416.
- სულაქველიძე ავ. – პეტაგოგი – გვ. 228.
- სულიაშვილი დავით (ლიხელი) (1884–1964) – მწერალი – გვ. 297.
- სულხანიშვილი ნიკოლოზ (ნიკო) (1871–1919) – კომპოზიტორი – გვ. 235.
- სუმბათაშვილი-იუჟინ ალექსანდრ (1857–1927) – რუსი დრამატურგი, მსახიობი – გვ. 243, 244.
- სურკოვ ალექსეი (1899–1983) – რუსი პოეტი, ჟურნალისტი – გვ. 426, 452.
- სუპო ფილიპპ (1897–1990) – ფრანგი მწერალი, დადაიზმისა და სურეალიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი – გვ. 262.
- ტაბიძე გალაკტიონ (1891–1959) – პოეტი – გვ. 242, 247, 248, 249, 250, 351.
- ტაბიძე იოსებ (კოშკა) – ტიციან ტაბიძის ძმა – გვ. 239, 292, 294, 302, 338, 360, 361, 435, 436.
- ტაბიძე იუსტინე (1860–1919) – ტიციან ტაბიძის მამა, მღვდელი – გვ. 227, 228, 239, 242, 446.
- ტაბიძე მარიამ (მარო) – სიმონ ტაბიძის მეუღლე – გვ. 446.
- ტაბიძე ნიტა (ტანიტ) (1921–2007) – ტიციან ტაბიძის ქალიშვილი – გვ. 258, 259, 260, 264, 270, 288, 289, 292, 294, 298, 301, 307, 317, 327, 336, 338, 339, 340, 358, 360, 361, 363, 366, 367, 369, 374, 377, 378, 379, 380, 384, 390, 395, 396, 399, 403, 409, 412, 413, 417, 419, 422, 424, 431, 433, 435, 436, 440, 442, 446, 448, 449, 452, 454, 455.
- ტაბიძე სიმონ (სიმონიკა) – ტიციან ტაბიძის ძმა – გვ. 239, 242, 267, 446.
- ტაბიძე სოფიო (სონიჩკა) – ტიციან ტაბიძის და – გვ. 239.
- ტაბიძე ქეთევან (ქეთო) – ტიციან ტაბიძის და – გვ. 338, 340, 341, 345, 435, 436.
- ტაგერ ელენა (1895–1964) – რუსი მწერალი – გვ. 327.
- ტაიროვ ალექსანდრ (1885–1950) – რუსი რეჟისორი – გვ. 271.
- ტამარა – პოეტ ევგენია ნიკოლაევას ქალიშვილი – გვ. 411.
- ტარასენკოვ ანატოლი (ტოლია) (1909–1956) – რუსი პოეტი, კრიტიკოსი – გვ. 394.
- ტატევოსიან ოჰანეს (1889–1974) – სომეხი მხატვარი – გვ. 329.
- ტატიშვილი-ყიფიანი ნინო (1867–1937) – მწერალი – გვ. 264.
- ტელმან ერნსტ (1886–1944) – გერმანელი კომუნისტების ლიდერი, რეიხსტაგის დეპუტატი (1925–1933) – გვ. 445.
- ტინიანოვ იური (1894–1943) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, კრიტიკოსი – გვ. 358, 359, 360, 361, 366, 381, 392, 440, 454.

ტინიანოვა ინა (1916–?) – პოეტი, მთარგმნელი, იური ტინიანოვის ქალიშვილი – გვ. 360, 361, 440.

ტიტოვ ნიკოლაი (1906–1960) – რუსი პოეტი – გვ. 427.

ტიუტჩევ ფიოდორ (1803–1873) – რუსი პოეტი, დიპლომატი, პუბლიცისტი – გვ. 231.

ტიჩინა პაველ (1891–1967) – უკრაინელი პოეტი – გვ. 427.

ტიხონოვ ნიკოლაი (კოლია) (1896–1979) – რუსი მწერალი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი – გვ. 325, 355, 357, 358, 361, 362, 377, 381, 388, 393, 406, 413.

ტოლსტოია-ესენინა სოფია (სონია) (1900–1957) – რუსი ლიტერატორი, ლევ ტოლსტოის შვილიშვილი, სერგეი ესენინის ცოლი – გვ. 303, 409, 410, 411, 418, 419, 448.

ტოლსტოი ალექსეი (1883–1945) – რუსი მწერალი – გვ. 371, 409, 442.

ტოლსტოი ლევ (1828–1910) – რუსი მწერალი – გვ. 270.

ტოლსტოია მარიანა (1911–1988) – ალექსეი ტოლსტოის ქალიშვილი – გვ. 372.

ტოლსტოი ნიკიტა (1917–1994) – ფიზიკოსი, ალექსეი ტოლსტოის შვილი – გვ. 372.

ტომსონ – ინგლისელი სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 186.

ტომჩიბაშევი ალიმარდან-ბეკ ალაკბარ ოღლი (1863–1934) – აზერბაიჯანელი ჟურნალისტი, იურისტი, სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 188.

ტოროშელიძე მალაქია (1880–1937) – ჟურნალისტი, პარტიული მოღვაწე, მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე (1932–1935), განათლების სახალხო კომისარი (1936) – გვ. 342, 346, 353.

ტრეტიაკოვ სერგეი (1892–1937) – რუსი ფუტურისტი პოეტი, პუბლიცისტი, დრამატურგი – გვ. 428.

ტრეტიაკოვა – გვ. 428.

ტცარა ტრისტან (1896–1963) – რუმინელი და ფრანგი პოეტი, დადაიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი – გვ. 262.

უაილდ ოსკარ ფინგალ ო'ფლაერთი უილს (1854–1900) – ინგლისელი მწერალი – გვ. 74.

უელს ჰერბერტ ჯორჯ (1866–1946) – ინგლისელი მწერალი – გვ. 198.

უიარალო (თათარაშვილი კონდრატე) (1872–1929) – მწერალი – 219.

უსპენსკი გლებ (1843–1902) – რუსი მწერალი – გვ. 411.

უსპენსკი ვლადიმირ (1892–1956) – რუსი მხატვარი – გვ. 411.

ფალიაშვილი ზაქარია (1861–1933) – კომპოზიტორი, დირიჟორი, ქართული საკომპოზიტორო სკოლის ფუძემდებელი – გვ. 452.

ფადეევ ალექსანდრ (1901–1956) – რუსი მწერალი – გვ. 433, 434.

ფარტოზი (ფართაცი) (VI საუკუნე) – ლაზი დიდებული, ორატორი, მოღვაწე – გვ. 186.

ფალავა ანდრო – ორპირის მებაქანე, წყლის მზომელი – გვ. 212.

ფედინ კონსტანტინ (1892–1977) – რუსი მწერალი – გვ. 363.

ფიალიკინა-რობაქიძე ელენა (ლენა) (1900–1957) – მსახიობი, მწერალი, სცენარისტი, გრიგოლ რობაქიძის ცოლი – გვ. 278, 301, 345.

ფილიპოვ დ. – მოსკოვში, ტვერის ქუჩაზე, კაფეს მფლობელი – გვ. 248.

ფიროსმანიშვილი ნიკო (ფიროსმანი) (1862–1918) – მხატვარი – გვ. 235, 265, 313, 377, 401, 402, 437, 438.

ფლობერ გუსტავ (1821–1880) – ფრანგი მწერალი – გვ. 234.

ფლიოროვ ალექსანდრ (1872–1960) – რუსი ბოტანიკოსი – გვ. 211.

ფორშ (კომაროვა) ოლგა (1873–1961) – რუსი მწერალი – გვ. 358, 403.

ფხაკაძე ელისაბედ (1865–1951) – ტიცინ ტაბიძის დედა – გვ. 228, 239, 302, 444, 445.

ფხაკაძე იაკობ – ტიცინ ტაბიძის ბიძა, დეკანოზი, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრი – გვ. 240, 241, 243.

ქავჭარაძე იროდიონ (1893–1988) – მთარგმნელი – გვ. 450.

ქაჯაია ვარლამ – გვ. 395.

ქიაჩელი ლეო (შენგელაია ლეონ) (1884–1963) – მწერალი – გვ. 218, 439.

ქიქოძე გერონტი (1885–1960) – მწერალი, კრიტიკოსი, მთარგმნელი – გვ. 297.

ქუთათელი (ქუთათელაძე) ალექსანდრე (1897–1982) – მწერალი, კრიტიკოსი – გვ. 431.

ლლონტი ხარლამპი (1878–1959) – საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის თანამშრომელი, მაღალმთიანი ბიოლოგიური სადგურის დირექტორი – გვ. 393, 394.

ლოლობერიძე ივანე (ყანგო) (1897–1937) – ფუტურისტი მწერალი, მწერალთა კავშირის მდივანი (1926-1927), გაზეთის „დროული“ რედაქტორი (1926) – გვ. 261, 266, 368.

ლოლობერიძე ლევან (1896–1937) – სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1930) – გვ. 292, 304, 335, 347.

ლუდუშაური – ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ფოტოგრაფი – გვ. 376.

ყაზბეგი ალექსანდრე (1848–1893) – მწერალი, დრამატურგი, მსახიობი – გვ. 365, 402, 453.

ყანჩელი ალექსანდრე (სანდრო) (1875–1948) – პოეტი, მთარგმნელი, იურისტი – გვ. 291.

ყარა-დარვიშ (გენჯიან აკოფ) (1872–1930) – სომეხი ფუტურისტი პოეტი – გვ. 252, 253.

ყარალაშვილი-მაყაშვილი ბარბარე (1865–1944) – ტიციან ტაბიძის სიდედრი – გვ. 278, 271, 276, 277, 288, 289, 291, 294, 298, 301, 307, 308, 338, 340, 360, 361, 374, 384, 413, 435, 436.

ყიფიანი დიმიტრი (1814–1887) – მწერალი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი, საზოგადო მოღვაწე – გვ. 304.

ყორშია ავქსენტი – ანაკლიის თემალმასკომის თავმჯდომარე – გვ. 223.

ყაუხჩიშვილი სიმონ (1895–1981) – ისტორიკოსი, ფილოლოგი, ბიზანტოლოგი, პედაგოგი – გვ. 266, 267, 268.

ყურულაშვილი გიორგი (1893–1937) – პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – გვ. 296, 297.

შაგინიან მარეცა (1888–1982) – რუსი მწერალი, ჟურნალისტი, ისტორიოგრაფი, ხელოვნებათმცოდნე – გვ. 340, 394.

შავთელი იოანე (XII–XIII საუკუნეები) – პოეტი, სასულიერო მოღვაწე – გვ. 409.

შამილი (1797–1871) – დალესტან-ჩეჩნეთის იმამი, კავკასიის მთიელთა გამათავისუფლებელი ბრძოლის მეთაური – გვ. 345, 443.

შანშიაშვილი ალექსანდრე (სანდრო) (იარალი) (1888–1979) – მწერალი, დრამატურგი – გვ. 264, 271, 274, 290, 295, 297, 302, 345, 351, 355, 365, 378.

შანშიაშვილი ლატავრა – სანდრო შანშიაშვილის ქალიშვილი – გვ. 302.

შანშიაშვილი ცისია – სანდრო შანშიაშვილის ქალიშვილი – გვ. 302.

შარდენ ჟან (1643–1713) – ფრანგი მოგზაური, მწერალი – გვ. 219.

შაქრო – ტიციან ტაბიძის ახლობელი – გვ. 271.

შენგელაია დემნა (1896–1980) – მწერალი – გვ. 439.

შერგინ ბორის (1893–1973) – რუსი მწერალი, ფოლკლორისტი, პუბლიცისტი, მხატვარი – გვ. 449.

შერვაშიძე – გვ. 204.

შოლოხოვ მიხაილ (1904–1984) – რუსი მწერალი – გვ. 340.

შუროვა მ. – გამომცემლობის „Творчество Народов СССР“ მდივანი – გვ. 455.

შჩერბაკოვ ალექსანდრ (1901–1945) – რუსი სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის მწერალთა კავშირის მდივანი (1934), კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კულტურისა და პროპაგანდის განყოფილების ხელმძღვანელი (1934–1935) – გვ. 379, 409.

ჩაევ ნიკოლაი (1824–1914) – რუსი მწერალი, დრამატურგი – გვ. 448.

ჩაპაევ ვასილი (1887–1919) – წითელი არმიის დივიზიის უფროსი, პირველი მსოფლიო და სამოქალაქო ომის მონაწილე – გვ. 432.

ჩარენც ელიშე (1897–1937) – სომეხი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 268.

ჩახრუხაძე (XII–XIII) – პოეტი – გვ. 409.

ჩერედნიკ – გვ. 450.

ჩერნიშევსკი ნიკოლაი (1828–1889) – რუსი ფილოსოფოსი, მწერალი, პუბლიცისტი, რევოლუციონერი – გვ. 227.

ჩერნიავესკი ნიკოლოზ (კოლაუ, კოლია) (1892–1947) – საქართველოში მცხოვრები პოეტი, მთარგმნელი, ფუტურისტი – გვ. 384.

ჩერუბინა დე გაბრიაკ (დმიტრიევა ელიზავეტა) (1887–1928) – რუსი პოეტი – გვ. 247.

ჩიქოვანი მიხეილ (1909–1983) – ლიტერატურათმცოდნე, ფოლკლორისტი – გვ. 385, 386, 387.

ჩიქოვანი სიმონ (1902–1966) – პოეტი, ლიტერატურათმცოდნე – გვ. 351, 365, 404, 405, 424, 427, 428, 431.

ჩოფიკაშვილი შოთა (ჩიტო) – ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ფოტოგრაფი – გვ. 346, 347, 352, 353, 376, 396.

ჩუდეცკი პაველ (†1886) – თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი – გვ. 227.

ჩუკოვსკი კორნეი (1882–1969) – რუსი პოეტი, კრიტიკოსი, მთარგმნელი – გვ. 345.

ჩულკოვ გეორგი (1879–1939) – რუსი მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე, მთარგმნელი – გვ. 327, 329, 330, 331.

ჩხეიძე – გვ. 289.

ჩხეიძე ნატალია (1900–?) – მთარგმნელი – გვ. 411, 412.

ჩხეიძე ნიკოლოზ (კარლო) (1864–1926) – სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918–1921) პარლამენტისა და დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარე – გვ. 188.

ჩხიკვაძე პანტელეიმონ (1903–1940) – მწერალი – გვ. 333, 334, 342, 372, 373.

ცაგარეიშვილი შალვა (1906–1972) – პედაგოგი, განათლების კომისარი-
ატის უმაღლეს სკოლათა სამმართველოს უფროსი – გვ. 453.

ცაგერელი ალექსანდრე (1844–1929) – ენათმეცნიერი, ფილოლოგი, ისტო-
რიკოსი – გვ. 304.

ცაგო – გვ. 239.

ცახელი (თვალჭრელიძე) პარმენ (1866–1919) – პოეტი, მთარგმნელი –
გვ. 274.

ცვეტაევა მარინა (1892–1941) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – გვ. 378.

ციპინ გრიგორი (1899–1938) – ჟურნალისტი, პარტიული მოღვაწე – გვ.
390, 414, 421, 424, 431.

ციტიშვილი დ. – ჩაქვის მამულის წარმოების დირექტორი – გვ. 215.

წერეთელი აკაკი (1840–1915) – მწერალი – გვ. 304, 387, 420.

წერეთელი გიორგი (1842–1900) – მწერალი, პუბლიცისტი – გვ. 206.

წერეთელი გრიგოლ (1870–1938) – მეცნიერი, კლასიკური ფილოლოგიის
ქართული სამეცნიერო სკოლის დამფუძნებელი – გვ. 267.

წერეთელი თამარ (თამუნია) (†1968) – აკაკი წერეთლის ნათლული, ტი-
ციან ტაბიძის მუზა – გვ. 260, 264.

წუნუნავა ალექსანდრე (1881–1955) – სცენარისტი, რეჟისორი – გვ. 288.

ჭავჭავაძე ალექსანდრე (1786–1846) – პოეტი, გენერალი – გვ. 231, 380.

ჭავჭავაძე თამარ – ნინო მაყაშვილის მეგობარი – გვ. 271, 297.

ჭავჭავაძე ილია (1837–1907) – მწერალი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღ-
ვაწე – გვ. 227, 304, 387, 409, 423, 427, 432, 451.

ჭავჭავაძე-გაფრინდაშვილი ირინე (ირა) (1892–1959) – ვალერიან გაფ-
რინდაშვილის ცოლი – გვ. 256, 264, 270, 293, 296, 325.

ჭიჭინაძე ზაქარია (1854–1931) – გამომცემელი, ლიტერატურისა და ისტო-
რიის მკვლევარი – გვ. 353.

ჭიჭინაძე კონსტანტინე (კონია) (1891–1960) – პოეტი, მთარგმნელი –
გვ. 345, 392.

ჭყონია აკაკი (1898–1937) – პუბლიცისტი, ენისა და ლიტერატურის ინ-
სტიტუტის დირექტორი (1934–1935), თბილისის ოპერისა და ბალეტის
სახელმწიფო თეატრის დირექტორი (1935–1937) – გვ. 382, 400, 433.

ხაიამ ომარ (1048–1122) – ირანელი პოეტი, მათემატიკოსი, ფილოსოფოსი – გვ. 277, 297.

ხლებნიკოვ ველიმირ (ვიკტორ) (1885–1922) – რუსი ფუტურისტი მწერალი – გვ. 230.

ხორავა აკაკი (1895–1972) – მსახიობი, პედაგოგი — გვ. 443.

ხუნდაძე სიმონ (1897–1933) – ლიტერატორი, ისტორიკოსი, ჟურნალისტი, სოციოლოგი – გვ. 337.

ხუცაშვილი-ლოლობერიძე ნუცა (1902–1966) – რეჟისორი, ლევან ლოლობერიძის ცოლი – გვ. 291, 296, 297, 304.

ჯავახიშვილი (ადამაშვილი) მიხეილ (1880–1937) – მწერალი – გვ. 286, 365, 366.

ჯანდიერი მაიკო – ნინო მაცაშვილის ნათესავი, ეკონომისტი – გვ. 257, 271.

ჯაფარიძე კონსტანტინე (1873–1951) – მთარგმნელი – გვ. 261.

ჯაფარიძე ლევან (ლელი) (1895–1934) – პოეტი, მთარგმნელი, ცისფერყანნელი – გვ. 247, 260.

ჯიქია ვლადიმერ (ვალოდია) (1893–1937) – ინჟინერი, რიონჰესის და ხრამჰესის მშენებლობის ხელმძღვანელი – გვ. 346.

ჯორჯაძე არჩილ (1872–1913) – პუბლიცისტი, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე – გვ. 70.

ჰაინე ჰაინრიხ (1797–1856) – გერმანელი პოეტი – გვ. 234, 350, 457.

ჰარუნ არ-რაშიდ (766–809) – არაბი ხალიფა – გვ. 230.

ჰაუპტმან გერჰარტ იოჰან რობერტ (1862–1912) – გერმანელი დრამატურგი, ნოველისტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურაში (1912) – გვ. 372.

ჰაფეზი შამს ედ-დინ მოჰამედ შირაზი (1320–1389) – ირანელი პოეტი – გვ. 234.

ჰერედია ჟოზე მარია დე (1842–1905) – ფრანგი პოეტი – გვ. 326.

ჰეროდოტოს კალიკარნასელი (ძვ. წ. 484–425) – ძველბერძენი ისტორიკოსი – გვ. 191, 192, 193.

ჰიპოკრატე (ძვ. წ. 460–377) – ძველბერძენი ექიმი – გვ. 194, 224, 226, 296.

ჰომეროს (ძვ. წ. VIII ს.) – ძველბერძენი პოეტი – გვ. 178, 180, 191.

სარჩევი

პროზა

სუმბული	7
ნაკადის დუდუნი... ..	9
საბრალო არის ადამიანი!	10
მწუხრულ ჰანგზე	12
მარტოობა	16
ბოროტი გენია.....	17
მთაო მაღალო... ..	19
ფერია ბედნიერებისა.....	20
ფარვანა.....	21
ეპიტაფია	22
სიკვდილი	23
სიყვარული	24
ეპიპსიხიდიონი	25
შურის-ძიება	28
უკვდავი არის ამოება!.. ..	31
ლენორა	35
სდუმდა უკვდავი მსაჯული... ..	40
ანაკრეონის საფლავიდან.....	42
მიმოზას სიკვდილი	43
სატრფო – ნაღველი	45
ქანდაკება მწუხარებისა.....	46
სიკვდილის ანგელოზი	48
მწუხრულ ჰანგზე	50
სასაფლაოზე.....	64
ყორანი	66
კაენის ნაკვალევზე	67
დუმილი	69
ორთეოსის ზმანება	70
სატანის ქნარზე.....	72
ცისკრის სიყვარული	74
სფინქსი	82
აჩრდილთა გოდება.....	84
ბრძოლის ველზე	87
ნაწყვეტები დღიურიდან	91
კოლხიდაში.....	98
გაზაფხულის დღესასწაულზე	105
DE PROFUNDIS	107
ჟამის წყვდიადიდან	110

თეთრი ლამე.....	112
COR ARDENS	113
რა ვქნა, რა ვქნა... ..	115
მოლოდინში	125
შექმნილი ლეგენდა.....	127
ეპისისიდიონი	136
ქალი და მგოსანი	137
ცოდვის ლამე.....	138
პანაშვიდი	144
ამორძალები	146
ახალი კოლხიდა	175
Из автобиографии.....	226

მიმონერა

ტიციან ტაბიძე – იუსტინე ტაბიძეს და ელისაბედ ფხაკაძე-ტაბიძეს.....	239
ტიციან ტაბიძე – გიორგი მუმლაძეს.....	239
ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს.....	240
ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს.....	241
ტიციან ტაბიძე – სიმონ ტაბიძეს	242
ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს.....	243
ტიციან ტაბიძე – იაკობ ფხაკაძეს.....	244
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	246
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	246
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	246
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	247
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	247
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	248
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	251
ყარა-დარვიშ – ტიციან ტაბიძეს.....	252
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	253
ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს.....	254
ტიციან და ნინო ტაბიძეები – კოლაუ ნადირაძეს.....	254
ჰოვანეს თუმანიანის შვილები – ტიციან ტაბიძეს	254
ტიციან ტაბიძე – სახელგამის სარედაქციო კოლეგიას.....	254
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	256
ტიციან ტაბიძე – კოტე მაყაშვილს.....	256
გიონ საგანელი – ტიციან ტაბიძეს	257
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	257
ტიციან ტაბიძე – მამია ორახელაშვილს	258
სერგეი ესენინ – ტიციან ტაბიძეს	259
ლადო გუდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს.....	260

ლეელი ჯაფარიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	260
კონსტანტინე ჯაფარიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	261
ლევიან ასათიანი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	261
ტიციან ტაბიძე – ჟანგო ლოლობერიძეს.....	261
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს.....	263
ილია ერენბურგ – ტიცვიან ტაბიძეს.....	264
ვალერიან გაფრინდაშვილი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	264
დავით კაკაბაძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	265
ჟანგო ლოლობერიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	266
ტიციან ტაბიძე – გუგული ბუხნიკაშვილს.....	266
ტიციან ტაბიძე – სიმონ ყაუხჩიშვილს.....	266
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	268
ელიშე ჩარენც – ტიცვიან ტაბიძეს.....	268
ბასილ მელიქიშვილი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	269
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს.....	269
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს.....	269
ტიციან ტაბიძე – ბარონ ბიბინეიშვილს.....	270
ბორის ეიხენბაუმ – ტიცვიან ტაბიძეს.....	270
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს.....	271
ტიციან ტაბიძე – კონსტანტინე ლორთქიფანიძეს.....	272
ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს.....	273
ლიუბა თვალჭრელიძე-ცახელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	274
ტიციან ტაბიძე – მარიამ კასრაძე-შანშიაშვილს.....	274
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	275
ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის.....	276
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	278
გიორგი გადიდელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	278
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	279
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	282
ტიციან ტაბიძე – საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პრეზიდიუმს.....	285
ანდრეი ბელი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	285
ჰაიკ გიულიქევიანი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	288
ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	288
ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	289
ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	289
ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს.....	289
ტიციან ტაბიძე – იოსებ იმედაშვილს.....	290
მიხეილ იაშვილი – ტიცვიან ტაბიძეს.....	290
ტიციან ტაბიძე – ალექსანდრე აბაშელს.....	290
გიორგი ლეონიძე – ტიცვიან ტაბიძეს.....	291

ალექსანდრე ყანჩელი – ტიციან ტაბიძეს	291
ნუცა და ლევან ლოღობერიძეები – ტიციან ტაბიძეს.....	291
პაოლო იაშვილი – ტიციან ტაბიძეს.....	292
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	292
ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს	292
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	293
ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს.....	293
ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს	294
ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს	294
ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს	294
ტიციან ტაბიძე – არჩილ, რაისა და გუგა მიქაძეებს	295
ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს	295
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	296
ტიციან ტაბიძე – არჩილ მიქაძეს	296
ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს	297
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაცაშვილ-ტაბიძეს	297
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაცაშვილ-ტაბიძეს	298
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	298
ტიციან ტაბიძე – ბარბარე ყარალაშვილ-მაცაშვილს.....	301
ტიციან ტაბიძე – იოსებ ტაბიძეს	302
ტიციან ტაბიძე – სანდრო შანშიაშვილს	302
ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს.....	302
სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ტიციან ტაბიძეს.....	303
ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის	303
ტიციან ტაბიძე – ტფილისის აღმასკომის კომუნალური მეურნეობის გამგეს....	304
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	306
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაცაშვილ-ტაბიძეს	308
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	308
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	311
კირილ ზდანევიჩ – ტიციან ტაბიძეს.....	313
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	314
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	318
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	319
კუზმა პეტროვ-ვოდკინ – ტიციან ტაბიძეს.....	321
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს	321
მ. როზენტალ – ტიციან ტაბიძეს	325
ტიციან ტაბიძე – ვალერიან გაფრინდაშვილს	325
ტიციან ტაბიძე – შალვა აფხაიძეს.....	326
ტიციან ტაბიძე – კოლაუ ნადირაძეს.....	326
ბორის პასტერნაკ – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	327
ტიციან ტაბიძე – შალვა სოსლანს.....	328

გეორგი ჩულკოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	329
ტიციან ტაბიძე – გეორგი ჩულკოვს.....	330
გეორგი ჩულკოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	330
ბენედიკტ ლივშიც – ტიციან ტაბიძეს	331
გეორგი ჩულკოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	331
შალვა სოსლანი – ტიციან ტაბიძეს	332
პანტელეიმონ ჩხიკვაძე – ტიციან ტაბიძეს	333
ტიციან ტაბიძე – პანტელეიმონ ჩხიკვაძეს	334
ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს	336
დავით მესხი – ტიციან ტაბიძეს	337
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	337
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	338
სერგო კლდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	339
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	339
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	339
ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს.....	340
ანდრეი ბელი – ტიციან ტაბიძეს.....	341
ტიციან ტაბიძე – პანტელეიმონ ჩხიკვაძეს	342
ტიციან ტაბიძე – ანდრეი ბელის	343
გიორგი ლეონიძე – ტიციან ტაბიძეს.....	344
ტიციან ტაბიძე – პაოლო იაშვილს	345
შოთა ჩოფიკაშვილი – ტიციან ტაბიძეს.....	346
პაოლო იაშვილი – ტიციან ტაბიძეს.....	347
გიორგი ლეჟავა – ტიციან ტაბიძეს	348
ბორის პასტერნაკ – ტიციან ტაბიძეს.....	349
ბორის პასტერნაკ – ტიციან ტაბიძეს.....	351
შოთა (ჩიტო) ჩოფიკაშვილი – ტიციან ტაბიძეს.....	352
ტიციან ტაბიძე – მალაქია ტოროშელიძეს.....	353
ბორის პასტერნაკ – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	355
ტიციან ტაბიძე – იური ტინიანოვს.....	358
ტიციან ტაბიძე – ერმილე ბედიას	359
იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	359
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	360
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	360
ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს	361
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	361
იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	361
ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს.....	361
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	362
ვიკტორ გოლცევი – ტიციან ტაბიძეს	363
ბორის პასტერნაკ – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	364

სერგო კლდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	365
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	366
იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	367
გრიგორი სოროკინ – ტიციან ტაბიძეს	367
ბორის პასტერნაკ – ტიციან ტაბიძეს.....	368
ტიციან ტაბიძე – ?.....	369
სერგეი მაკაშინ – ტიციან ტაბიძეს.....	370
ტიციან ტაბიძე – ალექსეი ტოლსტოის	371
პანტელეიმონ ჩხიკვაძე – ტიციან ტაბიძეს	372
რაჟდენ გვეტაძე – ტიციან ტაბიძეს	373
ტიციან ტაბიძე – რ. კაჭარავას.....	373
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	374
სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	374
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	377
პაველ ანტოკოლსკი – ტიციან ტაბიძეს.....	377
ბორის პასტერნაკ – ტიციან ტაბიძეს.....	378
ბორის ბრიკ – ტიციან ტაბიძეს.....	379
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	380
ირაკლი ანდრონიკაშვილი – ტიციან, ნინო და ნიტა ტაბიძეებს.....	380
ტიციან ტაბიძე – აკაკი თათარიშვილს	381
ტიციან ტაბიძე – ნინო მაყაშვილ-ტაბიძეს	384
გამომცემლობა „Советский Писатель“ – ტიციან ტაბიძეს	385
მიხეილ ჩიქოვანი – ტიციან ტაბიძეს	385
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	387
ბენედიკტ ლივშიც – ტიციან ტაბიძეს	388
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს.....	389
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	390
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	391
ტიციან ტაბიძე – სერგო კლდიაშვილს	392
სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	393
ანატოლი ტარასენკოვ – ტიციან ტაბიძეს	394
ვარლამ ქაჯაია – ტიციან ტაბიძეს.....	395
პაველ ანტოკოლსკი – ტიციან ტაბიძეს.....	395
სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	396
ბორის პასტერნაკ – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	398
სერგო კლდიაშვილი – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს.....	400
სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	401
კლავდია კოლჩინა – ტიციან ტაბიძეს	401
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	402
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	403
ბენედიკტ ლივშიც – ტიციან ტაბიძეს	404

ტიციან ტაბიძე, ნიკოლო მინიშვილი, სიმონ ჩიქოვანი – სახელმწიფო კინომრეწველობას	404
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს	405
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	407
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	408
ტიციან ტაბიძე – გრიგორი კარაბელნიკოვს	410
სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ნინო და ტიციან ტაბიძეებს	410
ნატალია ჩხეიძე – ტიციან ტაბიძეს	411
ბორის ეიხენბაუმ – ტიციან ტაბიძეს	412
ნინო მაცაშვილი-ტაბიძე – ტიციან ტაბიძეს	413
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს	413
ილია ზილბერშტეინ – ტიციან ტაბიძეს	415
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	416
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	417
ბორის პასტერნაკ – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	318
კარლო დონაძე – ტიციან ტაბიძეს	419
ვლადიმერ გოგეშვილი – ტიციან ტაბიძეს	421
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს	421
ალექსანდრ მიტროფანოვ – ტიციან ტაბიძეს	422
მიხაილ პეკუერ – ტიციან ტაბიძეს	422
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	423
ბორის ბრიკ – ტიციან ტაბიძეს	423
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს	424
ტიციან ტაბიძე – ბორის პასტერნაკს	425
პაველ იუდინ – ტიციან ტაბიძეს	425
ლუჟნევი – ტიციან ტაბიძეს	425
რედაქცია „Литературный Критик“ – ტიციან ტაბიძეს	426
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	426
სტეფანე ალიბეგაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	428
ნიკოლაი ზაბოლოცკი – ტიციან ტაბიძეს	431
ბორის ბრიკ – ტიციან ტაბიძეს	432
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	433
ელენა როზმიროვიჩი – ტიციან ტაბიძეს	434
ვიკტორ გოლცევ – ტიციან ტაბიძეს	435
გრიგორი სანნიკოვ – ტიციან ტაბიძეს	435
ტიციან ტაბიძე – ნიტა ტაბიძეს	435
ტიციან ტაბიძე – ბარბარე ყარალაშვილ-მაცაშვილს და ნიტა ტაბიძეს	436
სერგო კლდიაშვილი – ტიციან ტაბიძეს	437
ტიციან ტაბიძე – სახალხო განათლების კომისარს	437
„სალიტერატურო გაზეთის“ რედაქცია – ტიციან ტაბიძეს	438
იური ტინიანოვ – ტიციან ტაბიძეს	440

ბენედიკტ ლივშიც – ტიციან ტაბიძეს	440
ილია კობრეიძე – ტიციან ტაბიძეს.....	440
თუმანოვ – ტიციან ტაბიძეს.....	441
აიბეკ – ტიციან ტაბიძეს	441
ევგენია ჟივოვა – ტიციან ტაბიძეს.....	441
ნადირაძე – ტიციან ტაბიძეს	441
რუსი მწერლები – ტიციან ტაბიძეს.....	442
მიხაილ ლოზინსკი – ტიციან ტაბიძეს	442
ფატმან თვალთვაძე – ტიციან ტაბიძეს.....	442
პლისკო – ტიციან ტაბიძეს.....	443
პიოტრ პავლენკო – ტიციან ტაბიძეს	443
სოლომონ ლოზოვსკი – ტიციან ტაბიძეს	444
ტიციან ტაბიძე – რაჟდენ გვეტაძეს	444
გიორგი მდივანი – ტიციან ტაბიძეს	445
ტიციან ტაბიძე – ელისაბედ ფხაკაძე-ტაბიძეს	445
ალექსანდრ ბუბნოვ და ელენა როზმიროვიჩი – ტიციან ტაბიძეს	447
ბენედიკტ ლივშიც – ტიციან ტაბიძეს	447
სოფია ტოლსტაია-ესენინა – ტიციან ტაბიძეს.....	448
ალექსანდრ ზუევი – ტიციან ტაბიძეს.....	448
პაველ ანტოკოლსკი – ტიციან ტაბიძეს.....	449
იროდიონ ქავჭავაძე – ტიციან ტაბიძეს	450
ჩერედნიკ – ტიციან ტაბიძეს.....	450
ლუბოვ და ილია ერენბურგები – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	451
ბორის ბრიკ – ტიციან ტაბიძეს.....	451
ტიციან ტაბიძე – ალექსეი სურკოვს	452
ლუბოვ და ილია ერენბურგები – ტიციან და ნინო ტაბიძეებს	453
ტიციან ტაბიძე – შალვა ცაგარეიშვილს.....	453
ვიქტორ გოლცევი – ტიციან ტაბიძეს	454
ალექსანდრ ზუევი – ნინო და ტიციან ტაბიძეებს	454
მ. შუროვა – ტიციან ტაბიძეს.....	455
ევგენია ჟივოვა – ტიციან ტაბიძეს.....	455
ვლადიმირ დერჟავინ – ტიციან ტაბიძეს	456
პირთა საძიებელი	459

ფოტოები:

ყდაზე – ტიცვიან ტაბიძე

1920-იანი წლები

გვ. 5 – რაჟდენ გვეტაძე, ტიცვიან ტაბიძე, ნინო მაცაშვილი-ტაბიძე,
კოლაუ ნადირაძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი

1927 წელი

გვ. 237 – ტიცვიან, ნიტა და ნინო ტაბიძეები

ბათუმი, 1930 წელი